Theologische Summa van den H. Thomas van Aquino

LATIJNSCHE EN NEDERLANDSCHE TEKST
UITGEGEVEN DOOR EEN GROEP
DOMINICANEN

GELOOFSVERDEDIGING
PLOEGSTRAAT 23, ANTWERPEN

Theologische Summa van den H. Thomas van Aquino

XVI.

Over de Godsdienstigheid

(II^{a}-II^{ae}, Q. 80-100)

1936

GELOOFSVERDEDIGING
PLOEGSTRAAT 23, ANTWERPEN

26-2-'62

Centraal Bibliotheek
„ST. URSULA"
ROERMOND

OVER DE GODSDIENSTIGHEID

(II^{a}-II^{ae}, Q. 80-100)

INHOUD

TACHTIGSTE KWESTIE.

Over wat deel heeft aan de kracht van de Rechtvaardigheid 1

Artikel: Worden de met de rechtvaardigheid verwante deugden goed opgegeven 1

EEN EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over de Godsdienstigheid 11

I^{e} Artikel: Geeft de godsdienstigheid aan den mensch alleen een verhouding tot God? 12

IIe Artikel: Is de godsdienstigheid een deugd? 18

IIIe Artikel: Is de godsdienstigheid één enkele deugd? 21

IVe Artikel: Is de godsdienstigheid een afzonderlijke, van de anderen onderscheiden deugd? 24

Ve Artikel: Is de godsdienstigheid een goddelijke deugd? 27

VIe Artikel: Moet de godsdienstigheid boven de andere zedelijke deugden worden gesteld? 30

VIIe Artikel: Heeft de godsvereering ook een uitwendige daad? 33

VIIIe Artikel: Is de godsdienstigheid hetzelfde als de heiligheid? 36

TWEE EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over de Toewijding 41

I^e Artikel: Is toewijding een afzonderlijke daad? 42

IIe Artikel: Is de toewijding een daad van godsdienstigheid? 45

IIIe Artikel: Is de beschouwing of overweging oorzaak van toewijding? 48

IVe Artikel: Is vreugde een gevolg van toewijding? 52

DRIE EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over het Gebed 56

I^e Artikel: Is het gebed een daad van een streefdeugd?.... 57

IIe Artikel: Is het gepast te bidden? 61

IIIe Artikel: Is bidden een daad van godsdienstigheid?.... 65

IVe Artikel: Moet men alleen tot God bidden?..... 68

Ve Artikel: Moeten wij in het gebed iets bepaalds vragen aan God? 71

VIe Artikel: Moet de mensch in het gebed tijdelijke zaken aan God vragen?..... 75

VIIe Artikel: Moeten wij voor anderen bidden?..... 78

VIIIe Artikel: Moeten wij voor onze vijanden bidden?.... 83

IXe Artikel: Worden de zeven vragen van het Gebed des Heeren op gepaste manier opgegeven?..... 86

Xe Artikel: Is bidden aan het redelijk schepsel eigen? 93

XIe Artikel: Bidden de heiligen in het hemelsch vaderland voor ons? 96

XIIe Artikel: Moet het gebed een mondgebed zijn? 100

XIIIe Artikel: Is het voor het gebed noodzakelijk, dat het aandachtig is? 104

XIVe Artikel: Moet het gebed langdurig zijn? 108

XVe Artikel: Is bidden verdienstelijk? 113

XVIe Artikel: Krijgen de zondaars als ze bidden iets van God? 118

XVIIe Artikel: Kan men goed zeggen, dat de onderdeelen van het gebed zijn: bezweringen, gebeden, verzoeken en dankzeggingen? 122

VIER EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over de Aanbidding 126

I^e Artikel: Is aanbidding een daad van godsvereering of godsdienstigheid? 127

IIe Artikel: Sluit aanbidding een lichaamsdaad in? 131

IIIe Artikel: Is er om te aanbidden een bepaalde plaats noodig? 133

VIJF EN TACHTIGSTE KWESTIE

Over de Offers 137

I^e Artikel: Valt het onder de natuurwet God een offer te dragen? 138

*II*e *Artikel:* Moet men alleen aan God offers opdragen?.. 141

*III*e *Artikel:* Is het opdragen van een offer een daad van een afzonderlijke deugd?..... 145

*IV*e *Artikel:* Zijn allen verplicht offers op de dragen.... 149

ZES EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over de Wijgeschenken en Eerstelingen Offers 152

*I*e *Artikel:* Zijn de menschen krachtens een gebod noodzakelijk verplicht wijgeschenken te brengen?.... 153

*II*e *Artikel:* Hebben alleen de priesters recht op wijgeschenken? 157

*III*e *Artikel:* Kan een mensch wijgeschenken geven van alles, wat hij rechtmatig bezit?..... 160

*IV*e *Artikel:* Zijn de menschen verplicht tot de eerstelingenoffers? 164

ZEVEN EN TACHTIGSTE KWESTIE

Over de Tienden 169

*I*e *Artikel:* Zijn de menschen krachtens een gebod noodzakelijk verplicht tienden op te brengen?..... 169

*II*e *Artikel:* Moeten de menschen van alles tienden geven? 179

*III*e *Artikel:* Moeten de tienden aan de geestelijken worden gegeven? 185

*IV*e *Artikel:* Moeten ook de geestelijken tienden opbrengen? 189

ACHT EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over de Gelofte 193

I^e *Artikel:* Bestaat een gelofte alleen in een voornemen van den wil? 194

IIe *Artikel:* Moet een gelofte altijd over iets beters gaan? 198

IIIe *Artikel:* Brengt ieder gelofte de verplichting mee haar te houden? 203

IVe *Artikel:* Is het goed een gelofte te doen? 207

Ve *Artikel:* Is het doen van een gelofte een daad van godsvereering of godsdienstigheid? 211

VIe *Artikel:* Is het meer lofwaardig en verdienstelijk iets zonder dan met een gelofte te doen? 214

VIIe *Artikel:* Wordt een gelofte tot een plechtige gemaakt door het ontvangen van een heilige wijding of het afleggen van de professie op een bepaalde regel? 219

VIIIe *Artikel:* Zijn wij, die onder de macht van een ander staan, verhinderd een gelofte af te leggen? 223

IXe *Artikel:* Kunnen kinderen zich door gelofte verplichten in het klooster te treden? 227

Xe *Artikel:* Kan men van een gelofte ontslagen worden? .. 231

XIe *Artikel:* Kan er in de plechtige gelofte van zuiverheid gedispenseerd worden? 235

XIIe *Artikel:* Is het gezag van een overste noodig om een gelofte te veranderen of erin te dispenseeren? 243

NEGEN EN TACHTIGSTE KWESTIE.

Over den Eed 249

I^e Artikel: Is zweren God aanroepen als Getuige? 250

IIe Artikel: Is het geoorloofd te zweren? 254

IIIe Artikel: Is het goed, dat als de drie vereischten voor een eed worden opgegeven: gerechtigheid, oordeel en waarheid? 258

IVe Artikel: Is zweren een daad van godsdienstigheid of godsvereering? 261

Ve Artikel: Moet men ernaar verlangen te zweren en het dikwijls doen als iets nuttigs en goeds? 264

VIe Artikel: Mag men bij schepselen zweren? 268

VIIe Artikel: Heeft de eed kracht om tot iets te verplichten? 271

VIIIe Artikel: Ontstaat er door een eed een zwaardere verplichting dan door een gelofte? 278

IXe Artikel: Kan iemand van een eed ontslaan? 281

Xe Artikel: Is een omstandigheid van persoon of tijd een beletsel voor een eed? 286

NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over het gebruik van Gods naam bij een Bezwering 291

I^e Artikel: Mag men een mensch bezweren? 291

IIe Artikel: Mag men de duivels bezweren? 295

IIIe Artikel: Mag men een redeloos schepsel bezweren? . . 298

EEN EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over het gebruik van Gods Naam om Hem lovend aan te roepen 301

I^e Artikel: Moet men God met den mond loven? 302

IIe Artikel: Moet men gezang gebruiken bij het prijzen van God? 306

TWEE EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over de Bijgeloovigheid 312

I^e Artikel: Is de bijgeloovigheid een aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek? 313

IIe Artikel: Zijn er verschillende soorten bijgeloovigheid? 316

DRIE EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over het bijgeloof in het op een verkeerde manier dienen van den waren God 321

I^e Artikel: Kan er iets verderfelijks zijn in het eeren van den waren God? 322

IIe Artikel: Kan er in het eeren van God iets overbodigs zijn? 326

VIER EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over de Afgoderij 329

I^e Artikel: Is het juist de afgoderij als een soort bijgeloof voor te stellen? 329

IIe Artikel: Is afgoderij zonde? 336

IIIe Artikel: Is afgoderij de zwaarste zonde? 341

IVe Artikel: Was er van den kant van den mensch een oorzaak voor de afgoderij? 345

VIJF EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over het bijgeloof in de Waarzeggerij 351

I^e Artikel: Is waarzeggerij zonde? 352

IIe Artikel: Is waarzeggerij een soort bijgeloof? 356

IIIe Artikel: Kan men meerdere soorten waarzeggerij aangeven? 360

IVe Artikel: Is waarzeggerij door het aanroepen van duivels ongeoorloofd? 366

Ve Artikel: Is de waarzeggerij uit de sterren ongeoorloofd? 370

VIe Artikel: Is waarzeggerij uit droomen ongeoorloofd? . . 376

VIIe Artikel: Is waarzeggen uit voorteekens en omina en ander waarnemen van uiterlijke dingen ongeoorloofd? 380

VIIIe Artikel: Is waarzeggerij uit het lot ongeoorloofd? . . 385

ZES EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over de bijgeloovige gebruiken 393

I^e Artikel: Is het toepassen van de praktijken van de z. g. ars notoria ongeoorloofd? 394

IIe Artikel: Zijn de gebruiken, die dienen om lichamen te veranderen, b. v. om gezond te worden en dergelijke dingen, geoorloofd? 398

IIIe Artikel: Zijn praktijken, die voorkennis van geluk of ongeluk tot doel hebben, ongeoorloofd? 403

IVe Artikel: Is het verboden heilige woorden om den hals te hangen? 407

ZEVEN EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over het op de proef stellen van God 412

I^e Artikel: Bestaat het op de proef stellen van God in het doen ontstaan van feitelijke toestanden, waarin men alleen van de goddelijke macht iets kan verwachten? 413

IIe Artikel: Is het zonde God op de proef te stellen? 418

IIIe Artikel: Is het op de proef stellen van God met de godsdienstigheid in strijd? 423

IVe Artikel: Is het op de proef stellen van God een zwaardere zonde dan bijgeloof? 427

ACHT EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over den Meineed 431

I^e Artikel: Is het voor een meineed noodig dat datgene, wat door een eed wordt bevestigd, onwaar is? 431

IIe Artikel: Is iedere meineed zonde? 435

IIIe Artikel: Is iedere meineed doodzonde? 438

IVe Artikel: Doet hij, die aan iemand, die een meineed zweert, den eed oplegt, zonde? 442

NEGEN EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

Over de Heiligschennis 447

I^e Artikel: Is heiligschennis het misbruiken van een heilige zaak? 447

IIe Artikel: Is heiligschennis een bijzonder soort zonde? . . 450

IIIe Artikel: Onderscheidt men naar de heilige dingen meerdere soorten heiligschennis? 454

IVe Artikel: Moet de straf voor heiligschennis in een geldboete bestaan? 458

HONDERDSTE KWESTIE.

Over de Simonie 461

I^e Artikel: Is simonie het in ernst willen koopen en verkoopen van geestelijke dingen en wat daarmee in verband staat? 462

*II*e *Artikel:* Is het altijd ongeoorloofd geld voor de Sacramenten te geven? 469

*III*e *Artikel:* Mag men geld geven en ontvangen voor geestelijke daden? 475

*IV*e *Artikel:* Mag men geld aannemen voor wat met het geestelijke in verband staat? 481

*V*e *Artikel:* Mag men geestelijke dingen geven voor een geschenk, dat in dienstbetoon of voorspraak bestaat? 486

*VI*e *Artikel:* Is het een goede straf voor den pleger van simonie, als wat hij door simonie kreeg hem ontnomen wordt? 490

TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER WAT DEEL HEEFT AAN DE KRACHT VAN DE RECHTVAARDIGHEID.

(Een Artikel.)

Vervolgens moet datgene behandeld worden, wat deelt in de kracht van de rechtvaardigheid, nl. de daarmee verwante deugden. (Zie 61e Kw. Inl.) En wat dit betreft, moeten twee dingen worden besproken; en wel ten eerste, welke deugden met de rechtvaardigheid verwant zijn; ten tweede, ieder van de met de rechtvaardigheid verwante deugden in het bijzonder (81e Kw. en vlg.).

ARTIKEL.

Worden de met de rechtvaardigheid verwante deugden goed opgegeven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de met de rechtvaardigheid verwante deugden niet goed worden opgegeven. — 1. Want

---

QUAESTIO LXXX.

DE PARTIBUS POTENTIALIBUS JUSTITIAE.

Deinde considerandum est de partibus potentialibus justitiae, idest de virtutibus ei annexis; et circa hoc duo sunt consideranda: primo quidem, quae virtutes justitiae annectantur: secundo considerandum est de singulis virtutibus justitiae annexis.

ARTICULUS UNICUS.

Utrum convenienter assignentur virtutes justitiae annexae.

[Infr. q. 122. a. 1; I-II, q. 60. a. 3; 3 Dist. q. 1. a. 1. qla 4. 3. dist. 33. q. 3. art. 4.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod inconvenienter assignentur virtutes justitiae annexae: Tullius enim [lib. 2. de Invent. c. 53] enume-

Tullius noemt er zes op, nl.: *godsdienstigheid, liefde voor ouders en vaderland, dankbaarheid, verlangen naar vergelding, eerbiedigheid, waarheidsliefde.* Nu schijnt het verlangen naar vergelding echter een soort ruilende rechtvaardigheid te zijn, in zoover vergelding wordt geoefend voor aangedaan onrecht, zooals uit het boven gezegde (61e Kw. 4e Art.) blijkt. Dus moet deze niet onder de aan de rechtvaardigheid alleen verwante deugden worden geplaatst.

2. Macrobius geeft er zeven op, nl.: *onschuldigheid, vriendschap, eensgezindheid, liefde tot ouders en vaderland, godsdienstigheid, meeleven, menschlievendheid,* waarvan Tullius er meerdere niet noemt. Dus schijnen de aan de rechtvaardigheid verwante deugden niet goed opgegeven te worden.

3. Door sommige anderen worden vijf verwante deugden opgegeven, nl.: *gehoorzaamheid* tegenover meerderen, *liefde voor de tucht* tegenover minderen, *billijkheid* tegenover gelijken, *getrouwheid* en *waarheidsliefde* tegenover allen; waarvan Tullius alleen de waarheidsliefde noemt. Dus schijnen de met de rechtvaardigheid verwante deugden onvolledig opgenoemd te worden.

4. Andronicus de Peripateticus noemt negen aan de rechtvaardigheid verwante deugden, nl.: *vrijgevigheid, welwillendheid, liefde voor vergelding, gezond oordeel, vroomheid, dankbaarheid,*

---

rat sex: scilicet: religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem: vindicatio autem videtur species esse commutativae justitiae, secundum quam illatis injuriis vindicta rependitur, ut ex supra dictis patet [q. 61. art. 4.]: non ergo debet poni inter virtutes justitiae annexas.

2. PRÆTEREA, Macrobius super Somn. Scip. [lib. 1. cap. 8.] ponit septem; scilicet: innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, humanitatem, quarum plures a Tullio praetermittuntur; ergo videtur, insufficienter enumeratas esse virtutes justitiae adjunctas.

3. PRÆTEREA, a quibusdam aliis ponuntur quinque partes justitiae; scilicet: obedientia respectu superioris, disciplina respectu inferioris, aequitas respectu aequalium, fides, et veritas respectu omnium; de quibus a Tullio non ponitur nisi veritas; ergo videtur insufficienter enumerasse virtutes justitiae annexas.

4. PRÆTEREA, Andronicus Peripateticus ponit (De Affectibus) novem partes justitiae annexas, scilicet: liberalitatem, benignitatem, vindicativam, eugnomosynem, eusebiam, eucharistiam, sanctitatem, bonam commutatio-

heiligheid, eerlijkheid, goede wetgeving, waarvan Tullius alleen de liefde tot de vergelding vermeldt. Dus is de opsomming bij hem onvolledig.

5. Aristoteles noemt de *evenredigheid* als aan de rechtvaardigheid verwant, waarvan toch in geen van de voorafgaande opsommingen melding schijnt te zijn gemaakt. Dus schijnt het, dat de aan de rechtvaardigheid verwante deugden onvolledig zijn opgesomd.

LEERSTELLING. — Bij de met een hoofddeugd verwante deugden moet men twee dingen in aanmerking nemen: ten eerste, dat die deugden in eenig opzicht met die hoofddeugd overeenkomen; en ten tweede, dat zij in een ander opzicht den volledigen aard ervan niet hebben. Omdat de rechtvaardigheid nu, zooals uit het vroeger (58e Kw. 2e Art.) gezegde blijkt, zich op een anderen persoon richt, kunnen alle op een ander ingestelde deugden om die overeenkomst met de rechtvaardigheid verwant zijn. De eigen aard van de rechtvaardigheid nu ligt, zooals uit het vroeger gezegde (58e Kw. 11e Art.) duidelijk is, hierin, dat zij aan een ander geeft, waarop hij krachtens de eischen van de gelijkheid recht heeft. In twee punten kan dus een op een ander

---

nem, legispositivam: ex quibus etiam Tullius manifeste non ponit nisi vindicativam; ergo videtur insufficienter enumerasse.

5. PRÆTEREA, Aristoteles in 5. Ethic. [cap. 10. n. 8] ponit epieikeiam justitiae adjunctam, de qua in nulla praemissarum assignationum videtur mentio esse facta; ergo insufficienter sunt enumeratae virtutes justitiae annexae.

RESPONDEO dicendum, quod in virtutibus, quae adjunguntur alicui principali virtuti, duo sunt consideranda: primo quidem, quod virtutes illae in aliquo cum principali virtute conveniant: secundo, quod in aliquo deficiant a perfecta ratione ipsius: quia vero justitia ad alterum est, ut ex supra dictis patet [q. 58, art. 2.], omnes virtutes, quae ad alterum sunt, possunt ratione convenienti justitiae annecti: ratio vero justitiae consistit in hoc, quod alteri reddatur quod ei debetur secundum aequalitatem, ut ex supra dictis patet [q. 58. art. 11.]; dupliciter igitur aliqua virtus ad alterum existens a ratione justitiae deficit: uno quidem modo, inquantum deficit a ratione aequalis: alio modo, inquantum deficit a ratione debiti: sunt enim

gerichte deugd den eigen aard van de rechtvaardigheid missen: ten eerste, in zoover zij geen gelijkheid geeft, en ten tweede, in zoover zij niet met een recht te maken heeft.

Want er zijn deugden, die wel aan een ander geven waarop hij recht heeft, maar die niet naar gelijkheid kunnen geven. En ten eerste is alles, wat door een mensch aan God wordt gegeven, een plicht, maar het kan geen gelijkheid bezitten, dat de mensch Hem nl. zooveel geeft als hij moet, naar het psalmwoord: « *Wat zal ik den Heer teruggeven voor alles, wat Hij mij gegeven heeft?* » (*Ps.* 115. 3) En onder dit opzicht is de *godsdienstigheid* aan de rechtvaardigheid verwant, die volgens Tullius, « *zorgt voor de plechtigheden ter eere van de hoogere natuur, die men goddelijk noemt.* » — Ten tweede kan men aan zijn ouders niet volgens gelijkheid datgene teruggeven, waarop zij recht hebben, zooals de Wijsgeer zegt. En zoo is de *liefde tot ouders en vaderland* aan de rechtvaardigheid verwant, « *waardoor wij,* » zooals Tullius zegt, « *tegenover hen, die door het bloed met ons verwant zijn en het vaderland beminnen, onze plicht vervullen en ijverig eerbetoon brengen.* » — Ten derde kan de mensch aan de deugd geen gelijkwaardig loon geven, zooals de Wijsgeer aantoont. En zoo is de *eerbiedigheid* aan de rechtvaardigheid verwant, « *waardoor wij,* » volgens Tullius, « *in waardigheid hooger staande menschen door eerbewijzen en huldebetoon verheffen.* »

---

quaedam virtutes, quae debitum quidem alteri reddunt, sed non possunt reddere aequale: et primo quidem quidquid ab homine Deo redditur, debitum est: non tamen potest esse aequale; ut scilicet tantum homo ei reddat, quantum debet secundum illud. Ps. 115. [v. 3]: « Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? » Et secundum hoc adjungitur justitiae religio, quae, ut dicit Tullius [loc. cit. in argum. 1.], « superioris cujusdam naturae, quam divinam vocant, curam caeremoniamque, vel cultum affert »: secundo parentibus non potest secundum aequalitatem recompensari quod eis debetur, ut patet per Philosophum in 8. Ethic. [cap. 14. n. 4]; et sic adjungitur justitiae pietas, per quam, ut Tullius dicit [loc. cit.], « sanguine junctis, patriaeque benevolis officium, et diligens tribuitur cultus »: tertio non potest secundum aequale praemium recompensari ab homine vertus ut patet per Philosophum in 4 Ethic. [cap. 3. n. 17]: et sic adjungitur justitiae observantia, per quam, ut Tullius dicit [loc. sup. cit.], « homines aliqua dignitate antecedentes, quodam cultu, et honore dignantur ».

Een tekort aan rechtvaardigheidsverplichting laat zich bepalen, als men let op een tweevoudige verplichting, nl. de *zedelijkheidsverplichting* en de *wettelijke verplichting*. Vandaar dan ook dat de Wijsgeer laat zien, dat er twee manieren zijn, waarop iets rechtvaardig is. Een wetsplicht nu is datgene, wat iemand moet doen omdat hij door de wet daartoe verplicht wordt. En dat is de plicht waarvoor de eigenlijke rechtvaardigheid, die de hoofddeugd is, heeft te zorgen. Maar het zedelijk verplichte is datgene, wat iemand moet doen om de eigen betamelijkheid van de deugd. En waar nu verplichting noodzakelijkheid insluit, heeft dit soort verplicht-zijn twee graden. Want sommige dingen zijn zóó noodzakelijk, dat zonder hen geen betamelijk zedelijk gedrag kan blijven bestaan; en die dingen hebben dan ook meer verplichting. Dit verplichte kan men beschouwen van den kant van hem, die er toe verplicht is. En zoo valt onder dit soort verplicht-zijn, dat de mensch zich in woorden en daden zoo tegenover een ander gedraagt, als hij in werkelijkheid is. Zoo dan is de *waarheidsliefde* aan de rechtvaardigheid verwant, « *waardoor*, » zooals Tullius zegt, « *datgene wat is, of was, of zal zijn verteld wordt, zonder er iets aan te veranderen.* » — Men kan het ook beschouwen van den kant van hem, tegenover wien de verplichting bestaat, dat men nl. iemand beloont naar wat hij gedaan heeft. En wel soms in het goede. En zoo valt de *dankbaarheid* onder de rechtvaardigheid,

---

A ratione vero debiti justitiae defectus potest attendi, secundum quod est duplex debitum; scilicet morale et legale; unde et Philosophus in 8. Ethicor. [cap. 13. n. 5], secundum hoc duplex justum assignat: debitum quidem legale est, ad quod reddendum aliquis lege adstringitur; et tale debitum proprie attendit justitia quae est principalis virtus: debitum autem morale est, quod aliquis debet ex honestate virtutis; et quia debitum necessitatem importat, ideo tale debitum habet duplicem gradum: quoddam enim est sic necessarium, ut sine eo honestas morum conservari non possit: et hoc habet plus de ratione debiti: et potest hoc debitum attendi ex parte ipsius debentis; et sic ad hoc debitum pertinet, quod homo talem se exhibeat alteri in verbis, et in factis, qualis est; et ita adjungitur justitiae veritas, per quam, ut Tullius dicit [loc. cit.], « immutata ea quae sunt, aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur »: potest etiam attendi ex parte ejus, cui debetur; prout scilicet aliquis recompensat alicui secundum ea quae fecit: quando-

waarin volgens Tullius, « *de herinnering aan de vriendschap en de diensten van een ander, en de bereidwilligheid om hem te beloonen liggen opgesloten.* » — In andere gevallen echter in het kwade. En zoo is het *verlangen naar vergelding* aan de rechtvaardigheid verwant, « *waardoor,* » zooals Tullius zegt, « *geweld of onrecht en in het algemeen al wat slecht is, door verzet of vergelding wordt afgeweerd.* »

Andere verplichtingen zijn echter noodzakelijk, in zoover ze de goedheid van de deugd grooter maken, al kan deze ook zonder dat blijven bestaan. En voor dit soort verplichte dingen zorgt de *vrijgevigheid*, de *vriendelijkheid* of *voorkomenheid* en andere dergelijke deugden. In de boven gegeven opsomming heeft Tullius ze echter niet vermeld, omdat zij maar heel weinig omvatten, van wat het begrip plicht eigenlijk inhoudt.

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. De vergelding, die op gezag van de openbare macht volgens het vonnis van den rechter geschiedt, valt onder de ruilende rechtvaardigheid. Maar de vergelding die iemand op eigen initiatief, doch niet tegen de wet, uitoefent of van den rechter vraagt, valt onder een aan de rechtvaardigheid verwante deugd.

---

que quidem in bonis: et sic adjungitur justitiae gratia; in qua, ut Tullius dicit (ibid.), « amicitiarum, et officiorum alterius memoria, remunerandi voluntas continetur alterius »: quandoque autem in malis: et sic adjungitur justitiae vindicatio, per quam, ut Tullius dicit (ibid.), « vis, aut injuria, et omnino quidquid obscurum est, defendendo, aut ulciscendo propulsatur »: aliud vero debitum est necessarium, sicut conferens ad majorem honestatem, sine quo tamen honestas conservari potest: quod quidem debitum attendit liberalitas, affabilitas, sive amicitia, aut alia hujusmodi, quae Tullius praetermittit in praedicta enumeratione; quia parum habent de ratione debiti.

Ad primum ergo dicendum, quod vindicta, quae fit auctoritate publicae potestatis, secundum sententiam judicis, pertinet ad justitiam commutativam: sed vindicta, quam quis facit proprio motu, non tamen contra legem, vel quam quis a judice requirit, pertinet ad virtutem justitiae adjunctam.

2. Macrobius schijnt twee voor de volledigheid van de rechtvaardigheid vereischte onderdeelen meegeteld te hebben, nl. het nalaten van het kwaad, waaronder de *onschuldigheid* valt; en het doen van het goede, waaronder de zes anderen vallen. Twee daarvan schijnen de verhouding onder gelijken te verzorgen, nl. de *vriendelijkheid* in den uiterlijken omgang en de *eensgezindheid* voor het innerlijke. Twee die tegenover hoogeren, nl. *liefde voor de ouders* en *godsdienstigheid* tegenover God. En twee die tegenover minderen, nl. *meeleven*, als men behagen heeft in wat goed voor hen is, en *menschlievendheid*, als men hen te hulp komt, als zij ergens gebrek aan hebben. Want Isidorus zegt dat iemand *humaan* wordt genoemd, « *omdat hij voor een mensch liefde en gevoel van medelijden heeft; en daarom noemen wij datgene menschlievend, waardoor wij elkander beschermen.* »

In dezen uitleg vat men *vriendelijkheid* op in dien zin, dat zij den uiterlijken omgang regelt; en zoo behandelt de Wijsgeer haar ook. Men kan haar echter ook in zoover beschouwen, als zij eigenlijk het gevoel regelt, zooals de Wijsgeer haar elders nader omschrijft. En zoo vallen er drie dingen onder de vriendschappelijkheid, nl. de *welwillendheid* die hier *meeleven* wordt genoemd; en de *eensgezindheid*, en de *weldadigheid*, die hier *menschlievendheid* wordt genoemd. — Tullius heeft ze echter overgeslagen, om-

---

AD SECUNDUM dicendum, quod Macrobius videtur attendisse ad duas partes integrales justitiae; scilicet: declinare a malo, ad quod pertinet innocentia; et facere bonum, ad quod pertinent sex alia: quorum duo videntur pertinere ad aequales; scilicet: amicitia in exteriori convictu, et concordia interius: duo vero ad superiores; scilicet: pietas ad parentes, et religio ad Deum: duo vero ad inferiores; scilicet: affectus, inquantum placent bona eorum; et humanitas, per quam subvenitur eorum defectibus: dicit enim Isidorus in lib. 12. Etymol. [ad. lit. H.] quod humanus dicitur aliquis, « quia habeat circa hominem amorem, et miserationis affectum; unde humanitas dicta est, qua nos invicem tuemur »; et secundum hoc amicitia sumitur, prout ordinat exteriorem convictum, sicut de ea Philosophus tractat in 4. Ethic. [cap. 6.]: potest etiam amicitia sumi, secundum quod proprie respicit affectum, prout determinatur a Philosopho in 8. et 9. Ethic.; et sic ad amicitiam pertinent tria; scilicet: benevolentia, quae hic dicitur affectus, et concordia et beneficentia, quae hic vocatur humanitas: haec

dat zij slechts heel weinig hebben, zooals (in de Leerstelling) gezegd is, van wat het begrip plicht eigenlijk inhoudt.

3. De *gehoorzaamheid* ligt in de *eerbiedigheid*, die door Tullius vermeld wordt, opgesloten, omdat hoogstaande personen zoowel op eerbiedige hulde als op gehoorzaamheid recht hebben. — *Getrouwheid*, « *waardoor wat gezegd is, geschiedt*, » ligt opgesloten in de *waarheidsliefde*, wat het houden van beloften betreft. Want die strekt zich tot meerdere dingen uit, zooals later (109e Kw.) zal blijken. — *Liefde tot de tucht* is niet verplicht als iets noodzakelijks, want niemand heeft tegenover een lager staande precies als lagere verplichtingen; maar wél kan een hoogere tegenover iemand de verplichting hebben, van voor hem te moeten zorgen, naar het woord van *Mattheus* (24. 45) : « *De getrouwe en voorzichtige dienstknecht, dien de heer over zijn huisgezin heeft gesteld.* » En daarom heeft Tullius haar overgeslagen. Maar zij kan ook in de menschlievendheid opgesloten liggen, die Macrobius opgeeft. *Billijkheid* valt echter onder de *evenredigheid* of *vriendschappelijkheid*.

4. In deze opsomming worden sommige deugden vermeld, die tot de bijzondere rechtvaardigheid behooren, en andere, die tot de wettelijke rechtvaardigheid behooren. Tot de bijzondere rechtvaardigheid behoort de *eerlijkheid*, waarvan hij zegt, dat zij een

---

autem Tullius praetermisit, quia parum habent de ratione debiti, ut dictum est [in corp. art.].

Ad TERTIUM dicendum, quod obedientia includitur in observantia, quam Tullius ponit: nam praecellentibus personis debetur et reverentia honoris, et obedientia: « fides » autem, « per quam fiunt dicta », includitur in veritate quantum ad observantiam promissorum: « veritas » autem in plus se habet, ut infra patebit [q. 109.]: « disciplina » autem non debetur ex debito necessitatis; quia inferiori non est aliquis obligatus, inquantum est inferior: potest tamen aliquis superior obligari, ut inferioribus provideat, secundum illud Matth. 24. [v. 45]: « Fidelis servus, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam »; et ideo a Tullio praetermittitur: potest autem contineri sub humanitate, quam Macrobius ponit: aequitas vero sub epieicheia, vel amicitia.

Ad QUARTUM dicendum, quod in illa enumeratione ponuntur quaedam pertinentia ad particularem justitiam, quaedam autem ad legalem: ad particularem quidem bona commutatio; de qua dicit, quod est habitus in

« *een gewoonte is, die bij het ruilen de gelijkheid doet bewaren.* » — Onder de wettelijke rechtvaardigheid, wat de dingen, die in het algemeen door iedereen onderhouden moeten worden, betreft, wordt de goede wetgeving gerekend, die, zooals hij zelf zegt, « *de wetenschap is van de verwisselingen in de staat in hun verhouding tot de gemeenschap.* » Wat echter datgene betreft, wat iedereen op zichzelf soms buiten de wetten om moet doen, wordt het *gezonde oordeel* (eugnomosyna) in de beteekenis van goed oordeel aangenomen, dat bij dergelijke dingen leiding geeft, zooals vroeger in de verhandeling over de voorzichtigheid (51e Kw. 4e Art.) is gezegd. En daarom zegt hij ervan, dat het een *rechtvaardiging* uit eigen beweging is, omdat, dank zij dat gezonde oordeel de mensch wat rechtvaardig is in acht neemt uit eigen beweging, en dan niet handelt volgens een geschreven wet. Deze twee dingen schrijft men, wat de leiding betreft, aan de voorzichtigheid, maar wat het uitvoeren betreft aan de rechtvaardigheid toe. — Van *vroomheid* (eusebia) spreekt men in de beteekenis van *goede godsvereering.* En daarom is zij hetzelfde als de *godsdienstigheid.* Daarom zegt hij ook van haar, dat zij de *wetenschap van het dienen van God is;* (en dan spreekt hij in denzelfden zin als waarin Socrates zei, dat « *alle deugden wetenschappen zijn.* ») En de *heiligheid* wordt tot hetzelfde herleid, zooals later (81e Kw. 8e Art.) zal worden behandeld. — *Dankbaarheid* (eucharistia)

---

commutationibus aequalitatem custodiens: « ad legalem autem justitiam, quantum ad ea quae communiter sunt observanda, ponitur « legispositiva »; quae, ut ipse dicit, est « scientia commutationum politicarum ad communitatem relatarum »: quantum vero ad ea, quae quandoque particulariter agenda occurrunt, praeter communes leges, ponitur « eugnomosyne », quasi « bona gnome », quae est in talibus directiva, ut supra habitum est [q. 51. art. 4.], in tractatu de prudentia; et ideo dicit de ea, quod est « voluntaria justificatio », quia scilicet ex proprio arbitrio, id quod justum est, homo secundum eam servat, non secundum legem scriptam: attribuuntur autem haec duo prudentiae secundum directionem; justitiae vero secundum executionem: « eusebia » vero dicitur, quasi « bonus cultus »; unde est idem quod « religio »; ideo de ea dicit, quod est « scientia Dei famulatus »: et loquitur secundum modum, quo Socrates dicebat, omnes virtutes esse scientias; et ad idem reducitur « sanctitas », ut postea dicetur [q. seq. art. 8.]; eucharistia autem est idem bona gratia, quam Tullius ponit sicut

is hetzelfde als *goede dank;* en deze geeft Tullius ook op, evenals het verlangen naar vergelding. — *Welwillendheid* weer schijnt hetzelfde te zijn als *fijngevoeligheid*, die Macrobius noemt. Daarom ook zegt Isidorus, dat « *die man welwillend is, die klaar staat om uit eigen beweging wel te doen en vriendelijk is in het spreken.* » En Andronicus zelf zegt, dat « *welwillendheid een gewoonte is, die uit eigen beweging weldoet.* » — Vrijgevigheid echter schijnt onder de menschlievendheid te vallen.

5. De *evenredigheid* (epieikeia) is niet verwant met de bijzondere rechtvaardigheid, maar met de wettelijke. En het schijnt hetzelfde te zijn als wat *gezond oordeel* is genoemd.

---

et vindicativam: « benignitas » autem videtur esse idem cum affectu, quem ponit Macrobius; unde et Isidorus dicit in lib. 10 Etymol. [ad lit. B] quod « benignus est vir sponte ad bene faciendum paratus, et dulcis ad eloquiam »; et ipse Andronicus dicit, quod « benignitas est habitus voluntarie benefactivus »: « liberalitas » autem videtur ad « humanitatem » pertinere.

Ad QUINTUM dicendum, quod « epieikeia » non adjungitur justitiae particulari, sed legali; et videtur esse idem cum ea, quae dicta est « eugnomosyna ».

EEN EN TACHTIGSTE KWESTIE

OVER DE GODSDIENSTIGHEID.

(Acht Artikelen.)

Vervolgens moeten bovengenoemde deugden, voor zoover zij hier onder onzen opzet vallen, afzonderlijk worden behandeld (80e Kw.). Daarom moet eerst de godsdienstigheid worden behandeld, ten tweede de liefde tot ouders en vaderland (1), (101e Kw.); ten derde de eerbiedigheid (102e Kw.); ten vierde de dankbaarheid (106e Kw.); ten vijfde de vergelding (108e Kw.); ten zesde de waarheidsliefde (109e Kw.); ten zevende de vriendschap (114e Kw.); ten achtste de vrijgevigheid (117e Kw.); ten negende het gevoel voor billijkheid (120e Kw.). Maar over de andere hier genoemde (80e Kw.) is vroeger reeds gesproken, deels in het tractaat over de liefde, nl. over de eensgezindheid en derg. (29e Kw. en vv.); deels in dat over de rechtvaardigheid, zooals over de ruilende rechtvaardigheid (61e Kw. en vv.) en de onschuld (79e Kw.); en over het geven van wetten in dat over de voorzichtigheid (50e Kw.).

QUAESTIO LXXXI.

DE RELIGIONE, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de singulis partibus praedictarum virtutum, quantum ad praesentem intentionem pertinet. Et primo considerandum est de religione; secundo, de pietate; tertio, de observantia; quarto, de gratia; quinto, de vindicta; sexto, de veritate; septimo, de amicita; octavo, de liberalitate; nono, de epieikeia. De aliis autem hic enumeratis supra dictum est: partim in tractatu de charitate, scilicet de concordia et aliis hujusmodi; et partim in hoc tractatu de justitia, sicut de bona commutatione et innocentia: de legispositiva autem in tractatu de prudentia.

(1) Voor de liefde tot ouders en vaderland heeft het Lat. één term : pietas. Vert.

Wat nu de godsdienstigheid betreft, moeten er drie dingen worden besproken, en wel ten eerste de godsdienstigheid in haarzelf beschouwd, ten tweede haar daden (82e Kw.), en ten derde de gebreken, die er tegenover staan (92e Kw.).

Wat het eerste betreft, stellen wij ons acht vragen:

1. Bestaat de godsdienstigheid alleen in een verhouding tot God?
2. Is de godsdienstigheid 'n deugd?
3. Is de godsdienstigheid één enkele deugd?
4. Is de godsdienstigheid een afzonderlijke deugd?
5. Is de godsdienstigheid een goddelijke deugd?
6. Moet men de godsdienstigheid boven de andere zedelijke deugden stellen?
7. Heeft de godsdienstigheid uitwendige daden?
8. Is de godsdienstigheid hetzelfde als de heiligheid?

Ie ARTIKEL.

Geeft de godsdienstigheid aan den mensch alleen een verhouding tot God?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid aan

Circa religionem vero tria consideranda occurrunt: Primo quidem, de ipsa religione secundum se; secundo, de actibus ejus; tertio, de vitiis oppositis.

Circa primum quaeruntur octo: 1. Utrum religio consistat tantum in ordine ad Deum. — 2. Utrum religio sit virtus. — 3. Utrum religio sit una virtus. — 4. Utrum religio sit specialis virtus. — 5 Utrum religio sit virtus theologica. — 6. Utrum religio sit praeferenda aliis virtutibus moralibus. — 7. Utrum religio habeat exteriores actus. — 8. Utrum religio sit eadem sanctitati.

ARTICULUS I.

Utrum religio ordinet hominem solum ad Deum.

[III, Dist. 33. q. 3. a. 4. qla 1. ad 2; Contra Impugnat. Relig., c. 1; In Boët. de Trin., q. 3. a. 2.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod religio non ordinet hominem

den mensch niet alleen een verhouding tot God geeft. — 1. Want in den *Brief van Jacobus* (1. 27) wordt gezegd: « *Zuivere en vlekkelooze godsdienstigheid in de oogen van God en den Vader is deze: weezen en weduwen bezoeken in hunnen druk; en zichzelven onbesmet te bewaren van de wereld.* » Nu spreekt men van het bezoeken van weduwen en weezen om een verhouding tot den naaste; maar als men ervan spreekt « *zichzelven onbesmet te bewaren in deze wereld,* » dan valt dat onder de verhouding, waarin de mensch tot zichzelf staat. Dus wordt er niet alleen bij de verhouding tot God van godsdienstigheid gesproken.

2. Augustinus zegt: « *Omdat men krachtens het latijnsche spraakgebruik, niet alleen van onontwikkelden, maar ook van de meest bekwamen, zeggen kan, dat men godsdienstig moet zijn tegenover familie en aanverwanten en tegenover wat voor betrekkingen dan ook, kan men, als het gaat over het vereeren van de godheid, met dat woord dubbelzinnigheden niet vermijden; zoodat wij met vertrouwen zouden kunnen zeggen, dat godsdienstigheid alleen maar in het eeren van God bestaat.* » Men spreekt dus van godsdienstigheid niet alleen bij de verhouding tot God, maar ook bij de verhouding tot de naasten.

3. Tot de godsdienstigheid schijnt de godsvereering te behooren. Immers « *godsvereering wordt vertaald door: dienstbaarheid* », zooals Augustinus zegt. Wij moeten echter niet alleen God, maar

---

solum ad Deum. Dicitur enim Jac. 1. [v. 27]: « Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc saeculo ». Sed visitare viduas et pupillos dicitur secundum ordinem ad proximum: quod autem dicit immaculatum se custodire ab hoc saeculo, pertinet ad ordinem quo ordinatur homo in seipso. Ergo religio non solum dicitur in ordine ad Deum.

2. Præterea, Augustinus dicit, in 10. de Civ. Dei [cap. 1.], quod « quia latina loquendi consuetudine, non imperitorum tantum, verum etiam doctissimorum, cognationibus humanis atque affinitatibus et quibuscumque necessitudinibus dicitur exhibenda religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum cum de cultu divinitatis vertitur quaestio, ut fidenter dicere valeamus religionem non esse nisi cultum Dei ». Ergo religio dicitur non solum in ordine ad Deum, sed etiam in ordine ad propinquos.

3. Præterea, ad religionem videtur latria pertinere. « Latria » enim « interpretatur servitus », ut Augustinus dicit, in 10. de Civit. Dei [cap.

ook de naasten dienen volgens den *Brief aan de Galaten* (5. 13) : « *Door de liefde van den geest moet gij elkander dienen.* » Dus brengt de godsdienstigheid ook een verhouding tot den naaste mee.

4. Tot de godsdienstigheid behoort de vereering. Nu zegt men van den mensch niet alleen, dat hij God eert, maar ook den naaste naar het woord van Cato: « *Eert de ouders.* » De godsdienstigheid geeft ons dus niet alleen een verhouding tot God, maar ook tot den naaste.

5. Allen, die in staat van genade zijn, zijn aan God onderworpen. Maar niet allen, die in staat van genade zijn, noemt men *religieuzen*, doch alleen hen, die zich binden door eenige geloften en door sommige dingen te onderhouden, en om zich aan sommige menschen te onderwerpen. Godsdienstigheid schijnt dus niet die verhouding van den mensch in te sluiten, dat hij aan God onderworpen is.

Maar daartegenover staat, wat Tullius zegt, dat « *het de godsdienstigheid is, die zorgt voor de plechtigheden (ter eere van) de verheven natuur, die men goddelijk noemt.* »

LEERSTELLING. — Zooals Isidorus het uitdrukt, « *wordt*

1.]. Servire autem non solum debemus Deo, sed etiam proximis: secundum illud Galat. 5. [v. 13] : « Per charitatem spiritus servite invicem ». Ergo religio importat ordinem etiam ad proximum.

4. PRÆTEREA, ad religionem pertinet cultus. Sed homo dicitur non solum colere Deum, sed etiam proximum: secundum illud Catonis [Breves Sentent.] : « Cole Parentes ». Ergo etiam religio nos ordinat ad proximum, et non solum ad Deum.

5. PRÆTEREA, omnes in statu salutis existentes Deo sunt subjecti. Non autem dicuntur religiosi omnes qui sunt in statu salutis, sed solum illi qui quibusdam votis et observantiis et ad obediendum aliquibus hominibus se adstringunt. Ergo religio non videtur importare ordinem subjectionis hominis ad Deum.

SED CONTRA est quod Tullius dicit 2. Rhetoric., [de Invent. lib. 2. c. 53] quod « Religio est quaedam tuitio naturae, quam divinam vocant, quae cultum vel caeremoniam affert ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut Isidorus dicit, in lib. 10. Etym. (ad

iemand, naar wat Cicero zegt, godsdienstig genoemd om de godsdienstigheid, die overdenkt en als het ware datgene herleest, wat tot de vereering van God behoort. » En zoo schijnt de *godsdienstigheid* (religio) haar naam te hebben gekregen van het herlezen (religere) van wat onder de vereering van God valt, omdat wij die dingen dikwijls in ons hart moeten overwegen volgens het *Boek der Spreuken* (3. 6) : « *Denk op al uw wegen aan Hem.* » — Men zou den term echter ook hiervan afgeleid kunnen beschouwen, dat « *wij God opnieuw moeten kiezen* (reëligere), *Dien wij door onachtzaamheid hadden verloren,* » zooals Augustinus zegt. — Ook kan men de term als afgeleid beschouwen van *opnieuw binden* (religare), zoodat Augustinus zegt: « *De godsdienstigheid bindt ons opnieuw aan den eenen almachtigen God.* »

Of godsdienstigheid echter afgeleid wordt van dikwijls lezen, of van het opnieuw kiezen van wat door onachtzaamheid verloren was, of van opnieuw binden, zij sluit in eigenlijken zin een verhouding tot God in. Want Hij is het, aan Wien wij voornamelijk gebonden moeten worden als aan het nooit te kort schietend beginsel, en op Wien wij ook onze keuze in volharding moeten richten, als op het laatste doel, Dien wij ook in onachtzaamheid door te zondigen verloren hebben en moeten herwinnen door te gelooven en het geloof te belijden.

---

lit. R) : « Religiosus, ut ait Cicero, a religione appellatus est, qui retractat et tamquam relegit ea quae ad cultum divinum pertinent ». Et sic religio videtur dicta a religendo ea quae sunt divini cultus: quia hujusmodi sunt frequenter in corde revolvenda, secundum illud Prov. 3. [v. 6] : « In omnibus viis tuis cogita illum ». Quamvis etiam possit intelligi religio ex hoc dicta quod « Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligentes » : sicut Augustinus dicit 10. de Civit. Dei [cap. 3]. Vel potest intelligi religio a religando dicta: unde Augustinus dicit, in lib. de Ver. Relig.: « Religet nos religio uni omnipotenti Deo ».

Sive autem religio dicatur a frequenti electione, sive ex iterata electione ejus quod negligenter amissum est, sive dicatur a religatione, religio proprie importat ordinem ad Deum. Ipse enim est cui principaliter alligari debemus tamquam indeficienti principio; ad quem etiam nostra electio assidue dirigi debet, sicut in ultimum finem; quem etiam negligenter peccando amittimus, et credendo et fidem protestando recuperare debemus.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De godsdienstigheid bezit een tweevoudig soort daden: en wel sommige eigene en onmiddellijke, die zij zelf stelt en waardoor de mensch alleen in een verhouding tot God komt te staan, zooals offeren, aanbidden e. d. Maar zij heeft nog andere daden, die zij stelt door middel van die deugden, waarover zij heerscht door ze te richten op het vereeren van God, omdat nl. de deugd, die zich op het doel betrekt, de deugden, die zich op wat tot het doel leidt betrekken, overheerscht. En onder dit opzicht wordt bij wijze van overheersching « *het bezoeken van weezen en weduwen in hun druk* », wat eigenlijk door het medelijden wordt teweeggebracht, een daad van godsdienstigheid genoemd: terwijl « *zichzelf onbesmet van deze wereld te bewaren* » wat de leiding betreft wel tot de godsdienstigheid behoort, maar wat het onmiddellijk voortbrengen aangaat tot de matigheid of een andere dergelijke deugd.

2. In wijderen zin genomen, maar niet in eigenlijken, strekt de godsdienstigheid zich uit tot wat wij voor onze familie doen. Daarom laat Augustinus kort voor de aangehaalde woorden voorafgaan: « *Meer precies genomen schijnt godsdienstigheid niet ieder, maar alleen goddelijk eerbetoon te beteekenen* ».

3. Daar van dienaar wordt gesproken met betrekking tot een

AD PRIMUM ergo dicendum quod religio habet duplices actus. Quosdam quidem proprios et immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad solum Deum: sicut sacrificare, adorare et alia hujusmodi. Alios autem actus habet quos producit mediantibus virtutibus quibus imperat, ordinans eos ad divinam reverentiam: quia scilicet virtus ad quam pertinet finis, imperat virtutibus ad quas pertinent ea quae sunt ad finem. Et secundum hoc actus religionis per modum imperii ponitur esse « visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum », quod est actus elicitus a misericordia: « immaculatum autem se custodire ab hoc saeculo » imperative quidem est religionis, effective autem temperantiae vel alicujus hujusmodi virtutis.

AD SECUNDUM dicendum quod religio refertur ad ea quae exhibentur cognationibus humanis, extenso nomine religionis: non autem secundum quod religio proprie dicitur. Unde Augustinus, parum ante verba inducta praemittit: « Religio distinctius non quemlibet, sed Dei cultum significare videtur ».

AD TERTIUM dicendum quod cum servus dicatur ad dominum, necesse

heer, moet waar de eigenlijke en bijzondere aard van heerschappij gevonden wordt, daar ook de eigenlijke en bijzondere aard van dienstbaarheid gevonden worden. Nu is het duidelijk, dat aan God de heerschappij in haar eigenlijke en in een bijzondere beteekenis toekomt, omdat Hij 't nl. is, die alles heeft gemaakt, en omdat Hij over alle dingen de hoogste macht bezit. Daarom moet men Hem een bijzonder soort dienstbaarheid betoonen. Deze dienstbaarheid wordt bij de Grieken latria (godsvereering) genoemd. En daarom valt zij in eigenlijken zin onder de godsdienstigheid.

4. Men zegt, dat wij menschen eeren, als wij hen dikwijls eer bewijzen of herdenken of onze opwachting bij hen maken. En men zegt ook wel, dat wij aan ons onderworpen dingen *colere*, zooals men van *colere* spreekt bij landbouwers, die het land bebouwen en bij bewoners van een land, die de plaats, waar zij vertoeven, bewonen. Omdat God echter als eerste beginsel van alles recht heeft op eer van bijzonderen aard, moeten Hem ook eerbewijzen van bijzonderen aard worden gebracht, die in het Grieksch *eusebia* of *theosebia* worden genoemd, zooals uit Augustinus blijkt. (1).

5. Al kan men in het algemeen iedereen, die God eert, religieus noemen, toch worden diegenen, die hun geheele leven aan het

---

est quod ubi est propria et specialis ratio dominii, ibi sit specialis et propria ratio servitutis. Manifestum est autem quod dominium convenit Deo secundum propriam et singularem quamdam rationem: quia scilicet ipse omnia fecit et quia summum in omnibus rebus obtinet principatum. Et ideo specialis ratio servitutis ei debetur. Et talis servitus nomine latriae designatur apud Graecos. Et ideo ad religionem proprie pertinet.

Ad QUARTUM dicendum quod colere dicimur homines quos honorificatione, vel recordatione, vel praesentia frequentamus. Et etiam aliqua quae nobis subjecta sunt coli a nobis dicuntur: sicut agricolae dicuntur ex eo quod colunt agros, et incolae dicuntur ex eo quod colunt loca quae inhabitant. Quia tamen specialis honor debetur Deo tamquam primo omnium principio, etiam specialis ratio cultus ei debetur, quae graeco nomine vocatur eusebia vel theosebia: ut patet per Augustinum in 10. de Civit. Dei [Cap. 1.].

Ad QUINTUM dicendum quod quamvis religiosi dici possint communiter omnes qui Deum colunt, specialiter tamen religiosi dicuntur qui totam vitam

---

(1) Het Latijn heeft de term colere in de beteekenis van eeren, maar ook van bebouwen en bewonen. In het Ned. is dit onvertaalbaar. Vert.

eeren van God wijden en zich onttrekken aan aardsche zaken, in het bizonder religieuzen genoemd. Zoo worden ook niet zij, die beschouwen, beschouwende menschen genoemd, maar zij, die hun geheele leven daaraan wijden. Dezen echter onderwerpen zich niet aan een mensch om dien mensch zelf, maar om God volgens het woord van den Apostel in den *Brief aan de Galaten* (4. 14) « *Gij hebt mij ontvangen als een Engel Gods, als Christus Jesus.* »

IIe ARTIKEL.

Is de godsdienstigheid een deugd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid geen deugd is. — 1. Want het behoort tot de godsdienstigheid God eerbewijzen te brengen. Nu is eer bewijzen een daad van vrees, en die is een gave, zooals uit het vroeger gezegde blijkt (19^e^ Kw. 9^e^ Art.). De godsdienstigheid is dus geen deugd, maar een gave.

2. Tot iedere deugd behoort het vrije willen, en daarom heet zij ook een hebbelijkheid, die doet kiezen of een vrijwillige. Maar zooals boven (1^e^ Art. 3^e^ Antw.) is gezegd, valt de godsvereering

---

suam divino cultui dedicant, a mundanis negotiis se abstrahentes. Sicut etiam contemplativi dicuntur non qui contemplantur, sed qui contemplationi totam vitam suam deputant. Hujusmodi autem non se subjiciunt homini propter hominem, sed propter Deum: secundum illud Apostoli Galat. 4. [v. 14]: « Sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum ».

ARTICULUS II.

Utrum religio sit virtus.

[I-II. q. 60. a. 3; 3 Dist. 9. q. 1. art. 1. q. 1.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod religio non sit virtus. Ad religionem enim pertinere videtur Deo reverentiam exhibere. Sed revereri est actus timoris, qui est donum, ut ex supra dictis patet [q. 19. art. 9.]. Ergo religio non est virtus, sed donum.

2. PRÆTEREA, omnis virtus in libera voluntate consistit: unde dicitur habitus electivus, vel voluntarius. Sed sicut dictum est, ad religionem per-

onder de godsdienstigheid, en die sluit een dienstbaarheid in. Dus is de godsdienstigheid geen deugd.

3. Zooals in de *Ethica* wordt gezegd, hebben wij van nature aanleg tot deugden, en zoo komt het dat de natuurlijke rede uitmaakt wat onder de deugden valt. Maar nu valt onder de godsdienstigheid de goddelijke natuur met plechtigheden te eeren. Toch beslist, zooals boven werd gezegd (I-II. 99e Kw. 3e Art. 2e Antw.) het natuurlijke verstand niet over die plechtigheden. Dus is de godsdienstigheid geen deugd.

Maar daartegenover staat, dat zij, zooals uit het voorafgaande blijkt, tegelijk met andere deugden wordt opgesomd.

Leerstelling. — Zooals vroeger werd gezegd (58e Kw. 3e Art.), « *is een deugd datgene, wat hem, die haar bezit, goed maakt en zijn werk goed doet zijn.* » En daarom moet men zeggen, dat iedere goede daad tot een deugd behoort. Nu is het duidelijk dat het iets goeds is zijn plichten tegenover iemand te vervullen, want door zijn plicht tegenover iemand te vervullen komt men t.o.v. zoo iemand in de passende verhouding te staan; men zou kunnen zeggen: behoorlijk geordend. Nu behoort de orde tot het

---

tinet latria, quae servitutem quamdam importat. Ergo religio non est virtus.

3. Præterea, sicut dicitur in 2. Ethic. [cap. 1. n. 3.], aptitudo virtutum inest nobis a natura: unde ea quae pertinent ad virtutes, sunt de dictamine rationis naturalis. Sed ad religionem pertinet caeremoniam divinae naturae afferre. Caeremonialia autem, ut dictum est supra [1-2. q. 99. art. 3. ad 2.], non sunt de dictamine rationis naturalis. Ergo religio non est virtus.

Sed contra est quia connumeratur aliis virtutibus, ut ex praemissis patet [q. praec.].

Respondeo dicendum quod sicut supra dictum est [q. 58. art. 3. et 1-2. q. 55. art. 3.], virtus est quae bonum facit habentem et opus ejus bonum reddit. Et ideo necesse est dicere, omnem actum bonum ad virtutem pertinere. Manifestum est autem, quod reddere debitum alicui habet rationem boni: quia per hoc quod aliquis alteri debitum reddit, constituitur in proportione convenienti respectu ipsius, quasi convenienter ordinatus ad ipsum; ordo autem ad rationem boni pertinet, sicut et modus et species,

wezen van het goede, evenals ook de maat en de soort, gelijk Augustinus bewijst. Waar het derhalve taak der godsdienstigheid is aan iemand, en wel aan God, de verplichte eer te betoonen, is het duidelijk dat de godsdienstigheid een deugd is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. God eerbiedigen is een daad van de gave van vrees. Maar het valt onder de godsdienstigheid iets te doen uit eerbied voor God. En daarom volgt niet, dat de godsdienstigheid hetzelfde is als de gave van vrees, maar dat zij daarin haar doel heeft, als in iets van meer belang. Want de gaven zijn voornamer dan de zedelijke deugden, zooals vroeger is uiteengezet (9e Kw. 1e Art. 3e Antw.).

2. Ook een dienaar kan vrijwillig aan zijn heer datgene geven, waartoe hij verplicht is, en zoo « *maakt hij van den nood een deugd* » (Hieronymus 54e Br.) door gewillig zijn plicht te doen. En zoo kan het ook een daad van deugd zijn, dat men aan God de verplichte dienstbaarheid schenkt, in zoover een mensch dat dan gewillig doet.

3. Het natuurlijke verstand kan beslissen, dat de mensch iets doet om God eer te brengen, maar dat hij nu precies dit of dat

---

ut per Augustinum patet, in lib. de Nat. Bon. [cap. 3.]. Cum ergo ad religionem pertineat reddere honorem debitum alicui, scilicet Deo, manifestum est quod religio virtus est.

AD PRIMUM ergo dicendum quod revereri Deum est actus doni timoris. Ad religionem autem pertinet facere aliqua propter divinam reverentiam. Unde non sequitur quod religio sit idem quod donum timoris, sed quod ordinetur ad ipsum, sicut ad aliquid principalius. Sunt enim dona principaliora virtutibus moralibus, ut supra habitum est [q. 9. art. 1. ad 3. et 1-2. q. 68. art. 8.].

AD SECUNDUM dicendum, quod etiam servus potest voluntarie exhibere domino suo quod debet: et sic facit de necessitate virtutem, debitum voluntarie reddens. Et similiter exhibere Deo debitam servitutem potest esse actus virtutis, secundum quod homo voluntarie hoc facit.

AD TERTIUM dicendum quod de dictamine rationis naturalis est quod homo aliqua faciat ad reverentiam divinam: sed quod haec determinate fa-

doet, valt niet onder de beslissing van het natuurlijke verstand, maar is door het goddelijke of het menschelijke recht ingesteld.

IIIe ARTIKEL.

Is de godsdienstigheid één enkele deugd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid niet een enkele deugd is. — 1. Want zooals is gezegd (1e Art.), worden wij door de godsdienstigheid op God gericht. Nu kunnen wij in God drie Personen onderscheiden en ook vele eigenschappen, die minstens voor ons verstand verschillen. Maar een verschil in opzicht in het voorwerp is voldoende om meerdere deugden te geven, zooals uit het vroeger gezegde blijkt (50^e Kw. 2^e Art. 2^e Antw.). Dus is de godsdienstigheid niet een enkele deugd.

2. Bij een enkele deugd schijnt een enkele daad te behooren, omdat de hebbelijkheden naar de daden onderscheiden worden. Maar er zijn vele daden van godsdienstigheid als eeren en dienen, geloften doen, bidden en offeren en veel dergelijke. Dus is de godsdienstigheid niet een enkele deugd.

3. Het aanbidden valt onder de godsdienstigheid. Nu worden

---

ciat vel illa, istud non est de dictamine rationis naturalis, sed de institutione juris divini vel humani.

ARTICULUS III.

Utrum religio sit una virtus.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod religio non sit una virtus. Per religionem enim ordinamur ad Deum, ut dictum est [art. 1. huj. q.]: in Deo autem est accipere tres personas: et iterum multa attributa, quae saltem ratione differunt. Diversa autem ratio objecti sufficit ad diversificandum virtutes, ut ex supra dictis patet [q. 50. art. 2. ad 2.]. Ergo religio non est una virtus.

2. PRÆTEREA, unius virtutis unus est actus: habitus enim distinguuntur secundum actus. Religionis autem multi sunt actus: sicut colere, et servire, vovere, orare, sacrificare, et multa hujusmodi. Ergo religio non est una virtus.

3. PRÆTEREA, adoratio ad religionem pertinet. Sed adoratio alia ra-

de beelden op een andere manier aanbeden dan God zelf. Daar nu een andere aard verschil geeft in de deugden, schijnt de godsdienstigheid niet een enkele deugd te zijn.

Maar daartegenover staat, dat in den *Brief aan de Ephesiërs* (4. 5) wordt gezegd: « *Eén God, één geloof.* » Nu is de ware godsdienstigheid de uiting van het geloof aan één God. Dus is de godsdienstigheid één deugd.

LEERSTELLING. — Zooals boven werd gezegd (I-II. 54e Kw. 2e Art. 1e Antw.), worden de hebbelijkheden onderscheiden naar een verschil in opzicht in de voorwerpen. Nu komt het aan de godsdienstigheid toe aan den eenen God eer te bewijzen om een enkele reden, nl. in zoover Hij het eerste beginsel van de schepping en het bestuur der dingen is; en daarom zegt Hij ook zelf bij Malachias (1.6) : « *Als Ik Vader ben, waar is de Mij toekomende eer?* »; want aan den vader komt het toe voort te brengen en te besturen. En dus is het duidelijk, dat de godsdienstigheid één deugd is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De drie goddelijke Personen zijn één beginsel van het scheppen en besturen der

---

tione adhibetur imaginibus, et alia ipsi Deo. Cum ergo diversa ratio distinguat virtutes, videtur quod religio non sit una virtus.

SED CONTRA est quod dicitur Ephes. 4. [v. 5, 6] : « Unus Deus, una fides ». Sed vera religio protestatur fidem unius Dei. Ergo religio est una virtus.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra habitum est [1-2. q. 54. art. 2. ad 1.], habitus distinguuntur secundum diversam rationem objecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reverentiam uni Deo secundum unam rationem, inquantum scilicet est primum principium creationis et gubernationis rerum: unde ipse dicit Malach. 1. [v. 6] : « Si ego pater ubi honor meus? » Patris enim est et producere et gubernare. Et ideo manifestum est quod religio est una virtus.

AD PRIMUM ergo dicendum quod tres personae divinae sunt unum principium creationis et gubernationis rerum: et ideo eis una religione servitur.

dingen, en daarom worden zij door één godsdienstigheid gediend. Ook de verschillende aard van de eigenschappen vindt een eenheid in het eerste-beginsel-zijn; want God brengt alles voort en bestuurt het door de wijsheid, wil en kracht van Zijn goedheid. En daarom is de godsdienstigheid één deugd.

2. Met dezelfde daad dient en eert de mensch God, omdat het eeren Gods verhevenheid geldt, waaraan eer verschuldigd is, terwijl het dienen op de onderworpenheid van den mensch slaat, die krachtens zijn toestand verplicht is God eer te bewijzen. Tot deze twee dingen nu behooren alle daden, die aan de godsdienstigheid worden toegeschreven, omdat door hen allen de mensch getuigenis aflegt van Gods verhevenheid en van zijn eigen onderworpenheid aan God, of door Hem iets aan te bieden, of door iets van God te gebruiken.

3. De eerbewijzen der godsdienstigheid worden niet aan de beelden gebracht voor zoover zij in zichzelf als dingen worden beschouwd, maar in zoover zij beelden zijn, die ons voeren tot den menschgeworden God. Nu blijft de neiging tot een beeld als beeld niet daarbij staan, maar richt zich op datgene, waarvan het een beeld is. En daarom ontstaat er door het brengen van de eerbewijzen der godsdienstigheid aan de beelden van Christus geen verschil in aard van godsvereering, noch in de deugd van godsdienstigheid.

Diversae autem rationes attributorum concurrunt ad rationem primi principii: quia Deus producit omnia et gubernat sapientia, voluntate et potentia bonitatis suae. Et ideo religio est una virtus.

Ad SECUNDUM dicendum quod eodem actu homo servit Deo et colit ipsum: nam cultus respicit Dei excellentiam, cui reverentia debetur; servitus autem respicit subjectionem hominis, qui ex sua conditione obligatur ad exhibendam reverentiam Deo. Et ad haec duo pertinent omnes actus qui religioni attribuuntur: quia per omnes homo protestatur divinam excellentiam et subjectionem sui ad Deum, vel exhibendo aliquid ei, vel iterum assumendo aliquid divinum.

Ad TERTIUM dicendum, quod imaginibus non exhibetur religionis cultus secundum quod in seipsis considerantur, quasi res quaedam: sed secundum quod sunt imagines ducentes in Deum incarnatum. Motus autem qui est in imaginem prout est imago, non sistit in ipsa, sed tendit in id, cujus est imago. Et ideo ex hoc quod imaginibus Christi exhibetur religionis cultus, non diversificatur ratio latriae, nec virtus religionis.

IVe ARTIKEL.

Is de godsdienstigheid een afzonderlijke, van de anderen onderscheiden deugd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid geen afzonderlijke, van de anderen onderscheiden deugd is. — 1. Want Augustinus zegt: « *Een waar offer is iedere daad, die dient om ons in heilige gemeenschap met God te vereenigen.* » Nu valt het offer onder de godsdienstigheid. Dus valt zoodoende ook iedere daad van deugd onder de godsdienstigheid. En zoo is zij geen afzonderlijke deugd.

2. De Apostel zegt in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (10. 31) : « *Doet alles ter eere van God.* » Nu behoort het, zooals boven (1^e Art. 1^e Antw.) gezegd is, tot de godsdienstigheid iets te doen om God te eeren. Dus is zij geen afzonderlijke deugd.

3. De liefde, waarmee wij God beminnen, is als deugd niet onderscheiden van de liefde, waarmee wij de naasten beminnen. Nu wordt in de *Ethica* gezegd, dat « *eeren zeer dicht bij beminnen staat.* » Dus is de godsdienstigheid, waarmee God wordt

---

ARTICULUS IV.

Utrum religio sit specialis virtus ab aliis distincta.

[III, Dist. 9. q. 1. a. 1. qla 2; In Boët. de Trin., q. 3. a. 2.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod religio non sit specialis virtus ab aliis distincta. Dicit enim Augustinus 10. de Civ. Dei [cap. 6.] : « Verum sacrificium est omne opus quod geritur ut sancta societate Deo jungamur ». Sed sacrificium pertinet ad religionem. Ergo omne opus virtutis ad religionem pertinet. Et sic non est specialis virtus.

2. PRÆTEREA, Apostolus dicit 1. ad Cor. 10. [v. 31] : Omnia in gloriam Dei facite. Sed ad religionem pertinet aliqua facere ad Dei reverentiam. ut supra dictum est [art. 1. huj. q. ad 1. et art. 2.]. Ergo religio non est specialis virtus.

3. PRÆTEREA, charitas qua diligitur Deus, non est virtus distincta a charitate, qua diligitur proximus. Sed, sicut dicitur in 8. Ethic. [cap. 8. n. 1], honorari propinquum est ei quod est amari. Ergo religio, qua ho-

vereerd, geen deugd, die bijzonder onderscheiden is van de eerbiedigheid of de godsdienstige vereering of de liefde, waarmee de naaste wordt geëerd. Dus is zij geen afzonderlijke deugd.

Maar daartegenover staat, dat zij als een deel der rechtvaardigheid van haar andere deelen onderscheiden wordt voorgesteld (80e Kw.).

LEERSTELLING. — Waar de deugd het goede als doel heeft, moet er een bijzondere deugd zijn, waar een bijzonder soort goedheid gevonden wordt. Het goede nu, dat het doel van de godsdienstigheid is, is het brengen van de verschuldigde eer aan God. Nu heeft iemand recht op eer om zijn verhevenheid. God echter is op bijzondere wijze verheven, daar Hij alles op allerlei manieren oneindig te boven gaat. Daarom heeft Hij recht op bijzondere eerbewijzen; evenzoo zien wij, dat in de menschelijke samenleving personen, die op verschillende wijzen verheven zijn, ook op verschillende eerbewijzen recht hebben, zooals sommige aan een vader worden gebracht en andere aan een koning en zoo verder. Het is dus duidelijk, dat de godsdienstigheid een afzonderlijke deugd is.

---

noratur Deus, non est virtus specialiter distincta ab observantia vel dulia vel pietate, quibus honoratur proximus. Ergo non est virtus specialis.

SED CONTRA est quod ponitur pars justitiae ab aliis ejus partibus distincta.

RESPONDEO dicendum, quod cum virtus ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, ibi oportet esse specialem virtutem. Bonum autem, ad quod ordinatur religio est exhibere Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiae. Deo autem competit singularis excellentia: inquantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum. Unde ei debetur specialis honor: sicut in rebus humanis videmus quod diversis excellentiis personarum diversus honor debetur, alius quidem patri, alius regi, et sic de aliis. Unde manifestum est quod religio est specialis virtus.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Iedere daad van deugd wordt een offer genoemd, in zoover zij het eeren van God tot doel heeft. Men kan daar dus niet uit afleiden, dat de godsdienstigheid een algemeen soort deugd is, maar dat zij alle andere deugden beheerscht, zooals boven gezegd is (1e Art. 1e Antw.).

2. Al wat ter eere Gods gebeurt, valt niet onder de godsdienstigheid als de deugd, die het voortbrengt, maar die erover heerscht. Tot haar als tot de deugd, die ze voortbrengt, behooren de dingen, die krachtens hun eigen aard onder de eerbewijzen aan God vallen.

3. Het voorwerp van de liefde is het goede, maar het voorwerp van eer en hulde is datgene, wat verheven is. Nu wordt Gods goedheid wel aan de schepselen meegedeeld, maar de verhevenheid van Zijn goedheid niet. En daarom is de liefde, waarmee God wordt bemind, geen van de liefde tot den naaste onderscheiden deugd; maar de godsdienstigheid, waarmee wij God eeren, is wél onderscheiden van de deugden, waarmee de naaste wordt geëerd.

AD PRIMUM ergo dicendum quod omne opus virtutis dicitur esse sacrificium inquantum ordinatur ad Dei reverentiam. Unde ex hoc non habetur quod religio sit generalis virtus, sed quod imperet omnibus aliis virtutibus, ut supra dictum est [art. 1. huj. q. ad 1.].

AD SECUNDUM dicendum quod omnia, secundum quod in gloriam Dei fiunt, pertinent ad religionem non quasi ad elicientem, sed quasi ad imperantem. Illa autem pertinent ad religionem elicientem quae secundum rationem suae speciei pertinent ad reverentiam Dei.

AD TERTIUM dicendum quod objectum amoris est bonum: objectum autem honoris vel reverentiae est aliquid excellens. Bonitas autem Dei communicatur creaturae, non autem excellentia bonitatis ejus. Et ideo charitas qua diligitur Deus non est virtus distincta a charitate qua diligitur proximus: religio autem, qua honoratur Deus, distinguitur a virtutibus quibus honoratur proximus.

Ve ARTIKEL.

Is de godsdienstigheid een goddelijke deugd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid een goddelijke deugd is. — 1. Want Augustinus zegt « *dat wij God eeren door geloof, hoop en liefde,* » en dat zijn goddelijke deugden. Nu valt het *eer brengen aan God* onder de godsdienstigheid (1^e^ Art. het Tegenbewijs). Dus is zij een goddelijke deugd.

2. Een deugd wordt goddelijk genoemd, indien zij God als voorwerp heeft. Maar de godsdienstigheid heeft God als voorwerp, omdat zij, zooals werd gezegd (1^e^ Art.), God alleen als doel heeft. Dus is zij een goddelijke deugd.

3. Iedere deugd is ofwel goddelijk, ofwel van het verstand, ofwel zedelijk, gelijk uit het vroeger gezegde blijkt (I-II. 57^e^ Kw. 3^e^ Art.). Nu is het duidelijk, dat de godsdienstigheid geen verstandsdeugd is, omdat haar volmaaktheid niet in het beschouwen van de waarheid wordt gezocht. Evenmin is zij een zedelijke deugd, waaraan het eigen is het midden te houden tusschen te veel

---

ARTICULUS V.

Utrum religio sit virtus theologica.

[III, Dist. 9. q. 1. a. 1. qla 3; De Virt. q. 1. a. 12. ad 11; In Boët. de Trin. q. 3. a. 2.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod religio sit virtus theologica. Dicit enim Augustinus, in Enchir. [cap. 3.], quod « Deus colitur fide, spe et charitate », quae sunt virtutes theologicae. Sed cultum Deo afferre pertinet ad religionem. Ergo religio est virtus theologica.

2. PRÆTEREA, virtus theologica dicitur, quae habet Deum pro objecto religio autem habet Deum pro objecto: quia ad solum Deum ordinat, ut dictum est [art. 1. huj. q.]. Ergo religio est virtus theologica.

3. PRÆTEREA, omnis virtus vel est theologica, vel intellectualis, vel moralis, ut ex supradictis patet [1-2. q. 57. et 62.]. Manifestum est autem quod religio non est virtus intellectualis: quia ejus perfectio non attenditur secundum considerationem veri. Similiter etiam non est virtus moralis, cujus proprium est tenere medium inter superfluum, et diminutum:

en te weinig; want niemand kan God te veel eeren, volgens het *Boek Ecclesiasticus* (43. 33) : « *Gij, die God zegent, verheft Hem zooveel gij kunt, want Hij staat boven allen lof.* » Dus blijft er over, dat zij een goddelijke deugd is.

Maar daartegenover staat, dat zij wordt voorgesteld als een deel der rechtvaardigheid, die een zedelijke deugd is (80e Kw.).

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (2e en 4e Art.), is het de godsdienstigheid, die aan God de verschuldigde eer brengt. Twee dingen komen dus bij de godsdienstigheid in aanmerking; vooreerst wat zij aan God geeft, nl. eerbewijzen, en die verhouden zich tot haar als haar stof en voorwerp. Het andere is datgene, waaraan iets wordt gebracht, nl. God. Hem wordt hulde gebracht, niet alsof de daden, waarmee God geëerd wordt, God zelf bereikten, zooals wij God door het geloof bereiken als wij in God gelooven; daarom werd boven gezegd (2e Kw. 2e Art.), dat God voorwerp van het geloof is, niet alleen in zoover wij aan God gelooven, maar ook in zoover wij in God gelooven. Want aan God wordt de verschuldigde eer gebracht, in zoover de daden, waardoor God wordt geëerd, geschieden tot eer van God, zooals offers e. d. Daaruit blijkt, dat God zich tot de deugd van gods-

---

non enim aliquis, potest superflue Deum colere, secundum illud Eccli. 43. [v. 33] : « Benedicentes Dominum exaltate illum, quantum potestis: major enim est omni laude ». Ergo relinquitur, quod sit virtus theologica.

SED CONTRA est quod ponitur pars justitiae, quae est virtus moralis.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. praec.], religio est, quae Deo debitum cultum affert. Duo ergo in religione considerantur. Unum quidem quod religio Deo affert, scilicet cultus; et hoc se habet per modum materiae, et objecti ad religionem. Aliud autem est id, cui affertur, scilicet Deus. Cui cultus exhibetur, non quod actus quibus Deus colitur ipsum Deum attingant, sicut cum credimus Deo, credendo Deum attingimus; propter quod supra dictum est [q. 2. art. 2.], quod Deus est fidei objectum, non solum inquantum credimus Deum, sed inquantum credimus Deo. Affertur autem Deo debitus cultus, inquantum actus quidam, quibus Deus colitur, in Dei reverentiam fiunt; puta sacrificiorum oblationes, et alia hujusmodi. Unde manifestum est quod Deus

dienstigheid niet als stof of voorwerp verhoudt, maar als doel. En daarom is zij geen goddelijke deugd, die het laatste doel als voorwerp heeft, maar een zedelijke, waaraan het toekomt zich op de dingen te betrekken, die tot het doel leiden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het vermogen of de deugd, die op een doel slaan, heerschen altijd over het vermogen of de deugd, die de daden verrichten, die tot dat doel leiden. Nu stellen de goddelijke deugden, nl. geloof, hoop en liefde, daden omtrent God als hun eigen voorwerp. En zoo zijn zij door hun overheersching oorzaak van daden van godsdienstigheid, die iets teweegbrengen met God als doel. En daarom zegt Augustinus, dat « *God wordt geëerd door geloof, hoop en liefde* ».

2. De godsdienstigheid richt den mensch niet op God als op haar voorwerp, maar als haar doel.

3. Godsdienstigheid is geen goddelijke of verstandsdeugd, maar een zedelijke, omdat zij een deel der rechtvaardigheid is. En bij haar wordt niet van een midden gesproken als tusschen hartstochten, maar naar een soort evenredigheid in de handelingen, die op God zijn gericht. Ik spreek hier echter niet van een absolute

---

non comparatur ad virtutem religionis, sicut materia vel objectum, sed sicut finis. Et ideo religio non est virtus theologica, cujus objectum est ultimus finis: sed est virtus moralis, cujus est esse circa ea quae sunt ad finem.

AD PRIMUM ergo dicendum quod semper potentia vel virtus quae operatur circa finem, per imperium movet potentiam vel virtutem operantem ea quae ordinantur in finem illum. Virtutes autem theologicae, scilicet fides, spes et charitas, habent actum circa Deum sicut circa proprium objectum. Et ideo suo imperio causant actum religionis, quae operatur quaedam in ordine ad Deum. Et ideo Augustinus dicit, quod Deus colitur fide, spe et charitate.

AD SECUNDUM dicendum quod religio ordinat hominem in Deum non sicut in objectum, sed sicut in finem.

AD TERTIUM dicendum quod religio non est virtus theologica neque intellectualis, sed moralis: cum sit pars justitiae. Et medium in ipsa accipitur non quidem inter passiones, sed secundum quamdam aequalitatem inter operationes quae sunt ad Deum. Dico autem aequalitatem non absolute,

evenredigheid, omdat aan God niet zooveel kan worden gebracht als waarop Hij recht heeft; maar van een evenredigheid, waarbij rekening gehouden wordt met wat een mensch kan en God aanvaardt. Een te veel met betrekking tot wat onder het eeren van God valt, kan er niet zijn naar de omstandigheid van het *hoeveel*, maar wel naar andere omstandigheden, b. v. omdat de goddelijke eer gebracht wordt aan wie er geen recht op heeft, of wanneer het niet gebeuren moet of naar andere omstandigheden zooals het niet moet.

VIe ARTIKEL.

Moet de godsdienstigheid boven de andere zedelijke deugden worden gesteld?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid niet boven de andere zedelijke deugden moet worden gesteld. — 1. Want de volmaaktheid van een zedelijke deugd is hierin gelegen, dat zij het midden houdt, zooals in de *Ethica* wordt bewezen. Nu schiet de godsdienstigheid te kort in het houden van

---

quia Deo non potest tantum exhiberi quantum ei debetur: sed secundum quamdam considerationem humanae facultatis et divinae acceptationis. Superfluum autem in his quae ad divinum cultum pertinent esse potest, non secundum circumstantiam quanti, sed secundum alias circumstantias: puta quia cultus divinus exhibetur cui non debet exhiberi, vel quando non debet, vel secundum alias circumstantias prout non debet.

ARTICULUS VI.

Utrum religio sit praeferenda aliis virtutibus moralibus.

[Infr. q. 88. art. 6; De perf. vit. spir. c. 12; Quodl. 6. art. 6.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod religio non sit praeferenda aliis virtutibus moralibus. Perfectio enim virtutis moralis consistit in hoc quod attingit medium: ut patet in 2. Ethic. [cap. 6.]. Sed religio deficit

het rechtvaardige midden, omdat zij God niet precies het evenredige geeft. Dus staat de godsdienstigheid niet hooger dan de andere zedelijke deugden.

2. Als we iets aan menschen geven, schijnt het dat iets lofwaardiger is, naar mate degene aan wien het gegeven wordt behoeftiger is; en daarom zegt Isaïas (58. 7) : « *Breek uw brood voor den hongerige.* » Nu heeft God aan niets, dat wij Hem zouden moeten geven, behoefte volgens het psalmwoord (Ps. 15. 2) ; « *Ik zeide: Gij zijt mijn God, omdat Gij mijn goederen niet noodig hebt.* » Dus schijnt de godsdienstigheid minder lofwaardig te zijn dan de andere deugden, waardoor wij de menschen helpen.

3. Naarmate iets uit grooter noodzakelijkheid gebeurt, is het minder lofwaardig volgens den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (9. 16) : « *Zoo ik het evangelie verkondig, is dat voor mij geen roem, want een dwang ligt op mij.* » Waar nu een grootere plicht bestaat, is er een grootere noodzakelijkheid. Omdat het nu de grootste plicht tegenover God is, dat Hem door de menschen eer bewezen wordt, schijnt de godsdienstigheid onder de menschelijke deugden minder lofwaardig te zijn.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek van den Uittocht* (20e H.) het eerst de geboden, die tot den godsdienst behooren

---

in attingendo medium justitiae: quia non reddit Deo omnino aequale. Ergo religio non est potior aliis virtutibus moralibus.

2. PRÆTEREA, in his quae hominibus exhibentur, tanto videtur aliquid esse laudabilius quanto magis indigenti exhibetur: unde dicitur Isa. 58. [v. 7] : « Frange esurienti panem tuum ». Sed Deus non indiget aliquo quod ei a nobis exhibeatur: secundum illud Ps. 15. [v. 2] : « Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges ». Ergo religio videtur minus laudabilis aliis virtutibus, per quas hominibus subvenitur.

3. PRÆTEREA, quanto aliquid fit ex majori necessitate, tanto minus est laudabile: secundum illud 1 ad Cor. 9. [v. 16] : « Si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit ». Ubi autem est majus debitum, ibi est major necessitas. Cum ergo Deo maxime sit debitum quod ei ab homine exhibetur, videtur quod religio sit minus laudabilis inter virtutes humanas.

SED CONTRA est quod Ex. 20. ponuntur primo praecepta ad religionem pertinentia, tamquam praecipua. Ordo autem praeceptorum proportionatur

worden genoemd, als de voornaamste. Nu beantwoordt de ordening der geboden aan de ordening der deugden, omdat de geboden der wet over daden van deugd worden gegeven. Dus is de godsdienstigheid de voornaamste onder de zedelijke deugden.

LEERSTELLING. — Wat tot een doel leidt, krijgt zijn goedheid uit zijn orde tot het doel, en naarmate het derhalve dichter bij het doel staat, is het beter. Nu gaan de zedelijke deugden, zooals boven is gezegd (5e Art.), over wat op God als op zijn doel is gericht. De godsdienstigheid echter komt dichter bij God dan de andere zedelijke deugden, in zoover zij datgene bewerkt, wat rechtstreeks en onmiddellijk op Gods eer is gericht. Daarom staat zij onder de zedelijke deugden vooraan.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Een deugd wordt geprezen om het willen, niet om het kunnen. En daarom maakt, als er van den kant van het willen maar geen tekort is, het tekortschieten in de gelijkheid, die het midden der rechtvaardigheid is, wat voortkomt uit onvermogen, de deugd niet minder lofwaardig.

2. Bij wat anderen, om hen te helpen, gegeven wordt, is het loffelijker te geven aan iemand die het meer noodig heeft, omdat

---

ordini virtutum: quia praecepta legis dantur de actibus virtutum. Ergo religio est praecipua inter virtutes morales.

RESPONDEO dicendum quod ea quae sunt ad finem sortiuntur bonitatem ex ordine in finem: et ideo quanto sunt fini propinquiora, tanto sunt meliora. Virtutes autem morales ut supra habitum est [art. praec.], sunt circa ea, quae ordinantur in Deum sicut in finem. Religio autem magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliae virtutes morales: inquantum operatur ea quae directe et immediate ordinantur in honorem divinum. Et ideo religio praeeminet inter alias virtutes morales.

AD PRIMUM ergo dicendum quod laus virtutis in voluntate consistit, non autem in potestate. Et ideo deficere ab aequalitate, quae est medium justitiae, propter defectum potestatis, non diminuit laudem virtutis, si non fuerit defectus ex parte voluntatis.

AD SECUNDUM dicendum quod in his quae exhibentur alteri propter eorum utilitatem, est exhibitio laudabilior quae fit magis indigenti: quia

het dan nuttiger is. Maar aan God wordt iets niet gegeven om Hem te helpen, maar tot Zijn eer en ons nut.

3. Bij noodzakelijkheid verdwijnt de roem van meer te doen dan verplicht is, maar de verdienstelijkheid van de deugd gaat niet verloren, als de goede wil er is. En daarom slaat het bewijs niet door.

VIIe ARTIKEL.

Heeft de godsvereering ook een uitwendige daad?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsvereering geen uitwendige daad heeft. — 1. Want bij *Joannes* (4. 24) wordt gezegd: « *God is een geest, en zij, die Hem aanbidden, moeten in geest en waarheid aanbidden.* » Nu zijn de uitwendige daden niet van den geest, maar veeleer van het lichaam. Dus heeft de godsdienstigheid, waar het aanbidden onder valt, geen uitwendige, maar inwendige daden.

2. Het doel van de godsdienstigheid is God eer en lof te bren-

---

est utilior. Deo autem non exhibetur aliquid propter ejus utilitatem: sed propter ejus gloriam, nostram autem utilitatem.

AD TERTIUM dicendum, quod ubi est necessitas tollitur gloria supererogationis: non autem excluditur meritum virtutis, si adsit voluntas. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICULUS VII.

Utrum religio habeat aliquem exteriorem actum.

[Infr. q. 84. art. 2; 3. D. 9. q. 1. a. 3. qla 3; In Boët. de Trin. q. 3. a. 2; 3. Contr. g. cap. 119.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod religio non habeat aliquem exteriorem actum. Dicitur enim Joan. 4. [v. 24]: « Deus spiritus est: et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate adorare oportet ». Sed exteriores actus non pertinent ad spiritum, sed magis ad corpus. Ergo religio, ad quam pertinet adoratio, non habet actus exteriores, sed interiores.

2. PRÆTEREA, religionis finis est Deo reverentiam et honorem exhibere.

gen. Maar nu is het tegenover iemand die verheven is oneerbiedig, als hem dingen worden aangeboden, die eigenlijk aan minderen toekomen. Daar nu hetgeen de mensch door daden van zijn lichaam doet, eigenlijk gericht schijnt te zijn op wat de menschen noodig hebben of op het eeren van lagere schepselen, schijnt dat niet passend gebruikt te kunnen worden om God te eeren.

3. Augustinus prijst Seneca hierom, dat hij sommige menschen berispt, die aan de afgoden aanbieden, wat gewoonlijk aan de menschen gegeven wordt, omdat nl. voor de onsterfelijken niet hetzelfde gepast is als voor de sterfelijken. Maar die dingen zijn nog veel minder gepast voor den waren God, die verheven is *boven alle goden* (*Ps.* 94. 3). Het schijnt dus af te keuren te zijn, dat iemand God eert met daden van zijn lichaam. Dus heeft de godsdienstigheid geen uiterlijke daden.

Maar daartegenover staat in het *Boek der Psalmen* (83. 3): « *Mijn hart en mijn vleesch zijn verheugd over den levenden God.* » Zooals echter de innerlijke daden tot het hart behooren, behooren de uiterlijke tot de ledematen van het vleesch. Dus schijnt God niet alleen met inwendige, maar ook met uitwendige daden geëerd te moeten worden.

Sed videtur ad irreverentiam alicujus excellentis pertinere si ea sibi exhibeantur quae proprie ad inferiores pertinent. Cum ergo ea quae exhibet homo corporalibus actibus proprie videantur ad indigentias hominum ordinari, vel ad reverentiam inferiorum creaturarum; ideo videtur quod non congrue possunt assumi in divinam reverentiam.

3. PRÆTEREA, Augustinus in 6. de Civ. Dei [cap. 10.] commendat Senecam de hoc quod vituperat quosdam qui idolis ea exhibebant quae solent hominibus exhiberi: quia scilicet immortalibus non conveniunt ea quae sunt mortalium. Sed haec multo minus conveniunt Deo vero, qui est « excelsus super omnes Deos ». Ergo videtur reprehensibile esse quod aliquis corporalibus actibus Deum colat. Non ergo habet religio corporales actus.

SED CONTRA est quod in Psal. 83. [v. 3] dicitur: « Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum ». Sed sicut interiores actus pertinent ad cor, ita exteriores actus pertinent ad membra carnis. Ergo videtur quod Deus sit colendus non solum interioribus actibus, sed etiam exterioribus.

LEERSTELLING. — Wij brengen God geen eer en hulde om Hemzelf — want uit zichzelf is Hij vol van heerlijkheid en daaraan kan geen schepsel iets toevoegen — maar om ons, omdat onze geest nl., doordat wij God eeren en huldigen, aan Hem onderworpen wordt en daarin bestaat zijn volmaaktheid; want elk ding wordt vervolmaakt door onderwerping aan zijn meerdere, zooals het lichaam door levend gemaakt te worden door de ziel en de lucht door verlicht te worden door de zon. Maar nu heeft de menschelijke geest er behoefte aan om, geleid door de zinnelijke dingen, met God vereenigd te worden; want, zoo zegt de Apostel, « *het onzichtbare Wezen Gods, is bij eenig nadenken uit het geschapene duidelijk te kennen* » (*Rom.* 1. 20). Daarom is het noodig lichamelijke dingen te gebruiken bij het vereeren van God, opdat de geest van den mensch door hen als door teekens aangezet worde tot geestelijke daden, waardoor hij met God wordt vereenigd. Daarom heeft de godsdienstigheid wel innerlijke daden als de voornaamste, die uiteraard tot haar behooren, maar ook uitwendige als minder voorname, die de innerlijke als doel hebben.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De Heer spreekt hier over het voornaamste en het eigenlijk in het vereeren van God bedoelde.

RESPONDEO dicendum quod Deo reverentiam et honorem exhibemus non propter seipsum, quia ex seipso est gloria plenus, cui nihil a creatura adjici potest, sed propter nos: quia videlicet per hoc quod Deum reveremur et honoramus, mens nostra ei subjicitur et in hoc ejus perfectio consistit; quaelibet enim res perficitur per hoc quod subditur suo superiori, sicut corpus per hoc quod vivificatur ab anima, et aer per hoc quod illuminatur a sole. Mens autem humana indiget ad hoc quod conjungatur Deo, sensibilium manuductione: quia « invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur », ut Apost. dicit Rom. 1. [v. 20]; et ideo in divino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti, ut eis quasi signis quibusdam, mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo conjungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus quasi principales et per se ad religionem pertinentes: exteriores vero actus quasi secundarios, et ad interiores actus ordinatos.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Dominus loquitur quantum ad id quod est principale et per se intentum in cultu divino.

2. Deze uiterlijke dingen worden God niet gebracht alsof Hij ze noodig had, naar het psalmwoord: « *Zal Ik het vleesch van stieren eten of het bloed van bokken drinken?* » (*Ps.* 49. 13) Maar zij worden God gegeven als teekens van inwendige en geestelijke werken, die God om henzelf aanneemt. Daarom ook zegt Augustinus: « *Het zichtbare offer is het sacrament, dwz. het heilig teeken van het onzichtbare offer.* »

3. De afgodendienaars worden uitgelachen, niet omdat zij wat onder de menschen behoort aan de afgoden brachten als teekens, die hen tot iets geestelijks opwekten, maar als wat om de zaak zelf door hen werd aanvaard. En vooral, omdat het nutteloos en schandelijk was.

VIIIe ARTIKEL.

Is de godsdienstigheid hetzelfde als de heiligheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de godsdienstigheid niet hetzelfde als de heiligheid is. — 1. Want de godsdienstigheid is, zooals werd uiteengezet (4^e^ Art.), een bijzondere deugd. Nu

---

AD SECUNDUM dicendum quod hujusmodi exteriora non exhibentur Deo quasi his indigeat: secundum illud Ps. 49. [v. 13]: « Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? » Sed exhibentur Deo tamquam signa interiorum et spiritualium operum, quae per se Deus acceptat. Unde Augustinus dicit in 10. de Civ. Dei [cap. 5.]: « Sacrificium visibile invisibilis sacrificii sacramentum, idest sacrum signum est ».

AD TERTIUM dicendum quod idololatrae deridentur ex hoc quod ea quae ad homines pertinent idolis exhibebant, non tamquam signa excitantia eos ad aliqua spiritualia, sed tamquam per se eis accepta. Et praecipue quia erant vana et turpia.

ARTICULUS VIII.

Utrum religio sit idem sanctitati.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod religio non sit idem sanctitati. Religio enim est quaedam specialis virtus, ut habitum est [art. 4.

noemt men de heiligheid een algemeene deugd, want « *zij maakt menschen geloovig en doet ze onderhouden wat rechtvaardig is tegenover God,* » zooals Augustinus zegt. Dus is de heiligheid niet hetzelfde als de godsdienstigheid.

2. Heiligheid schijnt reinheid in te sluiten, want Dionysius zegt, dat « *heiligheid een reinheid is, vrij van alle onreinheid, volmaakt en geheel onbevlekt.* » Nu schijnt reinheid vooral onder de matigheid te vallen, die de schande van het lichaam uitsluit. Daar de godsdienstigheid nu onder de rechtvaardigheid valt, schijnt de heiligheid niet hetzelfde te zijn.

3. Wat bij verdeeling tegenover elkaar wordt gesteld, is niet hetzelfde. Nu wordt, zooals boven (80e Kw. 4e Antw.) gezegd is, bij een opsomming van de deelen der rechtvaardigheid de heiligheid tegenover de godsdienstigheid gesteld. Dus is heiligheid niet hetzelfde als godsdienstigheid.

Maar daartegenover staat, dat bij *Lucas* (1. 74, 75) wordt gezegd: « *Dat wij Hem dienen in heiligheid en rechtvaardigheid.* » Nu behoort het dienen van God tot de godsdienstigheid, zooals boven is gezegd (1e Art. 3e Antw.). Dus is godsdienstigheid hetzelfde als heiligheid.

---

huj. q.]. Sanctitas autem dicitur esse generalis virtus: est enim faciens fideles et servantes ea quae ad Deum sunt justa, ut Andronicus dicit. Ergo sanctitas non est idem religioni.

2. PRÆTEREA, sanctitas munditiam importare videtur: dicit enim Dionysius 12. cap. de Div. Nom., quod sanctitas est ab omni immunditia libera et perfecta et omnino immaculata munditia. Munditia autem maxime videtur pertinere ad temperantiam, quae turpitudines corporales excludit. Cum ergo religio ad justitiam pertineat, videtur quod sanctitas non sit idem religioni.

3. PRÆTEREA, ea quae dividuntur ex opposito, non sunt idem. Sed in quadam enumeratione partium justitiae sanctitas condividitur religioni, ut supra habitum est [q. 80.]. Ergo sanctitas non est idem quod religio.

SED CONTRA est, quod dicitur Luc. 1. [v. 74, 75]: « Serviamus illi in sanctitate et justitia ». Sed servire Deo pertinet ad religionem, ut supra habitum est [art. 1. huj. q. ad 3. et art. 3. ad 2.]. Ergo religio est idem sanctitati.

LEERSTELLING. — De naam heiligheid schijnt twee dingen in te sluiten. Ten eerste nl. reinheid, en bij deze beteekenis past de grieksche term, want daar spreekt men van « *agios* » als van « *zonder aarde.* » In anderen zin sluit het vastheid in, en daarom werden die dingen bij de ouden *sancta* genoemd, die door wetten waren beschermd, zoodat zij niet ontwijd mochten worden, en daarom wordt ook iets *sancitum* (1) genoemd, omdat het door een wet wordt beschermd. Ook volgens de Latijnen kan deze term *sanctus* op de reinheid slaan, zoodat men *sanctus* zou moeten verstaan als *sanguine tinctus* (met bloed geverfd), « *omdat oudtijds degenen, die gereinigd wilden worden, met het bloed van het offer werden besprenkeld,* » zooals Isidorus zegt.

Beide beteekenissen brengen mee, dat heiligheid toekomt aan wat voor den goddelijken eeredienst werd gebruikt, zoodat men niet alleen van de menschen, maar ook van de kerk en de vaten en andere dergelijke dingen zegt, dat zij geheiligd worden door voor den goddelijken eeredienst te worden gebruikt. Want er is reinheid voor noodig om den geest op God te richten. De menschelijke geest immers wordt door zich in de lagere dingen te verdiepen besmeurd, zooals ieder ding troebel wordt door de vermenging met iets lagers, zooals zilver door de vermenging met lood. Nu is

---

RESPONDEO dicendum quod nomen sanctitatis duo videtur importare. Uno quidem modo munditiam: et huic significationi competit nomen graecum, dicitur enim ἅγιος quasi sine terra. Alio modo importat firmitatem: unde apud antiquos sancta dicebantur quae legibus erant munita ut violari non deberent; unde et dicitur aliquid esse sancitum quia est lege firmatum. Potest etiam secundum Latinos hoc nomen sanctus ad munditiam pertinere: ut intelligatur sanctus quasi sanguine tinctus; eo quod antiquitus illi qui purificari volebant, sanguine hostiae tingebantur, ut Isidorus dicit in lib. 10. Etymol. Et utraque significatio competit ut sanctitas attribuatur his quae divino cultui applicantur: ita quod non solum homines, sed etiam templum et vasa et alia hujusmodi sanctificari dicantur ex hoc quod cultui divino applicantur. Munditia enim necessaria est ad hoc quod mens Deo applicetur. Quia mens humana inquinatur ex hoc quod inferioribus rebus conjungitur (1): sicut quaelibet res ex immixtione pejoris sordescit, ut argentum

---

(1) De woordspelingen op sanctus zijn onvertaalbaar. Vert.

(1) L.: immergitur.

het noodig den geest van de lagere dingen af te trekken om hem met het hoogste te kunnen vereenigen. En daarom kan de geest zonder reinheid niet op God worden gericht. Daarom ook wordt in den *Brief aan de Hebreën* (12. 14) gezegd: « *Streeft naar den vrede met iedereen en naar de heiligmaking, zonder welke niemand God zal zien.* » Ook wordt er vastheid toe vereischt den geest op God te richten. Want hij wordt op Hem gericht als op het laatste doel en het eerste beginsel, doch deze moeten in de hoogste maat onbeweeglijk zijn. Daarom zegt de Apostel in den *Brief aan de Romeinen* (8. 38, 39): « *Ik ben zeker, dat dood noch leven mij zullen scheiden van de liefde van God.* »

Zoo zegt men dus, dat het de heiligheid is, waardoor de menschelijke geest zichzelf en zijn daden op God richt. En daarom verschilt zij zakelijk niet van de godsdienstigheid, maar alleen naar begrip. Want zij wordt godsdienstigheid genoemd, in zoover zij God naar verplichting dient in wat de vereering van God onmiddellijk betreft, als in offers opdragen e. d.; maar heiligheid in zoover de mensch niet alleen dit, maar ook al de werken van andere deugden op God richt of in zoover de mensch zich door goede werken in de vereischte stemming brengt om God te eeren.

---

ex immixtione plumbi. Oportet autem quod mens ab inferioribus rebus abstrahatur, ad hoc quod supremae rei possit conjungi. Et ideo mens sine munditia Deo applicari non potest. Unde ad Hebr. 12. [v. 14] dicitur: « Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum ». Firmitas etiam exigitur ad hoc quod mens Deo applicetur. Applicatur enim ei sicut ultimo fini, et primo principio: hujusmodi autem oportet maxime immobilia esse. Dicebat Apostolus Rom. 8. [v. 38, 39]: « Certus sum, quod neque mors neque vita... separabit me a charitate Dei ». Sic ergo sanctitas dicitur, per quam mens hominis seipsam et suos actus applicat Deo. Unde non differt a religione secundum essentiam, sed solum ratione. Nam religio dicitur secundum quod exhibet Deo debitum famulatum in his quae pertinent specialiter ad cultum divinum, sicut in sacrificiis, oblationibus et aliis hujusmodi: sanctitas autem dicitur secundum quod homo non solum haec, sed aliarum virtutum opera refert in Deum, vel secundum quod homo se disponit per bona quaedam opera ad cultum divinum pertinentia.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Naar haar wezen is de heiligheid een bepaalde deugd, en in dit opzicht is zij eenigszins hetzelfde als de godsdienstigheid. Maar zij heeft ook iets algemeens, in zoover zij door haar bestuur alle daden van deugd op het goddelijke goed richt, zooals ook de wettelijke rechtvaardigheid een algemeene deugd wordt genoemd, in zoover zij de daden van alle deugden op het algemeen welzijn richt.

2. De matigheid brengt wel reinheid teweeg, maar deze zal toch alleen dan maar den aard van heiligheid bezitten, als zij op God wordt gericht. En daarom zegt Ambrosius zelfs van de maagdelijkheid « *dat zij niet wordt geëerd, omdat zij maagdelijkheid, maar omdat zij aan God gewijd is.* »

3. Om het bovengenoemde verschil is de heiligheid van de godsdienstigheid onderscheiden, niet omdat zij er zakelijk van verschilt, maar naar begrip, zooals werd gezegd.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sanctitas est quaedam specialis virtus secundum essentiam: et secundum hoc est quoddammodo eadem religioni. Habet autem quamdam generalitatem, secundum quod omnes virtutum actus per imperium ordinat in bonum divinum: sicut et justitia legalis dicitur generalis virtus, inquantum ordinat omnium virtutum actus in bonum commune.

AD SECUNDUM dicendum quod temperantia munditiam quidem operatur. Non tamen ita quod habeat rationem sanctitatis nisi referatur in Deum. Unde de ipsa virginitate dicit Augustinus, in lib. de Virginitate [cap. 8.], quod non quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur.

AD TERTIUM dicendum, quod sanctitas distincta est a religione propter differentiam praedictam: non quia differat re, sed ratione, ut dictum est [in corp. art.].

TWEE EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DE TOEWIJDING.

(Vier Artikelen.)

Vervolgens moeten wij onze aandacht wijden aan de daden van godsdienstigheid. En wel vooreerst aan de innerlijke daden, die volgens het voorafgaande (81e Kw. 7e Art.) de voornaamste zijn, en vervolgens aan de uiterlijke, die op de tweede plaats komen (84e Kw.). Nu zegt men, dat toewijding en gebed de innerlijke daden van godsdienstigheid zijn. Eerst moet dus de toewijding worden behandeld en vervolgens het gebed (83e Kw.).

Over de eerste stellen wij ons vier vragen:

1. Is toewijding een afzonderlijke daad?
2. Is zij een daad van godsdienstigheid?
3. Over de oorzaak van de toewijding.
4. Over haar gevolgen.

QUAESTIO LXXXII.

DE DEVOTIONE, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de actibus religionis. Et primo, de actibus interioribus, qui secundum praedicta sunt principaliores; secundo, de actibus exterioribus, qui sunt secundarii. Interiores autem actus religionis videntur esse devotio et oratio. Primo ergo de devotione agendum est; secundo, de oratione.

Circa primum quaeruntur quatuor: 1. Utrum devotio sit specialis actus. — 2. Utrum sit actus religionis. — 3. De causa devotionis. — 4. De ejus effectu.

I^e ARTIKEL.

Is toewijding een afzonderlijke daad?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat toewijding geen afzonderlijke daad is. — 1. Want wat tot de zijnswijze van andere daden behoort, schijnt geen aparte daad te zijn. Maar de toewijding schijnt tot de zijnswijze van andere daden te behooren, want in het *Tweede Boek Paralipomenon* (29. 31) staat: « *De geheele menigte droeg met toewijding van geest offers en eeregaven en zoenoffers op.* » Dus is toewijding geen afzonderlijke daad.

2. Geen daad van afzonderlijken aard treft men onder meerdere soorten van daden aan. Nu vindt men toewijding in meerdere soorten van daden, nl. bij daden van het lichaam en ook bij die van den geest, omdat men van iemand zegt, dat hij met toewijding overweegt en met toewijding zijn knieën buigt. Dus is toewijding geen afzonderlijke daad.

3. Iedere daad van afzonderlijke soort is ofwel van een kendeugd of van een streefdeugd. Maar toewijding is aan geen van beide eigen, zooals duidelijk blijkt, als men alle soorten daden

---

ARTICULUS I.

Utrum devotio sit specialis actus.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod devotio non sit specialis actus. Illud enim quod pertinet ad modum aliorum actuum non videtur esse specialis actus. Sed devotio videtur pertinere ad modum aliorum actuum: dicitur enim 2. Paralip. 29. [v. 31]: « Obtulit universa multitudo hostias et laudes et holocausta mente devota ». Ergo devotio non est specialis actus.

2. PRÆTEREA, nullus specialis actus invenitur in diversis generibus actuum. Sed devotio invenitur in diversis generibus actuum, scilicet in actibus corporalibus et etiam spiritualibus; dicitur enim aliquis et devote meditari et devote genuflectere. Ergo devotio non est specialis actus.

3. PRÆTEREA, omnis actus specialis aut est appetitivae aut cognoscitivae virtutis. Sed devotio neutri earum appropriatur: ut patet discurrenti

van beide groepen afzonderlijk nagaat, die vroeger zijn opgesomd (I. 78e Kw. en vlg. I-II. 23e Kw. 4e Art.). Dus is toewijding geen aparte daad.

Maar daartegenover staat, dat wij door daden verdiensten verwerven, zooals vroeger is gezegd (I-II. 21e Kw. 3e en 4e Art.). Nu heeft toewijding een eigen soort verdienstelijkheid. Dus is zij een aparte daad.

LEERSTELLING. — Toewijding (devotio) is afgeleid van *devovere* (zich door geloften wegschenken), en daarom worden zij toegewijden genoemd, die zichzelf op een of andere manier door geloften aan God binden om zich geheel aan Hem te onderwerpen. Daarom ook werden zij vroeger bij de heidenen toegewijden genoemd, die zich door geloften aan de afgoden verbonden om te sterven ten einde hun leger te redden, zooals Titus Livius verhaalt over de twee Deciërs. Toewijding is daarom naar het schijnt niets anders dan de wil om zich zonder dralen te geven aan Gods dienst. Daarom staat er in het *Boek van den Uittocht* (35. 20, 21), dat « *de geheele menigte van de zonen van Israël met een in de hoogste maat bereiden en toegewijden geest eerstelingenoffers aan God opdroeg.* » Nu is het duidelijk, dat de

---

per singulas species actuum utriusque partis, quae supra enumeratae sunt [part. 1. q. 78. et seq.]. Ergo devotio non est specialis actus.

SED CONTRA est quod actibus meremur, ut supra habitum est [1-2. q. 21. art. 3. et 4.]. Sed devotio habet specialem rationem merendi. Ergo devotio est actus specialis.

RESPONDEO dicendum, quod devotio dicitur a devovendo: unde devoti dicuntur qui seipsos quodammodo Deo devovent, ut ei se totaliter subdant. Propter quod et olim apud Gentiles devoti dicebantur qui seipsos idolis devovebant in mortem pro sui salute exercitus: sicut de duobus Deciis Titus Livius narrat [lib. 8. cap. 9. et lib. 10. cap. 28]. Unde devotio nihil aliud esse videtur quam voluntas quaedam prompte tradendi se ad ea quae pertinent ad Dei famulatum. Unde Exod. 35. [20-21] dicitur quod « multitudo filiorum Israël obtulit mente promptissima atque devota primitias Domino ». Manifestum est autem quod voluntas prompte faciendi quod ad

bereidwilligheid om zonder dralen te doen wat tot Gods dienst behoort, een aparte daad is. En daarom is de toewijding een afzonderlijke wilsdaad.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wat beweegt geeft aan de beweging van wat bewogen wordt haar zijnswijze. Nu beweegt de wil de andere zielsvermogens tot hun daden; en in zoover de wil op een doel is gericht, beweegt hij zichzelf tot wat naar dat doel leidt, zooals vroeger gezegd is (I-II. 9e Kw. 3e Art.). Daar nu toewijding een wilsdaad is van iemand, die zich aan God geeft om Hem te dienen en God het laatste doel is, bepaalt de toewijding dientengevolge de zijnswijze van de menschelijke daden, hetzij deze van den wil zelf uitgaan naar wat tot het doel leidt, hetzij zij van andere vermogens komen, die door den wil bewogen worden.

2. Toewijding wordt in verschillende soorten van daden gevonden, niet als datgene wat er den eigen aard aan geeft, maar zooals men de beweegkracht van wat beweegt vindt in de bewegingen van de dingen, die bewogen worden.

3. Zooals werd gezegd (in de Leerst.), is de toewijding een daad van het streefvermogen van de ziel en een beweging van den wil.

Dei servitium pertinet est quidam specialis actus. Unde devotio est specialis actus voluntatis.

AD PRIMUM ergo dicendum quod movens imponit modum motui mobilis. Voluntas autem movet alias vires animae ad suos actus: et voluntas secundum quod est finis, movet seipsam ad ea quae sunt ad finem, ut supra habitum est [I-2. q. 9. art. 3.]. Et ideo, cum devotio sit actus voluntatis hominis offerentis seipsum Deo ad ei serviendum, qui est ultimus finis, consequens est quod devotio imponat modum humanis actibus, sive sint actus ipsius voluntatis circa ea quae sunt ad finem, sive etiam sint actus aliarum potentiarum quae a voluntate moventur.

AD SECUNDUM dicendum quod devotio invenitur in diversis generibus actuum non sicut species illorum generum, sed sicut motio moventis invenitur virtute in motibus mobilium.

AD TERTIUM dicendum quod devotio est actus appetitivae partis animae, et est quidam motus voluntatis, ut dictum est [in corp. art. et resp. ad 1.].

IIe ARTIKEL.

Is de toewijding een daad van godsdienstigheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat toewijding geen daad van godsdienstigheid is. — 1. Want zooals werd gezegd (vorig Art.), valt de toewijding onder het zich geven aan God. Dat echter geschiedt vooral door de liefde, want, zooals Dionysius zegt, « *brengt de goddelijke liefde vervoering teweeg, daar zij niet toestaat, dat zij die beminnen aan zichzelf toebehooren, maar aan wat zij beminnen.* » Dus is toewijding eerder een daad van liefde dan van godsdienstigheid.

2. Liefde gaat aan godsdienstigheid vooraf. Maar toewijding schijnt weer aan de liefde vooraf te gaan, omdat de liefde in de H. Schrift door het vuur wordt aangeduid (*Hoogl.* 8. 6), maar de toewijding door het vet (*Ps.* 62. 6), dat de brandstof is van het vuur. Dus is toewijding geen daad van godsdienstigheid.

3. Door de godsdienstigheid wordt de mensch alleen op God gericht, zooals vroeger werd gezegd (81^e^ Kw. 1^e^ Art.). Nu heeft men ook toewijding voor menschen, zooals men van sommigen

---

ARTICULUS II.

Utrum devotio sit actus religionis.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod devotio non sit actus religionis. Devotio enim, ut dictum est [art. praec.], ad hoc pertinet quod aliquis se Deo tradat. Sed hoc maxime fit per charitatem: quia, ut Dionysius dicit, 4. cap. de Div. Nom., « divinus amor extasim facit, non sinens amantes sui ipsorum esse, sed eorum quae amant ». Ergo devotio magis est actus charitatis quam religionis.

2. PRÆTEREA, charitas praecedit religionem. Devotio autem videtur praecedere charitatem: quia charitas in Scripturas significatur per ignem, devotio vero per pinguedinem, quae est ignis materia. Ergo devotio non est actus religionis.

3. PRÆTEREA, per religionem homo ordinatur solum ad Deum, ut dictum est [q. praec. art. 1.]. Sed devotio etiam habetur ad homines: dicun-

zegt, dat zij aan heilige mannen zijn toegewijd; en men zegt ook, dat onderdanen aan hun beheerschers zijn toegewijd, gelijk Paus Leo zegt, dat « *de Joden, als toegewijd aan de Romeinsche wetten zeiden: Wij hebben geen koning dan den Keizer.* » Dus is toewijding geen daad van godsdienstigheid.

Maar daartegenover staat, dat, zooals werd gezegd (vorig art.), toewijding van zich door gelofte binden wordt afgeleid. En de gelofte is een daad van godsdienstigheid. Dus ook de toewijding.

LEERSTELLING. — Het behoort tot dezelfde deugd iets te willen doen en de bereidwilligheid te hebben om dat te doen, omdat beide daden hetzelfde voorwerp hebben. Daarom zegt de Wijsgeer: « *Het is de rechtvaardigheid, waardoor de menschen het rechtvaardige willen en volbrengen.* » Nu is het duidelijk, dat het doen van wat tot Gods vereering en dienst behoort, eigenlijk aan de godsdienstigheid toekomt, zooals uit het vroeger gezegde (81e Kw.) blijkt. Dus behoort het ook tot haar bereidwillig te zijn om die dingen te doen; en dat is toegewijd zijn. En zoo blijkt, dat de toewijding een daad van godsdienstigheid is.

---

tur enim aliqui esse devoti aliquibus sanctis viris; et etiam subditi dicuntur esse devoti dominis suis, sicut Leo Papa dicit [serm. 8. de Pass. Dom.] quod Judaei « quasi devoti romanis legibus », dixerunt, « Non habemus regem nisi Caesarem ». Ergo devotio non est actus religionis.

SED CONTRA est quod devotio a devovendo dicitur, ut dictum est [art. praec.]. Sed votum est actus religionis. Ergo et devotio.

RESPONDEO dicendum quod ad eamdem virtutem pertinet velle facere aliquid, et promptam voluntatem habere ad illud faciendum: quia utriusque actus est idem objectum. Propter quod Philosophus dicit in 5. Ethic. [cap. 1. n. 3.]: « justitia est qua volunt homines et operantur justa ». Manifestum est autem quod operari ea quae pertinent ad divinum cultum seu famulatum pertinet proprie ad religionem, ut ex praedictis patet [q. praec. art. 1. 2. et 3.]. Unde etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad hujusmodi exequenda, quod est esse devotum. Et sic patet, quod devotio est actus religionis.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Onmiddellijk behoort het tot de liefde, dat de mensch zich aan God geeft door Hem in een geestesvereeniging aanhankelijk te zijn. Maar dat de mensch zich aan God geeft voor werken van godsvereering, behoort onmiddellijk tot de godsdienstigheid, maar middellijk tot de liefde als het beginsel van de godsdienstigheid.

2. Vetheid van het lichaam is zoowel product als voedsel der natuurlijke verterende warmte. Evenzoo is de liefde zoowel de oorzaak van de toewijding, in zoover iemand door liefde bereidwillig wordt om den vriend te dienen, als haar voedsel; want iedere vriendschap wordt in stand gehouden en vermeerderd door het doen en overdenken van daden waaruit vriendschap blijkt.

3. De toewijding, die men voor doode of levende Heiligen Gods heeft, blijft niet bij Hen staan, maar gaat verder door naar God, in zoover wij nl. God eeren in Zijn dienaars. Maar de toewijding, waarvan men zegt, dat onderdanen haar hebben voor hun tijdelijke heeren, is van anderen aard, zooals er ook verschil is tusschen het dienen van tijdelijke meesters en van God.

AD PRIMUM ergo dicendum quod ad charitatem pertinet immediate quod homo tradat seipsum Deo adhaerendo ei per quamdam spiritus unionem. Sed quod homo tradat seipsum Deo ad aliqua opera divini cultus, hoc immediate pertinet ad religionem: mediate autem ad charitatem, quae est religionis principium.

AD SECUNDUM dicendum, quod pinguedo corporalis et generatur per calorem naturalem digerentem; et ipsum calorem naturalem conservat quasi ejus nutrimentum. Et similiter charitas et devotionem causat, inquantum ex amore aliquis redditur promptus ad serviendum amico; et etiam per devotionem charitas nutritur, sicut et quaelibet amicitia conservatur et augetur per amicabilium operum exercitium et meditationem.

AD TERTIUM dicendum quod devotio quae habetur ad Sanctos Dei, mortuos vel vivos, non terminatur ad ipsos, sed transit in Deum: inquantum scilicet in ministris Dei Deum veneramur. Devotio autem quam subditi dicuntur habere ad dominos temporales alterius est rationis: sicut et temporalibus dominis famulari differt a famulatu divino.

IIIe ARTIKEL.

Is de beschouwing of overweging oorzaak van toewijding?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat beschouwing of overweging geen oorzaak van toewijding is. — 1. Want geen oorzaak belemmert haar gevolg. Maar scherpzinnige overwegingen van verstandelijke waarheden belemmeren dikwijls de toewijding. Dus is de beschouwing of overweging geen oorzaak van toewijding.

2. Als de beschouwing eigenlijk en uiteraard oorzaak van toewijding was, moest wat voorwerp van hoogere beschouwing is, meer toewijding teweeg brengen. Maar het tegendeel hiervan blijkt waar, omdat dikwijls een grootere toewijding wordt opgewekt door het overdenken van Christus' lijden en de andere geheimen van Zijn menschheid dan door het overwegen van Gods grootheid. Dus is overdenken niet de eigenlijke oorzaak van toewijding.

3. Als beschouwing de eigenlijke oorzaak van toewijding was, moesten zij, die meer aanleg voor de overweging hebben, ook meer aanleg voor toewijding hebben. Maar wij zien het tegendeel:

ARTICULUS III.

Utrum contemplatio, seu meditatio sit devotionis causa.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod contemplatio, seu meditatio, non sit devotionis causa. Nulla enim causa impedit suum effectum. Sed subtiles meditationes intelligibilium multoties devotionem impediunt. Ergo contemplatio, seu meditatio, non est devotionis causa.

2. PRÆTEREA, si contemplatio esset propria et per se devotionis causa, oporteret quod ea quae sunt altioris contemplationis magis devotionem excitarent. Hujus autem contrarium apparet: frequenter enim major devotio excitatur ex consideratione passionis Christi, et aliis mysteriis humanitatis ipsius, quam ex consideratione divinae magnitudinis. Ergo contemplatio non est propria devotionis causa.

3. PRÆTEREA, si contemplatio esset propria causa devotionis, oporteret quod illi qui sunt magis apti ad contemplationem essent etiam magis apti ad devotionem. Cujus contrarium videmus: quia devotio frequenter magis

omdat er dikwijls meer toewijding gevonden wordt bij eenvoudige mannen en bij het vrouwelijk geslacht, waarin men ook een gemis aan beschouwing aantreft. Dus is beschouwing niet de eigenlijke oorzaak van toewijding.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek der Psalmen* (38. 4) wordt gezegd: « *In mijn overweging ontspringt het vuur.* » Nu brengt het geestelijk vuur toewijding voort. Dus is de overweging oorzaak van toewijding.

LEERSTELLING. — De buiten ons staande en voornaamste oorzaak van de toewijding is God, waarvan Ambrosius zegt, dat « *God hen, die Hij zich gewaardigt, roept en dien Hij wil, godsdienstig maakt; en als Hij gewild had, had Hij de Samaritanen van verhard toegewijd gemaakt.* » Maar de inwendige oorzaak van onzen kant moet de overweging of beschouwing zijn. Want wij hebben gezegd (1e Art.), dat de toewijding een wilsdaad is met dit als doel, dat de mensch zich bereidwillig geeft tot het dienen van God. Nu moet iedere wilsdaad uit een overdenking voortkomen, omdat het begrepen goed het voorwerp is van den

---

invenitur in quibusdam simplicibus viris et in foemineo sexu, in quibus invenitur contemplationis defectus. Ergo contemplatio non est propria causa devotionis.

SED CONTRA est, quod in Ps. 38. [v. 4] dicitur: « In meditatione mea exardescet ignis ». Sed ignis spiritualis causat devotionem. Ergo meditatio est devotionis causa.

RESPONDEO dicendum quod causa devotionis extrinseca et principalis Deus est; de quo dicit Ambrosius super Luc., [cap. 9. [v. 53 seqq.] Comment. l. 7.] quod « Deus quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit: et si voluisset, Samaritanos ex indevotis devotos fecisset ». Causa autem intrinseca ex parte nostra oportet quod sit meditatio, seu contemplatio. Dictum est enim [art. 1. huj. q.] quod devotio est quidam voluntatis actus ad hoc quod homo prompte se tradat ad divinum obsequium. Omnis autem actus voluntatis ex aliqua consideratione procedit, eo quod bonum intellectum est objectum voluntatis: unde et Augustinus dicit in lib. de Trin. [cap. 12. et lib. 15. cap. 23.], quod voluntas oritur ex

wil; daarom zegt Augustinus dat de wil uit het verstand voortkomt. En daarom is het noodzakelijk, dat de toewijding de overweging als oorzaak heeft, in zoover de mensch door de overweging het plan maakt zich te geven aan het dienen van God.

Hiertoe brengt het overwegen van twee dingen. Ten eerste van de goddelijke goedheid en haar weldaden naar het psalmwoord: « *Het is mij goed met God vereenigd te zijn; op God den Heer mijn hoop te stellen* » (*Ps.* 72. 28). En het overwegen hiervan wekt de liefde op, die de naaste oorzaak van de toewijding is. — Daarnaast het overwegen van de gebreken van den kant van den mensch, waardoor hij er behoefte aan heeft op God te steunen naar het psalmwoord: « *Ik heb mijn oogen opgeheven naar de bergen, waarvandaan mij hulp zal komen. Mijn hulp komt van den Heer, die hemel en aarde heeft gemaakt* » (*Ps.* 120. 1). Het overwegen hiervan sluit de zelfoverschatting uit, die een mensch belet zich aan God te onderwerpen, omdat hij op eigen kracht steunt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het overwegen van wat dient om de liefde tot God op te wekken, veroorzaakt toe-

---

intelligentia. Et ideo necesse est quod meditatio sit devotionis causa: inquantum scilicet homo per meditationem concipit quod se tradat divino obsequio.

Ad quod quidem inducit duplex consideratio. Una quidem quae est ex parte divinae bonitatis et beneficiorum ipsius: secundum illud Ps. 72. [v. 28]: « Mihi adhaerere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo spem meam ». Et haec consideratio excitat dilectionem, quae est proxima devotionis causa. Alia vero est ex parte hominis considerantis suos defectus, ex quibus indiget ut Deo innitatur: secundum illud Ps. 120. [v. 1-2]: « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a Domino, qui fecit coelum et terram ». Et haec consideratio excludit praesumptionem, per quam aliquis impeditur ne Deo se subjiciat, dum suae virtuti innititur.

AD PRIMUM ergo dicendum quod consideratio eorum quae nata sunt dilectionem Dei excitare, devotionem causat. Consideratio vero quorum-

wijding. Maar het overdenken van alles, wat daarmee niet te maken heeft, doch den geest ervan aftrekt, is een hinderpaal voor toewijding.

2. Wat tot de godheid behoort, is op zichzelf beschouwd het meest opwekkend tot liefde en dus ook tot toewijding, omdat wij God boven alles moeten beminnen. Maar het komt van de zwakheid van 's menschen geest, dat hij, zooals hij langzaam moet worden gebracht tot het kennen van het goddelijke, zoo ook tot toewijding moet komen door onder de zintuigen vallende dingen, die ons bekend zijn. Het voornaamste daaronder is de menschheid van Christus volgens het woord uit de Praefatie (van Kerstmis) : « *Opdat wij, terwijl wij God zichtbaar kennen, door Hem worden meegesleept tot het beminnen van wat wij niet zien.* » Wat daarom tot Christus' menschheid behoort, wekt in de hoogste maat, als een inleiding tot toewijding op, al gaat deze vooral over wat tot de godheid behoort.

3. Wetenschap en al het andere, wat tot groot-zijn behoort, is voor den mensch een aanleiding om op zichzelf te vertrouwen en zich daarom niet geheel aan God te geven. Daarvandaan komt het, dat deze dingen soms een aanleiding zijn om de toewijding te belemmeren, en dat bij eenvoudige menschen en vrouwen een overvloed van toewijding wordt gevonden, die de zelfverheffing

---

cumque ad hoc non pertinentium, sed ab eis mentem distrahentium, impedit devotionem.

AD SECUNDUM dicendum quod ea quae sunt divinitatis sunt secundum se maxime excitantia dilectionem, et per consequens devotionem: quia Deus est super omnia diligendus. Sed ex debilitate mentis humanae est quod sicut indiget manuductione ad cognitionem divinorum, ita ad dilectionem, per aliqua sensibilia nobis nota. Inter quae praecipuum est humanitas Christi: secundum quod in Praefatione dicitur: « Ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur ». Et ideo ea quae pertinent ad Christi humanitatem, per modum cujusdam manuductionis, maxime devotionem excitant: cum tamen devotio principaliter circa ea quae sunt divinitatis consistat.

AD TERTIUM dicendum quod scientia, et quidquid aliud ad magnitudinem pertinet, occasio est quod homo confidat de seipso, et ideo non totaliter se Deo tradat. Et inde est quod hujusmodi quandoque occasionaliter devotionem impediunt: et in simplicibus et mulieribus devotio abundat, elationem

neerdrukt. Indien de mensch echter zijn wetenschap en iedere andere volmaaktheid volkomen aan God onderwerpt, wordt de toewijding daardoor grooter.

IVe ARTIKEL.

Is vreugde een gevolg van toewijding?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat vreugde geen gevolg van toewijding is. — 1. Want, zooals werd gezegd (3^e Art. 2^e Antw.), wekt het lijden van Christus vooral tot toewijding op. Nu wordt door het overdenken daarvan in de ziel treurigheid teweeggebracht volgens de *Klaagliederen* (3. 19): « *Herdenk mijn armoede, de bitterheid en de gal* », wat tot het lijden behoort, en daarop volgt: « *Ik zal het zeker herdenken en mijn ziel bezwijmt in mij.* » Dus is genot of vreugde geen gevolg van toewijding.

2. Toewijding bestaat vooral in het innerlijke, geestelijke offer. Nu staat er in het *Boek der Psalmen* (50. 19): « *Een offer voor God is een vermorzeld gemoed.* » Dus is treurigheid eerder een gevolg van toewijding dan opgewektheid of vreugde.

---

comprimendo. Si tamen scientiam, et quamcumque aliam perfectionem, homo perfecte Deo subdat, ex hoc ipso devotio augetur.

ARTICULUS IV.

Utrum laetitia sit devotionis effectus.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod laetitia non sit devotionis effectus. Quia, ut dictum est [art. praec. ad 2.], passio Christi praecipue ad devotionem excitat. Sed ex ejus consideratione consequitur in anima quaedam afflictio: secundum illud Thren. 3. [v. 19]: « Recordare paupertatis meae, absinthii et fellis », quod pertinet ad passionem; et postea subditur [v. 20]: « Memoria memor ero, et tabescet in me anima mea ». Ergo delectatio, sive gaudium, non est devotionis effectus.

2. PRÆTEREA, devotio praecipue consistit in interiori sacrificio spiritus. Sed in Ps. 50. [v. 19] dicitur: « Sacrificium Deo spiritus contribulatus ». Ergo afflictio magis est devotionis effectus quam jucunditas sive gaudium.

3. Gregorius van Nyssa zegt, dat « *zooals het lachen van de vreugde komt, zoo ook tranen en zuchten teekenen van droefheid zijn.* » Maar nu breken soms menschen door hun toewijding in tranen uit. Dus is vreugde of opgewektheid geen gevolg van toewijding.

Maar daartegenover staat, wat in een Collecte wordt gezegd (Dond. na den 4e Zond. v. d. Vasten) : « *Moge de heilige toewijding zelf hen verblijden, die het vasten uit toewijding kastijdt.* »

LEERSTELLING. — Uiteraard en voornamelijk brengt de toewijding wel geestelijke vreugde der ziel teweeg, maar als gevolg daarvan en toevalligerwijze droefheid. Want wij hebben gezegd (3e Art.), dat toewijding uit het overwegen van twee dingen voortkomt. En wel voornamelijk uit het overwegen van de goddelijke goedheid, omdat deze overweging zich als het ware bezig houdt met den eindterm van de wilsbeweging, die zich aan God overgeeft. En uit deze overweging volgt eigenlijk wel een genieten naar het psalmwoord: « *Ik dacht aan God en verheugde mij* » (*Ps.* 76. 4), maar als iets bijkomstigs brengt deze overweging droefheid bij hen teweeg, die nog niet ten volle van God genieten,

---

3. PRÆTEREA, Gregorius Nyssenus dicit, in lib. de Homine, quod « sicut risus procedit ex gaudio, ita lacrymae et gemitus sunt signa tristitiae ». Sed ex devotione contingit quod aliqui prorumpant in lacrymas. Ergo laetitia, vel gaudium, non est devotionis effectus.

SED CONTRA est quod in Collecta dicitur: « Quos jejunia votiva castigant, ipsa quoque devotio sancta laetificet ».

RESPONDEO dicendum quod devotio per se quidem et principaliter spiritualem laetitiam mentis causat: ex consequenti autem et per accidens causat tristitiam. Dictum est enim [art. praec.] quod devotio ex duplici consideratione procedit. Principaliter quidem ex consideratione divinae bonitatis: quia ista consideratio pertinet quasi ad terminum motus voluntatis tradentis se Deo. Et ex ista consideratione per se quidem sequitur delectatio, secundum illud Ps. 76. [v. 4]: « Memor fui Dei, et delectatus sum »: sed per accidens haec consideratio tristitiam quamdam causat in his qui

volgens het psalmwoord: «*Mijn ziel dorst naar den levenden God,*» en later volgt daarop: « *Mijn tranen waren mij brood*, enz. » (*Ps.* 41. 3, 4). Op de tweede plaats komt toewijding, zooals gezegd werd (3e Art.), uit het overwegen van de eigen gebreken voort, want deze overweging houdt zich bezig met het uitgangspunt, waarvan de mensch zich door de beweging van den toegewijden wil verwijdert, dat hij nl. niet meer op zichzelf blijft staan, maar zich aan God onderwerpt. Met deze overweging echter is het omgekeerd als met de eerste. Want uiteraard is zij erop aangelegd droefheid teweeg te brengen door het herdenken van de eigen gebreken, maar vreugde als iets bijkomstigs, nl. om het vertrouwen op de hulp van God. — En zoo blijkt, dat genieten op de eerste plaats en uiteraard uit de toewijding volgt, maar op de tweede plaats en als iets bijkomstigs « *de droefheid, zooals God ze verlangt* » (II *Cor.* 7. 10).

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. In het overwegen van Christus' lijden is iets, wat bedroeft, nl. de gebreken van de menschen, want om dezen weg te nemen « *moest Christus lijden* » (*Luc.* 24. 26) ; en iets, wat vreugdevol stemt, nl. Gods goedheid tegenover ons, die ons zoo'n verlossing heeft gegeven.

---

nondum plene Deo fruuntur, secundum illud Ps. 41. [v. 3] : « Sitivit anima mea ad Deum vivum », et postea [v. 4] sequitur: « Fuerunt mihi lacrymae meae panes » etc. Secundario vero causatur devotio, ut dictum est [art. praec.], ex consideratione propriorum defectuum: nam haec consideratio pertinet ad terminum a quo homo per motum voluntatis devotae recedit, ut scilicet non in se existat, sed Deo se subdat. Haec autem consideratio e converso se habet ad primam. Nam per se quidem nata est tristitiam causare, recogitando proprios defectus: per accidens autem laetitiam, scilicet propter spem divinae subventionis. Et sic patet quod ad devotionem primo et per se consequitur delectatio: secundario autem et per accidens « tristitia quae est secundum Deum ».

Ad primum ergo dicendum quod in consideratione passionis Christi est aliquid quod contristet, scilicet defectus humanus, propter quem tollendum « Christum pati oportuit »: et est aliquid quod laetificet, scilicet Dei erga nos benignitas, quae nobis de tali liberatione providit.

2. Onze geest, die deels bedroefd wordt door de gebreken van dit leven, geniet van den anderen kant door het beschouwen van Gods goedheid en het vertrouwen op Gods hulp.

3. Dat er tranen te voorschijn komen is niet alleen een gevolg van droefheid, maar ook van een zekere gevoelige aangedaanheid; vooral als er iets verblijdends wordt beschouwd, dat met iets bedroevends is vermengd, zooals menschen gewoonlijk uit een gevoel van liefde gaan weenen, als zij zonen of dierbare vrienden terug krijgen, die zij gedacht hadden verloren te hebben. En op deze manier komen tranen uit toewijding voort.

AD SECUNDUM dicendum quod spiritus qui ex una parte contribulatur propter praesentis vitae defectus, ex alia parte condelectatur ex consideratione divinae bonitatis et ex spe divini auxilii.

AD TERTIUM dicendum quod lacrymae prorumpunt non solum ex tristitia, sed etiam ex quadam affectus teneritudine: praecipue cum consideratur aliquid delectabile cum permixtione alicujus tristabilis; sicut solent homines lacrymari ex pietatis affectu cum recuperant filios vel caros amicos quos existimaverant se perdidisse. Et per hunc modum lacrymae ex devotione procedunt.

DRIE EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER HET GEBED.

(*Zeventien Artikelen.*)

Vervolgens moet het gebed worden besproken (zie 82e Kw. Inl.), en daarover stellen wij ons zeventien vragen:

1. Is het gebed een daad van een streefdeugd of van een kendeugd?
2. Is het gepast te bidden?
3. Is het gebed een daad van godsdienstigheid?
4. Moet men alleen tot God bidden?
5. Moet men in het gebed iets bepaalds vragen?
6. Moeten wij in het gebed om tijdelijke zaken vragen?
7. Moeten wij voor anderen bidden?
8. Moeten wij voor onze vijanden bidden?
9. Over de zeven vragen van het Gebed des Heeren.
10. Is bidden aan het redelijke schepsel eigen?
11. Bidden de Heiligen in het hemelsch vaderland voor ons?

QUAESTIO LXXXIII.

DE ORATIONE, IN DECEM ET SEPTEM ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de oratione.

Et circa hoc quaeruntur decem et septem: 1. Utrum oratio sit actus appetitivae virtutis, vel cognitivae. — 2. Utrum sit conveniens orare Deum. — 3. Utrum oratio sit actus religionis. — 4. Utrum solus Deus sit orandus. — 5. Utrum in oratione sit aliquid determinate petendum. — 6. Utrum orando debeamus temporalia petere. — 7. Utrum pro aliis orare debeamus. — 8. Utrum debeamus orare pro inimicis. — 9. De septem petitionibus orationis Dominicae. — 10. Utrum orare sit proprium rationalis creaturae. — 11. Utrum Sancti in patria orent pro nobis. —

12. Moet het gebed met den mond worden uitgesproken?
13. Is aandacht voor het gebed vereischt?
14. Moet het gebed lang duren?
15. Heeft het gebed kracht om, wat gevraagd wordt, te verkrijgen?
16. Krijgen de zondaars, als zij bidden, iets van God?
17. Over de soorten van gebed.

Ie ARTIKEL.

Is het gebed een daad van een streefdeugd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het gebed een daad van een streefdeugd is. — 1. Want het komt aan het gebed toe verhoord te worden. Nu is het juist het verlangen, dat door God wordt verhoord naar het psalmwoord: « *Het verlangen van de armen verhoort de Heer* » (*Ps.* 9. 38). Het gebed is dus een verlangen. En het verlangen is een daad van een streefvermogen. Dus ook het gebed.

2. Dionysius zegt: « *Het is nuttig alles met gebed te beginnen omdat we dan als 't ware onszelf aan God geven en ons met Hem*

---

12. Utrum oratio debeat esse vocalis. — 13. Utrum attentio requiratur ad orationem. — 14. Utrum oratio debeat esse diuturna. — 15. Utrum oratio sit efficax ad impetrandum quod petitur. — 16. Utrum peccatores orando aliquid impetrent a Deo. — 17. De speciebus orationis.

ARTICULUS I.

Utrum oratio sit actus appetitivae virtutis.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 1. qla 1.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod oratio sit actus appetitivae virtutis. Orationis enim est exaudiri. Sed desiderium est quod exauditur a Deo: secundum illud Ps. 9. [v. 38]: « Desiderium pauperum exaudivit Dominus ». Ergo oratio est desiderium. Sed desiderium est actus appetitivae virtutis. Ergo et oratio.

2. PRÆTEREA, Dionysius dicit in 3. cap. de Div. Nom. [lect. 1.]: « Ante omnia ab oratione incipere est utile, sicut Deo nos ipsos tradentes

vereenigen. » Nu geschiedt de vereeniging met God door de liefde, die tot het streefvermogen behoort. Dus komt bidden aan het streefvermogen toe.

3. De Wijsgeer zegt, dat het verstandelijke gedeelte in ons twee daden stelt; de eerste hiervan is het *begrijpen van de ondeelbare dingen*, waardoor wij nl. van elk ding begrijpen wat het is; de tweede is het *samenvoegen en scheiden*, waardoor nl. gekend wordt dat iets is of niet is. Als derde wordt daaraan toegevoegd het *redeneeren*, waardoor wij nl. van het bekende naar het onbekende gaan. Nu kan bidden tot geen van deze daden worden herleid. Dus is het geen daad van het begrijpend vermogen, maar van het streefvermogen.

Maar daartegenover staat, dat Isidorus zegt, dat « *bidden hetzelfde is als spreken.* » Nu valt spreken onder het verstand. Dus is het gebed geen daad van een streefdeugd, maar van een verstandsdeugd.

LEERSTELLING. — Volgens Cassiodorus « *spreekt men van gebed* (oratio) *als van rede van den mond* (oris ratio) ». Nu ligt het verschil tusschen de beschouwende en de op het doen gerichte rede hierin, dat de beschouwende alleen de dingen in zich

---

et unientes ». Sed unio ad Deum per amorem fit, qui pertinet ad vim appetitivam. Ergo oratio ad vim appetitivam pertinet.

3. PRÆTEREA, Philosophus in 3. de Anim. [c. 6. n. 1 et 2], ponit duas operationes intellectivae partis: quarum prima est « indivisibilium intelligentia », per quam scilicet apprehendimus de unoquoque quid est; secunda vero est « compositio et divisio », per quam scilicet apprehenditur aliquid esse vel non esse. Quibus tertia additur « ratiocinari », procedendo scilicet de notis ad ignota. Sed oratio ad nullam istarum operationum reducitur. Ergo non est actus intellectivae virtutis, sed appetitivae.

SED CONTRA est quod Isidorus dicit, in lib. 10. Etymol. [ad lit. O], quod « orare idem est ac dicere ». Sed dictio pertinet ad intellectum. Ergo oratio non est actus appetitivae virtutis, sed intellectivae.

RESPONDEO dicendum quod, secundum Cassiodorum [super Ps. 38.], « oratio dicitur quasi oris ratio ». Ratio autem speculativa et practica in hoc differunt quod ratio speculativa est apprehensiva solum rerum; ratio

opneemt, terwijl de op het doen gerichte ze niet alleen waarneemt, maar ook veroorzaakt. Nu is iets op twee manieren oorzaak van iets anders. En wel vooreerst volmaakt door het noodzakelijk te maken; en dat gebeurt, als het gevolg geheel aan de macht van de oorzaak onderworpen is. Op een andere manier onvolmaakt door alleen voor te bereiden, als nl. het gevolg niet geheel en al aan de macht van de oorzaak onderworpen is. Zoo ook is de rede op twee manieren oorzaak van andere dingen. Ten eerste door ze noodzakelijk te maken; en zoo komt het aan de rede niet alleen toe over de lagere vermogens en de ledematen te heerschen, maar ook over onderworpen menschen; en dat gebeurt door het geven van bevelen. Op een andere manier door aan te zetten en als het ware voor te bereiden; en zoo vraagt de rede aan wie haar niet onderworpen zijn, hetzij gelijken of meerderen, dat iets gebeuren mag. Beide dingen echter, nl. bevelen en vragen of afsmeeken sluiten een zekere ordening in, in zoover de mensch regelt, dat iets door een ander geschiedt. Daarom vallen zij onder het verstand, waaraan het ordenen toekomt; en daarom zegt de Wijsgeer, dat « *de rede tot het hoogste haar verzoek richt.* » In dezen zin nu spreken wij over het gebed, in zoover het een verzoek

---

vero practica est non solum apprehensiva, sed etiam causativa. Est autem aliquid alterius causa dupliciter. Uno quidem modo, perfecte, necessitatem inducendo: et hoc contingit quando effectus totaliter subditur potestati causae. Alio vero modo, imperfecte, solum disponendo quando scilicet effectus non subditur potestati causae totaliter. Sic ergo et ratio dupliciter est causa aliquorum. Uno quidem modo, sicut necessitatem imponens: hoc modo ad rationem pertinet non solum imperare inferioribus potentiis et membris corporis, sed etiam hominibus subjectis, quod quidem fit imperando. Alio modo, sicut inducens et quodammodo disponens: et hoc modo ratio petit aliquid fieri ab his qui ei non subjiciuntur, sive sint aequales sive sint superiores. Utrumque autem horum, scilicet imperare et petere sive deprecari, ordinationem quamdam importat: prout scilicet homo disponit aliquid per aliud esse faciendum. Unde pertinent ad rationem, cujus est ordinare: propter quod Philosophus dicit, in 1. Ethic. [cap. ult. n. 15], quod ad optima deprecatur ratio. Sic autem nunc loquimur de oratione, prout significat quamdam deprecationem vel petitionem: secundum quod Augustinus dicit, in lib. de Verb. Dom. [Raban. de Univ. lib. 6. c. 14.],

of afsmeeken beteekent, naar wat Augustinus zegt, dat « *het gebed een verzoek is,* » en Damascenus, dat « *het gebed het vragen van gepaste dingen aan God is.* » Zoo blijkt, dat het gebed, waarover wij nu spreken, een daad van de rede is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Men zegt van God, dat Hij het verlangen van de armen verhoort, ofwel omdat verlangen oorzaak van vragen is, daar het verzoek in zekeren zin de tolk van het verlangen is; ofwel om te wijzen op de snelheid, waarmee het vervuld wordt, omdat nl. God verhoort, terwijl iets nog maar in het verlangen van de armen bestaat, voordat zij het in het gebed voorstellen, naar het woord van *Isaïas* (65. 24): « *En het zal zijn, dat eer zij roepen, Ik verhooren zal.* »

2. Zooals vroeger (I. 82e Kw. 4e Art.; I-II. 9e Kw. 1e Art. 3e Antw.) is gezegd, beweegt de wil het verstand naar zijn doel. Daarom is er niets tegen, dat onder beweging van den wil een daad van het verstand zich op het doel van de liefde, nl. vereenigd te worden met God, richt. Maar het gebed, door de liefde in den wil bewogen, richt zich op een dubbele manier op God. Vooreerst bezien van den kant van wat gevraagd wordt, omdat wij dit vooral in het gebed moeten vragen, dat wij met God worden vereenigd, volgens het psalmwoord: « *Om één ding heb ik God gesmeekt, en*

---

quod « oratio petitio quaedam est »; et Damascenus dicit, in 3. lib. [Orth. Fid. cap. 24.], quod « oratio est petitio decentium a Deo ». Sic ergo patet quod oratio de qua nunc loquimur, est rationis actus.

AD PRIMUM ergo dicendum quod desiderium pauperum dicitur Dominus exaudire, vel quia desiderium est causa petendi: cum petitio quodammodo sit desiderii interpres. Vel hoc dicitur ad ostendendum exauditionis velocitatem: quia scilicet dum adhuc aliquid in desiderio pauperum est, Deus exaudit, antequam orationem proponant; secundum illud Isa. 65. [v. 24]: « Eritque antequam clament, ego exaudiam eos ».

AD SECUNDUM dicendum quod, sicut supra dictum est [part. 1. q. 82. art. 4. et 1-2. q. 9. art. 1. ad 3.], voluntas movet rationem ad suum finem. Unde nihil prohibet, movente voluntate, actum rationis tendere in finem charitatis, qui est Deo uniri. Tendit autem oratio in Deum quasi a voluntate charitatis mota, dupliciter. Uno quidem modo, ex parte ejus

dat zal ik vragen, dat ik al de dagen van mijn leven in het huis van den Heer mag wonen. » (*Ps.* 26. 4). Vervolgens echter, bezien van den kant van hem die vraagt: want deze nl. moet naderen tot hem, aan wien hij iets vraagt; hetzij plaatselijk als het tot een mensch, hetzij in den geest, als het tot God is. Daarom zegt Dionysius op dezelfde plaats, dat « *als wij God door gebeden aanroepen, wij met open geest in Zijn tegenwoordigheid zijn.* » En in dezen zin zegt Damascenus ook, dat « *het gebed een opstijgen van het verstand tot God is.* »

3. Deze drie daden vallen onder het beschouwende verstand. Maar verder behoort het nog tot het op handelen gerichte verstand iets te veroorzaken door te bevelen of te vragen, zooals (in de Leerst.) gezegd is.

IIe ARTIKEL.

Is het gepast te bidden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet gepast is te

---

quod petitur: quia hoc praecipue est in oratione petendum, ut Deo uniamur; secundum illud Ps. 26. [v. 4]: « Unam petii a Domino, hanc requiram: ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae ». Alio modo, ex parte ipsius petentis, quem oportet accedere ad eum a quo petit: vel loco, sicut ad hominem; vel mente, sicut ad Deum. Unde dicit ibid. Dionysius [loc. cit.] quod, « quando orationibus invocamus Deum, revelata mente adsumus ipsi ». Et secundum hoc etiam Damascenus dicit [loc. sup. cit.] quod « oratio est ascensus mentis (1) in Deum ».

AD TERTIUM dicendum quod illi tres actus pertinent ad rationem speculativam. Sed ulterius ad rationem practicam pertinet causare aliquid per modum imperii vel per modum petitionis, ut dictum est [in corp. art.].

ARTICULUS II.

Utrum sit conveniens orare.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 1. qla 3. ad 1. 2. et 3;
III C. G. c. 95. 96; Comp. Theol. p. 2. c. 2.; in Math. c. 6.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non sit conveniens orare.

---

(1) L.: ascensus intellectus.

bidden. — 1. Want hiertoe schijnt bidden noodig te zijn, om hem, aan wien wij iets vragen, bekend te maken, waaraan wij behoefte hebben. Nu « *weet uw Vader, dat gij dat noodig hebt,* » zooals bij *Mattheus* (6. 32) wordt gezegd. Dus is het niet gepast tot God te bidden.

2. Door het gebed wordt de ziel van hem tot wien gebeden wordt bewogen om te doen wat van hem wordt gevraagd. Nu is Gods geest onveranderlijk en onbuigzaam naar het woord uit het *Eerste Boek der Koningen* (15. 29) : « *Ook zal de overwinnaar in Israël niet sparen en niet door berouw bewogen worden.* » Dus is het niet gepast, dat wij tot God bidden.

3. Het is vrijgeviger iets te schenken aan wie niet vraagt dan aan wie vraagt, omdat zooals Seneca zegt, « *niets duurder wordt gekocht dan wat door gebeden wordt gekocht.* » Nu is God in de hoogste maat vrijgevig. Dus schijnt het niet gepast, dat wij tot God bidden.

Maar daartegenover staat, dat bij *Lucas* (18. 1) wordt gezegd: « *Men moet bidden en niet ophouden.* »

LEERSTELLING. — Bij de ouden bestond er een drievoudige

Oratio enim videtur esse necessaria ad hoc quod intimemus ei a quo petimus id quo indigemus. Sed, sicut dicitur Matth. 6. [v. 32], « scit Pater vester quia his omnibus indigetis ». Ergo non est conveniens orare.

2. PRÆTEREA, per orationem flectitur animus ejus qui oratur ut faciat quod ab eo petitur. Sed animus Dei est immutabilis et inflexibilis: secundum illud 1. Regum 15. [v. 29] : « Porro triumphator in Israël non parcet, nec poenitudine flectetur ». Ergo non est conveniens quod Deum oremus.

3. PRÆTEREA, liberalius est dare aliquid non petenti quam dare petenti: quia, sicut Seneca dicit [lib. 2. de Benefic. cap. 1.], « nulla res carius emitur quam quae precibus empta est ». Sed Deus est liberalissimus. Ergo non videtur esse conveniens quod Deum oremus.

SED CONTRA est quod dicitur Lucae 18. [v. 1] : « Oportet semper orare, et non deficere ».

RESPONDEO dicendum quod triplex fuit circa orationem antiquorum

dwaling over het gebed. Sommigen nl. beweerden, dat het leven van de menschen niet door Gods voorzienigheid wordt bestuurd. Daaruit volgt, dat bidden en in het algemeen God dienen nutteloos is. En van hen zegt *Malachias* (3. 14) : « *Dwaas is hij, die God dient, hebt gij gezegd.* » Daarnaast bestond de meening van hen, die beweerden, dat alles, ook wat de mensch doet, noodzakelijkerwijze gebeurt, hetzij om de onveranderlijkheid van de goddelijke voorzienigheid, hetzij om den noodzakelijk werkenden invloed van de sterren, hetzij om den samenhang tusschen de oorzaken. En ook voor hen is nut van het gebed uitgesloten. De derde meening is die van hen, die wel hielden, dat wat met de menschen gebeurt door Gods voorzienigheid wordt geleid en niet alles met de menschen noodzakelijkerwijs geschiedt, maar die daarbij zeiden, dat de regeling van de goddelijke voorzienigheid veranderd kan worden, en dat de beschikking van de goddelijke voorzienigheid door gebeden en wat verder tot de godsvereering behoort gewijzigd wordt. — Al deze meeningen zijn echter in het Eerste Deel (22e Kw. 2e en 4e Art.; 115e Kw. 6e Art.; 116e Kw. 3e Art.) weerlegd. En daarom moeten wij het nut van het gebed zoo vaststellen, dat wij geen noodzakelijk gebeuren toekennen aan wat met de menschen geschiedt en wat aan de goddelijke voorzienigheid onderworpen is, en evenmin meenen, dat de goddelijke beschikking veranderd kan worden.

---

error. Quidam enim posuerunt quod res humanae non reguntur divina providentia. Ex quo sequitur quod vanum sit orare, et omnino Deum colere. Et de his dicitur Malach. 3. [v. 14] : « Dixistis: Vanus est qui servit Deo ». Secunda fuit opinio ponentium omnia, etiam in rebus humanis, ex necessitate contingere: sive ex immutabilitate divinae providentiae, sive ex necessitate stellarum, sive ex connexione causarum. Et secundum hos etiam excluditur orationis utilitas. Tertia fuit opinio ponentium quidem res humanas divina providentia regi, et quod res humanae non proveniunt ex necessitate: sed dicebant similiter dispositionem divinae providentiae variabilem esse, et quod orationibus et aliis quae ad divinum cultum pertinent dispositio divinae providentiae immutatur. Haec autem omnia in 1. lib. improbata sunt [q. 22. art. 2. et 4. et q. 115. art. 6. et q. 116. art. 3.]. Et ideo oportet sic inducere orationis utilitatem ut neque rebus humanis, divinae providentiae subjectis, necessitatem imponamus; neque etiam divinam dispositionem mutabilem aestimemus.

Om dit duidelijk in te zien, moet men bedenken, dat door de goddelijke voorzienigheid niet alleen wordt vastgesteld, welke gevolgen er moeten plaats hebben, maar ook uit welke oorzaken en in welke orde zij moeten voortkomen. Tusschen de andere oorzaken nu zijn ook de menschelijke handelingen oorzaken van iets. Daarom moeten de menschen iets doen, niet om door hun handelingen de goddelijke beschikkingen te veranderen, maar om door hun handelingen gevolgen teweeg te brengen naar de door God vastgestelde orde. En het zelfde geldt ook voor de natuurlijk werkende oorzaken. En evenzoo is het met het gebed. Want wij bidden niet met het doel de goddelijke beschikkingen te veranderen, maar om dat te verkrijgen, waarvan God heeft vastgesteld, dat het door de gebeden der Heiligen zou geschieden, dat nl. « *de menschen door gebeden verdienen te verkrijgen, wat de almachtige God voor de eeuwen vaststelde te zullen geven,* » zooals Gregorius zegt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het is niet noodig onze gebeden tot God te richten om Hem onze nooden of verlangens bekend te maken, maar om zelf te bedenken, dat wij in deze dingen tot Gods hulp onze toevlucht moeten nemen.

2. Zooals (in de Leerst.) werd gezegd, heeft ons gebed niet

Ad hujus ergo evidentiam, considerandum est quod ex divina providentia non solum disponitur qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis et quo ordine proveniant. Inter alias autem causas sunt etiam quorumdam causae actus humani. Unde oportet homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum. Et idem etiam est in naturalibus causis. Et simile est etiam de oratione. Non enim propter hoc oramus ut divinam dispositionem immutemus: sed ut id impetremus quod Deus disposuit per orationes sanctorum esse implendum; ut scilicet homines « postulando mereantur accipere quod eis Deus omnipotens ante saecula disposuit donare », ut Gregorius dicit in lib. 1. Dialog. [cap. 8.].

AD PRIMUM ergo dicendum quod non est necessarium nos Deo preces porrigere ut ei nostras indigentias vel desideria manifestemus: sed ut nos ipsi consideremus in his ad divinum auxilium esse recurrendum.

AD SECUNDUM dicendum quod, sicut dictum est [in corp. art.], oratio

tot doel Gods beschikkingen te veranderen, maar om door onze gebeden te verkrijgen wat God heeft vastgesteld.

3. Door Zijn vrijgevigheid geeft God ons veel dingen, waarom wij niet hebben gevraagd. Maar dat Hij ons sommige dingen op ons gebed wil geven, strekt tot ons eigen nut, dat wij nl. vertrouwen krijgen om onze toevlucht tot God te nemen en erkennen, dat Hij de oorzaak is van wat goed voor ons is. Daarom zegt Chrysostomus: « *Bedenk welk een geluk U is ten deel gevallen en welk een eer U is geschonken: in het gebed met God te spreken, U met Christus te onderhouden, te wenschen, wat gij wilt, te vragen, wat gij verlangt.* »

IIIe ARTIKEL.

Is bidden een daad van godsdienstigheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat bidden geen daad van godsdienstigheid is. — 1. Want de godsdienstigheid bevindt zich als een deel der rechtvaardigheid in den wil als in haar drager. Maar het gebed valt, zooals boven gezegd is (I^e^ Art.), onder het

---

nostra non ordinatur ad immutationem divinae dispositionis: sed ut obtineatur nostris precibus quod Deus disposuit.

AD TERTIUM dicendum quod Deus nobis multa praestat ex sua liberalitate etiam non petita. Sed quod aliqua vult praestare nobis petentibus, hoc est propter nostram utilitatem: ut scilicet fiduciam quamdam accipiamus recurrendi ad Deum, et ut recognoscamus eum esse bonorum nostrorum auctorem. Unde Chrysostomus dicit: « Considera quanta est tibi concessa felicitas, quanta gloria attributa: orationibus fabulari cum Deo, cum Christo miscere colloquia, optare quod velis, quod desideras postulare ».

ARTICULUS III.

Utrum oratio sit actus religionis.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 1. q. 2.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod oratio non sit actus religionis. Religio enim cum sit pars justitiae, est in voluntate sicut in subjecto. Sed oratio pertinet ad partem intellectivam, ut ex supra dictis patet [art. 1.

redelijke kenvermogen. Daarom schijnt het gebed geen daad van godsdienstigheid te zijn, maar van de gave van inzicht, waardoor de geest opstijgt naar God.

2. Daden van godsvereering zijn krachtens een gebod noodzakelijk. Bidden echter schijnt niet krachtens een gebod noodzakelijk te zijn, maar zuiver uit den wil voort te komen, omdat het niets anders is dan vragen wat men wil. Dus schijnt bidden geen daad van godsdienstigheid te zijn.

3. Tot de godsdienstigheid schijnt het te behooren, dat iemand « *aan de goddelijke natuur door plechtigheden hulde brengt* » (Tullius). Bidden schijnt echter niet iets aan God te geven, maar eerder te vragen om iets van Hem te verkrijgen. Dus is het geen daad van godsdienstigheid.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek der Psalmen* (140. 2) wordt gezegd: « *Moge mijn gebed als wierook voor Uw aanschijn opstijgen,* » waar de *Glossa* aan toevoegt, dat « *men als een beeld hiervan onder de Oude Wet zei, dat wierook werd opgedragen als een aangename geur voor God.* » Maar dat valt onder de godsdienstigheid. Dus is bidden een daad van godsdienstigheid.

---

huj. q.]. Ergo oratio non videtur esse actus religionis, sed doni intellectus, per quod mens ascendit in Deum.

2. PRÆTEREA, actus latriae cadit sub necessitate praecepti. Sed oratio non videtur cadere sub necessitate praecepti, sed ex mera voluntate procedere: cum nihil aliud sit quam volitorum petitio. Ergo oratio non videtur esse religionis actus.

3. PRÆTEREA, ad religionem pertinere videtur ut quis « divinae naturae cultum ceremoniamque afferat ». Sed oratio non videtur aliquid Deo afferre: sed magis aliquid obtinendum ab eo petere. Ergo oratio non est religionis actus.

SED CONTRA est quod dicitur in Ps. 140. [v. 2]: « Dirigatur oratio mea sicut insensum in conspectu tuo »: ubi dicit Glos. [Lomb. ex Cassiod.] quod « in hujus figuram, in veteri lege incensum dicebatur offerri in odorem suavem Domino ». Sed hoc pertinet ad religionem. Ergo oratio est religionis actus.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (81e Kw. 2e en 4e Art.) is gezegd, behoort het eigenlijk tot de godsdienstigheid, aan God eerbied en eerbewijzen aan te bieden. En daarom valt alles, waardoor God eerbied wordt bewezen, onder de godsdienstigheid. Nu toont de mensch door het gebed eerbied aan God, in zoover hij zichzelf aan God onderwerpt en door het gebed verklaart Hem noodig te hebben als de oorzaak van wat goed voor hem is. Het is dus duidelijk, dat het gebed eigenlijk een daad van godsdienstigheid is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De wil beweegt de andere zielsvermogens naar zijn doel, zooals boven (82e Kw. 1e Art. 1e Antw.) is gezegd. En daarom richt de godsdienstigheid, die zich in den wil bevindt, de daden van andere vermogens op het eeren van God. Nu is onder de andere zielsvermogens het verstand meer verheven en staat dichter bij den wil. Daarom is nà de toewijding, die in den wil zelf ligt, het gebed, dat tot het verstandelijk deel behoort, de voornaamste daad van godsdienstigheid, omdat daardoor de godsdienstigheid het verstand van den mensch naar God toe beweegt.

2. Niet alleen valt vragen, wat wij verlangen, maar ook iets op de juiste manier verlangen onder een gebod. Verlangen echter valt

---

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 81. art. 2. et 4.], ad religionem proprie pertinet reverentiam et honorem Deo exhibere. Et ideo omnia illa per quae Deo reverentia exhibetur pertinent ad religionem. Per orationem autem homo Deo reverentiam exhibet: inquantum scilicet ei se subjicit, et profitetur orando se eo indigere sicut auctore suorum bonorum. Unde manifestum est quod oratio est proprie religionis actus.

AD PRIMUM ergo dicendum quod voluntas movet alias potentias animae in suum finem, sicut supra dictum est [q. 82, a. 1. ad 1.]. Et ideo religio, quae est in voluntate, ordinat actus aliarum potentiarum ad Dei reverentiam. Inter alias autem potentias animae intellectus altior est et voluntati propinquior. Et ideo post devotionem, quae pertinet ad ipsam voluntatem, oratio, quae pertinet ad partem intellectivam, est praecipua inter actus religionis, per quam religio intellectum hominis movet in Deum.

AD SECUNDUM dicendum quod non solum petere quae desideramus, sed etiam recte aliquid desiderare sub praecepto cadit. Sed desiderare quidem

onder het gebod van de liefde, maar vragen onder het gebod van de godsdienstigheid. En dat gebod vinden wij bij *Mattheus* (7. 7) waar gezegd wordt: « *Vraagt en gij zult verkrijgen.* »

3. Al biddende geeft de mensch zijn geest aan God, daar hij dien dan aan Hem door eerbiedigheid onderwerpt en in zekeren zin aanbiedt, zooals uit den vroeger aangehaalden tekst van Dionysius blijkt (vgl. 1e Art. 2e Antw.). Zooals dus de menschelijke geest uitsteekt boven wat uitwendig is, hetzij ledematen, of uiterlijke zaken, die voor het dienen van God worden gebruikt, zoo overtreft ook het gebed de andere daden van godsdienstigheid.

IVe ARTIKEL.

Moet men alleen tot God bidden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men alleen tot God moet bidden. — 1. Want bidden is, zooals werd gezegd (vorig Art.), een daad van godsdienstigheid. Nu moet alleen God met godsdienstigheid worden geëerd. Dus moet men alleen tot God bidden.

---

cadit sub praecepto charitatis: petere autem sub praecepto religionis. Quod quidem praeceptum ponitur Matth. 7. [v. 7], ubi dicitur: « Petite, et accipietis ».

AD TERTIUM dicendum quod orando tradit homo mentem suam Deo, quam ei per reverentiam subjicit et quodammodo praesentat: ut patet ex auctoritate Dionysii prius inducta [art. 1. huj. q. arg. 2.]. Et ideo sicut mens humana praeeminet exterioribus vel corporalibus membris, vel exterioribus rebus quae ad Dei servitium applicantur, ita etiam oratio praeeminet aliis actibus religionis.

ARTICULUS IV.

Utrum solus Deus debeat orari.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 5. q. 1. 2.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod solus Deus debeat orari. Oratio enim est actus religionis, ut dictum est [art. praec.]. Sed solus Deus est religione colendus. Ergo solus Deus est orandus.

2. Doelloos is het, het gebed tot iemand te richten, die niet weet, dat er gebeden wordt. Nu kan God alleen het gebed kennen, zoowel omdat het meer door een inwendige daad, die God alleen kent, dan met den mond gebeurt, naar het woord van den Apostel in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (14. 15): « *Bidden zal ik door den geest, maar bidden ook met mijn verstand* »; alsook omdat naar het woord van Augustinus « *de dooden en zelfs de heiligen niet weten, wat de menschen, zelfs hun zonen, doen.* » Dus moet het gebed alleen tot God worden gericht.

3. Als wij ons gebed tot heiligen richten, dan is dat alleen in zoover zij met God vereenigd zijn. Sommigen van hen echter, die op aarde leven of in het vagevuur zijn, zijn door de genade innig met God vereenigd. Toch worden tot hen geen gebeden gericht. Dus moeten wij ook geen gebeden richten tot de heiligen in het paradijs.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek Job* (5. 1) wordt gezegd: « *Roep, of er iemand is, die u antwoordt, en richt u tot een van de heiligen.* »

LEERSTELLING. — Op twee manieren wordt een gebed tot

---

2. PRÆTEREA, frustra porrigitur oratio ad eum qui orationem non cognoscit. Sed solius Dei est orationem cognoscere. Tum quia plerumque oratio magis agitur interiori actu, quem solus Deus cognoscit, quam voce: secundum illud quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 14. [v. 15]: « Orabo spiritu, orabo et mente ». Tum etiam quia, ut Augustinus dicit in libro de Cura pro mortuis agenda [cap. 13.], « nesciunt mortui, etiam sancti, quid agant vivi, etiam eorum filii ». Ergo oratio non est nisi Deo porrigenda.

3. PRÆTEREA, si aliquibus sanctis orationem porrigimus, hoc non est nisi inquantum sunt Deo conjuncti. Sed quidam in hoc mundo viventes, vel in purgatorio etiam existentes, sunt multum Deo conjuncti per gratiam. Ad eos autem non porrigitur oratio. Ergo nec ad sanctos qui sunt in paradiso debemus orationem porrigere.

SED CONTRA est quod dicitur Job 5. [v. 1]: « Voca, si est qui tibi respondeat: et ad aliquem sanctorum convertere ».

RESPONDEO dicendum quod oratio porrigitur alicui dupliciter: uno modo,

iemand gericht, vooreerst als iets, wat hij vervullen, en ten tweede als iets, wat hij verkrijgen moet. En nu richten wij alleen tot God op de eerste manier onze gebeden, omdat al onze gebeden erop gericht moeten zijn om de genade en de glorie te verkrijgen, die God alleen volgens het psalmwoord geeft: « *Genade en glorie zal de Heer geven* » (*Ps.* 83. 12). Maar op de tweede manier richten wij onze gebeden tot de heilige engelen en menschen, niet opdat God door hen onze gebeden mag kennen, maar opdat onze gebeden door hun tusschenkomst en verdiensten iets mogen uitwerken. En daarom wordt er in het *Boek der Openbaring* (8. 4) gezegd: « *De walm van de reukwerken, d. w. z. de gebeden der heiligen, steeg uit de hand van den Engel voor den Heer op.* » En dat blijkt ook uit de wijze waarop de Kerk bidt. Want aan de H. Drievuldigheid vragen wij, dat zij *Zich over ons ontferme*, maar aan alle andere heiligen, *dat zij voor ons bidden.*

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Bij het gebed brengen wij de vereering van de godsdienstigheid alleen aan Hem, van wien wij vragen te verkrijgen wat wij bidden, omdat wij daarmee belijden, dat Hij de voortbrenger is van wat goed voor ons is; maar niet aan hen, aan wie wij iets vragen als onze voorsprekers bij God.

---

quasi per ipsum implenda; alio modo, sicut per ipsum impetranda. Primo quidem modo soli Deo orationem porrigimus: quia omnes orationes nostrae ordinari debent ad gratiam et gloriam consequendam, quae solus Deus dat, secundum illud Ps. 83. [v. 12]: « Gratiam et gloriam dabit Dominus ». Sed secundo modo orationem porrigimus sanctis angelis et hominibus: non ut per eos Deus nostras petitiones cognoscat, sed ut eorum precibus et meritis orationes nostrae sortiantur effectum. Et ideo dicitur Apoc. 8. [v. 4] quod « ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo ». Et hoc etiam patet ex ipso modo quo Ecclesia utitur in orando. Nam a sancta Trinitate petimus ut « nostri misereatur »: ab aliis autem sanctis quibuscumque petimus ut « orent pro nobis ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod illi soli impendimus orando religionis cultum a quo quaerimus obtinere quod oramus, quia in hoc protestamur eum bonorum nostrorum auctorem: non autem eis quos requirimus quasi interpellatores nostros apud Deum.

2. Gezien den aard van hun natuurlijken toestand weten de dooden niet, wat hier op aarde geschiedt, en vooral kennen zij de innerlijke bewegingen van het hart niet. Maar, zooals Gregorius zegt, wordt aan de zaligen in het Woord, van alles, wat er met ons gebeurt, óók met betrekking tot de inwendige bewegingen des harten, getoond wat passend is dat zij weten. Nu past het vooral bij hun verhevenheid, dat zij de met mond of hart tot hen gerichte gebeden kennen. En daarom kennen zij, omdat God het hun bekend maakt, de gebeden, die wij tot hen richten.

3. Zij, die nog in deze wereld of in het vagevuur zijn, genieten nog niet de aanschouwing van het Woord, zoodat zij zouden kunnen weten, wat wij denken of zeggen. En daarom vragen wij hun voorspraak niet door het gebed, maar van de levenden vragen wij iets in een gesprek.

Ve ARTIKEL.

Moeten wij in het gebed iets bepaalds aan God vragen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat wij in het gebed niets

AD SECUNDUM dicendum quod mortui ea quae in hoc mundo aguntur, considerata eorum naturali conditione, non cognoscunt, et praecipue interiores motus cordis. Sed beatis, ut Gregorius dicit, in 12. Moral. [cap. 14.], in Verbo manifestatur illud quod decet eos cognoscere de eis quae circa nos aguntur, etiam quantum ad interiores motus cordis. Maxime autem excellentiam eorum decet ut cognoscant petitiones ad eos factas vel voce vel corde. Et ideo petitiones quas ad eos dirigimus, Deo manifestante, cognoscunt.

AD TERTIUM dicendum quod illi qui sunt in hoc mundo aut in purgatorio, nondum fruuntur visione Verbi, ut possint cognoscere ea quae nos cogitamus vel dicimus. Et ideo eorum suffragia non imploramus orando: sed a vivis petimus colloquendo.

ARTICULUS V.

Utrum in oratione debeamus aliquid determinate a Deo petere.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 4.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod in oratione nihil determinate

bepaalds aan God moeten vragen. — 1. Want het gebed is, zooals Damascenus zegt, « *het vragen van gepaste dingen aan God.* » Daarom is het gebed, waarmee wij vragen, wat niet goed voor ons is, zonder kracht, naar het woord van Jacobus: « *Gij hebt gevraagd en niet verkregen, omdat gij verkeerd hebt gevraagd* » (*Jac.* 4. 3). Maar, zoo staat er in den *Brief aan de Romeinen* (8. 26): « *Wij weten niet, wat wij behooren te vragen.* » Dus moeten wij in het gebed niet iets bepaalds vragen.

2. Wie iets bepaalds van een ander vraagt, tracht diens wil over te halen om te doen, wat hij zelf wil. Nu mogen wij er niet naar streven, dat God zou willen, wat wij willen, maar eerder, dat wij zullen willen, wat God wil, zooals de *Glossa* zegt bij het psalmwoord: « *Verheugt u, rechtvaardigen, in den Heer* » (*Ps.* 32. 1). Dus moeten wij niet iets bepaalds van God vragen.

3. Het kwaad moeten wij aan God niet vragen, en tot het goede noodigt God zelf ons uit. Nu heeft het geen zin aan iemand datgene te vragen, waartoe men wordt uitgenoodigd om te ontvangen. Dus moet men in het gebed niet iets bepaalds aan God vragen.

---

a Deo petere debeamus. Quia, ut Damascenus dicit [lib. 3. Fid. Orth. cap. 24], « oratio est petitio decentium a Deo ». Unde inefficax est oratio per quam petitur id quod non expedit: secundum illud Jac. 4. [v. 3]: « Petitis et non accipitis, eo quod male petatis ». Sed sicut dicitur Rom. 8. [v. 26]: « Quid oremus sicut oportet, nescimus ». Ergo non debemus aliquid orando determinate petere.

2. PRÆTEREA, quicumque aliquid determinate ab alio petit nititur voluntatem ipsius inclinare ad faciendum id quod ipse vult. Non autem ad hoc tendere debemus ut Deus velit quod nos volumus, sed magis ut nos velimus quod ipse vult: ut dicit Glos. [ord. Aug.] super illud Ps. 32. [v. 1]: « Exultate, justi, in Domino ». Ergo non debemus aliquid determinate a Deo in oratione petere (1).

3. PRÆTEREA, mala a Deo petenda non sunt: ad bona autem Deus nos invitat. Frustra autem ab aliquo petitur ad quod accipiendum invitatur. Ergo non est determinate aliquid a Deo in oratione petendum.

---

(1) L.: aliquid determinatum a Deo petere.

Maar daartegenover staat, dat de Heer bij *Mattheus* (6. 9) en *Lucas* (11. 2) de leerlingen bepaald datgene leerde vragen, wat in de vragen van het Gebed des Heeren vervat is.

LEERSTELLING. — Zooals Maximus Valerius verhaalt, « *meende Socrates, dat men van de onsterfelijke goden niets anders moest vragen, dan dat zij wat goed is zouden geven; omdat zij ten slotte weten, wat voor iedereen nuttig is; terwijl wij gewoonlijk in onze gebeden datgene vragen, waarvan het beter is, dat wij het niet krijgen.* » Deze meening is tot op zekere hoogte waar wat de dingen betreft, die verkeerde gevolgen kunnen hebben en die de mensch ook goed en verkeerd kan gebruiken, als « *rijkdommen, die* » zooals daar wordt gezegd, « *velen tot ondergang hebben gestrekt; eerbewijzen, die zeer velen deden ten onder gaan; koninkrijken, waarvan wij dikwijls den treurigen ondergang zien; prachtige huwelijken, die soms huizen geheel verwoest hebben.* » Maar er zijn sommige goede dingen, die de mensch niet verkeerd kan gebruiken, die nl. geen verkeerde gevolgen kunnen hebben. Dat zijn de dingen, waardoor wij zalig worden en waardoor wij de zaligheid verdienen. En dat vragen de heiligen in hun

---

SED CONTRA est, quod Dominus, Matth. 6. [v. 9 sqq.] et Luc. 11. [v. 2], docuit discipulos determinate petere ea quae continentur in petitionibus Orationis Dominicae.

RESPONDEO dicendum quod, sicut Maximus Valerius refert [lib. 7. cap. 2. Fact. et Dict. Memor.], « Socrates nihil ultra petendum a diis immortalibus arbitrabatur quam ut bona tribuerent: quia hi demum scirent quid unicuique esset utile; nos autem plerumque id votis expetimus (2) quod non impetrasse melius foret ». Quae quidem sententia aliqualiter vera est, quantum ad illa quae possunt malum eventum habere, quibus etiam homo potest male et bene uti: sicut sunt « divitiae, quae », ut ibidem dicitur, « multis exitio fuere; honores, qui complures pessumdederunt; regna, quorum exitus saepe miserabiles cernuntur, splendida conjugia, quae nonnumquam funditus domos evertunt ». Sunt tamen quaedam bona quibus homo male uti non potest, quae scilicet malum eventum habere non possunt. Haec autem sunt quibus beatificamur et quibus beatitudinem meremur.

(2) L.: expetere.

gebed onvoorwaardelijk naar het psalmwoord: « *Toon Uw aangezicht en wij zullen gered zijn;* » (*Ps.* 79. 4) en ook: « *Leidt mij op den weg van Uw geboden.* » (118. 35)

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Al kan de mensch uit zichzelf niet weten, waarom hij bidden moet, dan « *helpt toch de Geest,* » zooals op de aangehaalde plaats gezegd wordt, hierin « *onze zwakheid,* » doordat Hij door ons heilige verlangens in te geven, ons op de goede manier laat vragen. Daarom zegt de Heer bij *Joannes* (4. 23), dat « *ware aanbidders in Geest en waarheid moeten aanbidden.* »

2. Als wij in het gebed iets vragen, dat tot onze zaligheid strekt, maken wij onzen wil aan dien van God gelijk, waarvan in den *Eersten Brief aan Timotheus* (2. 4) wordt gezegd, dat « *Hij wil, dat alle menschen zalig worden.* »

3. God noodigt ons op zoo'n wijze tot het goede uit, dat wij er niet met schreden van het lichaam, maar met vrome verlangens en toegewijde gebeden toe moeten naderen.

Quae quidem sancti orando absolute petunt: secundum illud Ps. 79. [v. 4]: « Ostende faciem tuam, et salvi erimus »; et iterum Ps. 118. [v. 35]: « Deduc me in semitam mandatorum tuorum ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod licet homo ex se scire non possit quid orare debeat. « Spiritus » tamen, ut ibidem dicitur, in hoc « adjuvat infirmitatem nostram » quod, inspirando nobis sancta desideria, recte postulare nos facit. Unde Dominus dicit, Joan. 4. [v. 23, 24], quod « veros adoratores adorare oportet in Spiritu et veritate ».

AD SECUNDUM dicendum quod cum orando petimus aliqua quae pertinent ad nostram salutem, conformamus voluntatem nostram voluntati Dei, de qua dicitur, 1. ad Timoth. 2. [v. 4], quod « vult omnes homines salvos fieri ».

AD TERTIUM dicendum quod sic ad bona Deus nos invitat quod ad ea non passibus corporis, sed piis desideriis et devotis orationibus accedamus.

VIe ARTIKEL.

Moet de mensch in het gebed tijdelijke zaken aan God vragen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de mensch in het gebed geen tijdelijke dingen aan God moet vragen. — 1. Want wat wij in het gebed vragen, trachten wij te krijgen. Nu mogen wij het tijdelijke niet nastreven, omdat bij *Mattheus* (6. 33) gezegd wordt: « *Zoekt eerst het Rijk Gods en zijn gerechtigheid en dit alles zal u worden toegeworpen,* » nl. het tijdelijke, waarvan hij niet zegt, dat het nagestreefd moet worden, maar dat het toegeworpen zal worden bij wat gevraagd wordt. Dus moet men in het gebed God niet om tijdelijke dingen vragen.

2. Niemand vraagt, tenzij datgene, waarover hij zich zorgen maakt. Nu mogen wij ons om de tijdelijke dingen geen zorg maken naar het woord van *Mattheus* (6. 25): « *Wees niet bekommerd voor uw leven, wat gij zult eten.* » Dus moeten wij in het gebed niet om tijdelijke zaken vragen.

3. Door ons gebed moet de geest zich verheffen tot God. Als

ARTICULUS VI.

Utrum homo debeat temporalia petere a Deo orando.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 4. qla 2; in Matth. c. 6.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod homo non debeat temporalia petere a Deo orando. Quae enim orando petimus, quaerimus. Sed temporalia non debemus quaerere: dicitur enim Matth. 6. [v. 33]: « Primum quaerite regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis », scilicet temporalia; quae non quaerenda dicit, sed adjicienda quaesitis. Ergo temporalia non sunt in oratione a Deo petenda.

2. PRÆTEREA, nullus petit nisi ea de quibus est solicitus. Sed de temporalibus solicitudinem habere non possumus (1); secundum quod dicitur Matth. 6. [v. 25]: « Nolite soliciti esse animae vestrae, quid manducetis ». Ergo temporalia petere non debemus orando.

3. PRÆTEREA, per orationem nostram mens debet elevari in Deum.

(1) L.: debemus.

wij echter tijdelijke dingen vragen, daalt hij naar het lagere af, tegen het woord in van den Apostel in den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (4. 18) : « *Wij geven geen acht op het zichtbare, maar op het onzichtbare; want het zichtbare is tijdelijk, het onzichtbare eeuwig.* » Dus moet de mensch in het gebed niet om tijdelijke dingen vragen.

4. De mensch moet van God alleen nuttige en goede dingen vragen. Maar soms is het bezit van tijdelijke goederen schadelijk, niet alleen voor den geest, maar ook naar het tijdelijke. Dus moet men er in het gebed God niet om vragen.

Maar daartegenover staat de tekst uit het *Boek der Spreuken* (30. 8) : « *Geef mij alleen wat voor mijn leven noodig is.* »

LEERSTELLING. — Zooals Augustinus zegt, « *mag men vragen, wat men verlangen mag.* » Nu mag men naar tijdelijke dingen verlangen, niet als naar het voornaamste, waarin wij ons doel stellen, maar als hulpmiddelen om naar de zaligheid te streven, in zoover het leven van het lichaam erdoor onderhouden wordt en in zoover zij ons als werktuigen dienen voor daden van

---

Sed petendo temporalia descendit ad ea quae infra se sunt: contra id quod Apostolus dicebat 2. ad Cor. 4. [v. 18] : « Non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur: quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna ». Ergo non debet homo temporalia in oratione a Deo petere.

4. PRÆTEREA, homo non debet petere a Deo nisi bona et utilia. Sed quandoque temporalia habita sunt nociva, non solum spiritualiter, sed etiam temporaliter. Ergo non sunt in oratione a Deo petenda.

SED CONTRA est quod dicitur Prov. 30. [v. 8] : « Tribue tantum victui meo necessaria ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut Augustinus dicit, ad Probam, de orando Deum [ep. 121. cap. 12.], « hoc licet orare quod licet desiderare ». Temporalia autem licet desiderare: non quidem principaliter, ut in eis finem constituamus; sed sicut quaedam adminicula quibus adjuvamur ad tendendum in beatitudinem, inquantum scilicet per ea vita corporalis

deugd, zooals ook de Wijsgeer zegt. En daarom mag men om tijdelijke zaken bidden. Dat is het ook, wat Augustinus zegt: « *Wie verlangt naar wat volstaat om te kunnen leven en niet naar meer, verlangt niets ongepasts. Dat nl. wordt niet om zichzelf begeerd, maar tot instandhouding van het lichaam en van den stand, die bij den persoon van iemand past, zoodat men hun, met wie men leeft, niet tot last is. Men moet dus bidden om dit te behouden, als men het heeft en te krijgen, als men het niet heeft.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het tijdelijke moet men niet als het voornaamste zoeken, maar als wat op de tweede plaats komt. Daarom zegt Augustinus: « *Als Hij zegt, dat dit,* nl. het Rijk Gods, *op de eerste plaats gezocht moet worden, laat Hij zien, dat het andere,* nl. de tijdelijke goederen, *daarna gezocht moet worden, niet in orde van tijd, maar van waardigheid; het eerste als wat goed voor ons is, het tweede als wat noodzakelijk voor ons is.* »

2. Niet iedere bezorgdheid voor tijdelijke goederen is verboden, maar alleen het teveel en het ongeregelde, zooals vroeger (55e Kw. 6e Art.) is gezegd.

---

sustentatur, et inquantum nobis organice deserviunt ad actus virtutum, ut etiam Philosophus dicit, in 1. Ethic. [cap. 8. n. 15]. Et ideo pro temporalibus licet orare. Et hoc est quod Augustinus dicit, ad Probam [ep. 121. cap. 6. et 7.]: « Sufficientiam vitae non indecenter vult quisquis eam vult et non amplius. Quae quidem non appetitur propter seipsam: sed propter salutem corporis et congruentem habitum personae hominis, ut non sit inconveniens eis cum quibus vivendum est. Ista ergo, cum habentur, ut teneantur; cum non habentur, ut habeantur, orandum est ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod temporalia non sunt quaerenda principaliter, sed secundario. Unde Augustinus dicit, in lib. 2. de Serm. Dom. in monte [cap. 16.]: «Cum dixit: Illud primo quaerendum est (scilicet regnum Dei), significavit quia hoc (scilicet temporale bonum), posterius quaerendum est, non tempore, sed dignitate: illud tamquam bonum nostrum, hoc tamquam necessarium nostrum ».

AD SECUNDUM dicendum quod non quaelibet solicitudo rerum temporalium est prohibita, sed superflua et inordinata, ut supra habitum est [q. 55. art. 6.].

3. Als onze geest zich op tijdelijk goed richt om daarop te blijven rusten, dan blijft hij erin omlaaggedrukt. Maar houdt hij er zich mee bezig met het doel de zaligheid te verwerven, dan wordt hij er niet door omlaaggehaald, maar heft ze veeleer omhoog.

VIIe ARTIKEL.

Moeten wij voor anderen bidden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat wij niet voor anderen moeten bidden. — 1. Want wij moeten bij het bidden het voorbeeld volgen, dat de Heer ons gegeven heeft. Nu vragen wij in het gebed des Heeren voor ons en niet voor anderen, als wij zeggen: « *Geef ons heden ons dagelijksch brood,* » e. d. Dus moeten wij niet voor anderen bidden.

2. Wij bidden om verhoord te worden. Maar een van de

AD TERTIUM dicendum quod quando mens nostra intendit temporalibus rebus ut in eis quiescat, remanet in eis depressa. Sed quando intendit eis in ordine ad beatitudinem consequendam, non ab eis deprimitur, sed magis elevatur (1) sursum.

AD QUARTUM dicendum quod ex quo non petimus temporalia tamquam principaliter quaesita, sed in ordine ad aliud, eo tenore a Deo petimus ipsa ut nobis concedantur secundum quod expediunt ad salutem.

ARTICULUS VII.

Utrum debeamus pro aliis orare.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 4. q. 3.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod non debeamus pro aliis orare. In orando enim sequi debemus formam quam Dominus tradidit. Sed in oratione Dominica petitiones pro nobis facimus, non pro aliis, dicentes: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et cetera hujusmodi ». Ergo non debemus pro aliis orare.

2. PRÆTEREA, ad hoc oratio fit ut (2) exaudiatur. Sed una de con-

---

(1) L.: elevat.

(2) L.: quod.

vereischte voorwaarden om verhoord te worden, is, dat iemand voor zichzelf bidt; daarom zegt Augustinus bij het woord van *Joannes* (16. 23) : « *Als gij den Vader iets in Mijn Naam vraagt, zal Hij het u geven* »: « *Allen worden voor zichzelf verhoord, maar niet voor allen; daarom wordt er niet zonder meer gezegd: zal Hij geven, maar: zal Hij u geven.* » Het schijnt dus, dat wij niet voor anderen moeten bidden, maar alleen voor onszelf.

3. Als anderen slecht zijn, wordt ons verboden voor hen te bidden naar het woord van *Jeremias* (7. 16) : « *Wil dus niet voor dit volk bidden en weersta Mij niet, want Ik zal u niet verhooren.* » Nu behoeven wij voor de goeden niet te bidden, omdat zij verhoord worden, als zij voor zichzelf bidden. Het schijnt dus, dat wij niet voor anderen moeten bidden.

Maar daartegenover staat het woord van Jacobus: « *Bidt voor elkander, dat gij zalig moogt worden.* » (*Jac.* 5. 16)

LEERSTELLING. — Zooals (in het vorige Art.) is gezegd, moeten wij in het gebed datgene vragen, waarnaar wij moeten

---

ditionibus quae requiruntur ad hoc quod oratio sit exaudibilis (1), est ut aliquis oret pro seipso: unde super illud Joan. 16. [v. 23]: « Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis », Augustinus dicit [tract. 102.]: « Exaudiuntur omnes pro seipso, non autem pro omnibus. Unde non simpliciter (2) dictum est, « dabit »: sed, « dabit vobis ». Ergo videtur quod non debeamus pro aliis orare, sed solum pro nobis.

3. PRÆTEREA, pro aliis, si sint mali, prohibemur orare: secundum illud Hieremiae 7. [v. 16]: « Tu ergo noli orare pro populo hoc, et non obsistas mihi: quia non exaudiam te ». Pro bonis autem non oportet orare: quia ipsi pro se ipsis orantes exaudiuntur. Ergo videtur quod non debeamus pro aliis orare.

SED CONTRA est quod dicitur Jacobi 5. [v. 16]: « Orate pro invicem, ut salvemini ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], illud debemus orando petere quod debemus desiderare. Desiderare autem debemus

---

(1) L.: audibilis

(2) L.: utcumque.

verlangen. Nu moeten wij niet alleen voor onszelf het goede verlangen, maar ook voor anderen; want dat behoort tot het wezen van de liefde, die wij voor de naasten moeten hebben, zooals uit het vroeger gezegde (25e Kw. 1e en 12e Art.) blijkt. En daarom eischt de liefde, dat wij voor anderen bidden. Daarom zegt Chrysostomus: « *De noodzakelijkheid dwingt voor onszelf te bidden, de broederlijke liefde spoort ons aan het voor een ander te doen. Maar voor God is niet het gebed het aangenaamst, waartoe de noodzakelijkheid ons brengt, maar dat de broederlijke liefde aanbeveelt.* »

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. Zooals Cyprianus zegt, « *zeggen wij hierom niet: mijn, maar: onze Vader; niet: geef mij, maar: geef ons; omdat de leermeester van de eenheid niet wilde dat er afzonderlijk gebeden werd in dezen zin, dat iemand alleen voor zichzelf zou bidden. Want Hij wilde, dat een mensch voor allen zou bidden, zooals Hij in één persoon allen had gedragen.* »

2. Voor zichzelf bidden wordt als een voorwaarde voor het gebed opgegeven, niet als iets noodzakelijks om ermee te verdienen, maar als noodzakelijk om onverhinderd te verkrijgen.

---

bona non solum nobis, sed etiam aliis: hoc enim pertinet ad rationem dilectionis, quam proximi debemus impendere, ut ex supra dictis patet [q. 25. et 27.]. Et ideo charitas hoc requirit, ut pro aliis oremus. Unde Chrysostomus dicit super Matth. [hom. 4. in Op. Imperf.]: « Pro se orare necessitas cogit: pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior autem ante Deum est oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat ».

Ad primum ergo dicendum quod, sicut Cyprianus dicit, in libro de Oratione Dominica [inter princ. et med.], « ideo non dicimus: Pater meus, sed: noster; nec: Da mihi, sed: da nobis, quia unitatis magister noluit privatim precem fieri, ut scilicet quis pro se tantum precetur. Unum enim orare pro omnibus voluit, quoniam (1) in uno omnes ipse portavit ».

Ad secundum dicendum quod pro se orare ponitur conditio orationis, non quidem necessaria ad effectum merendi, sed sicut necessaria ad inde-

(1) L.: quo modo.

Want af en toe krijgt men niets, als men voor anderen bidt, zelfs als het vroom en volhardend gebeurt en gaat over dingen, die tot de zaligheid behooren, om een beletsel van den kant van hem voor wien gebeden wordt, naar het woord van *Jeremias* (15. 1) : « *Al stonden Moses en Samuel voor Mij, Mijn hart gaat niet uit naar dit volk.* » Toch is het gebed wel verdienstelijk voor wie bidt, als hij uit liefde bidt, naar het psalmwoord: « *Mijn gebed keert in mijn gemoed terug,* » (*Ps.* 34. 13) en de *Glossa:* « *d. w. z. ook al heeft het dan voor hen geen nut, ik ben toch niet van mijn verdienste beroofd.* »

3. Ook voor de zondaars moet gebeden worden, dat zij zich bekeeren, en voor de rechtvaardigen, dat zij volharden en vooruitgaan. Zij echter, die bidden, worden niet voor alle zondaars verhoord, maar voor eenigen; want zij worden verhoord voor de voorbestemden, maar niet voor hen, van wie de (geestelijke) dood tevoren bekend is. Evenzoo heeft de berisping, waarmee wij onze broeders berispen, resultaat bij de voorbestemden, maar niet bij de verworpenen, naar het woord van den *Prediker* (7. 14) : « *Niemand kan hem verbeteren, op wien God in toorn neerziet.* » En daarom wordt er in den *Eersten Brief van Joannes* (5. 16) gezegd: « *Indien iemand zijn broeder een zonde ziet bedrijven,*

---

ficientiam impetrandi. Contingit enim quandoque quod oratio pro alio facta non impetrat, etiamsi fiat pie et perseveranter et de pertinentibus ad salutem, propter impedimentum quod est ex parte ejus pro quo oratur: secundum illud Hieremiae 15. [v. 1] : « Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum ». Nihilominus tamen oratio meritoria erit oranti, qui ex charitate orat: secundum illud Psal. 34. [v. 13] : « Oratio mea in sinu meo convertetur ». Glos. [interl.] « idest: Etsi non eis prosit (1), ergo tamen non sum frustratus mea mercede ».

Ad tertium dicendum quod etiam pro peccatoribus orandum est, ut convertantur: et pro justis, ut perseverent et proficiant. Orantes tamen non pro omnibus peccatoribus exaudiuntur, sed pro quibusdam: exaudiuntur enim pro praedestinatis, non autem pro praescitis ad mortem. Sicut etiam correctio qua fratres corrigimus, effectum habet in praedestinatis, non in reprobatis: secundum illud Eccle. [v. 14] : « Nemo potest corrigere quem Deus despexerit ». Et ideo dicitur 1. Joan. 5. [v. 16] : « Qui scit fratrem suum peccare peccato non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti

---

(1) L.: profuit.

die geen doodzonde is, dan moet hij bidden; en het leven zal gegeven worden aan hem, die niet doodelijk zondigt. » Maar zooals niemand zoolang hij hier leeft de weldaad van de berisping onthouden moet worden, omdat wij de voorbestemden niet van de verworpenen kunnen onderscheiden, zooals Augustinus zegt, mag men ook aan niemand de hulp van het gebed weigeren.

Om drie redenen moet ook voor de rechtvaardigen worden gebeden. Ten eerste omdat het gebed van velen gemakkelijker wordt verhoord. Daarom zegt de *Glossa* bij den tekst uit den *Brief aan de Romeinen* (15. 30) : « *Helpt mij in uwe gebeden* »: « *Terecht vraagt de Apostel, dat minderen voor hem bidden. Want vele kleinsten, als zij zich eensgezind vereenigen, worden groot; en het is onmogelijk, dat het gebed van velen niet zou verkrijgen* », nl. wat verkregen kan worden. Ten tweede, dat door velen God dank wordt gebracht voor de weldaden, die aan de rechtvaardigen bewezen worden en die ook weer velen tot nut strekken, zooals de Apostel in den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (1. 11) bewijst. Ten derde, dat de hooger staanden niet trotsch worden, als zij bedenken, dat zij de hulp van het gebed van de geringeren noodig hebben.

---

non ad mortem ». Sed sicut nulli, quamdiu vivit hic, subtrahendum est correctionis beneficium, quia non possumus praedestinatos distinguere a reprobatis, ut Augustinus dicit, in lib. de Corrept. et Gratia [cap. 15.]; ita etiam nulli est negandum (1) orationis suffragium. Pro justis etiam est orandum, triplici ratione. Primo quidem, quia multorum preces facilius exaudiuntur. Unde super illud, Rom. 15. [v. 30]: « Adjuvetis me in orationibus vestris », dicit Glos. [Lomb. sub nom. Ambr.] « Bene rogat Apostolus minores pro se orare. Multi enim minimi, dum congregantur unanimes, fiunt magni: et multorum preces impossibile est quod non impetrent », illud scilicet quod est impetrabile. Secundo, ut ex multis gratia agatur Deo de beneficiis quae conferuntur justis, quae etiam in utilitatem multorum vergunt: ut patet per Apostolum 2. ad Cor. 1. [v. 11]. Tertio, ut majores non superbiant, dum considerant se minorum suffragiis indigere.

(1) L.: denegandum.

VIIIe ARTIKEL.

Moeten wij voor onze vijanden bidden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat wij niet voor onze vijanden moeten bidden. — 1. Want zooals in den *Brief aan de Romeinen* (15. 4) staat: « *werd alles, wat geschreven is, tot onze onderrichting geschreven.* » Nu vinden wij in de H. Schrift vele vervloekingen tegen vijanden; want in het *Boek der Psalmen* wordt gezegd (6. 2): « *Mogen al mijn vijanden beschaamd en verward worden; mogen zij zeer spoedig beschaamd en verward worden.* » Dus moeten wij ook eerder tegen dan voor onze vijanden bidden.

2. Op zijn vijanden gewroken worden komt op iets kwaads voor de vijanden neer. Nu vragen de heiligen om wraak op hun vijanden volgens het *Boek der Openbaring* (6. 10): « *Tot wanneer wreekt Gij ons bloed niet op de bewoners der aarde?* » Daarom ook verheugen zij zich over de wraak op de goddeloozen naar het psalmwoord: « *De rechtvaardige zal zich verheugen, als*

ARTICULUS VIII.

Utrum debeamus pro inimicis orare.

[3. Dist. 30. art. 2. et supra. q. 25. a. 9.].

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod non debeamus pro inimicis orare. Quia, ut dicitur Rom. 15. [v. 4]: « Quaecumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt ». Sed in Sacra Scriptura inducuntur multae imprecationes contra inimicos: dicitur enim in Ps. 6. [v. 2]: « Erubescant et conturbentur omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter ». Ergo et nos debemus orare contra inimicos nostros (1), magis quam pro eis.

2. PRÆTEREA, vindicare de inimicis in malum inimicorum cedit. Sed sancti vindictam de inimicis petunt: secundum illud Apoc. 6. [v. 10]: « Usquequo non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? » Unde et de vindicta impiorum laetantur: secundum illud Ps. 57. [v. 11]:

(1) L. om.: nostros.

hij de wraak zal zien. » (*Ps.* 57. 11). Dus moeten wij niet voor, maar eerder tegen onze vijanden bidden.

3. Tusschen het handelen en het bidden van een mensch mag geen tegenspraak zijn. Nu is het soms den menschen geoorloofd hun vijanden te bestrijden, want anders zouden alle oorlogen ongeoorloofd zijn, wat tegen het vroeger gezegde (40e Kw. 1e Art.) is. Dus moeten wij niet bidden voor onze vijanden.

Maar daartegenover staat het woord van *Mattheus* (5. 44): « *Bidt voor wie u vervolgen en lasteren.* »

LEERSTELLING. — Zooals boven werd gezegd (vorig Art.) valt het bidden voor anderen onder de liefde. Dus moeten wij precies zooals wij onze vijanden moeten beminnen, ook voor hen bidden. Nu is vroeger in het tractaat over de liefde (25e Kw. 8e en 9e Art.) uiteengezet, hoe wij hen moeten beminnen: dat wij nl. in hen de natuur en niet de schuld moeten beminnen; en dat het onder het gebod valt de vijanden in het algemeen te beminnen; maar hen afzonderlijk beminnen, valt alleen wat de zielsgesteldheid betreft onder het gebod: de mensch moet nl. bereid zijn een vijand ook bijzonder te beminnen en hem te helpen in geval van

---

« Laetabitur justus cum viderit vindictam ». Ergo non est orandum pro inimicis, sed magis contra eos.

3. PRÆTEREA, operatio hominis et ejus oratio non debet esse contraria. Sed homines quandoque licite impugnant inimicos: alioquin omnia bella essent illicita, quod est contra supra dicta [q. 40. art. 1.]. Ergo nos non debemus orare pro inimicis.

SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. [v. 44]: « Orate pro persequentibus et calumniantibus vos ».

RESPONDEO dicendum quod orare pro alio charitatis est, sicut dictum est [art. praec.]. Unde eodem modo quo tenemur diligere inimicos, tenemur pro inimicis orare. Qualiter autem teneamur inimicos diligere supra habitum est, in tractatu de charitate [q. 25. art. 8. et 9.]: ut scilicet in eis diligamus naturam, non culpam; et quod diligere inimicos in generali est in praecepto, in speciali autem non est in praecepto nisi secundum praeparationem animi, ut scilicet homo esset paratus etiam specialiter inimicum

nood of als hij om vergeving vraagt; maar hen zonder meer in het bijzonder te beminnen en te helpen, valt onder de volmaaktheid. En zoo is het ook noodzakelijk om in onze algemeene gebeden voor anderen de vijanden niet uit te sluiten. Maar in het bijzonder voor hen te bidden, behalve in een bijzonder geval, behoort tot de volmaaktheid, niet tot datgene, wat men moet doen.

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. De vervloekingen, die in de H. Schrift staan, kunnen op vier manieren worden opgevat. Ten eerste in zoover « *de profeten gewoonlijk onder den vorm van vervloekingen de toekomst voorzeggen* », zooals Augustinus zegt. — Dan in zoover tijdelijk kwaad soms door God den zondaars wordt overgezonden ter verbetering. — Ten derde, als men het opvat, dat zij niets tegen de menschen zelf vragen, maar tegen het rijk van de zonde, dat de zonde nl. door de bestraffing van de menschen wordt vernietigd. — Ten vierde door hun wil aan de goddelijke rechtvaardigheid gelijkvormig te maken wat het bestraffen betreft van wie in zonden verhard blijven.

2. Zooals Augustinus zegt, « *ligt de wraak van de martelaars in de vernietiging van het rijk der zonde, onder welks heerschappij zij zooveel hebben geleden.* » Of, zooals hij elders zegt, « *vragen*

---

diligere et eum juvare in necessitatis articulo, vel si veniam peteret; sed in speciali absolute inimicos diligere et eos juvare perfectionis est. Et similiter necessitatis est ut in communibus nostris orationibus quas pro aliis facimus, inimicos non excludamus. Quod autem pro eis specialiter oremus, perfectionis est, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali.

Ad primum ergo dicendum quod imprecationes quae in Sacra Scriptura ponuntur quadrupliciter possunt intelligi. Primo, secundum quod prophetae solent in figura imprecantis futura praedicere », ut Augustinus dicit in lib. 1. de Serm. Dom. in monte [cap. 21.]. Secundo, prout quaedam temporalia mala peccatoribus quandoque a Deo in correctionem mittuntur. Tertio, quia intelliguntur petere non contra ipsos homines, sed contra regnum peccati: ut scilicet correctione hominum peccata destruantur. Quarto, conformando voluntatum suam divinae justitiae circa damnationem perseverantium in peccato.

Ad secundum dicendum quod, sicut in eodem lib. [cap. 22.] Augustinus dicit, « vindicta martyrum est ut evertatur regnum peccati, quo

zij niet met den mond om wraak, maar uit den aard der zaak, zooals het bloed van Abel van de aarde riep. » Over de wraak op zichzelf verheugen zij zich echter niet, maar om de goddelijke rechtvaardigheid.

3. Vijanden bestrijden is geoorloofd om hen van het kwaad af te houden, wat hun en anderen tot nut is. En zoo mag men ook in het gebed tijdelijk kwaad voor de vijanden vragen om hen te beteren. Zoo is er geen tegenstrijdigheid tusschen bidden en handelen.

IXe ARTIKEL.

Worden de zeven vragen van het Gebed des Heeren op gepaste manier opgegeven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de zeven vragen van het Gebed des Heeren niet op gepaste manier worden opgegeven. — 1. Want het is nutteloos te vragen om wat er altijd is. Nu is de naam van den Heer altijd heilig naar het woord van *Lucas* (1. 49) : « *Heilig is Zijn naam.* » Ook is Zijn Rijk eeuwig naar

---

regnante tanta perpessi sunt ». Vel, sicut dicitur in libro de QQ. V. et N. T. [q. 68.], « postulant se vindicari non voce, sed ratione: sicut sanguis Abel clamavit de terra ». Laetantur autem de vindicta non propter eam, sed propter divinam justitiam.

AD TERTIUM dicendum quod licitum est impugnare inimicos ut compescantur a peccatis: quod cedit in bonum eorum et aliorum. Et sic etiam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum ut corrigantur. Et sic oratio et operatio non erunt contraria.

ARTICULUS IX.

Utrum convenienter septem petitiones Orationis Dominicae assignentur.

[3. Dist. 34. q. 1. art. 6; Comp. Theol. p. 2. c. 4. sqq.; In Matth. c. 6.].

AD NONUM sic proceditur. Videtur quod inconvenienter septem petitiones Orationis Dominicae assignentur. Vanum enim est petere sanctificari illud quod semper est sanctum. Sed nomen Dei semper est sanctum: secundum illud Luc. 1. [v. 49] : « Sanctum nomen ejus ». Regnum etiam ejus est

het psalmwoord: « *Uw Rijk, o Heer, is een Rijk van alle eeuwen.* » (*Ps.* 144. 13). Gods wil wordt ook altijd vervuld naar het woord van *Isaïas* (46. 10): « *Alles wat Ik wil zal geschieden.* » Het is dus nutteloos te vragen, dat *Gods naam worde geheiligd*, dat *Zijn Rijk kome*, en dat *Zijn wil geschiede.*

2. Afwijken van het kwaad komt vóór het bereiken van het goede. Het schijnt dus niet gepast de vragen, die op het bereiken van eenig goed slaan te plaatsen vóór de vragen, die op het wegnemen van het kwaad betrekking hebben.

3. Iets wordt gevraagd, opdat het gegeven zal worden. Nu is Gods voornaamste gave den H. Geest en wat ons door Hem gegeven wordt. Daarom schijnen de vragen niet goed opgesteld te zijn, daar zij niet aan de gaven van den H. Geest beantwoorden.

4. Volgens *Lucas* (11. 2) worden maar vijf vragen van het Gebed des Heeren opgegeven. Het schijnt daarom overbodig, dat er volgens *Mattheus* (6. 9) zeven worden opgesteld.

5. Het schijnt overbodig te trachten iemands welwillendheid te winnen, die ons door zijn welwillendheid voorkomt. Nu voorkomt God ons door Zijn welwillendheid, omdat « *Hij ons het eerst heeft bemind*, » zooals in den *Eersten Brief van Joannes* (4. 10)

---

sempiternum: secundum illud Ps. 144. [v. 13]: « Regnum tuum, Domine, regnum omnium saeculorum ». Voluntas etiam Dei semper impletur: secundum illud Isa. 46. [v. 10]: « Omnis voluntas mea fiet ». Vanum ergo est petere quod « nomen Dei sanctificetur », quod « regnum ejus adveniat », et quod « voluntas ejus fiat ».

2. PRÆTEREA, prius est recedere a malo quam consequi bonum. Inconvenienter ergo videntur praeordinari petitiones quae pertinent ad consequendum bonum, petitionibus, quae pertinent ad amotionem mali.

3. PRÆTEREA, ad hoc aliquid petitur ut donetur. Sed praecipuum donum Dei est Spiritus Sanctus, et ea quae nobis per ipsum dantur. Ergo videntur inconvenienter poni petitiones, cum non respondeant donis Spiritus Sancti.

4. PRÆTEREA, secundum Lucam in oratione Dominica ponuntur solum quinque petitiones, ut patet Luc. 11. [v. 2 sqq.]. Superfluum ergo fuit quod secundum Matthaeum septem petitiones ponuntur.

5. PRÆTEREA, vanum videtur captare benevolentiam ejus qui benevolentia sua nos praevenit. Sed Deus sua benevolentia nos praevenit: quia « ipse prior dilexit nos », ut dicitur 1. Joan. 4. [v. 10]. Superflue ergo

staat. Het schijnt dus overbodig aan de vragen: « *Onze Vader, die in den hemel zijt,* » vooraf te laten gaan, wat dient om welwillendheid te winnen.

Maar als tegenbewijs is het gezag van Christus, die het gebed instelde, voldoende.

LEERSTELLING. — Het Gebed des Heeren is allervolmaaktst, omdat, zooals Augustinus zegt, « *wij, als wij goed en gepast bidden, niets anders kunnen zeggen dan wat in dit Gebed des Heeren staat.* » Omdat het gebed nl. in zekeren zin de tolk van ons verlangen bij God is, vragen wij in het gebed alleen maar goed, wat wij goed kunnen verlangen. Nu wordt in het Gebed des Heeren niet alleen slechts datgene gevraagd, wat wij goed kunnen verlangen, zoodat dit gebed ons niet alleen leert vragen, maar ook den juisten vorm aan al onze gevoelens geeft.

Het is toch duidelijk, dat eerst het doel en dan wat tot het doel leidt onder ons verlangen valt. Nu is God ons doel. Op twee manieren gaat ons verlangen naar Hem uit, vooreerst in zoover wij Gods verheerlijking willen, en dan in zoover wij van Zijn

---

praemittitur petitionibus, « Pater noster, qui es in coelis », quod videtur ad benevolentiam captandam pertinere.

SED IN CONTRARIUM sufficit auctoritas Christi Orationem instituentis.

RESPONDEO dicendum quod Oratio Dominica perfectissima est: quia, sicut Augustinus dicit, ad Probam [epis. 130. al. 121. cap. 12.], « si recte et congruenter oramus, nihil aliud dicere possumus quam quod in ista Oratione Dominica positum est ». Quia enim oratio est quodammodo desiderii nostri interpres apud Deum, illa recte solum orando petimus quae recte desiderare valemus. In oratione autem Dominica non solum petuntur omnia quae recte desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt: ut sic haec Oratio non solum instruat postulare, sed etiam sit informativa totius nostri affectus. Manifestum est autem quod primo cadit in desiderio nostro finis; deinde ea quae sunt ad finem. Finis autem noster Deus est. In quem noster affectus tendit dupliciter: uno quidem modo, prout volumus gloriam Dei; alio modo, secundum quod volumus frui gloria

heerlijkheid willen genieten. Het eerste hiervan valt onder de liefde, waarmee wij God in Hemzelf beminnen, en het tweede tot de liefde, waarmee wij onszelf in God beminnen. Daarom wordt als eerste vraag opgesteld: « *Uw naam worde geheiligd*, » waarmee wij om Gods verheerlijking vragen; en als tweede: « *Uw Rijk kome*, » waarmee wij vragen tot de heerlijkheid van Zijn Rijk te komen.

Op twee manieren nu richt iets ons op het genoemde doel: vooreerst uiteraard en ten tweede als iets bijkomstigs. En wel uiteraard het goede, wat voor dat doel nuttig is. Nu kan iets op twee manieren nuttig zijn voor het doel, de zaligheid. Ten eerste onmiddellijk en als het voornaamste, naar de verdienste, waarmee wij door aan God te gehoorzamen de zaligheid verdienen. En wat dat betreft wordt opgesteld: « *Uw wil geschiede op aarde zooals in den hemel.* » Op een andere manier bij wijze van werktuig en ons als het ware helpend om te verdienen. En hierop slaat, wat dan gezegd wordt: « *Geef ons heden ons dagelijksch brood,* » hetzij dat nu wordt opgevat van het sacramenteele brood, waarvan het dagelijksch gebruik den mensch vooruithelpt en waaronder ook alle andere Sacramenten worden begrepen; of dat het wordt verstaan van het brood van het lichaam, zoodat onder brood wordt verstaan « *alles wat voor het levensonderhoud voldoende is,* »

---

ejus. Quorum primum pertinet ad dilectionem qua Deum in seipso diligimus: secundum vero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio ponitur: « Sanctificetur nomen tuum », per quam petimus gloriam Dei. Secunda vero ponitur: « Adveniat regnum tuum », per quam petimus ad gloriam regni ejus pervenire.

Ad finem autem praedictum nos ordinat aliquid dupliciter: uno modo, per se; alio modo, per accidens. Per se quidem, bonum quod est utile in finem. Est autem aliquid utile in finem beatitudinis dupliciter. Uno modo, directe et principaliter, secundum meritum quo beatitudinem meremur Deo obediendo. Et quantum ad hoc ponitur: « Fiat voluntas tua, sicut in coelo, et in terra ». Alio modo, instrumentaliter et quasi coadjuvans nos ad merendum. Et ad hoc pertinet quod dicitur: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie ». Sive hoc intelligatur de pane sacramentali, cujus quotidianus usus proficit homini, in quo etiam intelliguntur omnia alia sacramenta; sive etiam intelligatur de pane corporali, ut per panem intelligatur « omnis sufficientia victus », sicut dicit Augustinus, ad Probam [cap.

zooals Augustinus zegt. Want evenzeer is de Eucharistie het voornaamste Sacrament, als het brood het voornaamste voedsel is; en daarom staat ook in het Evangelie van Mattheus: « *meer dan zelfstandig* », d. w. z. « *het voornaamste* », zooals Hieronymus uitlegt.

Op bijkomstige manier worden wij op de zaligheid gericht door het wegnemen van wat in den weg staat. Nu zijn er drie dingen, die ons van de zaligheid afhouden. En wel vooreerst de zonde, die rechtstreeks van het Rijk uitsluit volgens den *Eersten brief aan de Corinthiërs* (6. 9, 10) : « *Noch ontuchtigen, noch afgodendienaars, enz. zullen het Rijk Gods bezitten.* » En daarop slaat wat wordt gezegd: « *Vergeef ons onze schulden.* » Ten tweede de bekoring die ons belet Gods wil te onderhouden. En daarop slaat het gezegde: « *En leid ons niet in bekoring,* » waarmee wij niet vragen niet bekoord te worden, maar in de bekoring niet overwonnen te worden, wat in bekoring geleid worden is. Ten derde de nu heerschende straf, die ons niet genoeg geeft om te leven. En wat dat betreft wordt gezegd: « *Verlos ons van het kwade.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Augustinus zegt, vragen wij, als wij zeggen: « *Uw naam worde geheiligd* », « *dit niet, alsof Gods naam niet heilig zou zijn, maar dat hij door*

11.] ; quia et Eucharistia est praecipium Sacramentum, et panis est praecipuus cibus: unde in Evangelio Matthaei scriptum est: « Supersubstantialem », idest « praecipuum », ut Hieronymus exponit [super cap. 6. Matth.]. Per accidens autem ordinamur in beatitudinem per remotionem prohibentis. Tria autem sunt quae nos a beatitudine prohibent. Primo quidem, peccatum, quod directe excludit a Regno: secundum illud 1. ad Cor. 6. [v. 9, 10] : « Neque fornicarii, neque idolis servientes, etc. regnum Dei possidebunt ». Et ad hoc pertinet quod dicitur: « Dimitte nobis debita nostra ». Secundo, tentatio, quae nos impedit ab observantia divinae voluntatis. Et ad hoc pertinet quod dicitur: « Et ne nos inducas in tentationem » : per quod non petimus ut non tentemur, sed ut a tentatione non vincamur, quod est in tentationem induci. Tertio, poenalitas praesens, ut quae impedit sufficientiam vitae. Et quantum ad hoc dicitur: « Libera nos a malo ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut Augustinus dicit in lib. 2. de Serm. Dom. in monte [cap. 5. in fin.], cum dicimus « Sanctificetur nomen

de menschen als heilig worde beschouwd, » wat valt onder het verbreiden van Gods heerlijkheid onder de menschen. Dat er gezegd wordt: « *Uw Rijk kome* », « *is niet gezegd, alsof God nu niet zou heerschen,* » maar zooals Augustinus zegt, « *dat wij ons verlangen naar dat Rijk opwekken, dat het tot ons kome en wij erin heerschen.* » Maar als gezegd wordt: « *Uw wil geschiede,* » *dan is dat goed verstaan: moge aan Uw bevelen gehoorzaamd worden, zooals in den hemel, zoo ook op aarde,* d. w. z. *zooals door de engelen, zoo ook door de menschen.* » Daarom zullen deze drie vragen volmaakt worden vervuld in het toekomstige leven; maar de andere vier hebben betrekking op wat voor dit leven noodig is, zooals Augustinus zegt.

2. Daar het gebed de tolk van het verlangen is, beantwoordt de volgorde van de vragen niet aan de orde in het uitvoeren, maar aan de orde van het verlangen of het plan, waarin het doel aan wat tot het doel leidt voorafgaat en het bereiken van het goede aan het wegnemen van het kwaad.

3. Augustinus brengt de zeven vragen in overeenstemming met de gaven en de zaligheden, als hij zegt: « *Als het door de vreeze Gods is, dat de armen van geest zalig zijn, laten wij dan vragen,*

---

tuum », « non hoc petitur, quasi non sit sanctum nomen Dei: sed ut sanctum ab hominibus habeatur »; quod pertinet ad Dei gloriam in hominibus propagandam. Quod autem dicitur: « Adveniat regnum tuum », « non ita dictum est quasi Deus nunc non regnet »: sed, sicut Augustinus dicit, ad Probam [loc. nunc cit.], « desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, ut illud nobis veniat, atque in eo regnemus ». Quod autem dicitur: « Fiat voluntas tua », recte intelligitur: Obediatur praeceptis tuis. « Sicut in coelo et in terra », idest, sicut ab angelis, ita ab hominibus. Unde hae tres petitiones perfecte complebuntur in vita futura: aliae vero quatuor pertinent ad necessitatem vitae praesentis, sicut Augustinus dicit in Enchir. [cap. 115.].

AD SECUNDUM dicendum quod, cum oratio sit interpres desiderii, ordo petitionum non respondet ordini executionis, sed ordini desiderii sive intentionis, in quo prius est finis quam ea quae sunt ad finem, et consecutio boni quam remotio mali.

AD TERTIUM dicendum quod Augustinus, in lib. 2. de Serm. Dom. in monte [cap. 11.], adaptat septem petitiones donis et beatitudinibus, dicens: « Si timor Dei est quo beati sunt pauperes spiritu, petamus ut sanctificetur

dat door een kuische vrees Gods naam onder de menschen mag worden geheiligd. Als het door de godsvrucht is, dat de zachtmoedigen zalig zijn, laten wij dan vragen, dat Zijn Rijk kome, waardoor wij zachtmoedig worden en Hem niet weerstaan. Als het door de wetenschap is, dat zij die treuren zalig zijn, laten wij dan vragen, dat Zijn wil geschiede, omdat wij dan niet zullen treuren. Als het de sterkte is, waardoor zij, die hongeren, zalig zijn, laten wij dan bidden, dat ons dagelijksch brood ons mag worden gegeven. Als het de raad is, waardoor de barmhartigen zalig zijn, laten wij dan de schulden vergeven, opdat de onzen ons worden vergeven. Als het het inzicht is, waardoor de zuiveren van hart zalig zijn, laten wij dan bidden, dat wij niet dubbelhartig mogen zijn door het tijdelijke te zoeken, waarvandaan ons de bekoringen komen. Als het de wijsheid is, waardoor de vreedzamen zalig zijn, omdat zij kinderen van God zullen worden genoemd, laten wij vragen, dat wij van het kwaad worden verlost, omdat de verlossing zelf ons vrije kinderen van God maakt. »

4. Zooals Augustinus zegt, « *geeft Lucas in het Gebed des Heeren geen zeven, maar vijf vragen op. Want daar hij laat zien, dat de derde in zekeren zin de herhaling van de twee voorafgaanden is, laat hij haar door haar over te slaan beter begrijpen* », omdat nl. Gods wil vooral dit bedoelt, dat wij Zijn heiligheid kennen en met Hem heerschen. « *En ook wat Mattheus als het laatste*

---

nomen Dei in hominibus timore casto. Si pietas est qua beati sunt mites, petamus ut veniat regnum ejus, ut mitescamus, nec ei resistamus. Si scientia est qua beati sunt qui lugent, oremus ut fiat voluntas ejus: et sic non lugebimus. Si fortitudo est qua beati sunt qui esuriunt, oremus ut panis noster quotidianus detur nobis. Si consilium est quo beati sunt misericordes, debita dimittamus, ut nobis nostra dimittantur. Si intellectus est quo beati sunt mundo corde, oremus ne habeamus duplex cor, temporalia sectando, de quibus tentationes fiunt in nobis. Si sapientia est qua beati sunt pacifici quoniam filii Dei vocabuntur, oremus ut liberemur a malo: ipsa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei ».

AD QUARTUM dicendum quod, sicut Augustinus dicit in Enchir. [cap. 116.], « Lucas in oratione Dominica petitiones non septem, sed quinque complexus est. Ostendens enim tertiam petitionem duarum praemissarum esse quodammodo repetitionem, praetermittendo eam magis facit intelligi »: quia scilicet ad hoc praecipue voluntas Dei tendit ut ejus sanctitatem cognos-

opgeeft: Verlos ons van het kwaad, heeft Lucas niet genoemd, opdat iedereen zou weten, dat hij hierdoor van het kwaad wordt verlost, dat hij niet in bekoring wordt geleid. »

5. Wij richten onze gebeden niet tot God om Hem van plan te doen veranderen, maar om in onszelf vertrouwen om te vragen op te wekken. En dat wordt in ons vooral opgewekt door Zijn liefde voor ons te beschouwen, waardoor Hij wil, wat goed voor ons is; en daarom zeggen wij: *Onze Vader;* en Zijn verhevenheid, waardoor Hij het ons kan geven; en daarom zeggen wij: *Die in den hemel zijt.*

Xe ARTIKEL.

Is bidden aan het redelijke schepsel eigen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat bidden niet eigen is aan het redelijke schepsel. — 1. Want dezelfde is het die vraagt en ontvangt. Nu komt het ook aan ongeschapen Personen toe te ontvangen, nl. aan den Zoon en den H. Geest. Dus komt ook bidden Hun toe; want de Zoon zegt bij *Joannes* (14. 16): « *Ik*

---

camus, et cum ipso regnemus. « Quod etiam Matthaeus in ultima posuit, « Libera nos a malo », Lucas non posuit, ut sciat unusquisque in eo se liberari a malo quod non infertur in tentationem ».

AD QUINTUM dicendum quod oratio non porrigitur Deo ut ipsum flectamus: sed ut in nobis ipsis fiduciam excitemus postulandi. Quae quidem praecipue excitatur in nobis considerando ejus charitatem ad nos, qua bonum nostrum vult, et ideo dicimus, « Pater noster »; et ejus excellentiam, qua potest, et ideo dicimus, « Qui es in coelis ».

ARTICULUS X.

Utrum orare sit proprium rationalis creaturae.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 6. qla. 1. et 3.].

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur quod orare non sit proprium rationalis creaturae. Ejusdem enim videtur esse petere et accipere. Sed accipere convenit etiam personis increatis, scilicet Filio, et Spiritui Sancto. Ergo etiam eis convenit orare: nam et Filius dicit, Joan. 14. [v. 16]: « Ergo

zal den Vader vragen, » en van den H. Geest zegt de Apostel: « *De Geest vraagt voor ons.* » (*Rom.* 8. 26)

2. De Engelen staan boven de redelijke schepselen, daar zij zelfstandigheden met inzicht zijn. Nu komt ook bidden aan de engelen toe naar het psalmwoord: « *Aanbidt Hem, al Zijn engelen.* » (*Ps.* 96. 7) Dus is bidden niet iets eigens van het redelijke schepsel.

3. Bidden komt aan dezelfden toe als God aanroepen, wat vooral door het gebed gebeurt. Nu komt het ook aan de dieren toe God aan te roepen naar het psalmwoord: « *Die aan lastdieren hun eten geeft en aan de jonge raven, die hem aanroepen.* » (*Ps.* 146. 9) Dus is bidden niet eigen aan het redelijke schepsel.

Maar daartegenover staat, dat bidden, zooals vroeger gezegd is (1° Art.), een daad is van het verstand. Nu heet het redelijke schepsel zoo naar de rede. Dus is bidden eigen aan het redelijke schepsel.

LEERSTELLING. — Zooals uit het boven gezegde (1° Art.) blijkt, is bidden een daad van de rede, waardoor iemand een hoogere iets vraagt, zooals het bevel een daad van de rede is,

---

rogabo Patrem meum »; et de Spiritu Sancto dicit Apostolus [Rom. 8. v. 26]: « Spiritus postulat pro nobis ».

2. PRÆTEREA, angeli sunt supra rationales creaturas: cum sint intellectuales substantiae. Sed ad angelos pertinet orare: unde in Ps. 96. [v. 7] dicitur: « Adorate eum omnes angeli ejus ». Ergo orare non est proprium rationalis creaturae.

3. PRÆTEREA, ejusdem est orare cujus est invocare Deum, quod praecipue fit orando. Sed brutis animalibus convenit invocare Deum: secundum illud Ps. 146. [v. 9]: « Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum ». Ergo orare non est proprium rationalis creaturae.

SED CONTRA, oratio est actus rationis, ut supra habitum est [art. 1. huj. q.]. Sed rationalis creatura a ratione dicitur. Ergo orare est proprium rationalis creaturae.

RESPONDEO dicendum quod, sicut ex supra dictis patet [ibid.], oratio est actus rationis per quem aliquis superiorem deprecatur, sicut imperium

waardoor een lagere zijn doel krijgt. Daarom komt bidden eigenlijk aan diengene toe, die verstand heeft en iemand die boven hem staat, waaraan hij iets vragen kan. Nu is er niets hoogers dan de goddelijke Personen, terwijl de dieren geen rede bezitten. Daarom komt bidden noch aan de goddelijke Personen, noch aan de dieren toe, maar is eigen aan het redelijke schepsel.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Aan de goddelijke Personen komt het krachtens de natuur toe te ontvangen, maar bidden doet hij, die krachtens genade ontvangt. Van den Zoon wordt gezegd, dat Hij bidt of vraagt krachtens de aangenomen, nl. de menschelijke natuur, maar niet om de goddelijke. Van den H. Geest wordt gezegd, dat Hij vraagt, omdat Hij ons doet vragen.

2. Rede en verstand zijn in ons niet verschillende vermogens, zooals in het eerste deel is uiteengezet (79e Kw. 8e Art.); maar zij verschillen als het volmaakte en het onvolmaakte. En daarom maakt men soms onderscheid tusschen de verstandelijke schepselen, nl. de engelen en de redelijke, maar soms verstaat men beiden onder de term redelijk. En zoo zegt men ook, dat het gebed aan het redelijke schepsel eigen is.

---

est actus rationis quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi ergo proprie competit orare cui convenit rationem habere, et superiorem quem deprecari possit. Divinis autem personis nihil est superius: bruta autem animalia non habent rationem. Unde neque divinis Personis neque brutis animalibus convenit orare, sed proprium est rationalis creaturae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod divinis Personis convenit accipere per naturam: orare autem est accipientis per gratiam. Dicitur autem Filius rogare, vel orare, secundum naturam assumptam, scilicet humanam: non secundum divinam. Spiritus autem Sanctus dicitur postulare, quia postulantes nos facit.

AD SECUNDUM dicendum quod intellectus et ratio non sunt in nobis diversae potentiae, ut in 1. habitum est [q. 79. art. 8.]: differunt autem secundum perfectum, et imperfectum. Et ideo quandoque intellectuales creaturae, quae sunt angeli, distinguuntur a rationalibus: quandoque autem sub rationalibus comprehenduntur. Et hoc modo dicitur orare esse proprium rationalis creaturae.

3. Men zegt, dat de jonge raven God aanroepen om het natuurlijke verlangen, waarmee alle dingen Gods goedheid op hun manier willen ontvangen. Zoo zegt men ook dat de dieren aan God gehoorzamen om het natuurlijke instinct, waardoor zij door God worden bewogen.

XIe ARTIKEL.

Bidden de heiligen in het hemelsch vaderland voor ons?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de heiligen in het hemelsch vaderland niet voor ons bidden. — 1. Want een daad van iemand heeft meer verdiensten voor hemzelf dan voor anderen. Nu verdienen de heiligen in het hemelsch vaderland niet meer voor zichzelf en bidden ook niet meer voor zichzelf, omdat zij het einddoel hebben bereikt. Dus bidden zij ook niet voor ons.

2. De heiligen maken hun wil volkomen aan dien van God gelijk, zoodat zij niets anders willen dan wat God wil. Nu gebeurt altijd wat God wil. Dus heeft het geen zin als de heiligen voor ons zouden bidden.

AD TERTIUM dicendum quod pulli corvorum dicuntur invocare Deum, propter naturale desiderium quo omnia suo modo desiderant consequi bonitatem divinam. Sic etiam bruta animalia dicuntur Deo obedire, propter naturalem instinctum quo a Deo moventur.

ARTICULUS XI.

Utrum sancti qui sunt in patria, orent pro nobis.

[4. Dist. 15. q. 4. a. 6. qla 2; Dist. 45. q. 3. art. 3.].

AD UNDECIMUM sic proceditur. Videtur quod sancti qui sunt in patria non orent pro nobis. Actus enim alicujus magis est meritorius sibi quam aliis. Sed sancti qui sunt in patria non merentur sibi, nec pro se orant: quia jam sunt in termino constituti. Ergo etiam neque pro nobis orant.

2. PRÆTEREA, sancti perfecte suam voluntatem Deo conformant, ut non velint nisi quod Deus vult. Sed illud quod Deus vult semper impletur. Ergo frustra sancti pro nobis orarent.

3. Zooals de heiligen in het vaderland boven ons staan, zoo ook zij, die in het vagevuur zijn, omdat zij niet meer kunnen zondigen. Maar zij, die in het vagevuur zijn, bidden niet voor ons, maar wij eerder voor hen. Dus bidden ook de heiligen in den hemel niet voor ons.

4. Als de heiligen in den hemel voor ons zouden bidden, zou het gebed van grootere heiligen meer uitwerken. Dus zouden wij niet de hulp van de mindere heiligen moeten vragen, maar alleen van de grootere heiligen.

5. De ziel van Petrus is Petrus niet. Als dus de zielen van de heiligen voor ons zouden bidden, zoolang zij van het lichaam gescheiden zijn, moesten wij den H. Petrus niet aanroepen om voor ons te bidden, maar zijn ziel. Nu doet de Kerk het tegenovergestelde. Dus bidden de heiligen minstens vóór de verrijzenis niet voor ons.

Maar daartegenover staat, dat in het *Tweede Boek der Machabeën* (15. 14) staat: « *Deze is het, die veel voor het volk en de geheele heilige stad bidt, Jeremias, de profeet van God.* »

LEERSTELLING. — Volgens Hieronymus was het de dwaling

---

3. PRÆTEREA, sicut sancti qui sunt in patria sunt superiores nobis, ita et illi qui sunt in purgatorio: quia jam peccare non possunt. Sed illi qui sunt in purgatorio non orant pro nobis, sed magis nos pro eis. Ergo nec sancti qui sunt in patria pro nobis orant.

4. PRÆTEREA, si sancti qui sunt in patria pro nobis orarent, superiorum sanctorum esset efficacior oratio. Non ergo deberet implorari suffragium orationum sanctorum inferiorum, sed solum superiorum.

5. PRÆTEREA, anima Petri non est Petrus. Si ergo animae sanctorum pro nobis orarent quamdiu sunt a corpore separatae, non deberemus interpellare sanctum Petrum ad orandum pro nobis, sed animam ejus. Cujus contrarium Ecclesia facit. Non ergo sancti, ad minus ante resurrectionem, orant pro nobis.

SED CONTRA est quod dicitur 2. Machab. ult. [v. 14]: « Hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Hieremias, propheta Dei ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut Hieronymus dicit [lib. cont. Vigilant,

van Vigilantius, dat « *wij, zoolang wij leven, voor elkander kunnen bidden; maar nadat wij gestorven zijn, kan niemands gebed voor een ander worden verhoord, vooral omdat de martelaars, die wraak voor hun bloed vroegen, dat niet konden verkrijgen.* » Maar dat is geheel en al onjuist. Want daar bidden voor anderen uit de liefde voortkomt, bidden de heiligen in den hemel naarmate zij een meer volmaakte liefde hebben meer voor hen, die nog pelgrims zijn en door het gebed kunnen geholpen worden; en naarmate zij meer met God verbonden zijn, heeft hun gebed meer uitwerking. De goddelijke orde immers sluit dit in, dat de verhevenheid van hoogeren op minderen overvloeit als de glans van de zon op de lucht. Daarom wordt in den *Brief aan de Hebreën* (7. 25) van Christus gezegd: « *Door Zichzelf tot God gaand om voor ons te bidden.* » Daarom zegt ook Hieronymus: « *Als de apostelen en martelaars, zoolang zij nog in leven zijn, voor anderen kunnen bidden, terwijl zij nog voor zichzelf bezorgd moeten zijn, hoeveel te meer dan na de bekroning, overwinning en zegepraal!* »

---

n. 6], Vigilantii error fuit quod, « dum vivimus, mutuo pro nobis orare possumus; postquam autem mortui fuerimus, nullius pro alio sit exaudienda oratio: praesertim cum Martyres, ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare nequeant (1) ». Sed hoc est omnino falsum. Quia cum oratio pro aliis facta ex charitate proveniat, ut dictum est [art. 7. et 8. huj. q.], quanto sancti qui sunt in patria sunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro viatoribus, qui orationibus juvari possunt: et quanto sunt Deo conjunctiores, tanto eorum orationes sunt magis efficaces. Habet enim hoc divinus ordo, ut ex superiorum excellentia in inferiora refundatur, sicut ex claritate solis in aërem. Unde et de Christo dicitur Hebr. 7. [v. 25]: « Accedens per semetipsum ad Deum ad interpellandum pro nobis ». Et propter hoc Hieronymus contra Vigilantium [loc. sup. cit.] dicit: « Si Apostoli, et martyres adhuc in corpore constituti (2), quando pro se adhuc debent esse soliciti pro aliis orant (3), quanto magis post coronas, victorias et triumphos! »

---

(1) L.: nequiverint.
(2) L. add.: possunt orare pro ceteris.
(3) L. om.: pro aliis orant.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Daar de heiligen in den hemel zalig zijn, ontbreekt hun niets meer dan de heerlijkheid van het lichaam, waarvoor zij bidden. Maar zij bidden voor ons, die de laatste vervolmaking van de zaligheid missen. En hun gebeden hebben het vermogen om iets te verkrijgen door hun verdiensten van vroeger en doordat God ze aanneemt.

2. De heiligen verkrijgen datgene, waarvan God wil, dat het door hun gebeden zal geschieden. En datgene vragen zij, wat zij denken dat naar Gods wil door hun gebeden vervuld zal worden.

3. Al staan zij, die in het vagevuur zijn, hooger dan wij, omdat zij niet kunnen zondigen, toch staan zij om de straffen, die zij ondergaan, weer beneden ons. En in dit opzicht zijn zij niet in een toestand om te bidden, maar waarin eerder voor hen gebeden moet worden.

4. God wil, dat het lagere door al het hoogere wordt geholpen. En daarom moeten niet alleen de grootere, maar ook de minder heiligen bidden. Anders zou men alleen Gods barmhartigheid moeten aanroepen. Soms gebeurt het echter, dat het aanroepen van een minder heilige meer uitwerking heeft, hetzij omdat zij met meer toewijding worden aangeroepen, of omdat God hun heiligheid bekend wil maken.

AD PRIMUM ergo dicendum quod sanctis qui sunt in patria, cum sint beati, nihil deest beatitudinis (1), nisi gloria corporis, pro qua orant. Orant autem pro nobis, quibus deest beatitudinis ultima perfectio. Et eorum orationes habent efficaciam impetrandi ex praecedentibus eorum meritis, et ex divina acceptione.

AD SECUNDUM dicendum quod sancti impetrant illud quod Deus vult fieri per orationes eorum. Et hoc petunt quod aestimant eorum orationibus implendum secundum Dei voluntatem.

AD TERTIUM dicendum quod illi qui sunt in purgatorio, etsi sint superiores nobis propter impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad poenas, quas patiuntur. Et secundum hoc non sunt in statu orandi, sed magis ut oretur pro eis.

AD QUARTUM dicendum quod Deus vult inferiora per omnia superiora juvari. Et ideo oportet non solum superiores, sed etiam inferiores sanctos implorare. Alioquin esset solius Dei misericordia imploranda. Contingit tamen quandoque quod imploratio inferioris sancti efficacior sit: vel quia devotius imploratur, vel quia Deus vult ejus sanctitatem declarare.

---

(1) L. om.: beatitudinis.

5. Daar de heiligen bij hun leven verdiend hebben voor ons te bidden, roepen wij hen aan met de namen, die zij hier droegen, waaronder zij ons ook meer bekend zijn. En ook om het geloof in de verrijzenis aan te geven, zooals wij in het *Boek van den Uittocht* (3. 6) lezen: « *Ik ben de God van Abraham,* » enz.

XIIe ARTIKEL.

Moet het gebed een mondgebed zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het gebed geen mondgebed moet zijn. — 1. Want zooals uit het gezegde (4^e Art.) blijkt, richten wij het gebed vooral tot God. Nu kent God de woorden van ons hart. Dus heeft het geen nut mondgebeden te gebruiken.

2. Zooals werd gezegd (1^e Art. 2^e Antw.), moet de geest van den mensch door het gebed tot God opstijgen. Nu trekken woorden evenals al het zintuiglijke de menschen ervan af in de beschouwing omhoog te stijgen naar God. Dus moet men bij het bidden geen woorden gebruiken.

AD QUINTUM dicendum quod quia sancti viventes meruerunt ut pro nobis orarent, ideo invocamus eos nominibus quibus hic vocabantur, quibus etiam nobis magis innotescunt. Et iterum propter fidem resurrectionis insinuandam: sicut legitur Exod. 3. [v. 6]: « Ego sum Deus Abraham », etc.

ARTICULUS XII.

Utrum oratio debeat esse vocalis.

[3. Dist. 9. q. 1. art. 3. qla 3. ad 2; et 4. Dist. 15. q. 4. art. 2. qla 1.].

AD DUODECIMUM sic proceditur. Videtur quod oratio non debeat esse vocalis. Oratio enim, sicut ex dictis patet [art. 4. huj. q.], principaliter Deo porrigitur. Deus autem locutionem cordis cognoscit. Frustra ergo vocalis oratio adhibetur.

2. PRÆTEREA, per orationem mens hominis debet in Deum ascendere, ut dictum est [art. 1. huj. q. ad 2.]: Sed voces retrahunt homines ab ascensu contemplationis in Deum: sicut et alia sensibilia. Ergo in orationibus non est vocibus utendum.

3. Het gebed moet in het verborgen God worden aangeboden naar het woord van *Mattheus* (6. 6) : « *Doch gij, als gij bidt, ga in uw binnenkamer en doe uw deur dicht en bid tot uw Vader in het verborgen.* » Nu wordt het gebed door woorden openbaar gemaakt. Dus moet het gebed geen mondgebed zijn.

Maar daartegenover staat het psalmwoord: « *Met mijn stem heb ik tot God geroepen, met mijn stem tot den Heer gesmeekt.* » (*Ps.* 141. 2)

LEERSTELLING. — Er zijn twee soorten gebed: gemeenschappelijk en persoonlijk. Het gemeenschappelijke is dat, wat door de dienaars van de Kerk in naam van geheel het geloovige volk aan God wordt opgedragen. En daarom moet het aan het geheele volk, waarvoor het wordt opgedragen, bekend zijn; wat onmogelijk is, tenzij het een mondgebed is. En daarom is het een heel verstandige instelling, dat de dienaars van de Kerk deze gebeden zelfs met luider stem moeten uitspreken, zoodat allen het kunnen weten.

Het persoonlijke gebed echter is datgene, dat door ieder op zichzelf wordt opgedragen, hetzij voor zichzelf hetzij voor anderen. En het is niet noodzakelijk, dat zoo'n gebed een mondgebed is. Maar om drie redenen komt ook bij dit gebed het uit-

---

3. PRÆTEREA, oratio debet offerri Deo in occulto: secundum illud Matth. 6. [v. 6] : « Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito ». Sed per vocem oratio publicatur. Ergo non omnino debet esse vocalis.

SED CONTRA est quod dicitur in Ps. 141. [v. 2] : « Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus sum ».

RESPONDEO dicendum quod duplex est oratio: communis, et singularis. Communis quidem oratio est quae per ministros Ecclesiae in persona totius fidelis populi Deo offertur. Et ideo oportet quod talis oratio innotescat toti populo, pro quo profertur. Quod non posset fieri nisi esset vocalis. Et ideo rationabiliter institutum est ut ministri Ecclesiae hujusmodi orationes etiam alta voce pronuntient, ut ad notitiam omnium possint pervenire.

Oratio vero singularis est quae offertur a singulari persona cujuscumque sive pro se sive pro aliis orantis. Et de hujusmodi orationis necessitate non est quod sit vocalis. Adjungitur tamen vox tali orationi triplici ratione.

spreken van woorden. Ten eerste om de innerlijke toewijding, waardoor de geest van wie bidt zich tot God verheft, op te wekken. Want door uitwendige teekens, hetzij woorden of anders iets, wordt de geest van den mensch bewogen, zoowel wat de kennis als dientengevolge wat de gevoelens betreft. Daarom zegt Augustinus, dat « *wij onszelf door woorden en andere teekens sterker opwekken om het heilige verlangen grooter te maken.* » En daarom moeten wij bij het persoonlijke gebed alleen in zoover woorden en andere teekens gebruiken, als goed is om innerlijk onzen geest op te wekken. Wordt de geest daardoor echter afgeleid of op een andere manier belemmerd, dan moet men daarvan afzien. En dit zal vooral het geval zijn bij hen, wier geest zonder deze teekens genoeg tot toewijding is voorbereid. Daarom zei de psalmist: « *Tot U heeft mijn hart gesproken: mijn aangezicht heeft naar U verlangd.* » (*Ps.* 26. 8) en van Anna wordt in het *Eerste Boek der Koningen* (1. 13) gezegd, dat « *zij in haar hart sprak.* »

Ten tweede wordt er mondgebed bijgevoegd om ons als het ware van onze schuld te kwijten, dat de mensch nl. God dient met alles, wat hij van God heeft; en dat is niet alleen met den geest, maar ook met het lichaam. Dat komt aan het gebed vooral toe, in zoover het voldoening geeft. Daarom staat bij *Osee* (14. 3):

Primo quidem, ad excitandam interiorem devotionem, qua mens orantis elevetur in Deum. Quia per exteriora signa, sive vocum sive etiam aliquorum factorum, movetur mens hominis secundum apprehensionem, et per consequens secundum affectionem. Unde Augustinus dicit, ad Probam [epist. 130. al. 121. rap. 9.], quod « verbis et aliis signis ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acrius excitamus ». Et ideo in singulari oratione tantum est vocibus et hujusmodi signis utendum quantum proficit ad excitandum interius mentem. Si vero mens per hoc distrahatur, vel qualitercumque impediatur, est a talibus cessandum. Quod praecipue contingit in his quorum mens sine hujusmodi signis est sufficienter ad devotionem parata. Unde Psalmista Psal. 26. [v. 8] dicebat: « Tibi dixit cor meum: Exquisivit te facies mea »; et de Anna legitur, 1. Reg. 1. [v. 13], quod « loquebatur in corde suo ».

Secundo, adjungitur vocalis oratio quasi ad redditionem debiti: ut scilicet homo Deo serviat secundum illud totum quod ex Deo habet, idest non solum mente, sed etiam corpore. Quod praecipue competit orationi secundum quod est satisfactoria. Unde dicitur Oseae ult. [v. 3]: « Omnem

« *Neem alle ongerechtigheid weg en ontvang wat goed is, en wij zullen de offerdieren van onze lippen geven.* »

Ten derde komt er mondgebed bij, doordat er door de hevigheid van het gevoel iets van de ziel op het lichaam overvloeit, naar het psalmwoord: « *Mijn hart heeft zich verblijd en mijn tong gejubeld.* » *Ps.* 15. 9)

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het gebed wordt niet mondeling uitgesproken om God iets onbekends bekend te maken, maar om den geest van wie bidt of een ander tot God te verheffen.

2. Woorden die op iets anders slaan leiden den geest af en belemmeren de toewijding van wie bidt. Maar woorden, die iets wat met toewijding te maken heeft beteekenen, wekken de geesten, vooral de minder toegewijden, op.

3. Zooals Chrysostomus zegt « *verbiedt de Heer in een vergadering te bidden als de bedoeling voorzit om er door gezien te worden. Daarom moet wie bidt niets opvallends doen, opdat de menschen het zien: hij moet niet gaan schreeuwen, om door anderen gehoord te worden, zijn borst kloppen of zijn handen uitstrekken, om door velen gezien te worden.* » « *En toch,* » zegt

---

aufer iniquitatem, et accipe bonum: et reddemus vitulos labiorum nostrorum ».

Tertio adjungitur vocalis oratio ex quodam redundantia ab anima in corpus et vehementi affectione: secundum illud Ps. 15. [v. 9]: « Laetatum est cor meum, et exultavit lingua mea ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod vocalis oratio non profertur ad hoc quod aliquid ignotum Deo manifestetur: sed ad hoc quod mens orantis vel aliorum excitetur in Deum.

AD SECUNDUM dicendum quod verba ad aliud pertinentia distrahunt mentem, et impediunt devotionem orantis. Sed verba significantia aliquid ad devotionem pertinens excitant mentes, praecipue minus devotas.

AD TERTIUM dicendum quod, sicut Chrysostomus dicit super Matth. [hom. 13. in op. imperf.]: « eo proposito Dominus vetat in conventu orare ut a conventu videatur. Unde orans nihil novum facere debet quod aspiciant homines, vel clamando vel pectus percutiendo, vel manus expandendo ». Nec tamen, ut Augustinus dicit in lib. 2. de Serm. Dom. in

Augustinus, « *is het geen zonde door de menschen te worden gezien, maar dit te doen, om door de menschen gezien te worden.* »

XIIIe ARTIKEL.

Is het voor het gebed noodzakelijk, dat het aandachtig is?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het voor het gebed noodzakelijk is, dat het aandachtig is. — 1. Want bij *Joannes* (4. 24) wordt gezegd: « *God is een geest, en die Hem aanbidden, moeten in geest en waarheid aanbidden.* » Nu geschiedt een gebed, dat niet aandachtig gebeurt, niet in den geest. Dus is het voor het gebed noodzakelijk, dat het aandachtig is.

2. « *Het gebed is een opstijgen van den geest naar God.* » (Damascenus) Als het gebed echter niet aandachtig is, stijgt de geest niet naar God op. Daarom is aandachtigheid voor het gebed noodzakelijk.

3. Voor het gebed is het noodzakelijk, dat het van iedere zonde vrij is. Nu kan iemand bij het bidden niet zonder zonde aan ver-

---

monte [cap. 3.], « videri ab hominibus nefas est: sed ideo hoc agere ut ab hominibus videaris ».

ARTICULUS XIII.

Utrum de necessitate orationis sit, quod sit attenta.

[4. Dist. 15. q. 4. a. 2. qla 4. 5; I ad Cor. c. 14. lect. 3.].

AD DECIMUMTERTIUM sic proceditur. Videtur quod de necessitate orationis sit quod sit attenta. Dicitur enim Joan. 4. [v. 24]: « Spiritus est Deus: et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare ». Sed oratio non est in spiritu si non sit attenta. Ergo de necessitate orationis est quod sit attenta.

2. PRÆTEREA, oratio est « ascensus intellectus in Deum ». Sed quando oratio non est attenta, intellectus non ascendit in Deum. Ergo de necessitate orationis est quod sit attenta.

3. PRÆTEREA, de necessitate orationis est quod careat omni peccato. Sed non est absque peccato quod aliquis orando evagationem mentis patia-

strooiing lijden, want het schijnt, dat hij God uitlacht als iemand, die tot een ander zou spreken en niet zou letten op wat hij zei. Daarom ook zegt Basilius: « *De goddelijke hulp moet noch lusteloos, noch met een heen en weer zwervenden geest worden gevraagd, want zoo iemand zal niet alleen niet krijgen, wat hij vraagt, maar veeleer God vertoornen.* » Dus schijnt aandacht voor het gebed noodzakelijk te zijn.

Maar daartegenover staat, dat ook heilige mannen soms bij het gebed aan verstrooiingen lijden, naar het psalmwoord: « *Mijn hart verliet mij.* » (*Ps.* 39. 13)

LEERSTELLING. — Deze vraag komt vooral ter sprake bij het mondgebed. En wat dit betreft, moet men weten, dat iets op twee manieren noodzakelijk wordt genoemd. Ten eerste als datgene, waarmee men beter het doel bereikt. En zoo is aandacht zonder voorbehoud noodzakelijk voor het gebed. — Ten tweede noemt men iets noodzakelijk, als iets zonder dàt zijn doel niet kan bereiken. Nu heeft het gebed een driedubbel gevolg. Het eerste is gemeen aan alle door de liefde gevormde daden, nl. verdienen. En

---

tur: videtur enim deridere Deum, sicut si alicui homini loqueretur et non attenderetur ad ea quae ipse proferret. Unde Basilius dicit [in lib. de Constit. Monast. cap. 1.], quod « divinum auxilium est implorandum non remisse, nec mente huc vel illuc evagante: eo quod talis non solum non impetrabit quod petit, sed etiam magis Deum irritabit ». Ergo de necessitate orationis videtur quod sit attenta.

SED CONTRA est quod etiam sancti viri orando quandoque evagationem mentis patiuntur: secundum illud Ps. 39. [v. 13]: « Cor meum dereliquit me ».

RESPONDEO dicendum quod quaestio haec praecipue habet locum in oratione vocali. Circa quam sciendum est quod necessarium dicitur aliquid dupliciter. Uno modo, per quod melius pervenitur ad finem. Et sic attentio absolute orationi necessaria est.

Alio modo aliquid dicitur necessarium sine quo res non potest consequi suum effectum. Est autem triplex effectus orationis. Primus quidem communis omnibus actibus charitate informatis, quod est mereri. Et ad hunc

voor dit gevolg is het geen noodzakelijke vereischte, dat er bij het geheele gebed aandacht is, maar de kracht van de eerste bedoeling, waarmee iemand begon te bidden, maakt het geheele gebed verdienstelijk, zooals ook bij de andere verdienstelijke handelingen gebeurt. Het tweede gevolg van het gebed is er aan eigen, nl. iets verkrijgen. En ook voor dit gevolg is de eerste bedoeling, waarop God vooral let, voldoende. Ontbreekt echter de eerste bedoeling, dan heeft het gebed noch verdiensten, noch verkrijgt het iets, want « *dat gebed verhoort God niet, waar hij die bidt, niet op let,* » zooals Gregorius zegt. Het derde gevolg van het gebed is echter, wat het onmiddellijk uitwerkt, nl. een geestelijke verkwikking van den geest. En hiervoor is aandacht bij het gebed noodzakelijk. Daarom staat in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (14. 14): « *Als ik met de tong bid, blijft mijn geest zonder vrucht.* »

Men moet echter weten, dat er bij het mondgebed drie soorten aandacht kunnen zijn. Eén gericht op de woorden om zich daarin niet te vergissen. De tweede op de beteekenis van de woorden. De derde op het doel van het gebed, nl. op God en de dingen, waarvoor men bidt; en deze vooral is het meest noodzakelijk. En deze kunnen ook ongeletterden hebben. En soms is er zoo'n overvloed

---

effectum non ex necessitate requiritur quod attentio adsit orationi per totum, sed vis primae intentionis qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam: sicut in aliis meritoriis actibus accidit. Secundus autem effectus orationis est ei proprius, quod est impetrare. Et ad hunc etiam effectum sufficit prima intentio, quam Deus principaliter attendit. Si autem prima intentio desit, oratio nec meritoria est, nec impetrativa: « illam » enim « orationem Deus non audit cui ille qui orat non intendit », ut Gregorius dicit [Hugo de S. Vict., Exp. in Reg. S. Aug. c. 3]. Tertius autem effectus orationis est quem praesentialiter efficit, scilicet quaedam spiritualis refectio mentis. Et ad hoc de necessitate requiritur in oratione attentio. Unde dicitur 1. Cor. 14. [v. 14]: « Si orem lingua, mens mea sine fructu est ».

Sciendum tamen quod triplex est attentio quae orationi vocali potest adhiberi. Una quidem qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis erret. Secunda qua attenditur ad sensum verborum. Tertia qua attenditur ad finem orationis, scilicet ad Deum et ad rem pro qua oratur: quae quidem est maxime necessaria. Et hanc etiam possunt habere idiotae. Et quandoque in tantum abundat haec intentio, qua mens fertur in Deum, ut etiam aliorum

van dit soort aandacht, waarmee de geest zich op God richt, dat de geest al het andere vergeet, zooals Hugo van Sint Victor zegt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. In geest en waarheid bidt hij, die aangedreven door den Geest gaat bidden, ook als de geest door zwakheid naderhand verstrooid raakt.

2. De menschelijke geest kan door de zwakheid van zijn natuur niet lang bij het hooge blijven; want door het gewicht van de menschelijke zwakheid wordt de ziel omlaag gedrukt. En daarom komt het voor, dat als de geest van wie bidt door de beschouwing naar God omhoog stijgt, hij plotseling door zwakheid verstrooid wordt.

3. Als iemand met opzet onder het gebed met zijn geest afgeleid wordt, is dat zonde en een beletsel voor de vrucht van het gebed. En daartegen zegt Augustinus: « *Als gij God bidt met psalmen en lofzangen, overweegt dan in uw hart, wat uw mond uitspreekt.* » Maar geestesverstrooiing, die zonder opzet plaats heeft, neemt de vrucht van het gebed niet weg. Daarom zegt Basilius: « *Als gij echter door de zonde verzwakt niet zonder*

---

omnium mens obliviscatur, sicut dicit Hugo de Sancto Victore [in lib. de Modo orandi, cap. 2.].

AD PRIMUM ergo dicendum quod « in spiritu et veritate » orat qui ex instinctu Spiritus ad orandum accedit, etiam si ex aliqua infirmitate mens postmodum evagetur.

AD SECUNDUM dicendum quod mens humana propter infirmitatem naturae, diu stare in alto non potest: pondere enim infirmitatis humanae deprimitur anima ad inferiora. Et ideo contingit quod quando mens orantis ascendit in Deum per contemplationem, subito evagatur ex quadam infirmitate.

AD TERTIUM dicendum quod si quis ex proposito in oratione mente evagatur, hoc peccatum est, et impedit orationis fructum. Et contra hoc Augustinus dicit, in Regula [scil. epist. 211]: « Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde quod profertur in ore ». Evagatio vero mentis quae fit praeter propositum, orationis fructum non tollit. Unde Basilius dicit [loc. cit. in arg.]: « Si vero, debilitatus a peccato, fixe nequis orare, quantumcumque potes teipsum cohibeas, et Deus ignoscit: eo

verstrooiing kunt bidden, beheersch dan uzelf, zooveel ge kunt, en God vergeeft het; omdat gij niet door nalatigheid, maar door zwakheid niet voor Hem kunt staan zooals het behoort. »

XIVe ARTIKEL.

Moet het gebed langdurig zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het gebed niet langdurig moet zijn. — 1. Want bij *Mattheus* (6. 7) wordt gezegd: « *Wilt niet veel zeggen, als gij bidt.* » Maar als iemand lang bidt, moet hij veel zeggen, vooral als het een mondgebed is. Dus moet het gebed niet langdurig zijn.

2. Het gebed legt het verlangen uit. Nu is het verlangen zooveel te heiliger, naarmate het zich meer op één ding samentrekt, naar het psalmwoord: « *Eén ding heb ik van den Heer gevraagd, hierom zal ik smeeken.* » (*Ps.* 26. 4) Dus is het gebed God aangenamer, naarmate het korter is.

3. Het schijnt den mensch verboden de grenzen te overschrijden, die God gesteld heeft, vooral als het de vereering van God

---

quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, ut oportet, assistere coram eo ».

ARTICULUS XIV.

Utrum oratio debeat esse diuturna.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 2. qla. 2. et 3; et Rom. 1. lect. 5; et 1. Thess. 5. lect. 2. fin.; III C. G. c. 96.].

AD QUARTUMDECIMUM sic proceditur. Videtur quod oratio non debeat esse diuturna. Dicitur enim Matth. 6. [v. 7]: « Orantes nolite multum loqui ». Sed oportet multum loqui diu orantem: praesertim si oratio sit vocalis. Ergo non debet esse oratio diuturna.

2. PRÆTEREA, oratio est explicativa desiderii. Sed desiderium tanto est sanctius quanto magis ad unum restringitur: secundum illud Ps. 26. [v. 4]: « Unam petii a Domino, hanc requiram ». Ergo et oratio tanto est Deo acceptior, quanto est brevior.

3. PRÆTEREA, illicitum videtur esse quod homo transgrediatur terminos a Deo praefixos, praecipue in his quae pertinent ad cultum divinum: se-

betreft, naar het *Boek van den Uittocht* (19. 21) : « *Bezweer dit volk, dat het misschien de vastgestelde grenzen niet zou willen overschrijden om den Heer te zien, zoodat een zeer groote menigte van hen zou omkomen.* » Nu zijn ons door God grenzen gesteld voor het gebed, door de instelling van het Gebed des Heeren, zooals bij *Mattheus* (6. 9) blijkt. Dus mag men het gebed niet langer maken.

Maar daartegenover staat, dat men schijnbaar voortdurend moet bidden. Want de Heer zegt bij *Lucas* (18. 1) : « *Men moet altijd bidden en niet ophouden.* » En in den *Eersten Brief aan de Thessalonicensen* (5. 17) staat: « *Bidt zonder ophouden.* »

LEERSTELLING. — Op twee manieren kunnen wij over het gebed spreken, ten eerste op zichzelf, ten tweede in zijn oorzaak beschouwd. Nu is het verlangen van de liefde, waaruit het gebed moet voortkomen, de oorzaak van het gebed. En dat moet in ons ofwel daadwerkelijk of wat zijn nawerking aangaat onafgebroken bestaan, omdat de werking van dit verlangen in alles, wat wij uit liefde doen, blijft; want wij moeten « *alles doen tot eer van God,* » zooals in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (10. 31)

---

cundum illud Exod. 19. [v. 21] : « Contestare populum, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, et pereat ex eis plurima multitudo ». Sed a Deo praefixus est nobis terminus orandi per institutionem Orationis Dominicae, ut patet Matth. 6. [v. 9 sqq.]. Ergo non licet ultra orationem protendere.

SED CONTRA, videtur quod continue sit orandum. Quia Dominus dicit, Lucae 18. [v. 1] : « Oportet semper orare, et non deficere ». Et 1. ad Thessal. 5. [v. 17] : « Sine intermissione orate ».

RESPONDEO dicendum quod de oratione dupliciter loqui possumus: uno modo, secundum seipsam; alio modo, secundum causam suam. Causa autem orationis est desiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio. Quod quidem in nobis debet esse continuum vel actu vel virtute: manet enim virtus hujus desiderii in omnibus quae ex charitate facimus; « omnia » autem debemus « in gloriam Dei facere », ut dicitur 1. ad Cor. 10.

staat. En in dit opzicht moet het gebed onafgebroken zijn. Daarom zegt Augustinus: « *In geloof, hoop en liefde zelf bidden wij met een steeds voortdurend verlangen.* »

Het gebed op zichzelf beschouwd daarentegen kan niet onafgebroken zijn, omdat wij ons ook met ander werk moeten bezighouden. Maar, zooals Augustinus zegt, « *de reden, waarom wij bij vaste tusschenpoozen van uren en tijden God ook met woorden uitdrukkelijk iets vragen is, om door die teekens van dingen onszelf te vermanen; om zelf te zien, hoeveel wij in dat verlangen vooruit zijn gegaan, en om onszelf tot grooter verlangen ijveriger op te wekken.* » Nu moet de hoeveelheid van ieder ding aan zijn doel beantwoorden, zooals de hoeveelheid drank aan de gezondheid. Het is daarom goed, dat het gebed zoo lang duurt als nuttig is om het vuur van het inwendige verlangen op te wekken. Gaat het echter boven deze maat, zoodat het zonder verveling niet kan voortduren, dan moet het gebed niet langer worden voortgezet. Daarom zegt Augustinus: « *Men zegt, dat de broeders in Egypte wel veelvuldige gebeden hebben, maar ze zijn zeer kort, en als het ware snel opgezonden, opdat de waakzaam opgewekte aandacht, die voor wie bidt hoogst noodzakelijk is, door te lange duur niet verdwijnt en afstompt. En hierdoor laten zij ook zien, dat*

[v. 31]. Et secundum hoc oratio debet esse continua. Unde Augustinus dicit, ad Probam [epist. 130. al. 121. cap. 9.]: « In ipsa fide, spe et charitate continuato desiderio semper oramus ».

Sed ipsa oratio secundum se considerata non potest esse assidua: quia oportet aliis operibus occupari. « Sed », sicut Augustinus dicit ibid., « ideo per certa intervalla horarum et temporum etiam verbis rogamus Deum, ut illis rerum signis nos ipsos admoneamus; quantumcumque in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus; et ad hoc agendum nos ipsos acrius excitemus ». Uniuscujusque autem rei quantitas debet esse proportionata fini: sicut quantitas potionis sanitati. Unde et conveniens est ut oratio tantum duret quantum est utile ad excitandum interioris desiderii fervorem. Cum vero hanc mensuram excedit, ita quod sine taedio durare non possit, non est ulterius oratio protendenda. Unde Augustinus dicit, ad Probam [loc. nunc cit.]: « Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen brevissimas, et raptim quodammodo jaculatas; ne illa vigilanter erecta, quae oranti plurimum necessaria est, per productiores moras evanescat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi

zooals de aandacht niet afgemat worden moet, als zij niet kan voortduren, zij ook niet vlug afgebroken moet worden, als zij voortduurt. » En zooals men dit bij het persoonlijke gebed moet regelen in verhouding tot de bedoeling van wie bidt, zoo moet dat ook bij het algemeene gebed in verhouding tot de toewijding van het volk.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Augustinus zegt, « *is dat nog niet direct bidden met veel woorden, als er langdurig gebeden wordt. Want er is verschil tusschen veel praten en een langdurend gevoel. Van den Heer zelf wordt immers ook gezegd, dat Hij den nacht in gebed doorbracht en dat Hij langduriger bad, om ons een voorbeeld te geven.* » En verderop voegt hij eraan toe: « *Laten er niet veel woorden bij het gebed zijn, maar laat het niet aan veel bidden ontbreken, als de vurige aandacht blijft. Want veel spreken beteekent dat bij het bidden het noodzakelijke met overbodige woorden wordt naar voren gebracht. Maar men doet dat meestal meer met verzuchtingen dan met woorden.* »

2. Het voortduren van het gebed bestaat niet hierin, dat er veel

---

satis ostendunt hanc intentionem, sicut non esse obruendam (1) si perdurare non potest, ita, si perduraverit, non cito esse rumpendam ». Et sicut hoc est attendendum in oratione singulari per comparationem ad intentionem orantis, ita etiam in communi oratione per comparationem ad populi devotionem.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut Augustinus dicit ad Probam [loc. cit.], « non est hoc orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus; aliud diuturnus affectus. Nam et de ipso Domino scriptum est quod pernoctaverit in orando, et quod prolixius oraverit, ut nobis praeberet exemplum ». Et postea subdit: « Absit ab oratione multa locutio: sed non desit multa precatio, si fervens perseverat intentio. Nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Plerumque autem hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agitur ».

AD SECUNDUM dicendum quod prolixitas orationis non consistit in hoc

---

(1) L.: obtundendam

dingen worden gevraagd, maar dat het gevoel, waarmee men naar een ding verlangt, voortduurt.

3. De Heer stelde dit gebed niet in opdat wij alleen deze woorden bij het bidden zouden moeten gebruiken; maar dat de bedoeling van ons gebed er alleen naar moet uitgaan deze dingen te verkrijgen, hoe wij het ook uitdrukken of denken.

4. (Het tegenbewijs.) Iemand bidt voortdurend, ofwel omdat zijn verlangen voortduurt, zooals is gezegd (in de leerst.); — ofwel omdat hij niet ophoudt op vastgestelde tijden te bidden; — ofwel om het gevolg, hetzij in den bidder zelf, die ook na het gebed meer toegewijd blijft, hetzij in een ander, b.v. als iemand door zijn weldaden een ander aanzet om voor hem te bidden, ook als hijzelf ophoudt met bidden en rust.

---

quod multa petantur: sed in hoc quod affectus continuetur ad unum desiderandum.

AD TERTIUM dicendum quod Dominus non instituit hanc Orationem ut his solis verbis uti debeamus in orando: sed quia ad haec sola impetranda debet tendere nostrae orationis intentio, qualitercumque ea proferamus vel cogitemus.

AD QUARTUM dicendum quod aliquis continue orat, vel propter continuitatem desiderii, ut dictum est [in corp. art.]. Vel quia non intermittit quin temporibus statutis oret. Vel propter effectum: sive in ipso orante, qui etiam post orationem remanet magis devotus; sive etiam in alio, puta cum aliquis suis beneficiis provocat alium ut pro se oret, etiam quando ipse ab orando cessat et (1) quiescit.

---

(1) L. om.: cessat et

XVe ARTIKEL.

Is bidden verdienstelijk?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat bidden niet verdienstelijk is. — 1. Want alle verdiensten komen van de genade. Maar het bidden komt vóór de genade, omdat ook de genade zelf door het gebed wordt verkregen naar het woord van *Lucas* (11. 13) : « *Uw Vader zal uit den hemel den goeden geest geven aan wie Hem vragen.* » Dus is het gebed geen verdienstelijke daad.

2. Als het gebed iets verdient, schijnt vooral dat verdiend te worden, wat in het gebed wordt gevraagd. Maar dat wordt niet altijd verdiend, omdat dikwijls zelfs de gebeden van Heiligen niet worden verhoord, zooals Paulus niet werd verhoord, toen hij vroeg, dat de prikkel van het vleesch van hem zou worden weggenomen. (2 *Cor.* 12. 7) Dus is bidden geen verdienstelijke daad.

3. Het gebed steunt vooral op het geloof naar het woord van Jacobus: « *Hij vrage met geloof zonder te twijfelen.* » (*Jac.* 1. 6) Nu is het geloof echter niet voldoende om te verdienen, zooals

---

ARTICULUS XV.

Utrum oratio sit meritoria.

[Supr. art. 7. ad 2. et 4. Dist. 15. q. 4. art. 7. qla. 2. per tot. et q. 3. corp. et ad 3.].

AD DECIMUMQUINTUM sic proceditur. Videtur quod oratio non sit meritoria. Omne enim meritum procedit a gratia. Sed oratio praecedit gratiam: quia etiam ipsa gratia per orationem impetratur, secundum illud Luc. 11. [v. 13] : « Pater vester de coelo dabit spiritum bonum petentibus se ». Ergo oratio non est actus meritorius.

2. PRÆTEREA, si oratio aliquid meretur, maxime videtur mereri illud quod orando petitur. Sed hoc non semper meretur: quia multoties etiam sanctorum orationes non exaudiuntur; sicut Paulus non est exauditus petens a se removeri stimulum carnis. Ergo oratio non est actus meritorius.

3. PRÆTEREA, oratio praecipue fidei innititur: secundum illud Jacobi 1. [v. 6] : « Postulet autem in fide nihil haesitans ». Fides autem non suf-

blijkt bij hen, die een niet door de liefde gevormd geloof hebben. Dus is bidden geen verdienstelijke daad.

Maar daartegenover staat, dat bij het psalmwoord: « *Mijn gebed keert in mijn hart terug,* » (*Ps.* 34. 13) de *Glossa* zegt: « *Ook al had het voor hen geen voordeel, ik heb toch mijn loon niet gemist.* » Nu komt loon alleen aan verdienste toe. Dus geeft het gebed uiteraard verdiensten.

LEERSTELLING. — Zooals (in het 13e Art.) is gezegd, heeft het gebed behalve voor het gevolg van den geestelijken troost, die het onmiddellijk meebrengt, kracht met betrekking tot een dubbel toekomstig gevolg: nl. kracht om te verdienen en kracht om te verkrijgen. Nu werkt het gebed als iedere andere daad van deugd verdienste uit, in zoover het voortspruit uit den wortel van de liefde, waar het eeuwige goed, dat wij verdienen te genieten, het voorwerp van is. Nu komt het gebed door de godsdienstigheid, waarvan bidden, zooals gezegd is (3e Art.) een daad is, uit de liefde voort, terwijl er nog eenige andere deugden, die voor een goed gebed vereischt worden, bij komen, nl. nederigheid en geloof. Want het behoort tot de godsdienstigheid het gebed zelf aan God aan te

---

ficit ad merendum: ut patet in his qui habent fidem informem. Ergo oratio non est actus meritorius.

SED CONTRA est quod super illud Ps. 34. [v. 13]: « Oratio mea in sinu meo convertetur », dicit Glossa: « Et si eis non profuit, ego tamen non sum mea mercede frustratus ». Merces autem non debetur nisi merito. Ergo oratio non est actus meritorius.

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. 13. huj. q.], oratio praeter effectum spiritualis consolationis quam praesentialiter affert, duplicem habet virtutem respectu futuri effectus: scilicet virtutem merendi, et virtutem impetrandi. Oratio autem, sicut et quilibet alius actus virtutis, habet efficaciam merendi inquantum procedit ex radice charitatis, cujus proprium objectum est bonum aeternum, cujus fruitionem meremur. Procedit tamen oratio a charitate mediante religione, cujus est actus oratio, ut dictum est [art. 3]; concomitantibus etiam quibusdam aliis virtutibus quae ad bonitatem orationis requiruntur, scilicet humilitate et fide. Ad religionem enim pertinet ipsam orationem Deo offerre. Ad charitatem vero pertinet deside-

bieden. Tot de liefde behoort het verlangen naar de zaak, waarvan het gebed de vervulling vraagt. Het geloof is echter noodig bezien van den kant van God, tot wien wij bidden; het is nl. noodig dat wij gelooven van Hem te kunnen krijgen wat wij vragen. Maar nederigheid is noodig van den kant van wie vraagt zelf, die zijn hulpbehoevendheid erkent. Ook is nog toewijding noodig, maar die valt onder de godsdienstigheid, waarvan zij de eerste daad is, noodig voor alle volgenden, zooals boven (82e Kw. Art. 1 en 2) gezegd is.

Kracht om te verkrijgen heeft het echter door de genade van God, dien wij bidden en die ons ook tot bidden brengt. Daarom zegt ook Augustinus: « *Hij zou ons niet aansporen om te vragen, als Hij niet wilde geven.* » En Chrysostomus zegt: « *Nooit weigert Hij aan wie bidt Zijn weldaden, Die door Zijn liefde aanzet om bij het bidden niet te bezwijken.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Gebed zonder heiligmakende genade is niet verdienstelijk, zooals geen enkele andere daad van deugd. En toch komt ook het gebed, dat om de heiligmakende genade vraagt, uit een genade voort als uit een om niet gegeven gave, omdat het bidden zelf een « *gift van God is,* » zooals Augustinus zegt.

---

rium rei cujus complementum oratio petit. Fides autem est necessaria ex parte Dei, quem oramus: ut scilicet credamus ab eo nos posse obtinere quod petimus. Humilitas autem est necessaria ex parte ipsius petentis, qui suam indigentiam recognoscit. Est etiam et devotio necessaria: sed hoc ad religionem pertinet, cujus est primus actus, necessarius ad omnes consequentes, ut supra dictum est [q. praec. art. 1.].

Efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei, quem oramus, qui etiam nos ad orandum inducit. Unde Augustinus dicit in lib. de Verb. Dom. [serm. 105. cap. 1.]: « Non nos hortaretur ut peteremus, nisi dare vellet ». Et Chrysostomus dicit: « Numquam oranti beneficia denegat ut orantes non deficiant sua pietate instigat ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod oratio sine gratia gratum faciente meritoria non est: sicut nec aliquis alius actus virtuosus. Et tamen etiam oratio quae impetrat gratiam gratum facientem procedit ex aliqua gratia, quasi ex gratuito dono: quia ipsum orare est quoddam « donum Dei », ut Augustinus dicit, in lib. de Persev. [cap. 23.].

2. Soms slaat de verdienste van het gebed op iets anders, dan op wat gevraagd wordt; want de verdienste is vooral op de zaligheid gericht, maar het vragen van wie bidt slaat soms rechtstreeks op iets anders, zooals uit het gezegde (6e Art.) blijkt. Als dus dat andere wat iemand voor zichzelf vraagt, hem niet voor de zaligheid van nut is, verdient hij dat niet; maar soms verliest hij de verdienste door dat te vragen en te verlangen, b. v. als iemand van God het volbrengen van een zonde vraagt, wat goddeloos bidden is. — Soms echter is het niet noodzakelijk voor de zaligheid, noch duidelijk daarmee in strijd. En al kan iemand, die bidt, dan door te bidden het eeuwige leven verdienen, toch verdient hij niet te verkrijgen wat hij vraagt. Daarom zegt Augustinus: « *Wie getrouw God smeekt om wat voor dit leven noodig is, wordt met barmhartigheid verhoord en niet verhoord. Want wat voor een zieke nuttig is, weet de geneesheer beter dan de zieke.* » Daarom is zelfs Paulus niet verhoord, toen hij vroeg, dat de prikkel van het vleesch zou worden weggenomen, omdat het voor hem niet goed was. — Is echter wat gevraagd wordt nuttig voor de zaligheid van den mensch, omdat het daartoe behoort, dan wordt het niet alleen door bidden verdiend, maar ook door het doen van andere goede werken. En daarom krijgt hij zonder twijfel wat hij vraagt, maar

---

AD SECUNDUM dicendum quod ad aliud principaliter respicit meritum orationis quandoque quam ad id quod petitur: meritum enim praecipue ordinatur ad beatitudinem; sed petitio orationis directe se extendit quandoque ad aliqua alia, ut ex dictis patet [art. 6.]. Si ergo illud aliud quod petit aliquis pro seipso, non sit ei ad beatitudinem utile, non meretur illud: sed quandoque hoc petendo et desiderando meritum amittit, puta si petat a Deo complementum alicujus peccati, quod est non pie orare. Quandoque vero non est necessarium ad salutem, nec manifeste saluti contrarium. Et tunc, licet orans possit orando mereri vitam aeternam, non tamen meretur illud obtinere quod petit. Unde Augustinus dicit in lib. Sent. Prosperi [Sent. 212.]: « Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus hujus vitae, et misericorditer auditur, et misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utile magis novit medicus, quam aegrotus ». Et propter hoc etiam Paulus non fuit exauditus petens amoveri stimulum carnis, quia non expediebat. Si vero id quod petitur sit utile ad beatitudinem hominis, quasi pertinens ad ejus salutem, meretur illud non solum orando, sed etiam alia bona opera faciendo. Et ideo indubitanter accipit quod petit, sed quando

als hij het moet krijgen: « *want sommige dingen worden niet geweigerd, maar uitgesteld om op een geschikten tijd te worden gegeven* », zooals Augustinus zegt. Dat kan echter verhinderd worden, als hij in het vragen niet volhardt. En daarom zegt Basilius: « *De reden waarom gij soms bidt en niets verkrijgt is, omdat gij verkeerd hebt gevraagd, of ongetrouw of lichtzinnig, of wat niet goed voor u was, of gij hebt ermee opgehouden.* » Daar de mensch echter het eeuwige leven voor een ander niet gelijkwaardig verdienen kan, zooals vroeger (I-II. 114e Kw. 6e Art.) gezegd is, kan dientengevolge ook niemand voor een ander dat wat bij het eeuwige leven hoort gelijkwaardig verdienen. Daarom wordt wie voor een ander bidt, ook niet altijd verhoord, zooals boven (7e Art. 2e en 3e Antw.) uiteengezet is. En daarom worden er vier voorwaarden opgegeven, en als die tegelijk worden vervuld, krijgt iemand altijd, wat hij vraagt, dat hij nl. *voor zichzelf, wat voor de zaligheid noodig is, godvruchtig en volhardend vraagt.* . .

3. Het gebed steunt niet wat de kracht om te verdienen betreft, voornamelijk op het geloof, omdat het onder dat opzicht op de liefde steunt, maar wat het vermogen om iets te verkrijgen betreft. Want de mensch heeft door het geloof eenig begrip van Gods

---

debet accipere: « quaedam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore, differuntur », ut Augustinus dicit, super Joan. [tract. 102.]. Quod tamen potest impediri, si in petendo non perseveret. Et propter hoc dicit Basilius [in lib. Constitut. Monast. cap. 1.]: « Ideo quandoque petis et non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter vel leviter, vel non conferentia tibi, vel destitisti ». Quia vero homo non potest alii mereri vitam aeternam ex condigno, ut supra dictum est [1-2. q. 114. art. 6.]; ideo per consequens nec ea quae ad vitam aeternam pertinent potest aliquando aliquis ex condigno alteri mereri. Et propter hoc non semper ille auditur qui pro alio orat, ut supra habitum est [art. 7. huj. q. ad 2. et 3.].

Et ideo ponuntur quatuor conditiones, quibus concurrentibus, semper aliquis impetrat quod petit: ut scilicet « pro se » petat, « necessaria ad salutem », « pie » et « perseveranter ».

Ad TERTIUM dicendum quod oratio innititur principaliter fidei non quantum ad efficaciam merendi, quia sic innititur principaliter charitati: sed quantum ad efficaciam impetrandi. Quia per fidem habet homo notitiam

almacht en barmhartigheid, waarvan het gebed, dat wat het vraagt verkrijgt.

XVIe ARTIKEL.

Krijgen de zondaars, als zij bidden, iets van God?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat zondaars door te bidden niets van God verkrijgen. — 1. Want bij *Joannes* (9. 31) staat geschreven: « *Wij weten, dat God zondaars niet hoort.* » En dat komt overeen met wat in het *Boek der Spreuken* (28. 9) gezegd wordt: « *Van hem, die zijn ooren afwendt om de Wet niet te hooren, is het gebed verfoeilijk.* » Maar een verfoeilijk gebed verkrijgt niets van God. Dus verkrijgen de zondaars niets van God.

2. Rechtvaardigen krijgen van God wat zij verdienen, zooals vroeger (vorig Art.) is gezegd. Nu kunnen zondaars niets verdienen omdat zij de genade missen, en ook de liefde, die de *deugd van godsvrucht* is, zooals de *Glossa* zegt bij den *Tweeden Brief aan Timotheus* (3. 5): « *Die den schijn van godsvrucht wel hebben,*

---

omnipotentiae divinae et misericordiae, ex quibus oratio impetrat quod petit.

ARTICULUS XVI.

Utrum peccatores orando impetrent aliquid a Deo.

[Infr. q. 178. art. 2. ad 1; Pot. q. 6. art. 9. ad 5; et Joan. 9. lect. 3; III C. G. c. 96.].

AD SEXTUMDECIMUM sic proceditur. Videtur quod peccatores orando non impetrent aliquid a Deo. Dicitur enim Joan. 9. [v. 31]: « Scimus quia peccatores Deus non audit ». Quod consonat ei quod dicitur Proverb. 28. [v. 9]: « Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis »: oratio autem execrabilis non impetrat aliquid a Deo. Ergo peccatores non impetrant aliquid a Deo.

2. PRÆTEREA, justi impetrant a Deo illud quod merentur, ut supra habitum est [art. praec. ad 2.]. Sed peccatores nihil possunt mereri: quia gratia carent, et etiam charitate, quae est « virtus pietatis », ut dicit Glos., [ord.] 2. ad Timot. 3. [v. 5] super illud, « Habentes quidem speciem

maar er de kracht van verworpen hebben, » en zoo bidden zij niet godvruchtig, wat noodig is om het gebed iets te laten verkrijgen, zooals boven (vorig Art.) gezegd is. Dus verkrijgen de zondaars door het gebed niets.

3. Chrysostomus zegt: « *De Vader hoort niet graag het gebed, dat de Zoon niet ingegeven heeft.* » Nu wordt in het door Christus ingegeven gebed gezegd: « *Vergeef ons onze schulden, zooals wij aan anderen hun schuld vergeven,* » en dat doen de zondaars niet. Dus ofwel liegen zij, en dan zijn zij niet waardig verhoord te worden; of als zij dit niet zeggen, worden zij niet verhoord, omdat zij den door Christus ingestelden vorm van gebed niet in acht nemen.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt: « *Als God de zondaars niet verhoorde, zou de tollenaar tevergeefs hebben gezegd: Heer, wees mij zondaar genadig.* » En Chrysostomus zegt: « *Iedereen, die vraagt, verkrijgt, d. w. z. hetzij rechtvaardige of zondaar.* »

LEERSTELLING. — In een zondaar kan men twee dingen beschouwen, nl. de natuur, die God liefheeft, en de schuld, die

---

pietatis, virtutem autem ejus abnegantes »; et ita non pie orant, quod requiritur ad hoc quod oratio impetret, ut supra dictum est [art. praec. ad 2.]. Ergo peccatores nihil impetrant orando.

3. PRÆTEREA, Chrysostomus dicit super Matth. [hom. 14. in opere imperfecto]: « Pater non libenter exaudit orationem quam Filius non dictavit ». Sed in Oratione quam Christus dictavit dicitur. « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris »: quod peccatores non faciunt. Ergo vel mentiuntur hoc dicentes, et sic non sunt exauditione digni: vel, si non dicant, non exaudiuntur, quia formam orandi a Christo institutam non servant.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit, super Joan. [tract. 44.]: « Si peccatores non exaudiret Deus, frustra publicanus dixisset: Domine, propitius esto mihi peccatori ». Et Chrysostomus dicit, super Matth. [hom. 18.]: « Omnis qui petit accipit: idest sive justus sit sive peccator ».

RESPONDEO dicendum quod in peccatore duo sunt consideranda: scilicet natura, quam diligit Deus; et culpa, quam odit. Si ergo peccator orando

Hij haat. Vraagt dus een zondaar in het gebed iets als zondaar, d. i. iets wat in overeenstemming is met het verlangen naar de zonde, dan verhoort God dit niet uit barmhartigheid, maar soms verhoort Hij dit tot straf, als God toelaat, dat de zondaar zich nog verder in de zonde stort, want « *God weigert sommige dingen uit goedheid, die Hij uit toorn wel geeft,* » zooals Augustinus zegt.

God verhoort echter het gebed van een zondaar, dat uit het goede natuurlijke verlangen voortkomt, niet alsof Hij dat uit rechtvaardigheid deed, omdat de zondaar dat niet verdient; maar uit zuivere barmhartigheid; maar alleen als de vier bovengenoemde voorwaarden (vorig Art. 2e Antw.), vervuld zijn, dat hij nl. voor zichzelf, godvruchtig, en volhardend vraagt, wat voor de zaligheid noodzakelijk is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Augustinus zegt, is het aangehaalde woord gezegd door den blinde, « *toen hij nog niet gezalfd,* » d. w. z. nog niet volkomen verlicht was. En daarom moet men er niet mee instemmen. — Toch zou het waarheid kunnen bevatten, als men het verstond van een zondaar precies als zondaar. Op deze manier wordt zijn gebed ook verfoeilijk genoemd.

2. Een zondaar kan niet godvruchtig bidden in dien zin, dat

---

aliquid petit inquantum peccator, idest secundum desiderium peccati, in hoc a Deo non auditur ex misericordia, sed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus permittit peccatorem adhuc amplius ruere in peccata: « Deus » enim « quaedam negat propitius quae concedit iratus », ut Augustinus dicit [tract. 73. in Joan. et de Verbis Dom. serm. 354. cap. 7.].

Orationem vero peccatoris ex bono naturae desiderio procedentem Deus audit, non quasi ex justitia, quia peccator hoc non meretur, sed ex pura misericordia: observatis tamen quatuor praemissis conditionibus [art. praec. ad 2.], ut scilicet pro se petat, necessaria ad salutem, pie et perseveranter.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut Augustinus dicit, super Joan. [tract. 44.], illud verbum est caeci « adhuc inuncti », idest nondum perfecte illuminati. Et ideo non est ratum. Quamvis possit verificari si intelligatur de peccatore inquantum est peccator. Per quem etiam modum oratio ejus dicitur execrabilis.

AD SECUNDUM dicendum quod peccator non potest pie orare quasi ejus

zijn gebed door die deugd wordt bezield. Maar zijn gebed kan in zoover godvruchtig zijn, dat hij iets wat met de godsvrucht verband houdt vraagt, zooals hij, die de deugd van rechtvaardigheid nog niet heeft, toch wel iets rechtvaardigs kan willen, zooals vroeger (59e Kw. 2e Art.) gezegd is. En al is zijn gebed niet verdienstelijk, toch kan het iets verkrijgen, omdat de verdienste op de rechtvaardigheid steunt, maar het verkrijgen op goedgunstigheid.

3. Zooals werd gezegd (7e Art. 1e Antw.), wordt het Gebed des Heeren gebeden uit naam van de geheele Kerk. En als daarom iemand, die zijn naaste niet wil vergeven, het Gebed des Heeren bidt, liegt hij niet, al is dat wat hij zegt niet waar wat zijn eigen persoon betreft want het is waar, wat de persoonlijkheid van de Kerk betreft. Maar terecht staat hij daarbuiten, en daarom heeft hij van zijn gebed geen vrucht. — Soms zijn zondaars ook wel bereid om aan anderen hun schuld tegenover hen te vergeven. En daarom worden zij bij het bidden verhoord naar het woord van het *Boek Ecclesiasticus* (28. 2) : « *Vergeef aan uw naaste, die u schade toebrengt, en dan zullen op uw gebed uw zonden worden vergeven.* »

---

oratio ex habitu virtutis informetur. Potest tamen ejus oratio esse pia quantum ad hoc quod petit aliquid ad pietatem pertinens: sicut ille qui non habet habitum justitiae, potest aliquid justum velle, ut ex supra dictis patet [q. 59. art. 2.]. Et quamvis ejus oratio non sit meritoria, potest tamen esse impetrativa: quia meritum innititur justitiae, sed impetratio innititur gratiae.

Ad TERTIUM dicendum quod, sicut dictum est [art. 7. huj. q. ad 1.], Oratio Dominica profertur ex persona communi totius Ecclesiae. Et ideo si aliquis nolens dimittere debita proximo dicat Orationem Dominicam, non mentitur, quamvis hoc quod dicit non sit verum quantum ad suam personam: est enim verum quantum ad personam Ecclesiae. Extra quam est meritum: et ideo fructu orationis caret. Quandoque tamen aliqui peccatores parati sunt debitoribus suis dimittere. Et ideo ipsi orantes exaudiuntur: secundum illud Eccli. 28. [v. 2] : « Relinque proximo tuo nocenti te: et tunc deprecanti tibi peccata solventur ».

XVIIe ARTIKEL.

Kan men goed zeggen, dat de onderdeelen van het gebed zijn: bezweringen, gebeden, verzoeken en dankzeggingen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet goed is te zeggen, dat de onderdeelen van het gebed zijn : bezweringen, gebeden, verzoeken en dankzeggingen. — 1. Want de *obsecratio* schijnt een soort bezwering te zijn. Zooals echter Origenes zegt, « *mag een mensch, die volgens het Evangelie wil leven, een ander niet bezweren; want als men niet mag zweren, dan ook niet bezweren.* » Dus gaat het niet aan bezweringen als een onderdeel van het gebed op te geven.

2. Volgens Damascenus is het gebed « *het vragen van gepaste dingen aan God.* » Het is dus niet juist gebeden van verzoeken te onderscheiden.

3. Dankzeggingen slaan op het verleden en de rest op de toekomst. Nu komt het verleden vóór de toekomst en dus is het niet in orde de dankzeggingen na de anderen op te geven.

ARTICULUS XVII.

Utrum convenienter dicantur esse orationis partes: obsecrationes, orationes, postulationes, et gratiarum actiones.

[4. Dist. 15. q. 4. art. 3. et Philip. 4. lect. 1. et 1. Timoth. 2. lect. 1.].

AD DECIMUMSEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod inconvenienter dicantur esse orationis partes « obsecrationes, orationes, postulationes, et gratiarum actiones ». Obsecratio enim videtur esse quaedam adjuratio. Sed, sicut Origenes [tract. 35.] c. 26. dicit, super Matth. [v. 63] « non oportet quod vir qui vult secundum Evangelium vivere, adjuret alium: si enim jurare non licet, nec adjurare. Ergo inconvenienter ponitur obsecratio orationis pars.

2. PRÆTEREA, oratio, secundum Damascenum [lib. 3. Orth. Fid. cap. 24.] est « petitio decentium a Deo ». Inconvenienter ergo orationes contra postulationes dividuntur.

3. PRÆTEREA, gratiarum actiones pertinent ad praeterita, alia vero ad futura. Sed praeterita sunt priora futuris. Inconvenienter ergo gratiarum actiones post alia ponuntur.

Maar daartegenover staat het gezag van den Apostel. (1 *Tim.* 2. 1.)

LEERSTELLING. — Drie dingen worden voor het gebed vereischt. Vooreerst, dat wie bidt opstijgt naar God, tot Wien hij bidt. En dat wordt met de naam *gebed* aangegeven, omdat bidden « *een opstijgen van den geest naar God* » is. Ten tweede wordt er een vragen vereischt, wat met de naam *verzoeken* wordt aangeduid, of nu de vraag bepaald wordt gesteld, wat sommigen *verzoeken* in eigenlijken zin noemen, of onbepaald, zooals wanneer iemand vraagt door God te worden geholpen, wat ze *smeekingen* noemen, of alleen het feit wordt verhaald volgens *Joannes* (11. 3) : « *Heer, dien Gij liefhebt, is ziek;* » wat *aanduidingen* heet. Ten derde wordt een reden om te verkrijgen wat men vraagt, vereischt. En dat ofwel van den kant van God, ofwel van den kant van wie vraagt. Van Gods kant is Zijn heiligheid de reden om iets te verkrijgen, en om haar vragen wij verhoord te worden naar het woord van *Daniël* (9. 17, 18) : « *Luister, mijn God, om wille van U zelf.* » En hieronder valt de *bezwering*, wat beteekent *het tot getuige nemen van iets heiligs*, zooals wanneer wij zeggen: *om Uw geboorte, verlos ons, Heer.* Van den kant van wie vraagt is de

---

IN CONTRARIUM est auctoritas Apostoli, 1 ad Timoth. 2. [v. 1].

RESPONDEO dicendum quod ad orationem tria requiruntur. Quorum primum est ut orans accedat ad Deum, quem orat. Quod significatur nomine « orationis » : quia oratio est « ascensus intellectus in Deum ». Secundo, requiritur petitio, quae significatur nomine « postulationis » : sive petitio proponatur determinate, quod quidam nominant proprie « postulationem » ; sive indeterminate, ut cum quis petit juvari a Deo, quod nominant « supplicationem » ; sive solum factum narretur, secundum illud Joan. 11. [v. 3] : « Ecce, quem amas infirmatur », quod vocant « insinuationem ». Tertio, requiritur ratio impetrandi quod petitur. Et hoc vel ex parte Dei, vel ex parte petentis. Ratio quidem impetrandi ex parte Dei est ejus sanctitas, propter quam petimus exaudiri: secundum illud Dan. 9. [v. 17, 18] : « Propter temetipsum inclina, Deus meus, aurem tuam ». Et ad hoc pertinet « obsecratio », quae est « per sacra contestatio » : sicut cum dicimus: « Per nativitatem tuam, libera nos, Domine ». Ratio vero im-

dankzegging de reden om iets te verkrijgen, omdat wij « *door voor verkregen weldaden dank te brengen, verdienen meer te ontvangen,* » zooals in een Collecte wordt gezegd.

Daarom zegt de *Glossa* bij den *Eersten Brief aan Timotheus* (2. 1), « *dat er in de H. Mis bezweringen gevonden worden, vóór de Consecratie,* » waarbij wij aan heilige dingen herinneren, « *gebeden bij de Consecratie zelf,* » waarbij de ziel zich vooral tot God moet verheffen, « *verzoeken bij de daarop volgende vragen, en dankzeggingen aan het eind.* » Ook kan men in meerdere Collecten van de Kerk deze vier dingen vinden. Zoo b. v. in de Collecte van de H. Drievuldigheid. Hierin wordt gezegd: *almachtige, eeuwige God;* en dit is het opstijgen van het gebed naar God; *die aan Uw dienaren hebt gegeven:* dit is de dankzegging; *geef, bidden wij,* is het verzoeken, en aan het eind: *door onzen Heer,* is de bezwering.

In de *Collationes* (van Cassianus) lezen wij, dat « *de smeeking het vergiffenis vragen voor de zonden is; het gebed, als wij iets aan God beloven; het vragen, als wij iets voor anderen verzoeken; de dankzegging, die de geest in overstelpende mate God aanbiedt,* enz. » Het eerste is echter beter.

---

petrandi ex parte petentis est « gratiarum actio »: quia « de acceptis beneficiis gratias agentes, meremur accipere potiora », ut in Collecta dicitur.

Et ideo dicit Glos., [ordin.] 1 ad Timoth. 2. [v. 1] quod « in Missa obsecrationes sunt quae praecedunt consecrationem », in quibus quaedam sacra commemorantur; « orationes sunt in ipsa consecratione », in qua mens maxime debet elevari in Deum; « postulationes autem sunt in sequentibus petitionibus; gratiarum actiones in fine ». In pluribus etiam Ecclesiae collectis haec quatuor possunt attendi. Sicut in collecta Trinitatis, quod dicitur, « Omnipotens, sempiterne Deus », pertinet ad orationis ascensum in Deum; quod dicitur, « Qui dedisti famulis tuis » etc., pertinet ad gratiarum actionem; quod dicitur, « praesta, quaesumus » etc., pertinet ad postulationem; quod in fine ponitur, « Per Dominum nostrum » etc., pertinet ad obsecrationem. In « collationibus » autem « Patrum » [collat. 9. cap. 11. 12. et 13.] dicitur: « Obsecratio est imploratio pro peccatis; oratio, cum aliquid Deo vovemus; postulatio, cum pro aliis petimus; gratiarum actio, quam per ineffabiles excessus mens Deo refert, etc. ». Sed primum melius est.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De *obsecratio* is geen bezwering om iemand ergens toe te dwingen, wat verboden is, maar om barmhartigheid af te smeeken.

2. Gebed in algemeenen zin genomen omvat al het hier genoemde. Maar als van het andere onderscheiden, sluit het eigenlijk een opstijgen van den geest naar God in.

3. Bij verschillende dingen gaat het verledene aan het toekomstige vooraf. Maar een en hetzelfde ding is toekomstig voordat het verleden is. Daarom gaat het dankzeggen voor weldaden aan het vragen van andere weldaden vooraf, maar een en dezelfde weldaad wordt eerst gevraagd, en op het laatst, als ze ontvangen is, wordt daarvoor dank gezegd. Het vragen echter gaat het opstijgen van den geest naar Hem, van Wien wij iets vragen, vooraf. Aan dat opstijgen gaat het bezweren vooraf, omdat wij door het beschouwen van Gods goedheid tot Hem durven opstijgen.

AD PRIMUM ergo dicendum quod obsecratio non est adjuratio ad compellundum, quae prohibentur: sed ad misericordiam implorandam.

AD SECUNDUM dicendum quod oratio communiter sumpta includit omnia quae hic dicuntur. Sed secundum quod contra alia dividitur, importat proprie ascensum in Deum.

AD TERTIUM dicendum quod in diversis praeterita praecedunt futura: sed aliquid unum et idem prius est futurum quam sit praeteritum. Et ideo gratiarum actio de aliis beneficiis praecedit postulationem aliorum beneficiorum: sed idem beneficium prius postulatur, et ultimo, cum acceptum fuerit, de eo gratiae aguntur. Postulationem autem praecedit oratio, per quam acceditur ad Deum, a quo petimus. Orationem autem praecedit obsecratio: quia ex consideratione divinae bonitatis ad eum audemus accedere.

VIER EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DE AANBIDDING.

(*Drie Artikelen.*)

Vervolgens moeten wij de uitwendige daden van godsvereering beschouwen. (Zie 82e Kw. Inl.) En dan vooreerst de aanbidding, waarbij de mensch zijn lichaam gebruikt om God eer te bewijzen; ten tweede de daden, waardoor een buiten ons staand ding aan God wordt opgedragen (85e Kw.); ten derde de daden, waarbij men van iets, dat van God is, gebruik maakt (89e Kw.).

Over het eerste punt stellen wij ons drie vragen:

1. Is aanbidding een daad van godsvereering?
2. Sluit aanbidding een inwendige of een uitwendige daad in?
3. Is er voor aanbidden een bepaalde plaats vereischt?

QUAESTIO LXXXIV.

DE EXTERIORIBUS ACTIBUS LATRIAE, IN TRES ARTICULUS DIVISA.

Postea considerandum est de exterioribus actibus latriae. Et primo, de adoratione, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet; secundo, de illis actibus quibus aliquid de rebus exterioribus Deo offertur; tertio, de actibus quibus ea quae Dei sunt assumuntur.

Circa primum quaeruntur tria: 1. Utrum adoratio sit actus latriae. — 2. Utrum adoratio importet actum interiorem, vel exteriorem. — 3. Utrum adoratio requirat determinationem loci.

I^e ARTIKEL.

Is aanbidding een daad van godsvereering of godsdienstigheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat aanbidding geen daad van godsvereering of godsdienstigheid is. — 1. Want godsdienstige huldiging mag men alleen aan God brengen. Maar niet God alleen heeft recht op aanbidding; want wij lezen in het *Boek der Schepping* (18. 2), dat Abraham de engelen aanbad; en in het *Derde Boek der Koningen* (1. 23) staat, dat toen de Profeet Nathan bij koning David was binnengegaan, « *hij hem ter aarde neergebogen aanbad.*» Dus is aanbidden geen daad van godsdienstigheid.

2. God heeft recht op godsdienstige eerbewijzen, in zoover wij in Hem zalig worden, zooals Augustinus bewijst. Maar aanbidding moet Hem worden gebracht om Zijn verhevenheid, want bij het psalmwoord: « *Aanbidt Hem in Zijn heilig voorhof,* » (*Ps.* 95. 9) zegt de *Glossa:* « *Uit deze voorhoven komt men in het hof, waar de verhevenheid aanbeden wordt.* » Dus is aanbidding geen daad van godsvereering.

3. De eerbewijzen van een en dezelfde godsdienstigheid moeten

---

ARTICULUS I.

Utrum adoratio sit actus latriae sive religionis.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod adoratio non sit actus latriae sive religionis. Cultus enim religionis soli Deo debetur. Sed adoratio non debetur soli Deo: legitur enim Gen. 18. [v. 2] quod Abraham adoravit angelos; et 3. Reg. 1. [v. 23] dicitur quod Nathan Propheta, ingressus ad regem David, « adoravit eum pronus in terram ». Ergo adoratio non est actus religionis.

2. PRÆTEREA, religionis cultus debetur Deo prout in ipso beatificamur: ut patet per Augustinum, in 10 de Civ. Dei [cap. 3.]. Sed adoratio debetur in ratione majestatis: quia super illud Psal. 95. [v. 9] « Adorate Dominum in atrio sancto ejus », dicit Glos. [Lomb. ex Cassiod.]: « Introite in atria ejus »: « De his atriis venitur in atrium ubi majestas adoratur ». Ergo adoratio non est actus latriae.

3. PRÆTEREA, unius religionis cultus tribus Personis debetur. Non autem

aan de drie Personen worden gebracht. Maar de drie Personen aanbidden wij niet met een en dezelfde daad van aanbidding, maar wij buigen onze knie afzonderlijk bij het aanroepen van ieder van de drie Personen. Dus is aanbidding geen daad van godsdienstigheid.

Maar daartegenover staat het woord, dat bij *Matheus*, (4. 10; zie *Deut.* 6. 13) wordt aangehaald: « *Den Heer uw God zult gij aanbidden en Hem alleen dienen.* »

LEERSTELLING. — Aanbidden heeft als doel Hem te eeren, die aanbeden wordt. Nu is uit het voorafgaande (81e Kw. 2e en 4e Art.) duidelijk, dat het aan de godsdienstigheid eigen is God eer te bewijzen. Dus is de aanbidding, waarmee God aanbeden wordt, een daad van godsdienstigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. God heeft recht op eer om Zijn verhevenheid, die aan sommige schepsels wordt meegedeeld, niet zoo, dat zij daarin aan Hem gelijk zijn, maar er tot op zekere hoogte in deelen. Daarom is de aan God gebrachte eer, die tot de godsdienstigheid behoort, iets anders dan de aan sommige verheven schepsels gebrachte eer, die onder de gods-

---

una adoratione adoramus tres Personas, sed ad invocationem trium Personarum singulariter genuflectimus. Ergo adoratio non est actus latriae.

SED CONTRA est quod Matth. 4. [v. 10] inducitur: « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies ».

RESPONDEO dicendum quod adoratio ordinatur in reverentiam ejus qui adoratur. Manifestum est autem ex dictis [q. 81. art. 4.] quod religionis proprium est reverentiam Deo exhibere. Unde adoratio qua Deus adoratur est religionis actus.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Deo debetur reverentia propter ejus excellentiam, quae aliquibus creaturis communicatur non secundum aequalitatem, sed secundum quamdam participationem. Et ideo alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam: et alia veneratione quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam, de qua post dicetur [q.

dienstige vereering, waar later (103e Kw.) over gesproken wordt, valt. Omdat nu wat uiterlijk gebeurt, een teeken is van de inwendige vereering, worden sommige uiterlijke eerbewijzen aan verheven schepsels gebracht, waaronder de aanbidding het voornaamste is; maar één ding wordt alleen aan God gebracht, nl. het offer. Daarom zegt Augustinus: « *Veel is aan den goddelijken eeredienst ontroofd om als eerbewijs aan menschen te worden gebracht, hetzij uit te groote nederigheid, hetzij uit verderfelijke vleierij; maar het was toch altijd zoo, dat zij aan wie dat werd gebracht als menschen werden beschouwd, waarvan men zei, dat zij gehuldigd en geëerd en, als het erg opgeschroefd werd, ook aanbeden moesten worden. Maar wie heeft ooit gedacht, dat men moest offeren, tenzij aan Hem, van Wien men wist of meende of veinsde, dat Hij God was?* »

Daarom aanbad Nathan David krachtens de eer, die aan verheven schepselen moet worden bewezen. Maar krachtens de aan God te brengen eer weigerde Mardocheus Aman te aanbidden, « *vreezend de aan God te bewijzen eer op een mensch over te brengen,* » zooals in het *Boek Esther* (13. 14) wordt gezegd.

Evenzoo aanbad Abraham de engelen naar de eer, die men aan verheven schepsels moet bewijzen, en ook Josue, zooals wij in zijn boek (5. 15) lezen. Men zou dit echter ook zoo kunnen opvatten,

---

103.]. Et quia ea quae exterius aguntur signa sunt interioris reverentiae, quaedam exteriora ad reverentiam pertinentia exhibentur excellentibus creaturis, inter quae maximum est adoratio: sed aliquid est quod soli Deo exhibetur, scilicet sacrificium. Unde Augustinus dicit in 10 de Civ. Dei [cap. 4.]: « Multa de cultu divino usurpata sunt quae honoribus deferuntur humanis, sive humilitate nimia sive adulatione pestifera: ita tamen ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi et venerandi; si autem multum eis additur, et adorandi. Quis vero sacrificandum censuit nisi ei quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit? » Secundum reverentiam ergo quae creaturae excellenti debetur, Nathan adoravit David. Secundum autem reverentiam quae debetur Deo, Mardochaeus noluit adorare Aman, « timens ne honorem Dei transferret ad hominem », ut dicitur Hester 13. [v. 14].

Et similiter secundum reverentiam debitam creaturae excellenti, Abraham adoravit angelos; et etiam Josue, ut legitur Josue 5. [v. 15]. Quamvis possit intelligi quod adoraverint adoratione latriae Deum, qui in persona

dat zij God met de aanbidding, die uit godsvereering voorkomt aanbaden, omdat Hij hun verscheen en tot hen sprak in den persoon van een engel. — Joannes werd echter weerhouden om den engel te aanbidden met de eer, die aan God toekomt. (*Apoc.* 22. 8.) En dit geschiedde zoowel om de door Christus verkregen waardigheid van de menschen aan te toonen, dat zij nl. aan de engelen gelijk zijn geworden; en daarom wordt daaraan toegevoegd: « *Ik ben de mededienaar van u en uw broeders.* »; als om zelfs de aanleiding tot afgodendienst uit te sluiten; en daarom volgt daarop: « *Aanbid God.* »

2. Onder Gods majesteit verstaan wij iedere verhevenheid van God, waar ook onder valt, dat wij in Hem als het hoogste goed zalig worden.

3. Omdat de verhevenheid der drie Personen maar één is, is er Hun maar één eer en hulde te brengen, en dientengevolge maar één aanbidding. En om dit aan te duiden spreekt Abraham, hoewel wij van hem lezen (*Gen.* 18. 3) dat hem drie mannen verschenen, er maar één aanbiddend aan, als hij zegt: « *Heer, als ik genade gevonden heb*, enz. » De drievoudige kniebuiging is echter een teeken van de Drievuldigheid van de Personen, maar niet van een verschil in aanbidding.

Angeli apparebat et loquebatur. Secundum autem reverentiam quae debetur Deo, prohibitus est Joannes angelum adorare, Apoc. ult. [v. 8, 9]. Tum ad ostendendum dignitatem hominis, quam adeptus est per Christum, ut angelis aequetur: unde ibi subditur: « Conservus tuus sum et fratrum tuorum ». Tum etiam ad excludendum idololatriae occasionem: unde subditur: « Deum adora ».

Ad secundum dicendum quod sub majestate divina intelligitur omnis Dei excellentia, ad quam pertinet quod in ipso, sicut in summo bono, beatificamur.

Ad tertium dicendum quod quia una est excellentia trium Personarum, unus honor et reverentia eis debetur: et per consequens una adoratio. In cujus figuram, cum legitur de Abraham, Gen. 18. [v. 2, 3], quod tres viri ei apparuerunt, adorans unum alloquitur, dicens: « Domine, si inveni gratiam », etc. Terna autem genuflexio signum est ternarii Personarum: non autem diversitatis adorationum.

IIe ARTIKEL.

Sluit aanbidding een lichaamsdaad in?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat aanbidding geen lichaamsdaad insluit. — 1. Want bij *Joannes* (4. 23) wordt gezegd: « *Ware aanbidders zullen den Vader in geest en waarheid aanbidden.* » Maar wat in den geest gebeurt, heeft met lichaamsdaden niets te maken. Dus brengt aanbidding geen lichaamsdaden mee.

2. De term aanbidding is van bidden afgeleid. Nu bestaat bidden voornamelijk in een inwendige daad naar den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (14. 15): « *Bidden zal ik met den geest, maar ik zal ook bidden met het verstand.* » Dus sluit aanbidden vooral een inwendige daad in.

3. Lichaamsdeelen vallen onder de zintuiglijke kennis. Maar God bereiken wij niet met de zintuigen van het lichaam, maar met den geest. Dus sluit aanbidding geen lichaamsdaad in.

ARTICULUS II.

Utrum adoratio importet actum corporalem.

[Supr. q. 81. art. 7. et 3. Dist. 9. q. 1. art. 3. qla. 3.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod adoratio non importet actum corporalem. Dicitur enim Joan. 4. [v. 23]: « Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate ». Sed id quod fit in spiritu non pertinet ad corporalem actum. Ergo adoratio non importat corporalem actum.

2. PRÆTEREA, nomen adorationis ab oratione sumitur. Sed oratio principaliter consistit in interiori actu: secundum illud 1 ad Cor. 14. [v. 15]: « Orabo spiritu, orabo et mente ». Ergo adoratio non importat corporalem actum.

3. PRÆTEREA, corporales actus ad sensibilem cognitionem pertinent. Deum autem non attingimus sensu corporis, sed mentis. Ergo adoratio non importat corporalem actum.

Maar daartegenover staat, dat bij het woord uit het *Boek van den Uittocht* (20. 5) : « *Gij zult hen niet eeren of aanbidden,* » de *Glossa* zegt: « *Met het inwendige gevoel zult gij hen niet huldigen, noch in schijn aanbidden.* »

LEERSTELLING. — Zooals Damascenus zegt, « *offeren wij aan God, omdat wij uit een dubbele natuur zijn samengesteld, een verstandelijke en een zintuigelijke, een dubbele aanbidding op,* » nl. een geestelijke, die uit de inwendige toewijding van den geest bestaat, en een lichamelijke, de uitwendige vernedering van ons lichaam. En omdat bij alle daden van godsvereering wat uitwendig gebeurt tot het inwendige als het voornaamste wordt herleid, geschiedt de uiterlijke aanbidding zelf ook om de innerlijke, dat nl. ons gevoel door de lichamelijke teekenen van nederigheid wordt opgewekt om zich aan God te onderwerpen; want het past bij onze natuur, dat wij door het zintuigelijke tot het verstandelijke komen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Ook de aanbidding met het lichaam geschiedt in den geest, in zoover zij uit geestelijke toewijding voortkomt en deze als doel heeft.

SED CONTRA est quod super illud Exod. 20. [v. 5] : « Non adorabis ea, neque coles », dicit Glos. [ordin. Orig.] : « Nec affectu colas, nec specie adores ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut Damascenus dicit in 4. lib. [Orth. Fid. cap. 12.], « quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet et sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus » : scilicet spirituale, quae consistit in interiori mentis devotione; et corporalem, quae consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriae id quod est exterius refertur ad id quod est interius sicut ad principalius, ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem: ut videlicet per signa humilitatis quae corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subjiciendum se Deo; quia connaturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

AD PRIMUM ergo dicendum quod etiam adoratio corporalis in spiritu fit, inquantum ex spirituali devotione procedit, et ad eam ordinatur.

2. Zooals het gebed wel voornamelijk in het verstand ligt, maar daarnaast toch ook door woorden wordt uitgedrukt, gelijk boven (83e Kw. 12e Art.) is gezegd, zoo bestaat de aanbidding ook voornamelijk in het geestelijk eeren van God, maar op de tweede plaats ook in enkele met het lichaam gegeven teekenen van nederigheid, zooals wij de knie buigen als teeken van onze zwakheid in vergelijking met God en ons neerwerpen om als het ware te belijden dat wij uit onszelf niets zijn.

3. Al kunnen wij met de zintuigen God niet bereiken, dan wordt onze geest toch door het zintuiglijke opgewekt om naar God te streven.

IIIe ARTIKEL.

Is er om te aanbidden een bepaalde plaats noodig?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er om te aanbidden geen bepaalde plaats word vereischt. — 1. Want bij *Joannes* (4. 21) wordt gezegd: « *Het uur komt, dat gij noch op dezen berg, noch in Jerusalem den Vader zult aanbidden.* » Maar dezelfde reden

---

AD SECUNDUM dicendum quod sicut oratio primordialiter est quidem in mente, secundario autem verbis exprimitur, ut supra dictum est [q. 83. art. 12.]; ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reverentia consistit, secundario autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis: sicut genuflectimus nostram infirmitatem designantes in comparatione ad Deum; prosternimus autem nos quasi profitentes nos nihil esse ex nobis.

AD TERTIUM dicendum quod etsi per sensum Deum attingere non possumus per sensibilia tamen signa mens nostra provocatur ut tendat in Deum.

ARTICULUS III.

Utrum adoratio requirat determinatum locum.

[3. Dist. 9. q. 1. a. 3. qla. 3. 3; I. Tim. 2. lect. 2.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod adoratio non requirat determinatum locum. Dicitur enim Joan. 4. [v. 21]: « Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem ». Eadem

schijnt ook voor andere plaatsen te bestaan. Dus is er geen bepaalde plaats noodig om te aanbidden.

2. De uiterlijke aanbidding heeft de innerlijke als doel. Nu richt de innerlijke zich op God als overal bestaand. Dus eischt de uiterlijke aanbidding geen bepaalde plaats.

3. Het is dezelfde God, die in het Nieuwe en Oude Verbond wordt aanbeden. Nu geschiedde de aanbidding onder het Oude Verbond naar het Westen, omdat de deur van het Tabernakel op het Oosten uitzag, zooals uit het *Boek van den Uittocht* (26. 18) blijkt. Om dezelfde reden zouden wij nu ook naar het Westen moeten aanbidden, als er een bepaalde plaats werd vereischt om te aanbidden.

Maar daartegenover staat, wat bij *Isaias* (56. 7) gezegd en bij *Joannes* (2. 16) aangehaald wordt: « *Mijn huis zal een huis van gebed worden genoemd.* »

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (vorig Art.), is bij het aanbidden de inwendige toewijding van den geest het voornaamste, en wat onder de uiterlijke teekens van het lichaam valt, komt op de tweede plaats. Nu neemt de geest God innerlijk waar als niet

---

autem ratio videtur esse et de aliis locis. Ergo determinatus locus non requiritur ad adorandum.

2. PRÆTEREA, adoratio exterior ordinatur ad interiorem. Sed interior adoratio fit ad Deum ut ubique existentem. Ergo exterior adoratio non requirit determinatum locum.

3. PRÆTEREA, idem Deus est qui in novo et veteri testamento adoratur. Sed in veteri testamento fiebat adoratio ad occidentem: nam ostium tabernaculi respiciebat ad orientem, ut habetur Exod. 26. [v. 18.]. Ergo eadem ratione etiam nunc debemus adorare ad occidentem, si aliquis locus determinatus requiritur ad adorandum.

SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 56. [v. 7] et inducitur Joh. 2. [v. 16]: « Domus mea domus orationis vocabitur ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], in adoratione principalius est interior devotio mentis, secundarium autem est quod pertinet exterius ad corporalia signa. Mens autem interius apprehendit Deum

tot één plaats beperkt, maar voor de lichamelijke teekenen is het noodig, dat zij op een bepaald gelegen plaats geschieden. Daarom is plaatsbepaling voor de aanbidding niet noodig als iets voornaams, wat er noodzakelijk bij behoort; maar als iets, wat het meer gepast maakt, zooals ook de andere lichamelijke teekenen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Met deze woorden kondigde de Heer aan, dat het aanbidden zoowel volgens den ritus van de Joden, die in Jerusalem, als volgens den ritus van de Samaritanen, die op den berg Garizim aanbaden, zou ophouden. Want beide riten verdwenen, toen de waarheid van het geestelijke Evangelie kwam, waaronder « *op alle plaatsen aan God wordt geofferd,* » zooals *Malachias* (1. 11) zegt.

2. Een bepaalde plaats om te aanbidden wordt niet gekozen om God, die aanbeden wordt, alsof Hij in een plaats werd omsloten, maar om de aanbidders zelf, en wel om drie redenen. Ten eerste om de wijding van de plaats, waardoor zij, die bidden, meer geestelijke toewijding krijgen om meer verhoord te worden, zooals uit het aanbidden van Salomon blijkt. (*3 Kon.* 8.) — Ten tweede om de heilige geheimen en andere teekenen van heiligheid, welke die plaats bevat. — Ten derde om het samenkomen van

---

quasi non comprehensum aliquo loco: sed corporalia signa necesse est quod in determinato loco et situ sint. Et ideo determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, quasi sit de necessitate ipsius: sed secundum quamdam decentiam, sicut et alia corporalia signa.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Dominus per illa verba praenuntiat cessationem adorationis tam secundum ritum Judaeorum adorantium in Hierusalem, quam etiam secundum ritum Samaritanorum adorantium in monte Garizim. Uterque enim ritus cessavit veniente spirituali Evangelii veritate, secundum quam « in omni loco Deo sacrificatur », ut dicitur Malach. 1. [v. 11].

AD SECUNDUM dicendum quod determinatus locus eligitur ad adorandum, non propter Deum, qui adoratur, quasi loco concludatur, sed propter ipsos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primo quidem propter loci consecrationem, ex qua spiritualem devotionem concipiunt orantes, ut magis exaudiantur: sicut patet ex adoratione Salomonis 3 Reg. 8. Secundo, propter sacra mysteria et alia sanctitatis signa quae ibi continentur. Tertio,

velen om te aanbidden, waardoor het gebed meer verdient verhoord te worden naar *Mattheus* (18. 20) : « *Waar twee of drie in Mijn naam te samen zijn, daar ben Ik in hun midden.* »

3. Het is gepaster, dat wij naar het Oosten aanbidden. Ten eerste, omdat ons een aanduiding van de goddelijke verhevenheid wordt bekend gemaakt in de beweging van den hemel, die van het Oosten uitgaat. — Dan om het paradijs, dat volgens den Septuaginttekst van het *Boek der Schepping* (2. 8) naar het Oosten lag, als verlangden wij naar het paradijs terug. — Ten derde om Christus, die « *het Licht van de wereld* » en « *het Oosten* » wordt genoemd (*Zach.* 6. 12) en « *die boven den hoogsten hemel naar het Oosten opstijgt* » (*Ps.* 67. 34) ; en Die verwacht wordt komend van het Oosten volgens *Mattheus* (24. 27) : « *Zooals de bliksem uitgaat van het Oosten en schittert tot in het westen, zoo zal de komst van den Menschenzoon zijn.* »

---

propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis: secundum illud Matth. 18. [v. 20] : « Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum ».

AD TERTIUM dicendum quod secundum quamdam decentiam adoramus versus orientem. Primo quidem propter divinae majestatis indicium quod nobis manifestatur in motu coeli, qui est ab oriente. Secundo propter paradisum in oriente constitutum, ut legitur Gen. 2. [v. 8] secundum literam LXX Interpretum: quasi quaeramus ad paradisum redire. Tertio propter Christum, qui est « lux mundi », et « Oriens » nominatur Zach. 6. [v. 12] ; et « qui ascendit super coelum coeli ad orientem » [Ps. 67. v. 34] ; et ab oriente etiam expectatur venturus, secundum illud Matth. 24. [v. 27] : « Sicut fulgor exit ab oriente et patet usque ad occidentem, ita erit et adventus Filii hominis ».

VIJF EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DE OFFERS.

(*Vier Artikelen.*)

Vervolgens moeten de daden besproken worden, waardoor buiten ons staande dingen aan God worden opgedragen. Hierbij zijn twee dingen te behandelen, en wel ten eerste wat door de geloovigen aan God wordt gegeven, en dan de geloften, waardoor Hem iets wordt beloofd (88e Kw.). Wat het eerste betreft, moeten wij spreken over de offers, de wijgeschenken (86e Kw.), de eerstelingenoffers (dezelfde Kw. 4e Art.), en de tienden (87e Kw.).

Over de offers stellen wij ons vier vragen:

1. Valt het onder de natuurwet God een offer op te dragen?
2. Moet een offer alleen aan God worden opgedragen?
3. Is het opdragen van een offer een daad van een afzonderlijke deugd?
4. Zijn allen verplicht een offer op te dragen?

QUAESTIO LXXXV.

DE HIS, QUAE DEO A FIDELIBUS DANTUR, ET PRIMO DE SACRIFICIO, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de actibus quibus aliquae res exteriores Deo offeruntur. Circa quos occurit duplex consideratio: primo quidem, de his quae Deo a fidelibus dantur; secundo, de votis, quibus ei aliqua promittuntur. Circa primum, considerandum est de sacrificiis, oblationibus, primitiis, et decimis.

Circa sacrificia quaeruntur quatuor: 1. Utrum offerre Deo sacrificium sit de lege naturae. — 2. Utrum soli Deo sit sacrificium offerendum. — 3. Utrum offerre sacrificium sit specialis actus virtutis. — 4. Utrum omnes teneantur ad sacrificium offerendum.

Ie ARTIKEL.

Valt het onder de natuurwet God een offer op te dragen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het opdragen van een offer niet onder de natuurwet valt. — 1. Want wat onder de natuurwet valt, hebben allen gemeen. Dat is echter bij het offer niet het geval; want van sommigen leest men, dat zij brood en wijn als offer opdroegen, zooals in het *Boek der Schepping* (14. 18) van Melchisedech wordt gezegd; en van anderen, dat zij verschillende dieren offerden. Dus valt het opdragen van een offer niet onder de natuurwet.

2. Wat onder de natuurwet valt, hebben alle rechtvaardigen onderhouden. Maar van Isaäc leest men niet, dat hij een offer opdroeg, en evenmin van Adam, waarvan toch geschreven staat in het *Boek der Wijsheid* (10. 2) dat « *de wijsheid hem van zijn misdaad verloste.* » Dus valt het opdragen van een offer niet onder de natuurwet.

3. Augustinus zegt dat offers met een bepaalde beteekenis worden opgedragen. Woorden echter, wat de voornaamste teekens

---

ARTICULUS I.

Utrum offerre sacrificum Deo sit de lege naturae.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod offerre sacrificium Deo non sit de lege naturae. Ea enim quae sunt juris naturalis communia sunt apud omnes homines. Non autem hoc contingit circa sacrificia: nam quidam leguntur obtulisse in sacrificium panem et vinum; sicut de Melchisedech dicitur Gen. 14. [v. 18] et quidam haec, quidam vero alia ut animalia. Ergo oblatio sacrificiorum non est de jure naturali.

2. PRÆTEREA, ea quae sunt juris naturalis omnes justi servaverunt. Sed non legitur de Isaac quod sacrificium obtulerit: neque etiam de Adam; de quo tamen dicitur, Sap. 10. [v. 2] quod « sapientia eduxit eum a delicto suo ». Ergo oblatio sacrificii non est de jure naturali.

3. PRÆTEREA, Augustinus dicit 10 de Civ. Dei [cap. 5 et 19.], quod sacrificia in quadam significantia offeruntur. Voces autem, quae sunt praecipua inter signa, sicut idem dicit in lib. 2. de Doctr. Christ.

zijn, zooals hij zelf zegt, « *hebben niet van nature hun beteekenis, maar door vrije afspraak* », volgens de leer van den Wijsgeer. Dus vallen offers niet onder de natuurwet.

Maar daartegenover staat, dat in alle tijden en bij alle volksstammen immer een opdragen van offers heeft bestaan. Maar wat men bij allen vindt, schijnt natuurlijk te zijn. Dus valt ook het opdragen van offers onder de natuurwet.

LEERSTELLING. — De natuurlijke rede schrijft den mensch voor zich aan een hooger iets te onderwerpen om de gebreken, die hij in zichzelf waarneemt en waarin hij door een hooger iets moet geholpen en geleid worden. En wat dat ook mag zijn, het wordt door allen God genoemd. Zooals echter bij de natuurdingen het lagere van nature aan het hoogere onderworpen is, zoo is het ook overeenkomstig de natuurlijke neiging in den mensch dat de natuurlijke rede hem voorschrijft om, op de hem eigen wijze, aan wat boven hem staat onderwerping en eerbied te betoonen. De bij den mensch passende manier nu bestaat hierin, dat hij met onder de zintuigen vallende teekens iets uitdrukt, omdat wij uit de zintuiglijke dingen onze kennis krijgen. Daarom volgt het uit de

---

[cap. 3.], « non significant naturaliter, sed ad placitum, secundum Philosophum [lib. 1. Periherm. cap. 2. n. 3.]. Ergo sacrificia non sunt de lege naturali.

SED CONTRA est quod in qualibet aetate, et apud quaslibet hominum nationes semper fuit aliqua sacrificiorum oblatio. Quod autem est apud omnes, videtur naturale esse. Ergo et oblatio sacrificiorum est de jure naturali.

RESPONDEO dicendum quod naturalis ratio dictat homini quod alicui superiori subdatur, propter defectus quos in seipso sentit, in quibus ab aliquo superiori eget adjuvari et dirigi. Et quidquid illud sit, hoc est quod apud omnes dicitur Deus. Sicut autem in rebus naturalibus naturaliter inferiora superioribus subduntur, ita etiam naturalis ratio dictat homini secundum naturalem inclinationem ut ei quod est supra hominem subjectionem et honorem exhibeat secundum suum modum. Est autem modus conveniens homini ut sensibilibus signis utatur ad aliqua exprimenda, quia ex sensibi-

natuurlijke rede, dat de mensch onder de zintuigen vallende dingen gebruikt en ze aan God aanbiedt als teeken van de verplichte onderwerping en hulde; en hierin bestaat een overeenkomst met degenen, die hun heeren iets aanbieden als erkenning van hun heerschappij. En dit is nu juist het wezen van het offer. En daarom valt het opdragen van een offer onder het natuurrecht.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals vroeger is gezegd (I. II. 95. 2), behooren sommige dingen in het algemeen tot het natuurrecht, terwijl de nadere bepalingen ervan onder het positieve recht vallen; zoo schrijft de natuurwet voor, dat misdadigers worden gestraft, maar dat zij met die of die straf gestraft worden, komt van goddelijke of menschelijke instelling. Zoo is ook het opdragen van offers in het algemeen volgens de natuurwet; en daarom komen allen daarin overeen. Maar door goddelijke of menschelijke instellingen zijn de offers nader omschreven; en daarom bestaat daarin verschil.

2. Adam en Isaäc droegen zooals de andere rechtvaardigen aan God een offer op, zooals dat bij hun tijd paste; dat bewijst Gregorius als hij zegt, dat « *bij de ouden aan kinderen de erfzonde werd vergeven door het opdragen van offers.* » Niet alle

---

libus cognitionem accipit. Et ideo ex naturali ratione procedit quod homo quibusdam sensibilibus rebus utatur offerens eas Deo, in signum debitae subjectionis et honoris, secundum similitudinem eorum qui dominis suis aliqua offerunt in recognitionem dominii. Hoc autem pertinet ad rationem sacrificii. Et ideo oblatio sacrificii pertinet ad jus naturale.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut supra dictum est [1-2. q. 95. art. 2.], aliqua in communi sunt de jure naturali quorum determinationes sunt de jure positivo: sicut quod malefactores puniantur habet lex naturalis, sed quod tali poena vel tali puniantur est ex constitutione divina vel humana. Similiter etiam oblatio sacrificii in communi est de lege naturali: et ideo in hoc omnes conveniunt. Sed determinatio sacrificiorum est ex institutione humana vel divina: et ideo in hoc differunt.

AD SECUNDUM dicendum quod Adam et Isaac, sicut et alii justi, Deo sacrificium obtulerunt secundum sui temporis congruentiam: ut patet per Gregorium qui dicit [lib. 4. Moral. cap. 3.] quod « apud antiquos per sacrificiorum oblationes remittebatur pueris peccatum originale ». Non

offers van rechtvaardigen echter worden in de Schrift vermeld, maar alleen die, waarbij iets bijzonders gebeurde.

De reden, waarom van Adam niet gelezen wordt, dat hij een offer opdroeg, kan deze zijn, dat men niet bij hem, bij wien de oorzaak van de zonde aangegeven wordt, ook de oorsprong van de rechtvaardiging wilde vermelden. — Isaäc was een voorafbeelding van Christus in zoover hij als offer opgedragen werd. Daarom paste een aanduiding van hem als offeraar niet.

3. Het is den mensch natuurlijk zijn begrippen door teekens uit te drukken; maar de nadere bepaling van die teekens hangt van de menschelijke voorkeur af.

IIe ARTIKEL.

Moet men alleen aan God offers opdragen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niet alleen aan den hoogsten God een offer opgedragen moet worden. — 1. Omdat men immers aan God een offer moet opdragen, schijnt het, dat aan

---

autem de omnibus justorum sacrificiis fit mentio in Scriptura: sed solum de illis circa quae aliquid speciale accidit.

Potest tamen esse ratio quare Adam non legitur sacrificium obtulisse, ne, quia in ipso notatur origo peccati, simul etiam in eo sanctificationis origo signaretur. Isaac vero significavit Christum inquantum ipse oblatus est in sacrificium. Unde non oportebat ut significaretur quasi sacrificium offerens.

AD TERTIUM dicendum quod significare conceptus suos est homini naturale: sed determinatio signorum est secundum humanum placitum.

ARTICULUS II.

Utrum soli Deo sit sacrificium offerendum.

[Supra q. 84. a. 1. 1; infra q. 94. a. 2; I-II. q. 102. a. 3.; 3. C. G. c. 120; in Psalm. 18; in ad Rom. c. 1. lect. 7.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non soli summo Deo sit sacrificium offerendum. Cum enim sacrificium Deo offerri debeat, videtur

allen, die deel hebben aan de godheid, een offer opgedragen moet worden. Nu worden ook heilige menschen « *deelgenooten van de goddelijke natuur,* » zooals in den *Tweeden Brief van Petrus* (1. 4) wordt gezegd; en daarom staat van hen in het *Boek der Psalmen* (81. 6) : « *Ik heb gezegd: gij zijt goden.* » Ook de engelen worden in het *Boek Job* (1. 6) « *zonen van God* » genoemd. Dus moet aan hen allen een offer worden opgedragen.

2. Naarmate iemand hooger staat, moet men hem meer eer bewijzen. Nu staan engelen en heiligen veel hooger dan welke vorsten op aarde ook; en toch bewijzen hun onderdanen aan de laatsten een veel grootere eer door zich voor hen neer te werpen en geschenken aan te bieden, dan het opdragen van een dier of een ander ding als offer is. Dus kan men aan engelen en heiligen des te meer een offer opdragen.

3. Kerken en altaren worden gebouwd om offers op te dragen. Nu worden kerken en altaren aan engelen en heiligen toegewijd. Dus kunnen hun ook offers worden opgedragen.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek van den Uittocht* (22. 20) wordt gezegd: « *Wie aan goden offert, tenzij aan God alleen, zal worden gedood.* »

---

quod omnibus illis sit sacrificium offerendum qui divinitatis consortes fiunt. Sed etiam sancti homines « efficiuntur divinae naturae consortes », ut dicitur 2 Petri 1. [v. 4] : unde et de eis in Psal. 81. [v. 6] dicitur: « Ego dixi: Dii estis ». Angeli etiam « filii Dei » nominantur, ut patet Job. 1. [v. 6]. Ergo omnibus his debet sacrificium offerri.

2. PRÆTEREA, quanto aliquis major est, tanto ei major honor debet exhiberi. Sed angeli et sancti sunt multo majores quibuscumque terrenis principibus: quibus tamen eorum subditi multo majorem honorem impendunt, se coram eis prosternentes et munera offerentes, quam sit oblatio alicujus animalis vel rei alterius in sacrificium. Ergo multo magis angelis et sanctis potest sacrificium offerri.

3. PRÆTEREA, templa et altaria instituuntur ad sacrificia offerenda. Sed templa et altaria instituuntur angelis et sanctis. Ergo etiam sacrificia possunt eis offerri.

SED CONTRA est quod dicitur Exod. 22. [v. 20] : « Qui immolat diis, occidetur, praeter Domino soli.

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (vorig Art.), dient het opdragen van een offer om iets te beteekenen. Nu beteekent het uiterlijk opgedragen offer het innerlijke geestelijke offer, waardoor de ziel zichzelf aan God opdraagt naar het Psalmwoord: « *Een offer voor God is een vermorzeld gemoed* » (*Ps.* 50. 18) ; omdat zooals vroeger (81e Kw. 7e Art.; 84e Kw. 2e Art.) gezegd is, de uiterlijke daden van godsdienstigheid de innerlijke als doel hebben. Nu draagt de ziel zichzelf als offer op aan God als aan Hem, die het beginsel van haar schepping en het doel van haar zaligmaking is. Nu is God alleen volgens het ware geloof de Schepper van onze zielen, zooals in het eerste deel (90e Kw. 3e Art.; 118e Kw. 2e Art.) uiteengezet is. Ook ligt in Hem alleen de zaligheid van onze ziel, zooals boven is gezegd (I. II. 2e Kw. 8e Art.). En zooals wij daarom alleen aan den hoogsten God het geestelijke offer moeten opdragen, moeten wij ook aan Hem alleen de uiterlijke offers opdragen, zooals wij ook « *bij het bidden en loven de woorden, die teekens zijn, tot Hem richten, aan Wien wij de daarmee aangeduide dingen in ons hart aanbieden,* » zooals Augustinus zegt. En wij zien ook, dat dit in iederen staat in acht wordt genomen, dat men den hoogsten bestuurder met een bijzonder teeken eert, terwijl het majesteitsschennis zou zijn, als

---

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], oblatio sacrificii fit ad aliquid significandum. Significat autem sacrificium quod offertur exterius, interius spirituale sacrificium, quo anima seipsam offert Deo, secundum illud Psalmistae [Ps. 50. v. 18]: « Sacrificum Deo spiritus contribulatus »: quia, sicut supra dictum est [q. 81. art. 7. et q. 84. art. 2.], exteriores actus religionis ad interiores ordinantur. Anima autem se offert Deo in sacrificium sicut principio suae creationis et sicut fini suae beatificationis. Secundum autem veram fidem solus Deus est creator animarum nostrarum, ut in I habitum est [q. 90. a. 3.]. In solo etiam eo animae nostrae beatitudo consistit, ut supra dictum est [1-2. q. 2. a. 8.]. Et ideo sicut soli Deo summo debemus sacrificium spirituale offerre, ita etiam soli ei debemus offerre exteriora sacrificia: sicut etiam « orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces cui res ipsas in corde quas significamus, offerimus », ut Augustinus dicit 10 de Civ. Dei [cap. 19.]. Hoc etiam videmus in omni republica observari, quod summum rectorem aliquo signo singulari honorant, quod cuicumque alteri deferretur,

dat aan een ander werd gebracht. En daarom wordt in de goddelijke wet de doodstraf vastgesteld voor diegenen, die de eerbewijzen voor God aan een ander brengen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Sommigen worden niet krachtens gelijkheid, maar krachtens deelhebbing goddelijk genoemd. En daarom hebben zij geen recht op goddelijke eer.

2. Bij het opdragen van een offer komt niet de prijs van het geofferde vee in aanmerking, maar de beteekenis; dat dit nl. geschiedt om den hoogsten Bestuurder van het heelal te eeren. Vandaar dat, zooals Augustinus zegt, « *de duivels niet genieten van de geur van het gedoode, maar van de goddelijke eerbewijzen.* »

3. Hierop is te antwoorden met wat Augustinus zegt: « *Wij stichten geen kerken en priesterschap voor de martelaars; want niet zij, maar hun God is onze God. Daarom zegt de priester niet: ik breng u het offer, Petrus of Paulus. Maar wij danken God om hun overwinningen en wij sporen ons aan om hen na te volgen.* »

---

esset crimen laesae majestatis. Et ideo in lege divina statuitur poena mortis his qui divinum honorem aliis exhibent.

AD PRIMUM ergo dicendum quod nomen divinitatis communicatur aliquibus non per aequalitatem, sed per participationem. Et ideo nec aequalis honor eis debetur.

AD SECUNDUM dicendum quod in oblatione sacrificii non pensatur pretium occisi pecoris: sed significatio, qua hoc fit in honorem summi Rectoris totius universi. Unde sicut Augustinus dicit 10 de Civ. Dei [loc. cit.], « daemones non cadaverinis nidoribus, sed divinis honoribus gaudent ».

AD TERTIUM dicendum quod, sicut Augustinus dicit 8 de Civ. Dei [cap. 19], « non constituimus Martyribus templa, sacerdotalia, sacra, et sacrificia: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Unde sacerdos non dicit: Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule. Sed Deo de illorum victoriis gratias agimus, et nos ad imitationem eorum exhortamur ».

IIIe ARTIKEL.

Is het opdragen van een offer een daad van een afzonderlijke deugd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het opdragen van een offer geen daad van een afzonderlijke deugd is. — 1. Want Augustinus zegt: « *Een waar offer is ieder werk, dat gedaan wordt om ons in heilige gemeenschap met God te vereenigen.* » Nu is ieder goed werk niet de bijzondere daad van een bepaalde deugd. Dus is het opdragen van een offer niet de bijzondere daad van een bepaalde deugd.

2. Lichaamskwelling door vasten behoort tot de onthouding; die door zich te onthouden (nl. van zinnelijk genot), tot de zuiverheid; die in het martelaarschap ligt, tot de sterkte. Dat alles schijnt te vallen onder het opdragen van offers naar den *Brief aan de Romeinen* (12. 1) : « *Geeft uwe lichamen als een levend offer.* » Ook zegt de Apostel in den *Brief aan de Hebreën* (13. 16) : « *Vergeet de weldadigheid en den onderlingen bijstand niet; want aan dergelijke offers heeft God welbehagen;* » maar weldadigheid

---

ARTICULUS III.

Utrum oblatio sacrificii sit specialis actus virtutis.

[3. Dist. 9. q. 1. a. 1. qla. 2.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod oblatio sacrificii non sit specialis actus virtutis. Dicit enim Augustinus 10 de Civ. Dei [cap. 6.]: « Verum sacrificium est omne opus quod agitur ut sancta societate inhaereamus Deo ». Sed non omne opus bonum est specialis actus alicujus determinatae virtutis. Ergo oblatio sacrificii non est specialis actus determinatae virtutis.

2. PRÆTEREA, maceratio corporis quae fit per jejunium, pertinet ad abstinentiam; quae autem fit per continentiam, pertinet ad castitatem; quae autem est in martyrio, pertinet ad fortitudinem. Quae omnia videntur comprehendi sub sacrificii oblatione: secundum illud Rom. 12. [v. 1]: « Exhibeatis corpora vestra hostiam viventem ». Dicit etiam Apostolus ad Hebr. ult. [v. 16]: « Beneficentiae et communionis nolite oblivisci: talibus enim

en onderlinge bijstand vallen onder de naastenliefde, barmhartigheid en vrijgevigheid. Dus is het opdragen van een offer geen bijzondere daad van een bepaalde deugd.

3. Een offer schijnt datgene te zijn wat aan God wordt gegeven. Nu worden vele dingen aan God gegeven, zooals toewijding, gebed, tienden, eerstelingen, wijgeschenken en slachtoffers. Daarom schijnt het offer geen bijzondere daad van een bepaalde deugd te zijn.

Maar daartegenover staat, dat er in de Wet bijzondere geboden over de offers worden gegeven, zooals wij vinden in het begin van het *Boek Leviticus*.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger is gezegd (I. II. 18e Kw. 6e en 7e Art.), krijgt de daad van een deugd, als zij op het doel van een andere wordt gericht, in zekeren zin den aard daarvan, zooals wanneer iemand steelt om ontucht te plegen, de diefstal in zekeren zin de verdorvenheid der ontucht krijgt, zoodat deze, als hij om andere reden geen zonde was, al hierom zonde zou zijn, dat hij op ontucht was gericht. Zoo is ook het offer een bijzondere

---

hostiis promeretur Deus »: beneficentia autem et communio pertinent ad charitatem, misericordiam et liberalitatem. Ergo sacrificii oblatio non est specialis actus determinatae virtutis.

3. PRÆTEREA, sacrificium videtur quod Deo exhibetur. Sed multa sunt quae Deo exhibentur: sicut devotio, oratio, decimae, primitiae, oblationes et holocausta. Ergo sacrificium non videtur esse aliquis specialis actus determinatae virtutis.

SED CONTRA est quod in lege specialia praecepta de sacrificiis dantur: ut patet in principio Levitici.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra habitum est [1-2. q. 18. art. 6. et 7.], quando actus unius virtutis ordinatur ad finem alterius virtutis, participat quodammodo speciem ejus: sicut cum quis furatur ut fornicetur, ipsum furtum accipit quodammodo fornicationis deformitatem, ita quod si etiam alias non esset peccatum, ex hoc jam peccatum esset quod ad fornicationem ordinatur. Sic ergo sacrificium est quidam specialis actus

daad, die hierom lofwaardig is, dat zij dient om God te eeren. Daarom valt zij onder een bepaalde deugd, nl. de godsdienstigheid. Soms gebeurt het echter, dat wat krachtens andere deugden geschiedt, het eeren van God als doel krijgt, zooals wanneer iemand uit eigen bezittingen aalmoezen geeft om God, of zijn eigen lichaam aan kwelling blootstelt om God te eeren. En onder dit opzicht kunnen ook daden van andere deugden offers worden genoemd. Maar er zijn daden, die om geen andere reden lofwaardig zijn dan dat zij geschieden om God te eeren. En die daden worden in eigenlijken zin offers genoemd en zij behooren tot de deugd van godsdienstigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het feit zelf, dat wij door een geestelijke gemeenschap met God vereenigd willen zijn, valt onder het eeren van God. En daarom krijgt de daad van iedere deugd den aard van een offer, omdat zij hierom wordt gesteld, dat wij ons in een heilige gemeenschap met God vereenigen.

2. Drie soorten dingen zijn goed voor den mensch. Ten eerste het goed van de ziel, en dat wordt God aangeboden door een innerlijk offer: door toewijding en gebed en andere dergelijke innerlijke daden. En dat is het voornaamste offer. — Op de

---

laudem habens ex hoc quod in divinam reverentiam fit. Propter quod ad determinatam virtutem pertinet, scilicet ad religionem.

Contingit autem et ea quae secundum alias virtutes fiunt, in divinam reverentiam ordinari: puta cum aliquis eleemosynam facit de rebus propriis propter divinam reverentiam. Et secundum hoc etiam actus aliarum virtutum sacrificia dici possunt. Sunt tamen quidam actus qui non habent ex alio laudem, nisi quia fiunt propter reverentiam divinam. Et isti actus proprie sacrificia dicuntur: et pertinent ad virtutem religionis.

AD PRIMUM ergo dicendum quod hoc ipsum quod Deo quadam spirituali societate volumus inhaerere, ad divinam reverentiam pertinet. Et ideo cujuscumque virtutis actus rationem sacrificii accipit ex hoc quod agitur ut sancta societate Deo inhaereamus.

AD SECUNDUM dicendum quod triplex est hominis bonum. Primum quidem est bonum animae: quod Deo offertur interiori quodam sacrificio per devotionem et orationem et alios hujusmodi interiores actus. Et hoc est

tweede plaats komt het lichamelijke goed, dat God in zekeren zin wordt aangeboden door het martelaarschap en vasten of onthouding. — Ten derde het goede van buiten ons staande dingen; en hieruit dragen wij onmiddellijk een offer op, als wij onze bezittingen onmiddellijk aan God offeren; maar middellijk, als wij ze om God aan onze naasten meedeelen.

3. Men spreekt in eigenlijken zin van offers, als er iets gebeurt met de dingen, die God worden aangeboden, b.v. als de dieren worden gedood en verbrand, en het brood wordt gebroken en gegeten en gezegend. En dat geeft de naam zelf aan, want men spreekt hierom van *sacrificium*, dat de mensch iets *heilig* (sacer) *maakt*. Iets wordt onmiddellijk *geschenk* genoemd, als iets aan God wordt gegeven, ook al gebeurt er niets mee, zooals men spreekt van het aanbieden van tienlingen en brooden op het altaar, waar niets mee gebeurt. Daarom is ieder offer een geschenk, maar men kan het niet omkeeren. — Eerstelingen zijn geschenken, omdat zij aan God werden aangeboden, zooals wij in het *Boek Deuteronomium* (26c H.) lezen, maar het zijn geen offers, omdat er niets heiligs mee gebeurt. — Tienden echter zijn in eigenlijken zin noch offers noch geschenken, omdat zij niet onmiddellijk aan God, maar aan de bedienaars van den goddelijken eeredienst worden gegeven.

---

principale sacrificium. Secundum est bonum corporis: quod Deo quodammodo offertur per martyrium, et abstinentiam seu continentiam. Tertium est bonum exteriorum rerum: de quo sacrificium offertur Deo, directe quidem, quando immediate res nostras Deo offerimus; mediate autem, quando eas communicamus proximis propter Deum.

AD TERTIUM dicendum quod sacrificia proprie dicuntur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit: sicut quod animalia occidebantur et comburebantur, quod panis frangitur et comeditur et benedicitur. Et hoc ipsum nomen sonat, nam sacrificium dicitur ex hoc quod homo facit aliquid sacrum. Oblatio autem directe dicitur cum Deo aliquid offertur, etiamsi nihil circa ipsum fiat: sicut dicuntur offerri denarii, vel panes in altari, circa quos nihil fit. Unde omne sacrificium est oblatio, sed non convertitur. Primitiae autem oblationes sunt, quia Deo offerebantur, ut legitur Deut. 26: non autem sunt sacrificia, quia nihil sacrum circa eas fiebat. Decimae autem, proprie loquendo, non sunt sacrificia neque oblationes: quia non immediate Deo, sed ministris divini cultus exhibentur.

IVe ARTIKEL.

Zijn allen verplicht offers op te dragen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niet allen verplicht zijn offers op te dragen. — 1. Want de Apostel zegt in den *Brief aan de Romeinen* (3. 19) : « *Alles, wat de Wet zegt, werd gezegd voor die onder de Wet zijn.* » Nu was de wet over de offers niet aan allen gegeven, maar alleen aan het volk van de Hebreën. Dus zijn niet allen verplicht om offers te brengen.

2. Offers worden aan God opgedragen om iets te beduiden. Deze beteekenis kunnen allen echter niet begrijpen. Dus zijn niet allen verplicht om offers op te dragen.

3. Priesters (sacerdotes) worden hierom zoo genoemd, dat zij God offers opdragen. Maar niet allen zijn priesters. Dus is niet iedereen verplicht om offers op te dragen.

Maar daartegenover staat, dat het opdragen van offers onder de natuurwet valt, zooals vroeger is gezegd (1^e^ Art.). Nu zijn

---

ARTICULUS IV.

Utrum omnes teneantur ad sacrificia offerenda.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod non omnes teneantur ad sacrificia offerenda. Dicit enim Apost. Rom. 3. [v. 19] : « Quaecumque lex loquitur, his qui sunt in lege loquitur ». Sed lex de sacrificiis non fuit omnibus data, sed soli populo Hebraeorum. Ergo non omnes ad sacrificia tenebantur.

2. PRÆTEREA, sacrificia Deo offeruntur ad aliquid significandum. Sed non est omnium hujusmodi significationes intelligere. Ergo non omnes tenentur ad sacrificia offerenda.

3. PRÆTEREA, ex hoc sacerdotes dicuntur, quod sacrificium Deo offerunt. Sed non omnes sunt sacerdotes. Ergo non omnes tenentur ad sacrificia offerenda.

SED CONTRA est, quod sacrificium offerre est de lege naturae, ut supra

allen verplicht tot wat onder de natuurwet valt. Dus zijn allen verplicht God te offeren.

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (2e Art.), bestaat er een tweevoudig offer. Het eerste en voornaamste van die twee is het inwendige, waartoe allen verplicht zijn; omdat iedereen aan God een toegewijden geest moet opdragen. — Een ander offer echter is het uiterlijke; en dat wordt in twee soorten verdeeld. Want er is er een, dat alleen lofwaardig is, omdat iets aan God wordt aangeboden als een erkenning van de onderworpenheid aan God. Hiertoe zijn zij, die onder de Oude of Nieuwe Wet leven, op een andere manier verplicht dan zij, die niet onder de Wet zijn. Want zij, die onder de Wet leven, moeten bepaalde offers brengen volgens de voorschriften van de Wet. Zij echter, die niet onder de Wet leefden, waren verplicht om iets uitwendigs te doen om God te eeren, naargelang het paste bij degenen, waaronder zij leefden, maar niet bepaald dit of dat. — Er is echter nog een ander uiterlijk offer, als de uiterlijke daden van andere deugden gebruikt worden om God eer te bewijzen. Sommigen hiervan vallen onder een gebod, en dan zijn allen ertoe gehouden; maar anderen gaan boven de verplichting uit, en daartoe zijn niet allen verplicht.

---

habitum est [art. 1. huj. q.]. Ad ea autem quae sunt legis naturae omnes tenentur. Ergo omnes tenentur ad sacrificium Deo offerendum.

RESPONDEO dicendum quod duplex est sacrificium, sicut dictum est [art. 2. huj. q.]. Quorum primum et principale est sacrificium interius, ad quod omnes tenentur: omnes enim tenentur Deo devotam mentem offerre. Aliud autem est sacrificium exterius. Quod in duo dividitur. Nam quoddam est, quod ex hoc solum laudem habet quod Deo aliquid exterius offertur in protestationem divinae subjectionis. Et ad hoc aliter tenentur illi qui sunt sub lege nova vel veteri: aliter illi qui non sunt sub lege. Nam illi qui sunt sub lege, tenentur ad determinata sacrificia offerenda secundum legis praecepta. Illi vero qui non erant sub lege, tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem divinum secundum condecentiam ad eos inter quos habitabant: non autem determinate ad haec vel ad illa. Aliud vero est exterius sacrificium quando actus exteriores aliarum virtutum in divinam reverentiam assumuntur. Quorum quidam cadunt sub praecepto, ad quos omnes tenentur: quidem vero sunt supererogationis, ad quos non omnes tenentur.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Niet allen waren verplicht tot de bepaalde offers, die in de Wet waren voorgeschreven; maar zooals in de leerstelling is gezegd, waren zij verplicht tot eenige innerlijke of uiterlijke offers.

2. Al kennen niet allen de kracht van het offer uitdrukkelijk, zij kennen die toch opgesloten in iets anders, zooals zij ook het geloof in iets anders opgesloten kunnen hebben, zooals vroeger (2e Kw. 6e Art.) is gezegd.

3. De priesters dragen de offers, die speciaal bestemd zijn om God te eeren, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor anderen op. Maar er zijn andere offers, die iedereen aan God kan brengen, zooals uit het in de leerstelling gezegde blijkt.

AD PRIMUM ergo dicendum quod ad illa determinata sacrificia quae in lege erant praecepta, non omnes tenebantur: tenebantur tamen ad aliqua sacrificia interiora vel exteriora, ut dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum quod quamvis non omnes sciant explicite virtutem sacrificiorum, sciunt tamen implicite: sicut et habent fidem implicitam, ut supra habitum est [q. 2. art. 6. et 7.].

AD TERTIUM dicendum quod sacerdotes offerunt sacrificia quae sunt specialiter ordinata ad cultum divinum, non solum pro se, sed etiam pro aliis. Quaedam vero sunt alia sacrificia quae quilibet potest pro se Deo offerre, ut ex supra dictis patet [in corp. art. et art. 2.].

ZES EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DE WIJGESCHENKEN EN EERSTELINGEN-OFFERS.

(*Vier Artikelen.*)

Vervolgens moeten wij over de wijgeschenken en eerstelingenoffers spreken. (Zie 85e Kw. Inl.). En daarover stellen wij ons vier vragen:

1. Moeten er krachtens een gebod noodzakelijk wijgeschenken worden aangeboden?

2. Wie hebben recht op wijgeschenken?

3. Van welke zaken moeten zij gegeven worden?

4. In het bijzonder over het aanbieden van eerstelingenoffers: zijn de menschen daar noodzakelijk toe verplicht?

QUAESTIO LXXXVI.

DE OBLATIONIBUS, ET PRIMITIIS, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de oblationibus et primitiis.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. Utrum aliquae oblationes sint de necessitate praecepti. — 2. Quibus oblationes debeantur. — 3. De quibus rebus fieri debeant. — 4. Specialiter de oblationibus primitiarum, utrum ad eas homines ex necessitate teneantur.

Ie ARTIKEL.

Zijn de menschen krachtens een gebod noodzakelijk verplicht wijgeschenken te brengen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de menschen niet krachtens een gebod tot wijgeschenken zijn verplicht. — 1. Want de menschen uit het tijdperk van het Evangelie zijn niet gehouden tot het onderhouden van de geboden van de Oude Wet over de plechtigheden, zooals vroeger (I. II. 103e Kw. 3e Art.) is gezegd. Nu wordt het aanbieden van wijgeschenken onder de geboden van de Oude Wet over de plechtigheden opgegeven, want wij lezen in het *Boek van den Uittocht* (23. 14) : « *Driemaal in ieder jaar zult gij Mij feesten vieren,* » en verderop (v. 15) wordt eraan toegevoegd: « *Gij zult niet met leege handen voor Mij verschijnen.* » Dus zijn de menschen nu niet krachtens een gebod tot wijgeschenken verplicht.

2. Vóór de wijgeschenken worden gebracht, hangen zij af van den wil van den mensch, wat blijkt uit wat de Heer bij *Mattheus* (5. 23) zegt: « *Als gij uw offer brengt aan het altaar,* » als werd dit aan de beslissing van die ze brachten overgelaten. Nadat de

---

ARTICULUS I.

Utrum homines teneantur ad oblationes ex necessitate praecepti.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod homines non teneantur ad oblationes ex necessitate praecepti. Non enim homines tempore Evangelii tenentur ad observanda caeremonialia praecepta veteris legis, ut supra habitum est [I-2. q. 103. art. 3.]. Sed oblationes offerre ponitur inter caeremonialia praecepta veteris legis: dicitur enim Exod. 23. [v. 14]: « Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis », et postea subditur: « Non apparebis in conspectu meo vacuus ». Ergo ad oblationes non tenentur nunc homines ex necessitate praecepti.

2. PRÆTEREA, oblationes, antequam fiant, in voluntate hominis consistunt: ut videtur per hoc quod Dominus dicit, Matth. 5. [v. 23]: « Si offers munus tuum ad altare », quasi hoc arbitrio offerentium relinquatur.

wijgeschenken echter aangeboden zijn, is er geen gelegenheid om ze nog eens op te dragen. Dus is een mensch op geen enkele manier krachtens een gebod tot wijgeschenken verplicht.

3. Als iemand verplicht is iets aan de Kerk te geven en dat niet doet, kan hij daartoe gedwongen worden door het onttrekken van de Sacramenten van de Kerk. Nu schijnt het ongeoorloofd hun die geen wijgeschenken willen geven de Sacramenten te weigeren, volgens de bepaling van de Zesde Kerkvergadering: « *Niemand, die de H. Communie uitreikt, mag van wie Haar ontvangt, een gunst eischen; heeft hij dat echter gedaan, dan worde hij afgezet.* » Dus zijn de menschen niet krachtens noodzakelijkheid verplicht om wijgeschenken te geven.

Maar daartegenover staat, dat Gregorius VII zegt: « *Iedere Christen zorge ervoor bij de H. Mis iets aan God op te dragen.* »

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (85e Kw. 3e Art. 3e Antw.) is gezegd, wordt de naam wijgeschenk aan alles gegeven, wat gebruikt wordt om er God mee te eeren. Wordt daarom iets zoo bestemd voor Gods eeredienst, dat het wordt verbruikt om er iets heiligs van te maken, dan is het zoowel een wijgeschenk als een

---

Postquam autem oblationes sunt factae, non restat locus iterato offerendi eas. Ergo nullo modo aliquis ex necessitate praecepti ad oblationes tenetur.

3. PRÆTEREA, quicumque aliquid tenetur reddere Ecclesiae, si non reddat, potest ad id compelli per subtractionem ecclesiasticorum sacramentorum. Sed illicitum videtur his qui offerre noluerint, ecclesiastica sacramenta denegare: secundum illud Decretum sextae Synodi [can. Nullus Episc. aut presbyter], quod habetur 1. q. 1.: « Nullus qui sacram communionem dispensat, a percipiente gratiam aliquid exigat: si vero exegerit, deponatur ». Ergo non tenentur homines de necessitate salutis ad oblationes.

SED CONTRA est quod Gregorius VII. dicit [in Concil. Rom. 5. can. 12.]: « Omnis christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [q. praec. art. 3. ad 3.], nomen oblationis commune est ad omnes res quae in cultum Dei exhibentur. Ita quod si aliquid exhibeatur in cultum divinum quasi in aliquod sacrum quod inde fieri debeat consumendum, et oblatio est et sacrificium.

offer; en daarom lezen wij in het *Boek van den Uittocht* (29. 18) : « *Gij zult een geheelen ram offeren om op het altaar te verbranden; het is een wijgeschenk voor den Heer, een allerzoetste geur van het slachtoffer van den Heer* »; en in het *Boek Leviticus* (2. 1) : « *Als iemand het geschenk van een offer aan den Heer brengt, moet tarwemeel zijn wijgeschenk zijn.* » Geeft men het echter om het geheel te laten blijven, bestemd voor den goddelijken eeredienst of om door de bedienaars ervan gebruikt te worden, dan is het een wijgeschenk en geen offer.

Uit den aard van deze wijgeschenken volgt, dat zij uit vrijen wil worden gegeven volgens het *Boek van den Uittocht* (25. 2) : « *Van een mensch, die ze uit eigen beweging aanbiedt, zult gij ze aannemen.* » Maar het kan om vier redenen gebeuren, dat iemand tot wijgeschenken verplicht is. Ten eerste krachtens een voorafgaande overeenkomst, zooals wanneer aan iemand een bezitting van de Kerk wordt gegeven op voorwaarde, dat hij op gestelde tijden bepaalde wijgeschenken geeft. Maar dat heeft meer den aard van een belasting. — Ten tweede om een voorafgaande bepaling of belofte, zooals wanneer iemand bij zijn leven een geschenk geeft of in zijn testament aan de Kerk een roerend of onroerend goed nalaat, dat later aangeboden moet worden. — Ten derde om de nooden van de Kerk, b. v. als de dienaars van de

---

unde Ex. 29. [v. 18] dicitur: « Offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suavissimus victimae Dei »; et Levit. 2. [v. 1] dicitur: « Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Deo, simul erit ejus oblatio ». Si vero sic exhibeatur ut integrum maneat, divino cultui deputandum, vel in usus ministrorum expedendum, erit oblatio et non sacrificium.

Hujusmodi ergo oblationes de sui ratione habent quod voluntarie offerantur: secundum illud Ex. 25. [v. 2] : « Ab homine qui offert ultroneus, accipietis eas ». Potest tamen contingere quod aliquis ad oblationes teneatur quadruplici ratione. Primo quidem, ex praecedenti conventione: sicut cum alicui conceditur aliquis fundus Ecclesiae, ut certis temporibus certas oblationes faciat. Quod tamen habet rationem census. Secundo propter praecedentem deputationem, sive promissionem: sicut cum aliquis offert donationem inter vivos, vel cum relinquit in testamento Ecclesiae aliquam rem mobilem vel immobilem, in posterum solvendam. Tertio modo, propter Ecclesiae necessitatem: puta si ministri Ecclesiae non haberent unde sustenta-

Kerk niets hebben voor hun ouderhoud. — Ten vierde krachtens de gewoonte; want bij sommige feesten zijn de geloovigen verplicht de gewone geschenken te geven. — Maar in deze twee laatste gevallen blijven de geschenken tot zekere hoogte vrijwillig, nl. wat de hoegrootheid en aard van het aangeboden geschenk betreft.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Onder de Nieuwe Wet zijn de menschen niet tot het brengen van wijgeschenken verplicht om de feesten van de Wet, zooals in *Exodus* wordt gezegd, maar, zooals in de leerstelling gezegd werd, om andere redenen.

2. Sommigen zijn tot het geven van wijgeschenken verplicht zoowel vóórdat zij worden gebracht, zooals op de eerste, derde of vierde manier, als nadat zij ze gebracht hebben, wat gebeurde toen ze er iets voor bestemden of iets beloofden; want in dat geval moeten ze in werkelijkheid geven, wat krachtens een beschikking aan de Kerk gegeven is.

3. Die de verplichte geschenken niet geven, kunnen door het onthouden van de Sacramenten worden gestraft, maar niet door den priester zelf, aan wien de geschenken aangeboden moeten worden, om niet den schijn te wekken, dat hij iets eischt voor het toedienen van de Sacramenten; doch door een overste.

---

rentur. Quarto, propter consuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus solemnitatibus ad aliquas oblationes consuetas. Tamen in his duobus ultimis casibus remanet oblatio quodammodo voluntaria: scilicet quantum ad quantitatem vel speciem rei oblatae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod in nova lege homines non tenentur ad oblationes causa solemnitatum legalium, ut in Ex. dicitur: sed ex quibusdam aliis causis, ut dictum est [in corp.].

AD SECUNDUM dicendum quod ad oblationes faciendas tenentur aliqui et antequam fiant, sicut in primo, et tertio, et quarto modo: et etiam postquam eas fecerint per deputationem sive promissionem; tenentur enim realiter exhibere quod est Ecclesiae per modum deputationis oblatum.

AD TERTIUM dicendum quod illi qui oblationes debitas non reddunt possunt puniri per subtractionem Sacramentorum, non per ipsum sacerdotem cui sunt oblationes faciendae, ne videatur per Sacramentorum exhibitionem aliquid exigere, sed per superiorem aliquem.

IIe ARTIKEL.

Hebben alleen de priesters recht op wijgeschenken?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niet alleen de priesters recht hebben op wijgeschenken. — 1. Want onder de wijgeschenken vinden wij als de voornaamste die, welke voor de slachtoffers bestemd zijn. Nu wordt datgene, wat aan de armen gegeven wordt, in de Schrift een offer genoemd volgens den *Brief aan de Hebreën* (13. 16): « *Vergeet de weldadigheid en den onderlingen bijstand niet, want in dergelijke offers heeft God welbehagen.* » Dus hebben de armen nog veel meer recht op geschenken.

2. In vele parochies hebben de monniken deel aan de geschenken. Maar « *anders is de zorg voor de geestelijken, anders die voor de monniken,* » zooals Hieronymus zegt. Daarom hebben niet alleen de priesters recht op de gaven.

3. Met toestemming van de Kerk koopen de leeken offergaven. Maar dat doen zij alleen om ze voor zichzelf te gebruiken. Dus kunnen de offergaven ook aan de leeken toebehooren.

ARTICULUS II.

Utrum solum sacerdotibus debeantur oblationes.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod oblationes non solum sacerdotibus debeantur. Inter oblationes enim praecipuae videntur esse, quae hostiarum sacrificiis deputantur. Sed ea quae pauperibus dantur in Scripturis hostiae dicuntur: secundum illud Hebr. ult. [v. 16]: « Beneficentiae et communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Ergo multo magis oblationes pauperibus debentur.

2. PRÆTEREA, in multis parochiis monachi de oblationibus partem habent. Alia autem est cura clericorum, alia monachorum, ut Hieronymus dicit [ep. 14. ad Heliodor.]. Ergo non solum sacerdotibus oblationes debentur.

3. PRÆTEREA, laici de voluntate Ecclesiae emunt oblationes, ut panes et hujusmodi. Sed non nisi ut haec in suos usus convertant. Ergo oblationes possunt etiam ad laicos pertinere.

Maar daartegenover staat de Canon van Paus Damasus: « *De wijgeschenken, die in de H. Kerk worden aangeboden, mogen alleen de priesters, die iederen dag God dienen, eten en drinken. Want onder het Oude Verbond verbood God de kinderen van Israël de heilige brooden te eten, behalve Aäron en zijn zonen.* »

LEERSTELLING. — In zekeren zin is de priester gesteld als « *tusschenpersoon en middelaar* » tusschen het volk en God, zooals wij van Moses lezen (*Deut.* 5. 5). Daarom komt het hem toe de heilige leerstukken en Sacramenten tot het volk te brengen; en ook wat van het volk komt, zooals gebeden en offers en geschenken, moet door hem aan God worden aangeboden naar den *Brief aan de Hebreën* (5. 1): « *Iedere hoogepriester wordt uit de menschen genomen en in de plaats van de menschen aangesteld voor den eeredienst aan God, om gaven en offers op te dragen voor de zonden.* » Daarom behooren de geschenken, die door het volk aan God worden aangeboden, aan de priesters, niet alleen om ze voor zichzelf te gebruiken, maar ook om ze getrouw te beheeren; door ze gedeeltelijk te benutten bij wat voor den goddelijken eeredienst noodig is; deels voor wat tot hun eigen onderhoud

---

SED CONTRA est quod dicit Canon Damasi I. Papae et habetur 10. q. 1. (can.: Hanc consuetudinem): « Oblationes quae intra sanctam Ecclesiam offeruntur, tantummodo sacerdotibus, qui quotidie Domino servire videntur, licet comedere et bibere. Quia in veteri testamento prohibuit Dominus panes sanctos comedere filiis Israël, nisi tantummodo Aaron, et filiis ejus ».

RESPONDEO dicendum quod sacerdos quodammodo constituitur « sequester et medius » inter populum, et Deum, sicut de Moyse legitur Deuter. 5. [v. 5]. Et ideo ad eum pertinet divina dogmata et sacramenta exhibere populo: et iterum ea quae sunt populi, puta preces et sacrificia et oblationes, per eum Domino debent exhiberi; secundum illud Apostoli ad Hebr. 5. [v. 1]: « Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quae sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis ». Et ideo oblationes quae a populo Deo exhibentur ad sacerdotes pertinent, non solum ut eas in suos usus convertant, verum etiam ut fideliter eas dispensent: partim quidem expendendo eas in his quae pertinent ad cultum divinum; partim vero in his quae pertinent ad

dient, omdat « *zij, die het altaar dienen, met het altaar deelen,* » zooals in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (9. 13) staat; deels om ze voor de armen te gebruiken, die voor zoover het mogelijk is van de bezittingen van de Kerk moeten onderhouden worden, omdat ook de Heer een beurs had ten gebruike voor de armen, zooals Hieronymus zegt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals wat den armen gegeven wordt, geen eigenlijk offer is, maar een offer wordt genoemd in zoover het hun om God gegeven wordt, kan men het ook om dezelfde reden een wijgeschenk noemen, maar niet in eigenlijken zin, omdat het niet onmiddellijk aan God wordt aangeboden. De eigenlijke wijgeschenken worden wel voor de armen gebruikt, maar niet krachtens de beschikking van wie het aanbiedt, maar van de priesters.

2. Op drie manieren kunnen monniken en andere kloosterlingen wijgeschenken ontvangen. Ten eerste als armen naar de beschikking van een priester of de Kerk. — Dan, als zij bedienaars van het altaar zijn; en dan kunnen zij vrijwillig aangeboden geschenken

---

proprium victum, quia « qui altari deserviunt, cum altari participant », ut dicitur 1. ad Cor. 9. [v. 13]; partim etiam in usus pauperum, qui sunt, quantum fieri potest, de rebus Ecclesiae sustentandi; quia et Dominus in usum pauperum loculos habebat, ut Hieronymus dicit. super Matthaeum [cap. 17. v. 26. sup. illud: Ut non scandalizemus, et hab. cap.: Habebat, 12. q. 1.].

AD PRIMUM ergo dicendum quod ea quae pauperibus dantur, sicut non proprie sunt sacrificia, dicuntur tamen sacrificia inquantum eis dantur propter Deum, ita etiam secundum eamdem rationem oblationes dici possunt: tamen non proprie dictae quia non immediate Deo offeruntur. Oblationes vero proprie dictae in usum pauperum cedunt, non per dispensationem offerentium, sed per dispensationem sacerdotum.

AD SECUNDUM dicendum quod monachi sive alii religiosi possunt oblationes recipere tripliciter. Uno modo, sicut pauperes, per dispensationem sacerdotum vel ordinationem Ecclesiae. Alio modo, si sint ministri altaris. Et tunc possunt accipere oblationes sponte oblatas. Tertio modo, si parochiae

ontvangen. — Ten derde, als zij parochies hebben. En dan kunnen zij ze als rectors van de Kerk ontvangen als een recht.

3. Als wijgeschenken gewijd zijn, kunnen zij niet voor leeken worden gebruikt; zoo b. v. heilige vaten en paramenten. En zoo moet men de bepaling van Paus Damasus verstaan. — Zijn zij echter niet gewijd, dan kunnen zij naar de bepaling van de priesters voor leeken worden gebruikt, doordat ze worden weggegeven of worden verkocht.

IIIe ARTIKEL.

Kan een mensch wijgeschenken geven van alles, wat hij rechtmatig bezit?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat een mensch geen wijgeschenken kan geven van alles, wat hij rechtmatig bezit. — 1. Want volgens het menschelijke recht, « *handelt een publieke vrouw hierin schandelijk, dat zij een publieke vrouw is; maar dat zij er iets voor aanneemt, is niet schandelijk.* » Maar hiervan mag men geen geschenken aanbieden volgens het *Boek Deuteronomium* (23. 18) : « *In het huis van den Heer uw God zult gij de winst*

---

sint eorum. Et tunc ex debito possunt accipere oblationes, tamquam Ecclesiae rectores.

AD TERTIUM dicendum quod oblationes, postquam fuerint consecratae, non possunt cedere in usum laicorum: sicut vasa et vestimenta sacra. Et hoc modo intelligitur dictum Damasi Papae [cit. in arg. sed cont.]. Illa vero quae non sunt consecrata, possunt in usum laicorum cedere ex dispensatione sacerdotum, sive per modum donationis sive per modum venditionis.

ARTICULUS III.

Utrum homo possit oblationes facere de omnibus rebus licite possessis.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod non possit homo oblationes facere de omnibus rebus licite possessis. Quia secundum jura humana [Dig. 12. 5. de condict. ob turp. vel injust. can. 4.] « turpiter facit meretrix in hoc quod est meretrix, non tamen turpiter accipit »: et ita licite possidet. Sed non licet de eo facere oblationem: secundum illud Deuteron. 23. [v. 18] : « Non offeres mercedem prostibuli in domo Do-

van een bordeel niet komen aanbieden. » Dus mag men geen wijgeschenken geven van alles, wat men rechtmatig bezit.

2. Op dezelfde plaats wordt verboden den prijs voor een hond ontvangen in het huis van God op te dragen. Nu is het duidelijk, dat men den prijs van een rechtmatig verkochten hond rechtmatig bezit. Dus mag men niet van alles wat men rechtmatig bezit geschenken aanbieden.

3. Bij *Malachias* (1. 8) wordt gezegd: « *Als gij een kreupel en ziek beest offert, is dat dan geen kwaad?* » Nu kan men een kreupel en ziek beest rechtmatig bezitten. Dus schijnt men niet van alles, wat rechtmatig bezeten wordt, geschenken te mogen aanbieden.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek der Spreuken* (3. 9) wordt gezegd: « *Brengt den Heer hulde van uw bezittingen.* » Nu behoort alles, wat een mensch rechtmatig bezit, tot zijn bezittingen. Dus kan men van alles, wat men rechtmatig bezit geschenken geven.

LEERSTELLING. — Zooals Augustinus zegt, « *zou, als men een zwakke zou berooven en van den buit iets aan een rechter geven om partijdig recht te spreken, de maat van de onrechtvaar-*

---

mini Dei tui ». Ergo non licet facere oblationem de omnibus licite possessis.

2. PRÆTEREA, ibidem prohibetur quod « pretium canis » non offeratur in domo Dei. Sed manifestum est quod pretium canis juste venditi juste possidetur. Ergo non licet de omnibus juste possessis oblationem facere.

3. PRÆTEREA, Malach. 1. [v. 8] dicitur: « Si offeratis claudum et languidum, nonne malum est? » Sed claudum et languidum animal est juste possessum. Ergo videtur quod non de omni juste possesso possit oblatio fieri.

SED CONTRA est quod dicitur Proverb. 3. [v. 9]: « Honora Dominum Deum tuum de tua substantia ». Ad substantiam autem hominis pertinet quidquid juste possidet. Ergo de omnibus juste possessis potest fieri oblatio.

RESPONDEO dicendum quod, sicut Augustinus dicit in lib. de Verb. Dom. [serm. 113. cap. 2.]: « Si depraedareris aliquem invalidum et de spoliis

digheid zoo groot zijn, dat het den dader zelf zou tegenstaan. En onze God is niet zoo, als wij zelf niet moeten zijn. » En daarom staat in het *Boek Ecclesiasticus* (34. 21) : « *Van wie uit onrechtvaardig bezit offert, is de gave besmet.* » Daarom is het duidelijk, dat men van onrechtvaardig verkregen en bezeten goed geen wijgeschenken kan geven.

Onder de Oude Wet echter, waarin verschillende voorafbeeldingen werden onderhouden, werden sommige dingen om hun beteekenis als onrein beschouwd, en die mocht men niet offeren. Maar onder de Nieuwe Wet wordt ieder schepsel van God als rein beschouwd, zooals in den *Brief aan Titus* (1. 15) staat. Wat dus de zaak zelf betreft, kan uit elk rechtmatig bezit een wijgeschenk worden gegeven. Om een bijkomstige reden kan het echter gebeuren, dat uit een rechtmatig bezit geen geschenk kan worden gegeven, b. v. als het een ander tot nadeel strekt, zooals wanneer een zoon datgene aan God offert, waarvan hij zijn vader moet onderhouden, wat de Heer veroordeelt bij *Mattheus* (15. 5) ; of om ergernis, of om verachting, die erdoor ontstaat, of om dergelijke redenen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Onder de Oude Wet was een geschenk uit de winst van een bordeel verboden om de

---

ejus dares alicui judici si pro te judicaret, tanta vis est justitiae, ut et tibi displiceret. Non est talis Deus tuus qualis non debes esse nec tu ». Et ideo dicitur Eccli. 34. [v. 21] : « Immolantis ex iniquo oblatio est maculata ». Unde patet quod de injuste acquisitis et possessis non potest oblatio fieri.

In veteri autem lege, in qua figurae serviebatur, quaedam propter significationem reputabantur immunda, quae offerre non licebat. Sed in lege nova omnis creatura Dei reputatur munda, ut dicitur ad Titum 1. [v. 15]. Et ideo, quantum est de se, de quolibet licite possesso potest oblatio fieri. Per accidens tamen contingit quod de aliquo licite possesso oblatio fieri non potest: puta si vergat in detrimentum alterius, ut si filius aliquis offerat Deo id unde debet patrem nutrire, quod Dominus improbat, Matth. 15. [v. 5, 6] ; vel propter scandalum, vel propter contemptum, vel aliquid aliud hujusmodi.

AD PRIMUM ergo dicendum quod in veteri lege prohibebatur oblatio de mercede prostibuli propter immunditiam. In nova autem lege propter scan-

onreinheid; maar onder de Nieuwe Wet om de ergernis, dat het nl. niet schijnt, alsof de Kerk de zonde zou begunstigen, als zij een gave aannam van de verdienste door zonde verkregen.

2. Volgens de Wet werd een hond als onrein beschouwd. Andere onreine dieren echter werden vrijgekocht en de prijs ervan kon opgedragen worden volgens het *Boek Leviticus* (27. 27): « *Als een dier onrein is, zal hij, die het opdraagt, het loskoopen.* » Maar een hond werd noch opgedragen noch losgekocht, zoowel omdat afgodendienaars honden gebruikten bij het offeren aan de afgoden, als omdat zij beelden van de roofzucht zijn, waarvan men geen geschenk kan aanbieden. Maar dit verbod is in de Nieuwe Wet opgeheven.

3. Het opdragen van een blind of kreupel dier was om drie redenen ongeoorloofd. Ten eerste om datgene waarvoor de opdracht bestemd was; en daarom lezen wij bij *Malachias* (1. 8): « *Als gij een blind dier geeft om te offeren, is dat geen zonde?* » want de offers moeten zonder vlek zijn. Ten tweede om de verachting, en daarom volgt er daar verder: « *Gij hebt Mijn naam te schande gemaakt door te zeggen: de tafel van den Heer is besmet, en wat erop wordt gelegd, is verachtelijk.* » Ten derde om een voorafgaande gelofte, waardoor een mensch verplicht wordt precies

---

dalum: ne videatur Ecclesia favere peccato, si de lucro peccati oblationem recipiat.

AD SECUNDUM dicendum quod canis secundum legem reputabatur animal immundum. Alia tamen animalia immunda redimebantur, et eorum pretium poterat offerri: secundum illud Levit. ult. [v. 27]: « Si immundum animal est, redimet qui obtulerit ». Sed canis nec offerebatur nec redimebatur: tum quia idololatrae canibus utebantur in sacrificiis idolorum; tum etiam quia significant rapacitatem, de qua non potest fieri oblatio. Sed haec prohibitio cessat in nova lege.

AD TERTIUM dicendum quod oblatio animalis caeci vel claudi reddebatur illicita tripliciter. Uno modo ratione ejus, ad quod offerebatur. Unde dicitur Malach. 1. [v. 8]: « Si offeratis caecum ad immolandum, nonne malum est? » Sacrificia autem oportebat esse immaculata. Secundo, ex contemptu. Unde ibidem subditur [v. 12]: « Vos polluistis nomen meum in eo quod dicitis: Mensa Domini contaminata est, et quod superponitur contemptibile est ». Tertio modo, ex voto praecedenti, ex quo obligatur homo ut

datgene aan te bieden, dat hij met een gelofte beloofd had. Daarom gaat de tekst daar verder voort: « *Gevloekt is de bedrieger, die een mannelijk dier in zijn kudde heeft en als hij een gelofte doet, een zwak dier den Heer offert.* »

En dezelfde redenen blijven in de Nieuwe Wet bestaan. Maar als die niet aanwezig zijn, is het niet ongeoorloofd.

IVe ARTIKEL.

Zijn de menschen verplicht tot de eerstelingenoffers ?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de menschen niet tot de eerstelingenoffers verplicht zijn. — 1. Want als in het *Boek van den Uittocht* (13. 9) de wet op de eerstgeborenen wordt gegeven, wordt erbij gevoegd: « *Het zal als een teeken in uw hand zijn;* » en dus schijnt het een gebod over een godsdienstige plechtigheid te zijn. Maar deze voorschriften behoeven onder de Nieuwe Wet niet meer onderhouden te worden. Dus behoeven ook de eerstelingenoffers niet meer gebracht te worden.

2. De eerstelingenoffers werden aan God gebracht om de bijzondere weldaden aan dat volk bewezen; en daarom wordt in

---

integrum reddat quod vovit. Unde ibidem subditur [v. 14]: « Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino ».

Et hae causae eaedem manent in lege nova. Quibus tamen cessantibus non est illicitum.

ARTICULUS IV.

Utrum ad primitias solvendas homines teneantur.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod ad primitias solvendas homines non teneantur. Quia Exod. 13. [v. 9], data lege primogenitorum, subditur: « Erit quasi signum in manu tua »: et ita videtur esse praeceptum caeremoniale. Sed praecepta caeremonialia non sunt servanda in lege nova. Ergo neque primitiae sunt solvendae.

2. PRÆTEREA, primitiae offerebantur Domino pro speciali beneficio illi populo exhibito: Unde dicitur Deuter. 26. [v. 2, 3]: « Tolles de cunctis

het *Boek Deuteronomium* (26. 2,3) gezegd: « *Gij zult van al uw vruchten de eerstelingen nemen, en tot den priester, die er in die dagen is, gaan en zeggen: heden belijd ik voor den Heer uw God, dat ik het land ben binnengegaan, waarvan Hij aan onze vaders gezworen heeft, dat Hij het hun zou geven.* » Dus zijn de andere volkeren niet verplicht de eerstelingenoffers te brengen.

3. Datgene, waartoe iemand verplicht is, moet iets bepaalds zijn. Nu wordt noch in de Nieuwe, noch in de Oude Wet een bepaalde hoeveelheid voor de eerstelingenoffers aangegeven. Dus zijn de menschen niet noodzakelijk verplicht ze te brengen.

Maar daartegenover staat, wat in de *Canones* wordt gezegd: « *De tienden en eerstelingenoffers, waarvan wij bevestigen, dat de priesters er recht op hebben, moeten zij van het geheele volk ontvangen.* »

LEERSTELLING. — De eerstelingenoffers behooren tot een bepaald soort offergaven, omdat zij, zooals wij in het *Boek Deuteronomium* vinden (26. 3) aan God onder het belijden van iets bepaalds werden geschonken. Daarom wordt er daar aan toegevoegd: « *De priester zal den korf* met de eerstelingen *aan-*

---

frugibus tuis primitias, accedesque ad Sacerdotem qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo quod ingressus sum terram pro qua juravit patribus nostris ut daret eam nobis. Ergo aliae nationes non tenentur ad primitias solvendas.

3. PRÆTEREA, illud ad quod aliquis tenetur debet esse determinatum. Sed non invenitur nec in nova lege nec in veteri determinata quantitas primitiarum. Ergo ad eas solvendas non tenentur homines ex necessitate.

SED CONTRA est quod dicitur 16 q. 7. [cap.: Decimas]: « Oportet decimas et primitias, quas de jure Sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere ».

RESPONDEO dicendum quod primitiae ad quoddam genus oblationum pertinent: quia Deo exhibentur cum quadam professione, ut habetur Deut. 26. [v. 3]. Unde et ibidem subditur [v. 4]: « Suscipiens sacerdos cartallum », scilicet primitiarum, « de manu ejus qui defert primitias, ponat

nemen uit de hand van hem, die de eerstelingen brengt, *en hem voor het altaar van den Heer uw God plaatsen;* » en verderop wordt hem voorgeschreven te zeggen (v. 10) : « *Daarom offer ik nu eerstelingen van de vruchten van het land, dat de Heer mij gegeven heeft.* » Nu werden de eerstelingen om een bijzondere reden geofferd, nl. om de goddelijke weldaden te erkennen, zoodat de mensch beleed, dat hij de vruchten van de aarde van God kreeg, en hij daarom verplicht was iets daarvan aan God te geven volgens het *Eerste Boek Paralipomenon* (29. 14) : « *Wat wij uit Uw hand hebben ontvangen, hebben wij U gegeven.* » En omdat wij aan God het voornaamste moeten geven, was er een voorschrift God de eerstelingen te offeren als het voornaamste onder de vruchten van de aarde. En omdat « *de priester in plaats van het volk wordt gesteld voor den eeredienst aan God,* » dienden de door het volk geofferde eerstelingen voor het onderhoud van de priesters; en daarom staat in het *Boek der Getallen* (18. 8) : « *De Heer zei tot Aäron: zie, Ik heb U Mijn eerstelingen in bewaring gegeven.* »

Nu behoort het tot het natuurrecht, dat de mensch iets van het hem door God gegevene gebruikt om Hem te eeren. Dat hij het echter aan deze bepaalde personen geeft of van de eerste vruchten of in bepaalde hoeveelheid, was in de Oude Wet wel door godde-

---

ante altare Domini Dei sui »; et postea [v. 10] mandatur ei quod dicat: « Idcirco nunc offero primitias frugum terrae, quas Dominus dedit mihi ». Offerebantur autem primitiae ex speciali causa, scilicet in recognitionem divini beneficii: quasi aliquis profiteatur se a Deo fructus terrae percipere, et ideo se teneri ad aliquid de hujusmodi Deo exhibendum secundum illud 1. Paralip. ult. [v. 14] : « Quae de manu tua accepimus, dedimus tibi ». Et quia Deo debemus exhibere id quod praecipuum est, ideo primitias, quasi praecipuum aliquid de fructibus terrae, praeceptum fuit Deo offerre. Et quia Sacerdos « constituitur pro populo in his quae sunt ad Deum », ideo primitiae oblatae a populo in usum sacerdotum cedebant: unde dicitur Num. 18. [v. 8] : « Locutus est Dominus ad Aaron: Ecce, dedi tibi custodiam primitiarum mearum ».

Pertinet autem ad jus naturale ut homo ex rebus sibi datis a Deo aliquid exhibeat ad ejus honorem. Sed quod talibus personis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate, hoc quidem fuit in veteri lege jure

lijk recht geregeld, maar wordt onder de nieuwe geregeld door de bepalingen van de Kerk, waardoor de menschen verplicht zijn eerstelingenoffers te brengen volgens de gewoonten van hun vaderland en de behoeften van de dienaars van de Kerk.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Die plechtigheden dienden eigenlijk als teeken van het toekomstige, en daarom vonden zij een einde, toen de beduide waarheid gekomen was. Maar het opdragen van eerstelingen diende als teeken van een vroeger ontvangen weldaad; en dat daaruit een plicht ontstaat van erkennen, is een voorschrift van het natuurlijke verstand. Daarom blijft deze verplichting in het algemeen ook bestaan.

2. Onder de Oude Wet werden de eerstelingen niet alleen geofferd voor de weldaad van het ontvangen van het beloofde land van God, maar ook voor de weldaad van het ontvangen van de vruchten van de aarde van God. Daarom staat in het *Boek Deuteronomium* (26. 10)) : « *Ik offer de eerstelingen van de vruchten der aarde, die God de Heer mij gaf.* » En deze tweede reden geldt voor iedereen.

Men kan ook zeggen, dat zooals God door een bijzondere weldaad het beloofde land gaf, Hij ook door een algemeene weldaad het bezit van de aarde aan het geheele menschelijke geslacht

---

divino determinatum: in nova autem lege definitur per determinationem Ecclesiae, ex qua homines obligantur ut primitias solvant secundum consuetudinem patriae et indigentiam ministrorum Ecclesiae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod caeremonialia proprie erant in signum futuri: et ideo ad praesentiam veritatis significatae cessaverunt. Oblatio autem primitiarum fuit in signum praeteriti beneficii, ex quo etiam debitum recognitionis causatur secundum dictamen rationis naturalis. Et ideo in generali hujusmodi obligatio manet.

AD SECUNDUM dicendum quod primitiae offerebantur in veteri lege non solum propter beneficium terrae promissionis datae a Deo, sed etiam propter beneficium fructuum terrae a Deo datorum. Unde dicitur Deut. 26. [v. 10] : « Offero primitias frugum terrae, quas Dominus dedit mihi ». Et haec secunda causa apud omnes est communis.

Potest etiam dici quod sicut Judaeis speciali quodam beneficio terram promissionis contulit Deus, ita generali beneficio toti humano generi con-

gaf naar het psalmwoord: « *De aarde gaf Hij aan de menschenkinderen.* » (*Ps.* 113. 16)

3. Zooals Hieronymus zegt, « *is het door de overlevering der ouden ingevoerd, dat wie veel gaf, het veertigste, wie weinig, het zestigste deel aan de priesters in plaats van de eerstelingen gaf.* » Het schijnt dus, dat binnen deze grenzen naar de gewoonten van het vaderland de eerstelingenoffers moeten gebracht worden. Het was echter redelijk, dat de grootheid van de eerstelingenoffers niet in de Wet was bepaald, omdat, zooals (in de leerstelling) is gezegd, de eerstelingenoffers als een wijgeschenk worden aangeboden; en het behoort tot den aard daarvan, dat zij vrijwillig worden gegeven.

---

tulit terrae dominium: secundum illud Ps. 113. [v. 16]: « Terram dedit filiis hominum ».

AD TERTIUM dicendum quod, sicut Hieronymus dicit [Comment. in Ezech. l. 14. ad cap. 45, v.13-14]: « Ex majorum traditione introductum est quod qui plurimum, quadragesimam partem dabant sacerdotibus loco primitiarum; qui minimum, sexagesimam ». Unde videtur quod inter hos terminos sint primitiae offerendae secundum consuetudinem patriae. Rationabiliter tamen primitiarum quantitas non fuit determinata in lege, quia, sicut dictum est [in corp. art.], primitiae dantur per modum oblationis, de cujus ratione est quod sint voluntariae.

ZEVEN EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DE TIENDEN.

(Vier Artikelen.)

Vervolgens moeten wij de tienden bespreken, en hierover stellen wij ons vier vragen (zie 85e Kw. Inl.) :

1. Zijn de menschen krachtens een gebod noodzakelijk verplicht tienden op te brengen?
2. Van welke zaken moet men tienden geven?
3. Aan wie moeten zij gegeven worden?
4. Wie komt het toe ze te geven?

Ie ARTIKEL.

Zijn de menschen krachtens een gebod noodzakelijk verplicht tienden op te brengen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de menschen niet krach-

QUAESTIO LXXXVII.

DE DECIMIS, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de decimis.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. Utrum homines teneantur ad solvendas decimas ex necessitate praecepti. — 2. De quibus rebus sint decimae dandae. — 3. Quibus debeant dari. — 4. Quibus competat eas dare.

ARTICULUS I.

Utrum homines teneantur dare decimas ex necessitate praecepti.

[Quodl. 2. q. 4. a. 3. et Quodl. 6. q. 5. a. 4; Mt. c. 23; et Hebr. 7. lect. 1. 2.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod homines non teneantur dare

tens een gebod noodzakelijk verplicht zijn tienden op te brengen. — 1. Want het gebod over het opbrengen van de tienden wordt in de Oude Wet gegeven, zooals blijkt uit het *Boek Leviticus* (27. 30) : « *Alle tienden van den grond, hetzij van de vruchten van de aarde of van de boomen, behooren aan den Heer toe,* » en verder (v. 32) : « *Alle tienden van schapen en runderen en van de bokken, die onder den staf van den herder doorgaan, wat het tiende komt, zal aan den Heer worden toegeheiligd.* » Nu kan dit niet onder de voorschriften van de zedenwet worden gerekend, omdat het natuurlijke verstand niet méér voorschrijft dat het tiende gedeelte moet worden gegeven, dan het negende of het elfde. Dus is het of een gebod over de rechtspraak of over de plechtigheden. Nu zijn, zooals vroeger uiteengezet is (I. II. 103e Kw. 3e Art.; 104e Kw. 3e Art.), de menschen in het tijdperk van de genade niet verplicht tot het onderhouden van de geboden van de Oude Wet over de plechtigheden, noch van die over de rechtspraak. Dus zijn de menschen nu niet verplicht om de tienden op te brengen.

2. In het tijdperk van de genade behoeven de menschen alleen datgene te onderhouden, wat door toedoen van de Apostelen door Christus is voorgeschreven volgens *Mattheus* (28. 20) : « *Leert hen onderhouden alles, wat Ik U bevolen heb* »; en Paulus zegt in de *Handelingen der Apostelen* (20. 27) : « *Want ik heb niet*

---

decimas ex necessitate praecepti. Praeceptum enim de solutione decimarum in lege veteri datur: ut patet Lev. 27. [v. 30] : « Omnes decimae terrae, sive de frugibus sive de pomis arborum, Domini sunt »; et infra [v. 32] : « Omnium decimarum ovis et bovis et caprae, quae sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino ». Non autem potest computari hoc inter praecepta moralia: quia ratio naturalis non magis dictat quod decima pars debeat dari quam nona vel undecima. Ergo vel est praeceptum judiciale, vel caeremoniale. Sed sicut supra habitum est [I-2. q. 103. art. 3. et 104. art. 3.], tempore gratiae non obligantur homines neque ad praecepta caeremonialia neque ad judicialia veteris legis. Ergo homines nunc non obligantur ad decimarum solutionem.

2. Præterea, illa sola homines servare tenentur tempore gratiae, quae a Christo per Apostolos sunt mandata: secundum illud Matth. ult. [v. 20] : « Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis »; et Paulus dicit Act. 20. [v. 27] : « Non enim subterfugi quominus annuntiarem vobis

nagelaten het geheele raadsbesluit van den Heer U bekend te maken. » Nu is er noch in de leer van Christus, noch in die van de Apostelen iets vervat over het opbrengen van tienden; want wat de Heer over de tienden zegt bij *Mattheus* (23. 23) : « *Dit moest men doen,* » schijnt op den voorbijgeganen tijd van het onderhouden van de Wet te slaan, zooals Hilarius zegt: « *Het geven van tienden van de kruiden, wat als voorafbeelding van het toekomstige nut had, moest niet worden nagelaten.* » Daarom zijn de menschen in het tijdperk van de genade niet verplicht om tienden op te brengen.

3. Ten tijde van de genade zijn de menschen niet méér verplicht om de Wet te onderhouden dan vóór het geven van de Wet. Nu werden vóór de Wet de tienden niet krachtens een gebod, maar krachtens een gelofte gegeven, want in het *Boek der Schepping* (28. 20) lezen wij: « *Jacob deed een gelofte en zei: Als de Heer met mij zal zijn op den weg, dien ik ga,* enz., *zal ik van alles, wat Hij mij geeft, U tienden opdragen.* » Dus zijn de menschen in het tijdperk van de genade ook niet verplicht om tienden op te brengen.

4. Onder de Oude Wet moesten de menschen een drievoudige tiende opbrengen. Een daarvan brachten zij aan de Levieten, want

---

omne consilium Dei ». Sed neque in doctrina Christi neque in doctrina Apostolorum aliquid continetur de solutione decimarum: nam quod Dominus de decimis dicit, Matth. 23. [v. 23] : « Vae vobis, qui decimatis mentham, et rutam, etc., haec oportuit facere », ad tempus praeteritum legalis observantiae referendum videtur; dicit enim Hilarius super Matth. [cap. 24. circ. med.] : « Decimatio illa olerum, quae in praefigurationem futurorum erat utilis, non debebat omitti ». Ergo homines tempore gratiae non tenentur ad decimarum solutionem.

3. Præterea, homines tempore gratiae non magis tenentur ad observantiam legalium quam ante legem. Sed ante legem non dabantur decimae ex praecepto, sed solum ex voto: legitur enim Gen. 28. [v. 20 sqq.] quod « Jacob vovit votum dicens: Si fuerit Deus mecum et custodierit me in via qua ambulo, etc., cunctorum, quae dederis mihi decimas offeram tibi ». Ergo etiam neque tempore gratiae tenentur homines ad decimarum solutionem.

4. Præterea, in veteri lege tenebantur homines ad triplices decimas solvendas. Quarum quasdam solvebant Levitis: dicitur enim Num. 18.

in het *Boek der Getallen* (18. 24) wordt gezegd: « *De Levieten zullen met het aanbieden van de tienden tevreden zijn, die Ik voor hun gebruik en voor wat zij noodig hebben, heb afgezonderd.* » Ook waren er andere tienden, waarvan wij in het *Boek Deuteronomium* (14. 22, 23) lezen: « *Gij zult het tiende gedeelte afzonderen van al uw vruchten, die ieder jaar groeien op het land, en gij zult ze eten voor het aangezicht van den Heer uw God in de plaats, die God uitgekozen heeft.* » Ook waren er nog andere tienden, waarvan wij op dezelfde plaats lezen (v. 28, 29): « *In het derde jaar zult gij een andere tiende afzonderen van alles wat U dat jaar groeit en het leggen aan Uw deur; en de Leviet, die geen ander deel en bezitting met U heeft, zal komen en de vreemdeling en de wees en de weduwe, die binnen Uw poorten wonen; en zij zullen eten en verzadigd worden.* » Nu zijn de menschen in het tijdperk van de genade niet tot de tweede en derde tiende verplicht. Dus ook niet tot de eerste.

5. Als men zonder tijdsbepaling tot iets verplicht is, komt er zondeschuld, als het niet aanstonds wordt gedaan. Als dus de menschen tijdens het tijdperk van de genade krachtens een gebod noodzakelijk tot het opbrengen van tienden verplicht zouden zijn, zouden allen in landen, waar de tienden niet worden opgebracht, in staat van doodzonde zijn, en dientengevolge de dienaars der Kerk

---

[v. 24]: « Levitae decimarum oblatione contenti erunt, quas in usus eorum et necessaria separavi ». Erant quoque aliae decimae, de quibus legitur Deut. 14. [v. 22, 23]: « Decimam partem separabis de cunctis frugibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos, et comedes in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Deus ». Erant quoque et aliae decimae, de quibus ibidem subditur [v. 28, 29]: « Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quae nascuntur tibi eo tempore, et repones intra januas tuas, venietque Levita, qui aliam non habet partem neque possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur ». Sed ad secundas et tertias decimas homines non tenentur tempore gratiae. Ergo neque ad primas.

5. PRÆTEREA, quod sine determinatione temporis debetur, nisi statim solvatur, obligat ad peccatum. Si ergo homines tempore gratiae obligarentur ex necessitate praecepti ad decimas solvendas, in terris in quibus decimae non solvuntur omnes essent in peccato mortali, et per consequens etiam

ook, door dat nl. te verbergen; en dat schijnt toch wel te erg te zijn. Dus zijn de menschen in het tijdperk van de genade niet verplicht om tienden op te brengen.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt: « *Men vraagt U tienden krachtens Uw verplichting; en wie ze dus niet wil geven, vergrijpt zich aan het bezit van een ander.* »

LEERSTELLING. — Onder de Oude Wet werden de tienden gegeven tot onderhoud van Gods dienaren; en daarom wordt bij *Malachias* (3. 10) gezegd: « *Brengt de geheele opbrengst van de tienden in Mijn voorraadschuur, opdat er spijs zij in Mijn huis.* » Daarom was het gebod over het opbrengen van de tienden voor een gedeelte een gebod van de zedeleer, dat ons natuurlijk verstand ingegeven is; voor een gedeelte was het een nadere bepaling van de rechtvaardigheid, die door de goddelijke instelling van kracht was. Want dat het volk aan degenen, die tot heil van geheel het volk voor den godsdienst zorgen, geeft wat voor het levensonderhoud noodzakelijk is, wordt door het natuurlijke verstand voorgeschreven; zooals ook zij, die over het nut van de gemeenschap waken, als vorsten en soldaten en dergelijken van het volk een toelage voor hun levensonderhoud mogen verwachten.

---

ministri Ecclesiae dissimulando: quod videtur inconveniens. Non ergo homines tempore gratiae ex necessitate tenentur ad solutionem decimarum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit [serm. 219. de Temp.] et habetur 16. q. 1. [can. 66.]: « Decimae ex debito requiruntur: et qui eas dare noluerint, res alienas invadunt.

RESPONDEO dicendum quod decimae in veteri lege dabantur ad sustentationem ministrorum Dei: unde dicitur Malach. 3. [v. 10]: « Inferte omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea ». Unde praeceptum de solutione decimarum partim quidem erat morale, inditum naturali ratione: partim autem erat judiciale, ex divina institutione robur habens. Quod enim eis qui divino cultui ministrabant ad salutem populi totius, populus necessaria victus ministraret, ratio naturalis dictat: sicut et his qui communi utilitati invigilant, scilicet principibus et militibus et aliis hujusmodi, stipendia victus debentur a populo. Unde et Apostolus hoc

Daarom ook bewijst de Apostel dit in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (9. 7) uit onder de menschen bestaande gewoonten, als hij zegt: « *Wie dient ooit als soldaat op eigen kosten? Wie plant een wijngaard zonder van zijn vruchten te eten?* » Het nader bepalen echter van een vast gedeelte, dat aan de bedienaars van den godsdienst gegeven moet worden, behoort niet tot het natuurrecht, maar is krachtens goddelijke bepaling ingesteld, waarbij rekening gehouden werd met de samenstelling van het volk, waaraan de Wet werd gegeven. Want daar dit in twaalf stammen was verdeeld, had de twaalfde stam, nl. die van de Levieten, die geheel en al voor het dienen van God was bestemd, geen bezittingen; daarom was het een passende instelling, dat de overige elf stammen het tiende deel van hun opbrengst aan de Levieten zouden geven, zoodat deze op een weinig meer eervolle manier konden leven, en ook, omdat er door nalatigheid wel eenige overtreders van dit gebod zouden zijn. Wat dus het vaststellen van het tiende gedeelte betreft, was het een nadere rechtsbepaling, zooals er onder dat volk ook vele andere bijzondere instellingen bestonden, die de gelijkheid onder het volk volgens hun toestand moesten handhaven; en dezen noemt men bepalingen over het recht (judicialia praecepta); zij hadden echter als gevolg een beteekenis voor het toekomstige, zooals alles wat er bij hen geschiedde, volgens den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (10. 11): « *Alles overkwam hun*

---

probat ad Cor. 9. [v. 7] per humanas consuetudines, dicens: « Quis militat suis stipendiis unquam? aut quis plantat vineam et de fructibus ejus non edit » Sed determinatio certae partis exhibendae ministris divini cultus non est de jure naturali, sed est introducta institutione divina secundum conditionem illius populi cui lex dabatur; qui cum in duodecim Tribus esset divisus, duodecima Tribus, scilicet Levitica, quae tota erat ministeriis divinis mancipata, possessiones non habebat unde sustentaretur: unde convenienter institutum est ut reliquae undecim Tribus decimam partem suorum proventuum Levitis darent, ut honorabilius viverent, et quia etiam aliqui per negligentiam erant transgressores futuri. Unde quantum ad determinationem decimae partis, erat judiciale: sicut et alia multa specialiter in illo populo instituta erant ad aequalitatem inter homines ad invicem conservandam, secundum populi illius conditionem, quae judicialia praecepta dicuntur; licet ex consequenti aliquid significarent in futurum, sicut et omnia eorum facta, secundum illud 1 ad Cor. 10. [v. 11]: « Omnia in figura

als een voorafbeelding. » Hierin ook kwamen deze voorschriften overeen met die over de plechtigheden, die op de eerste plaats waren ingesteld om iets toekomstigs af te beelden. Zoo had ook het gebod om de tienden op te brengen hier een beteekenis voor iets toekomstigs; want wie het tiende deel, wat het volmaakte beteekent, gaf, (want het getal tien is in zekeren zin het volmaakte getal als de eerste grens van de getallen, omdat zij niet verder gaan dan dit getal, maar dan weer van een af beginnen) en negen deelen voor zich hield, gaf daarmee als het ware met een teeken te kennen, dat hij onvolmaakt was, maar dat men de volmaaktheid, die door Christus komen zou, van God moest verwachten. Daarom is het echter nog geen voorschrift over de plechtigheden, maar zooals gezegd is, een nadere bepaling van de rechtvaardigheid.

Zooals wij vroeger hebben gezegd, (I. II. 104e Kw. 3e Art.) bestaat er dit verschil tusschen de voorschriften van de Wet over de plechtigheden en die over de nadere bepalingen van de rechtvaardigheid, dat men de eersten niet mag onderhouden in het tijdperk van de Nieuwe Wet, maar men de tweeden, al zijn zij ten tijde van de genade niet meer verplichtend, toch zonder zonde kan onderhouden; en sommigen zijn daartoe gehouden, als dat wordt vastgesteld door het gezag van diegenen, die de wetten moeten maken. Zoo was het een dergelijk voorschrift van de Oude

---

contingebant illis »; in quo conveniebant cum caeremonialibus praeceptis, quae principaliter instituta erant ad significandum aliquid futurum. Unde et praeceptum de decimis solvendis significat aliquid in futurum: qui enim decimam dat, quae est perfectionis signum (eo quod denarius est quodammodo numerus perfectus, quasi primus limes numerorum, ultra quem numeri non procedunt, sed reiterantur ab uno), novem sibi partibus reservatis, protestatur quasi in quodam signo ad se pertinere imperfectionem, perfectionem vero, quae erat futura per Christum, esse expectandam a Deo. Nec tamen propter hoc est caeremoniale praeceptum, sed judiciale, ut dictum est [hic supr.].

Est autem haec differentia inter caeremonialia et judicialia legis praecepta, ut supra diximus [1-2. q. 104. art. 3.], quod caeremonialia illicitum est observare tempore legis novae: judicialia vero, etsi non obligent tempore gratiae, tamen possunt observari absque peccato, et ad eorum observantiam aliqui obligantur si statuantur auctoritate eorum quorum est

Wet, dat « *wie een schaap stal, vier schapen terug zal geven,* » zooals wij in het *Boek van den Uittocht* (22. 1) lezen; en als een koning dat bepaalt, moeten zijn onderdanen dat doen. Zoo is ook in het tijdperk van de Nieuwe Wet door het gezag van de Kerk vastgesteld, dat het tiende gedeelte moet worden opgebracht, en dat volgens wat naar de opvattingen van de menschen gepast is, zoodat het volk van de Nieuwe Wet aan de bedienaars van het Nieuwe Verbond niet minder zou geven dan het volk van de Oude Wet de bedienaars van het Oude Verbond gaf; en toch is het volk van de Nieuwe Wet tot meer verplicht volgens *Mattheus* (5. 20) : « *Als Uw gerechtigheid niet grooter is dan die van de Farizeën en Schriftgeleerden, zult gij het rijk der hemelen niet binnengaan;* » en hebben ook de bedienaars van het Nieuwe Verbond een grootere waardigheid dan die van het Oude, zooals de Apostel in den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* bewijst (3. 7).

Zoo blijkt, dat de menschen tot het opbrengen van tienden verplicht zijn, gedeeltelijk krachtens de natuurwet, gedeeltelijk krachtens de Kerkelijke bepalingen, die echter naar omstandigheden van tijden en personen, zouden kunnen voorschrijven, dat een ander deel moest worden opgebracht.

---

condere legem. Sicut praeceptum judiciale veteris legis est quod « qui furatus fuerit ovem, reddat quatuor oves », ut legitur Exod. 22. [v. 1]: quod, si ab aliquo rege statuatur, tenentur ejus subditi observare. Ita etiam determinatio decimae partis solvendae est auctoritate Ecclesiae tempore novae legis instituta secundum quamdam humanitatem: ut scilicet non minus populus novae legis ministris novi testamenti exhiberet quam populus veteris testamenti exhibebat; cum tamen populus novae legis ad majora obligetur, secundum illud Matth. 5. [v. 20]: « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisaeorum, non intrabitis in regnum coelorum »; et cum ministri novi testamenti sint majoris dignitatis quam ministri veteris testamenti, ut probat Apostolus 2. ad Cor. 3. [v. 7 sqq.].

Sic ergo patet quod ad solutionem decimarum homines tenentur, partim quidem ex jure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiae: quae tamen, pensatis opportunitatibus temporum et personarum, posset aliam partem determinare solvendam.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Blijkt uit de leerstelling.

2. Voor zoover het voorschrift over het opbrengen van tienden onder de zedenwet valt, is het in het Evangelie door den Heer gegeven, als Hij bij *Mattheus* (10. 10) zegt: « *De arbeider is zijn loon waard;* » en ook door den Apostel, zooals uit den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (9. 4) blijkt. Maar het vaststellen van een bepaald gedeelte is aan de regeling van de Kerk overgelaten.

3. Vóór het tijdperk van de Oude Wet waren geen bepaalde personen bedienaars van den goddelijken eeredienst, maar naar men zegt waren de eerstgeborenen priesters; en dezen kregen een dubbel aandeel. En zoo was er ook geen bepaald gedeelte vastgesteld, dat aan de bedienaars van den eeredienst moest worden gegeven; maar als er ergens een was, gaf iedereen hem uit eigen beweging, wat hij meende te moeten geven. Op deze manier gaf Abraham, als door een profetisch instinct gedreven, tienden aan Melchisedech, den priester van den hoogsten God, zooals wij in het *Boek der Schepping* (14. 20) lezen. Op dezelfde manier legde Jacob de gelofte af, dat hij tienden zou geven (*Gen.* 28. 20); hij schijnt echter niet de gelofte te hebben gedaan die tienden aan bedienaars te zullen geven, maar voor het eeren van God, b. v.

Et per hoc patet responsio AD PRIMUM.

AD SECUNDUM dicendum quod praeceptum de solutione decimarum, quantum ad id quod erat morale, datum est in Evangelio a Domino, ubi dicit Matth. 10. [v. 10]: « Dignus est operarius mercede sua »; et etiam ab Apostolo, ut patet 1 Cor. 9. [v. 4]. Sed determinatio certae partis est reservata ordinationi Ecclesiae.

AD TERTIUM dicendum quod ante tempus veteris legis non erant determinati ministri divini cultus: sed dicitur quod primogeniti erant sacerdotes, qui duplicem portionem accipiebant. Et ideo etiam non erat determinata aliqua pars exhibenda ministris divini cultus, sed ubi aliquis occurrebat, unusquisque dabat ei propria sponte quod sibi videbatur. Sicut Abraham quodam prophetico instinctu dedit decimas Melchisedech Sacerdoti Dei summi, ut dicitur Gen. 14. [v. 20]. Et similiter Jacob decimas vovit se daturum: quamvis non videatur decimas vovisse quasi aliquibus ministris

door daarvoor offers op te dragen; en daarom zegt hij uitdrukkelijk: « *Ik zal U tienden opbrengen.* »

4. De tweede tienden, die bestemd waren voor het opdragen van offers, bestaan onder de Nieuwe Wet niet meer, nu de offers van de Wet een einde hebben genomen. De derde tienden echter, die men tezamen met de armen moest eten, zijn onder de Nieuwe Wet grooter geworden, omdat de Heer niet alleen voorschreef het tiende gedeelte, maar al het overtollige aan de armen te geven, volgens *Lucas* (11. 41) : « *Wat over is, geef daarvan aalmoezen.* » En ook de tienden, die aan de bedienaars van de Kerk worden gegeven, moeten door hen ten behoeve van de armen worden besteed.

5. De dienaars van de Kerk moeten meer zorg hebben voor het bevorderen van het geestelijk goed onder het volk dan voor het verzamelen van tijdelijk goed. En daarom wilde de Apostel geen gebruik maken van de hem door God gegeven macht om zijn levensonderhoud te ontvangen van degenen, waaraan hij het Evangelie preekte om aan het Evangelie geen belet te stellen. Zij evenwel, die hem niet onderhielden, zondigden niet; anders had de Apostel niet verzuimd hen erop te wijzen. En zoo is het prijzenswaardig, dat de bedienaars van de Kerk de kerkelijke

---

exhibendas, sed in divinum cultum, puta ad sacrificiorum consummationem; unde signanter dicit: « Offeram tibi decimas ».

AD QUARTUM dicendum quod secundae decimae, quae reservabantur ad sacrificia offerenda, locum in nova lege non habent, cessantibus legalibus victimis. Tertiae vero decimae, quas cum pauperibus comedere debebant, in nova lege augentur, per hoc quod Dominus non solum decimam partem, sed omnia superflua pauperibus jubet exhiberi: secundum illud Lucae 11. [v. 41] : « Quod superest, date eleemosynam ». Ipsae etiam decimae quae ministris Ecclesiae dantur, per eos debent in usus pauperum dispensari.

AD QUINTUM dicendum quod ministri Ecclesiae majorem curam debent habere spiritualium bonorum in populo promovendorum quam temporalium colligendorum. Et ideo Apostolus noluit uti potestate sibi a Domino tradita, ut scilicet acciperet stipendia victus ab his quibus Evangelium praedicabat, ne daretur aliquod impedimentum Evangelio Christi. Nec tamen peccabant illi qui ei non subveniebant: alioquin Apostolus eos corrigere non omisisset. Et similiter laudabiliter ministri Ecclesiae decimas Ecclesiae non requirunt,

tienden niet opvorderen, als dat zonder ergernis niet kan, omdat het geen gewoonte is of om een andere reden. Zij evenwel, die in een streek wonen, waar de Kerk ze niet opvordert en ze dus niet opbrengen, zijn niet in staat van doodzonde, als het niet om hardnekkigheid is, zoodat zij ze niet willen opbrengen, ook als ze van hen werden gevraagd.

IIe ARTIKEL.

Moeten de menschen van alles tienden geven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de menschen niet van alles tienden moeten geven. — 1. Want het opbrengen van tienden schijnt uit de Oude Wet te zijn overgenomen. Nu wordt er in de Oude Wet geen enkel gebod gegeven over persoonlijke tienden, die nl. worden opgebracht van wat iemand door eigen arbeid verwerft, b. v. door handeldrijven of krijgsdienst. Dus is niemand verplicht van die dingen tienden op te brengen.

2. Van wat op een slechte manier verkregen is, mag men geen offergaven brengen, zooals vroeger is gezegd (86^e Kw. 3^e Art.).

---

ubi sine scandalo requiri non possunt, propter dissuetudinem, vel propter aliquam aliam causam. Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvunt, in locis illis, in quibus Ecclesia non petit: nisi forte propter obstinationem animi, habentes voluntatem non solvendi etiam si ab eis peterentur.

ARTICULUS II.

Utrum de omnibus teneantur homines decimas dare.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non de omnibus teneantur homines decimas dare. Solutio enim decimarum videtur esse ex veteri lege introducta. Sed in veteri lege nullum praeceptum datur de personalibus decimis, quae scilicet solvuntur de his quae aliquis acquirit ex proprio actu, puta de mercationibus vel de militia. Ergo de talibus decimas nullus solvere tenetur.

2. PRÆTEREA, de male acquisitis non debet fieri oblatio, ut supra dictum est [q. praec. art. 3.]. Sed oblationes, quae immediate Deo exhiben-

Nu schijnen offergaven, die onmiddellijk aan God worden aangeboden, nauwer met den eeredienst samen te hangen dan tienden, die men aan de bedienaars geeft. Dus moet men van onwettig verkregen goed ook geen tienden opbrengen.

3. In het *Boek Leviticus* (27. 30, 31) staat alleen het gebod te geven van « *de vruchten van grond en boomen en van de dieren, die onder den staf van den herder doorgaan.* » Maar behalve dat krijgt een mensch nog een paar kleinigheden, zooals het gras, dat in den tuin groeit en dergelijken. Dus behoeven de menschen daar ook geen tienden van te geven.

4. De mensch kan alleen opbrengen, wat onder het bereik van zijn macht ligt. Nu blijft niet alles, wat akkers en dieren opleveren, in de macht van den mensch; want soms wordt daaraan iets onttrokken door diefstal of roof, en ook wordt iets wel eens door verkoop aan een ander overgedragen; en op weer iets anders hebben anderen recht, zooals vorsten op belastingen en werklieden op loon. Dus behoeft men daar geen tienden van op te brengen.

Maar daartegenover staat, wat in het *Boek der Schepping* (28. 22) wordt gezegd: « *Van alles, wat Gij mij zult geven, zal*

---

tur, magis videntur pertinere ad divinum cultum quam decimae, quae exhibentur ministris. Ergo etiam nec decimae de male acquisitis sunt solvendae.

3. PRÆTEREA, Levit. ult. [v. 30, 31] non mandatur solvi decima nisi de frugibus et pomis arborum, et animalibus quae transeunt sub virga pastoris ». Sed praeter haec sunt quaedam alia minuta quae homini proveniunt, sicut herbae quae nascuntur in horto, et alia hujusmodi. Ergo nec de illis homo decimas dare tenetur.

4. PRÆTEREA, homo non potest solvere nisi id quod est in ejus potestate. Sed non omnia quae proveniunt homini de fructibus agrorum aut animalium remanent in ejus potestate: quia quaedam aliquando subtrahuntur per furtum vel rapinam; quaedam vero quandoque in alium transferuntur per venditionem; quaedam etiam aliis debentur, sicut principibus debentur tributa et operariis debentur mercedes. Ergo de his non tenetur aliquis decimas dare.

SED CONTRA est quod dicitur Gen. 28. [v. 22]: « Cunctorum quae

ik U tienden aanbieden. » Nu is alles, wat een mensch heeft, hem door God gegeven. Dus moet hij ook van alles tienden geven.

LEERSTELLING. — Over alles moet men op de eerste plaats oordeelen naar datgene, waarop het steunt. Nu is de grondslag van het opbrengen van tienden de plicht om tijdelijke goederen te geven aan wie de geestelijke verspreiden volgens den Apostel: « *Als wij voor U geestelijke goederen hebben gezaaid, is het dan iets bijzonders, dat wij Uw stoffelijke goederen maaien?* » (1 *Cor.* 9. 2). Want op deze plicht heeft de Kerk haar bepaling over het opbrengen van tienden gegrond. Nu valt alles, wat een mensch bezit, onder tijdelijke goederen. Dus moet men tienden opbrengen van zijn geheele bezit.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Er was een bijzondere reden om in overeenstemming met den toestand van het Joodsche volk in de Oude Wet geen voorschrift te geven over persoonlijke tienden; want alle andere stammen hadden bepaald grondbezit, waarvan zij voldoende voor de Levieten, die geen grondbezit hadden, konden zorgen; dezen was het echter niet verboden met anderen eerlijken arbeid te verdienen, zooals ook de

---

dederis mihi decimas offeram tibi ». Sed omnia quae homo habet sunt ei data divinitus. Ergo de omnibus debet decimas dare.

RESPONDEO dicendum quod de unaquaque re praecipue est judicandum secundum ejus radicem. Radix autem solutionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualia debentur carnalia, secundum illud Apostoli 1 ad Cor. 9. [v. 2]: « Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus? » Super hoc enim debitum fundavit Ecclesia determinationem solutionis decimarum. Omnia autem quaecumque homo possidet sub carnalibus continentur. Et ideo de omnibus possessis decimae sunt solvendae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod specialis ratio fuit quare in veteri lege non fuit datum praeceptum de personalibus decimis, secundum conditionem populi illius: quia scilicet omnes aliae Tribus certas possessiones habebant, de quibus poterant sufficienter providere Levitis, qui carebant possessionibus; non autem interdicebatur eis quin de aliis operibus honestis lucrarentur, sicut et alii Judaei. Sed populus novae legis est ubique per mundum

andere Joden. Het volk van de Nieuwe Wet is echter over de geheele wereld verspreid, en velen daaruit hebben geen grondbezit, maar leven van ander werk; en als zij van hun zaken geen tienden opbrachten, zouden zij niets bijdragen voor het onderhoud van Gods dienaars. Ook is aan de bedienaars van de Nieuwe Wet strenger verboden zich met winstgevende zaken in te laten volgens den *Tweeden Brief aan Timotheus* (2. 4) : « *Niemand, die God als soldaat dient, houdt zich bezig met zaken van de wereld.* » Daarom zijn de menschen onder de Nieuwe Wet tot het opbrengen van persoonlijke tienden verplicht volgens de gewoonten van hun vaderland en de behoeften van de bedienaars. Daarom ook zegt Augustinus: « *Geef tienden van Uw soldij, van den handel en Uw handwerk.* »

2. Op twee manieren kan men iets op slechte wijze verkrijgen. Ten eerste omdat het verkrijgen zelf onrechtvaardig is, b. v. als men iets door roof, door diefstal of woeker krijgt; en dat moet de mensch teruggeven en er geen tienden van opbrengen. Is een akker echter van woekerwinst gekocht, dan moet de woekeraar van de vruchten ervan tienden opbrengen, omdat die vruchten niet van den woeker komen, maar een gave Gods zijn. — Andere dingen noemt men slecht verkregen, omdat zij door een slechte oorzaak

---

diffusus, quorum plurimi possessiones non habent, sed de aliquibus negotiis vivunt: qui nihil conferrent ad subsidium ministrorum Dei, si de eorum negotiis decimas non solverent. Ministris etiam novae legis arctius interdicitur ne se ingerant negotiis lucrativis: secundum illud 2 ad Timoth. 2. [v. 4] : « Nemo militans Deo implicat se saecularibus negotiis ». Et ideo in nova lege tenentur homines ad decimas personales, secundum consuetudinem patriae et indigentiam ministrorum. Unde Augustinus dicit [serm. 219. de Temp.] et habetur 16. q. 1. [cap.: Decimae] : « De militia, de negotio et artificio redde decimas ».

Ad secundum dicendum quod aliqua male acquiruntur dupliciter. Uno modo, quia ipsa acquisitio est injusta, puta quae acquiruntur per rapinam, aut furtum, aut usuram (1) : quae homo tenetur restituere, non autem de eis decimas dare. Tamen si aliquis ager sit emptus de usura, de fructu ejus tenetur usurarius decimas dare: quia fructus illi non sunt ex usurâ, sed ex Dei munere. Quaedam vero dicuntur male acquisita quia acquiruntur ex

---

(1) L. om.: aut usuram

verkregen worden, b. v. door als publieke vrouw te leven, door tooneelspel en dergelijke winsten, die men niet terug behoeft te geven. Van dergelijke winst moet men dus tienden opbrengen als andere persoonlijke tienden. De Kerk moet ze echter niet aannemen, zoolang zij, die ze opbrengen, in zonden zijn, om niet den schijn te wekken, dat zij deel heeft aan die zonden; maar als zij zich bekeerd hebben, kan men van hen hiervan tienden aannemen.

3. Wat op een doel is gericht, moet beoordeeld worden naar zijn passen bij dat doel. Het opbrengen nu van tienden is niet om zichzelf verplicht, maar om de bedienaars van den godsdienst, voor wie het niet eervol zou zijn, als zij ook het geringste met uiterste nauwkeurigheid zouden opvorderen, want dat wordt als een gebrek beschouwd, zooals de Wijsgeer bewijst. Daarom schreef de Oude Wet niet bepaald voor, dat van deze kleinigheden tienden moesten worden opgebracht, maar liet dit over aan het oordeel van hen, die ze wilden geven; want kleinigheden worden als niets beschouwd. Daarom brachten de Farizeën, die zich de volmaakte rechtvaardigheid volgens de Wet toeschreven, ook van deze kleine dingen tienden op. En hierom worden zij door den Heer niet berispt, maar alleen, omdat zij het grootere, nl. de geestelijke geboden, verachtten. Hij liet veeleer zien, dat dit op zichzelf hun tot aanbeveling

---

turpi causa, sicut de meretricio, et histrionatu, et aliis hujusmodi, quae non tenentur restituere. Unde de talibus tenentur decimas dare secundum modum aliarum personalium decimarum. Tamen Ecclesia non debet eas recipere quamdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare: sed postquam poenituerint, possunt ab eis de his recipi decimae.

Ad tertium dicendum quod ea quae ordinantur in finem sunt judicanda secundum quod competunt fini. Decimarum autem solutio est debita non propter se, sed propter ministros, quorum honestati non convenit ut etiam minima exacta diligentia requirant: hoc enim in vitium computatur, ut patet per Philosophum in 4. Ethic. [cap. 2. n. 8.]. Et ideo lex vetus non determinavit ut de hujusmodi minutis rebus decimae dentur, sed reliquit hoc arbitrio dare volentium: quia minima quasi nihil computantur. Unde Pharisaei, quasi perfectam legis justitiam sibi adscribentes, etiam de his minutis decimas solvebant. Nec tamen de hoc reprehenduntur a Domino: sed solum de hoc quod majora, scilicet spiritualia praecepta, contemnebant. Magis autem de hoc eos secundum se commendabiles esse ostendit, dicens:

strekte, als Hij zegt: « *Dit moest men doen,* » nl. ten tijde van de Wet, zooals Chrysostomus het uitlegt. Dit schijnt ook eerder als iets eervols te klinken dan als iets verplichts. Daarom zijn de menschen ook nu niet verplicht van deze kleinigheden tienden te geven, tenzij misschien om vaderlandsche gewoonten.

4. Van wat door diefstal of roof is weggenomen, behoeft hij, van wie het afgenomen is, geen tienden te geven, eer hij het teruggekregen heeft, tenzij hij door eigen schuld of nalatigheid schade heeft geleden; want dan behoeft de Kerk er geen schade onder te lijden. — Verkoopt hij echter koren, waarvan geen tiende is betaald, dan kan de Kerk zoowel van den kooper tienden vorderen, omdat hij iets heeft, waarop de Kerk recht bezit, als van den verkooper, die voor zoover het aan hem ligt, de Kerk benadeeld heeft. Als er echter een betaalt, is de ander er niet toe verplicht. Van de vruchten van den grond moeten tienden worden opgebracht, in zoover zij komen van een gave van God. En daarom vallen de tienden niet onder de belasting en behoeft ervan aan de arbeiders geen loon betaald te worden. Daarom moeten de belasting en het loon van de werklieden er niet eerst van afgetrokken

---

« Haec oportuit facere »: scilicet tempore legis ut Chrysostomus exponit [hom. 44. in op. imperf.]. Quod etiam videtur magis in quamdam decentiam sonare quam in obligationem. Unde et nunc de hujusmodi minutis rebus non tenentur homines decimas dare: nisi forte propter consuetudinem patriae.

Ad quartum dicendum quod de his quae furto vel rapina tolluntur ille a quo auferuntur decimas solvere non tenetur antequam recuperet: nisi forte propter culpam vel negligentiam suam damnum incurrerit; quia ex hoc Ecclesia non debet damnificari. Si vero vendat triticum non decimatum, potest Ecclesia decimas exigere Ecclesiae debitas (1) et ab emptore, quia habet rem Ecclesiae debitam; et a venditiore, quia (2), quantum est de se, Ecclesiam defraudavit. Uno tamen solvente, alius non tenetur. Debentur autem decimae de fructibus terrae inquantum proveniunt ex divino munere. Et ideo decimae non cadunt sub tributo, nec etiam sunt obnoxiae mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deduci tributa et pretium operariorum

---

(1) L. om.: Ecclesiae debitas
(2) L.: qui

worden, voordat de tienden worden betaald; maar eerst moeten de tienden worden opgebracht van den geheelen oogst.

IIIe ARTIKEL.

Moeten de tienden aan de geestelijken worden gegeven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de tienden niet aan de geestelijken moeten worden gegeven. — 1. Want onder het Oude Verbond werden de tienden aan de Levieten gegeven, omdat zij niet deelden in de bezittingen van het volk, zooals in het *Boek der Getallen* (18. 23) staat. Nu hebben de geestelijken onder het Nieuwe Verbond wel bezittingen, soms door erfenis, en dan die van de Kerk. Bovendien ontvangen zij de eerstelingen-offers en wat voor de levenden en dooden wordt aangeboden. Het schijnt dus overbodig hun tienden te geven.

2. Soms gebeurt het, dat iemand in een parochie woont en in een andere zijn land bebouwt; of dat een herder zijn kudde in een deel van het jaar binnen de grenzen van een parochie en in een ander deel binnen die van een andere parochie weidt; of zijn schaapskooi in een parochie heeft en zijn schapen in een andere

---

quam solvantur decimae: sed ante omnia debent decimae solvi ex integris fructibus.

ARTICULUS III.

Utrum decimae sint clericis dandae.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod decimae non sint clericis dandae. Levitis enim in veteri testamento decimae dabantur quia non habebant aliquam partem in possessionibus populi, ut habetur Num. 18. [v. 23, 24]. Sed clerici in novo testamento habent possessiones et patrimoniales interdum, et ecclesiasticas. Recipiunt insuper primitias, et oblationes pro vivis et mortuis. Superfluum ergo est quod eis decimae dentur.

2. PRÆTEREA, contingit quandoque quod aliquis habet domicilium in una parochia, et colit agros in alia; vel aliquis pastor ducit gregem per unam partem anni in terminis unius parochiae, et alia parte anni in terminis alterius; vel habet ovile in una parochia, et pascit oves in alia: in quibus

weidt; en in deze en dergelijke gevallen kan men schijnbaar niet uitmaken, aan welke geestelijken men de tienden moet opbrengen. Het schijnt dus niet, dat men bepaald aan sommige geestelijken de tienden moet opbrengen.

3. Er bestaat een algemeene gewoonte in sommige landen, dat soldaten de tienden als een leengoed van de Kerk bezitten. Ook ontvangen sommige kloosterlingen de tienden. Dus schijnen niet alleen de geestelijken, die zielzorg bezitten, recht op de tienden te hebben.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek der Getallen* (18. 21) staat: « *Aan de zonen van Levi heb Ik alle tienden van Israël als bezit gegeven voor den dienst, waarmee zij Mij in den tabernakel dienen.* » Nu zijn de geestelijken de opvolgers van de Levieten in het Nieuwe Verbond. Dus hebben alleen de geestelijken recht op de tienden.

LEERSTELLING. — Wat de tienden betreft, moet men twee dingen in aanmerking nemen: ten eerste het recht zelf om tienden te ontvangen, en dan de dingen, die onder den naam van tienden

---

et consimilibus (1) casibus non videtur posse distingui quibus clericis sint decimae solvendae. Ergo non videtur quod aliquibus clericis determinate sint solvendae decimae.

3. PRÆTEREA, generalis consuetudo habet in quibusdam terris quod milites decimas ab Ecclesia in feudum tenent. Religiosi etiam quidam decimas accipiunt. Non ergo videtur quod solum clericis curam animarum habentibus decimae debeantur.

SED CONTRA est, quod dicitur Num. 18. [v. 21]: « Filiis Levi dedi omnes decimas Israël in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo ». Sed filiis Levi succedunt clerici in novo testamento. Ergo solis clericis decimae debentur.

RESPONDEO dicendum quod circa decimas duo sunt consideranda: scilicet ipsum jus accipiendi decimas; et ipsae res quae nomine decimae dantur.

---

(1) L.: similibus

worden gegeven. Nu is het recht om tienden te krijgen iets geestelijks, want het is een gevolg van het recht van de bedienaars van het altaar, om van hun dienstwerk onderhouden te worden; en van « *degenen, die het geestelijke zaaien, om het tijdelijke te ontvangen.* » (1 Cor. 9. 11) En dit komt alleen aan geestelijken, die zielzorg hebben, toe. En daarom komt hun alleen ook toe genoemd recht te hebben. — Maar wat onder den naam van tienden wordt gegeven, is iets stoffelijks. Daarom kan het aan iedereen in gebruik worden gegeven. En zoo kan het ook bij leeken terecht komen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals werd gezegd (1e Art. 4e Antw.), waren onder de Oude Wet bijzondere tienden bestemd voor het onderhoud van de armen. Maar onder de Nieuwe Wet worden de tienden aan de geestelijken niet alleen voor hun eigen onderhoud gegeven, maar ook om daarmee de armen bij te staan. En daarom zijn zij niet overbodig, maar hiervoor zijn de kerkelijke bezittingen en de geschenken en de eerstelingen even goed als de tienden noodig.

2. Persoonlijke tienden behooren toe aan de kerk van de parochie, waarin iemand woont. Maar het schijnt redelijker, dat de tienden van landbezit toekomen aan de kerk, binnen wier grenzen dat goed ligt. Het recht echter bepaalt, dat lang geldende

---

Jus autem accipiendi decimas spirituale est: consequitur enim illud debitum quo ministris altaris debentur sumptus de ministerio, et quo « seminantibus spiritualia debentur temporalia »; quod ad solos clericos pertinet habentes curam animarum. Et ideo eis solis competit hoc jus habere. Res autem quae nomine decimarum dantur, corporales sunt. Unde possunt in usum quorumlibet cedere. Et sic possunt etiam ad laicos pervenire.

AD PRIMUM ergo dicendum quod in veteri lege, sicut dictum est [art. 1; huj. q. ad 4.], speciales quaedam decimae deputabantur subventioni pauperum. Sed in nova lege decimae dantur clericis non solum propter sui sustentationem, sed etiam ut ex eis subveniant pauperibus. Et ideo non superfluunt: sed ad hoc necessariae sunt possessiones ecclesiasticae, et oblationes et primitiae, simul cum decimis.

AD SECUNDUM dicendum quod decimae personales debentur ecclesiae in cujus parochia homo habitat. Decimae vero praediales rationabiliter magis videntur pertinere ad ecclesiam in cujus terminis praedia sita sunt.

gewoonten op dit punt van kracht moeten blijven. Een herder echter, die op verschillende tijden zijn kudde binnen twee parochies weidt, moet naar verhouding aan beide kerken de tienden opbrengen. En daar de opbrengst van de kudde van het weiden komt, heeft de kerk, in wier gebied de kudde graast, meer recht op de tienden van de kudde dan die, binnen wier grenzen de schaapskooi ligt.

3. Zooals de Kerk de onder den naam van tienden ontvangen goederen aan een leek kan geven, kan zij ook toestaan, dat zij de te geven tienden zelf innen, terwijl het recht om ze te ontvangen aan de dienaars van de Kerk voorbehouden blijft; hetzij omdat het voor de Kerk noodig is, zooals men zegt dat de tienden aan sommige soldaten als leengoed door de Kerk zijn afgestaan; hetzij om de armen te helpen, zooals aan sommige religieuzen, die leeken zijn of geen zielzorg hebben, sommige tienden als een aalmoes zijn afgestaan. Maar sommige kloosterlingen hebben recht om tienden te ontvangen, omdat zij zielzorg hebben.

Tamen jura determinant quod in hoc servetur consuetudo diu obtenta. Pastor autem qui diversis temporibus in duabus parochiis gregem pascit, debet proportionaliter utrique ecclesiae decimas solvere. Et quia ex pascuis fructus gregis proveniunt, magis debetur decima gregis ecclesiae in cujus territorio grex pascitur, quam illi in cujus territorio ovile locatur.

Ad TERTIUM dicendum quod sicut res nomine decimae acceptas potest ecclesia alicui laico tradere, ita etiam potest ei concedere ut dandas decimas ipsi accipiant, jure accipiendi ministris Ecclesiae reservato: sive pro necessitate Ecclesiae, sicut quibusdam militibus decimae debentur (1) in feudum per Ecclesiam concessae; sive etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam religiosis laicis vel non habentibus curam animarum aliquae decimae sunt consessae per modum eleemosynae. Quibusdam tamen religiosis competit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum.

(1) L. : dicuntur

IVe ARTIKEL.

Moeten ook de geestelijken tienden opbrengen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat ook de geestelijken tienden moeten opbrengen. — 1. Want volgens het algemeen geldende recht moet de parochiekerk tienden ontvangen van de landgoederen, die binnen haar gebied liggen. Nu komt het soms voor, dat geestelijken eigen stukken land hebben liggen binnen de grenzen van een parochiekerk. Of ook, dat een kerk daar kerkelijke bezittingen heeft. Dus schijnen de geestelijken tienden van grondbezit te moeten opbrengen.

2. Sommige kloosterlingen zijn geestelijken. Toch moeten zij aan de kerken tienden opbrengen om het land, ook als zij het met eigen handen bebouwen. Dus schijnen de geestelijken niet vrijgesteld te zijn van het opbrengen van tienden.

3. Zooals in het *Boek der Getallen* (18. 21) wordt bepaald, dat de Levieten de tienden van het volk moeten ontvangen, wordt ook voorgeschreven (v. 26), dat zij zelf tienden geven aan den Hoogepriester. Om dezelfde reden dus, dat de leeken aan de

---

ARTICULUS IV.

Utrum etiam clerici teneantur decimas dare.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod etiam clerici teneantur decimas dare. Quia de jure communi ecclesia parochialis debet recipere decimas praediorum quae in territorio ejus sunt. Contingit autem quandoque quod clerici habent in territorio alicujus parochialis ecclesiae aliqua praedia propria. Vel etiam aliqua alia ecclesia habet ibi possessiones ecclesiasticas. Ergo videtur quod clerici teneantur dare praediales decimas.

2. PRÆTEREA, aliqui religiosi sunt clerici. Qui tamen tenentur dare decimas ecclesiis ratione praediorum quae etiam manibus propriis excolunt. Ergo videtur quod clerici non sint immunes a solutione decimarum.

3. PRÆTEREA, sicut Num. 18. [v. 21] praecipitur quod Levitae a populo decimas accipiant, ita etiam praecipitur quod ipsi dent decimas

geestelijken tienden moeten opbrengen, moeten de geestelijken tienden opbrengen voor den Paus.

4. Zooals de tienden moeten dienen voor het onderhoud van de geestelijken, moeten zij ook dienen om de armen te helpen. Zouden dus de geestelijken van het opbrengen van tienden vrijgesteld zijn, dan waren de armen om dezelfde reden vrij. Het tweede nu is niet waar, en dus ook het eerste niet.

Maar daartegenover staat, dat een *Decretaal* van Paus Paschalis zegt: « *Het is een nieuwe vorm van afpersing, dat geestelijken van geestelijken tienden eischen.* »

LEERSTELLING. — Dezelfde reden kan geen oorzaak van geven en krijgen zijn, evenmin als oorzaak van werken en ondergaan; maar het kan gebeuren, dat om verschillende oorzaken en in verschillend opzicht het een en dezelfde is, die geeft en ontvangt, evenals wie werkt en ondergaat. Nu hebben de geestelijken, in zoover zij als dienaars van het altaar het geestelijke goed onder het volk zaaien, recht om tienden van de geloovigen te ontvangen. En dus zijn dergelijke geestelijken, in zoover zij geestelijken zijn,

---

summo sacerdoti. Ergo, qua ratione laici debent dare decimas clericis, eadem ratione clerici debent dare decimas Summo Pontifici.

4. PRÆTEREA, sicut decimae debent cedere in sustentationem clericorum, ita etiam debent cedere in subventionem pauperum. Si ergo clerici excusantur a solutione decimarum, pari ratione excusantur et pauperes. Hoc autem est falsum. Ergo et primum.

SED CONTRA est quod dicit Decretalis Paschalis II Papae [cap. Novum genus, de Decimis etc.]: « Novum genus exactionis est ut clerici a clericis decimas exigant ».

RESPONDEO dicendum quod idem non potest esse causa dandi et recipiendi, sicut nec causa agendi et patiendi: contingit autem ex diversis causis, et respectu diversorum, eumdem esse dantem et recipientem, sicut agentem et patientem. Clericis autem inquantum sunt ministri altaris spiritualia populo seminantes, decimae a fidelibus debentur. Unde tales clerici, inquantum clerici sunt, idest inquantum habent ecclesiasticas possessiones, decimas

d. w. z. in zoover zij kerkelijke bezittingen hebben, niet verplicht om tienden op te brengen. — Maar om andere redenen, nl. omdat zij zelf bezittingen hebben, hetzij door van de ouders te erven of door koop of op welke manier ook, zijn zij verplicht tienden op te brengen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het antwoord hierop blijkt uit de leerstelling. Want geestelijken moeten als anderen aan de parochiekerk tienden opbrengen van eigen bezittingen, ook al zijn zij aan diezelfde kerk verbonden, want er is verschil tusschen eigen en gemeenschappelijk bezit. Maar het landbezit van de kerk is niet tiendplichtig, ook al ligt het binnen de grenzen van een andere parochie.

2. Als kloosterlingen, die geestelijken zijn, zielzorg hebben en geestelijk goed aan het volk geven, behoeven zij geen tienden op te brengen, maar kunnen ze ontvangen. Maar het is anders met andere kloosterlingen, ook al zijn zij geestelijken, die geen geestelijk goed aan het volk geven. Want zij moeten volgens het gewone recht tienden opbrengen, maar hebben eenige vrijstellingen volgens verschillende hun door den Apostolischen Stoel geschonken gunsten.

3. In de Oude Wet hadden de priesters recht op de eerstelingen

---

solvere non tenentur. Ex alia vero causa, scilicet propter hoc quod possident proprio jure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, vel quocumque hujusmodi modo, sunt ad decimas solvendas obligati.

Unde patet responsio AD PRIMUM. Quia clerici de propriis praediis tenentur solvere decimas parochiali ecclesiae sicut et alii, etiamsi ipsi sint ejusdem ecclesiae clerici: quia aliud est habere aliquid ut proprium, aliud ut commune. Praedia vero ecclesiae non sunt ad decimas solvendas obligata, etiamsi sint infra terminos alterius parochiae.

AD SECUNDUM dicendum quod religiosi qui sunt clerici, si habeant curam animarum spiritualia populo dispensantes, non tenentur decimas dare, sed possunt eas recipere. De aliis vero religiosis, etiamsi sint clerici, qui non dispensant populo spiritualia, est alia ratio. Ipsi enim tenentur de jure communi decimas dare: habent tamen aliquam immunitatem secundum diversas concessiones eis a Sede Apostolica factas.

AD TERTIUM dicendum quod in veteri lege primitiae debebantur sacer-

en de Levieten op de tienden, en waar de Levieten onder de priesters stonden, beval de Heer, dat zij in plaats van de eerstelingen, aan den Hoogepriester de tiend van de tienden gaven. Nu zouden de geestelijken dus ook om dezelfde reden aan den Paus tienden moeten opbrengen als hij dat vroeg. Want de natuurlijke rede schrijft voor, dat wie zorgen moet voor het algemeen nut van de geheele menigte, voorzien wordt van wat hij noodig heeft om uit te voeren, wat voor het heil van allen noodig is.

4. De tienden moeten dienen voor het onderhoud van de armen volgens door de geestelijken gemaakte verdeeling. En daarom hebben de armen geen reden om tienden te ontvangen, maar zij moeten ze wel opbrengen.

---

dotibus, decimae autem Levitis: et quia sub sacerdotibus Levitae erant, Dominus mandavit ut ipsi, loco primitiarum, solverent summo sacerdoti decimam decimae. Unde nunc, eadem ratione, tenentur clerici Summo Pontifici decimam dare, si exigeret. Naturalis enim ratio dictat ut illis qui habent curam de communi multitudinis statu, provideatur de bonis omnibus (1), unde possent exequi ea quae pertinent ad communem salutem.

Ad quartum dicendum quod decimae debent cedere in subventionem pauperum per dispensationem clericorum. Et ideo pauperes non habent causam accipiendi decimas, sed tenentur eas dare.

---

(1) L. om.: de bonis omnibus

ACHT EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DE GELOFTE.

(Twaalf Artikelen.)

Vervolgens moeten wij over de gelofte spreken, waardoor iets aan God wordt beloofd. (Zie 85e Kw. Inl.) En hierover stellen wij ons twaalf vragen:

1. Wat is een gelofte?
2. Waarover kan een gelofte worden gedaan?
3. Over het verplichtend zijn van de gelofte.
4. Over het nut van het afleggen van een gelofte.
5. Van welke deugd is de gelofte een daad?
6. Is het verdienstelijker iets krachtens een gelofte te doen dan zonder een gelofte?
7. Over het plechtig zijn van een gelofte.
8. Kunnen zij, die onder de macht van een ander staan, geloften afleggen?
9. Kunnen kinderen door een gelofte verplicht worden in het klooster te treden?

QUAESTIO LXXXVIII.

DE VOTO, PER QUOD ALIQUID DEO PROMITTITUR, IN DUODECIM ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de voto, per quod aliquid Deo promittitur.

Et circa hoc quaeruntur duodecim: 1. Quid sit votum. — 2. Quid cadat sub voto. — 3. De obligatione voti. — 4. De utilitate vovendi. — 5. Cujus virtutis sit actus. — 6. Utrum magis meritorium sit facere aliquid ex voto, quam sine voto. — 7. De solemnitate voti. — 8. Utrum possint vovere, qui sunt potestati alterius subjecti. — 9. Utrum pueri possint voto

10. Kan men van een gelofte ontslagen worden, of kan ze veranderd worden?

11. Kan men van de plechtige gelofte van onthouding ontslagen worden?

12. Is het gezag van de overste vereischt om van een gelofte te ontheffen?

Ie ARTIKEL.

Bestaat een gelofte alleen in een voornemen van den wil?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat een gelofte alleen in een voornemen van den wil bestaat. — 1. Want volgens sommigen is een gelofte « *het maken van een goed voornemen, door overleg versterkt, waardoor iemand zich tegenover God verplicht om iets te doen of niet te doen.* » Maar het maken van een goed voornemen, met alles wat daarbij wordt gevoegd, kan in een wilsdaad alleen bestaan. Dus bestaat een gelofte alleen in een voornemen van den wil.

2. De naam gelofte (votum) zelf schijnt van den wil (voluntas) afgeleid te zijn; want men zegt, dat iemand uit eigen beweging

---

obligari ad religionis ingressum. — 10. Utrum votum sit dispensabile, vel commutabile. — 11. Utrum in solemni voto continentiae possit dispensari. — 12. Utrum requiritur in dispensatione voti superioris auctoritas.

ARTICULUS I.

Utrum votum consistat in solo proposito voluntatis.

[4. Dist. 38. q. 1. art. 1. qla. 1.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod votum consistat in solo proposito voluntatis. Quia secundum quosdam, votum est « conceptio boni propositi, cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum vel non faciendum se Deo obligat ». Sed conceptio boni propositi, cum omnibus quae adduntur, potest in solo motu voluntatis consistere. Ergo votum in solo proposito voluntatis consistit.

2. PRÆTEREA, ipsum nomen voti videtur a voluntate assumptum: dicitur

(voto) doet, wat hij vrijwillig doet. Nu is een voornemen een daad van den wil, maar een belofte van het verstand. Dus bestaat een gelofte alleen uit een wilsdaad.

3. De Heer zegt bij *Lucas* (9. 62) : « *Niemand, die de hand aan den ploeg slaat en dan omziet, is geschikt voor het Rijk van God.* » Maar als iemand het voornemen maakt om iets goeds te doen, dan slaat hij daardoor alleen reeds de hand aan den ploeg. Ziet hij dus om, d. w. z. laat hij het goede voornemen varen, dan is hij niet geschikt voor het Rijk van God. Door het maken van een goed voornemen alleen heeft iemand dus al verplichtingen tegenover God, ook al belooft hij niets. En daarom schijnt de gelofte alleen in het voornemen van den wil te bestaan.

Maar daartegenover staat, wat de *Prediker* (5. 3) zegt: « *Als gij aan God een gelofte hebt gedaan, talmt dan niet met die uit te voeren; want een dwaze belofte, waaraan men niet getrouw is, mishaagt Hem.* » Dus is een gelofte doen beloven, en is een gelofte een belofte.

LEERSTELLING. — De gelofte sluit een verplichting in om iets wel of niet te doen. Nu verplicht een mensch zich tegenover een

---

enim aliquis proprio voto facere quae voluntarie facit. Sed propositum est actus voluntatis: promissio autem rationis. Ergo votum in solo actu voluntatis consistit.

3. PRÆTEREA, Dominus dicit, Luc. 9. [v. 62]: « Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno Dei ». Sed aliquis ex hoc ipso quod habet propositum bene faciendi mittit manum ad aratrum. Ergo si aspiciat retro, desistens a bono proposito, non est aptus regno Dei. Ex solo ergo bono proposito aliquis obligatur apud Deum, etiam nulla promissione facta. Et ita videtur quod in solo propositio voluntatis votum consistat.

SED CONTRA est quod dicitur Eccle. 5. [v. 3]: « Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis et stulta promissio ». Ergo vovere est promittere, et votum est promissio.

RESPONDEO dicendum quod votum quamdam obligationem importat ad aliquid faciendum vel dimittendum. Obligat autem homo se homini ad

ander mensch tot iets door een belofte, wat een daad van het verstand is, omdat het daaraan toekomt de dingen te ordenen; want zooals een mensch door bevelen of verzoeken verordent, dat iets voor hem door anderen geschiedt, zoo ordent hij door te beloven wat hij voor anderen moet doen. Een belofte echter, die een mensch aan een ander doet, kan niet gebeuren tenzij door woorden of door andere uitwendige teekens. Maar aan God kan men een belofte doen door de inwendige gedachte alleen al, want zooals in het *Eerste Boek der Koningen* (16. 7) wordt gezegd, « *zien de menschen, wat zich uiterlijk toont, maar God ziet het hart.* » Soms wordt het echter uiterlijk door woorden uitgedrukt, hetzij om zichzelf meer op te wekken, zooals bij het gebed is gezegd (83e Kw. 12e Art.), hetzij om anderen tot getuigen te nemen, zoodat men het breken van de gelofte niet alleen uit vrees voor God nalaat, maar ook uit ontzag voor de menschen. Een belofte nu volgt uit het voornemen om iets te doen. Maar een voornemen vereischt een voorafgaand overleg, want het is een daad van den rijp beraden wil. Zoo moeten er dus noodzakelijk drie dingen bij een gelofte aanwezig zijn: ten eerste overleg, ten tweede het voornemen van den wil, en ten derde een belofte, waardoor de gelofte haar volmaakten aard krijgt. Soms echter worden daar nog twee dingen bijgevoegd als een soort bevestiging van de gelofte: nl. het

---

aliquid per modum promissionis, quae est rationis actus, ad quam pertinet ordinare: sicut enim homo imperando, vel deprecando ordinat quodammodo quid sibi ab aliis fiat, ita promittendo ordinat quid ipse pro alio facere debeat. Sed promissio quae ab homine fit homini, non potest fieri nisi per verba vel quaecumque exteriora signa. Deo autem potest fieri promissio per solam interiorem cogitationem: quia ut dicitur I Reg. 16. [v. 7]: « Homines vident ea quae parent, sed Deus intuetur cor ». Exprimuntur tamen quandoque verba exteriora vel ad sui ipsius excitationem, sicut circa orationem dictum est [q. 83. art. 12.]: vel etiam ad alios contestandum, ut non solum desistant a fractione voti propter timorem Dei, sed etiam propter reverentiam hominum. Promissio autem procedit ex proposito faciendi. Propositum autem aliquam deliberationem praeexigit: cum sit actus voluntatis deliberatae. Sic ergo ad votum tria necessitate requiruntur: primo quidem, deliberatio; secundo, propositum voluntatis; tertio, promissio, in qua perficitur ratio voti. Superadduntur vero quandoque et alia duo, ad

uitspreken met den mond, naar het psalmwoord: « *Ik zal mijn geloften, die mijn lippen hebben uitgesproken, tegenover U houden.* » (*Ps.* 65. 13) en dan het getuige zijn van anderen. Daarom zegt de Magister: « *De gelofte is het bekend maken van een vrijwillige belofte, die aan God moet worden gedaan en over dingen, die met God in verband staan.* » Maar het getuigenis geven kan men op het innerlijk getuigen laten slaan.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het maken van een goed voornemen wordt hier niet bevestigd door zielsoverleg, als er geen belofte op het overleg volgt.

2. 's Menschen wil beweegt het verstand om iets te beloven over wat onder den wil valt. En wat dat betreft kreeg de gelofte haar naam van den wil als van het eerste, wat beweegt.

3. Wie de hand aan den ploeg slaat, doet al iets. Maar wie alleen een voornemen maakt, doet nog niets. Maar als hij belooft, toont hij zich al bereid om iets te doen, al brengt hij nog niet, wat hij belooft, tot uitvoering; zooals hij, die de hand aan den ploeg slaat, nog niet ploegt, maar toch reeds zijn hand uitsteekt om te gaan ploegen.

---

quamdam voti confirmationem: scilicet pronuntiatio oris, secundum illud Ps. 65. [v. 13, 14]: « Reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea »; et iterum testimonium aliorum. Unde Magister dicit, in 38, dist. 4, lib. Sent., quod votum est « testificatio quaedam promissionis spontaneae, quae Deo et de his quae sunt Dei fieri debet »: quamvis testificatio possit ad interiorem testificationem proprie referri.

AD PRIMUM ergo dicendum quod conceptio boni propositi non firmatur ex animi deliberatione nisi promissione deliberationem consequente.

AD SECUNDUM dicendum quod voluntas hominis movet rationem ad promittendum aliquid circa ea quae ejus voluntati subduntur. Et pro tanto votum a voluntate accipit nomen quasi a primo movente.

AD TERTIUM dicendum quod ille qui mittit manum ad aratrum jam facit aliquid. Sed ille qui solum proponit nondum aliquid facit. Sed quando promittit, jam incipit se exhibere ad faciendum, licet nondum impleat quod promittit: sicut ille qui ponit manum ad arandum (1) nondum arat, jam tamen ponit manum ad arandum.

---

(1) L.: aratrum

IIe ARTIKEL.

Moet een gelofte altijd over iets beters gaan?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat een gelofte niet altijd over iets beters moet gaan. — 1. Want men noemt beter, wat onder de dingen valt, die niet meer verplicht zijn. Nu doet men niet alleen geloften over wat boven het verplichte uitgaat, maar ook over wat voor de zaligheid noodig is. Want « *bij het doopsel beloven de menschen den duivel te verzaken en zijn verleidingen en het geloof te bewaren,* » zooals de *Glossa* bij het psalmwoord: «*Doet geloften en volbrengt ze den Heer Uw God,*» (*Ps.* 75. 12) zegt. Ook deed Jacob de gelofte, dat « *de Heer hem tot God zou zijn,* » zooals wij in het *Boek der Schepping* (28. 21) lezen; maar dat zijn allemaal dingen die noodzakelijk zijn ter zaligheid. Dus gaat de gelofte niet alleen over iets beters.

2. Jephte wordt bij de lijst van de Heiligen opgenoemd, zooals uit den *Brief aan de Hebreën* (11. 32) blijkt. Maar hij doodde zijn onschuldige dochter om een gelofte, zooals wij in het *Boek der Rechters* (11. 39) lezen. Omdat nu het dooden van een

---

ARTICULUS II.

Utrum votum semper debeat fieri de meliori bono.

[4. Dist. 38. q. 1. a. 1. qla 2.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod votum non semper debeat fieri de meliori bono. Dicitur enim melius bonum quod ad supererogationem pertinet. Sed votum non solum fit de his quae sunt supererogationis, sed etiam de his quae pertinent ad salutem. Nam et « in baptismo vovent homines abrenuntiare diabolo et pompis ejus, et fidem servare »: ut dicit Gloss. super illud Ps. 75. [v, 12]: « Vovete et reddite Domino Deo vestro ». Jacob etiam vovit quod « esset ei Dominus in Deum », ut habetur Gen. 28. [v. 21]: hoc autem est maxime de necessitate salutis. Ergo votum non solum fit de meliori bono.

2. PRÆTEREA, Jephte in catalogo Sanctorum ponitur, ut patet Hebr. 11. [v. 32]. Sed ipse filiam innocentem occidit propter votum, ut habetur Judic. 11. [v. 39]. Cum ergo occisio innocentis non sit melius bonum,

onschuldige niet iets beters, maar op zichzelf ongeoorloofd is, schijnt men niet alleen een gelofte over iets beters, maar ook over iets ongeoorloofds te kunnen doen.

3. Wat voor onzen persoon nadeelig of voor niemand nuttig is, kan men niet iets beters noemen. Nu doet men soms geloften over bovenmatig nachtwaken of vasten, wat op een gevaar voor den persoon neerkomt. Ook doet men soms geloften over onverschillige en voor niets nuttige dingen. Dus gaat een gelofte niet altijd over iets beters.

Maar daartegenover staat, wat in het *Boek Deuteronomium* (23. 22) wordt gezegd: « *Als gij geen gelofte wilt doen, zult gij toch zonder zonde zijn.* »

LEERSTELLING. — Zooals is gezegd, is een gelofte een aan God gedane belofte. Nu gaat een belofte over iets, wat men uit eigen beweging voor een ander doet. Want het zou geen belofte, maar een bedreiging zijn, als men zei, dat men iets *tegen* een ander zou doen. Ook zou een belofte nutteloos zijn, als men iets aan een ander zou beloven, wat hem niet aangenaam was. En dus volgt, omdat iedere zonde tegen God ingaat en God geen werk aange-

---

sed sit secundum se illicitum, videtur quod votum fieri possit non solum de meliori bono, sed etiam de illicitis.

3. PRÆTEREA, ea quae redundant in detrimentum personae, vel quae ad nihil sunt utilia, non habent rationem melioris boni. Sed quandoque fiunt aliqua vota de immoderatis vigiliis et jejuniis, quae vergunt in periculum personae. Quandoque etiam fiunt aliqua vota de aliquibus indifferentibus et ad nihil valentibus. Ergo non semper votum est melioris boni.

SED CONTRA est quod dicitur Deut. 23. [v. 22]: « Si nolueris polliceri, absque peccato eris ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], votum est promissio Deo facta. Promissio autem est alicujus quod quis pro aliquo voluntarie facit. Non enim esset promissio, sed comminatio, si quis diceret se contra aliquem facturum. Similiter vana esset promissio si aliquis alicui promitteret id quod ei non esset acceptum. Et ideo, cum omne peccatum sit contra Deum; nec aliquod opus sit Deo acceptum nisi sit virtuosum: con-

naam is, als het geen werk is van deugd, dat men geen gelofte mag doen over iets ongeoorloofds en ook niet over iets onverschilligs, maar alleen over een daad van deugd.

Daar een gelofte echter een belofte uit eigen beweging insluit en noodzakelijkheid de eigen beweging uitsluit, valt datgene, wat er absoluut noodzakelijk moet zijn of niet zijn, niet onder een gelofte; want het zou dwaas zijn, als iemand een gelofte deed te zullen sterven of niet te zullen vliegen. Wat niet absoluut, maar wel om een doel noodzakelijk is, zooals wat voor de zaligheid niet kan worden gemist, valt onder een gelofte, in zoover het vrijwillig gebeurt, niet in zoover het noodzakelijk is. Maar wat niet absoluut, noch om een doel noodzakelijk is, is geheel en al vrijwillig; en dat valt in den meest eigenlijken zin onder een gelofte. En dat wordt iets beters genoemd in vergelijking met het goede, wat in het algemeen voor de zaligheid noodzakelijk is. En daarom zegt men in eigenlijken zin, dat een gelofte over iets beters gaat.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het verzaken aan de verleidingen van den duivel en het bewaren van het geloof van Christus valt onder de gelofte van de gedoopten, in zoover het vrijwillig geschiedt, al is het ook voor de zaligheid noodzakelijk.

---

sequens est quod de nullo illicito, nec de aliquo indifferenti debeat fieri votum, sed solum de aliquo actu virtutis.

Sed quia votum promissionem voluntariam importat, necessitas autem voluntatem excludit, id quod est absolute necessarium esse vel non esse nullo modo sub voto cadit: stultum enim esset si quis voveret se esse moriturum, vel se non esse voluntarium. Illud vero quod non habet absolutam necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, cadit quidem sub voto inquantum voluntarie fit, non autem inquantum est necessitatis. Illud autem quod neque cadit sub necessitate absoluta neque sub necessitate finis, omnino est voluntarium. Et ideo hoc propriissime cadit sub voto. Hoc autem dicitur esse majus bonum in comparatione ad bonum quod communiter est de necessitate salutis. Et ideo, proprie loquendo, votum dicitur esse de meliori bono.

AD PRIMUM ergo dicendum quod hoc modo sub voto baptizatorum cadit abrenuntiare pompis diaboli et fidem Christi servare, quia voluntarie fit, licet sit de necessitate salutis.

En hetzelfde kan men van de gelofte van Jacob zeggen. Men kan dit echter ook zoo opvatten dat Jacob een gelofte deed om den Heer als God te beschouwen met een bijzondere vereering, waartoe hij niet verplicht was, zooals door het aanbieden van tienden en dergelijken, die er daar bij worden gevoegd.

2. Sommige dingen zijn in alle gevallen goed, zooals de daden van deugd; en deze dingen kunnen zonder voorbehoud onder een gelofte vallen. — Andere dingen zijn in alle gevallen verkeerd, zooals wat in zichzelf zonde is; en dat kan op geen enkele manier ondere een gelofte vallen. — Weer andere dingen zijn op zichzelf beschouwd wel goed, en kunnen in dit opzicht wel voorwerp van een gelofte zijn; maar zij kunnen een verkeerd gevolg hebben, en dan mag men ze niet houden. En zoo geschiedde het met de gelofte van Jephte, die zooals in het *Boek der Rechters* (11. 30) wordt gezegd, « *den Heer een gelofte deed, zeggend: als Gij de zonen van Ammon in mijn handen levert, zal ik de eerste, die uit mijn huis komt en mij tegemoet gaat als ik in vrede terugkom, den Heer als brandoffer aanbieden.* » Want dat zou een verkeerd gevolg kunnen hebben, als hem iets tegemoet kwam, wat niet geofferd mocht worden, zooals b. v. een ezel of een mensch; en dat gebeurde ook. Daarom was hij, zooals Hieronymus zegt,

---

Et similiter potest dici de voto Jacob. Quamvis etiam possit intelligi quod Jacob vovit se habere Dominum in Deum per specialem cultum, ad quem non tenebatur: sicut per decimarum oblationem, et alia hujusmodi quae ibi [v. 22] subduntur.

Ad secundum dicendum quod quaedam sunt quae in omnem eventum sunt bona: sicut opera virtutis et alia bona quae possunt absolute cadere sub voto. Quaedam vero in omnem eventum sunt mala: sicut ea quae secundum se sunt peccata. Et haec nullo modo possunt sub voto cadere. Quaedam vero sunt quidem in se considerata bona, et secundum hoc possunt cadere sub voto: possunt tamen habere malum eventum, in quo non sunt observanda. Et sic accidit in voto Jephte, qui, ut dicitur Judic. 11. [v. 30, 31]: « Votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meae mihique occurrerit revertenti in pace, eum offeram holocaustum Domino ». Hoc autem poterat malum eventum habere, si occurreret ei aliquod animal non immolandum, sicut asinus vel homo; quod etiam accidit. Unde Hieronymus dicit [Petr. Comestor, Hist. Schol., Hist. Judic., cap. 12.]: « In

« *dwaas in het doen van de gelofte,* » omdat hij geen onderscheid maakte, « *en goddeloos in het houden ervan.* » Er gaat echter aan vooraf, dat « *de geest des Heeren over hem kwam,* » (11. 29) omdat zijn geloof en godsdienstigheid, waardoor hij werd aangezet tot het doen van de gelofte, van den H. Geest kwamen. Daarom staat hij in de lijst van de Heiligen, en ook om de overwinning die hij behaalde; en omdat het waarschijnlijk is, dat hij berouw heeft gehad over zijn misdaad, die toch een teeken was van iets goeds.

3. Het pijnigen van het eigen lichaam, b. v. door nachtwaken en vasten, is God niet aangenaam, tenzij in zoover het een daad van deugd is; en dat is het, als het met de noodige voorzichtigheid geschiedt, zoodat nl. de begeerlijkheid wordt bedwongen en het de natuur toch niet te moeilijk wordt gemaakt. En tot zoover kan men over deze dingen een gelofte doen. Daarom voegt de Apostel in den *Brief aan de Romeinen* (12. 1), na gezegd te hebben: « *Draagt Uw lichamen aan God als een levend, heilig en Hem behaaglijk offer op,* » eraan toe: « *uw redelijken eeredienst.* » — Maar omdat de mensch zich in zijn oordeel gemakkelijk vergist in dingen, die hem zelf betreffen, moet men dergelijke geloften liever naar het oordeel van den overste houden of nalaten. Maar dit zoo, dat als iemand duidelijk veel hinder zou ondervinden van

---

vovendo fuit stultus », quia discretionem non habuit, « et in reddendo impius ». Praemittitur tamen ibidem, [Judic. c. 11, v. 29] quod « factus est super eum Spiritus Domini »: quia fides et devotio ipsius, ex qua motus est ad vovendum, fuit a Spiritu Sancto. Propter quod ponitur in catalogo Sanctorum et propter victoriam quam obtinuit; et quia probabile est eum poenituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.

AD TERTIUM dicendum quod maceratio proprii corporis, puta per vigilias et jejunia, non est Deo accepta nisi inquantum est opus virtutis: quod quidem est inquantum cum debita discretione fit, ut scilicet concupiscentia refraenetur et natura non nimis gravetur. Et sub tali tenore possunt hujusmodi sub voto cadere. Propter quod et Apostolus ad Rom. 12. [v. 1] postquam dixerat, « Exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem », addidit: « rationabile obsequium vestrum ». Sed quia in his quae ad seipsum pertinent de facili fallitur homo in judicando, talia vota congruentius secundum arbitrium superioris sunt vel servanda vel praetermittenda. Ita tamen quod si ex observatione talis voti magnum et

het onderhouden van een dergelijke gelofte en zich niet tot zijn overste zou kunnen wenden, hij een dergelijke gelofte niet zou moeten houden. — Geloften echter over ijdele en nutteloze dingen moet men eerder bespotten dan houden.

IIIe ARTIKEL.

Brengt iedere gelofte de verplichting mee haar te houden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niet iedere gelofte de verplichting meebrengt haar te houden. — 1. Want een mensch heeft meer dan God behoefte aan wat door een ander mensch wordt gedaan, omdat « *Hij onze goederen niet noodig heeft.* » (*Ps.* 15. 2) Nu brengt een gewone aan een mensch gedane belofte niet de verplichting mee haar te houden volgens de bepalingen van de menschelijke wetten; en dat schijnt zoo bepaald te zijn om de veranderlijkheid van den menschelijken wil. Dus brengt een eenvoudige aan God gedane belofte, die een gelofte wordt genoemd, nog veel minder de verplichting mee haar te houden.

2. Niemand is verplicht het onmogelijke te doen. Nu gebeurt

---

manifestum gravamen sentiret, et non esset facultas ad superiorem recurrendi, non debet homo tale votum servare. Vota vero quae sunt de rebus vanis et inutilibus sunt magis deridenda quam servanda.

ARTICULUS III.

Utrum omne votum obliget ad sui observationem.

[4. Dist. 38. q. 1. art. 3. qla. 1; et qla. 3. ad 1.; Quodl. 3. q. 5. a. 2.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod non omne votum obliget ad sui observationem. Homo enim magis indiget his quae per alium hominem fiunt quam Deus, qui « bonorum nostrorum non eget ». Sed promissio simplex homini facta non obligat ad observandum, secundum institutionem legis humanae: quod esse videtur institutum propter mutabilitatem humanae voluntatis. Ergo multo minus simplex promissio Deo facta, quae dicitur votum, obligat ab observandum.

2. PRÆTEREA, nullus obligatur ad impossibile. Sed quandoque id quod

het soms, dat iets, waarover iemand een gelofte heeft gedaan, hem onmogelijk is, hetzij omdat het van de beslissing van anderen afhangt, zooals wanneer iemand de gelofte doet om in een klooster te gaan, waarvan de monniken hem echter niet willen opnemen; of om een gebrek, dat later ontstaat, zooals bij een vrouw, die de gelofte heeft gedaan de maagdelijkheid te bewaren en die later verliest; of bij een man, die de gelofte doet van geld ergens aan te geven, maar dat geld verliest. Daarom brengt een gelofte niet altijd een verplichting mee.

3. Wat iemand verplicht is te vervullen, moet hij onmiddellijk vervullen. Maar iemand behoeft datgene, waarover hij een gelofte gedaan heeft, niet onmiddellijk ten uitvoer te brengen, en vooral niet, als hij bij de gelofte een voorwaarde over iets toekomstigs heeft gevoegd. Dus is een gelofte niet altijd verplichtend.

Maar daartegenover staat, wat de *Prediker* zegt (5. 3, 4) : « *De geloften, die gij gedaan hebt, vervult die terstond. Want het is beter geen geloften te doen, dan daarna het beloofde niet ten uitvoer te brengen.* »

LEERSTELLING. — De trouw van een mensch eischt, dat hij doet, wat hij belooft heeft, en daarom spreekt men volgens Augus-

---

quis vovit fit ei impossibile: vel quia dependet ex alieno arbitrio, sicut cum quis vovet aliquod monasterium intrare cujus monachi eum nolunt recipere; vel propter emergentem defectum, sicut mulier quae vovit virginitatem servare et postea corrumpitur, vel vir qui vovet pecuniam dare et postea amittit pecuniam. Ergo non semper votum est obligatorium.

3. PRÆTEREA, illud ad cujus solutionem est aliquis obligatus, statim solvere tenetur. Sed aliquis non statim solvere tenetur illud quod vovit: praecipue cum sub conditione futura vovit. Ergo votum non semper est obligatorium.

SED CONTRA est quod dicitur Eccle. 5. [v. 3, 4]: « Quodcumque voveris, redde. Multoque melius est non vovere quam post votum promissa non reddere ».

RESPONDEO dicendum quod ad fidelitatem hominis pertinet ut solvat id quod promisit: unde secundum Augustinum [epist. 82. cap. 2, et lib.

tinus « *hierom van trouw, omdat wat gezegd is geschiedt.* » Nu moet de mensch vooral tegenover God trouw zijn, zoowel om Zijn heerschappij als om de ontvangen weldaden. Daarom dan heeft de mensch boven alles de plicht om de aan God gedane geloften te vervullen, want dat valt onder de trouw, waartoe de mensch tegenover God verplicht is; maar het breken van geloften is als een soort ontrouw. Daarom geeft Salomon als reden, waarom men geloften vervullen moet, op, dat « *een belofte, waaraan men niet getrouw is, den Heer mishaagt.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Om zijn eer heeft een mensch tegenover een ander verplichtingen krachtens iedere belofte; en dat is een verplichting van het natuurrecht. Maar om een verplichting krachtens de burgerlijke wet te hebben door een belofte, is iets meer vereischt. Al heeft nu God geen behoefte aan onze goederen, toch hebben wij tegenover Hem de grootste verplichtingen. En zoo is een Hem gedane gelofte in de hoogste maat verplichtend.

2. Als iets, waartoe iemand zich bij gelofte verplicht heeft, hem om welke reden ook onmogelijk is geworden, moet hij doen, wat hij kan; zoodat hij minstens bereidwillig is om te doen, wat hij kan. Wie dus de gelofte van in een klooster te treden heeft gedaan,

---

de Mendac. cap. 20.] « fides dicitur ex hoc quod fiunt dicta ». Maxime autem debet homo Deo fidelitatem: tum ratione dominii; tum etiam ratione beneficii suscepti. Et ideo maxime obligatur homo ad hoc quod impleat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo, fractio autem voti est quaedam infidelitatis species. Unde Salomon rationem assignat quare sint vota reddenda, quia « displicet Deo infidelis promissio ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod secundum honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur: et haec est obligatio juris naturalis. Sed ad hoc quod aliquis obligetur ex aliqua promissione obligatione civili, quaedam alia requiruntur. Deus autem etsi bonis nostris non egeat, ei tamen maxime obligamur. Et ita votum ei factum est maxime obligatorium.

AD SECUNDUM dicendum quod si illud quod quis vovit ex quacumque alia causa impossibile reddatur, debet hoc facere quod in se est: ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi quod potest. Unde ille qui vovit

moet zich de hem mogelijke moeite geven om daar aangenomen te worden. En als het vooral zijn bedoeling is geweest zich te verplichten om kloosterling te worden, en hij dientengevolge deze kloosterorde of deze plaats kiest, omdat die hem beter past, is hij verplicht om als hij daar niet kan intreden in een andere orde te gaan. Wilde hij zich echter op de eerste plaats verplichten om in deze orde of in dit klooster te treden, omdat deze orde of dit klooster hem beter beviel, dan is hij, als men hem daar niet wil opnemen, niet verplicht in een andere orde te treden.

Komt hij echter door eigen schuld in de onmogelijkheid om zijn gelofte ten uitvoer te brengen, dan moet hij bovendien boete doen voor eigen schuld van vroeger. Zoo moet een vrouw, die de gelofte van maagdelijkheid heeft gedaan en die later verliest, niet alleen onderhouden, wat zij kan, nl. blijvende onthouding, maar ook boete doen voor de bedreven zonde.

3. Het verplichtend zijn van de gelofte wordt veroorzaakt door de bedoeling van den eigen wil, en daarom wordt in het *Boek Deuteronomium* (23. 23) gezegd: « *Wat Uw lippen eenmaal hebben geuit, onderhoudt dat; en gij zult doen, wat gij den Heer Uw God beloofd hebt; want gij hebt het vrijwillig met Uw eigen mond gezegd.* » Ligt het dus in de bedoeling van den wil van wie een gelofte doet zich te verplichten om het onmiddellijk te doen,

---

monasterium aliquod intrare debet dare operam quantum potest ut ibi recipiatur. Et si quidem intentio sua fuit se obligare ad religionis ingressum principaliter, et ex consequenti eligit hanc religionem vel hunc locum quasi magis sibi congruentem, tenetur, si non potest ibi recipi, aliam religionem intrare. Si autem principaliter intendit se obligare ad hanc religionem vel ad hunc locum, propter specialem complacentiam hujus religionis vel loci, non tenetur aliam religionem intrare si eum illi recipere nolunt.

Si vero incidit in impossibilitatem implendi votum ex propria culpa, tenetur insuper de propria culpa praeterita poenitentiam agere. Sicut mulier quae vovit virginitatem, si postea corrumpatur non solum debet servare quod potest, scilicet perpetuam continentiam, sed etiam de eo quod amisit peccando poenitere.

AD TERTIUM dicendum quod obligatio voti ex propria voluntate et intentione causatur: unde dicitur Deut. 23. [v. 23]: « Quod semel egressum est de labiis tuis, observabis: et facies sicut promisisti Domino Deo tuo, et propria voluntate et ore tuo locutus es ». Et ideo si in intentione et voluntate voventis est obligare se ad statim solvendum, tenetur statim solvere.

dan moet hij het onmiddellijk doen. Maar gaat het over een bepaalden tijd of onder een bepaalde voorwaarde, dan behoeft hij het niet onmiddellijk te doen. Maar hij mag het niet tot later uitstellen dan hij zich wilde verplichten; want op dezelfde plaats staat: « *Als gij een gelofte hebt gedaan aan den Heer Uw God, toeft dan niet die ten uitvoer te brengen; want de Heer Uw God zal het eischen; en als gij talmt, zal Hij het U tot zonde rekenen.* » (v. 21)

IVe ARTIKEL.

Is het goed een gelofte te doen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet goed is een gelofte te doen. — 1. Want het is niet goed, dat iemand zich berooft van een goed, dat God hem gegeven heeft. Nu is de vrijheid een van de grootste goederen, die God den mensch gegeven heeft; en het schijnt, dat men zich daarvan berooft door de noodzakelijkheid, waarin de gelofte iemand brengt. Dus schijnt het niet goed voor den mensch een gelofte te doen.

2. Niemand moet zich aan gevaren blootstellen. Maar iedereen,

---

Si autem ad certum tempus,vel sub certa conditione, non statim tenetur solvere. Sed nec debet tardare ultra quam intendit se obligare: dicitur enim ibidem: [v. 21] « Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum ».

ARTICULUS IV.

Utrum expediat aliquid vovere.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 138.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod non expediat aliquid vovere. Non enim alicui expedit ut privet se bono quod ei Deus donavit. Sed libertas est unum de maximis bonis quae homini Deus dedit, qua videtur privari per necessitatem quam votum imponit. Ergo non videtur expediens homini quod aliquid voveat.

2. PRÆTEREA, nullus debet se periculis injicere. Sed quicumque vovet

die een gelofte aflegt, steekt zich in gevaren; want wat men vóór de gelofte zonder gevaar kon nalaten, is gevaarlijk geworden, als men het nà de gelofte niet doet. Daarom zegt Augustinus: « *Omdat gij een gelofte hebt gedaan, hebt gij U reeds gebonden en gij moogt niets anders doen. Als gij niet doet, wat gij beloofd hebt, zult gij U niet in denzelfden toestand bevinden, als waarin gij zoudt zijn, als gij geen gelofte had gedaan. Want dan zoudt gij minder hoog hebben gestaan, maar niet slechter zijn geweest. Maar nu zoudt gij, als gij, wat God verhoede, Uw trouw tegenover God zoudt breken, zooveel te erger zijn, als gij gelukkiger zult zijn, als gij Uw gelofte volbrengt.* » Dus is het niet goed een gelofte te doen.

3. De Apostel zegt in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (4. 16) : « *Volgt mij na, zooals ik Christus.* » Nu lezen wij niet, dat Christus een gelofte heeft gedaan, noch de Apostel. Dus schijnt het niet goed te zijn een gelofte te doen.

Maar daartegenover staat het psalmwoord: « *Doet geloften en volbrengt ze den Heer Uw God.* » (*Ps.* 75. 12)

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd, is de gelofte een aan God gedane belofte. Nu heeft men een andere reden om aan een

---

se periculo injicit: quia quod ante votum sine periculo poterat praeteriri, si non servatur post votum, periculosum est. Unde Augustinus dicit, in epist. ad Armentarium et Paulinam [cap 127.] : « Quia jam vovisti, jam te obstrinxisti, aliud facere tibi non licet. Non talis eris si non feceris quod vovisti, qualis mansisses si nihil tale vovisses. Minor enim tunc esses, non pejor. Modo autem, tanto, quod absit, miserior si fidem Deo fregeris, quanto beatior si persolveris ». Ergo non expedit aliquid vovere.

3. PRÆTEREA, Apostolus dicit 1. ad Cor. 4. [v. 16] : « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi ». Sed non legitur neque Christum aliquid vovisse, nec Apostolus. Ergo videtur quod non expediat aliquid vovere.

SED CONTRA est, quod dicitur in Ps. 75. [v. 12] : « Vovete et reddite Domino Deo vestro ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 1. et 2. huj. q.], « votum est promissio Deo facta ». Alia autem ratione promittitur

mensch een belofte te doen dan aan God. Want wij beloven iets aan een mensch, omdat het nuttig voor hem is; en het is zoowel voor hem nuttig, dat wij iets voor hem doen, als dat wij hem eerst zeker maken van wat wij in de toekomst voor hem zullen doen. Maar aan God beloven wij niet iets, omdat het voor Hem, maar omdat het voor ons nuttig is. Daarom zegt Augustinus: « *Hij is iemand, die uit welwillendheid, niet uit behoefte vraagt; en die niet grooter wordt door wat men Hem geeft, maar die de gevers zelf doet grooter worden.* » En zooals wat wij Hem geven niet voor Hem, maar voor ons van nut is, omdat « *wat Hem wordt gegeven, den gever wordt toegerekend,* » zooals Augustinus zegt, zoo strekt ook de belofte, waardoor wij God een gelofte doen, niet Hem tot nut en heeft Hij er geen behoefte aan van ons een verzekering te ontvangen; maar ons, in zoover wij door een gelofte af te leggen onzen wil onbeweeglijk vastzetten op wat goed is om te doen. En daarom is het goed een gelofte af te leggen.

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. Zooals het niet kunnen zondigen de vrijheid niet vermindert, zoo vermindert ook de noodzakelijkheid, als de wil onwrikbaar is in het goede, de vrijheid niet, zooals bij God en de zaligen blijkt. En dit is de noodzakelijkheid die de gelofte geeft en welke een zekere gelijke-

---

aliquid homini, et alia ratione Deo. Homini quidem promittimus aliquid propter ejus utilitatem, cui utile est et quod ei aliquid exhibeamus, et quod eum de futura exhibitione prius certificemus. Sed promissionem Deo facimus, non propter ejus utilitatem, sed propter nostram. Unde Augustinus dicit in praedicta epistola: « Benignus exactor est, et non egenus: et qui non crescat ex redditis, sed in se crescere faciat redditores ». Et sicut id quod damus Deo non est ei utile, sed nobis, quia « quod ei redditur reddenti additur », ut Augustinus ibidem dicit; ita etiam promissio qua Deo aliquid vovemus, non cedit in ejus utilitatem, qui a nobis certificari non indiget; sed ad utilitatem nostram, inquantum vovendo voluntatem nostram immobiliter firmamus ad id quod expedit facere. Et ideo expediens est vovere.

Ad primum ergo dicendum quod sicut non posse peccare non diminuit libertatem, ita etiam necessitas firmata voluntatis in bonum non diminuit libertatem: ut patet in Deo et in beatis. Et talis est necessitas voti, similitudinem quamdam habens cum confirmatione beatorum. Unde Augustinus

nis vertoont met de bevestiging van de zaligen in het goede. Daarom spreekt Augustinus van « *de gelukkige noodzakelijkheid, die tot het goede dwingt.* »

2. Als er uit een feit zelf gevaar ontstaat, dan is dat feit niet goed, b. v. als iemand over een bouwvallige brug een rivier oversteekt. Maar als het gevaar hier vandaan komt, dat een mensch bij zoo'n daad te kort schiet, dan houdt die daarmee niet op goed te zijn; zooals het goed is een paard te bestijgen, ook al dreigt er gevaar voor wie van het paard valt. Anders zou men ieder goed moeten nalaten, wat bij toeval door een ongeval gevaarlijk zou kunnen zijn. Daarom zegt de *Prediker* (11. 4) : « *Wie altijd maar naar den wind ziet, zaait niet, en wie altijd maar op de wolken let, oogst niet.* » Nu dreigt hem, die een gelofte aflegt, geen gevaar om de gelofte zelf, maar uit de schuld van den mensch, die van wil verandert en de gelofte breekt. Daarom zegt Augustinus: « *Hebt geen berouw over Uw gelofte. Verheugt U integendeel, dat gij zoo niet meer moogt doen, wat gij alleen tot Uw nadeel mocht.* »

3. Aan Christus kwam het op zichzelf beschouwd niet toe een gelofte te doen. Zoowel, omdat Hij God was, als omdat Hij als mensch een wil had, die in het goede bevestigd was; want Hij was om zoo te zeggen reeds in den hemel. Wel wordt volgens de

---

dicit in eadem epistola quod « felix necessitas est quae in meliora compellit ».

Ad secundum dicendum quod quando periculum nascitur ex ipso facto, tunc factum illud non est expediens: puta quod aliquis per pontem ruinosum transeat fluvium. Sed si periculum immineat ex hoc quod homo deficit ab illo facto, non desinit propter hoc esse expediens; sicut expediens est ascendere equum, quamvis periculum immineat cadenti de equo. Alioquin oporteret ab omnibus bonis cessare, quae etiam per accidens ex aliquo eventu possunt esse periculosa. Unde dicitur Eccle. 11. [v. 4]: « Qui observat ventum non seminat: et qui considerat nubes numquam metet ». Periculum autem voventi non imminet ex ipso voto, sed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat transgrediens votum. Unde Augustinus dicit in eadem epistola: « Non te vovisse poeniteat. Immo gaude jam tibi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset ».

Ad tertium dicendum quod Christo secundum se non competebat vovere. Tum quia Deus erat. Tum etiam quia, inquantum homo, habebat firmatam voluntatem in bono, quasi comprehensor existens. Quamvis per

Glossa krachtens een gelijkenis in Zijn naam gezegd: « *Ik zal Mijn geloften houden voor het aangezicht van hen, die Hem vreezen* » (*Ps.* 21. 26). Maar daar spreekt Hij namens Zijn lichaam, dat de Kerk is. — Men meent ook, dat de Apostelen de geloften van de staat van volmaaktheid hebben afgelegd, toen zij « *alles verlieten en Christus volgden.* »

Ve ARTIKEL.

Is het doen van een gelofte een daad van godsvereering of godsdienstigheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het afleggen van een gelofte geen daad van godsvereering of godsdienstigheid is. — 1. Want ieder werk van deugd kan voorwerp van een gelofte zijn. Nu schijnt het tot dezelfde deugd te behooren iets te beloven en te doen. Dus valt het doen van een gelofte onder alle soorten van deugden en niet bijzonder onder de godsdienstigheid.

2. Volgens Tullius valt onder de godsdienstigheid « *het aanbieden aan God van de plechtigheden van den eeredienst.* » Nu

---

quamdam similitudinem ex persona ejus dicatur in Ps. 21. [v. 26] secundum Glos. [interl. Aug.]: « Vota mea reddam in conspectu timentium eum »: loquitur autem de corpore suo, quod est Ecclesia. Apostoli autem intelliguntur vovisse pertinentia ad perfectionis statum quando Christum, « relictis omnibus, sunt secuti ».

ARTICULUS V.

Utrum votum sit actus latriae, sive religionis.

[Cont. retrahent. hom. ab ingress. Relig.; c. 12.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod votum non sit actus latriae sive religionis. Omne enim opus virtutis cadit sub voto. Sed ad eamdem virtutem pertinere videtur promittere aliquid et facere illud. Ergo votum pertinet ad quamlibet virtutem, et non specialiter ad religionem.

2. PRÆTEREA, secundum Tullium [lib. 2. de Invent. cap. 53], ad religionem pertinet « cultum et caeremoniam Deo offerre ». Sed ille qui

biedt hij, die een gelofte aflegt, nog niet iets aan God aan, maar belooft het alleen. Dus is dat geen daad van godsdienstigheid.

3. De eeredienst van de godsdienstigheid mag aan niemand worden gebracht dan alleen aan God. Nu worden geloften niet alleen aan God gedaan, maar ook aan Heiligen en aan oversten, waaraan kloosterlingen bij hun professie de gelofte van gehoorzaamheid afleggen. Dus is de gelofte geen daad van godsdienstigheid.

Maar daartegenover staat, dat bij *Isaïas* (19. 21) wordt gezegd: « *Zij zullen Hem eeren met offers en geschenken, en geloften afleggen voor den Heer en die houden.* » Nu valt het eeren van God eigenlijk onder de godsdienstigheid of godsvereering. Dus is het afleggen van een gelofte een daad van godsdienstigheid of godsvereering.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (81e Kw. 1e Art. 1e Antw.) is gezegd, valt iedere daad van een deugd onder de godsdienstigheid als onder de deugd, die haar kan beheerschen, in zoover zij het eeren van God, wat het eigen doel van de godsvereering is, tot doel krijgt. Nu komt het aan de beheerschende deugd en niet aan

---

vovet nondum aliquid Deo offert, sed solum promittit. Ergo votum non est actus religionis.

3. PRÆTEREA, cultus religionis non debet exhiberi nisi Deo. Sed votum non solum fit Deo, sed etiam sanctis et praelatis, quibus religiosi professionem obedientiam vovent. Ergo votum non est religionis actus.

SED CONTRA est quod dicitur Isa. 19. [v. 21]: « Colent eum in hostiis et muneribus, et vota vovebunt Domino et solvent ». Sed colere Deum est proprie religionis sive latriae. Ergo votum est actus latriae sive religionis.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 81. art. 1. ad 1.], opus virtutis ad religionem seu latriam pertinet per modum imperii, secundum quod ad divinam reverentiam ordinatur, quod est proprius finis latriae. Ordinare autem alios actus in suum finem pertinet ad virtutem imperantem, non ad virtutes imperatas. Et ideo ipsa ordinatio actuum cujus-

de overheerschte deugden toe andere daden op haar eigen doel te richten. En daarom is het richten zelf van de daden van welke deugd ook op het dienen van God een eigen daad van de godsvereering. Uit het voorafgaande is het nu duidelijk, dat de gelofte een aan God gedane belofte is; en dat de belofte niet anders is dan het richten van wat beloofd wordt op dengene, aan wien iets beloofd wordt. Daarom is de gelofte een richten van datgene, waarover men een gelofte doet op het eeren en dienen van God. Zoo blijkt, dat het doen van een gelofte in eigenlijken zin een daad van godsvereering of godsdienstigheid is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wat voorwerp van een gelofte is, is soms wel een daad van een andere deugd, zooals vasten en leven in onthouding, maar in andere gevallen een daad van godsdienstigheid, zooals het offeren of bidden. Maar de over een van beiden aan God gedane belofte behoort om de boven gegeven reden tot de godsdienstigheid. Hieruit blijkt dus, dat sommige geloften alleen om de aan God gedane belofte, die het wezen van de gelofte is, tot de godsdienstigheid behooren, maar anderen ook om de beloofde zaak, die het voorwerp van de gelofte is.

2. Wie belooft geeft al eenigszins iets, in zoover hij zich ver-

---

cumque virtutis in servitium Dei est proprius actus latriae. Manifestum est autem ex praedictis [art. 1. huj. q.] quod votum est quaedam promissio Deo facta: et quod promissio nihil est aliud quam ordinatio quaedam ejus quod promittitur in eum cui promittitur. Unde votum est ordinatio quaedam eorum quae quis vovet in divinum cultum seu obsequium. Et sic patet quod vovere proprie est actus latriae seu religionis.

AD PRIMUM ergo dicendum quod illud quod cadit sub voto quandoque est actus alterius virtutis, sicut jejunare, et continentiam servare; quandoque vero est actus religionis, sicut sacrificium offerre vel orare. Utrorumque tamen promissio Deo facta ad religionem pertinet, ratione jam dicta [corp. art.]. Unde patet quod votorum quoddam pertinet ad religionem ratione solius promissionis Deo factae, quae est essentia voti: quandoque etiam ratione rei promissae, quae est voti materia.

AD SECUNDUM dicendum quod ille qui promittit, inquantum se obligat

plicht tot geven, zooals men zegt, dat iets ontstaat, als zijn oorzaak ontstaat, omdat het gevolg wat de kracht betreft in de oorzaak opgesloten ligt. En daarom dankt men niet alleen hem, die geeft, maar ook die belooft.

3. Een gelofte wordt alleen aan God gedaan, maar een belofte kan men ook aan een mensch doen; en het beloven zelf van iets goeds aan een mensch kan voorwerp van een gelofte zijn, in zoover het een daad van een deugd is. En zoo moet men de gelofte beschouwen, die iemand aan Heiligen of oversten aflegt: de aan Heiligen of oversten gedane belofte zelf dient dan als voorwerp van een gelofte, in zoover de mensch aan God de gelofte doet van te zullen volbrengen, wat hij Heiligen of oversten belooft.

VIe ARTIKEL.

Is het meer lofwaardig en verdienstelijk iets zonder dan met een gelofte te doen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het meer lofwaardig en

---

ad dandum, jam quodammodo dat: sicut dicitur fieri aliquid cum sit causa ejus, quia effectus virtute continetur in causa. Et inde est quod non solum danti, sed etiam promittenti gratiae aguntur.

AD TERTIUM dicendum quod votum soli Deo fit, sed promissio etiam potest fieri homini: et ipsa promissio boni quae fit homini potest cadere sub voto, inquantum est quoddam opus virtuosum. Et per hunc modum intelligendum est votum quo quis vovet aliquid sanctis vel praelatis: ut ipsa promissio facta sanctis vel praelatis cadat sub voto materialiter, inquantum scilicet homo vovet Deo se impleturum quod sanctis vel praelatis promittit.

ARTICULUS VI.

Utrum magis sit laudabile et meritorium facere aliquid ex voto quam sine voto.

[Infr. q. 189. art. 2. corp.; lib. 3. Contr. g. cap. 138. Cont. retrah. hom. ab ingress. relig. c. 11 sqq.; De perfect. vit. spir. c. 12; Quodl. 3. q. 5. a. 2. 3.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod magis sit laudabile et merito-

verdienstelijk is iets zonder dan met een gelofte te doen. — 1. Want Prosper zegt: «*Wij moeten zóó vasten en ons onthouden, dat wij het ons niet noodzakelijk maken te vasten, zoodat wij iets, wat vrijwillig moet geschieden, niet meer met toewijding maar onwillig zouden doen.* » Wie echter een gelofte doet van te vasten, brengt zich in de noodzakelijkheid dat te doen. Dus zou het beter zijn, als hij zonder een gelofte zou vasten.

2. De Apostel zegt in den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (9. 7): « *Laat iedereen geven, zooals hij zich in zijn hart heeft voorgenomen, niet met tegenzin of uit dwang, want God heeft een blijmoedigen gever lief.* » Nu volbrengen sommigen hun geloften terneergeslagen en dat schijnt van de door de gelofte opgelegde noodzakelijkheid te komen, omdat « *noodzakelijkheid bedroefd maakt,* » zooals in de *Metaphysica* wordt gezegd. Dus is het beter iets zonder dan met een gelofte te doen.

3. Zooals vroeger is gezegd (4e Art.), is de gelofte noodig om den wil van den mensch vast te binden aan datgene, waarover hij een gelofte doet. Nu kan de wil niet méér worden bevestigd om iets te doen dan wanneer hij daadwerkelijk dat doet. Dus is het niet beter iets met dan zonder een gelofte te doen.

---

rium facere aliquid sine voto quam cum voto. Dicit enim Prosper, in 2 de Vita Contemplat. [cap. 24.]: « Sic abstinere vel jejunare debemus ut non nos necessitate jejunandi subdamus: ne jam non devoti, sed inviti rem voluntariam faciamus ». Sed ille qui vovet jejunium subdit se necessitate jejunandi. Ergo melius esset si jejunaret sine voto.

2. Præterea, Apostolus dicit 2 Cor. 9. [v. 7]: « Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus ». Sed quidam ea quae vovent ex tristitia faciunt: et hoc videtur procedere ex necessitate quam votum imponit, quia « necessitas contristans est », ut dicitur 5 Met. [lib. 4. c. 5. n. 2.]. Ergo melius est aliquid facere sine voto quam cum voto.

3. Præterea, votum necessarium est ad hoc quod firmetur voluntas hominis ad rem quam vovet, ut supra habitum est [art. 4. huj. q.]. Sed non potest firmari melius voluntas ad aliquid faciendum quam cum actu facit illud. Ergo non melius est facere aliquid cum voto quam sine voto.

Maar daartegenover staat, dat bij het psalmwoord: « *Doet geloften en houdt ze* » (*Ps.* 75. 12) de *Glossa* zegt: « *Den wil wordt de raad gegeven geloften te doen.* » Nu wordt alleen een raad gegeven over iets, wat beter is. Het is dus beter iets krachtens een gelofte dan zonder een gelofte te doen; want wie het zonder gelofte doet, komt maar een raad na, nl. die over het verrichten van het werk; maar wie het onder een gelofte doet, volgt twee raadgevingen op, nl. die over het doen van een gelofte en die over het doen van het werk.

LEERSTELLING. — Om drie redenen is het beter en verdienstelijker hetzelfde werk met een gelofte te doen dan zonder. Ten eerste omdat zooals (in het vorig Art.) gezegd is, het afleggen van een gelofte een daad van godsvereering is, die de voornaamste onder de zedelijke deugden is. Nu zijn daden van een hooger staande deugd beter en verdienstelijker. Daarom is de daad van een lager staande deugd hierdoor beter en verdienstelijker, dat zij beheerscht wordt door een hooger staande, die door dit beheerschen werkt; zooals een daad van geloof of hoop beter is, als zij door de liefde wordt geleid. En zoo zijn de daden van andere zedelijke deugden, als vasten, wat een daad van de matigheid en onthouding (van zinnelijke bevrediging), wat een daad van de kuischheid

---

SED CONTRA est quod super illud Ps. 75. [v. 12]: « Vovete et reddite », dicit Glos.: « Vovere voluntati consulitur ». Sed consilium non est nisi de meliori bono. Ergo melius est facere aliquod melius opus ex voto quam sine voto: quia qui facit sine voto, implet tantum unum consilium, scilicet de faciendo; qui autem facit cum voto, implet duo consilia, scilicet de vovendo et faciendo.

RESPONDEO dicendum quod triplici ratione facere idem opus cum voto est melius et magis meritorium quam facere sine voto. Primo quidem, quia vovere, sicut dictum est [art. praec.], est actus latriae, quae est praecipua inter virtutes morales. Nobilioris autem virtutis est opus melius et magis meritorium. Unde actus inferioris virtutis est melior et magis meritorius ex hoc quod imperatur a superiori virtute, cujus actus fit per imperium: sicut actus fidei vel spei melior est si imperetur a charitate. Et ideo actus aliarum virtutum moralium, puta jejunare, quod est actus abstinentiae, et continere,

is, beter en verdienstelijker, als zij krachtens een gelofte geschieden, omdat zij ook tot het eeren van God behooren als offers voor God. Daarom ook zegt Augustinus dat « *de maagdelijkheid zelfs niet hierom geprezen wordt, dat zij maagdelijkheid, maar dat zij aan God toegewijd is; en de onthouding uit liefde versterkt en bewaart haar.* »

Ten tweede omdat hij, die een gelofte aan God doet en dan iets verricht, zich meer aan God onderwerpt dan wie alleen iets doet. Hij onderwerpt zich immers niet alleen wat het doen, maar ook wat het kunnen betreft aan God, omdat hij in het vervolg het andere niet kan doen; evenzoo zou men meer aan een mensch geven, als men hem én boom én vruchten, dan wanneer men hem alleen de vruchten gaf, zooals Anselmus zegt. En daarom dankt men, zooals is gezegd, ook hen die iets beloven.

Ten derde omdat de wil door de gelofte onbeweeglijk op het goede wordt vastgelegd. Nu behoort het tot de volmaaktheid van de deugd, als men iets met een in het goede bevestigden wil doet, zooals de Wijsgeer bewijst; evenzoo verzwaart het zondigen met een hardnekkig gemoed de zonde; en dan wordt het een zonde tegen den H. Geest genoemd, zooals vroeger (14e Kw. 2e Art.) gezegd is.

---

quod est actus castitatis, sunt meliora et magis meritoria si fiant ex voto: quia sic jam pertinent ad divinum cultum, quasi quaedam Dei sacrificia. Unde Augustinus dicit, in lib. de Virginit. [cap. 8.], quod « neque ipsa virginitas quia virginitas est, sed quia Deo dedicata est, honoratur; quam fovet et servat continentia pietatis ».

Secundo, quia ille qui vovet aliquid et facit, plus se Deo subjicit quam ille qui solum facit. Subjicit enim se Deo non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem, quia de caetero non potest aliud facere: sicut plus daret homini qui daret ei arborem cum fructibus quam qui daret ei fructus tantum, ut dicit Anselmus (Eadmerus) in lib. de Simil. [cap. 8]. Et inde est quod etiam promittentibus gratiae aguntur, ut dictum est [art. praec. ad 2.]. Tertio quia per votum immobiliter voluntas firmatur in bonum. Facere autem aliquid ex voluntate firmata in bonum pertinet ad perfectionem virtutis, ut patet per Philosophum in 2 Ethic. [cap. 4. n. 3.]: sicut etiam peccare mente obstinata aggravat peccatum, et dicitur peccatum in Spiritum Sanctum, ut supra dictum est [q. 14. art. 2.].

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Dit gezegde moet men laten slaan op de noodzakelijkheid krachtens dwang, die een onvrijwillige daad veroorzaakt en toewijding uitsluit. Daarom wordt er uitdrukkelijk gezegd: « *Zoodat wij niet meer met toewijding, maar onwillig iets doen, wat vrijwillig moet zijn.* » Maar de noodzakelijkheid door de gelofte komt van de vastheid van den wil en versterkt dus den wil en vermeerdert de toewijding. En daarom slaat de reden niet door.

2. In zoover de noodzakelijkheid door dwang tegen den wil ingaat, veroorzaakt zij volgens den Wijsgeer droefheid. Maar de noodzakelijkheid, die het gevolg is van een gelofte, veroorzaakt in goedgestemden, omdat zij den wil bevestigt, geen droefheid, maar vreugde. En daarom zegt Augustinus: « *Laat het U niet berouwen de gelofte te hebben afgelegd; verheugt U integendeel, dat gij zoo niet meer moogt, wat U alleen tot Uw nadeel vrijstond.* »

Zou echter na het afleggen van de gelofte het werk op zichzelf beschouwd tot droefheid stemmend en tegen den wil ingaand worden, terwijl toch de wil blijft bestaan om de gelofte te vervullen, dan is het nog meer verdienstelijk dan wanneer het zonder gelofte werd gedaan; omdat het vervullen van een gelofte een daad van godsdienstigheid is, en deze is een hooger staande deugd dan de matigheid, waarvan het vasten een daad is.

AD PRIMUM ergo dicendum quod auctoritas illa est intelligenda de necessitate coactionis, quae involuntarium causat et devotionem excludit. Unde signanter dicit: « Ne jam non devoti, sed inviti rem voluntariam faciamus ». Necessitas autem voti per immobilitatem fit voluntatis: unde et voluntatem confirmat et devotionem auget. Et ideo ratio non sequitur.

AD SECUNDUM dicendum quod necessitas coactionis, inquantum est contraria voluntati, tristitiam causat, secundum Philosophum. Necessitas autem voti in his qui sunt bene dispositi, inquantum voluntatem confirmat, non causat tristitiam, sed gaudium. Unde Augustinus dicit in epist. ad Armentarium et Paulinam [127.]: « Non te vovisse poeniteat: immo gaude jam tibi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset ».

Si tamen ipsum opus, secundum se consideratum, triste et involuntarium redderetur post votum, dum tamen remaneat voluntas votum implendi, adhuc est magis meritorium quam si fieret sine voto: quia impletio voti est actus religionis, quae est potior virtus quam abstinentia, cujus actus est jejunare.

3. Wie iets zonder een gelofte doet, heeft een vasten wil ten opzichte van het bijzondere werk, dat hij doet en wel dan, als hij het doet; maar voor de toekomst is zijn wil in het geheel niet sterk, zooals die van iemand, die een gelofte heeft afgelegd; want die heeft zijn wil verplicht om iets te doen zoowel voordat hij dat bepaalde werk deed als misschien ook om het meerdere keeren te doen.

VII ARTIKEL.

Wordt een gelofte tot een plechtige gemaakt door het ontvangen van een heilige wijding of het afleggen van de professie op een bepaalden regel?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat een gelofte niet tot een plechtige wordt gemaakt door het ontvangen van een heilige wijding of het afleggen van de professie op een bepaalden regel. — 1. Want zooals (in het 1° Art.) is gezegd, is de gelofte een aan God gedane belofte. Wat echter uiterlijk met het oog op de plechtigheid wordt gedaan, schijnt niet voor God, maar voor de

---

AD TERTIUM dicendum quod ille qui facit aliquid sine voto habet immobilem voluntatem respectu illius operis singularis quod facit, et tunc quando facit: non autem manet voluntas ejus omnino firmata in futurum, sicut voventis, qui suam voluntatem obligavit ad aliquid faciendum et antequam faceret illud singulare opus, et fortasse ad pluries faciendum.

ARTICULUS VII.

Utrum votum solemnizetur per susceptionem sacri ordinis, et per professionem ad certam regulam.

[4. Dist. 38. q. 1. art. 2. qla. 3. et Quodl. q. 3. art. 7. ad 1.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod votum non solemnizetur per susceptionem sacri ordinis, et per professionem ad certam regulam. Votum enim, ut dictum est [art. 1. huj. q.], est promisso Deo facta. Ea vero quae exterius aguntur ad solemnitatem pertinentia non videntur ordinari ad

menschen bedoeld te zijn. Dus is dat voor de gelofte iets bijkomstigs. Dus zijn dergelijke plechtigheden geen aan de gelofte eigen omstandigheid.

2. Wat onder de nadere bepalingen van een ding valt, schijnt bij alles te kunnen voorkomen, waarin men dat bewuste ding vindt. Nu kunnen veel dingen voorwerp van gelofte zijn, die geen verband houden met een heilige wijding, noch met een bepaalden regel, zoo b. v. wanneer iemand de gelofte aflegt een pelgrimstocht te maken of iets dergelijks. De plechtigheden die plaats hebben, als iemand een heilige wijding ontvangt of zijn professie op een bepaalden regel aflegt, schijnen dus geen nadere bepaling van de gelofte te zijn.

3. Een plechtige gelofte schijnt hetzelfde te zijn als een openbare gelofte. Nu kunnen in het openbaar vele andere geloften worden afgelegd, dan die men doet bij het ontvangen van een heilige wijding of bij de professie op een bepaalden regel; en deze laatste geloften kunnen ook in het verborgen worden afgelegd. Dus zijn dergelijke geloften niet de eenige plechtige.

Maar daartegenover staat, dat alleen dergelijke geloften het sluiten van een huwelijk beletten of een reeds gesloten ontbinden;

Deum, sed ad homines. Ergo per accidens se habent ad votum. Non ergo solemnitas talis est propria conditio voti.

2. PRÆTEREA, illud quod pertinet ad conditionem alicujus rei, videtur posse competere omnibus illis in quibus res illa invenitur. Sed multa possunt sub voto cadere quae non pertinent neque ad sacrum ordinem, neque pertinent ad aliquam certam regulam: sicut cum quis vovet peregrinationem, aut aliquid hujusmodi. Ergo solemnitas quae fit in susceptione sacri ordinis vel in professione certae regulae, non pertinet ad conditionem voti.

3. PRÆTEREA, votum solemne idem videtur esse quod votum publicum. Sed multa alia vota possunt fieri in publico quam votum quod emittitur in susceptione sacri ordinis vel professione certae regulae: et hujusmodi etiam vota possunt fieri in occulto. Ergo non solum hujusmodi vota sunt solemnia.

SED CONTRA est quod solum hujusmodi vota impediunt matrimonium contrahendum et dirimunt jam contractum; quod est effectus voti solemnis,

want dat is het gevolg van een plechtige gelofte, zooals later in het derde deel van dit werk zal worden gezegd.

LEERSTELLING. — Bij iedere zaak komen plechtigheden, die passen bij de omstandigheden van die zaak; zooals er verschil in plechtigheden is bij het inlijven van een nieuwe lichting, die in een vertoon van paarden en wapenen en een parade van soldaten bestaan, — en bij een huwelijk, die in den tooi van bruidegom en bruid en het bijeenkomen van verwanten bestaan. Nu is een gelofte een aan God gedane belofte; en dus moet men de plechtigheid van de gelofte in iets geestelijks zoeken, wat met God in verband staat, nl. in een geestelijken zegen of toewijding, die men krachtens instelling van de Apostelen gebruikt bij het afleggen van de professie op een bepaalden regel en op de tweede plaats na het ontvangen van een heilige wijding, zooals Dionysius zegt.

En de reden hiervan is, dat men niet gewoon was plechtigheden te houden tenzij wanneer iemand geheel en al aan iets werd toegewijd; want de huwelijksplechtigheden worden niet gevierd tenzij bij het sluiten van het huwelijk, als beide echtgenooten aan elkander de macht over hun lichaam geven. En zoo worden er plechtigheden bij een gelofte gevierd, als iemand door het

---

ut infra dicetur in Tertia hujus operis parte. [Vide Supplem. q. 53. art. 2.].

RESPONDEO dicendum quod unicuique rei solemnitas adhibetur secundum illius rei conditionem: sicut alia est solemnitas novae militiae, scilicet in quodam apparatu equorum et armorum et concursu militum; et alia solemnitas nuptiarum, quae consistit in apparatu sponsi et sponsae et conventu propinquorum. Votum autem est promissio Deo facta. Unde solemnitas voti attenditur secundum aliquid spirituale, quod ad Deum pertineat: idest secundum aliquam spiritualem benedictionem vel consecrationem, quae ex institutione Apostolorum adhibetur in professione certae regulae, secundo gradu post sacri ordinis susceptionem, ut dicit Dionysius 6. cap. Eccl. Hierar. Et hujus ratio est quia solemnitates non consueverunt adhiberi nisi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei: non enim solemnitas nuptialis adhibetur nisi in celebratione matrimonii, quando uterque conjugum sui corporis potestatem alteri tradit. Et similiter voti solemnitas

ontvangen van een heilige wijding aan het dienen van God wordt toegewijd; en bij het afleggen de professie op een bepaalden regel, als iemand door aan de wereld en den eigen wil te verzaken de staat van volmaaktheid intreedt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Deze plechtigheden zijn niet alleen voor de menschen bedoeld, maar ook voor God, in zoover zij een geestelijken zegen of toewijding bevatten, waarvan God de gever is, al is een mensch de bedienaar, volgens het *Boek der Getallen* (6. 27) : « *Zij zullen Mijn naam aanroepen over de zonen van Israël en Ik zal hen zegenen.* » Daarom geeft een plechtige gelofte tegenover God een zwaardere verplichting dan een eenvoudige; en wie haar overtreedt, zondigt zwaarder. Als echter wordt gezegd, dat « *een eenvoudige gelofte tegenover God niet minder verplicht dan een plechtige,* » dan moet men dit hierop laten slaan, dat de overtreders van beiden een doodzonde bedrijven.

2. Men was niet gewoon bij afzonderlijke daden plechtigheden te vieren, maar wel, zooals is gezegd, bij het aannemen van een nieuwen staat. Doet iemand dus een gelofte over een bijzonder werk, b. v. over een pelgrimstocht of een bijzonder vasten, dan

---

adhibetur quando aliquis per susceptionem sacri ordinis divino ministerio applicatur; et in professione certae regulae, quando per abrenuntiationem saeculi et propriae voluntatis aliquis statum perfectionis assumit.

AD PRIMUM ergo dicendum quod hujusmodi solemnitas pertinet non solum ad homines, sed ad Deum, inquantum habet aliquam spiritualem consecrationem seu benedictionem, cujus Deus est auctor, etsi homo sit minister: secundum illud Num. 6. [v. 27]: « Invocabunt nomen meum super filios Israël, et ego benedicam eis ». Et ideo votum solemne habet fortiorem obligationem apud Deum quam votum simplex; et gravius peccat qui illud transgreditur. Quod autem dicitur quod « votum simplex non minus obligat apud Deum quam solemne », intelligendum est quantum ad hoc quod utriusque transgressor peccat mortaliter.

AD SECUNDUM dicendum quod particularibus actibus non consuevit solemnitas adhiberi, sed assumptioni novi status, ut dictum est [in corp. art.]. Et ideo cum quis vovet aliqua particularia opera, sicut aliquam peregrinationem vel aliquod speciale jejunium, tali voto non congruit solemnitas: sed

passen daar geen plechtigheden bij; maar wel bij die, waardoor iemand zich geheel geeft aan het eeren en dienen van God, al omvat deze als iets algemeens vele bijzondere werken.

3. Omdat geloften in het openbaar geschieden, kunnen er menschelijke plechtigheden bij komen, maar niet de geestelijke en goddelijke plechtigheid als bovengenoemde geloften eigen is, ook al geschieden zij maar ten overstaan van weinigen. Daarom is er verschil tusschen een openbare en een plechtige gelofte.

VIIIe ARTIKEL.

Zijn zij, die onder de macht van een ander staan, verhinderd een gelofte af te leggen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat zij, die onder de macht van een ander staan, niet verhinderd zijn een gelofte af te leggen. — 1. Want een zwakkere band moet wijken voor een sterkeren. Nu is de verplichting, die van de onderwerping aan een ander komt, een zwakkere band vergeleken met een gelofte, waardoor

---

solum voto quo aliquis totaliter se subjicit divino ministerio seu famulatui; in quo tamen voto, quasi universali, multa particularia opera comprehenduntur.

AD TERTIUM dicendum quod vota ex hoc quod fiunt in publico possunt habere quamdam solemnitatem humanam: non autem solemnitatem spiritualem et divinam, sicut habent vota praemissa, etiamsi coram paucis fiant. Unde aliud est votum esse publicum, et aliud esse solemne.

ARTICULUS VIII.

Utrum illi qui sunt alterius potestati subjecti impediantur a vovendo.

[Infr. q. 189. art. 5. et 4. Dist. 32. art. 4. et Dist. 38. q. 1. art. 1. qla. 3. Contr. retrah. hom. ab ingr. relig. c. 12.].

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod illi qui sunt alterius potestati subjecti non impediantur a vovendo. Minus enim vinculum superatur a majori. Sed obligatio qua quis subjitur homini est minus vinculum quam

iemand verplichtingen heeft tegenover God. Dus zijn zij, die onder de macht van een ander staan, niet verhinderd om een gelofte af te leggen.

2. Zonen staan onder de macht van hun vader. Toch kunnen zonen, ook tegen den wil van de ouders, hun professie doen in een kloosterorde. Dus is het feit, dat iemand aan de macht van een ander onderworpen is, geen beletsel voor het doen van een gelofte.

3. Doen staat hooger dan beloven. Nu kunnen kloosterlingen, die onder de macht van hun oversten staan, sommige dingen doen zonder verlof van hun oversten, b. v. psalmen zeggen of zich van iets onthouden. Dus schijnen zij zooveel te eerder nog dergelijke dingen in een gelofte aan God te kunnen beloven.

4. Wie doet wat hij rechtens niet kan doen, zondigt. Nu doen ondergeschikten geen zonde door een gelofte af te leggen, want dat vindt men nergens verboden. Dus schijnen zij rechtens een gelofte te kunnen afleggen.

Maar daartegenover staat het voorschrift van het *Boek der Getallen* (30. 4), volgens welk « *een vrouw in het huis van haar vader en nog in den kinderlijken leeftijd, als zij een gelofte heeft gedaan,* » niet verplicht is die te houden, tenzij de vader toege-

---

votum, per quod aliquis obligatur Deo. Ergo illi qui sunt alienae potestati subjecti non impediuntur a vovendo.

2. PRÆTEREA, filii sunt in potestate patris. Sed filii possunt profiteri in aliqua religione etiam sine voluntate parentum. Ergo non impeditur aliquis a vovendo per hoc quod est subjectus potestati alterius.

3. PRÆTEREA, majus est facere quam promittere. Sed religiosi qui sunt sub potestate praelatorum possunt aliqua facere sine licentia suorum praelatorum: puta dicere aliquos psalmos, vel facere aliquas abstinentias. Ergo videtur quod multo magis possint hujusmodi Deo vovendo promittere.

4. PRÆTEREA, quicumque facit quod de jure facere non potest, peccat. Sed subditi non peccant vovendo: quia hoc numquam invenitur prohibitum. Ergo videtur quod de jure possint vovere.

SED CONTRA est quod Num. 30. [v. 4 sqq.] mandatur quod, « si mulier in domo patris sui, et adhuc in puellari aetate, aliquid voverit », non tenetur rea voti nisi pater ejus consenserit. Et idem dicit de muliere

stemd heeft. Dus kunnen om dezelfde reden geen personen, die onder de macht van een ander staan, door een gelofte verplichtingen op zich nemen.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger is gezegd (1e Art.), is een gelofte een aan God gedane belofte. Nu kan niemand zich door een belofte vast verplichten tot iets, wat in de macht van een ander ligt, maar alleen tot wat geheel en al in zijn eigen macht ligt. Voor zoover nu iemand aan de macht van een ander onderworpen is, heeft hij het niet in zijn macht te doen, wat hij wil, maar dat hangt af van den wil van een ander. En daarom kan hij in datgene, waarin hij onderworpen is, zich niet vast door een gelofte verplichten, tenzij met goedkeuring van wie boven hem staat.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Onder een aan God gedane belofte valt alleen wat deugdzaam is, zooals vroeger (2e Art.) is gezegd. Nu is het, zooals reeds eerder gezegd is (86e Kw. 3e Art.), tegen de deugd om God aan te bieden, wat van een ander is. En dus kan er geen eigenlijke gelofte zijn, als een ondergeschikte een gelofte doet over wat onder de macht van

---

habente virum. Ergo, pari ratione, nec aliae personae alterius potestati subjectae possunt se voto obligare.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 1. huj. q.], votum est promissio quaedam Deo facta. Nullus autem potest per promissionem se firmiter obligare ad id quod est in potestate alterius, sed solum ad id quod est omnino in sua potestate. Quicumque autem est subjectus alicui, quantum ad id in quo est subjectus, non est suae potestatis facere quod vult, sed dependet ex voluntate alterius. Et ideo non potest se per votum firmiter obligare, in his in quibus alteri subjicitur, sine consensu sui superioris.

AD PRIMUM ergo dicendum quod sub promissione Deo facta non cadit nisi quod est virtuosum, ut supra dictum est [art. 2. huj. q.]. Est autem contra virtutem ut id quod est alterius homo offerat Deo, ut supra dictum est [q. 86. art. 3.]. Et ideo non potest omnino salvari ratio voti, cum

een ander valt, tenzij onder voorwaarde, dat hij, onder wiens macht het valt, zich niet verzet.

2. Zoodra een mensch de puberteitsjaren bereikt heeft, kan hij, als hij een vrije is, zelf beslissen over wat zijn eigen persoon betreft, b.v. dat hij zich door een gelofte aan een kloosterorde bindt of een huwelijk sluit. Maar hij staat niet op zichzelf, wat de regeling van het huishouden aangaat. En daarom kan hij wat dat betreft geen gelofte doen die van kracht is, zonder instemming van zijn vader. — Een slaaf echter, die ook wat zijn persoonlijk werk betreft onder de macht van zijn heer staat, kan zich niet door gelofte aan een kloosterorde binden, omdat hij zich zoo aan het dienen van zijn heer zou onttrekken.

3. Een kloosterling is aan zijn overste onderworpen, voor zoover het zijn werk volgens de professie van den regel betreft. En al zou daarom iemand voor een tijd iets kunnen doen, als hij door zijn overste niet met iets anders wordt beziggehouden, dan is, omdat er geen tijd uitgezonderd is, waarin zijn overste hem geen werk te doen *kan* geven, een gelofte van een kloosterling toch niet van kracht, tenzij met goedvinden van den overste. Evenmin als de geloften van een meisje, dat nog thuis is, tenzij met goedvinden van den vader, of van een vrouw, tenzij met goedvinden van haar man, van kracht zijn.

---

quis in potestate constitutus vovet id quod est in potestate alterius, nisi sub conditione si ille ad cujus potestatem pertinet non contradicat.

AD SECUNDUM dicendum quod ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit liberae conditionis, est suae potestatis quantum ad ea quae pertinent ad suam personam: puta quod obliget se religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat. Non autem est suae potestatis quantum ad dispositionem domesticam. Unde circa hoc non potest aliquid vovere quod sit ratum, sine consensu patris. Servus autem, quia est in potestate domini etiam quantum ad personales operationes, non potest se voto obligare ad religionem, per quam ab obsequio domini sui abstraheretur.

AD TERTIUM dicendum quod religiosus subditus est praelato quantum ad suas operationes secundum professionem regulae. Et ideo etiamsi aliquis ad horam aliquid facere possit quando ad alia non occupatur a praelato, quia tamen nullum tempus est exceptum in quo praelatus non possit eum circa aliquid occupare, nullum votum religiosi est firmum nisi sit de consensu praelati. Sicut nec votum puellae existentis in domo, nisi sit de consensu patris: nec uxoris, nisi sit de consensu viri.

4. Al zijn de geloften van wie onder de macht van een ander staan, niet van kracht tenzij met de goedkeuring van hen, onder wie zij staan, dan doen zij toch geen zonde door een gelofte af te leggen; want men moet in hun geloften het noodige voorbehoud als ingesloten beschouwen, dat hun oversten het nl. goedvinden of zich niet verzetten.

IXe ARTIKEL.

Kunnen kinderen zich door gelofte verplichten in het klooster te treden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat kinderen zich niet door gelofte kunnen verplichten in het klooster te gaan. — 1. Omdat er nl. overleg wordt vereischt voor een gelofte, kunnen alleen zij er een afleggen, die het gebruik van hun verstand hebben. Maar dat missen kinderen, evenals krankzinnigen en razenden. Zooals dus krankzinnigen en razenden zich niet door een gelofte tot iets kunnen verbinden, schijnen kinderen zich evenmin door een gelofte te kunnen binden om in het klooster te treden.

AD QUARTUM dicendum quod licet votum eorum qui sunt alterius potestati subditi non sit firmum sine consensu eorum quibus subjiciuntur, non tamen peccant vovendo: quia in eorum voto intelligitur debita conditio, scilicet si suis superioribus placuerit, vel non renitantur.

ARTICULUS IX.

Utrum pueri possint voto se obligare ad religionis ingressum.

[Infr. q. 189. art. 5. corp. et Dist. 38. q. 1. art. 1. qla. 3. Contr. retrah. c. 11. 12. 13.].

AD NONUM sic proceditur. Videtur quod pueri non possint voto se obligare ad religionis ingressum. Cum enim ad votum requiratur animi deliberatio, non competit vovere nisi illis qui habent usum rationis. Sed hoc deficit in pueris, sicut et in amentibus vel furiosis. Sicut ergo amentes et furiosi non possunt se ad aliquid voto adstringere, ita etiam nec pueri, ut videtur, possunt se voto obligare religioni.

2. Wat door iemand op behoorlijke wijze kan gedaan worden, kan door een ander niet weer ongedaan worden gemaakt. Nu kan een gelofte om in het klooster te treden, die door een jongen of meisje vóór de puberteitsjaren wordt afgelegd, door de ouders of den voogd worden herroepen, zooals in de *Decretalen* staat. Dus schijnen een jongen of meisje niet op de goede manier een gelofte te kunnen afleggen, voordat zij veertien jaar zijn.

3. Aan hen, die in het klooster treden, wordt volgens den Regel van den H. Benedictus en de bepaling van Innocentius IV een proefjaar gegeven, opdat de ondervinding vóór de verplichting door de gelofte komt. Daarom schijnt het ongeoorloofd, dat kinderen zich door een gelofte verbinden om in het klooster te treden vóór het proefjaar.

Maar daartegenover staat, dat wat niet op de goede manier geschied is, niet geldig is, ook al wordt het door niemand herroepen. Nu is een door een meisje, ook vóór de puberteitsjaren, gedane gelofte geldig, als deze door de ouders niet binnen het jaar herroepen is, zooals in de *Decretalen* staat. Daarom kunnen kinderen zich op geoorloofde en geldige manier door een gelofte verplichten in het klooster te treden, ook voordat zij de puberteitsjaren bereikt hebben.

---

2. PRÆTEREA, illud quod rite potest ab aliquo fieri, non potest ab alio irritari. Sed votum religionis a puero vel puella factum ante annos pubertatis potest a parentibus revocari, vel a tutore: ut habetur 20. q. 2. [cap.: Puella]. Ergo videtur quod puer vel puella, ante quatuordecim annos, non possit rite vovere.

3. PRÆTEREA, religionem intrantibus annus probationis conceditur secundum regulam B. Benedicti [cap. 58.] et secundum statutum Innocentii IV. [Bullar. Ord. Praed., diplom. 74], ad hoc quod probatio obligationem voti praecedat. Ergo illicitum videtur esse quod pueri voto obligentur ad religionem ante probationis annum.

SED CONTRA, id quod non est rite factum non est validum, etiamsi a nullo revocetur. Sed votum puellae etiam ante annos pubertatis emissum, validum est si infra annum a parentibus non revocetur: ut habetur 20, q. 2. [Cap. Puella]. Ergo licite et rite possunt pueri voto obligari ad religionem, etiam ante annos pubertatis.

LEERSTELLING. — Zooals uit het vroeger gezegde (7e Art.) blijkt, zijn er twee soorten van geloften, nl. eenvoudige en plechtige. Omdat nu, zooals is gezegd, de plechtigheid van een gelofte in een geestelijke zegening en toewijding bestaat, die door de bediening van de Kerk geschiedt, behoort het plechtig maken van een gelofte tot het terrein van de werkzaamheid van de Kerk. Een eenvoudige gelofte heeft haar kracht door het overleg, waardoor iemand de bedoeling krijgt zich te verplichten. Maar nu kan een dergelijke verplichting om twee redenen krachteloos zijn. Ten eerste uit gebrek aan verstand, zooals blijkt bij razenden en krankzinnigen, die zich niet door een gelofte tot iets kunnen verplichten, wanneer zij een aanval van razernij of krankzinnigheid hebben. Dan ook, omdat wie een gelofte doet, onder de macht van een ander staat, zooals is gezegd. Nu doen beide redenen zich voor bij kinderen vóór hun puberteitsjaren; want in het algemeen genomen hebben zij het gebruik van hun verstand niet, en van nature staan zij onder de zorg van de ouders of van voogden, die de plaats van de ouders innemen. En daarom zijn hun geloften om twee redenen niet van kracht. — Het kan echter bij sommige ofschoon maar weinige kinderen, om hun natuurlijken aanleg, die aan geen menschenwetten gebonden is, voorkomen, dat zij vlugger het gebruik van hun verstand hebben; en daarom noemt men hen

---

RESPONDEO dicendum quod, sicut ex supra dictis patet [art. 7. huj. q.], duplex est votum: scilicet simplex, et solemne. Et quia solemnitas voti in quadam spirituali benedictione et consecratione consistit, ut dictum est [ibid.], quae fit per ministerium Ecclesiae; ideo solemnizatio voti sub dispensatione Ecclesiae cadit. Votum autem simplex efficaciam habet ex deliberatione animi, qua quis se obligare intendit. Quod autem talis obligatio robur non habeat, dupliciter potest contingere. Uno quidem modo, propter defectum rationis: sicut patet in furiosis et in amentibus, qui se voto non possunt obligare ad aliquid, dum sunt in furia vel amentia. Alio modo, quia ille qui vovet est alterius potestati subjectus, ut supra dictum est [art. praec.]. Et ista duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis: quia et patiuntur rationis defectum, ut in pluribus; et sunt naturaliter sub cura parentum, vel tutorum, qui sunt eis loco parentum; et ideo eorum vota ex duplici causa robur non habent. Contingit tamen propter naturae dispositionem, quae legibus humanis non subditur, in aliquibus, licet paucis, accelerari rationis

« tot bedrog in staat. » Maar daarom komen zij niet vrij van de zorg van de ouders; want deze is door menschenwetten geregeld en die houden rekening met wat in de meeste gevallen gebeurt.

Men moet dus zeggen, dat als een jongen of meisje vóór de puberteitsjaren, het gebruik van het verstand nog niet heeft, zij zich op geen enkele manier door een gelofte tot iets kunnen verplichten. Krijgen zij echter vóór de puberteitsjaren het gebruik van het verstand, dan kunnen zij op zichzelf beschouwd zich door een gelofte een verplichting opleggen; maar die gelofte kan door de ouders, onder wier zorg zij nog blijven staan, krachteloos worden gemaakt. Maar hoezeer zij ook « tot bedrog in staat » zouden zijn, toch kunnen zij, vóór de puberteitsjaren, zich niet door een plechtige gelofte aan het kloosterleven verbinden wegens de bepalingen van de Kerk, die slaan op wat in de meeste gevallen gebeurt. Maar zoodra zij den puberteitsleeftijd hebben bereikt, kunnen zij zich ook buiten den wil van hun ouders om met een eenvoudige of plechtige gelofte aan het kloosterleven binden.

ADTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Dit argument slaat op kinderen, die het gebruik van hun verstand nog niet hebben gekregen; en hun geloften zijn, zooals in de leerstelling gezegd is, ongeldig.

---

usum, qui ob hoc dicuntur doli capaces. Nec tamen propter hoc in aliquo eximuntur a cura parentum, quae subjacet legi humanae respicienti ad id quod frequentius accidit.

Est ergo dicendum quod si puer vel puella, ante pubertatis annos, nondum habeat usum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare. Si vero ante pubertatis annos attingit usum rationis, potest quidem, quantum in ipso est, se obligare, sed votum ejus potest irritari per parentes, quorum curae remanet adhuc subjectus. Quantumcumque tamen sit doli capax, ante annos pubertatis non potest obligari voto solemni religionis, propter Ecclesiae statutum, quod respicit id quod in pluribus accidit. Post annos autem pubertatis possunt jam se voto religionis obligare, vel simplici vel solemni, absque voluntate parentum.

AD PRIMUM ergo dicendum quod ratio illa procedit de pueris qui nondum attigerunt usum rationis: quorum vota sunt invalida, ut dictum est [in corp. art.].

2. In de geloften van hen, die onder de macht van anderen staan, ligt een voorwaarde opgesloten, dat zij nl. door wie over hen staan niet worden herroepen; en door die voorwaarde zijn zij geoorloofd en, zooals gezegd is (8e Art. 1e Antw.) geldig, als die voorwaarde wordt vervuld.

3. Dit argument gaat uit van de plechtige gelofte, die in de professie wordt afgelegd.

Xe ARTIKEL.

Kan men van een gelofte ontslagen worden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men van een gelofte niet kan ontslagen worden. — 1. Want een gelofte veranderen is minder dan ervan te ontslaan. Nu kan een gelofte niet veranderd worden, want in het *Boek Leviticus* (27. 9, 10) wordt gezegd: « *Als iemand een dier, dat aan den Heer geofferd kan worden, door een gelofte daartoe bestemd heeft zal het heilig zijn en niet*

AD SECUNDUM dicendum quod vota eorum qui sunt in potestate aliorum habent conditionem implicitam, scilicet si non revocentur a superiore, ex qua licita redduntur, et valida si conditio existat (1), ut dictum est [art. praec.].

AD TERTIUM dicendum quod ratio illa procedit de voto solemni quod fit per professionem.

ARTICULUS X.

Utrum possit in voto dispensari.

[4. Dist. 38. q. 1. art. 4. qla 1. et 3.].

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur quod in voto dispensari non possit. Minus enim est commutari votum quam in eo dispensari. Sed votum non potest commutari: dicitur enim Levit. 27. [v. 9, 10]: « Animal quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit, et mutari non poterit,

---

(1) L.: exstat

veranderd kunnen worden, noch een beter voor een slecht, noch een slecht voor een goed. » Dus kan men veel minder nog van een gelofte ontslagen worden.

2. Van de voorschriften der natuurwet en die van God kan geen mensch ontslaan; en vooral niet van de voorschriften van de eerste tafel, die onmiddellijk de liefde tot God, wat het laatste doel der geboden is, tot doel hebben. Nu valt het vervullen van een gelofte onder de natuurwet; en het is ook een gebod van de goddelijke wet, zooals uit het vroeger gezegde (3e Art.) blijkt; en het behoort tot de voorschriften van de eerste tafel, omdat het een daad van godsvereering is. Dus kan men van een gelofte niet ontslagen worden.

3. De verplichting van de gelofte berust op de getrouwheid, die een mensch tegenover God moet hebben, zooals is gezegd. (3e Art.) Nu kan niemand daarvan ontslaan. Dus ook niet van de gelofte.

Maar daartegenover staat, dat wat voortkomt uit den wil van allen, grootere vastheid schijnt te bezitten dan wat komt van den afzonderlijken wil van een enkeling. Nu kan men door een mensch worden ontslagen van een wet, die door den wil van allen kracht heeft. Dus schijnt men ook door een mensch van een gelofte te kunnen worden ontslagen.

---

nec melius malo nec pejus bono ». Ergo multo minus potest dispensari in voto.

2. PRÆTEREA, in his quae sunt de lege naturae et in praeceptis divinis non potest per hominem dispensari: praecipue in praeceptis primae tabulae, quae ordinantur directe ad dilectionem Dei, quae est ultimus praeceptorum finis. Sed implere votum est de lege naturae; et est etiam praeceptum legis divinae, ut ex supra dictis patet [art. 3. huj. q.]; et pertinet ad praecepta primae tabulae, cum sit actus latriae. Ergo in voto dispensari non potest.

3. PRÆTEREA, obligatio voti fundatur super fidelitatem quam homo debet Deo, ut dictum est [art. 3. huj. q.]. Sed in hac nullus potest dispensari. Ergo nec in voto.

SED CONTRA majoris firmitatis esse videtur quod procedit ex communi multorum voluntate quam quod procedit ex singulari voluntate alicujus personae. Sed in lege, quae habet robur ex communi voluntate, potest per hominem dispensari. Ergo videtur quod etiam in voto per hominem dispensari possit.

LEERSTELLING. — Men moet zich het ontslaan van een gelofte denken volgens de manier, waarop men ontslagen wordt van het onderhouden van een wet. Want zooals vroeger is gezegd (I-II. 96e Kw. 6e Art.), wordt een wet gemaakt met het oog op wat in de meeste gevallen goed is; maar omdat het kan voorkomen, dat zoo iets in een bepaald geval niet goed is, moest door iemand worden uitgemaakt, dat men in dat bijzondere geval de wet niet behoefde te onderhouden. En dat is in eigenlijken zin van de wet ontslaan (dispensare) ; want « dispensatio » schijnt in te sluiten een afgemeten verdeeling of toepassing van iets algemeens op wat daaronder vervat is, zooals men spreekt van iemand, die onder zijn huisgezin voedsel verdeelt (dispensare).

Evenzoo stelt wie een gelofte doet zich eenigszins een wet, waardoor hij zich verplicht tot wat op zichzelf en in de meeste gevallen goed is. Nu kan het gebeuren, dat het in een bepaald geval zonder meer kwaad of nutteloos of een beletsel voor een grooter goed is; en dan strijdt het met den aard van wat voorwerp van een gelofte kan zijn, zooals vroeger (2e Art.) gezegd is. En daarom moet noodzakelijkerwijze in zoo'n geval worden vastgesteld, dat men de gelofte niet moet houden. Wordt nu zonder meer bepaald, dat de gelofte niet gehouden moet worden, dan heet dat ontslaan

---

RESPONDEO dicendum quod dispensatio voti intelligenda est ad modum dispensationis quae fit in observantia alicujus legis. Quia, ut supra dictum est [1-2. q. 96. art. 6.], lex ponitur respiciendo ad id quod est uti in pluribus bonum: sed quia contingit hujusmodi in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu legem non esse servandam. Et hoc proprie est dispensare in lege: nam dispensatio videtur importare quamdam commensuratam distributionem vel applicationem communis alicujus ad ea quae sub ipso continentur, per quem modum dicitur aliquis dispensare cibum familiae.

Similiter autem ille qui vovet quodammodo sibi statuit legem, obligans se ad aliquid quod est secundum se et ut in pluribus bonum. Potest tamen contingere quod in aliquo casu sit vel simpliciter malum, vel inutile, vel majoris boni impeditivum: quod est contra rationem ejus quod cadit sub voto, ut ex praedictis patet [art. 2. huj. q.]. Et ideo necesse est quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Et si quidem absolute determinetur aliquod votum non esse servandum, dicitur esse dispensatio

Wordt in plaats van wat onderhouden moet worden iets anders opgelegd, dan heet het verandering van de gelofte. Het is dus minder een gelofte te veranderen dan ervan te ontslaan, maar beide dingen vallen onder de macht van de Kerk.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Een dier, dat geofferd kon worden, werd juist omdat het door een gelofte ertoe werd bestemd als heilig beschouwd, als bestemd voor het eeren van God; en dat was de reden, waarom het niet omgewisseld kon worden, zooals men evenmin een ding, waarover men een gelofte heeft gedaan en dat al gewijd is, b. v. een kelk, met iets beters of slechters kan verruilen. Maar een dier, dat niet geofferd kon worden, omdat het daartoe niet geschikt was, kon en moest vrijgekocht worden, zooals de Wet zegt. En zoo kunnen ook nu nog geloften veranderd worden als er geen wijding bijgekomen is.

2. Zooals de mensch krachtens de natuurwet en een goddelijk gebod zijn geloften moet houden, moet hij ook om dezelfde redenen aan een wet of voorschrift van zijn oversten gehoorzamen. En als er nu in een menschelijke wet wordt gedispenseerd, dan is dat niet om aan een menschelijke wet niet te laten gehoorzamen: wat tegen de natuurwet en Gods bevel zou zijn; maar om wat wet was, in

---

voti. Si autem pro hoc quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Unde minus est votum commutare quam in voto dispensare. Utrumque tamen in potestate Ecclesiae consistit.

AD PRIMUM ergo dicendum quod animal quod immolari poterat, ex hoc ipso quod vovebatur, sanctum reputabatur, quasi divino cultui mancipatum: et haec erat ratio, quare non poterat commutari; sicut nec modo posset aliquis rem quam vovit, jam consecratam, puta calicem vel domum, commutare in melius vel in pejus. Animal autem quod non poterat sanctificari quia non erat immolatitium, redimi poterat et debebat, sicut ibidem lex dicit. Et ita etiam nunc commutari possunt vota si consecratio non interveniat.

AD SECUNDUM dicendum quod sicut ex jure naturali et praecepto divino tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit ut legi humanae non obediatur, quod est contra legem naturae et

dit geval geen wet te laten zijn. Zoo gebeurt het ook krachtens het gezag van den overste, die van de gelofte ontslaat, dat wat voorwerp van een gelofte was, dit nu niet meer is, omdat wordt vastgesteld, dat het daartoe in dit geval niet geschikt is. Ontslaat dus een kerkelijke overste van een gelofte, dan ontslaat hij niet van een voorschrift van God of de natuurwet, maar bepaalt datgene nader, wat door het menschelijke overleg, dat niet aan alles kan denken, verplicht was geworden.

3. De getrouwheid, die men aan God schuldig is, gaat niet zóó ver, dat een mensch zou moeten doen, wat voor een gelofte ongeschikt is, of nutteloos of een beletsel voor een grooter goed; en dat heeft het ontslaan van een gelofte op het oog. En daarom is het ontslaan van een gelofte niet tegen de getrouwheid, die wij tegenover God moeten hebben.

XIe ARTIKEL.

Kan er in de plechtige gelofte van zuiverheid gedispenseerd worden?

BEDENKINGEGN. — Men beweert, dat er in een plechtige

---

mandatum divinum: sed fit ut hoc quod erat lex, non sit lex in hoc casu. Ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, inquantum determinatur in hoc casu hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo cum praelatus Ecclesiae dispensat in voto non dispensat in praecepto juris naturalis vel divini: sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humanae, quae non potuit omnia circumspicere.

AD TERTIUM dicendum quod ad fidelitatem Deo debitam non pertinet quod homo faciat id quod ad vovendum est malum, vel inutile, vel majoris boni impeditivum: ad quod tendit voti dispensatio. Et ideo dispensatio voti non est contra fidelitatem Deo debitam.

ARTICULUS XI.

Utrum in voto solemni continentiae possit fieri dispensatio.

[4. Dist. 38. q. 1. a. 4. qla. 1. 3.].

AD UNDECIMUM sic proceditur. Videtur quod in voto solemni continen-

plechtige gelofte van zuiverheid gedispenseerd kan worden. — 1. Want een van de redenen om van een gelofte te ontslaan is, zooals gezegd is, als deze een grooter goed zou beletten. Nu kan een gelofte van zuiverheid, en zelfs ook een plechtige, aan een grooter goed in den weg staan; want « *het algemeen belang is goddelijker dan dat van een eenling*, » en nu kan iemands zuiverheid iets in den weg staan, wat voor de geheele massa goed is, b. v. als door het aangaan van een huwelijk door personen, die gelofte van zuiverheid hebben gedaan, de vrede in het vaderland zou worden hersteld. Dus schijnt het mogelijk, dat ook in de plechtige gelofte van zuiverheid wordt gedispenseerd.

2. Godsvereering staat als deugd boven de zuiverheid. Nu kan iemand van een gelofte om een daad van godsvereering te stellen, b. v. aan God een offer op te dragen, ontslagen worden. Dus kan men veel eerder van de gelofte van zuiverheid ontslagen worden, die over een daad van de zuiverheid gaat.

3. Zooals het houden van een gelofte van te vasten voor den persoon nadeelig kan zijn, zoo kan dat ook als men de gelofte van zuiverheid onderhoudt. Maar als een gelofte om te vasten lichamelijk nadeel meebrengt voor wie haar aflegde, dan kan erin gedispenseerd worden. Om dezelfde reden kan men het dus ook bij de gelofte van zuiverheid.

---

tiae possit fieri dispensatio. Una enim ratio dispensandi in voto est si sit impeditivum melioris boni, sicut dictum est [art. praec.]. Sed votum continentiae, etiamsi sit solemne, potest esse impeditivum melioris boni: nam « bonum commune est divinius quam bonum unius »; potest autem per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, puta si quando per contractum matrimonii aliquarum personarum quae continentiam voverunt, posset pax patriae procurari .Ergo videtur quod etiam in solemni voto continentiae possit dispensari.

2. PRÆTEREA, latria est nobilior virtus quam castitas. Sed si quis voverit aliquem actum latriae, puta offerre Deo sacrificium, potest in illo voto dispensari. Ergo multo magis potest dispensari in voto continentiae, quod est de actu castitatis.

3. PRÆTEREA, sicut votum abstinentiae observatum potest vergere in periculum personae, ita etiam observatio voti continentiae. Sed in voto abstinentiae, si vergat in corporale periculum voventis, potest fieri dispensatio. Ergo etiam pari ratione in voto continentiae potest dispensari.

4. Evenals de gelofte van zuiverheid, die erdoor plechtig wordt gemaakt, vallen ook die van armoede en gehoorzaamheid onder de religieuze professie. Nu kan er in de geloften van armoede en gehoorzaamheid gedispenseerd worden, zooals blijkt bij hen, die na hun professie bisschop worden. Dus schijnt ook dispensatie in de gelofte van zuiverheid mogelijk.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek Ecclesiasticus* (26. 20) wordt gezegd: « *Niets kan vergeleken worden bij een zuivere ziel.* »

Bovendien staat op het eind van de *Decretaal*: « *Als iemand naar het klooster* »; « *Het afstand doen van eigendom is evenals het bewaren van de zuiverheid zoo met den monnikenregel verbonden, dat zelfs de Paus daar zijn dispensatie niet tegenover kan stellen.* »

LEERSTELLING. — Bij de plechtige gelofte van zuiverheid kan men drie dingen in aanmerking nemen, en wel vooreerst het voorwerp ervan, nl. de zuiverheid zelf; dan de eeuwigheid ervan, als iemand zich nl. door een gelofte bindt tot eeuwige onderhouding van de zuiverheid; en ten derde de plechtigheid ervan. Sommigen

---

4. PRÆTEREA, sicut sub professione religionis, ex qua votum solemnizatur, continetur votum continentiae, ita etiam votum paupertatis et obedientiae. Sed in voto paupertatis et obedientiae potest dispensari: sicut patet in illis qui post professionem ad episcopatum assumuntur. Ergo videtur quod in solemni voto continentiae possit dispensari.

SED CONTRA est quod dicitur Eccli. 26. [v. 20]: « Omnis ponderatio non est digna animae continentis ».

Praeterea, Extra, de statu monach., in fine illius Decretalis, « Cum ad monasterium », dicitur: « Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeo annexa est regulae monachali ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere ».

RESPONDEO dicendum quod in solemni voto continentiae tria possunt considerari: primo quidem, materia voti, scilicet ipsa continentia; secundo, perpetuitas voti, scilicet cum aliquis voto se adstringit ad perpetuam observantiam continentiae; tertio, ipsa solemnitas voti. Dicunt ergo quidam quod

zeggen daarom, dat er in deze plechtige gelofte niet gedispenseerd kan worden om de zuiverheid zelf, waar geen gelijkwaardig ding tegenover staat, zooals uit den aangehaalden tekst blijkt. Als reden hiervan geven sommigen op, dat de mensch door de zuiverheid een vijand overwint, dien hij als een huisgenoot bij zich heeft; of dat de mensch door de zuiverheid volmaakt gelijkvormig wordt met Christus, wat reinheid van ziel en lichaam betreft. — Deze redeneering schijnt echter niet door te slaan. Want wat voor de ziel goed is, als beschouwing en gebed, is veel beter dan wat voor het lichaam goed is en maakt ons meer aan God gelijk; en toch kan men ontslaan worden van een gelofte om te bidden of te beschouwen. Daarom schijnt de reden, waarom in de gelofte van zuiverheid niet gedispenseerd kan worden, niet gevonden te worden, als men zonder meer op de waardigheid van de zuiverheid let. Vooral ook, omdat de Apostel in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (7. 34) tot de zuiverheid aanspoort om de beschouwing; want hij zegt, dat « *een ongehuwde vrouw denkt aan wat op God betrekking heeft,* » en het doel staat hooger dan wat ernaar leidt.

Daarom zoeken anderen de reden in de eeuwigheid en algemeenheid van deze gelofte. Want zij zeggen, dat de gelofte van zuiverheid alleen door precies het tegenovergestelde te doen kan te niet gedaan worden; en dat mag nooit bij een gelofte. — Maar

---

votum solemne est indispensabile ratione ipsius continentiae, quae non recipit condignam recompensationem, ut patet ex auctoritate inducta [arg. S. C.]. Cujus rationem quidam assignant quia per continentiam homo triumphat de domestico inimico: vel quia per continentiam homo perfecte conformatur Christo, secundum puritatem animae et corporis. Sed hoc non videtur efficaciter dici. Quia bona animae, utpote contemplatio et oratio, sunt multo meliora bonis corporis, et magis nos Deo conformant: et tamen potest dispensari in voto orationis vel contemplationis. Unde non videtur esse ratio quare non possit dispensari in voto continentiae, si respiciatur absolute ad ipsam continentiae dignitatem. Praesertim cum Apostolus I ad Corinth 7. [v. 34] ad continentiam inducat propter contemplationem, dicens quod « mulier innupta cogitat quae Dei sunt»: finis autem potior est his quae sunt ad finem.

Et ideo alii rationem hujus assignant ex perpetuitate et universalitate hujus voti. Dicunt enim quod votum continentiae non potest praetermitti nisi per id quod est omnino contrarium: quod nunquam licet in aliquo voto. Sed

dit is heel duidelijk valsch. Want zooals tegenover de zuiverheid de vleeschelijke gemeenschap staat, staat het eten van vleesch en drinken van wijn tegenover het zich hiervan onthouden; en toch kan in dergelijke geloften worden gedispenseerd.

Daarom beweren anderen, dat om iets, wat voor het algemeen nuttig of noodzakelijk is, in de plechtige gelofte van zuiverheid gedispenseerd kan worden, zooals uit het aangehaalde voorbeeld over het vredestichten tusschen landen door het sluiten van een huwelijk blijkt (vgl. 1e Bed.).

Omdat echter de aangehaalde *Decretaal* uitdrukkelijk zegt, dat zelfs de Paus aan een kloosterling geen verlof kan geven om iets tegen het bewaren van de zuiverheid te doen, schijnt men anders te moeten redeneeren: en wel dat datgene wat eenmaal aan den Heer is gewijd, zooals vroeger is gezegd (vorig Art.), en ook uit het *Boek Leviticus* (27. 9) blijkt, niet meer voor een ander doel van bestemming kan worden veranderd. Nu kan een prelaat van de Kerk niet maken, dat wat gewijd is de wijding verliest, zelfs niet bij doode dingen, b.v. dat een geconsacreerde kelk ophoudt geconsacreerd te zijn, als die niet gebroken wordt. Daarom kan een prelaat nog veel minder dit tot stand brengen, dat een mensch, die aan God is toegewijd, zoolang hij leeft ophoudt aan God

---

hoc est manifeste falsum. Quia sicut uti carnali copula est continentiae contrarium, ita comedere carnes vel bibere vinum est contrarium abstinentiae a talibus: et tamen in hujusmodi votis potest dispensari.

Et ideo aliis videtur quod etiam in voto solemni continentiae possit dispensari propter aliquam communem utilitatem seu necessitatem: ut patet in exemplo praemisso [in arg. 1] de pacificatione terrarum ex aliquo matrimonio contrahendo.

Sed quia Decretalis inducta expresse dicit quod nec Summus Pontifex potest contra custodiam castitatis monacho licentiam dare, ideo aliter videtur dicendum: quod, sicut supra dictum est [art. praec. arg. 1 et ad 1.], et habetur Levit ult. [v. 9, 10, 28], illud quod semel sanctificatum est Domino, non potest in alios usus commutari. Non autem potest facere aliquis Ecclesiae praelatus ut id quod est sanctificatum sanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis: puta quod calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer. Unde multo minus potest hoc facere aliquis praelatus, ut homo Deo consecratus, quamdiu vivit, consecratus esse desis-

gewijd te zijn. Nu bestaat zooals gezegd is (7e Art.), de plechtigheid van de gelofte in een zegening of wijding van wie de gelofte aflegt. En daarom kan een prelaat van de Kerk niet maken, dat wie een plechtige gelofte heeft gedaan, datgene mag verlaten, waartoe hij gewijd is, b.v. dat hij, die priester is, geen priester meer is, al kan de prelaat hem om een of andere reden de uitoefening van zijn ambt beletten. En om dezelfde reden kan de Paus niet maken, dat wie de kloostergeloften heeft afgelegd geen kloosterling meer is, al zeggen eenige juristen uit onwetendheid iets anders.

Men moet dus onderzoeken, of de zuiverheid wezenlijk verbonden is met datgene, waarvoor de gelofte plechtig wordt gemaakt; want als het daarmee niet wezenlijk verbonden is, kan de plechtige toewijding blijven bestaan zonder de plicht van zuiverheid, wat niet zou kunnen gebeuren, als zij wezenlijk met datgene verbonden is, waarvoor de gelofte plechtig wordt gemaakt. Nu is de plicht van zuiverheid niet wezenlijk, maar krachtens kerkelijke bepaling met de heilige wijding verbonden. En daarom schijnt de Kerk te kunnen ontslaan van de gelofte van zuiverheid, die plechtig is geworden door het ontvangen van een heilige wijding. — Maar de plicht van zuiverheid is wel wezenlijk verbonden met den religieuzen staat, waardoor de mensch de wereld verzaakt en geheel

---

tat. Solemnitas autem voti consistit in quadam consecratione seu benedictione voventis, ut dictum est [art. 7. huj. q.]. Et ideo non potest fieri per aliquem praelatum Ecclesiae quod ille qui votum solemne emisit desistat ab eo ad quod est consecratus, puta quod ille qui est sacerdos non sit sacerdos: licet possit praelatus ob aliquam causam executionem ordinis inhibere. Et simili ratione, Papa non potest facere quod ille qui est professus religionem non sit religiosus; licet quidam juristae ignoranter contrarium dicant.

Est ergo considerandum utrum continentia sit essentialiter annexa ei ad quod votum solemnizatur: quia si non est essentialiter annexa, potest manere solemnitas consecrationis sine debito continentiae; quod non potest contingere si sit essentialiter annexum ei ad quod votum solemnizatur. Non est autem essentialiter annexum debitum continentiae ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiae. Unde videtur quod per Ecclesiam possit dispensari in voto continentiae solemnizato per susceptionem sacri ordinis. Est autem debitum continentiae essentiale statui religionis, per quem homo abrenuntiat saeculo,

voor het dienen van God wordt bestemd; en dat is niet met het huwelijk te vereenigen, omdat men daarin moet zorgen voor vrouw en kinderen en huisgezin en de dingen die daartoe vereischt worden. Daarom zegt de Apostel in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (7. 33) dat « *wie een vrouw heeft, zorg heeft voor wereldsche dingen, hoe hij aan zijn vrouw zal behagen, en hij is verdeeld.* » Daarom komt de naam: monnik van: eenheid, (1) in tegenstelling met bovengenoemde verdeeldheid. Daarom kan door de Kerk in een gelofte, die door de religieuze professie plechtig is gemaakt, niet gedispenseerd worden; en de reden hiervan geeft de *Decretaal*, dat « *de zuiverheid aan den kloosterregel verbonden is.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De gevaren, die van de menschen komen, moet men bestrijden met menschelijke middelen, maar niet door dingen, die aan God toebehooren, voor menschelijk gebruik te bestemmen. Nu zijn zij, die in een kloosterorde hun professie hebben gedaan, dood voor de wereld en leven voor God. Daarom moeten zij niet om welke reden ook tot het menschelijk leven worden teruggeroepen.

---

totaliter Dei servitio mancipatus; quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandae uxoris et prolis et familiae, et rerum quae ad hoc requiruntur. Unde Apostolus dicit 1 ad Cor. 7. [v. 33], quod « qui est cum uxore solicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est ». Unde nomen monachi ab unitate sumitur, per oppositum ad divisionem praedictam. Et ideo in voto solemnizato per professionem religionis non potest per Ecclesiam dispensari: et rationem assignat Decretalis, quia « castitas est annexa regulae monachali ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod periculis rerum humanarum est obviandum per res humanas: non autem per hoc quod res divinae convertantur in usum humanum. Professi autem religionem mortui sunt mundo, et vivunt Deo. Unde non sunt revocandi ad vitam humanam occasione cujuscumque eventus.

(1) Monnik, Monachus (gr. monaxos) is eigenlijk iemand die alleen (monos), in eenzaamheid is. Vert.

2. In de gelofte van tijdelijke zuiverheid kan gedispenseerd worden, zooals in een gelofte om voor een tijd lang te bidden of zich van spijzen te onthouden. Dat echter in een gelofte van zuiverheid, die door de professie plechtig is gemaakt, niet gedispenseerd kan worden, komt niet hiervan, dat het een daad van kuischheid is, maar omdat het door de kloosterprofessie tot de godsvereering is gaan behooren.

3. Spijs heeft als onmiddellijk doel het onderhouden van den eigen persoon; en daarom kan het onthouden van spijs onmiddellijk gevaar voor den persoon meebrengen. Om deze reden wordt er in de gelofte om te vasten gedispenseerd. De vleeschelijke gemeenschap echter dient niet onmiddellijk voor het in stand houden van den persoon, maar van de soort. Daarom brengt de onthouding van de geslachtelijke gemeenschap geen onmiddellijk gevaar voor den persoon mee. Maar als er bij toeval een gevaar voor den persoon uit voortkomt, kan dat op een andere manier verholpen worden, nl. door te vasten en door andere lichamelijke middelen.

4. Zooals een kloosterling, die bisschop wordt, niet van de gelofte van zuiverheid wordt gedispenseerd, zoo ook evenmin van die van armoede; want hij moet niets als zijn eigendom bezitten,

---

Ad secundum dicendum quod in voto temporalis continentiae dispensari potest: sicut et in voto temporalis orationis vel temporalis abstinentiae. Sed quod in voto continentiae per professionem solemnizato non possit dispensari, hoc non est inquantum est actus castitatis, sed inquantum incipit ad latriam pertinere per professionem religionis.

Ad tertium dicendum quod cibus directe ordinatur ad directionem (1) personae: et ideo abstinentia cibi directe potest vergere in periculum personae. Unde ex hac ratione recipit votum abstinentiae dispensationem. Sed coitus non ordinatur directe ad conservationem personae, sed ad conservationem speciei. Unde nec directe abstinentia coitus per continentiam vergit in periculum personae. Sed si per accidens ex ea aliquod periculum personale accidat, potest aliter subveniri: scilicet per abstinentiam, vel alia corporalia remedia.

Ad quartum dicendum quod religiosus qui fit episcopus, sicut non absolvitur a voto continentiae, ita nec a voto paupertatis: quia nihil debet

---

(1) L.: conservationem

maar het is van hem als verdeeler van de voor allen bestemde goederen der Kerk. Evenmin wordt hij ook vrijgesteld van de gelofte van gehoorzaamheid, maar toevalligerwijze behoeft hij niet te gehoorzamen, als hij geen overste heeft, zooals ook de abt van een klooster, die ook niet van de gelofte van gehoorzaamheid wordt gedispenseerd.

De tekst uit het *Boek Ecclesiasticus*, die als tegenargument werd aangehaald, moet men hierop laten slaan, dat noch vruchtbaarheid naar het vleesch, noch een ander lichamelijk goed met de zuiverheid kan vergeleken worden, omdat deze onder de goederen van de ziel wordt gerekend, zooals ook Augustinus zegt. Daarom wordt er uitdrukkelijk gesproken van een *zuivere ziel*, niet van *zuiver vleesch*.

XIIe ARTIKEL.

Is er het gezag van een overste voor noodig om een gelofte te veranderen of erin te dispenseeren?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er geen gezag van een

---

habere tamquam proprium, sed sicut dispensator communium bonorum ecclesiae. Similiter etiam non absolvitur a voto obedientiae, sed per accidens obedire non tenetur, si superiorem non habeat: sicut nec abbas monasterii, qui tamen non est ab obedientiae voto absolutus.

Auctoritas vero « Ecclesiastici » quae in contrarium objicitur, intelligenda est quantum ad hoc quod nec foecunditas carnis, nec aliquod corporale bonum est comparandum bono continentiae, quae inter bona animae computatur: ut Augustinus dicit in lib. de Sanct. Virg. [cap. 8.]. Unde signanter dicitur « animae continentis »: non, « carnis continentis ».

ARTICULUS XII.

Utrum ad commutationem, vel dispensationem voti requiratur praelati auctoritas.

[Supr. art. 2. ad 3. et 4. Dist. 38. q. 1. art. 4. qla. 4.].

AD DUODECIMUM sic proceditur. Videtur quod ad commutationem vel

overste voor vereischt wordt om een gelofte te veranderen of erin te dispenseeren. — 1. Want men kan in een kloosterorde treden zonder toestemming van een hoogeren prelaat. Nu wordt een mensch door in het klooster te treden van de in de wereld gedane geloften ontslagen, zelfs van die om naar het H. Land te gaan. Dus kan er verandering of ontheffing van een gelofte plaats hebben buiten het gezag van een hoogeren prelaat om.

2. Het ontslaan van een gelofte schijnt hierin te bestaan, dat wordt vastgesteld in welke gevallen men een gelofte niet behoeft te houden. Als nu een prelaat een verkeerde beslissing neemt, schijnt hij, die een gelofte gedaan heeft, daarvan niet vrijgesteld te zijn omdat geen enkele prelaat een vrijstelling kan geven tegen het goddelijke gebod om de geloften te houden in, zooals gezegd is. (10e Art. 2e Antw.; vorig Art.). Evenzoo schijnt iemand, die op eigen gezag terecht zou uitmaken, in welk geval men een gelofte niet behoeft te vervullen, van die gelofte ontslagen te zijn, omdat zooals gezegd is (2e Art.) een gelofte niet verplicht in het geval, waarin zij een slechter gevolg zou hebben. Dus is het gezag van een prelaat niet noodig om van een gelofte te ontslaan.

3. Als het ontslaan van een gelofte onder de macht van de prelaten viel, zou het aan allen om gelijke redenen toekomen. Nu

---

dispensationem voti non requiratur praelati auctoritas. Aliquis enim potest intrare religionem absque auctoritate alicujus superioris praelati. Sed per introitum religionis absolvitur homo a votis in saeculo factis, etiam a voto Terrae Sanctae. Ergo voti commutatio vel dispensatio potest esse absque auctoritate superioris praelati.

2. PRÆTEREA, dispensatio voti in hoc consistere videtur quod determinatur in quo casu votum non sit observandum. Sed si praelatus male determinet, non videtur esse vovens absolutus a voto: quia nullus praelatus potest dispensare contra praeceptum divinum de implendo voto, ut dictum est [art. 10. huj. q. ad 2, et art. praec.]. Similiter etiam si aliquis propria auctoritate recte determinet in quo casu votum non sit implendum, non videtur voto teneri: quia votum non obligat in casu in quo habet pejorem eventum, ut dictum est [art. 2. huj. q.]. Ergo dispensatio voti non requirit auctoritatem alicujus praelati.

3. PRÆTEREA, si dispensare in voto pertinet ad potestatem praelatorum,

kunnen niet allen in alle geloften dispenseeren. Dus valt het ontslaan van een gelofte niet onder de macht van de prelaten.

Maar daartegenover staat, dat de gelofte evenals de wet verplicht om iets te doen. Nu is er, zooals vroeger gezegd is, (I-II. 97e Kw. 4e Art.) de macht van een overheid voor noodig om van een voorschrift van een wet te ontslaan. Dus om dezelfde reden ook voor het ontslaan van een gelofte.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger is gezegd (2e Art.), is een gelofte een aan God gedane belofte over iets, wat God aangenaam is. Wat echter in een belofte aangenaam is aan wien het beloofd wordt, hangt van diens beslissing af. Nu neemt een prelaat in de Kerk, Gods plaats in. En daarom is het gezag van een prelaat noodig voor het veranderen of het ontslaan van een gelofte, omdat die dan in Gods naam beslist, wat aan God aangenaam is volgens den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (2. 10): « *Want ook ik heb om Uwentwil vergeven in Christus' naam.* » En hij zegt uitdrukkelijk: *om Uwentwil;* omdat iedere van een prelaat gevraagde vrijstelling moet geschieden tot eer van Christus, in Wiens naam hij ontslaat; ofwel tot nut van de Kerk, die Zijn lichaam is.

---

pari ratione pertinet ad omnes. Sed non pertinet ad omnes dispensare quolibet voto. Ergo non pertinet ad potestatem praelatorum dispensatio voti.

SED CONTRA, sicut lex obligat ad aliquid faciendum, ita et votum. Sed ad dispensandum in praecepto legis requiritur superioris auctoritas, ut supra dictum est [I-2. q. 97. art. 4.]. Ergo pari ratione etiam in dispensatione voti.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 2. huj. q.], votum est promissio Deo facta de aliquo quod sit Deo acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione acceptum ei cui promittitur, ex ejus pendet arbitrio. Praelatus autem in Ecclesia gerit vicem Dei. Et ideo in commutatione vel dispensatione votorum requiritur praelati auctoritas, quae in persona Dei determinat quid sit Deo acceptum: secundum illud 2. Cor. 2. [v. 10]: « Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi ». Et signanter dicit, propter vos: quia omnis dispensatio petita a praelato debet fieri ad honorem Christi, in cujus persona dispensat; vel ad utilitatem Ecclesiae,) quae est ejus corpus.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Alle andere geloften gaan over bijzondere werken, maar door het kloosterleven bestemt de mensch geheel zijn leven voor het dienen van God. Nu is het bijzondere in het algemeene ingesloten. En daarom zegt een *Decretaal*, dat « *wie het tijdelijk dienen in een voortdurend onderhouden van een kloosterregel verandert, niet als schuldig aan het breken van gelofte wordt beschouwd.* » Toch behoeft wie in het klooster treedt, niet de geloften over vasten en gebeden e. d., die hij in de wereld gedaan heeft, te houden; want wie in het klooster treedt, sterft aan het vorige leven; en bij het kloosterleven past het onderhouden van bijzondere dingen niet; en de last van het kloosterleven is voor den mensch al zwaar genoeg, zoodat hij daar niet nog meer bij moet voegen.

2. Sommigen zeggen, dat prelaten naar believen in geloften kunnen dispenseeren, omdat in iedere gelofte de wil van den hoogeren prelaat als voorwaarde ligt opgesloten; zooals vroeger is gezegd (8e Art.), dat men bij geloften van ondergeschikten, b. v. slaven en kinderen, de voorwaarde moet denken: *als de vader of de heer het goedvinden of zich niet verzetten.* En zoo zou een onderdaan zonder gewetensangst een gelofte kunnen breken, zoo dikwijls hem dit door een prelaat werd gezegd.

AD PRIMUM ergo dicendum quod omnia alia vota sunt quorumdam particularium operum: sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat. Particulare autem in universali includitur. Et ideo decretalis dicit [cap.:Scriptura, de voto, etc.] quod « reus voti fracti non habetur qui temporale obsequium in perpetuam religionis observantiam commutat ». Nec tamen religionem ingrediens tenetur implere vota vel jejuniorum vel orationum vel aliorum hujusmodi, quae existens in saeculo fecit: quia religionem ingrediens moritur priori vitae; et etiam singulares observantiae religioni non competunt; et religionis onus satis hominem onerat, ut alia superaddere non oporteat.

AD SECUNDUM dicendum quod quidam dixerunt quod ideo praelati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas praelati superioris: sicut supra dictum est [art. 8. huj. q.] quod in votis subditorum, puta servi vel filii, intelligitur conditio, « si placuerit patri vel domino », vel, « si non renitantur ». Et sic subditus absque omni remorsu conscientiae posset votum praetermittere, quandocumque sibi a praelato diceretur.

Maar deze bewering steunt op een vergissing. Want omdat de macht van een geestelijken overste, die geen heer, maar bestuurder is, « *tot opbouw en niet tot afbraak is gegeven,* » zooals blijkt uit den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (10. 8), kan een prelaat, evenmin als hij kan voorschrijven, wat op zichzelf God mishaagt, nl. zonden, ook niet beletten, wat op zichzelf God welgevallig is, nl. daden van deugd. Dus kan een mensch die zonder voorbehoud beloven.

Maar een prelaat heeft te beoordeelen, wat deugdzamer en God aangenamer is. Daarom zou bij duidelijke dingen een dispensatie van een prelaat niet van schuld vrijpleiten, als b.v. een prelaat iemand zonder reden zou ontheffen van de gelofte om in het klooster te gaan. Was er echter schijnbaar een reden, waardoor het minstens twijfelachtig werd, dan kon men zich houden aan het oordeel van den prelaat, die verandert of dispenseert. Maar niet naar eigen oordeel, omdat dit Gods plaats niet inneemt, tenzij in het geval, dat men over iets, wat duidelijk ongeoorloofd is, een gelofte deed en er bezwaren zouden zijn zich tot den overste te wenden.

3. Omdat de Paus volledig Christus' plaats bekleedt in geheel de Kerk, kan hij volledig dispenseeren in alle geloften, waarin dat

---

Sed praedicta positio falso innititur. Quia cum potestas praelati spiritualis, qui non est dominus sed dispensator, « in aedificationem sit data, et non in destructionem », ut patet 2 ad Cor. 10. [v. 8]; sicut praelatus non potest imperare ea quae secundum se Deo displicent, scilicet peccata, ita non potest prohibere ea quae secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera. Et ideo absolute potest homo vovere ea.

Ad praelatum tamen pertinet dijudicare quid sit magis virtuosum et Deo magis acceptum. Et ideo in manifestis dispensatio praelati non excusaret a culpa: puta si praelatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparenti causa obstante. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare judicio praelati dispensantis vel commutantis. Non tamen judicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei: nisi forte in casu in quo id quod vovit esset manifeste illicitum, et non posset opportune ad superiorem recurrere.

Ad tertium dicendum quod quia Summus Pontifex gerit plenarie vicem Christi in tota Ecclesia, ipse habet plenitudinem potestatis dispensandi in

mogelijk is. Maar aan lagere prelaten wordt het dispenseeren toevertrouwd in geloften, die gewoonlijk worden gedaan en waarin dikwijls moet worden gedispenseerd, zoodat de menschen gemakkelijk iemand vinden, tot wien zij zich kunnen wenden, als bij geloften om te vasten of een pelgrimstocht te doen e. d. Maar grootere geloften, als van zuiverheid en van een pelgrimstocht naar het H. Land, zijn aan den Paus voorbehouden.

---

omnibus dispensabilibus votis. Aliis autem inferioribus praelatis committitur dispensatio in votis quae communiter fiunt et indigent frequenti dispensatione, ut habeant de facili homines ad quem recurrant: sicut sunt vota peregrinationum et jejuniorum et aliorum hujusmodi. Vota vero majora, puta continentiae et peregrinationis Terrae Sanctae, reservantur summo Pontifici.

NEGEN EN TACHTIGSTE KWESTIE.

OVER DEN EED.

(Tien Artikelen.)

Vervolgens moeten wij over de uiterlijke daden van de godsvereering spreken, waardoor de menschen van iets goddelijks gebruik maken; en dat goddelijke is ofwel een Sacrament, ofwel Gods naam zelf. Nu zal er in het derde deel van dit werk gelegenheid zijn om te spreken over het ontvangen van een Sacrament; maar het gebruik maken van Gods naam moeten wij hier behandelen. Gods naam wordt echter door de menschen op drie manieren gebruikt: ten eerste bij den eed, om eigen woorden te bevestigen; ten tweede als een bezwering, om anderen tot iets te brengen; ten derde als aanroeping om te bidden of te prijzen (90e en 91e Kw.). Eerst moeten wij dus over den eed spreken; en daarover stellen wij ons tien vragen:

1. Wat is een eed?
2. Is deze geoorloofd?

QUAESTIO LXXXIX.

DE JURAMENTO, IN DECEM ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de actibus exterioribus latriae quibus aliquid divinum ab hominibus assumitur: quod est vel sacramentum aliquod, vel ipsum nomen divinum. Sed de sacramenti assumptione locus erit tractandi in Tertia hujus operis Parte. De assumptione autem nominis divini nunc agendum est. Assumitur autem divinum nomen ab homine tripliciter: uno modo, per modum juramenti, ad propria verba confirmanda; alio modo, per modum adjurationis ad alios inducendum; tertio modo, per modum invocationis, ad orandum vel laudandum. Primo ergo de juramento agendum est.

Circa quod quaeruntur decem: 1. Quid sit juramentum. — 2. Utrum

3. Wat behoort er bij den eed?
4. Van welke deugd is hij een daad?
5. Moet men ernaar verlangen te zweren en het dikwijls doen, als iets nuttigs en goeds?
6. Is het geoorloofd bij een schepsel te zweren?
7. Is de eed verplicht?
8. Wat geeft een grootere verplichting, een eed of een gelofte?
9. Kan er in een eed worden gedispenseerd?
10. Wie en wanneer mogen wij zweren?

Ie ARTIKEL.

Is zweren God aanroepen als getuige?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat zweren niet is God als getuige aanroepen. — 1. Want iedereen, die een tekst uit de H. Schrift aanhaalt, roept God als getuige aan, omdat Zijn woorden in de H. Schrift opgeteekend staan. Als zweren dus was God als getuige aanroepen, zou iedereen, die een tekst uit de H. Schrift aanhaalde, zweren. Maar dat is onjuist. Dus ook het eerste.

---

sit licitum. — 3. Qui sint comites juramenti. — 4. Cujus virtutis sit actus. — 5. Utrum sit appetendum et frequentandum, tamquam utile et bonum. — 6. Utrum liceat jurare per creaturam. — 7. Utrum juramentum sit obligatorium. — 8. Quae sit major obligatio, utrum juramenti vel voti. — 9. Utrum in juramento possit dispensari. — 10. Quibus, et quando liceat jurare.

ARTICULUS I.

Utrum jurare sit testem Deum invocare.

[3. Dist. 39. art. 1.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod jurare non sit testem Deum invocare. Quicumque enim inducit auctoritatem Sacrae Scripturae inducit Deum in testimonium, cujus verba proponuntur in Sacra Scriptura. Si ergo jurare est testem Deum invocare, quicumque inducit auctoritatem Sacrae Scripturae juraret. Hoc autem est falsum. Ergo et primum.

2. Wie iemand als getuige aanhaalt, geeft hem niets. Maar wie bij God zweert, geeft iets aan God, want bij *Mattheus* (5. 33) staat: « *Houdt Uw eeden tegenover den Heer,* » (1) en Augustinus zegt, dat zweren is « *het recht van de waarheid aan God geven.* » Dus is zweren niet God als getuige aanroepen.

3. Zooals uit het vroeger gezegde (67e en 70e Kw.) blijkt, is er verschil tusschen het ambt van rechter en van getuige. Nu roept een mensch soms bij een eed het goddelijk gerecht af naar het psalmwoord: « *Als ik aan die mij kwaad deden het vergold, zou ik verdienen zonder buit van mijn vijanden terug te keeren.* » (*Ps.* 7. 5) Dus is zweren niet God als getuige aanroepen.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt: « *Wat beteekent: bij God, anders dan: God is getuige?* »

LEERSTELLING. — De Apostel zegt in den *Brief aan de Hebreën* (6. 16), dat een eed « *tot bevestiging* » dient. Dingen nu, die men kan weten worden bevestigd door het verstand, dat van eenige waarheden, die van nature gekend worden en onfeil-

---

2. PRÆTEREA, ex hoc quod aliquis inducit aliquem in testem, nihil ei reddit. Sed ille qui per Deum jurat aliquid Deo reddit: dicitur enim Matth. 5. [v. 33]: « Reddes Domino juramenta tua; et Augustinus dicit [serm. 120.] quod jurare est « jus veritatis Deo reddere ». Ergo jurare non est Deum testem invocare.

3. PRÆTEREA, aliud est officium judicis, et aliud testis, ut ex supradictis patet [q. 67. et 70.]. Sed quandoque jurando implorat homo divinum judicium: secundum illud Psal. 7. [v. 5]: « Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ad inimicis meis inanis ». Ergo jurare non est testem Deum invocare.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in quodam serm. de Perjurio [loc. sup. cit.]: « Quid est jurare « per Deum» nisi: « Testis est Deus? »

RESPONDEO dicendum quod, sicut Apostolus dicit ad Hebr. 6. [v. 16]: « Juramentum ad confirmationem ordinatur ». Confirmatio autem in scibilibus per rationem fit, quae procedit ex aliquibus naturaliter notis, quae

---

(1) Letterlijk: « Geeft den Heer uw eeden ». (Vert.)

baar waar zijn, uitgaat. Bijzondere en toevallig geschiedende feiten echter kunnen niet door een noodzakelijk geldende reden worden bevestigd; en daarom wordt, wat daarover wordt gezegd, gewoonlijk door getuigen bevestigd. Maar om twee redenen is het getuigenis van menschen onvoldoende om dergelijke dingen te bevestigen. En wel ten eerste om het gebrek aan waarheid bij de menschen, omdat zeer velen tot liegen vervallen, naar het psalmwoord: « *Hun mond heeft leugens gesproken.* » (*Ps.* 16. 10) Ten tweede om gebrek aan kennis, omdat de menschen noch het toekomstige, noch de hartsgeheimen, noch wat in hun afwezigheid gebeurt kunnen kennen; maar toch spreken de menschen daarover en is het voor de samenleving goed, dat men daar eenige zekerheid over heeft. En daarom is het noodig zijn toevlucht te nemen tot het getuigenis van God, omdat God niet kan liegen en Hem ook niets verborgen is. Nu noemt men het God tot getuige nemen zweren (jurare), omdat het als het ware als een recht (jus) is ingevoerd om wat onder aanroeping van de goddelijke getuigenis wordt gezegd, als waar te beschouwen.

Nu wordt de getuigenis van God soms ingeroepen om iets tegenwoordigs of verledens te bevestigen; en dit noemt men een *bevestigings-eed*. — Soms ook geschiedt dit om iets toekomstigs te

---

sunt infallibiliter vera. Sed particularia facta contingentia hominum non possunt per rationem necessariam confirmari. Et ideo ea quae de his dicuntur solent confirmari per testes. Sed humanum testimonium non est sufficiens ad hujusmodi confirmandum, propter duo. Primo quidem, propter defectum veritatis humanae: quia plurimi in mendacium labuntur, secundum illud Psal. 16. [v. 10]: « Os eorum locutum est mendacium ». Secundo, propter defectum cognitionis: quia homines non possunt cognoscere neque futura, neque cordium occulta, vel etiam absentia; de quibus tamen homines loquuntur, et expedit rebus humanis ut certitudo aliqua de his habeatur. Et ideo necessarium fuit recurrere ad divinum testimonium: quia Deus neque mentiri potest, neque eum aliquid latet. Assumere autem Deum in testem dicitur jurare: quia quasi pro jure introductum est ut quod sub invocatione divini testimonii dicitur pro vero habeatur.

Divinum autem testimonium quandoque inducitur ad asserendum praesentia vel praeterita: et hoc dicitur juramentum assertorium. Quandoque autem inducitur divinum testimonium ad confirmandum aliquid futurum: et

bevestigen; en dat noemt men een *belofte-eed*. — Bij wat noodzakelijk is en door het verstand onderzocht moet worden, wordt geen eed gebruikt, want het zou belachelijk zijn, als iemand bij het redetwisten over een wetenschap zijn bewering met een eed zou willen bewijzen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Er is verschil tusschen het gebruik maken van Gods reeds gegeven getuigenis, wat gebeurt bij het aanhalen van een tekst uit de H. Schrift; en een getuigenis van God afsmeeken, dat nog gegeven moet worden, zooals bij den eed geschiedt.

2. Men zegt hierom, dat iemand zijn eed tegenover God houdt, dat hij vervult wat hij gezworen heeft. Of omdat hij juist door het feit, dat hij God als getuige aanroept, erkent, dat Hij kennis van alles en de onfeilbare waarheid bezit.

3. Iemands getuigenis wordt hierom aangeroepen, dat de ingeroepen getuige de waarheid bekend maakt over wat gezegd wordt. Nu maakt God op twee manieren bekend of wat gezegd is de waarheid bevat. Ten eerste door zonder meer de waarheid te openbaren, hetzij door innerlijke ingeving, of ook wel door onthulling van het feit, als Hij nl. wat verborgen was openbaar maakt.

---

hoc dicitur juramentum promissorium. Ad ea vero quae sunt necessaria et per rationem investiganda non inducitur juramentum: derisibile enim videretur si quis in disputatione alicujus scientiae vellet proprositum per juramentum probare.

AD PRIMUM ergo dicendum quod aliud est testimonio Dei uti jam dato, quod fit cum aliquis auctoritatem Sacrae Scripturae inducit: et aliud est testimonium Dei implorare ut exhibendum, quod fit in juramento.

AD SECUNDUM dicendum quod dicitur aliquis reddere juramenta Deo ex hoc quod implet illud quod jurat. Vel quia in hoc ipso quod invocat Deum in testem, recognoscit eum habere omnium cognitionem et infallibilem veritatem.

AD TERTIUM dicendum quod alicujus testimonium invocatur ad hoc quod testis invocatus veritatem manifestet circa ea quae dicuntur. Deus autem manifestat an verum sit quod dicitur, dupliciter. Uno modo, simpliciter revelando veritatem: vel per internam inspirationem; vel etiam per facti denudationem, dum scilicet producit in publicum ea quae erant occulta.

En op een andere manier door den leugenaar te straffen; en dan is Hij tegelijk getuige en rechter, als Hij door de leugen te straffen haar bekend maakt.

En daarom zijn er twee manieren om te zweren. Een door eenvoudig God als getuige aan te roepen, zooals wanneer iemand zegt: *God is mij getuige*, of: *Ik zeg voor het aangezicht van God*, of: *bij God*, wat hetzelfde is, zooals Augustinus zegt. — Een andere manier om te zweren is die door zelfverwensching, als nl. iemand zichzelf of iets wat hem toebehoort een straf oplegt, als wat hij zegt niet waar is.

II' ARTIKEL.

Is het geoorloofd te zweren?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet geoorloofd is om te zweren. — 1. Want niets, wat door een wet van God verboden is, is geoorloofd. Nu wordt de eed verboden bij *Mattheus* (5. 34): « *Ik echter zeg U in het geheel niet te zweren* » en in den *Brief*

Alio modo, per poenam mentientis: et tunc simul est judex et testis, dum puniendo mendacem manifestat mendacium.

Et ideo duplex est modus jurandi. Unus quidem per simplicem Dei contestationem: sicut cum aliquis dicit, « Est mihi Deus testis »; vel, « Coram Deo loquor »; vel, « Per Deum », quod idem est, ut dicit Augustinus. Alius modus jurandi est per execrationem: dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad poenam obligat nisi sit verum quod dicit.

ARTICULUS II.

Utrum sit licitum jurare.

[Infr. art. 3. corp.; et 3. Dist. 39. art. 2. qla. 2.; et Rom. 1. lect. 5. et Heb. 6. lect. 4; De decem. praec. c. de 2. praec.; in Math. c. 5.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non sit licitum jurare. Nihil enim quod prohibetur in lege divina est licitum. Sed juramentum prohibetur Matth. 5. [v. 34]: « Ego dico vobis, non jurare omnino »: et

aan Jacobus (5. 12) : « *Voor alles, broeders, zweert niet.* » Dus is de eed ongeoorloofd.

2. Wat van iets verkeerds komt, schijnt ongeoorloofd te zijn, omdat naar *Mattheus* (7. 18) « *een kwade boom geen goede vruchten kan voortbrengen.* » Nu komt de eed van iets verkeerds, want bij *Mattheus* (5. 37) wordt gezegd: « *Uw woord zij, ja, ja, neen, neen. Wat daarbij komt, is uit den booze.* » Dus schijnt de eed ongeoorloofd te zijn.

3. Een teeken vragen van de goddelijke voorzienigheid is God op de proef stellen, wat heelemaal verboden is volgens het *Boek Deuteronomium* (6. 16) : « *Gij zult den Heer Uw God niet op de proef stellen.* » Nu schijnt wie zweert een teeken van de goddelijke voorzienigheid te vragen, als hij Gods getuigenis vraagt, wat door duidelijk iets te doen wordt gegeven. Dus schijnt de eed geheel en al ongeoorloofd te zijn.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek Deuteronomium* staat (6. 13) : « *Gij zult den Heer Uw God vreezen en bij Zijn naam zweren.* »

LEERSTELLING. — Er is niets op tegen, dat iets op zichzelf

Jac. 5. [v. 12] dicitur: « Ante omnia, fratres mei, nolite jurare ». Ergo juramentum est illicitum.

2. PRÆTEREA, id quod est a malo videtur esse illicitum: quia, ut dicitur Matth. 7. [v. 18] : « Non potest arbor mala fructus bonos facere ». Sed juramentum est a malo: dicitur enim Matth. 5. [v. 37] : « Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non. Quod autem his abundantius est a malo est ». Ergo juramentum videtur esse illicitum.

3. PRÆTEREA, exquirere signum divinae providentiae est tentare Deum: quod est omnino illicitum, secundum illud Deut. 6. [v. 16] : « Non tentabis Dominum Deum tuum ». Sed ille qui jurat videtur exquirere signum divinae providentiae, dum petit divinum testimonium, quod est per aliquem evidentem effectum. Ergo videtur quod juramentum sit omnino illicitum.

SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 6. [v. 13] : « Dominum Deum tuum timebis, et per nomen ejus jurabis ».

RESPONDEO dicendum quod nihil prohibet aliquid esse secundum se

goed is en zich toch ten nadeele van hem keert, die er een verkeerd gebruik van maakt, zooals het goed is de H. Eucharistie te ontvangen, en toch « *eet en drinkt hij,* » die dit onwaardig nuttigt, « *het zich ten oordeel,* » zooals in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (11. 29) staat. Zoo moet ook in het onderhavige geval gezegd worden, dat de eed op zichzelf geoorloofd en goed is. Dat blijkt uit zijn oorsprong en doel. En wel uit zijn oorsprong, omdat de eed ontstaan is uit het geloof van de menschen, dat God de onfeilbare waarheid en een algemeene kennis en bestuur van alles bezit. En uit het doel, omdat de eed is ontstaan om de menschen te rechtvaardigen en aan twisten een eind te maken, zooals in den *Brief aan de Hebreën* (6. 16) gezegd wordt.

Maar hij strekt tot nadeel van wie er een verkeerd gebruik van maakt, d. w. z. zonder noodzakelijkheid en de noodige omzichtigheid. Want wie God om een kleine reden als getuige aanroept, schijnt weinig eerbied voor Hem te hebben, want dat zou hij ook niet van een achtbaar mensch durven vragen. Ook is er gevaar voor meineed, omdat de mensch gemakkelijk door woorden zondigt volgens Jacobus: « *Als iemand niet met te spreken misdoet, is hij een volmaakt mensch.* » (*Jac.* 3. 2) Daarom ook staat er in het *Boek Ecclesiasticus* (23. 9): « *Went Uw mond er niet aan te zweren, want men kan daarin dikwijls vallen.* »

---

bonum quod tamen cedit in malum ejus qui non utitur eo convenienter: sicut sumere Eucharistiam est bonum, et tamen qui indigne sumit « judicium sibi manducat et bibit », ut dicitur 1 ad Cor. 11. [v. 29]. Sic ergo in proposito dicendum est quod juramentum secundum se est licitum et honestum. Quod patet ex origine et ex fine. Ex origine quidem, quia juramentum est introductum ex fide qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem et universalem omnium cognitionem et provisionem. Ex fine autem, quia juramentum inducitur ad justificandum homines, et ad finiendum controversias, ut dicitur ad Hebr. 6. [v. 16].

Sed juramentum cedit in malum alicui ex eo quod male utitur eo, idest sine necessitate et cautela debita. Videtur enim parvam reverentiam habere ad Deum qui eum ex levi causa testem inducit: quod non praesumeret etiam de aliquo viro honesto. Imminet etiam periculum perjurii: quia de facili homo in verbo delinquit, secundum illud Jacob. 3. [v. 2]: « Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir ». Unde et Eccli. 23. [v. 9] dicitur: « Jurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Hieronymus zegt: « *Bedenkt, dat de Heer niet verbood bij God te zweren, maar bij hemel en aarde; want het is bekend, dat de Joden de slechte gewoonte hadden bij de elementen te zweren.* » Maar dit antwoord is niet voldoende, omdat Jacobus erbij voegt: « *Noch met eenigen anderen eed.* »

En daarom moet men met Augustinus zeggen, dat « *de Apostel, die in zijn brieven zweert, ons laat zien, hoe wij dat woord: Ik zeg U in het geheel niet te zweren, moeten opvatten; dat wij nl. door te zweren niet tot een gemak van zweren moeten komen, van het gemak tot de gewoonte, en van de gewoonte tot den meineed. En daarom blijkt dat hij slechts heeft gezworen als hij schreef, waar voorzichtiger overleg is en geen loslippigheid.* »

2. Zooals Augustinus zegt, « *moeten wij, als wij gedwongen worden een eed te doen, weten, dat de noodzakelijkheid ervan wordt teweeggebracht door de zwakheid van hen, dien wij iets willen bijbrengen; en deze zwakheid is ongetwijfeld iets verkeerds. Daarom zegt Hij niet: wat erbij komt, is verkeerd; want gij doet niet verkeerd, als gij een goed gebruik maakt van den eed, om een ander iets bij te brengen, als dat nuttig is; maar: het is uit den*

AD PRIMUM ergo dicendum quod Hieronymus super Matth. [Comment. in Mt. ad c. 5, v. 34], dicit: « Considera quod Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per coelum et terram. Hanc enim per elementa jurandi pessimam consuetudinem habere Judaei noscuntur ». Sed ista responsio non sufficit: quia Jacobus addidit: « neque aliud quodcumque juramentum ».

Et ideo dicendum est quod, sicut Augustinus dicit in libro de Mendacio [cap. 15.]: « Apostolus, in epistolis suis jurans, ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est, « Dico vobis non jurare omnino »: ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi perveniatur, et ex facilitate jurandi ad consuetudinem, et a consuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenitur jurasse nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam praecipitem ».

AD SECUNDUM dicendum quod, sicut Augustinus dicit in libro primo de Sermone Domini in monte [cap. 17.], « si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades, quae utique infirmitas malum est. Itaque non dixit: « Quod amplius est malum est »; sed: « a malo est »; tu enim non malum facis qui bene uteris juratione, ut alteri

booze; nl. uit de verkeerdheid van hem, door wiens zwakheid gij gedwongen wordt te zweren. »

3. Wie zweert, stelt God niet op de proef, omdat hij Gods hulp niet zonder nut en noodzakelijkheid vraagt; en bovendien stelt hij zich niet in gevaar, als God op het oogenblik geen getuigenis wil geven. Hij zal echter zeker in de toekomst getuigenis afleggen, als Hij « *de verborgenheden van de duisternis zal aan het licht brengen en de geheimen van de harten openbaren,* » zooals in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (4. 5) staat. En niemand, die zweert, zal dat getuigenis missen, hetzij vóór of tegen hem.

IIIe ARTIKEL.

Is het goed, dat als de drie vereischten voor een eed worden opgegeven: gerechtigheid, oordeel en waarheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet goed is als vereischten voor een eed op te geven: gerechtigheid, oordeel en

---

persuadeas quod utiliter persuadeas: sed « a malo est » illius, cujus infirmitate jurare cogeris ».

AD TERTIUM dicendum quod ille qui jurat non tentat Deum: quia non implorat divinum auxilium absque utilitate et necessitate; et praeterea non exponit se alicui periculo si Deus testimonium adhibere noluerit in praesenti. Adhibebit autem pro certo testimonium in futuro, quando « illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium », ut dicitur 1 ad Corinthios 4. [v. 5]. Et illud testimonium nulli juranti deficiet, vel pro eo vel contra eum.

ARTICULUS III.

Utrum convenienter ponantur tres comites juramenti, videlicet: justitia, judicium et veritas.

[Infr. q. 98. art. 1. ad 1. et 3. Dist. 39. a. 2. qla. 3. De dec. praec. c. de 2. praec.; in Matth. c. 5.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod inconvenienter ponantur tres comites juramenti, videlicet: justitia, judicium et veritas. Ea enim quorum

waarheid. — 1. Want die dingen, waarvan het eene in het andere ligt opgesloten, moeten niet als verschillend naast elkaar worden opgesomd. Dit is bij deze drie het geval; want volgens Tullius is waarheid een deel van de rechtvaardigheid, en zooals vroeger (60e Kw. 1e Art.) is gezegd, is het oordeel een daad van gerechtigheid. Dus is het niet goed deze drie als vereischten op te geven.

2. Vele andere dingen worden voor een eed vereischt, als toewijding en geloof, waardoor wij gelooven, dat God alles weet en niet liegt. Dus is deze opsomming van drie vereischten onvoldoende.

3. Deze drie dingen zijn bij iedere menschelijke daad vereischt, want niets moet tegen waarheid en gerechtigheid gebeuren of zonder oordeel, naar den *Eersten Brief aan Timotheus* (5. 21): « *Doe niets zonder praejudicium,* » d. w. z. zonder voorafgaand oordeel. Deze drie vereischten moet men dus niet meer voor een eed vorderen dan voor andere menschelijke daden.

Maar daartegenover staat, dat bij *Jeremias* (4. 2) wordt gezegd: « *Gij zult zweren: « de Heer leeft », in waarheid, in gerechtigheid*

---

unum includitur in altero non sunt connumeranda tamquam diversa. Sed horum trium unum includitur in altero: quia veritas est pars justitiae, secundum Tullium [lib. 2. c. 53. de Invent.]; judicium autem est actus justitiae, ut supra habitum est [q. 60. art. 1.]. Ergo inconvenienter ponuntur (1) tres comites juramenti.

2. PRÆTEREA, multa alia requiruntur ad juramentum: scilicet devotio, et fides, per quam credamus Deum omnia scire et mentiri non posse. Ergo videtur quod insufficienter tres comites juramenti enumerantur.

3. PRÆTEREA, haec tria in quolibet opere humano requirenda sunt: nihil enim debet fieri contra justitiam aut veritatem, aut sine judicio, secundum illud primae ad Timoth. 5. [v. 21]: « Nihil facias sine praejudicio », idest sine praecedenti judicio. Ergo haec tria non magis debent associari juramento quam aliis humanis actibus.

SED CONTRA est quod dicitur Jerem. 4. [v. 2]: « Jurabis, « Vivit Dominus », in veritate, in judicio et in justitia »: quod exponens Hieronymus

---

(1) L.: numerantur

en in oordeel, » en dit uitleggend zegt Hieronymus: « *Op te merken is, dat een eed dit als vereischten heeft, nl. waarheid, oordeel en gerechtigheid.* »

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (vorig Art.) is gezegd, is een eed alleen goed voor wie er een goed gebruik van maakt. Nu zijn er twee dingen vereischt om er een goed gebruik van te maken. Ten eerste dat iemand niet lichtzinnig, maar om een noodzakelijke oorzaak en bedachtzaam den eed gebruikt. En hiertoe is van den kant van wie zweert een oordeel, nl. van overleg, noodig. Ten tweede wat datgene dat door den eed wordt bevestigd betreft, moet dit nl. noch valsch noch iets ongeoorloofds zijn. En wat dit aangaat is er waarheid noodig, waardoor iemand wat waar is door een eed bevestigt, en gerechtigheid, waardoor hij bevestigt wat geoorloofd is.

Een ondoordachte eed mist het oordeel, een leugenachtige de waarheid, en een onrechtvaardige of ongeloorloofde de gerechtigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Oordeel beteekent hier niet het ten uitvoer brengen van de rechtvaardigheid, maar

---

dicit [Comment. in Jerem. l. 1.]: « Animadvertendum est quod jusjurandum hos habet comites, scilicet veritatem, judicium et justitiam ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. praec.], juramentum non est bonum nisi ei qui bene utitur juramento. Ad bonum autem usum juramenti duo requiruntur. Primo quidem, quod aliquis non leviter, sed ex necessaria causa et discrete juret. Et quantum ad hoc, requiritur judicium, scilicet discretionis, ex parte jurantis. Secundo, quantum ad id quod per juramentum confirmatur: ut scilicet neque sit falsum, neque sit aliquid illicitum. Et quantum ad hoc, requiritur veritas, per quam aliquis juramento confirmat quod verum est; et justitia, per quam confirmat quod licitum est.

Judicio autem caret juramentum incautum; veritate autem juramentum mendax; justitia autem juramentum iniquum sive illicitum.

AD PRIMUM ergo dicendum quod judicium non sumitur hic pro executione justitiae, sed pro judicio discretionis, ut dictum est [in corp.]. Neque

zooals is gezegd, het oordeel van het overleg. Ook neemt men waarheid hier niet als een onderdeel van de rechtvaardigheid, maar als een nadere bepaling van wat men zegt.

2. Zoowel de toewijding als het geloof als alle dergelijke dingen, die noodig zijn om op een goede manier te zweren, liggen in het oordeel vervat. Want zooals is gezegd, slaan de twee andere vereischten op de zaak, waarover men zweert. Men zou echter kunnen zeggen, dat de gerechtigheid op de oorzaak slaat, waardoor men een eed aflegt.

3. In den eed ligt een groot gevaar opgesloten, zoowel om de grootheid van God, Wiens getuigenis wordt aangeroepen, als om de zwakheid van de menschelijke tong, wier woorden door den eed worden bevestigd. En daarom zijn deze drie vereischten meer noodig voor den eed dan voor andere menschelijke daden.

IVe ARTIKEL.

Is zweren een daad van godsdienstigheid of godsvereering?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat zweren geen daad van godsdienstigheid of godsvereering is. — 1. Want de daden van godsvereering gaan over heilige en goddelijke dingen. Nu worden

---

etiam veritas hic accipitur secundum quod est pars justitiae, sed secundum quod est quaedam conditio locutionis.

AD SECUNDUM dicendum quod devotio et fides, et omnia hujusmodi quae exiguntur ad debitum modum jurandi, intelliguntur in judicio. Alia enim duo pertinent ad rem de qua juratur, ut dictum est [in corp. art.]. Quamvis posset dici quod justitia pertinet ad causam per quam juratur.

AD TERTIUM dicendum quod in juramento est periculum magnum: tum propter Dei magnitudinem, cujus testimonium invocatur; tum etiam propter labilitatem linguae humanae, cujus verba juramento confirmantur. Et ideo hujusmodi magis requiruntur ad juramentum quam ad alios humanos actus.

ARTICULUS IV.

Utrum jurare sit actus religionis sive latriae.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod juramentum non sit actus religionis sive latriae. Actus enim latriae sunt circa aliqua sacra et divina.

eeden gebruikt bij twisten onder de menschen, zooals de Apostel in den *Brief aan de Hebreën* (6. 16) zegt. Dus is zweren geen daad van godsdienstigheid of godsvereering.

2. Tot de godsdienstigheid behoort *God eerbewijzen te brengen*, zooals Tullius zegt. Wie echter zweert, biedt God niets aan, maar haalt Hem aan als getuige. Dus is zweren geen daad van godsvereering.

3. Het doel van de godsdienstigheid of godsvereering is God eerbied te toonen. Dat is echter het doel van den eed niet, maar eerder het bevestigen van een gezegde. Dus is zweren geen daad van godsdienstigheid.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek Deuteronomium* (6. 13) wordt gezegd: « *Den Heer Uw God zult gij vreezen en Hem alleen dienen en bij Zijn naam zweren.* » Hier wordt nu gesproken van het dienen door godsvereering. Dus is het zweren een daad van godsvereering.

LEERSTELLING. — Zooals uit het gezegde (1e Art.) blijkt, roept wie een eed doet de goddelijke getuigenis aan om te bevestigen wat hij zegt. Nu wordt niets bevestigd tenzij door wat

---

Sed juramenta adhibentur circa controversias humanas, ut Apostolus dicit ad Hebr. 6. [v. 16]. Ergo jurare non est actus religionis seu latriae.

2. PRÆTEREA, ad religionem pertinet « cultum Deo offerre », ut Tullius dicit (lib. 2. c. 53 de Invent.). Sed ille qui jurat nihil Deo offert, sed Deum inducit in testem. Ergo jurare non est actus religionis seu latriae.

3. PRÆTEREA, finis religionis seu latriae est reverentiam Deo exhibere. Hoc autem non est finis juramenti, sed potius aliquod verbum confirmare. Ergo jurare non est actus religionis.

SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 6. [v. 13]: « Dominum Deum tuum timebis, et ipsi soli servies, ac per nomen illius jurabis ». Loquitur autem ibi de servitute latriae. Ergo jurare est actus latriae.

RESPONDEO dicendum quod, sicut ex dictis patet [art. 1. huj. q.], ille qui jurat invocat divinum testimonium ad confirmandum ea quae dicit. Nihil autem confirmatur nisi per aliquid quod certius est et potius. Et ideo

zekerder en sterker is. En door het feit zelf dus, dat iemand bij God zweert, erkent hij, dat God machtiger is, dat nl. Zijn waarheid onvergankelijk en Zijn kennis allesomvattend is; en zoo toont hij eenigszins eerbied voor God. Daarom zegt de Apostel in den *Brief aan de Hebreën* (6. 16) dat « *de menschen zweren bij die grooter zijn dan zij.* » En Hieronymus zegt, dat « *wie zweert, hem, bij wien hij zweert, of bemint of eert.* » Ook de Wijsgeer zegt dat « *een eed iets zeer eervols is.* » Nu valt het eerbewijzen aan God onder de godsdienstigheid of godsvereering. Dus is het duidelijk, dat zweren een daad van godsdienstigheid of godsvereering is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Bij den eed beschouwt men twee dingen, nl. het aangehaalde getuigenis, en dat is goddelijk, en dat, waarvoor dit wordt aangehaald of wat het aanhalen ervan noodig maakt; en dat is menschelijk. Nu behoort de eed om het eerste en niet om het tweede tot de godsdienstigheid.

2. Juist doordat de mensch door een eed God als getuige aan-

---

in hoc ipso quod homo per Deum jurat, profitetur Deum potiorem, utpote cujus veritas est indefectibilis et cognitio universalis: et sic Deo aliquo modo reverentiam exhibet. Unde et Apostolus dicit ad Hebr. 6. [v. 16] quod « homines per majorem se jurant ». Et Hieronymus dicit super Matth. [Comment. super Matth. l. 1. ad c. 5. v. 34 sqq.] super illud: « Ego autem dico, non jurare » quod « qui jurat, aut veneratur aut diligit eum per quem jurat ». Philosophus etiam dicit in 1 Metaph. [cap. 3. n. 5], quod « juramentum est honorabilissimum ». Exhibere autem reverentiam Deo pertinet ad religionem sive latriam. Unde manifestum est quod juramentum est actus religionis sive latriae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod in juramento duo considerantur: scilicet testimonium quod inducitur, et hoc est divinum; et id super quod inducitur testimonium, vel quod facit necessitatem testimonium inducendi, et hoc est humanum. Pertinet ergo juramentum ad religionem ratione primi, non autem ratione secundi.

AD SECUNDUM dicendum quod in hoc ipso quod aliquis assumit Deum in testem per modum juramenti, profitetur eum majorem: quod pertinet ad

haalt, erkent hij, dat Hij grooter is; en dat valt onder het eeren van God. En zoo biedt hij God iets aan, nl. eerbied en hulde.

3. Alles wat wij doen, moeten wij doen om God te eeren. En daarom is er niets tegen, dat wij juist door de menschen zekerheid te willen verschaffen God eerbied betoonen. Want wij moeten om God te eeren zoo iets doen, dat onze naasten daar nut van hebben; want ook God werkt tot Zijn eigen eer en ons nut.

Ve ARTIKEL.

Moet men ernaar verlangen te zweren en het dikwijls doen, als iets nuttigs en goeds?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men naar te zweren als iets nuttigs en goeds moet verlangen en het dikwijls doen. — 1. Want evenals de gelofte is ook een eed een daad van godsvereering. Zooals nu boven is gezegd (88^e^ Kw. 5^e^ Art.), is het meer lofwaardig en goed om iets krachtens een gelofte te doen, omdat een gelofte een daad van godsvereering is. Dus is het om

---

Dei reverentiam, et honorem. Et sic aliquid offert Deo: scilicet reverentiam et honorem.

AD TERTIUM dicendum quod omnia quae facimus debemus in Dei reverentiam facere. Et ideo nihil prohibet si in hoc ipso quod intendimus hominem certificare, Deo reverentiam exhibemus. Sic enim debemus aliquid in Dei reverentiam facere ut ex hoc utilitas proximis proveniat: quia etiam Deus operatur ad suam gloriam et nostram utilitatem.

ARTICULUS V.

Utrum juramentum sit appetendum, et frequentandum, tamquam utile, et bonum.

[3. Dist. 39. art. 2. qla. 1; in Matth. c. 5.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod juramentum sit appetendum et frequentandum, tamquam utile et bonum. Sicut votum est actus latriae, ita et juramentum. Sed facere aliquid ex voto est laudabilius et magis meritorium quia votum est actus latriae, ut supra dictum est [q. 88. art. 5.].

dezelfde reden loffelijker om iets met een eed te zeggen of te doen. En zoo moet men ernaar verlangen een eed te doen als naar iets, wat in zichzelf goed is.

2. Hieronymus zegt, dat « *wie zweert hem, bij wien hij zweert, of bemint of eert.* » Nu moet men ernaar verlangen God te eeren en te beminnen als iets, wat in zichzelf goed is. Dus ook naar een eed.

3. Een eed heeft als doel te verzekeren en te bevestigen. Nu is het goed, dat een mensch zijn gezegden bevestigt. Dus moet men naar het afleggen van een eed verlangen als naar iets goeds.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek Ecclesiasticus* (23. 12) wordt gezegd: « *Een man, die veel zweert, zal vol zijn van ongerechtigheid.* » En Augustinus zegt, dat het verbod van den eed « *hierom gegeven is, dat gij voor zoover het van U afhangt, er niet van zoudt houden, en niet als naar iets goeds met welhagen naar een eed zoudt verlangen.* »

LEERSTELLING. — Wat men alleen verlangt om een gebrek te herstellen, valt niet onder wat in zichzelf begeerenswaardig is, maar

---

Ergo, pari ratione, facere vel dicere aliquid cum juramento est laudabilius. Et sic juramentum est appetendum tamquam per se bonum.

2. PRÆTEREA, Hieronymus dicit super Matth. [loc. cit.] quod « qui jurat, aut veneratur aut diligit eum quem jurat ». Sed venerari aut diligere Deum est appetendum tamquam per se bonum. Ergo et juramentum.

3. PRÆTEREA, juramentum ordinatur ad confirmationem seu certificationem. Sed quod homo confirmet suum dictum, bonum est. Ergo juramentum est appetendum tamquam bonum.

SED CONTRA est quod dicitur Eccli. 23. [v. 12]: « Vir multum jurans replebitur iniquitate ». Et Augustinus dicit in libro de Mendacio [cap. 15.], quod praeceptum Domini de prohibitione juramenti « ad hoc positum est ut, tamquam in te est, non affectes, non, quasi pro bono, cum aliqua delectatione appetas jusjurandum ».

RESPONDEO dicendum quod id quod non quaeritur nisi ad subveniendum infirmitati vel (1) defectui, non numeratur inter ea quae sunt per se

---

(1) L. omittit: infirmitati, vel

wat noodzakelijk is, zooals een medicijn, die men zoekt tegen de ziekte. Nu wordt een eed verlangd om een gebrek te verhelpen, dat nl. de eene mensch den ander niet gelooft. Daarom moet men den eed niet rekenen onder de in zichzelf begeerenswaardige, maar onder de voor dit leven noodzakelijke dingen; en wie hem gebruikt buiten de grenzen der noodzakelijkheid, maakt er een verkeerd gebruik van. Daarom ook zegt Augustinus: « *Wie begrijpt, dat de eed niet als iets goeds*, d. w. z. als op zichzelf begeerenswaardig, *maar als iets noodzakelijks moet worden beschouwd, beperkt zich daarin zooveel mogelijk, dat hij er geen gebruik van maakt tenzij de noodzakelijkheid dwingt.* »

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. Er is verschil tusschen het wezen van de gelofte en van den eed. Want door de gelofte geven wij aan iets het doel God eer te bewijzen; en daardoor precies wordt het een daad van godsdienstigheid. Maar bij den eed wordt daarentegen de eerbied voor den goddelijken naam gebruikt om de belofte te bevestigen. En daarom wordt wat door den eed wordt bevestigd, daardoor geen daad van godsdienstigheid, omdat de zedelijke daden hun aard krijgen van het doel.

2. Wie zweert, maakt wel gebruik van den eerbied en de liefde

---

appetenda, sed inter ea quae sunt necessaria: sicut patet de medicina, quae quaeritur ad subveniendum infirmitati. Juramentum autem quaeritur ad subveniendum alicui defectui, quo scilicet unus homo alteri discredit. Et ideo juramentum non est habendum inter ea quae sunt per se appetenda, sed inter ea quae sunt huic vitae necessaria: quibus indebite utitur quicumque eis utitur ultra terminos necessitatis. Unde Augustinus dicit in lib. 1. de Serm. Dom. in monte [cap. 17.]: « Qui intelligit non in bonis, (idest per se appetendis), sed in necessariis jurationem habendam, refraenet se quantum potest, ut non ea utatur nisi necessitas cogat ».

Ad primum ergo dicendum quod alia ratio est de voto, et juramento. Nam per votum aliquid in Dei reverentiam ordinamus: unde ex hoc ipso sit religionis actus. Sed in juramento e converso reverentia divini nominis assumitur ad promissi confirmationem. Et ideo illud quod juramento confirmatur non propter hoc fit religionis actus: quia secundum finem morales actus speciem sortiuntur.

Ad secundum dicendum quod ille qui jurat utitur quidem veneratione

voor hem, bij wien hij zweert, maar aan den eed geeft hij niet als doel het eeren of beminnen van hem, bij wien hij zweert, maar iets anders, wat voor het tegenwoordige leven noodzakelijk is.

3. Zooals een medicijn nuttig is om te genezen en toch naargelang zij krachtiger is grooter schade teweegbrengt als zij niet op de goede manier wordt gebruikt, zoo is ook de eed nuttig om te bevestigen, maar zooveel te meer hij in eere moet worden gehouden, zooveel te meer gevaar brengt hij mee bij slecht gebruik. Want zooals in het *Boek Ecclesiasticus* (23. 13) wordt gezegd: « *Als hij zal hebben teleurgesteld*, d. w. z. uw broeder bedrogen, *zal zijn misdaad op hem neerkomen; en als hij ontveinsd heeft*, door in veinzerij iets onwaars te bezweren, *zal hij dubbel misdoen* (want een schijnbare rechtvaardigheid is nl. een dubbele ongerechtigheid) ; *en als hij ijdel gezworen heeft*, d. w. z. zonder goede reden en noodzakelijkheid, *zal hij niet gerechtvaardigd worden.* »

---

aut dilectione ejus per quem jurat: non autem ordinat juramentum ad venerandum aut diligendum eum per quem jurat, sed ad aliquid aliud quod est necessarium praesenti vitae.

Ad tertium dicendum quod sicut medicina est utilis ad sanandum, et tamen quanto magis est virtuosior, tanto majus nocumentum inducit si non debite sumatur; ita etiam juramentum utile quidem est ad confirmationem, tamen quanto est magis venerandum, tanto est magis periculosum nisi debite inducatur. Quia, ut dicitur Eccli. 23. [v. 13, 14]: « Si frustraverit », idest deceperit fratrem, « delictum ipsius supra ipsum erit; et si dissimulaverit », quasi per simulationem jurando falsum, « delinquit dupliciter (quia scilicet « simulata aequitas est duplex iniquitas ») ; « et si in vanum juraverit », idest sine debita causa et necessitate, « non justificabitur ».

VIe ARTIKEL.

Mag men bij schepselen zweren?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men niet bij schepselen mag zweren. — 1. Want bij *Mattheus* (5. 34) wordt gezegd: « *Ik echter zeg U in het geheel niet te zweren, noch bij den hemel, noch bij de aarde, noch bij Jerusalem, noch bij Uw hoofd.* » En Hieronymus zegt bij zijn uitleg hiervan: « *Bedenkt, dat de Verlosser hier niet verbiedt bij God te zweren, maar bij hemel en aarde* », enz.

2. Een straf wordt alleen bij een schuld gegeven. Maar als men bij een schepsel zweert, loopt men straf op, want er wordt gezegd: « *Er is bepaald, dat een geestelijke, die bij de schepselen zweert, ernstig moet worden vermaand; blijft hij bij zijn gebrek, dan moet hij worden gebannen.* » Dus is het ongeoorloofd bij de schepselen te zweren.

3. Zweren is, zooals gezegd is (4^e Art.), een daad van godsvereering. Nu mogen de eerbewijzen van de godsvereering niet aan

---

ARTICULUS VI.

Utrum liceat per creaturas jurare.

[3. Dist. 39. art. 1. et in expos. lit. et Heb. 6. lect. 4. De dec. praec., c. de 2. praec.; In Matth. 5.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod non liceat per creaturas jurare. Dicitur enim Matthaei 5. [v. 34]: « Ego dici vobis, non jurare omnino: neque per coelum, neque per terram, neque per Hierosolymam, neque per caput tuum »: quod exponens Hieronymus [Comment. in Matth. l. 1.]: dicit « Considera quod hic Salvator non per Deum jurare prohibuit, sed per coelum et terram, etc. ».

2. PRÆTEREA, poena non debetur nisi culpae. Sed juranti per creaturas adhibetur poena: dicitur enim 22. q. 1. [can. Clericum]: « Clericum per creaturas jurantem acerrime objurgandum: si perstiterit in vitio, excommunicandum placuit ». Ergo illicitum est per creaturas jurare.

3. PRÆTEREA, juramentum est actus latriae, sicut dictum est [art. 4.

schepselen worden gegeven, zooals uit den *Brief aan de Romeinen* (1. 23) blijkt. Dus mag men niet bij een schepsel zweren.

Maar daartegenover staat, dat Joseph zwoer bij « *het heil van Pharao*, » zooals wij in het *Boek der Schepping* (42. 15) lezen. Ook zweert men krachtens de bestaande gewoonten bij het Evangelie en de relieken en de heiligen.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger werd gezegd (1e Art. 3e Antw.), bestaan er twee soorten van eeden. Een geschiedt alleen door iemand als getuige te nemen, in zoover men nl. God als getuige aanhaalt. En deze eed steunt op de goddelijke waarheid, zooals ook het geloof. Nu slaat het geloof wel uit zichzelf en voornamelijk op God, die de waarheid zelf is; maar op de tweede plaats ook op de schepselen, in wie Gods waarheid schittert, zooals vroeger is gezegd (1e Kw. 1e Art.). En evenzoo slaat de eed voornamelijk op God zelf, Wiens getuigenis wordt aangeroepen, maar op de tweede plaats worden bij den eed ook schepselen aangehaald, niet op zichzelf beschouwd, maar in zoover de goddelijke waarheid in hen openbaar wordt, zooals wij bij het

---

huj. q.]. Sed cultus latriae non debetur alicui creaturae, ut patet Rom. 1. [v. 23]. Ergo non licet jurare per aliquam creaturam.

SED CONTRA est quod Joseph juravit « per salutem Pharaonis », ut legitur Gen. 42. [v. 15, 16]. Ex consuetudine etiam juratur per Evangelium, et per reliquias, et per sanctos.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 1. huj. q. ad 3.], duplex est juramentum. Unum quidem quod fit per simplicem contestationem: inquantum scilicet testimonium Dei invocatur. Et hoc juramentum innititur divinae veritati, sicut et fides. Fides autem est per se quidem et principaliter de Deo, qui est ipsa veritas; secundario autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet, ut supra dictum est [q. 1. art. 1.]. Et similiter juramentum principaliter refertur ad ipsum Deum, cujus testimonium invocatur: secundario autem assumuntur ad juramentum aliquae creaturae non secundum se, sed inquantum in eis divina veritas manifestatur; sicut juramus

Evangelie zweren, d. w. z. bij God, Wiens waarheid in het Evangelie openbaar wordt; en bij de heiligen, die deze waarheid geloofden en onderhielden.

Een andere manier van te zweren is die door zelfverwensching. En bij dezen eed wordt een schepsel aangehaald als datgene, waarin Gods oordeel zich moet uiten. Zoo zijn menschen gewend bij hun hoofd te zweren of bij hun zoon of bij iets anders wat zij beminnen. En zoo ook zweert de Apostel in den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (1. 23) als hij zegt: « *Ik roep God tot getuige aan voor mijn ziel.* »

Dat Joseph echter bij het heil van Pharao zwoer, kan op beide manieren worden opgevat: ofwel als een verwensching, alsof hij het heil van Pharao aan God als onderpand aanbood; ofwel als een tot getuige nemen, alsof hij de waarheid van de goddelijke rechtvaardigheid, die de vorsten op aarde moeten uitvoeren, tot getuige nam.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. God verbood zoo bij de schepselen te zweren, alsof men hun goddelijke eer bewees. Daarom voegt Hieronymus er op dezelfde plaats bij, dat « *de Joden, als zij bij de Engelen* (e. d.) *zwoeren, schepselen met goddelijke eer eerden.* »

---

per Evangelium, idest per Deum, cujus veritas in Evangelio manifestatur; et per sanctos, qui hanc veritatem crediderunt et observaverunt.

Alius autem modus jurandi est per execrationem. Et in hoc juramento inducitur creatura aliqua ut in qua divinum judicium exerceatur. Et sic solet homo jurare per caput suum, aut per filium suum, aut per aliquam aliam rem quam diligit. Sicut et Apostolus juravit 2 ad Corinth. 1. [v. 23] dicens: « Ego testem Deum invoco in animam meam ».

Quod autem Joseph per salutem Pharaonis juravit, utroque modo intelligi potest: vel per modum execrationis, quasi salutem Pharaonis obligaverit Deo; vel per modum contestationis, quasi contestando veritatem divinae justitiae, ad cujus executionem principes terrae constituuntur.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Dominus prohibuit jurare per creaturas ita quod eis exhibeatur reverentia divina. Unde Hieronymus ibidem subdit quod « Judaei, per Angelos », etc. hujusmodi, « jurantes, creaturas venerabantur Dei honore.

En om dezelfde reden wordt volgens het kerkelijk recht een geestelijke gestraft, die bij schepselen zweert, omdat dit onder de vloeken van de ongeloovigheid valt. Daarom staat er in het volgende hoofdstuk: « *Als iemand bij Gods hoofd of haar zou zweren, of op een andere manier een vloek tegenover God zou uitspreken, en hij is in den geestelijken stand, dan moet hij afgezet worden.* »

2. Het antwoord hierop ziet men uit het voorafgaande.

3. De eerbewijzen van de godsvereering worden aan hem gegeven, wiens getuigenis bij den eed wordt ingeroepen. En daarom wordt in het *Boek van den Uittocht* (23. 13) voorgeschreven: « *Bij de namen van vreemde goden zult gij niet zweren.* » Maar aan de schepselen, die op bovengenoemde manier bij den eed worden gebruikt, worden geen eerbewijzen van godsvereering gegeven.

VIIe ARTIKEL.

Heeft de eed kracht om tot iets te verplichten?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat een eed geen kracht heeft

Et eadem ratione punitur secundum canones [loc. cit. in arg. 2.] clericus per creaturam jurans, quod ad blasphemiam infidelitatis pertinet. Unde in sequenti cap. dicitur: « Si quis per capillum Dei vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit. si in ecclesiastico ordine est, deponatur ».

Et per hoc patet responsio AD SECUNDUM.

AD TERTIUM dicendum quod cultus latriae adhibetur ei cujus testimonium jurando invocatur. Et ideo praecipitur Exod. 23. [v. 13]: « Per nomen externorum deorum non jurabitis ». Non autem exhibetur cultus latriae creaturis quae in juramento assumuntur secundum modos praedictos [in corp.].

ARTICULUS VII.

Utrum juramentum habeat vim obligandi.

[3. Dist. 39. art. 3. qla. 1. et 2. et Quodl. 3. q. 5. a. 2, 4. et Quodl. 5. q. 13. a. 2. et Quodl. 12. q. 2. a. 2.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod juramentum non habeat

om te verplichten. — 1. Want een eed wordt gebruikt om de waarheid te bevestigen van wat gezegd wordt. Als echter iemand over iets toekomstigs spreekt, zegt hij de waarheid, ook als wat hij zegt later niet uitkomt; zooals Paulus, al ging hij niet naar Corinthe, zooals hij gezegd had (1 *Cor.* 16. 5), toch niet gelogen heeft, zooals uit den *Tweeden Brief aan de Corinthiërs* (1. 15) blijkt. Dus schijnt een eed geen verplichting op te leggen.

2. Een deugd staat niet tegenover een andere, zooals in de *Categorieën* wordt gezegd. Nu is een eed een daad van een deugd, zooals (in het 4e Art.) is gezegd. Soms zou het echter tegen een deugd zijn, of een beletsel ervoor, als iemand zich hield aan wat hij gezworen had; zooals wanneer iemand zweert, dat hij geen zonde zal doen of een werk van deugd nalaten. Dus geeft een eed niet altijd een verplichting.

3. Soms wordt iemand tegen zijn wil gedwongen om iets onder eede te beloven. « *Maar dergelijke menschen zijn door de Pausen van den band van hun eeden ontslagen,* » zooals de *Canones* zeggen. Dus geeft een eed niet altijd een verplichting.

4. Niemand kan tot twee tegenovergestelde dingen verplicht zijn. Nu bedoelt hij, die zweert, soms het tegenovergestelde van

---

vim obligandi. Inducitur enim juramentum ad confirmandum veritatem ejus quod dicitur. Sed quando aliquis dicit aliquod de futuro, verum dicit etiamsi non eveniat quod dicit: sicut Paulus, quamvis non iverit Corinthum, sicut dixerat, non tamen est mentitus, ut patet 2 Cor. 1. [v. 15]. Ergo videtur quod juramentum non sit obligatorium.

2. PRÆTEREA, virtus non est virtuti contraria, ut dicitur in Praedicamentis [cap. 8. n. 22.]. Sed juramentum est actus virtutis, ut dictum est [art. 4. huj. q.]. Quandoque autem esset contra virtutem, aut in aliquod ejus impedimentum, si quis servaret id quod juravit: sicut cum aliquis jurat se facere aliquod peccatum, vel cum jurat desistere ab aliquo opere virtutis. Ergo juramentum non est semper obligatorium.

3. PRÆTEREA, quandoque aliquis invitus compellitur ad hoc quod sub juramento aliquid promittat. Sed « tales a juramenti nexibus sunt per Romanos Pontifices absoluti »: ut habetur Extra, de Jurejurando, cap. « Verum in ea quaest. » etc. Ergo juramentum non semper est obligatorium.

4. PRÆTEREA, nullus potest obligari ad duo opposita. Sed quandoque

wat hij bedoelt, voor wien de eed wordt afgelegd. Dus kan de eed niet altijd verplichten.

Maar daartegenover staat, dat bij *Mattheus* (5. 33) wordt gezegd: « *Houdt den Heer Uwe eeden.* »

LEERSTELLING. — De verplichting slaat op iets, wat gedaan of nagelaten moet worden. Daarom schijnt dit niets te maken te hebben met den bevestigings-eed, die over het tegenwoordige of verledene gaat; en ook niet met een eed over wat door anderen moet gebeuren, zooals wanneer iemand met een eed zou verzekeren, dat er morgen regen moet komen; maar alleen op wat door hem, die zweert, moet gebeuren. Zooals nu de bevestigingseed, die over het tegenwoordige of verledene gaat, waarheid moet bevatten, zoo ook een eed over wat door ons in de toekomst moet gebeuren. En daarom brengen beide soorten van eeden een verplichting mee, maar op verschillende manier. Want bij een eed over het verledene of toekomstige, bestaat de verplichting niet ten opzichte van de zaak, die er al geweest is of nog is, maar ten opzichte van de daad van zweren zelf, dat hij nl. datgene bezweert,

---

oppositum est quod intendit jurans, et quod intendit ille cui juramentum praestatur. Ergo juramentum non potest esse semper obligatorium.

SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. [v. 33]: « Reddes Domino juramenta tua ».

RESPONDEO dicendum quod obligatio refertur ad aliquid quod est faciendum vel dimittendum. Unde non videtur respicere juramentum assertorium, quod est de praesenti, vel de praeterito; neque etiam juramentum de his quae sunt per alias causas fienda, sicut si quis juramento assereret quod cras pluvia esset futura; sed solum in his quae sunt fienda per illum qui jurat. Sicut autem juramentum assertorium, quod est de praeterito vel de praesenti debet habere veritatem, ita etiam et juramentum de his quae sunt fienda a nobis in futurum. Et ideo utrumque juramentum habet quamdam obligationem: diversimode tamen. Quia in juramento quod est de praeterito vel praesenti, obligatio est non respectu rei quae jam fuit vel est, sed respectu ipsius actus jurandi: ut scilicet juret id quod jam verum est vel

wat al waar was of is. Maar bij den eed over dingen, die door ons moeten gebeuren, gaat de verplichting daarentegen over datgene, wat iemand met een eed bevestigt. Want men is verplicht waar te doen zijn, wat men bezworen heeft; anders ontbreekt de waarheid aan den eed.

Gaat het echter over een zaak, die niet onder de macht van den mensch, die zweert, valt, dan heeft er het oordeel van het overleg aan ontbroken; tenzij het hem misschien mogelijk was, toen hij zwoer en hem naderhand door een gebeurtenis onmogelijk is gemaakt, zooals wanneer iemand gezworen heeft geld te zullen geven, wat hem later door geweldpleging of diefstal wordt ontnomen. Dan schijnt hij vrijgesteld te zijn van te doen, wat hij bezworen had, al moet hij doen, wat hij kan, zooals wij ook over de verplichting van de gelofte hebben gezegd (88e Kw. 3e Art. 2e Antw.).

Als het kan, maar niet mag gebeuren, omdat het ofwel in zichzelf verkeerd is of iets goeds belet, dan mist de eed de rechtvaardigheid. En dus moet men zijn eed niet houden in het geval, dat hij zondig is of het goede belet; want in beide gevallen « *maakt hij het gevolg slechter.* »

Wij moeten dus zeggen, dat wie zweert iets te zullen doen,

---

fuit. Sed in juramento quod praestatur de his quae sunt fienda a nobis, obligatio cadit e contra super rem quam aliquis juramento firmavit. Tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod juravit: alioquin deest veritas juramento.

Si autem est talis res quae in ejus potestate non fuit, deest juramento discretionis judicium: nisi forte quod erat ei possibile quando juravit, reddatur ei impossibile per aliquem eventum; puta cum aliquis jurat se pecuniam soluturum, quae ei postmodum vi vel furto subtrahitur. Tunc enim videtur excusatus esse a faciendo quod juravit, licet teneatur facere quod in se est: sicut etiam supra circa obligationem voti diximus [q. praec. art. 3. ad 2.].

Si vero sit quidem possibile fieri, sed non debeat, vel quia est per se malum, vel quia est boni impeditivum, tunc juramento deest justitia. Et ideo juramentum non est servandum in eo casu quo est peccatum vel boni impeditivum: secundum enim Augustinum [habetur cap.: Si aliquid], utrumque eorum vergit in deteriorem exitum.

Sic ergo dicendum est quod quicumque jurat aliquid se facturum, obli-

verplicht is dat te doen om den eed waar te doen zijn, maar alleen, als de twee andere vereischten, nl. het oordeel en de rechtvaardigheid, aanwezig zijn.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Er is verschil tusschen een eenvoudig woord en een eed, waarbij men het getuigenis van God aanroept. Want voor de waarheid van een woord is genoeg, dat iemand zegt, wat hij van plan is te doen; want dat is dan al waar in zijn oorzaak, nl. het plan van wie het doet. Maar een eed moet men alleen gebruiken bij iets, waarvan men absoluut zeker is. Wordt er dus een eed bij gebruikt, dan is de mensch om de eerbied voor het goddelijke getuigenis, dat hij inroept, verplicht naar zijn vermogen waar te doen zijn, wat hij gezworen heeft; tenzij het een slechter gevolg heeft, zooals is gezegd (in de Leerst.).

2. Op twee manieren kan een eed een slechter gevolg hebben. Ten eerste, omdat hij door het beginsel zelf een slechter gevolg heeft, hetzij omdat dit iets slechts is, zooals wanneer iemand zweert overspel te zullen plegen; of omdat het iets goeds belet, b. v. als iemand zweert niet in het klooster te zullen treden of geen geestelijke te zullen worden, of geen kerkelijk ambt te zullen aannemen,

---

gatur ad id faciendum, ad hoc quod veritas impleatur: si tamen alii duo comites adsint, scilicet judicium et justitia.

AD PRIMUM ergo dicendum quod aliud est de simplici verbo: aliud de juramento, in quo divinum testimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem verbi quod aliquis dicat id quod proponit se facturum: quia hoc jam verum est in sua causa, scilicet in proposito facientis. Sed juramentum adhiberi non debet nisi in re de qua aliquis firmiter certus est. Et ideo si juramentum adhibeatur, propter reverentiam divini testimonii quod invocatur, obligatur homo ut faciat esse verum id quod juravit, secundum suam possibilitatem, nisi in deteriorem exitum vergat, ut dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum quod juramentum potest vergere in deteriorem exitum dupliciter. Uno modo, quia ab ipso principio habet pejorem exitum. Vel quia est secundum se malum: sicut cum aliquis jurat se perpetraturum adulterium. Sive quia est majoris boni impeditivum: puta cum aliquis jurat se non intraturum religionem, vel quod non fiet clericus, aut quod non

in geval het aannemen wel goed zou zijn; e. d. gevallen. Een eed over dergelijke dingen is van het begin af aan ongeoorloofd, maar op verschillende manieren. Want als iemand zweert een zonde te zullen bedrijven, zondigt hij én als hij zweert, én als hij den eed houdt; maar als iemand zweert iets beters niet te zullen doen, wat hij niet verplicht is te doen, dan zondigt hij wel door te zweren, in zoover hij aan den H. Geest, die de goede voornemens ingeeft, een beletsel stelt; maar hij zondigt niet, als hij den eed houdt; wel doet hij veel beter, als hij hem niet houdt.

Op een andere manier heeft hij een slechter gevolg om iets nieuws, wat erbij komt en niet voorzien was, zooals blijkt uit den eed van Herodes, die zwoer aan het dansende meisje te zullen geven wat zij zou vragen. Die eed kon van het begin af goed zijn, als men er de noodige voorwaarde bij denkt, dat zij nl. iets gepasts zou vragen; maar het houden van den eed was ongeoorloofd. Daarom zegt Ambrosius: « *Soms is het tegen de plicht een heilige gelofte te houden, zooals Herodes, die den moord op Joannes pleegde om zijn belofte niet te breken.* »

3. Bij een eed, die iemand gedwongen heeft afgelegd, bestaat een dubbele verplichting. Ten eerste tegenover den mensch, waar-

---

accipiet praelationem in casu in quo expedit eum accipere, vel si quia aliud est hujusmodi. Hujusmodi enim juramentum a principio est illicitum: differenter tamen. Quia si quis juret se facturum aliquod peccatum, et peccat jurando, et peccat juramentum servando. Si quis autem jurat se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem jurando, inquantum ponit obicem Spiritui Sancto, qui est boni propositi inspirator: non tamen peccat juramentum servando, sed multo melius facit si non servet.

Alio modo vergit in deteriorem exitum propter aliquid quod de novo emerserat, quod fuit impraemeditatum: sicut patet in juramento Herodis, qui juravit puellae saltanti se daturum quod petiisset. Hoc enim juramentum poterat esse a principio licitum, intellecta debita conditione, scilicet si peteret quod dare deceret: sed impletio juramenti fuit illicita. Unde Ambrosius dicit in primo de Officiis [cap. 5.]: « Est contra officium nonnumquam promissum solvere sacramentum: sicut Herodes, qui necem Joannis praestavit, ne promissum negaret ».

Ad TERTIUM dicendum quod in juramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem qua obligatur homini cui aliquid pro-

aan iets beloofd is. En deze verplichting verdwijnt bij dwang; want wie dwang heeft aangedaan verdient, dat men hem de belofte niet houdt.

Maar er is een andere verplichting tegenover God te vervullen, wat men bij Zijn naam beloofd heeft. En deze verplichting wordt tegenover het geweten niet weggenomen omdat men eerder tijdelijk verlies moet lijden dan den eed breken. Maar men kan voor het gerecht terugeischen wat men betaald heeft of het aan den overste bekend maken, niettegenstaande dat men het tegenovergestelde heeft gezworen; want een dergelijke eed zou een slechter gevolg hebben en tegen de openbare rechtvaardigheid ingaan. — De Pausen echter hebben menschen van dergelijke eeden vrijgesteld, niet in dien zin, dat zij uitmaakten, dat dergelijke eeden geen verplichting meebrachten, maar dat zij die verplichtingen om een billijke reden ophieven.

4. Wanneer er verschil van bedoeling is tusschen wie zweert en tegenover wien gezworen wordt, en als dat voortkomt uit het listig gedrag van hem die zweert, dan moet hij zijn eed houden volgens de gezonde opvatting van hem, waaraan hij het gezworen heeft. Daarom zegt Isidorus: « *Met welk woordenspel iemand ook zweert, toch vat God, die getuige van het geweten is, den eed zoo op als hij, aan wien hij gezworen is.* » En dat dit op een bedriege-

---

mittit. Et talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui vim intulit hoc meretur, ut ei promissum non servetur.

Alia autem est obligatio qua quis Deo obligatur ut impleat quod per nomen ejus promisit. Et talis obligatio non tollitur in foro conscientiae: quia magis debet damnum temporale sustinere quam juramentum violare. Potest tamen repetere in judicio quod solvit, vel praelato denuntiare, non obstante quod contrarium juravit: quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum, esset enim contra justitiam publicam. Romani autem Pontifices ab hujusmodi juramentis homines absolverunt non quasi decernentes hujusmodi juramentis non esse obligatoria sed quasi hujusmodi obligationes ex justa causa relaxantes.

Ad QUARTUM dicendum quod quando non est eadem jurantis intentio et ejus cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus cui juramentum praestatur. Unde Isidorus dicit [lib. 2. de Sum. Bono, cap. 31.]: « Quaecumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientiae testis est, ita accipit, sicut cui

lijken eed slaat, blijkt uit wat er op volgt: « *Dubbel schuldig maakt hij zich, die zoowel Gods naam ijdel gebruikt als zijn naaste door list vangt.* »

Maar als wie zweert geen bedrog gebruikt, heeft hij verplichtingen volgens de bedoeling van wie zweert. Daarom zegt Gregorius: « *Ooren van menschen beoordeelen zulke woorden van ons, zooals zij uitwendig klinken; maar het oordeel van God hoort die woorden uiterlijk, zooals zij uit het binnenste worden voortgebracht.* »

VIIIe ARTIKEL.

Ontstaat er door een eed een zwaardere verplichting dan door een gelofte?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er door een eed een zwaardere verplichting ontstaat dan door een gelofte. — 1. Want een gelofte is een eenvoudige belofte. Maar een eed haalt Gods getuigenis bij een belofte aan. Dus geeft een eed een zwaardere verplichting dan een gelofte.

---

juratur intelligit ». Et quod intelligatur de doloso juramento, patet per id quod subditur: « Dupliciter reus fit qui et nomen Dei in vanum assumit, et proximum dolo capit ».

Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis. Unde Gregorius dicit 26. Moralium [cap. 7.]: « Humanae aures talia verba nostra judicant qualia foris sonant: divina vero judicia talia foris audiunt qualia ex intimis proferuntur ».

ARTICULUS VIII.

Utrum major sit obligatio juramenti quam voti.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod major sit obligatio juramenti quam voti. Votum enim est simplex promissio. Sed juramentum supra promissionem adhibet divinum testimonium. Ergo major est obligatio juramenti quam voti.

2. Wat zwakker is, moet door wat sterker is worden versterkt. Nu wordt een gelofte soms door een eed bevestigd. Dus is een eed sterker dan een gelofte.

3. De verplichting door de gelofte komt, zooals vroeger gezegd is (88e Kw. 1e Art.) van het zielsoverleg. Maar de verplichting krachtens een eed wordt door de goddelijke waarheid, wier getuigenis wordt aangeroepen, veroorzaakt. Daar dus Gods waarheid grooter is dan menschelijk overleg, schijnt de verplichting krachtens een eed grooter te zijn dan die krachtens een gelofte.

Maar daartegenover staat, dat men door een gelofte verplichtingen heeft tegenover God, maar door een eed soms tegenover een mensch. Nu heeft een mensch tegenover God grootere verplichtingen dan tegenover een mensch. Dus geeft een gelofte zwaardere verplichting dan de eed.

LEERSTELLING. — Beide verplichtingen, nl. van de gelofte en van den eed, komen van iets goddelijks, maar op verschillende manieren. Want de verplichting van de gelofte ontstaat door de getrouwheid, die wij tegenover God moeten hebben, dat wij nl. onze beloften aan Hem houden. Maar de verplichting van den eed

---

2. PRÆTEREA, debilius solet per fortius confirmari. Sed votum interdum confirmatur juramento. Ergo juramentum est fortius quam votum.

3. PRÆTEREA, obligatio voti causatur ex animi deliberatione, ut supra dictum est [q. 88. art. 1.]. Obligatio autem juramenti causatur ex divina veritate, cujus testimonium invocatur. Cum ergo veritas Dei excedat deliberationem humanam, videtur quod obligatio juramenti sit fortior quam obligatio voti.

SED CONTRA, per votum obligatur aliquis Deo: per juramentum autem obligatur aliquis interdum homini. Magis autem obligatur homo Deo, quam homini. Ergo major est obligatio voti quam juramenti.

RESPONDEO dicendum quod utraque obligatio, scilicet voti et juramenti, causatur ex aliquo divino, aliter tamen et aliter. Nam obligatio voti causatur ex fidelitate quam Deo debemus, ut scilicet ei promissum solvamus. Obligatio autem juramenti causatur ex reverentia quam debemus ei, ex qua

komt van de eerbied, die wij voor Hem moeten hebben, waardoor wij verplicht zijn waar te maken, wat wij bij Zijn naam beloofd hebben. Nu ligt wel in iedere ongetrouwheid gebrek aan eerbied opgesloten, maar niet omgekeerd; want het schijnt, dat de ongetrouwheid van een onderdaan aan zijn heer de grootste oneerbiedigheid is. En daarom geeft een gelofte uiteraard meer verplichting dan een eed.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Niet iedere belofte is een gelofte, maar alleen die aan God wordt gedaan; en Hem ontrouw zijn, weegt bijzonder zwaar.

2. Een eed wordt niet als iets sterkers bij een gelofte gebruikt; maar om meer sterkte te geven « *door twee onwrikbare dingen.* »

3. Het geestesoverleg geeft kracht aan de gelofte, voor zoover er kracht komt van den kant van wie de gelofte aflegt. Maar van Gods kant, aan Wien de gelofte wordt aangeboden, is er een grootere reden van zekerheid.

---

tenemur quod verificemus id quod per nomen ejus promittimus. Omnis autem infidelitas irreverentiam continet, sed non convertitur: videtur enim infidelitas subjecti ad dominum esse maxima irreverentia. Et ideo votum ex ratione sua magis est obligatorium quam juramentum.

AD PRIMUM ergo dicendum quod votum est promissio non quaecumque, sed Deo facta, cui infidelem esse gravissimum est.

AD SECUNDUM dicendum quod juramentum non adhibetur voto quasi aliquid firmius: sed ut per duas res immobiles major firmatas habeatur.

AD TERTIUM dicendum quod deliberatio animi dat firmitatem voto quantum ex parte voventis est. Habet tamen majorem firmitatis causam ex parte Dei, cui votum offertur.

IXe ARTIKEL.

Kan iemand van een eed ontslaan?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niemand van een eed kan ontslaan. — 1. Want zooals er waarheid vereischt wordt voor een bevestigings-eed, die over iets tegenwoordigs of verledens gaat, zoo ook voor den belofte-eed, die over iets toekomstigs gaat. Nu kan niemand een mensch vrij toestaan om over het verledene of tegenwoordige tegen de waarheid in te zweren. Dus kan evenmin iemand er van vrij stellen om datgene, wat men met een eed over de toekomst heeft beloofd, waar te doen zijn.

2. Een belofte-eed dient tot nut van hem, aan wien hij gedaan wordt. Deze echter kan hem naar het schijnt niet doen ophouden, omdat het met de eerbied tegenover God strijdt. Dus kan een ander daar nog veel minder van vrijstellen.

3. Iedere bisschop kan van een gelofte ontslaan, een paar geloften slechts uitgezonderd, die aan den Paus alleen voorbehouden zijn, zooals boven gezegd is (88^e Kw. 12^e Art. 3^e Antw.).

ARTICULUS IX.

Utrum aliquis possit in juramento dispensare.

AD NONUM sic proceditur. Videtur quod nullus possit dispensare in juramento. Sicut enim veritas requiritur ad juramentum assertorium, quod est de praeterito vel praesenti, ita etiam ad juramentum promissorium, quod est de futuro. Sed nullus potest cum aliquo dispensare quod de praesentibus, vel praeteritis juret contra veritatem. Ergo etiam nullus potest dispensare quod non faciat aliquid esse verum id quod cum juramento in futurum promisit.

2. PRÆTEREA, juramentum promissorium inducitur ad utilitatem ejus cui fit promissio. Sed ille, ut videtur, non potest relaxare: quia est contra reverentiam divinam. Ergo multo minus per aliquem alium potest super hoc dispensari.

3. PRAETEREA, in voto quilibet episcopus potest dispensare, exceptis quibusdam votis quae soli Papae reservantur, ut supra habitum est [q. praec. art. 12. ad 3.]. Ergo, pari ratione, in juramento, si esset dispen-

Daarom zou om dezelfde reden, als erin gedispenseerd kan worden, iedere bisschop in den eed kunnen dispenseeren. Maar dat is in strijd met het recht. Daarom schijnt het onmogelijk van een eed te ontslaan.

Maar daartegenover staat, dat zooals boven (vorig Art.) gezegd is, een gelofte een grootere verplichting meebrengt dan een eed. Toch kan men van een gelofte ontslagen worden. Dus ook van een eed.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (88e Kw. 10e Art.) gezegd is, komt de noodzakelijkheid van dispensatie, zoowel in de wet als in de gelofte hiervandaan, dat wat in zichzelf en in het algemeen genomen nuttig en goed is, toch in bepaalde gevallen verkeerd en schadelijk kan worden, en zoo geen voorwerp van wet of gelofte meer kan zijn. Dat echter iets slecht en schadelijk zou zijn, strijdt met de voor een eed gestelde eischen, want is het slecht, dan strijdt het met de rechtvaardigheid, is het schadelijk, dan met het oordeel. En daarom kan men om dezelfde reden ook van een eed worden ontslagen.

---

sabile, quilibet episcopus posset dispensare. Quod tamen videtur esse contra jura [causa 15. q. 6. can. Auctorit. et sq.]. Non ergo videtur quod in juramento possit dispensari.

SED CONTRA est quod votum est majoris obligationis quam juramentum, ut supra dictum est [art. praec.]. Sed in voto potest dispensari. Ergo et in juramento.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 10. q. praec.], necessitas dispensationis tam in lege quam in voto est propter hoc quod id quod in se, vel universaliter consideratum, est utile et honestum, secundum aliquem particularem eventum potest esse inhonestum et nocivum, quod non potest cadere nec sub lege nec sub voto. Quod autem aliquid sit inhonestum, vel nocivum, repugnat his quae debent attendi in juramento: nam si sit inhonestum, repugnat justitiae; si sit nocivum, repugnat judicio. Et ideo pari ratione etiam in juramento dispensari potest.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De vrijstelling, die van een eed wordt verleend, gaat niet zoo ver, dat er iets tegen den eed zou gebeuren; dat immers is onmogelijk, omdat het houden van den eed onder een goddelijk gebod valt, waarvan men niet vrijgesteld kan worden. Maar de vrijstelling van den eed gaat zoo ver, dat wat eerst wel onder den eed viel, er nu niet meer onder valt, omdat het geen geschikt voorwerp voor een eed meer is, zooals wij vroeger (88e Kw. 10e Art. 2e Antw.) van de gelofte hebben gezegd. Het voorwerp van een bevestigings-eed daarentegen, die over het verledene en tegenwoordige gaat, heeft een zekere noodzakelijkheid en onveranderlijkheid gekregen; en zoo zou de vrijstelling niet meer op het voorwerp slaan, maar op de daad zelf van zweren; en zoo zou een dergelijke vrijstelling rechtstreeks tegen het goddelijke gebod ingaan. Maar het voorwerp van een belofte-eed is iets toekomstigs, dat veranderen kan, zoodat het nl. in een bepaald geval slecht en schadelijk kan worden, en dus geen goed voorwerp voor een eed meer kan zijn.

En daarom kan men van een belofte-eed worden ontslagen; omdat deze dispensatie op het voorwerp van den eed slaat en niet met het goddelijke gebod om den eed te houden in strijd komt.

2. Op twee wijzen kan een mensch een ander iets onder eede

AD PRIMUM ergo dicendum quod dispensatio quae fit in juramento non se extendit ad hoc quod aliquid contra juramentum fiat: hoc enim est impossibile, cum observatio juramenti cadat sub praecepto divino, quod est indispensabile. Sed ad hoc se extendit dispensatio juramenti ut id quod sub juramento cadebat, sub juramento non cadat, quasi non existens debita materia juramenti: sicut et de voto supra diximus [q. praec. art. 10. ad 2.]. Materia autem juramenti assertorii, quod est de praeterito vel praesenti, in quamdam necessitatem jam transiit, et immutabilis facta est; et ideo dispensatio non referretur ad materiam, sed referretur ad ipsum actum juramenti; unde talis dispensatio directe esset contra praeceptum divinum. Sed materia juramenti promissorii est aliquid futurum, quod variari potest, ita scilicet quod in aliquo eventu potest esse illicitum vel nocivum, et per consequens non esse debita materia juramenti. Et ideo dispensari potest in juramento promissorio: quia talis dispensatio respicit materiam juramenti, et non contrariatur praecepto divino de juramenti observatione.

AD SECUNDUM dicendum quod homo potest alteri promittere aliquid sub

beloven. Ten eerste als iets, wat voor hem nuttig is, b. v. als hij onder eede belooft hem te zullen dienen of hem geld te zullen geven. En van die belofte kan hij, aan wien ze gedaan is, hem ontslaan; want men beschouwt de belofte als gehouden, als men ermee doet volgens den wil van hem, aan wien ze gedaan is.

Op een andere manier belooft iemand aan een ander wat dient om God te eeren of tot nut van een ander, b. v. als iemand onder eede belooft in het klooster te zullen treden of een godvruchtig werk te verrichten. En dan kan hij, aan wien die belofte gedaan is, hem die belooft er niet van vrij stellen, omdat de belofte niet hem, maar voornamelijk aan God is gedaan, tenzij er misschien een voorwaarde bij opgenomen is, nl. *als hij, aan wien hij het belooft, het goedkeurt*, of iets dergelijks.

3. Soms is het voorwerp van een belofte-eed duidelijk in strijd met de rechtvaardigheid, of omdat het zonde is, zooals wanneer iemand zweert een moord te zullen plegen, of omdat het iets beters belet, b. v. als iemand zweert niet in het klooster te zullen treden. En bij een dergelijken eed is geen vrijstelling noodig, omdat men in het eerste geval verplicht is den eed niet te houden

---

juramento dupliciter. Uno modo, quando promittit aliquid (1) pertinens ad utilitatem ipsius: puta si sub juramento promittat se serviturum ei, vel pecuniam daturum. Et a tali promissione potest absolvere ille cui promissio facta est: intelligitur enim jam ei solvisse promissum quando facit de eo secundum ejus utilitatem.

Alio modo promittit aliquis alteri quod pertinet ad honorem Dei vel utilitatem aliorum: puta si aliquis sub juramento promittat alicui se intraturum religionem, vel aliquod opus pietatis facturum. Et tunc ille cui promittitur non potest absolvere promittentem, quia promissio non est facta ei principaliter, sed Deo: nisi forte sit interposita conditio, ratione cujus possit (2); scilicet, « si illi videbitur cui promittitur », vel aliquid aliud tale.

Ad TERTIUM dicendum quod quandoque illud quod cadit sub juramento promissorio est manifeste repugnans justitiae: vel quia est peccatum, sicut cum aliquis jurat se facturum homicidium; vel quia est majoris boni impeditivum, sicut cum aliquis jurat se non intraturum religionem. Et tale juramentum dispensatione non indiget: sed in primo casu tenetur aliquis

(1) L. om.: quando promittit aliquid; et ponit: quasi pertinens...
(2) L. om.: ratione cujus possit

en in het tweede geval den eed zoowel niet als wel mag houden, zooals boven (7e Art. 2e Antw.) gezegd is.

Soms is echter iets voorwerp van een belofte-eed, waarvan het twijfelachtig is, of het geoorloofd of ongeoorloofd, voordeelig of nadeelig is, hetzij op zichzelf hetzij in een bepaald geval. En hierin kan iedere bisschop dispenseeren.

Soms echter wordt iets onder eede beloofd, wat duidelijk geoorloofd en nuttig is. En bij een dergelijken eed schijnt er geen gelegenheid tot vrijstelling te zijn, maar alleen om hem te veranderen, als er iets beters gedaan kan worden tot het algemeen welzijn; en dat komt vooral aan den Paus toe, die de zorg heeft voor de geheele Kerk; ofwel voor algeheele opheffing, wat ook aan den Paus toekomt in het algemeen bij alle gevallen, die onder het bestuur der kerkelijke aangelegenheden vallen, waarover hij de macht bezit; zooals iedereen een eed ongedaan kan maken van zijn ondergeschikten over dingen, waarover hij macht heeft; zooals een vader een eed van een meisje, en een man een eed van zijn vrouw ongedaan kan maken, gelijk in het *Boek der Getallen* (30. 6) en boven over de gelofte (88e Kw. 8e Art.) gezegd is.

---

tale juramentum non servare; in secundo autem casu licitum est et servare et non servare, ut supra dictum est [art. 7. huj. q. ad 2.].

Quandoque vero aliquid sub juramento promittitur de quo dubium est utrum sit licitum vel illicitum, proficuum vel nocivum, aut simpliciter aut in aliquo casu. Et in hoc potest quilibet Episcopus dispensare.

Quandoque vero sub juramento promittitur aliquid quod est manifeste licitum et utile. Et in tali juramento non videtur habere locum dispensatio vel commutatio (1), nisi aliquid melius occurrat ad communem utilitatem faciendum, quod maxime videtur pertinere ad potestatem Papae, qui habet curam universalis Ecclesiae; vel etiam absoluta relaxatio, quod etiam ad Papam pertinet, in omnibus generaliter quae ad dispensationem rerum ecclesiasticarum pertinent, super quas habet plenitudinem potestatis; sicut et ad unumquemque pertinet irritare juramentum quod a sibi subditis factum est circa ea quae ejus potestati subduntur: sicut pater potest irritare juramentum puellae et vir uxoris, ut dicitur Num. 30. [v. 6], sicut et supra de voto dictum est [q. praec. art. 8.].

(3) L. habet: sed commutatio, si

Xe ARTIKEL.

Is een omstandigheid van persoon of tijd een beletsel voor een eed?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat een omstandigheid van persoon of tijd geen beletsel voor een eed is. — 1. Want een eed dient *om te bevestigen*, zooals de Apostel in den *Brief aan de Hebreën* (6. 16) laat zien. Nu kan iedereen zijn woorden bevestigen, en dat altijd. Dus schijnt een omstandigheid van plaats of tijd geen beletsel voor een eed te zijn.

2. Het is meer bij God te zweren dan bij de Evangeliën; en daarom zegt Chrysostomus: « *Als er een geding is, schijnt wie bij God zweert, weinig te doen, maar wie bij de Evangeliën zweert, meer. Hun, die dit denken, moet men zeggen: Dwazen, de Schriften zijn om God gemaakt en niet God om de Schriften.* » Nu zijn menschen uit allerlei omstandigheden en in alle tijden gewend bij God te zweren in het gewone gesprek. Dus mogen zij nog veel meer bij de Evangeliën zweren.

ARTICULUS X.

Utrum juramentum impediatur per aliquam conditionem personae vel temporis.

[3. Dist. 39. in expos. lit.; ad Hebr. c. 6. l. 4.].

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur quod juramentum non impediatur per aliquam conditionem personae vel temporis. Juramentum enim ad confirmationem inducitur: ut patet per Apostolum ad Hebr. 6. [v. 16]. Sed cuilibet convenit confirmare dictum suum, et quolibet tempore. Ergo videtur quod juramentum non impediatur per aliquam conditionem personae vel temporis.

2. PRÆTEREA, majus est jurare per Deum quam per Evangelia: unde Chrysostomus dicit [homil. 44. in opere imperfecto]: « Si aliqua causa fuerit, modicum videtur facere qui jurat per Deum: sed qui jurat per Evangelia, majus aliquid fecisse videtur. Quibus dicendum est: Stulti, Scripturae propter Deum factae sunt, non Deus propter Scripturas ». Sed cujuslibet conditionis personae, et quolibet tempore in communi locutione consueverunt jurare per Deum. Ergo multo magis licitum est eis jurare per Evangelia.

3. Tegenovergestelde oorzaken brengen niet hetzelfde teweeg; omdat tegengestelde dingen oorzaken zijn van tegengestelde gevolgen. Nu zijn sommigen om een gebrek in hun persoon ervan uitgesloten een eed af te leggen, zooals kinderen vóór hun veertiende jaar en zij, die eenmaal een meineed hebben gedaan. Dus schijnt het niemand verboden te zijn den eed af te leggen om zijn waardigheid zooals geestelijken, of ook om de plechtigheid van het tijdstip.

4. Geen mensch, die op aarde leeft, staat zoo hoog in waardigheid als de engelen, want bij *Mattheus* (11. 11) wordt gezegd: « *Wie geringer is in het rijk der hemelen, is grooter dan hij,* » nl. dan Joannes de Dooper, die nog op aarde leefde. Maar een engel kan zweren, want in het *Boek der Openbaring* (10. 6) staat, dat « *de Engel zwoer bij Hem, die in de eeuwen der eeuwen leeft.* » Dus mag geen enkel mensch om zijn waardigheid van den eed worden vrijgesteld.

Maar daartegenover staat in het canonieke recht: « *Een priester moet men, in plaats van onder eede, bij zijn heilige wijding ondervragen,* » en elders staat: « *Niemand uit den geestelijken stand wage het iets aan een leek op de H. Evangeliën te bezweren.* »

---

3. PRÆTEREA, idem non causatur ex contrariis causis: quia contrariae causae sunt contrariorum. Sed aliqui excluduntur a juramento propter defectum personae: sicut pueri ante quatuordecim annos, et etiam illi qui semel fuerunt perjuri. Non ergo videtur quod aliqui prohibeantur jurare vel propter dignitatem, sicut clerici; aut etiam propter temporis solemnitatem.

4. PRÆTEREA, nullus homo vivens in hoc mundo est tantae dignitatis sicut angelus: dicitur enim Matth. 11. [v. 11] quod « qui minor est in regno coelorum major est illo », scilicet Joanne Baptista adhuc in mundo vivente. Sed angelo convenit jurare: dicitur enim Apoc. 10. [v. 6] quod « angelus juravit per viventem in saecula saeculorum ». Ergo nullus homo propter dignatem debet excusari a juramento.

SED CONTRA est quod habetur 2. q. 5. [can. Si quis Presbyter]: « Presbyter vice juramenti, per sanctam consecrationem interrogetur ». Et 22. q. 5. [can. Nullus], dicitur: « Nullus ex ecclesiastico ordine cuiquam laico quidquam super sancta Evangelia jurare praesumat ».

LEERSTELLING. — Bij den eed moet men twee dingen in aanmerking nemen. Ten eerste kan men hem bezien van Gods kant, Wiens getuigenis wordt aangehaald. En wat dit betreft, moet men den eed zeer veel eerbied bewijzen. Daarom zijn kinderen vóór de puberteitsjaren van het afleggen van den eed uitgesloten; en zij worden niet tot zweren verplicht, omdat zij het volmaakte gebruik van hun verstand nog niet hebben, zoodat zij den eed met de vereischte eerbied zouden kunnen afleggen; en evenzoo meineedigen, die niet tot het afleggen van den eed worden toegelaten, omdat men om hun vroeger gedrag aanneemt, dat zij den eed de verschuldigde eerbied niet bewijzen. En om dezelfde reden, om den eed de noodige eerbied te bewijzen, staat er in het recht bepaald: « *Het is goed, dat wie in het heiligdom den eed durft af te leggen, dit nuchter doet in alle eerbaarheid en vrees voor God.* »

Van den kant van den mensch, wiens woorden door den eed worden bevestigd, moet men iets anders in aanmerking nemen. Want het woord van een mensch heeft alleen bevestiging noodig, omdat men eraan twijfelt. Men doet echter tekort aan de waardigheid van een persoon, als men twijfelt aan de waarheid van wat hij zegt. En daarom past het personen van hooge waardigheid niet te zweren; en zegt het kerkelijk recht in het hoofdstuk: *Als een*

RESPONDEO dicendum quod in juramento duo sunt consideranda. Unum quidem ex parte Dei, cujus testimonium inducitur. Et quantum ad hoc debetur juramento maxima reverentia. Et propter hoc a juramento excluduntur et pueri ante annos pubertatis, qui non coguntur ad jurandum, quia nondum habent perfectum usum rationis, quo possint cum reverentia debita juramentum praestare: et iterum perjuri, qui ad juramentum non admittuntur, quia ex retroactis praesumitur quod debitam reverentiam juramento non exhibebunt. Et propter hoc etiam ut juramento debita reverentia exhibeatur, dicitur 22. q. 5. [can. Honestum]: « Honestum est ut qui in sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat, cum omni honestate et timore Dei ».

Aliud autem est considerandum ex parte hominis, cujus dictum juramento confirmatur. Non enim indiget dictum hominis confirmatione nisi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati personae, ut dubitetur de veritate eorum quae dicit. Et ideo personis magnae dignitatis non convenit jurare. Propter quod dicitur 2. q. 5. cap. Si quis Presbyter, quod « sacerdotes

priester, dat « *een priester om een geringe reden niet moet zweren.* » Maar zij mogen zweren, als het noodig is of zeer nuttig en vooral met het oog op geestelijke zaken. — Het past ook om op plechtige feestdagen, als men zich met geestelijke dingen moet bezighouden, hiervoor den eed af te leggen; maar dan niet voor tijdelijke zaken, tenzij misschien om een dringende noodzakelijkheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Er zijn er, die om een gebrek hun woorden niet kunnen bevestigen; en anderen, wier woorden zoo vast moeten zijn, dat zij geen bevestiging noodig hebben.

2. Op zichzelf beschouwd is een eed heiliger en meer verplichtend naargelang men bij iets grooters zweert, zooals Augustinus zegt. En wat dit betreft is het iets grooters bij God te zweren, dan bij de Evangeliën. Het tegengestelde kan echter waar zijn om de manier, waarop men zweert: als men den eed op de Evangeliën met overleg en plechtig aflegt, maar een eed bij God gemakkelijk en zonder overleg wordt afgelegd.

3. Er is niets tegen, dat iets van tegenstrijdige oorzaken komt als een teveel en te kort. En zoo worden sommigen verhinderd te

---

ex levi causa jurare non debent ». Tamen pro aliqua necessitate, vel magna utilitate, licitum est eis jurare, et praecipue pro spiritualibus negotiis. Pro quibus etiam juramenta competit praestare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus vacandum: non autem tunc sunt juramenta praestanda pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate.

AD PRIMUM ergo dicendum quod quidam sunt qui dictum suum confirmare non possunt propter defectum eorum: et quidam sunt quorum dictum adeo debet esse certum quod confirmatione non egeat.

AD SECUNDUM dicendum quod juramentum secundum se consideratum, tanto fortius est, et magis obligat quanto majus est id per quod juratur, ut Augustinus dicit ad Public. [epist. 47.]. Et secundum hoc majus est jurare per Deum quam per Evangelia. Sed potest esse e converso propter modum jurandi: utpote si juramentum quod fit per Evangelia, fiat cum quadam deliberatione et solemnitate; juramentum autem quod fit per Deum, fiat leviter et absque deliberatione.

AD TERTIUM dicendum quod nihil prohibet aliquid tolli ex contrariis causis per modum superabundantiae et defectus. Et hoc modo aliqui impe-

zweren, omdat hun waardigheid te groot is om hun het zweren toe te staan; maar anderen hebben te weinig gezag, dan dat men hun eed zou aannemen.

4. De eed van den engel wordt niet aangehaald om een gebrek in hem, alsof men hem niet zonder meer op zijn woord moest gelooven; maar om aan te toonen, dat wat hij zegt uit Gods onfeilbare beslissing voortkomt. Zoo wordt ook wel van God in de Schriften gezegd, dat Hij zweert om de onveranderlijkheid van wat gezegd wordt te laten zien, zooals de Apostel in den *Brief aan de Hebreën* (6. 17) zegt.

---

diuntur a juramento quia sunt majoris auctoritatis quam quod eos jurare deceat: aliqui vero quia sunt minoris auctoritatis quam quod eorum juramento stetur.

AD QUARTUM dicendum quod juramentum angeli inducitur non propter defectum ipsius, quasi non sit ejus simplici dicto credendum: sed ad ostendendum id quod dicitur ex infallibili Dei dispositione procedere. Sicut etiam et Deus aliquando in Scripturis jurans inducitur, ad ostendendum immobilitatem ejus quod dicitur: sicut Apostolus dicit ad Hebr. 6. [v. 17].

NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER HET GEBRUIKEN VAN GODS NAAM BIJ EEN BEZWERING.

(Drie Artikelen.)

Vervolgens moet het gebruiken van Gods naam bij een bezwering worden besproken. En hierover stellen wij ons drie vragen:

1. Mag men menschen bezweren?
2. Mag men duivels bezweren?
3. Mag men redelooze schepsels bezweren?

Iº ARTIKEL.

Mag men een mensch bezweren?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men geen mensch mag bezweren. — 1. Want Origenes zegt: « *Naar mijn meening mag*

QUAESTIO XC.

DE ASSUMPTIONE DIVINI NOMINIS PER MODUM ADJURATIONIS, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de assumptione divini nominis per modum adjurationis.

Et circa hoc quaeruntur tria: 1. Utrum liceat adjurare homines. — 2. Utrum liceat adjurare daemones. — 3. Utrum liceat adjurare irrationales creaturas.

ARTICULUS I.

Utrum liceat adjurare hominem.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod non liceat hominem adjurare. Dicit enim Origenes super Matth. [tract. 35. super c. 26, v. 63] : « Aestimo

een mensch, die volgens het Evangelie wil leven, een ander niet bezweren. Want als men naar het gebod van Christus in het Evangelie niet mag zweren, is het duidelijk, dat men ook geen ander mag bezweren. Daaruit blijkt, dat de Hoogepriester Jesus op ongeoorloofde manier bij den levenden God bezwoor. »

2. Wie een ander bezweert, oefent eenigszins dwang op hem uit. Nu mag men een ander niet tegen zijn wil dwingen. Dus schijnt men een ander niet te mogen bezweren.

3. Iemand bezweren is iemand tot zweren brengen. Nu komt het aan oversten, die hun onderdanen het doen van een eed opleggen, toe om iemand tot zweren te brengen. Dus mogen onderdanen hun oversten niet bezweren.

Maar daartegenover staat, dat wij God ook wel om iets vragen, terwijl wij iets heiligs tegenover Hem als getuige aanroepen. Ook smeekt de Apostel de christenen « *bij Gods barmhartigheid,* » zooals wij in den *Brief aan de Romeinen* (12. 1) lezen. Dus is het geoorloofd anderen te bezweren.

LEERSTELLING. — Wie onder eede iets belooft, verplicht zichzelf uit eerbied voor Gods naam, dien hij aanhaalt om zijn belofte

---

quoniam non oportet ut vir qui vult secundum Evangelium vivere, adjuret alterum. Si enim jurare non licet quantum ad Evangelicum Christi mandatum, notum est quia nec adjurare alterum licet. Et propterea manifestum est quod Princeps Sacerdotum Jesum illicite adjuravit per Deum vivum ».

2. PRÆTEREA, quicumque adjurat aliquem, quodammodo ipsum compellit. Sed non licet alium invitum cogere. Ergo videtur quod nec liceat aliquem adjurare.

3. PRÆTEREA, adjurare est aliquem ad jurandum inducere. Sed inducere aliquem ad jurandum est superiorum, qui inferioribus juramenta imponunt. Ergo inferiores superiores suos non possunt adjurare.

SED CONTRA est, quod etiam Deum per aliqua sacra obsecramus eum obtestantes. Apostolus etiam fideles « obsecrat per misericordiam Dei », ut patet Rom. 12. [v. 1] : quod videtur ad quamdam adjurationem pertinere. Ergo licitum est alios adjurare.

RESPONDEO dicendum quod ille qui jurat juramento promissorio, per reverentiam divini nominis, quod ad confirmationem suae promissionis in-

te bevestigen, om te doen wat hij belooft; en dat beteekent zichzelf er onwrikbaar op instellen om iets te doen. Zooals nu echter een mensch zichzelf op het doen van iets kan instellen, kan hij zooals uit het vroeger gezegde (83e Kw. 1e Art.) blijkt, dat ook bij anderen doen, en wel bij zijn oversten door hen te vragen, bij zijn onderdanen door hen te gebieden. Als nu een van deze manieren van instellen door iets goddelijks wordt bevestigd, is het een bezwering. Daarbij is echter dit verschil, dat de mensch zijn eigen handelingen beheerscht, maar niet wat door anderen moet worden gedaan. En daarom kan hij voor zichzelf iets noodzakelijk maken door het aanroepen van Gods naam; maar deze noodzakelijkheid kan hij anderen niet opleggen tenzij aan zijn onderdanen, die hij kan dwingen krachtens de verplichting, die uit het afleggen van een eed volgt. Bedoelt iemand dus door het aanroepen van Gods naam of van welke andere heilige zaak ook, een niet aan hem onderworpen mensch door die bezwering een noodzakelijkheid om iets te doen op te leggen, zooals hij dat zichzelf door een eed doet, dan is die bezwering ongeoorloofd, omdat hij zich over een ander een macht aanmatigt, die hij niet heeft. Oversten daarentegen kunnen om een noodzakelijke reden hun onderdanen door een dergelijke bezwering dwingen. Wil men echter door den eerbied voor Gods naam of een andere heilige zaak iets van een ander

---

ducit, seipsum obligat ad faciendum quod promittit, quod est seipsum immobiliter ordinare ad aliquid agendum. Sicut autem homo seipsum ordinare potest ad aliquid agendum, ita etiam et alios, superiores quidem deprecando, inferiores autem imperando, ut ex supra dictis patet [q. 83. art. 1.]. Cum ergo utraque ordinatio per aliquod divinum confirmatur, est adjuratio. In hoc tamen differunt, quod homo est suorum actuum dominus, non autem est dominus eorum quae sunt ab alio agenda. Et ideo sibi ipsi potest necessitatem imponere per divini nominis invocationem: non autem hanc necessitatem potest aliis imponere, nisi subditis, quos potest ex debito praestiti juramenti compellere. Si ergo aliquis per invocationem divini nominis, vel cujuscumque rei sacrae, alicui non sibi subdito adjurando necessitatem agendi aliquid imponere intendat, sicut imponit sibi ipsi jurando, talis adjuratio illicita est: quia usurpat potestatem in alium quam non habet. Tamen propter aliquam necessitatem superiores suos tali genere adjurationis constringere possunt. Si vero intendat solummodo per reverentiam divini

verkrijgen zonder noodzakelijkheid op te leggen, dan is zoo'n bezwering tegenover iedereen geoorloofd.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Origenes spreekt over het bezweren, waardoor men een ander een noodzakelijkheid bedoelt op te leggen, zooals men het zichzelf door een eed doet; want zoo waagde de Hoogepriester het den Heer Jesus Christus te bezweren.

2. Dit bewijs gaat uit van het bezweren, waardoor men een ander een noodzakelijkheid oplegt.

3. Bezweren is niet een ander tot een eed brengen, maar een ander door er iets, wat iets van een eed weg heeft, bij te halen uitnoodigen om iets te doen. Maar tegenover een mensch maken wij op een andere manier van een bezwering gebruik dan tegenover God. Want bij het bezweren van een mensch bedoelen wij zijn wil te veranderen door den eerbied voor een heilige zaak; en dat bedoelen wij tegenover God, Wiens wil onveranderlijk is, niet, maar dat wij van God krachtens Zijn eeuwigen wil iets verkrijgen, niet door onze verdiensten, maar door Zijn goedheid.

---

nominis, vel alicujus rei sacrae, aliquid ab alio obtinere absque necessitatis impositione, talis adjuratio licita est respectu quorumlibet.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Origenes loquitur de adjuratione qua aliquis alicui necessitatem imponere intendit, sicut imponit sibi ipsi jurando: sic enim princeps sacerdotum praesumpsit Dominum Jesum Christum adjurare.

AD SECUNDUM dicendum quod illa ratio procedit de adjuratione quae necessitatem imponit.

AD TERTIUM dicendum quod adjurare non est aliquem ad jurandum inducere, sed per quamdam similitudinem juramenti a se inducti, alium ad aliquid agendum provocare. Aliter tamen adjuratione utimur ad hominem, et aliter ad Deum. Nam adjurando hominem, ejus voluntatem per reverentiam rei sacrae immutare intendimus: quod quidem non intendimus circa Deum, cujus voluntas est immutabilis; sed quod a Deo per aeternam ejus voluntatem aliquid obtineamus, non est ex meritis nostris, sed ex ejus bonitate.

IIe ARTIKEL.

Mag men de duivels bezweren?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men de duivels niet mag bezweren. — 1. Want Origenes zegt: « *Het bezweren van duivels komt niet overeen met de door den Zaligmaker gegeven macht; het is iets Joodsch.* » Wij moeten echter de Joodsche plechtigheden niet nabootsen, maar van de door Christus gegeven macht gebruik maken. Dus is het niet geoorloofd de duivels te bezweren.

2. Velen roepen door de tooverijen van de zwarte kunst de duivels aan door middel van iets goddelijks; en dat is hen bezweren. Is het dus geoorloofd de duivels te bezweren, dan mag men ook gebruik maken van de tooverijen van de zwarte kunst. Dat is echter duidelijk onjuist. Dus het eerste ook.

3. Wie een ander bezweert, treedt daardoor met hem in gemeenschap. Nu mag men met de duivels niet in gemeenschap treden volgens den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (10. 20) : « *Ik wil niet, dat gij met de duivels in verbond treedt.* » Dus mag men de duivels niet bezweren.

ARTICULUS II.

Utrum liceat daemones adjurare.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non liceat daemones adjurare: dicit enim Origenes super Matth. [tract. 35.] : « Non est secundum potestatem datam a Salvatore adjurare daemonia: judaicum enim est hoc ». Non autem debemus Judaeorum ritus imitari, sed potius uti potestate a Christo data. Ergo non est licitum daemones adjurare.

2. PRÆTEREA, multi necromanticis incantationibus daemones invocant per aliquod divinum, quod est adjurare. Si ergo licitum est daemones adjurare, licitum est necromanticis incantationibus uti. Quod patet esse falsum. Ergo et primum.

3. PRÆTEREA, quicumque adjurat aliquem, ex hoc ipso aliquam societatem cum ipso facit. Sed non licet cum daemonibus societatem facere: secundum illud 1. Cor. 10. [v. 20] : « Nolo vos socios fieri daemoniorum ». Ergo non licet daemones adjurare.

Maar daartegenover staat, dat bij *Marcus* (16. 17) wordt gezegd: « *In Mijn naam zullen zij duivels uitdrijven.* » Nu is juist bezweren: iemand door Gods naam er toe brengen iets te doen. Dus mag men de duivels bezweren.

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (vorig Art.), zijn er twee manieren van bezweren: een als men vraagt of aanzet tot iets door den eerbied voor iets heiligs; en een andere, als men dwingt. Nu mag men op de eerste manier de duivels niet bezweren, omdat deze manier van bezweren uit een zekere welwillendheid of vriendschap schijnt te ontstaan, die men tegenover duivels niet mag hebben. — De tweede manier van bezweren door te dwingen mag men voor sommige dingen wel en voor andere dingen niet gebruiken. Want in den loop van dit leven zijn de duivels onze vijanden; hun daden zijn echter niet aan onze beschikking onderworpen, maar aan die van God en van de heilige engelen, omdat, zooals Augustinus zegt, « *de afvallige geest door den rechtvaardigen wordt bestuurd.* » Wij kunnen dus bij de bezwering door de kracht van Gods naam de duivels als vijanden verdrijven met de door Christus gegeven macht, dat zij ons niet schaden naar ziel of

---

SED CONTRA est quod dicitur Marc. ult. [v. 17]: « In nomine meo daemonia ejicient ». Sed inducere alium ad aliquid agendum propter nomen divinum, hoc est adjurare. Ergo licitum est daemones adjurare.

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], duplex est adjurandi modus: unus quidem per modum deprecationis vel inductionis ob reverentiam alicujus sacri; alius autem per modum compulsionis. Primo autem modo non licet daemones adjurare: quia ille modus adjurandi videtur ad quamdam benevolentiam vel amicitiam pertinere, qua non licet ad daemones uti. Secundo autem adjurationis modo, qui est per compulsionem, licet nobis ad aliquid uti, et ad aliquid non licet. Daemones enim in cursu hujus vitae nobis adversarii constituuntur: non autem eorum actus nostrae dispositioni subduntur, sed dispositioni divinae et sanctorum angelorum; quia ut Augustinus dicit in 3. de Trinit. [cap. 4.]: « spiritus desertor regitur per spiritum justum ». Possumus ergo daemones adjurando per virtutem divini nominis tamquam inimicos repellere, ne nobis noceant spiritualiter vel corporaliter, secundum potestatem divinam datam a Christo:

lichaam volgens het woord van *Lucas* (10. 19): « *Zie, Ik heb U de macht gegeven om te wandelen over slangen en schorpioenen, en tegen alle macht van den vijand; en niets zal U schaden.* » Maar men mag hen niet bezweren om iets van hen te weten te komen of om iets van hen te verkrijgen, want dat zou vallen onder het aangaan van een gemeenschap met hen; behalve in het geval, dat door een speciaal aanzetten of openbaren van God sommige heiligen van het werk van duivels gebruik maken om iets te doen, zooals wij van den H. Jacobus lezen, dat hij door duivels Hermogenes bij zich liet brengen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Origenes spreekt hier van een bezwering, die niet uit macht met dwang plaats vindt, maar meer als een welwillend verzoek.

2. De beoefenaars van de zwarte kunst gebruiken het bezweren en aanroepen van duivels om iets van hen te leeren en te weten te komen; en dat is zooals werd gezegd ongeoorloofd. Daarom zegt Chrysostomus in zijn uitleg van het woord van den Heer tot den onreinen geest: « *Zwijg en ga uit van den mensch* »: « *Ons*

---

secundum illud Luc. 10. [v. 19]: « Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit ». Non tamen licitum est eos adjurare ad aliquid ab eis addiscendum, vel etiam ad aliquid per eos obtinendum, quia hoc pertineret ad aliquam societatem cum ipsis habendam: nisi forte ex speciali instinctu vel revelatione divina, aliqui sancti ad aliquos effectus daemonum operatione utantur; sicut legitur de beato Jacobo quod per daemones fecit Hermogenem ad se adduci.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Origenes loquitur de adjuratione quae non fit potestative per modum compulsionis, sed magis per modum cujusdam benevolae deprecationis.

AD SECUNDUM dicendum quod necromantici utuntur adjurationibus et invocationibus daemonum ad aliquid ab eis addiscendum vel adipiscendum: et hoc est illicitum, ut dictum est [in corp.]. Unde Chrysostomus dicit Marc. 1. [v. 25], exponens illud verbum Domini, quod spiritui immundo dixit, « Obmutesce, et exi ab homine » [conc. 2. de Lazaro]: « Saluti-

wordt de heilzame leer gegeven om de duivelen niet te gelooven, hoczeer zij ook de waarheid zeggen. »

3. Dit argument gaat uit van een bezwering, waarbij de hulp van de duivels wordt afgesmeekt om iets te doen of te kennen; want dat schijnt een gemeenschap in te sluiten. Maar dat iemand door een bezwering de duivels verdrijft, beteekent dat hij zich van hun gemeenschap afkeert.

IIIe ARTIKEL.

Mag men een redeloos schepsel bezweren?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men een redeloos schepsel niet mag bezweren. — 1. Want men bezweert door te spreken. Nu richt men zijn woorden tevergeefs tot wie ze niet begrijpt, zooals een redeloos schepsel. Dus is het nutteloos en verboden een redeloos schepsel te bezweren.

2. Het bezweren schijnt bij dezelfden te behooren als het zweren. Nu komt het zweren aan redelooze schepsels niet toe. Dus schijnt men daartegenover geen bezwering te mogen gebruiken.

---

ferum hic nobis dogma datur, ne credamus daemonibus, quantumcumque denuntient veritatem ».

AD TERTIUM dicendum quod ratio illa procedit de adjuratione qua imploratur auxilium daemonum ad aliquid agendum, vel cognoscendum: hoc enim videtur ad quamdam societatem pertinere. Sed quod aliquis adjurando daemones repellat, hoc est ab eorum societate recedere.

ARTICULUS III.

Utrum liceat irrationalem creaturam adjurare.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod non liceat adjurare irrationalem creaturam. Adjuratio enim fit per locutionem. Sed frustra sermo dirigitur ad eum qui non intelligit, qualis est irrationalis creatura. Ergo vanum est et illicitum irrationalem creaturam adjurare.

2. PRÆTEREA, ad eum videtur competere adjuratio ad quem pertinet juratio. Sed juratio non pertinet ad creaturam irrationalem. Ergo videtur quod ad eam non liceat adjuratione uti.

3. Uit het vroeger gezegde (1° en 2e Art.) blijkt, dat er een dubbele manier van bezweren is. Een door te vragen; en die kunnen wij niet gebruiken tegenover een redeloos schepsel, omdat dit geen heer over zijn daden is. De andere manier geschiedt door dwang; en het schijnt dat wij die ook niet ertegenover kunnen gebruiken, omdat het ons niet toekomt aan redelooze schepsels bevelen te geven, maar alleen aan Hem, van Wien bij *Mattheus* (8. 27) wordt gezegd « *dat de winden en de zee Hem gehoorzamen.* » Dus schijnt men op geen manier tegenover redelooze schepsels een bezwering te mogen gebruiken.

Maar daartegenover staat, dat wij van Simon en Judas lezen, dat zij draken bezwoeren en ze bevolen naar een verlaten plaats heen te gaan.

LEERSTELLING. — Redelooze schepselen worden door anderen bewogen voor hun eigen handelingen. Maar de handeling van wat bewerkt en bewogen wordt en van wat werkt en beweegt is dezelfde, zooals de beweging van een pijl ook een beweging van den schutter is. En daarom wordt het werken van een redeloos schepsel niet alleen daaraan toegeschreven, maar ook aan God, door Wiens

---

3. PRÆTEREA, duplex est adjurationis modus, ut ex supra dictis patet [art. 1. et 2. praec.]. Unus quidem per modum deprecationis: quo non possumus uti ad irrationalem creaturam, quae non est domina sui actus. Alia autem adjuratio est per modum compulsionis: qua etiam, ut videtur, ad eam uti non possumus; quia non est nostrum creaturis irrationalibus imperare, sed solum illius de quo dicitur Matth. 8. [v. 27]: « Quoniam venti et mare obediunt ei ». Ergo nullo modo, ut videtur, licet uti adjuratione ad irrationales creaturas.

SED CONTRA est quod Simon et Judas leguntur adjurasse dracones, et eis praecepisse ut in desertum locum discederent.

RESPONDEO dicendum quod creaturae irrationales ab alio aguntur ad proprias operationes. Eadem autem actio est ejus quod agitur et movetur, et ejus quod agit et movet: sicut motus sagittae etiam est quaedam operatio sagittantis. Et ideo operatio irrationalis creaturae non solum ipsi attribuitur, sed principaliter Deo, cujus dispositione omnia moventur. Pertinet etiam

beschikking alles bewogen wordt. Ook komt dit aan den duivel toe, die met Gods toelating eenige redelooze schepsels gebruikt om de menschen te schaden.

Zoo kan men de bezwering, die men tegenover een redeloos schepsel gebruikt, op twee manieren opvatten. Ten eerste door haar te laten slaan op het redeloos schepsel op zichzelf beschouwd. En zoo zou het nutteloos zijn een redeloos schepsel te bezweren. — Op een andere manier door haar op hem te laten slaan, door wien het redeloos schepsel bewerkt en bewogen wordt. En zoo wordt het op dubbele manier bezworen. Vooreerst als een tot God gericht gebed, zooals gebeurt bij hen, die door het aanroepen van God wonderen doen. Op een andere manier door dwang en die slaat op den duivel, die zich tot onzen ondergang van redelooze schepsels bedient; en die manier wordt gebruikt in het duivelbannen van de Kerk, waardoor de macht van den duivel uit redelooze schepsels verdreven wordt. Maar duivels bezweren door van hen hulp te vragen, is ongeoorloofd.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — Dit blijkt uit het gezegde.

---

ad diabolum, qui, permissione divina, utitur aliquibus irrationalibus creaturis ad nocendum hominibus.

Sic ergo adjuratio qua quis utitur ad irrationalem creaturam, potest intelligi dupliciter. Uno modo, ut adjuratio referatur ad ipsam irrationalem creaturam secundum se. Et sic vanum esset irrationalem creaturam adjurare. Alio modo, ut referatur ad eum a quo irrationalis creatura agitur, et movetur. Et sic dupliciter adjuratur irrationalis creatura. Uno quidem modo, per modum deprecationis ad Deum directae: quod pertinet ad eos qui divina invocatione miracula faciunt. Alio modo, per modum compulsionis, quae refertur ad diabolum, qui in nocumentum nostrum utitur irrationalibus creaturis: et talis est modus adjurandi in Ecclesiae exorcismis, per quos daemonum potestas excluditur ab irrationalibus creaturis. Adjurare autem daemones ab eis auxilium implorando, non licet.

Et per hoc patet responsio AD OBJECTA.

EEN EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER HET GEBRUIK VAN GODS NAAM OM HEM LOVEND AAN TE ROEPEN.

(Twee Artikelen.)

Vervolgens moeten wij spreken over het gebruiken van Gods naam om Hem aan te roepen door gebed of lof. En nu is er reeds over het gebed gesproken (83e Kw.) ; daarom blijft er nu nog over het loven te behandelen.

Daarover stellen wij ons twee vragen:

1. Moeten wij God met den mond loven?
2. Moet men gezang gebruiken bij het loven van God?

QUAESTIO XCI.

DE ASSUMPTIONE DIVINI NOMINIS AD INVOCANDUM PER ORATIONEM, VEL LAUDEM, IN DUOS ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de assumptione divini nominis ad invocandum per orationem vel laudem. Et de oratione quidem jam dictum est [q. 83.]. Unde nunc de laude restat dicendum.

Circa quam quaeruntur duo: 1. Utrum Deus sit ore laudandus. — 2. Utrum in laudibus Dei sint cantus adhibendi.

I^e ARTIKEL.

Moet men God met den mond loven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men God niet met den mond moet loven. — 1. Want de Wijsgeer zegt: « *Aan de besten geeft men geen lof, maar iets grooters en beters.* » Nu staat God boven al het beste. Dus moet men God geen lof, maar iets beters geven; en daarom staat in het *Boek Ecclesiasticus* (43. 33), dat God « *grooter is dan alle lof.* »

2. Het loven van God valt onder het eeren van Hem, want het is een daad van godsdienstigheid. Nu eert men God meer met den geest dan met den mond; en daarom haalt de Heer bij *Mattheus* (15. 7, 8) tegen sommigen het woord van *Isaïas* (29. 13) aan: « *Dit volk eert mij met de lippen, maar hun hart is ver van Mij.* » Dus geschiedt het eeren van God meer met den geest dan met den mond.

3. Menschen worden hierom met den mond geëerd om hen tot nog iets beters aan te sporen. Want zooals de slechten hoovaardig zijn op de hun gebrachte lof, worden de goeden erdoor tot iets

---

ARTICULUS I.

Utrum Deus sit ore laudandus.

[In Ps. 49.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod Deus non sit ore laudandus. Dicit enim Philosophus in 1 Eth. [cap. 12. n. 41.]: « Optimorum non est laus, sed majus aliquid et melius ». Sed Deus est super omnia optimus. Ergo Deo non debetur laus, sed aliquid majus laude. Unde et Eccli. 43. [v. 33] dicitur quod Deus « major est omni laude ».

2. PRÆTEREA, laus Dei ad cultum ipsius pertinet: est enim religionis actus. Sed Deus mente colitur magis quam ore: unde Dominus, Matth. 15. [v. 7, 8] contra quosdam inducit illud Isa. 29. [v. 13]: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me ». Ergo laus Dei magis consistit in corde quam in ore.

3. PRÆTEREA, homines ad hoc ore laudantur ut ad meliora provocentur. Sicut enim mali ex suis laudibus superbiunt, ita boni ex suis laudibus ad

beters aangezet; en daarom staat in het *Boek der Spreuken* (27. 21) : « *Zooals het zilver in den smeltkroes, wordt de mensch beproefd in den mond van wie hem loven.* » Nu wordt God niet door de woorden van menschen tot iets beters aangespoord, zoowel omdat Hij onveranderlijk, als omdat Hij in de hoogste mate goed is en niet kan toenemen. Dus moet men God niet met den mond eeren.

Maar daartegenover staat het psalmwoord: « *Met jubelende lippen zal mijn mond loven.* » (*Ps.* 62. 6).

LEERSTELLING. — Van woorden maken wij tegenover God om een andere reden gebruik dan tegenover de menschen. Want wij doen dit tegenover een mensch om hem ons innerlijk begrip, dat hij niet kan kennen, bekend te maken. En daarom gebruiken wij woorden van lof tegenover een mensch om ofwel hem of anderen bekend te maken, dat wij een goede meening van den geprezene hebben, zoodat wij daardoor hem, die geprezen wordt, tot betere dingen aanzetten en anderen, tegenover wie hij geloofd wordt, tot een goede meening over hem en eerbied en navolging brengen.

Tegenover God echter gebruiken wij geen woorden om Hem,

---

meliora provocantur: unde dicitur Proverb. 27. [v. 21]: « Quomodo probatur in conflatorio argentum, sic probatur homo ore laudantium ». Sed Deus per verba hominum non provocatur ad meliora: tum quia immutabilis est; tum quia summe bonus est, et non habet quo crescat. Ergo Deus non est laudandus ore.

SED CONTRA est quod in Psal. 62. [v. 6] dicitur: « Labiis exultationis laudabit os meum ».

RESPONDEO dicendum quod verbis alia ratione utimur ad Deum, et alia ratione ad hominem. Ad hominem enim utimur verbis ut conceptum nostri cordis, quem non potest cognoscere nisi verbis nostris, ei exprimamus. Et ideo laude oris ad hominem utimur ut vel ei vel aliis innotescat quod bonam opinionem de laudato habemus: ut per hoc et ipsum qui laudatur ad meliora provocemus; et alios, apud quos laudatur, in bonam opinionem et reverentiam et imitationem ipsius inducamus.

Sed ad Deum verbis utimur non quidem ut ei, qui est inspector cordium;

die onze harten doorziet, onze gedachten bekend te maken, maar om onszelf en anderen, die het hooren, tot eerbied voor Hem te brengen. En daarom is het prijzen met den mond noodzakelijk, wel niet om God, maar voor hem zelf, die looft, omdat zijn gevoelens door zijn prijzen tot God worden opgewekt naar het psalmwoord: « *Hij zal mij eeren met een offer van lof; en daar ligt de weg, waarlangs Ik hem het heil van God zal toonen.* » (*Ps.* 49. 23) En in zoover een mensch door het loven van God met zijn gevoelens tot God opstijgt, wordt hij daardoor van wat met God strijdt teruggetrokken naar het woord van *Isaïas* (48. 9) : « *Met het loven van Mij zal Ik U beteugelen, dat gij niet ondergaat.* » Het loven met den mond is ook hiervoor goed, dat de gevoelens van anderen tot God worden opgewekt; en daarom zegt het psalmwoord: « *Altijd is zijn lof in mijn mond,* » en later wordt daarbij gevoegd: « *De zachtmoedigen mogen het hooren en zich verheugen. Prijst met mij den Heer.* » (*Ps.* 33. 2-4)

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Over God kunnen wij op twee manieren spreken. Ten eerste naar Zijn wezen; en zoo kan Hij niet omvat en uitgesproken worden en is dus boven allen lof verheven. Hiermee vergeleken heeft Hij recht op eerbied

---

nostros conceptus manifestemus: sed ut nos ipsos et alios audientes ad ejus reverentiam inducamus. Et ideo necessaria est laus oris, non quidem propter Deum, sed propter ipsum laudantem, cujus affectus excitatur in Deum ex laude ipsius: secundum illud Psalm. 49. [v. 23]: « Sacrificium laudis honorificabit me: et illic iter quo ostendam illi salutare Dei ». Et inquantum homo per divinam laudem affectu ascendit in Deum, intantum per hoc retrahitur ab his quae sunt contra Deum: secundum illud Isaiae 48. [v. 9]: « Laude mea infraenabo te, ne intereas ». Prodest (1) etiam laus oris ad hoc quod aliorum affectus provocetur in Deum. Unde dicitur in Psalm. 33. [v. 2]: « Semper laus ejus in ore meo », et postea [v. 3, 4] subditur: « Audiant mansueti, et laetentur. Magnificate Dominum mecum ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod de Deo dupliciter possumus loqui. Uno modo, quantum ad ejus essentiam. Et sic, cum sit incomprehensibilis et ineffabilis, major est omni laude. Debetur autem ei secundum hanc com-

(1) L.: proficit

en de eerbewijzen van godsvereering. Daarom staat er in het *Psalterium* van Hieronymus: « *Tegenover U zwijge de lof, o God,* » wat het eerste, en: « *De geloften aan U worden volbracht,* » wat het tweede betreft (*Ps.* 64. 2). — Dan naar wat Hij uitwerkt en ons nut tot doel heeft; en volgens dit heeft God recht op lof. Daarom zegt *Isaïas* (63. 7) : « *Ik zal de ontfermingen van den Heer gedenken; het loven van den Heer om alles, wat Hij ons gegeven heeft.* » En Dionysius zegt: « *Gij zult bevinden, dat iedere heilige hymne van de godgeleerden in de namen van God onderscheid maakt om ze bekend te maken en te prijzen met het oog op het goede, dat de Godheid uitwerkt.* »

2. Lof met den mond is nutteloos voor wie prijst, als er geen lof aan gepaard gaat van het hart, dat God prijst, als het Gods groote werken met aandoening overdenkt. De uiterlijke lof van den mond kan echter het innerlijk gevoelen van wie prijst opwekken en ook anderen aanzetten om God te loven, zooals werd gezegd (in de Leerst.).

3. Wij prijzen God niet tot nut voor Hem, maar van ons, zooals werd gezegd (zie Leerst.).

---

parationem reverentia et latriae honos. Unde et in Psal. 64. [v. 2], secundum translationem Hieronymi dicitur: « Tibi silet laus, Deus », quantum ad primum; et « Tibi reddetur votum », quantum ad secundum. Alio modo, secundum effectus ipsius, qui in nostram utilitatem ordinantur. Et secundum hoc debetur laus Deo. Unde dicitur Isa. 63. [v. 7]: « Miserationum Domini recordabor: laudem Domini super omnibus quae reddidit nobis Dominus ». Et Dionysius dicit 1 cap. de Div. Nom.: « Omnem sanctum Theologorum hymnum », idest divinam laudem, « invenies ad beatos (1) thearchiae », idest divinitatis, « processus manifestative et laudative Dei nominationes dividentem ».

Ad SECUNDUM dicendum quod laus oris inutilis est laudanti si sit sine laude cordis: tunc enim (2) loquitur Deo laudem, dum « magnalia operum ejus » recogitat cum affectu. Valet tamen exterior laus oris ad excitandum interiorem affectum laudantis, et ad provocandum alios ad Dei laudem, sicut dictum est [in corp. art.].

Ad TERTIUM dicendum quod Deum non laudamus propter utilitatem suam, sed propter utilitatem nostram, ut dictum est [in corp. art.].

(1) L.: bonos
(2) L.: quod

IIe ARTIKEL.

Moet men gezang gebruiken bij het prijzen van God?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men geen gezang bij het prijzen van God moet gebruiken. — 1. Want de Apostel zegt in den *Brief aan de Colossensen* (3. 16) : « *Elkander leerend en vermanend met psalmen en lofzangen en geestelijke liederen.* » Nu moeten wij bij het eeren van God niets gebruiken dan wat ons door het gezag van de Schrift wordt overgeleverd. Dus schijnen wij bij het loven van God geen gezangen van het lichaam, maar van den geest te moeten gebruiken.

2. Hieronymus zegt bij het woord uit den *Brief aan de Ephesiërs* (5. 19) : « *In Uwe harten den Heer zingend en psalmodieerend* »: « *Laten de jongeren, aan wie in de Kerk de taak om te zingen is opgedragen, dit hooren, dat men God niet met den mond, maar met het hart moet zingen; en dat men niet als treurspelers tong en keel met kunstmiddelen zacht moet maken, zoodat men in de kerk theatrale melodiën en gezangen hoort.* » Dus moet men bij het prijzen van God geen gezangen gebruiken.

ARTICULUS II.

Utrum in divinis laudibus sint cantus assumendi.

[In Psalm. 33; ad Eph. c. 5. lect. 7.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod cantus non sint assumendi in laudem divinam. Dicit enim Apostolus ad Coloss. 3. [v. 16] : « Docentes et commonentes vosmetipsos in psalmis et in hymnis et canticis spiritualibus ». Sed nihil debemus assumere in divinum cultum praeter ea quae nobis auctoritate Scripturae traduntur. Ergo videtur quod non debemus uti in divinis laudibus canticis corporalibus, sed solum spiritualibus.

2. PRÆTEREA, Hieronymus super illud ad Ephes. [Comment. in Ep. ad Ephes. ad c. 5, v. 19] : « Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino », dicit: « Audiant haec adolescentuli, audiant hi quibus in ecclesia est psallendi officium, Deo non voce, sed corde cantandum: nec in tragoediarum modum guttur et fauces medicamine liniendae sunt, ut in ecclesia theatrales moduli audiantur et cantica ». Non ergo in laudes Dei sunt cantus assumendi.

3. God loven komt grooten en kleinen toe naar het woord uit het *Boek der Openbaring* (19. 5) : « *Prijst onzen God, gij al Zijn dienaren, en gij, die Hem vreest, grooten en kleinen.* » Nu past het niet, dat de overheden in de Kerk zingen, want Gregorius zegt, en het staat in de *Decretaliën:* « *Met dit decreet bepaal ik, dat de bedienaars van het heilig altaar op dezen zetel niet moeten zingen.* » Dus passen gezangen niet bij het loven van God.

4. Onder de Oude Wet werd God geprezen met muziekinstrumenten en menschelijke gezangen naar het psalmwoord: « *Prijst den Heer op de citer; psalmodieert voor Hem op het tiensnarige psalter; zingt Hem een nieuw lied.* » (*Ps.* 32. 2, 3) Nu heeft de Kerk bij het loven van God geen muziekinstrumenten als citers en psalters in gebruik genomen om den schijn van Joodschgezindheid te vermijden. Daarom moeten om dezelfde reden geen gezangen bij het prijzen van God worden gebruikt.

5. Het loven met den geest staat boven dat met den mond. Nu wordt het loven met den geest door het zingen belet, zoowel omdat de aandacht van de zangers van het overdenken van wat zij zingen wordt afgeleid, terwijl zij hun best doen op het zingen, als omdat wat gezongen wordt minder door anderen wordt begrepen dan

---

3. PRÆTEREA, laudare Deum convenit parvis et magnis: secundum illud Apoc. 19. [v. 5] : « Laudem dicite Deo nostro, omnes sancti ejus et qui timetis Deum, pusilli et magni ». Sed majores qui sunt in Ecclesia non decet cantare: dicit enim Gregorius [in Registr. epist. 5.], et habetur in Decretis Dist. 92. cap.: In sancta Romana Ecclesia: « Praesenti decreto constituo ut in Sede hac sacri altaris ministri cantare non debeant ». Ergo cantus non conveniunt divinis laudibus.

4. PRÆTEREA, in veteri lege laudabatur Deus in musicis instrumentis et humanis cantibus: secundum illud Psal. 32. [v. 2, 3] : « Confitemini Domino in cithara; in psalterio decem chordarum psallite illi: cantate ei canticum novum ». Sed instrumenta musica, sicut citharas et psalteria, non assumit Ecclesia in divinas laudes, ne videatur judaizare. Ergo, pari ratione, nec cantus in divinas laudes sunt assumendi.

5. PRÆTEREA, principalior est laus mentis quam laus oris. Sed laus mentis impeditur per cantus: tum quia cantantium intentio abstrahitur a consideratione eorum quae cantant, dum circa cantum student; tum etiam

wanneer het zonder zang werd gezegd. Dus moet men bij het prijzen van God geen gezangen gebruiken.

Maar daartegenover staat, dat de H. Ambrosius het zingen in de kerk van Milaan invoerde, zooals Augustinus zegt.

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (vorig Art.) is het prijzen met den mond hiervoor noodig, dat de gevoelens van de menschen tot God worden opgewekt. Daarom kan men alles, wat hiervoor van nut kan zijn, passend bij het loven van God gebruiken. Nu is het duidelijk, dat naar de verschillende melodiën der gezangen de zielen van de menschen verschillend worden aangedaan, zooals de Wijsgeer en Boëtius bewijzen. En dus was het een heilzame instelling om bij het prijzen van God gezangen te gebruiken om de geesten van de zwakkeren meer tot toewijding op te wekken. Daarom zegt Augustinus: « *Ik wordt tot instemming met de gewoonte in de Kerk om te zingen gebracht, opdat de geesten van de zwakken door het streelen van het oor tot het gevoel van godsvrucht worden gebracht.* » En van zichzelf zegt

---

quia ea quae cantantur minus ab aliis intelligi possunt quam si sine cantu proferrentur. Ergo cantus non sunt in divinis laudibus assumendi.

SED CONTRA est quod beatus Ambrosius in ecclesia Mediolanensi cantus instituit, ut Augustinus refert lib. 9 Confess. [cap. 7.].

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], laus vocalis ad hoc necessaria est ut affectus hominis provocetur in Deum. Et ideo quaecumque ad hoc utilia esse possunt, in divinas laudes congruenter assumuntur. Manifestum est autem quod secundum diversas melodias sonorum animi hominum diversimode disponuntur ut patet per Philosophum, in 8 Polit. [cap. 5.], et per Boetium, in prol. Musicae [lib. 1, cap. 1.]. Et ideo salubriter fuit institutum ut in divinas laudes cantus assumerentur, ut animi infirmorum magis provocarentur ad devotionem. Unde Augustinus dicit, in 10 Confes. [cap. 33.]: « Adducor cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmorum animus in affectum pietatis assurgat ». Et de se ipso dicit, in 9 Conf. [cap. 6.]:

hij: « *Bij Uw hymnen en gezangen heb ik geweend, innig bewogen door de stemmen van Uw zoet zingende Kerk.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Men kan niet alleen wat innerlijk in den geest gezongen wordt een geestelijk gezang noemen, maar ook wat uitwendig met den mond gezongen wordt, in zoover de geestelijke toewijding door deze gezangen wordt opgewekt.

2. Hieronymus keurt niet zonder meer het zingen af, maar hij berispt hen, die in de kerk op theatrale manier zingen, niet om de godsvrucht op te wekken, maar om op te vallen of genot te geven. Daarom ook zegt Augustinus: « *Als het mij gebeurt, dat mij meer het gezang dan zijn inhoud beweegt, dan beken ik te zondigen en straf te verdienen en zou ik den zanger liever niet hooren.* »

3. Het is iets hoogers de menschen door leer en prediken tot godsvrucht te brengen dan door gezang. En daarom moeten diakens en prelaten, wien het toekomt door preek en onderricht de zielen van de menschen tot God op te wekken, zich niet op het zingen toeleggen om hierdoor niet van het hoogere te worden afgehouden. Daarom zegt Gregorius op dezelfde plaats: « *De gewoonte, dat zij die de diaconaatswijding hebben ontvangen, zich*

« Flevi in hymnis et canticis tuis, suave sonantis Ecclesiae tuae vocibus commotus acriter ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod cantica spiritualia possunt dici non solum ea quae interius canuntur in spiritu, sed etiam ea quae exterius ore cantantur, inquantum per hujusmodi cantica spiritualis devotio provocatur.

AD SECUNDUM dicendum quod Hieronymus non simpliciter vituperat cantum: sed reprehendit eos qui in ecclesia cantant more theatrico, non propter devotionem excitandam, sed propter ostentationem vel delectationem provocandam. Unde Augustinus dicit, in 10 Conf. [cap. 33.]: « Cum mihi accedit ut me amplius cantus quam res quae cantatur moveat, poenaliter me peccare confiteor: et tunc mallem non audire cantantem ».

AD TERTIUM dicendum quod nobilior modus est provocandi homines ad devotionem per doctrinam et praedicationem quam per cantum. Et ideo diaconi et praelati, quibus competit per praedicationem et doctrinam animos hominum provocare in Deum, non debent cantibus insistere, ne per hoc a majoribus retrahantur. Unde ibidem Gregorius dicit: « Consuetudo est

op de stemvorming toeleggen, is zeer te veroordeelen, omdat het past, dat zij zich wijden aan de taak van preeken en het uitdeelen van aalmoezen. »

4. Zooals de Wijsgeer zegt, « *moet men geen fluiten bij het onderricht gebruiken en geen ander kunstinstrument, b. v. een citer en dergelijke dingen; maar wat een goede toehoorder maakt.* » Want deze muziekinstrumenten bewegen de geesten van de toehoorders meer tot genieten dan dat daardoor innerlijk een goede gesteldheid wordt gevormd. Onder het Oude Verbond werden dergelijke instrumenten echter gebruikt, zoowel omdat het volk verharder en meer vleeschelijk was en dus door dergelijke instrumenten moest worden opgewekt zooals door aardsche toezeggingen, als omdat deze lichamelijke instrumenten iets beteekenden.

5. Door een gezang, dat uitdrukkelijk om te behagen wordt gebezigd, wordt de geest van den inhoud van het gezang afgeleid. Maar als iemand om godsvrucht te krijgen zingt, let hij nauwkeuriger op wat gezongen wordt, zoowel omdat hij er langer mee bezig blijft, als omdat volgens Augustinus « *alle gevoelens in onzen geest naar hun verscheidenheid in stem en gezang eigen*

---

valde reprehensibilis ut in diaconatus ordine constituti modulationi vocis inserviant, quos ad praedicationis officium et eleemosynarum studium vacare congruebat ».

AD QUARTUM dicendum quod sicut Philosophus dicit, in 8 Polit. [cap. 6. n. 5.]: « neque fistulas ad disciplinam est adducendum, neque aliquod aliud artificiale organum, puta citharam et si quid tale alterum est: sed quaecumque faciunt auditores bonos ». Hujusmodi enim musica instrumenta magis animum movent ad delectationem quam per ea formetur interius bona dispositio. In veteri autem Testamento usus erat talium instrumentorum, tum quia populus erat magis durus et carnalis: unde erat per hujusmodi instrumenta provocandus, sicut et per promissiones terrenas. Tum etiam quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant.

AD QUINTUM dicendum quod per cantum quo quis studiose ad delectandum utitur, abstrahitur animus a consideratione eorum quae cantantur. Sed si aliquis cantet propter devotionem, attentius considerat quae dicuntur: tum quia diutius moratur super eodem; tum quia, ut Augustinus dicit, in 10. Confessionum [cap. 33.], « omnes affectus spiritus nostri pro suavi diversitate habent proprios modos in voce atque cantu, quorum occulta

wijzen hebben en door een geheime verwantschap worden opgewekt. » Hetzelfde gaat voor de toehoorders op; want al begrijpen zij soms niet wat gezongen wordt, zij begrijpen waarom het wordt gezongen, nl. om God te eeren; en dat is genoeg om godsvrucht op te wekken.

---

familiaritate excitantur ». Et eadem etiam est ratio de audientibus: in quibus, etsi aliquando non intelligant quae cantantur, intelligunt tamen propter quid cantantur, scilicet ad laudem Dei; et hoc sufficit ad devotionem excitandam.

TWEE EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER DE BIJGELOOVIGHEID.

(Twee Artikelen.)

Vervolgens moeten de tegenover de godsdienstigheid staande gebreken worden besproken. En dan ten eerste zij, die met de godsdienstigheid op dit punt een overeenkomst hebben, dat zij goddelijke eer bewijzen; ten tweede de gebreken, die duidelijk met de godsdienstigheid strijden om de verachting van wat met het eeren van God in verband staat. De eersten vallen onder de bijgeloovigheid, de tweeden onder de ongodsdienstigheid. Daarom moeten wij eerst over de bijgeloovigheid en haar onderdeelen spreken (93e Kw.); en vervolgens over de ongodsdienstigheid en haar onderdeelen (97e Kw.).

Over het eerste punt stellen wij ons twee vragen:

1. Is de bijgeloovigheid een aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek?

2. Heeft zij meerdere onderdeelen of soorten?

QUAESTIO XCII.

DE VITIIS RELIGIONI OPPOSITIS, ET PRIMO DE SUPERSTITIONE, IN DUOS ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de vitiis religioni oppositis. Et primo, de illis quae cum religione conveniunt in hoc quod exhibent cultum divinum; secundo, de vitiis manifestam contrarietatem ad religionem habentibus, per contemptum eorum quae pertinent ad divinum cultum. Primum autem horum pertinet ad superstitionem; secundum ad irreligiositatem. Unde primo considerandum est de ipsa superstitione, et de partibus ejus; deinde de irreligiositate et partibus ejus.

Circa primum quaeruntur duo: 1. Utrum superstitio sit vitium religioni contrarium. — 2. Utrum habeat plures partes, seu species.

I^e ARTIKEL.

Is de bijgeloovigheid een aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de bijgeloovigheid geen aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek is. — 1. Want het eene van twee tegengestelde dingen wordt niet in de bepaling van het andere opgenomen. De godsdienstigheid echter staat in de bepaling van de bijgeloovigheid, omdat deze een « *boven de goede maat beoefende godsdienstigheid* » wordt genoemd, zooals wij zien in de *Glossa* bij den tekst uit den *Brief aan de Colossensen* (2. 23) : « *Die wel den naam van wijsheid hebben in een bijgeloovigen eeredienst.* » Dus is de bijgeloovigheid geen aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek.

2. Isidorus zegt: « *Cicero zegt, dat zij bijgeloovig worden genoemd, die geheele dagen baden en offerden, opdat hun kinderen hen zouden overleven.* » Maar dat kan men ook met echten godsdienstigen eeredienst doen. Dus is de bijgeloovigheid geen aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek.

ARTICULUS I.

Utrum superstitio sit vitium religioni contrarium.

[Infr. q. 122. art. 3. corp.; 3. Dist. 9. q. 1. art. 1. qla. 3. ad 3.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod superstitio non sit vitium religioni contrarium. Unum enim contrariorum non ponitur in definitione alterius. Sed religio ponitur in definitione superstitionis: dicitur enim superstitio esse « religio supra modum servata », ut patet in Glossa [interlin. et Lombardi], ad Coloss. 2. [v. 23], super illud, « Quae sunt rationem habentia sapientiae in superstitione ». Ergo superstitio non est vitium religioni contrarium.

2. PRÆTEREA, Isidorus dicit, in lib. 10 Etymolog. [ad lit. S]: « Superstitiosos ait Cicero appellatos qui totos dies deprecabantur et immolabant uti sui sibi liberi superstites fierent ». Sed hoc etiam potest fieri secundum verae religionis cultum. Ergo superstitio non est vitium religioni oppositum.

3. Bijgeloovigheid schijnt een teveel in te sluiten. Maar nu kan er in de godsdienstigheid geen teveel zijn, omdat men daarin, zooals vroeger is gezegd (81e Kw. 5e Art. 3e Antw.) niets aan God kan geven wat gelijk staan zou met wat wij moeten doen. Dus is de bijgeloovigheid geen aan de godsdienstigheid tegengesteld gebrek.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt: « *Gij slaat de eerste snaar aan, waarmee de eene God wordt geëerd, en het beest van het bijgeloof is gevallen.* » Nu valt het eeren van den eenen God onder de godsdienstigheid en dus staat de bijgeloovigheid daartegenover.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger werd gezegd (81e Kw. 5e Art. 3e Antw.) is de godsdienstigheid een zedelijke deugd. Nu doet iedere zedelijke deugd het juiste midden bewaren, zooals vroeger uiteengezet is. (I-II. 64e Kw. 1e Art.) Daarom staat er tegenover een zedelijke deugd een dubbel gebrek, en wel een krachtens een teveel en een krachtens een te weinig. Nu kan men het juiste midden van de deugd niet alleen naar de omstandigheid van het hoeveel te boven gaan, maar ook naar andere omstandig-

---

3. PRÆTEREA, superstitio quemdam excessum importare videtur. Sed religio non potest habere excessum: quia sicut supra dictum est [q. 81. art. 5. ad 3.], secundum eam non contingit aequale Deo reddere ejus quod debemus. Ergo superstitio non est vitium religioni oppositum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit, in lib. de Decem Chordis [Serm. 9.]: « Tangis primam chordam, qua colitur unus Deus, et cecidit bestia superstitionis ». Sed cultus unius Dei pertinet ad religionem. Ergo superstitio religioni opponitur.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 81. art. 5. ad 3.], religio est virtus moralis. Omnis autem virtus moralis in medio consistit, ut supra habitum est [1-2. q. 64. art. 1.]. Et ideo duplex vitium virtuti morali opponitur: unum quidem secundum excessum; aliud autem secundum defectum. Contingit autem excedere medium virtutis non solum secundum circumstantiam quae dicitur quantum, sed etiam secundum alias

heden. Daarom komt bij sommige deugden, zooals de grootmoedigheid en de grootdadigheid, een gebrek niet boven den middenweg van de deugd uit, omdat het naar iets grooters streeft dan de deugd, maar wellicht naar iets minders; het gaat echter boven den middenweg uit, in zoover het iets doet voor wien het niet moet of wanneer het niet moet of volgens andere dergelijke omstandigheden, zooals de Wijsgeer bewijst. En zoo is dus de bijgeloovigheid een gebrek, dat door een teveel tegenover de godsdienstigheid staat, niet omdat zij meer doet voor het eeren van God dan de ware godsdienstigheid, maar omdat het goddelijke eer bewijst ofwel aan wien dat niet moet of op een wijze, dat het niet moet.

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. Zooals men bij iets verkeerds overdrachtelijk van goed spreekt (zoo spreken we b. v. van een goeden roover), zoo worden soms ook de namen van deugden in een andere beteekenis bij iets verkeerds gebruikt, gelijk men bij sluwheid soms van voorzichtigheid spreekt naar het woord van *Lucas* (16. 8): « *De kinderen van deze wereld zijn voorzichtiger dan de kinderen van het licht.* » En op deze manier noemt men bijgeloovigheid godsdienstigheid.

2. Er is verschil tusschen de afleiding en de beteekenis van een

---

circumstantias. Unde et in aliquibus virtutibus, sicut in magnanimitate et magnificentia, vitium excedit virtutis medium non quia ad majus aliquid tendat quam virtus, sed forte ad minus: transcendit tamen virtutis medium, inquantum facit aliquid cui non debet, vel quando non debet, et similiter secundum alia hujusmodi; ut patet per Philosophum in 4 Ethic. [cap. 1. n. 14.]. Sic ergo superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera religio: sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Ad primum ergo dicendum quod sicut bonum metaphorice dicitur in malis, prout dicimus bonum latronem, ita etiam nomina virtutum quandoque transsumptive accipiuntur in malis: sicut prudentia quandoque ponitur pro astutia, secundum illud Lucae 16. [v. 8]: « Filii hujus saeculi prudentiores filiis lucis sunt ». Et per hunc modum superstitio dicitur esse religio.

Ad secundum dicendum quod aliud est etymologia nominis, et aliud

woord. Want de afleiding wordt genomen naar het ding, vanwaaruit de naam wordt gekozen om iets aan te duiden, maar de beteekenis naar datgene, wat door de gegeven naam moet worden aangeduid. En daartusschen is soms verschil. Zoo is de naam steen (lapis) ontleend aan het stooten van den voet (laesio pedis) en beteekent dat toch niet; want anders zou ijzer, als het den voet treft, een steen zijn. Evenzoo is het niet noodig dat de naam superstitio (bijgeloovigheid) datgene beteekent, waaraan de naam is ontleend.

3. Bij de godsdienstigheid kan er naar de hoeveelheid zonder meer genomen geen teveel zijn. Maar naar het hoeveel in betrekking tot iets kan er overdrijving zijn, als er nl. bij het eeren van God iets geschiedt, zooals het niet moet.

IIe ARTIKEL.

Zijn er verschillende soorten bijgeloovigheid?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er geen verschillende soorten van bijgeloovigheid zijn. — 1. Want volgens den Wijsgeer

---

est significatio nominis. Etymologia enim attenditur secundum id a quo imponitur nomen ad significandum: nominis vero significatio attenditur secundum id ad quod significandum nomen imponitur. Quae quandoque diversa sunt: nomen enim lapidis imponitur a laesione pedis, non tamen hoc significat; alioquin ferrum, cum pedem laedat, lapis esset. Similiter etiam nomen superstitionis non oportet quod significet illud a quo nomen est impositum.

AD TERTIUM dicendum quod religio non potest habere excessum secundum quantitatem absolutam. Potest tamen habere excessum secundum quantitatem proportionis: prout scilicet in cultu divino fit aliquid quod fieri non debet.

ARTICULUS II.

Utrum sint diversae superstitionis species.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non sint diversae superstitionis species. Quia secundum Philosophum, in 1 Topic. [cap. 13. n. 8.],

« *wordt als een van twee tegengestelden in meerdere beteekenissen genomen wordt, het andere dat ook.* » Nu heeft de godsdienstigheid, waar de bijgeloovigheid tegenover staat, niet verschillende soorten, maar alle daden ervan worden tot één soort herleid. Dus kent de bijgeloovigheid ook niet verschillende soorten.

2. Tegenovergestelde dingen hebben betrekking op hetzelfde. Nu gaat de godsdienstigheid, waar de bijgeloovigheid tegenover staat, over datgene, waardoor wij op God worden gericht, zooals vroeger is gezegd (81e Kw. 1e Art.). Dus kan men de soorten van de bijgeloovigheid, die tegenover de godsdienstigheid staat, niet gaan onderscheiden naar bepaalde vormen van gebeurtenissen voorspellen of naar het strikt zich houden aan sommige menschelijke praktijken.

3. Bij den tekst uit den *Brief aan de Colossensen* (2. 23): « *Die wel den naam van wijsheid hebben in een bijgeloovigen eeredienst,* » zegt de *Glossa:* « *Dit wil niet zeggen: in een nabootsing van godsdienstigheid.* » Dus moet ook het nabootsen als een soort bijgeloof worden beschouwd.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus verschillende soorten van bijgeloof opsomt.

« si unum oppositorum dicitur multipliciter, et reliquum ». Sed religio, cui opponitur superstitio, non habet diversas species, sed omnes ejus actus ad unam speciem referuntur. Ergo nec superstitio habet diversas species.

2. PRÆTEREA, opposita sunt circa idem. Sed religio, cui opponitur superstitio, est circa ea quibus ordinamur in Deum, ut supra habitum est [q. 81. art. 1.]. Non ergo species superstitionis, quae opponitur religioni, possunt attendi secundum aliquas divinationes humanorum eventuum, vel secundum aliquas observationes humanorum actuum.

3. PRÆTEREA, ad Colossenses 2. [v. 23], super illud, « Quae sunt rationem habentia sapientiae in superstitione », dicit Glossa [Lomb.] « idest, in simulata religione ». Ergo etiam simulatio debet poni species superstitionis.

SED CONTRA est quod Augustinus in 2 de Doctrina Christ. [cap. 20. sqq.], diversas species superstitionis assignat.

LEERSTELLING. — Zooals in het vorig artikel is gezegd, bestaat een gebrek aan godsdienstigheid hierin, dat men naar eenige omstandigheden het juiste midden van de deugd te buiten gaat. Zooals nu vroeger is gezegd (I-II. 72e Kw. 9e Art.) geeft niet ieder verschil in een gebrek in een omstandigheid een nieuw soort zonde, maar alleen als zij op verschillende voorwerpen of verschillende doeleinden slaan; want daarvandaan krijgen zedelijke handelingen hun soort, zooals eerder is gezegd (t. a. p. 1e Kw. 3e Art.). Er is dus soortverschil in bijgeloovigheid, ten eerste van den kant van het voorwerp. Want de godsvereering kan ofwel worden gebracht aan Wien dit moet, nl. aan den waren God, maar *op een verkeerde manier;* en dat is de eerste soort bijgeloovigheid. — Ofwel aan wien dat niet moet, nl. aan welk schepsel ook. En dat is de andere klasse van bijgeloovigheid, die in vele soorten wordt verdeeld naar de verschillende doeleinden van den goddelijken eeredienst.

Want het eeren van God heeft als eerste soort van deze klasse de *afgodendienst,* die op ongeoorloofde manier goddelijke eerbewijzen aan schepselen brengt. — Ten tweede heeft het als doel, dat de mensch door God, Dien hij eert, wordt onderricht. En

---

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. praec.], vitium superstitionis (1) consistit in hoc quod transcendit virtutis medium secundum aliquas circumstantias. Ut supra dictum est [ibid. et 1-2. q. 72. art. 9.], non enim quaelibet circumstantiarum corruptarum diversitas variat peccati speciem, sed solum quando referuntur ad diversa objecta vel diversos fines: secundum hoc enim morales actus speciem sortiuntur, ut supra habitum est [1-2. q. 1. art. 3. et q. 18. art. 6.]. Diversificantur ergo superstitionis species, primo quidem ex parte objecti. Potest enim divinus cultus exhiberi vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito: et haec est prima superstitionis species. Vel cui non debet exhiberi, scilicet cuicumque creaturae. Et hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur secundum diversos fines divini cultus.

Ordinatur enim, primo, divinus cultus ad reverentiam Deo exhibendam. Et secundum hoc, prima species hujus generis est idololatria, quae divinam reverentiam indebite exhibet creaturae. Secundo, ordinatur ad hoc quod homo instruatur a Deo, quem colit. Et ad hoc pertinet superstitio divinativa,

(1) L.: religionis

hiertoe behoort de bijgeloovigheid van de *waarzeggerij*, die de duivels raadpleegt om een stilzwijgend of uitdrukkelijk met hen aangegaan verbond. — Ten derde heeft het eeren van God als doel een leiding van de menschelijke handelingen volgens de instellingen van God, die geëerd wordt. En hierop slaan de *bijgeloovige praktijken*.

Deze drie dingen ook bespreekt Augustinus als hij zegt, dat « *het bijgeloovig is, als de menschen iets instellen, wat met het vervaardigen of eeren van afgoden te maken heeft;* » en dat slaat op het eerste. En later voegt hij eraan toe: « *of met raadvragen of regelingen over beteekenissen, die men met den duivel bepaald of afgesproken heeft;* » en dat slaat op het tweede. En wat later laat hij erop volgen: « *Tot dit soort behooren alle verboden*, enz. », wat onder het derde valt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Dionysius zegt, « *komt het goede voort uit een enkele en volledige oorzaak, maar het verkeerde uit ieder gebrek.* » En daarom staan, zooals vroeger werd gezegd (10e Kw. 5e Art.) tegenover een deugd meerdere gebreken. De tekst van den Wijsgeer gaat op bij tegenovergestelde dingen, die dezelfde reden hebben, waarom zij vermenigvuldigd worden.

---

quae daemones consulit per aliqua pacta cum eis inita, vel tacita vel expressa. Tertio, ordinatur divinus cultus ad quamdam directionem humanorum actuum secundum instituta Dei, qui colitur. Et ad hoc pertinet superstitio quarumdam observationum.

Et haec tria tangit Augustinus, in 2 de Doctrina Christ. [cap. 20.], dicens « superstisiosum esse quidquid institutum est ab hominibus ad faciendа et colenda idola pertinens »: et hoc pertinet ad primum. Et postea subdit [ibid.]: « vel ad consultationes et pacta quaedam significationum cum daemonibus placita atque foederata »: quod pertinet ad secundum. Et post pauca subdit: « Ad hoc genus pertinent omnes ligaturae, et caetera hujusmodi »: quod pertinet ad tertium.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut Dionysius dicit 4 cap. de Div. Nom., « bonum contingit ex una et integra causa: malum autem ex singularibus defectibus ». Et ideo uni virtuti plura vitia opponuntur, ut sup. habitum est [art. praec. et q. 10. art. 5.]. Verbum autem Philosophi veritatem habet in oppositis in quibus est eadem ratio multiplicationis.

2. Sommige waarzeggerijen en verboden praktijken vallen onder bijgeloof, in zoover zij van handelingen van duivels afhankelijk zijn. En zoo vallen zij onder een met hen aangegaan verbond.

3. Men spreekt daar van een schijn van godsdienstigheid, « *als aan menschelijke overleveringen de naam van godsdienstigheid wordt gegeven,* » zooals daar in de *Glossa* verder volgt. Daarom is de nabootsing van godsdienstigheid niets anders dan een aan den waren God op verkeerde manier gebrachte eeredienst; zooals wanneer iemand in het tijdperk van de genade God zou willen eeren naar de voorschriften van de Oude Wet. En daarover spreekt de *Glossa* bij dien tekst.

AD SECUNDUM dicendum quod divinationes et observationes aliquae pertinent ad superstitionem inquantum dependent ex aliquibus operationibus daemonum. Et sic pertinent ad quaedam pacta cum eis inita.

AD TERTIUM dicendum quod simulata religio ibi dicitur « quando traditioni humanae nomen religionis applicatur », prout in Glossa sequitur. Unde ista simulata religio nihil est aliud quam cultus Deo vero exhibitus modo indebito: sicut si aliquis tempore gratiae vellet colere Deum secundum veteris legis ritum. Et de hac ad literam loquitur Glossa.

DRIE EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER HET BIJGELOOF IN HET OP EEN VERKEERDE MANIER DIENEN VAN DEN WAREN GOD.

(Twee Artikelen.)

Vervolgens moeten wij de soorten van bijgeloovigheid bespreken; en wel ten eerste het bijgeloof in het op een verkeerde manier eeren van den waren God; ten tweede het bijgeloof van de afgoderij (94e Kw.); ten derde het bijgeloof van de waarzeggerij (95e Kw.); ten vierde het bijgeloof in handelingen (96e Kw.).

Over het eerste punt stellen wij ons twee vragen:

1. Kan er iets verderfelijks zijn in het eeren van den waren God?

2. Kan er daarbij iets overbodigs zijn?

QUAESTIO XCIII.

DE SUPERSTITIONE INDEBITI CULTUS DIVINI, IN DUOS ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de speciebus superstitionis. Et primo, de superstitione indebiti cultus veri Dei; secundo, de superstitione idololatriae; tertio, de superstitione divinationum; quarto, de superstitione observationum.

Circa primum quaeruntur duo: 1. Utrum in cultu veri Dei possit esse aliquid perniciosum. — 2. Utrum possit ibi esse aliquid superfluum.

Ie ARTIKEL.

Kan er iets verderfelijks zijn in het eeren van den waren God?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er in het eeren van den waren God niets verderfelijks kan zijn. — 1. Want in *Joël* (2.32) staat: « *Iedereen, die den naam van den Heer zal aanroepen, zal gered zijn.* » Nu roept iedereen, die God hoe dan ook eert, Zijn naam aan. Dus geeft ieder eeren van God redding en is er niets verderfelijks in.

2. Het is dezelfde God, die in alle tijdperken van de wereld door de rechtvaardigen wordt geëerd. Nu eerden de rechtvaardigen, voordat de Wet gegeven was, God zonder doodzonde te doen op de manier, die hun het meest beviel; daarom ook verplichtte Jacob zich door een gelofte tot een bijzonderen eeredienst, zooals in het *Boek der Schepping* (28.20 en vlg.) geschreven staat. Dan is ook nu geen enkel eeren van God verderfelijk.

3. In de Kerk wordt niets verderfelijks gehandhaafd. Maar de Kerk handhaaft verschillende riten bij het eeren van God; daarom schrijft Gregorius aan Augustinus, den bisschop van de Angel-

---

ARTICULUS I.

Utrum in cultu veri Dei possit esse aliquid perniciosum.

[1-2. q. 103. a. 4.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod in cultu veri Dei non possit esse aliquid perniciosum. Dicitur enim Joel. 2. [v. 32]: « Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit ». Sed quicumque colit Deum quocumque modo, invocat nomen ejus. Ergo omnis cultus Dei confert ad salutem. Nullus ergo est perniciosus.

2. PRÆTEREA, idem Deus est qui colitur a justis quacumque mundi ætate. Sed ante legem datam, justi, absque peccato mortali, colebant Deum qualitercumque eis placebat: unde et Jacob proprio voto se obligavit ad specialem cultum, ut habetur Genesis 28. [v. 20 sqq.]. Ergo etiam modo nullus Dei cultus est perniciosus.

3. PRÆTEREA, nihil perniciosum in Ecclesia sustinetur. Sustinet autem Ecclesia diversos ritus colendi Deum: unde Gregorius scribit Augustino

saksen, die het geval hem voorlegde, dat er bij het opdragen van de Mis verschillende gewoonten in de kerken bestonden: « *Ik besluit, dat gij, als gij in de Romeinsche of Gallische of welke andere kerk ook iets gevonden hebt, dat den almachtigen God meer welgevallig zou kunnen zijn, dit zorgvuldig zult behouden.* »

Maar daartegenover staat, dat Augustinus in een brief aan Hieronymus, die in de *Glossa* op den *Brief aan de Galaten* (2. 14) is opgenomen, zegt, dat het onderhouden van de voorschriften van de Oude Wet na de verspreiding van de waarheid van het Evangelie doodend is. En toch gaan die voorschriften over het eeren van God. Dus kan er in het eeren van God iets doodelijks zijn.

LEERSTELLING. — Zooals Augustinus schrijft, is een leugen in wat tot den christelijken godsdienst behoort, het verderfelijkst. Nu is het een leugen, als iemand uiterlijk iets aanduidt, wat met de waarheid strijdt. Maar iets wordt even goed door iets te doen dan door een woord aangeduid; en zooals uit het bovengezegde blijkt (81° Kw. 7° Art.), bestaat de uiterlijke eeredienst van de gods-

---

Episcopo Anglorum [Regist. l. 11. ep. 64.], proponenti quod sunt diversae ecclesiarum consuetudines in missarum celebratione: « Mihi, inquit, placet ut, sive in Romanis sive in Galliarum partibus seu in qualibet ecclesia aliquid invenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, solicite eligas ». Ergo nullus modus colendi Deum est perniciosus.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in Epist. ad Hieronymum [Hieron. ad Aug., ep. 75], et habetur in Glos. [ordin. Hieron.], ad Galat. 2. [v. 14], quod legalia observata post veritatem Evangelii divulgatam, sunt mortifera. Et tamen legalia ad cultum Dei pertinent. Ergo in cultu Dei potest esse aliquid mortiferum.

RESPONDEO dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in lib. de Mendacio [cap. 3], mendacium maxime perniciosum est quod fit in his quae ad Christianam religionem pertinent. Est autem mendacium cum aliquis exterius significat contrarium veritati. Sicut autem significatur aliquid verbo, ita etiam significatur aliquid facto: et in tali significatione facti consistit

dienstigheid in zoo iets door handelingen aan te duiden. Daarom zou de eeredienst, als door het uiterlijk eerbetoon iets onwaars werd aangeduid, verderfelijk zijn.

Dat kan nu op twee manieren geschieden. Vooreerst kan van den kant van wat aangeduid wordt, de beteekenis van den eeredienst van de waarheid afwijken. En zoo zou het onder de Nieuwe Wet, nu de mysteries van Christus reeds vervuld zijn, verderfelijk zijn van de ceremonies der Oude Wet gebruik te maken, omdat de geheimen van Christus daarin als iets toekomstigs worden aangeduid; zooals het ook tot ondergang brengt, als iemand met woorden belijdt, dat Christus Zijn lijden zal ondergaan.

Ten tweede kan er in den uitwendigen eeredienst een onwaarheid liggen, die komt van den kant van wie eert; en dat vooral in den algemeenen eeredienst, die door de dienaars der Kerk in naam van geheel de Kerk wordt gebracht. Want zooals iemand, die uit naam van een ander iets zou voorstellen wat hem niet opgedragen was, een bedrieger zou zijn, zoo zou hij tot bedrog vervallen, die uit naam van de Kerk God een eeredienst brengt tegen de gewone manier van doen in, die met goddelijk gezag door de Kerk is vastgesteld en in haar gebruikelijk is. Daarom zegt Ambrosius: « *Het is een onwaardige, die de geheimen op een andere manier viert dan*

---

exterior religionis cultus, ut ex supra dictis patet [q. 81. art. 7.]. Et ideo si per cultum exteriorem aliquid falsum significetur, erit cultus perniciosus.

Hoc autem contingit dupliciter. Uno quidem modo, ex parte rei significatae, a qua discordat significatio cultus. Et hoc modo, tempore novae legis, peractis jam Christi mysteriis, perniciosum est uti caeremoniis veteris legis, quibus Christi mysteria figurabantur (1) futura: sicut etiam perniciosum esset si quis non confiteretur Christum esse passum (2).

Alio modo potest contingere falsitas in exteriori cultu ex parte colentis: et hoc praecipue in cultu communi, qui per ministros exhibetur in persona totius Ecclesiae. Sicut enim falsarius esset qui aliqua proponeret ex parte alicujus quae non essent ei commissa, ita vitium falsitatis incurrit qui ex parte Ecclesiae cultum exhibet Deo contra modum divina auctoritate ab Ecclesia constitutum et in Ecclesia consuetum. Unde Ambrosius dicit [Glossa

---

(1) L.: significabantur

(2) L.: verbo confiteretur Christum esse passurum

Christus heeft overgeleverd. » En daarom zegt de *Glossa* op den *Brief aan de Colossensen* (2. 23), dat het bijgeloof is, « *als de naam godsdienstigheid aan menschelijke overleveringen wordt gegeven.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Omdat God de waarheid is, roepen zij God aan, die Hem « *in geest en waarheid* » dienen, zooals bij *Joannes* (4. 24) wordt gezegd. Een dienst, die een onwaarheid bevat, valt eigenlijk dus niet onder het aanroepen van God, dat redding geeft.

2. Vóór den tijd van de Wet werden de rechtvaardigen door een innerlijk aandrijven onderricht over de manier, waarop zij God moeten dienen, en de anderen volgden hen na. Maar daarna zijn de menschen door uiterlijke geboden daarover onderricht; en die voorbijgaan brengt den dood.

3. De verschillende riten van de Kerk bij het eeren van God zijn op geen enkel punt met de waarheid in strijd. En daarom moet men ze onderhouden; en is het verboden ervan af te wijken.

Lomb.] : « Indignus est qui aliter celebrat mysterium quam Christus tradidit ». Et propter hoc etiam Glos. [Lomb.] dicit, ad Colos. 2. [v. 23], quod superstitio est « quando traditioni humanae religionis nomen applicatur ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod, cum Deus sit veritas, illi invocant Deum qui « in spiritu et veritate » eum colunt, ut dicitur Joan. 4. [v. 24]. Et ideo cultus continens falsitatem non pertinet proprie ad Dei invocationem quae salvat.

AD SECUNDUM dicendum quod ante tempus legis, justi per interiorem instinctum instruebantur de modo colendi Deum, quos alii sequebantur. Postmodum vero exterioribus praeceptis circa hoc homines sunt instructi, quae praeterire pestiferum est.

AD TERTIUM dicendum quod diversae consuetudines Ecclesiae in cultu divino in nullo veritati repugnant. Et ideo sunt servandae; et eas praeterire illicitum est.

IIe ARTIKEL.

Kan er in het eeren van God iets overbodigs zijn?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er in het eeren van God niets overbodigs kan zijn. — 1. Want in het *Boek Ecclesiasticus* (43. 32) staat: « *Roemt God, zooveel gij kunt; want Hij gaat het nog te boven.* » Nu heeft de goddelijke eeredienst als doel God te verheffen. Dus kan daar geen teveel in zijn.

2. De uiterlijke eeredienst is een belijdenis van het inwendig eeren, waarmee « *God wordt geëerd door geloof, hoop en liefde,* » zooals Augustinus zegt. Nu kan er bij geloof, hoop en liefde niets overbodigs zijn. Dus ook niet in het eeren van God.

3. Het behoort tot het eeren van God, dat wij aan God aanbieden, wat wij van Hem hebben ontvangen. Dus als wij alles doen wat wij kunnen om God eerbied te betoonen, is er niets overbodigs in het eeren van God.

ARTICULUS II.

Utrum in cultu Dei possit esse aliquid superfluum.

[Supr. q. 81. art. 5. ad 3. et q. 92. art. 1. corp. et ad 3.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod in cultu Dei non possit esse aliquid superfluum. Dicitur enim Eccli. 43. [v. 32]: « Glorificantes Deum quantumcumque poteritis, supervalebit adhuc ». Sed cultus divinus ordinatur ad Deum glorificandum. Ergo nihil superfluum in eo potest esse.

2. PRÆTEREA, exterior cultus est professio quaedam cultus interioris. quo « Deus colitur fide, spe et charitate »; ut Augustinus dicit in Enchirid. [cap. 3.]. Sed in fide, spe et charitate non potest esse aliquid superfluum. Ergo neque in divino cultu.

3. PRÆTEREA, ad divinum cultum pertinet ut ea Deo exhibeamus quae a Deo accepimus. Sed omnia bona nostra a Deo accipimus. Ergo si totum quidquid possumus facimus ad Dei reverentiam, nihil superfluum erit in divino cultu.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt, dat « *een goed en waar christen ook in de heilige boeken bijgeloovige verdichtselen verwerpt.* » Nu blijkt uit de heilige boeken, dat God geëerd moet worden. Dus kan er ook bijgeloof zijn in het eeren van God, omdat er iets overbodigs in gevonden wordt.

LEERSTELLING. — Op twee manieren noemt men iets overbodig. Ten eerste naar zijn hoeveelheid absoluut genomen; en in dezen zin kan er in het eeren van God niets overbodig zijn, omdat de mensch niets kan doen, dat niet minder is dan wat hij tegenover God verplicht is.

In anderen zin kan iets overbodig zijn naar zijn betrekkelijke hoeveelheid, omdat deze niet aan het doel beantwoordt. Nu is het doel van den godsdienst, dat de mensch God eer geeft en zich met lichaam en ziel aan Hem onderwerpt. En daarom is niets van wat de mensch doet tot eer van God en om zijn geest aan Hem te onderwerpen en ook zijn lichaam door een gematigde versterving, volgens de bepalingen van God en de Kerk en de gewoonten van hen, waarmee hij samenleeft, overbodig in het eeren van God.

Is er echter iets, dat uiteraard niet dient om God te eeren of om

---

SED CONTRA est quod Augustinus dicit, 2 de Doctr. Christ. [cap. 18.], quod « bonus verusque Christianus etiam in literis sacris superstitiosa figmenta repudiat ». Sed per sacras literas Deus colendus ostenditur. Ergo etiam in cultu divino potest esse superstitio ex aliqua superfluitate.

RESPONDEO dicendum quod aliquid dicitur superfluum dupliciter. Uno modo, secundum absolutam quantitatem. Et secundum hoc non potest esse aliquid superfluum in divino cultu: quia nihil potest homo facere quod non sit minus eo quod Deo debet.

Alio modo potest esse aliquid superfluum secundum quantitatem proportionis: quia scilicet non est fini proportionatum. Finis autem divini cultus est ut homo Deo det gloriam, et ei se subjuciat mente et corpore. Et ideo quidquid homo faciat quod pertinet ad Dei gloriam, et ad hoc quod mens hominis Deo subjiciatur, et etiam corpus per moderatam refraenationem concupiscentiarum, secundum Dei et Ecclesiae ordinationem, et consuetudinem eorum quibus homo convivit, non est superfluum in divino cultu.

Si autem aliquid sit quod quantum est de se non pertinet ad Dei gloriam,

den geest van den mensch op God te richten of om de begeerten van het vleesch gematigd te bedwingen, of dat ook buiten de bepalingen van God en de Kerk valt of de algemeen gangbare gewoonte, die volgens Augustinus « *als wet moet worden beschouwd,* » dan moet men dit alles als overbodig en bijgeloovig beschouwen omdat het alleen in iets uiterlijks bestaat en niet valt onder het innerlijk eeren van God. Daarom haalt Augustinus het woord van *Lucas* (17. 21) : « *Het Rijk Gods is in U,* » aan tegen de bijgeloovigen die nl. de grootste zorg aan het uiterlijke besteden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. In het eeren van God zelf ligt opgesloten, dat wat gebeurt tot het eeren van God dient. Daardoor worden de bijgeloovige overbodigheden uitgesloten.

2. Door geloof, hoop en liefde wordt de ziel aan God onderworpen. En daarom kan er daarin niets overbodigs zijn. Maar het staat anders met de uiterlijke handelingen, die daarmee soms niets te maken hebben.

3. Deze redeneering gaat uit van iets overbodigs naar de absolute hoeveelheid.

---

neque ad hoc quod mens hominis feratur in Deum, aut quod carnis concupiscentiae moderate refraenentur; aut etiam si sit praeter Dei et Ecclesiae institutionem, vel contra consuetudinem communem (quae secundum Augustinum [epist. 36.] « pro lege habenda est » : totum hoc reputandum est superfluum et superstitiosum, quia, in exterioribus solum consistens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Unde Augustinus in lib. de Vera Relig. [cap. 3.], inducit quod dicitur Luc. 17. [v. 21], « Regnum Dei intra vos est », loquitur (1) contra superstitiosos, qui scilicet exterioribus principalem curam impendunt.

AD PRIMUM ergo dicendum quod in ipsa Dei glorificatione implicatur quod id quod fit pertinet ad Dei gloriam. Per quod excluditur superstitionis superfluitas.

AD SECUNDUM dicendum quod per fidem, spem et charitatem anima subjicitur Deo. Unde in eis non potest esse aliquid superfluum. Aliud autem est de exterioribus actibus, qui quandoque ad haec non pertinent.

AD TERTIUM dicendum quod ratio illa procedit de superfluo quantum ad quantitatem absolutam.

---

(1) L. om.: loquitur

VIER EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER DE AFGODERIJ.

(*Vier Artikelen.*)

Vervolgens moeten wij over de afgoderij spreken; en hierover stellen wij ons vier vragen:

1. Is de afgoderij een soort bijgeloof?
2. Is ze een zonde?
3. Is ze de zwaarste zonde?
4. Over de oorzaak van deze zonde.

Of men echter met de afgodendienaars gemeenschap moet houden, is vroeger behandeld (10e Kw. 9e Art.), toen over de ongeloovigheid werd gesproken.

Ie ARTIKEL.

Is het juist de afgoderij als een soort bijgeloof voor te stellen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet juist is de

QUAESTIO XCIV.

DE IDOLOLATRIA, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de idololatria.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. Utrum idololatria sit species superstitionis. — 2. Utrum sit peccatum. — 3. Utrum sit gravissimum peccatorum. — 4. De causa hujus peccati.

Utrum autem cum idololatris sit communicandum, dictum est supra, cum de infidelitate ageretur [q. 10. art. 9.].

ARTICULUS I.

Utrum idololatria recte ponatur species superstitionis.

[3. Dist. 9. q. 1. art. 1. qla. 3. ad 3. et lib. 3. Contr. g. cap. 120.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod idololatria non ponatur recte

afgoderij als een soort bijgeloof voor te stellen. — 1. Want evenals de ketters zijn de afgodendienaars ongeloovigen. Nu is zooals boven bewezen is (IIe Kw. I^e Art.), ketterij een soort ongeloof en dus ook afgoderij; en niet een soort bijgeloof.

2. De godsdienst (latria) valt onder de deugd van godsdienstigheid. Maar nu heeft de afgodendienst (idolo*latria*) denzelfden zin als de godsdienst (*latria*), die onder de ware godsdienstigheid valt. Want evenals het *verlangen* naar het valsche geluk denzelfden zin heeft als het *verlangen* naar het ware geluk, zoo is ook de *vereering* van valsche goden (die idolo*latria* heet) en de *vereering* van den waren God (de *latria* van de ware godsdienstigheid) éénzinnig. Dus is afgoderij geen soort bijgeloof.

3. Wat niets is, kan geen soort van een klasse zijn. Nu schijnt de afgoderij niets te zijn. Want de Apostel zegt in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (8. 4): « *Wij weten, dat een afgod eigenlijk niets is op de wereld,* » en later volgt (10. 19): « *Wat wil ik dus zeggen? dat een afgodenoffer iets is? of dat een afgod iets is?* » alsof hij zeide: « *Neen.* » Nu valt het offeren aan de afgoden het meest eigenlijk onder de afgoderij. Dus kan de afgoderij, omdat het niets is, geen soort bijgeloof zijn.

---

species superstitionis. Sicut enim haeretici sunt infideles, ita et idololatrae. Sed haeresis est species infidelitatis, ut supra habitum est [q. 11. art. 1.]. Ergo et idololatria: non autem superstitionis.

2. PRÆTEREA, latria pertinet ad virtutem religionis, cui opponitur superstitio. Sed idololatria videtur univoce dici cum ea latria quae ad veram religionem pertinet: sicut enim appetitus falsae beatitudinis cum appetitu verae beatitudinis univoce dicitur, ita cultus falsorum deorum, qui dicitur idololatria, univoce videtur dici cum cultu veri Dei, qui est latria verae religionis. Ergo idololatria non est species superstitionis.

3. PRÆTEREA, illud quod nihil est non potest esse alicujus generis species. Sed idololatria nihil esse videtur. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 8. [v. 4]: « Scimus quia nihil est idolum in mundo »: et infra cap. 10. [v. 19]: « Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? » Quasi dicat, « Non ». Immolare autem idolis proprie ad idololatriam pertinet. Ergo idololatria, quasi nihil existens, non potest esse superstitionis species.

4. Het valt onder bijgeloof goddelijke eer te bewijzen aan wie daarop geen recht heeft. Zooals nu de afgoden geen recht hebben op goddelijke eer, zoo ook geen andere schepsels; daarom worden in den *Brief aan de Romeinen* (1. 25) eenigen hierom veroordeeld, dat zij «*de schepselen meer eerden en dienden dan den Schepper.*» Daarom is het verkeerd dit soort bijgeloof *afgodendienst* te noemen, maar moet het eerder *schepselendienst* heeten.

Maar daartegenover staat het verhaal uit de *Handelingen der Apostelen* (17. 16), dat « *Paulus, toen hij te Athene wachtte, inwendig van geest werd verbitterd bij het zien, dat de stad vol afgoden was,* » en later volgt: « *Mannen van Athene, ik zie, dat gij in alles bijgeloovig zijt.* » Dus valt afgoderij onder bijgeloof.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger werd gezegd (92e Kw. 1e Art.), valt het onder het bijgeloof, als men de juiste maat te boven gaat bij het brengen van goddelijke eer. En dat gebeurt vooral, als men goddelijke eerbewijzen brengt aan iemand, waaraan zij niet moeten worden gebracht. Nu moeten zij alleen worden

---

4. PRÆTEREA, ad superstitionem pertinet exhibere cultum divinum cui non debetur. Sed cultus divinus sicut non debetur idolis, ita nec aliis creaturis: unde ad Rom. 1. [v. 25] quidam vituperantur de hoc quod « coluerunt et servierunt potius creaturis, quam Creatori ». Ergo inconvenienter hujusmodi superstitionis species idololatria nominatur, sed deberet potius nominari latria creaturae.

SED CONTRA est quod Act. 17. [v. 16] dicitur quod « Paulus cum Athenis expectaret, incitabatur spiritu ejus in ipso, videns idololatriae deditam civitatem »: et postea, [v. 22] dicit: « Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos video (1) ». Ergo idololatria ad superstitionem pertinet.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 92. art. 1.], ad superstitionem pertinet excedere debitum modum divini cultus. Quod quidem praecipue fit quando divinus cultus exhibetur cui non debet exhiberi. Debet autem exhiberi soli summo Deo, scilicet increato: sicut supra habi-

---

(1) L.: judico

gebracht aan den hoogsten, ongeschapen God, zooals vroeger, toen over de godsdienstigheid werd gesproken, gezegd is (81e Kw. 1e Art.). Daarom valt het onder bijgeloof, als aan welk schepsel ook goddelijke eer wordt gebracht.

Zooals nu dergelijke goddelijke eerbewijzen aan onder de zintuigen vallende schepsels door zinnelijke teekens worden gebracht, b. v. door offers, feesten enz., zoo werden ze ook gebracht aan een onder een zintuigelijk waarneembaren vorm of figuur afgebeeld schepsel: en zoo iets noemt men afgod. Maar aan de afgoden werd de goddelijke eer op verschillende manieren gebracht. Sommigen nl. maakten door duivelsche kunsten beelden, die door duivelsche krachten bepaalde dingen teweegbrachten, zoodat men dacht, dat er iets goddelijks in het beeld zelf was en het dientengevolge recht had op goddelijke eerbewijzen. En dat was de meening van Hermes Trismegistos, zooals Augustinus zegt. Anderen echter brachten de eerbewijzen niet aan de beelden zelf, maar aan de schepsels, waarvan ze afbeeldingen waren. En beide gevallen worden door den Apostel in den *Brief aan de Romeinen* (1e H.) genoemd. Want wat het eerste betreft, zegt hij (v. 23): « *Zij ruilden den glans van den onsterfelijken God tegen een beeld, dat een sterfelijken mensch en vogels en viervoeters en kruipende dieren*

---

tum est [q. 81. art. 1.], cum de religione ageretur. Et ideo cuicumque creaturae divinus cultus exhibeatur, superstitiosum est. Hujusmodi autem divinus cultus, sicut creaturae a sensibilibus exhibebatur per aliqua sensibilia signa, puta per sacrificia, ludos et alia hujusmodi; ita etiam exhibebatur creaturae repraesentatae per aliquam sensibilem formam, seu figuram, quae idolum dicitur. Diversimode tamen cultus divinus idolis exibebatur. Quidam enim per quamdam nefariam artem imagines quasdam construebant quae virtute daemonum aliquos certos effectus habebant: unde putabant in ipsis imaginibus esse aliquid divinitatis; et per consequens quod divinus cultus eis deberetur. Et haec fuit opinio Hermetis Trismegisti; ut Augustinus dicit in 8 de Civ. Dei [cap. 23.]. Alii vero non exhibebant cultum divinitatis ipsis imaginibus, sed creaturis quarum erant imagines. Et utrumque horum tangit Apostolus ad Rom. 1. [v. 23]. Nam quantum ad primum, dicit: « Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum et quadrupedum et serpentium ». Quantum

voorstelt. » En wat het tweede betreft (v. 25) : « *Zij eerden en dienden het schepsel liever dan den Schepper.* »

Maar over deze dingen bestonden drie meeningen. Sommigen nl. dachten, dat de goden menschen waren geweest en eerden hen door hun beelden, zooals Jupiter, Mercurius e. d. — Anderen weer dachten, dat de geheele wereld een God was, niet om de stoffelijke zelfstandigheid, maar om de ziel, waarvan zij dachten, dat zij God was, zeggend dat God niets anders was dan « *de ziel, die door beweging en verstand de wereld bestuurt,* » zooals ook de mensch wijs wordt genoemd niet om het lichaam, maar om de ziel. Zij meenden daarom, dat aan de geheele wereld en al haar deelen goddelijke eer moest worden gebracht: aan den hemel, de lucht, het water en al dergelijke onderdeelen. En daarop lieten zij de namen en beelden van hun goden slaan, zooals Varro zeide en Augustinus het verhaalt. Weer anderen, nl. de Platonisten, zeiden dat er één hoogste God was, de oorzaak van alles; en daaronder plaatsten zij geestelijke zelfstandigheden, die door den hoogsten God waren geschapen en die zij goden noemden, nl. door een deelhebben aan de godheid. Wij noemen dat echter engelen. Daaronder plaatsten zij de zielen van de hemellichamen; daaronder weer de duivels,

---

autem ad secundum, subdit [v. 25] : « Coluerunt et servierunt potius creaturae quam Creatori ».

Horum tamen fuit triplex opinio. Quidam enim aestimabant quosdam homines deos fuisse, quos per eorum imagines colebant: sicut Jovem, Mercurium, et alios hujusmodi. Quidam vero aestimabant totum mundum esse unum Deum: non propter corporalem substantiam, sed propter animam, quam Deum esse credebant, dicentes Deum nihil aliud esse quam « animam motu et ratione mundum gubernantem »; sicut et homo dicitur sapiens propter animam, non propter corpus. Unde putabant toti mundo, et omnibus partibus ejus, esse cultum divinitatis exhibendum, coelo, aëri, aquae, et omnibus hujusmodi partibus. Et ad haec referebant nomina, et imagines suorum deorum: sicut Varro dicebat, et narrat Augustinus in 7 de Civ. Dei [cap. 5.]. Alii vero, scilicet Platonici, posuerunt unum esse summum Deum, causam omnium; post quem ponebant esse substantias quasdam spirituales a summo Deo creatas, quas deos nominabant, participatione scilicet divinitatis, nos autem eos angelos dicimus; post quos ponebant animas coelestium corporum; et sub his daemones, quos dicebant esse aerea

waarvan zij zeiden, dat zij dieren van de lucht waren; en daaronder de zielen van de menschen, die volgens hun geloof door de verdiensten van hun deugden in de gemeenschap van goden of duivels werden opgenomen. En aan dezen allen brachten zij goddelijke eer, zooals Augustinus verhaalt.

Zij zeiden, dat deze twee laatste stellingen onder de physieke theologie vallen, die de philosofen in de wereld beschouwden en in de scholen leerden. — Maar de andere over het eeren van menschen behoorden volgens hen tot de verhalende theologie, die naar de verdichtsels van de dichters in de schouwburgen werd opgevoerd. — Maar van de andere stelling, die over de beelden, zeiden zij, dat zij tot de burgerlijke theologie behoorde, die door de priesters in de tempels werd gevierd.

Maar dit alles behoort tot het bijgeloof van de afgoderij. Daarom zegt Augustinus: « *Bijgeloof is alles, wat door de menschen is ingesteld met betrekking tot het vervaardigen en eeren van afgoden, of om een schepsel of deel ervan als God te eeren.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals godsdienstigheid geen geloof is, maar een belijden ervan door uiterlijke teekens,

---

quaedam animalia; et sub his ponebant animas hominum, quas per virtutis meritum ad deorum vel daemonum societatem assumi credebant. Et his omnibus cultum divinitatis exhibebant: ut Augustinus narrat in 8. de Civ. Dei [cap. 14.].

Has autem duas ultimas opiniones dicebant pertinere ad « physicam theologiam »: quam philosophi considerabant in mundo, et docebant in scholis. Aliam vero, de cultu hominum, dicebant pertinere ad « theologiam fabularem »: quae secundum figmenta poetarum repraesentabatur in theatris. Aliam vero opinionem, de imaginibus, dicebant pertinere ad « civilem theologiam »: quae per pontifices celebrabatur in templis.

Omnia autem haec ad superstitionem idololatriae pertinebant. Unde Augustinus dicit in 2 de Doctr. Christ. [cap. 20.]: « Superstitiosum est quidquid institutum ab hominibus est ad facienda et colenda idola, vel pertinens ad colendam sicut Deum creaturam partemve ullam creaturae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod sicut religio non est fides, sed fidei protestatio per aliqua exteriora signa, ita superstitio est quaedam infidelitatis

zoo is bijgeloof een belijdenis van ongeloof door uiterlijke eerbewijzen. En dit belijden duidt de naam van afgoderij aan, niet echter de naam ketterij, maar alleen een verkeerde meening. En zoo is ketterij een soort ongeloof, maar afgodendienst een soort bijgeloof.

2. De naam godsvereering kan in dubbele beteekenis worden genomen. Ten eerste kan hij een menschelijke handeling beteekenen, die tot het eeren van God behoort. En zoo is er geen verschil in beteekenis van dit woord godsvereering, aan wie deze ook wordt gebracht; want zoo valt datgene, waaraan zij wordt gebracht, niet binnen de grenzen van de definitie. En zoo spreekt men eenzinnig van godsvereering in zoover deze tot de ware godsdienstigheid en tot de afgoderij behoort; zooals men eenzinnig van het opbrengen van belasting spreekt, of dit nu aan den waren vorst of aan een verkeerden wordt gedaan. — Godsvereering wordt echter ook nog anders genomen en wel als godsdienstigheid. En omdat zij zoo een deugd is, ligt het in den aard ervan, dat de goddelijke eer wordt gebracht aan wien dat moet gebeuren. En zoo spreekt men in verschillenden zin van de godsvereering van de ware godsdienstigheid en van de afgoderij; zooals men van voorzichtigheid in verschillende beteekenissen spreekt bij de deugd van voorzichtigheid en bij die van het vleesch.

---

protestatio per exteriorem cultum. Quam quidem protestationem nomen idololatriae significat: non autem nomen haeresis sed solum falsam opinionem. Et ideo haeresis est species infidelitatis: sed idololatria est species superstitionis.

Ad secundum dicendum quod nomen latriae dupliciter potest accipi. Uno enim modo potest significare humanum actum ad cultum Dei pertinentem. Et secundum hoc, non variatur significatio hujus nominis latria, cuicumque exhibeatur: quia illud cui exhibetur non cadit, secundum hoc, in ejus definitione. Et secundum hoc latria univoce dicetur, secundum hoc quod pertinet ad veram religionem, et secundum quod pertinet ad idololatriam: sicut solutio tributi univoce dicitur sive exhibeatur vero regi, sive falso. Alio modo accipitur latria prout est idem religioni. Et sic, cum sit virtus, de ratione ejus est quod cultus divinus exhibeatur ei cui debet exhiberi. Et secundum hoc latria aequivoce dicitur de latria verae religionis, et de idololatria: sicut prudentia aequivoce dicitur de prudentia quae est virtus, et de prudentia quae est carnis.

3. De Apostel wil zeggen, dat « *het niets in de wereld is,* » omdat die beelden, die men afgoden noemt, niet bezield waren of eenige goddelijke kracht hadden, zooals Hermes Trismegistos aannam, alsof zij iets waren, dat samengesteld is uit ziel en lichaam. — En dat « *het afgodenoffer niets is,* » moet men op dezelfde manier opvatten, omdat het offervleesch door deze opoffering geen heiliging, zooals de heidenen, en geen onreinheid, zooals de Joden dachten, kreeg.

4. Krachtens het algemeen gebruik van de heidenen om allerlei schepselen in beelden te vereeren, is deze naam afgoderij in zwang gekomen om ieder vereeren van een schepsel aan te geven, ook als het zonder beelden geschiedt.

IIe ARTIKEL.

Is afgoderij zonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat afgoderij geen zonde is.

AD TERTIUM dicendum quod Apostolus intelligit idolum (1) « nihil esse in mundo », quia imagines illae quae idola dicebantur, non erant animatae aut aliquam virtutem divinitatis habentes, sicut Hermes ponebat, quasi esset aliquid compositum ex spiritu et corpore. Et similiter intelligendum est quod « idolis non est aliquid immolatum » quia per hujusmodi immolationem carnes immolatitiae aliquam sanctificationem non consequebantur, ut gentiles putabant; neque aliquam immunditiam, ut putabant Judaei.

AD QUARTUM dicendum quod ex communi consuetudine qua creaturas quascumque colebant gentiles sub quibusdam imaginibus, impositum est hoc nomen idololatria ad significandum quemcumque cultum creaturae, etiamsi sine imaginibus fieret.

ARTICULUS II.

Utrum idololatria sit peccatum.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 120.
De dec. praec. c. de 1. praec.; Rom. c. 1, lect. 7.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod idololatria non sit peccatum.

---

(1) L. om.: idolum

— 1. Want niets van wat het ware geloof gebruikt om God te eeren, is zonde. Nu gebruikt het ware geloof beelden bij het eeren van God, want in den tabernakel waren ook beelden van Cherubijnen, zooals wij in het *Boek van den Uittocht* (25. 18 en vlg.) lezen; en in de kerken worden beelden geplaatst, die de geloovigen vereeren. Dus is de afgoderij, die in het vereeren van beelden bestaat, geen zonde.

2. Al het hoogere moet worden geëerbiedigd. Nu zijn de engelen en heilige zielen hooger dan wij. Als wij hun dus eer bewijzen door een eeredienst van offers of dergelijke handelingen, is het geen zonde.

3. Den hoogsten God moeten wij eeren door een innerlijken geestelijken eeredienst naar het woord van *Joannes* (4. 24) : « *Men moet God aanbidden in geest en waarheid.* » En Augustinus zegt, dat « *wij God eeren door geloof, hoop en liefde.* » Nu kan het gebeuren, dat iemand uiterlijk de afgoden vereert, maar innerlijk van het ware geloof niet afwijkt. Het schijnt dus, dat men zonder schade voor het eeren van God uiterlijk de afgoden kan eeren.

Maar daartegenover staat het woord uit het *Boek van den Uittocht* (20. 5) : « *Gij zult ze niet aanbidden,* » nl. uiterlijk, « *en*

Nihil enim est peccatum quod vera fides in cultum Dei assumit. Sed vera fides imagines quasdam assumit ad divinum cultum: nam et in tabernaculo erant imagines cherubim, ut legitur Exod. 25. [vv. 18 sqq.] ; et in ecclesia quaedam imagines ponuntur quas fideles adorant. Ergo idololatria, secundum quam idola adorantur, non est peccatum.

2. Præterea, cuilibet superiori est reverentia exhibenda. Sed angeli et animae sanctorum sunt nobis superiores. Ergo si eis exhibeatur reverentia per aliquem cultum vel sacrificiorum vel aliquorum hujusmodi, non erit peccatum.

3. Præterea, summus Deus interiori cultu mentis est colendus; secundum illud Joan. 4. [v. 24] : « Deum oportet adorare in spiritu et veritate ». Et Augustinus dicit in Enchir. [cap. 3.], quod « Deus colitur fide, spe et charitate ». Potest autem contingere quod aliquis exterius idola colat, interius tamen a vera fide non discedat. Ergo videtur quod sine praejudicio divini cultus possit aliquis exterius idola colere.

Sed contra est, quod Exod. 20. [v. 5] dicitur: « Non adorabis ea », scilicet exterius, « neque coles », scilicet interius, ut Gloss. [ordin.]

niet eeren, » nl. innerlijk, zooals de *Glossa* uitlegt; en er wordt gesproken van snijwerk en beelden. Dus is het zonde de afgoden uiterlijk of innerlijk te vereeren.

LEERSTELLING. — Op twee manieren hebben eenigen op dit punt gedwaald. Want sommigen hebben gemeend, dat men het opdragen van offers en andere tot de godsvereering behoorende dingen niet alleen tegenover God, maar ook tegenover de andere bovengenoemde wezens verplicht was en dat het in zich goed was, omdat zij dachten, dat men aan alle hoogere naturen goddelijke eer moet bewijzen, omdat zij dichter bij God staan. Deze bewering is echter onredelijk. Want al moeten wij alle hoogeren eeren, toch moet niet aan allen dezelfde eer worden gebracht, maar de hoogste God heeft recht op iets bijzonders, omdat Hij op een bijzondere manier allen te boven gaat; en dat is de eeredienst van godsvereering. — Ook kan men niet met sommigen zeggen, dat « *deze zichtbare offers bij de andere goden passen, maar aan den hoogsten God, als aan den meer volmaakten, iets beters toekwam, nl. de dienst van een zuiveren geest;* » want, zooals Augustinus zegt, « *zijn de uiterlijke offers teekenen van de innerlijke als de uitgesproken woorden van de dingen. Wat dat betreft, weten wij, dat wij, zooals wij bij gebed en lofzang de woorden met hun*

---

exponit: et loquitur de sculptilibus et imaginibus. Ergo peccatum est idolis exteriorem vel interiorem cultum exhibere.

RESPONDEO dicendum quod circa hoc aliqui dupliciter erraverunt. Quidam enim putaverunt quod offerre sacrificium et alia ad latriam pertinentia non solum summo Deo, sed etiam aliis supra dictis, [art. 11.] esset debitum et per se bonum, eo quod cuilibet superiori naturae divinam reverentiam exhibendam putant, quasi Deo propinquiori. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Nam etsi omnes superiores revereri debeamus, non tamen eadem reverentia omnibus debetur, sed aliquid speciale summo Deo debetur, qui singulari ratione omnes excellit: et hoc est latriae cultus. Nec potest dici, sicut quidam putaverunt, « haec visibilia sacrificia diis aliis congruere, illi vero summo Deo, tamquam meliori, meliora, scilicet purae mentis officia »: quia, ut Augustinus dicit, in 10 de Civit. Dei [cap. 19.], « exteriora sacrificia ita sunt signa interiorum sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca, sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus significantes voces cui res ipsas

beteekenis tot Hem richten, aan Wien wij de door woorden aangeduide dingen in ons hart opofferen, wij ook aan geen andere een uiterlijk offer mogen opdragen dan aan Hem, Wiens onzichtbaar offer wijzelf in ons hart moeten zijn. »

Anderen echter waren van meening, dat de uiterlijke eeredienst van godsvereering aan de afgoden niet als iets op zichzelf goeds en geschikts moest worden gebracht, maar omdat het met de volksgewoonten overeenkomt, zooals Augustinus Seneca laat zeggen: « *Zoo aanbidden wij, zegt hij, dat wij eraan denken dat deze eeredienst meer een gewoonte dan iets met inhoud is.* » En elders zegt Augustinus, dat « *wij van de philosofen geen godsdienst moeten verwachten, omdat zij dezelfde heilige instellingen aanvaardden als het volk en in hun scholen over de natuur van hun goden en van het hoogste goed verschillende en tegenstrijdige meeningen verkondigden.* » En sommige ketters hebben deze dwaling overgenomen met hun bewering dat het niet verderfelijk was als iemand ten tijde van vervolging in het nauw gebracht, uiterlijk de goden zou vereeren, wanneer hij maar in zijn hart het geloof bewaarde. — Dit is echter duidelijk onjuist. Want waar de uiterlijke vereering een teeken is van de innerlijke, zou het, evenals

---

in corde quas significamus offerimus, ita, sacrificantes, non alteri visibile sacrificium offerendum esse noverimus quam ei cujus in cordibus nostris invisibile sacrificium nos ipsi esse debemus ».

Alii vero aestimaverunt latriae cultum exteriorem non esse idolis exhibendum tamquam per se bonum aut optimum, sed tamquam vulgari consuetudine consonum: ut Augustinus in 6 de Civit. Dei [cap. 10.] introducit Senecam dicentem: « Sic, inquit, adorabimus ut et meminerimus hujusmodi cultum magis ad morem quam ad rem pertinere ». Et in lib. de Vera Religione [cap. 5.] Augustinus dicit « non esse religionem a philosophis quaerendam, qui eadem sacra recipiebant cum populis, et de suorum deorum natura ac summo bono diversas contrariasque sententias in scholis personabant ». Et hunc etiam errorem secuti sunt quidam haeretici asserentes non esse periculosum (1) si quis, persecutionis tempore deprehensus, exterius idola colat, dum tamen fidem in mente servet. Sed hoc apparet manifeste falsum. Nam cum exterior cultus sit signum interioris cultus, sicut est perniciosum menda-

(1) L.: perniciosum

het een verderfelijke leugen is, wanneer iemand met woorden het tegendeel zou beweren van wat hij in zijn hart door het ware geloof houdt, zoo ook een verderfelijke onwaarheid zijn, als men aan iemand uiterlijke vereering bewees in strijd met wat men innerlijk voelt. Daarom zegt Augustinus tegen Seneca, dat zijn eeren van afgoden « *zooveel te verderfelijker is, omdat hij, wat hij leugenachtig doet, zoo verricht, dat men zou meenen, dat hij volgens zijn ware overtuiging met het volk meedoet.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Noch in den tabernakel of den tempel van het Oude Verbond, noch nu in de kerk worden beelden geplaatst om daaraan godsvereering te betoonen; maar om iets aan te duiden, opdat door die beelden het geloof aan de verhevenheid van de engelen en heiligen in de harten van de menschen wordt gedrukt en bevestigd. Het is echter anders met de beelden van Christus, waaraan om Zijn godheid godsvereering wordt gebracht, zooals in het derde deel zal worden gezegd.

2. en 3. Het antwoord hierop is duidelijk uit het gezegde.

---

cium si quis verbis asserat contrarium ejus quod per veram fidem tenet in corde, ita etiam est perniciosa falsitas si quis exteriorem cultum exhibeat alicui contra id quod sentit in mente. Unde Augustinus dicit contra Senecam, in 6 de Civ. Dei [cap. 10.], quod « eo damnabilius » colebat idola, « quo illa quae mendaciter agebat sic ageret ut eum populus (1) veraciter agere existimaret ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod neque in veteris legis tabernaculo seu templo, neque etiam nunc imagines in Ecclesia instituuntur ut eis cultus latriae exhibeatur: sed ad quamdam significationem, ut per hujusmodi imagines mentibus hominum imprimatur et confirmetur fides de excellentia angelorum et sanctorum. Secus autem est de imagine Christi, cui, ratione divinitatis (2), latria debetur, ut dicetur in Tertio. [q. 25. art. 3.].

AD SECUNDUM et TERTIUM patet responsio per ea quae dicta sunt [in corp.].

---

(1) L.: cum populo
(2) L.: deitatis

III° ARTIKEL.

Is afgoderij de zwaarste zonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat afgoderij niet de zwaarste zonde is. — 1. Want « *het slechtste staat tegenover het beste,* » zooals in de *Ethica* staat. Nu is de inwendige vereering, die in geloof, hoop en liefde bestaat, iets beters dan de uiterlijke eeredienst. Dus zijn ongeloof, wanhoop en haat tegen God, die tegenover den innerlijken eeredienst staan, zwaarder zonden dan de afgoderij, die tegenover den uiterlijken eeredienst staat.

2. Een zonde is zwaarder naarmate zij meer tegen God is. Nu schijnt men meer onmiddellijk tegen God in te gaan door te vloeken of het geloof te bestrijden dan door iemand anders godsvereering te bewijzen, waarin de afgoderij bestaat. Dus zijn vloeken en bestrijden van het geloof zwaarder zonden dan afgoderij.

3. Kleiner kwaad schijnt met grooter te worden gestraft. Nu is de zonde van afgoderij gestraft door tegennatuurlijke zonden,

---

ARTICULUS III.

Utrum idololatria sit gravissimum peccatorum.

[4. Dist. 13. q. 2. a. 2; I Cor. c. 12. lect. 1.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod idololatria non sit gravissimum peccatorum. « Pessimum » enim « opponitur optimo », ut dicitur 8 Ethic. [cap. 10. n. 2.]. Sed cultus interior, qui consistit in fide, spe et charitate, est melior quam cultus exterior. Ergo infidelitas, desperatio et odium Dei, quae opponuntur cultui interiori, sunt graviora peccata quam idololatria, quae opponitur cultui exteriori.

2. PRÆTEREA, tanto aliquid peccatum gravius est quanto magis est contra Deum. Sed directius aliquis videtur contra Deum agere blasphemando, vel fidem impugnando, quam cultum Dei alii exhibendo, quod pertinet ad idololatriam. Ergo blasphemia vel impugnatio fidei est gravius peccatum quam idololatria.

3. PRÆTEREA, minora mala majoribus malis puniri videntur. Sed peccatum idololatriae punitum est peccato contra naturam, ut dicitur ad Rom. 1.

zooals in den *Brief aan de Romeinen* (1. 23 en vlg.) staat. Dus is een zonde tegen de natuur zwaarder dan de afgoderij.

4. Augustinus zegt: «*Wij noemen U* (nl. de Manichaeërs) geen *heidenen of geen groep van heidenen; maar wij zeggen, dat gij er eenigszins op gelijkt, omdat gij vele goden eert. Maar ook, dat gij veel erger zijt; omdat zij vereeren wat wel bestaat, maar wat niet als God moet worden vereerd; maar gij vereert, wat in het geheel niet bestaat.* » Dus is de zonde van kettersche boosheid erger dan afgoderij.

5. Bij den tekst uit den *Brief aan de Galaten* (4. 9) « *Hoe keert gij U opnieuw tot zwakke en schamele elementen?* » zegt de *Glossa* van Hieronymus: « *Het onderhouden van de Wet, wat zij toen deden, was een zonde, die bijna gelijk was aan die van de slavernij van de afgoden, die zij vóór hun bekeering bedreven.* » Dus is de zonde van afgoderij niet de zwaarste.

Maar daartegenover staat, dat bij het woord van het *Boek Leviticus* (15. 19) over de onreinheid van de vrouw, die aan bloedvloeiing lijdt, de *Glossa* zegt: « *Iedere zonde is een onreinheid van de ziel, maar vooral de afgoderij.* »

[v. 23 sqq.]. Ergo peccatum contra naturam est gravius peccato idololatriae.

4. PRÆTEREA, Augustinus dicit 20 contra Faust. [cap. 5.]: « Neque vos », scilicet Manichaeos, « paganos dicimus, aut schisma paganorum: sed cum eis habere quamdam similitudinem, eo quod multos colatis deos. Verum vos in hoc (1) esse eis longe deteriores: quod illi ea colunt quae sunt, sed pro diis colenda non sunt; vos tamen ea colitis quae omnino non sunt ». Ergo vitium haereticae pravitatis est gravius quam idololatria.

5. PRÆTEREA, super illud ad Galat. 4.: [v. 9], « Quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa » dicit Glos. Hieronymi [Petri Lomb. in hunc loc.]: « Legis observantia, cui dediti tunc erant, erat peccatum pene par servituti idolorum, cui ante conversionem vacaverant ». Non ergo peccatum idololatriae est gravissimum.

SED CONTRA est, quod Levit. 15. [v. 19], super illud quod dicitur de immunditia mulieris patientis fluxum sanguinis, dicit Glos. [ord.]: « Omne peccatum est immunditia animae, sed idololatria maxime ».

(1) L. om.: in hoc

LEERSTELLING. — De zwaarte van een zonde kan op twee manieren afgemeten worden. Ten eerste van den kant van de zonde zelf; en zoo is de zonde van afgoderij de zwaarste. Want zooals het in de burgerlijke maatschappij de ergste misdaad schijnt te zijn om koninklijke eer aan een ander dan den waren vorst te bewijzen, omdat men daardoor voor zoover men zelf kan de geheele orde van den staat verbreekt, zoo schijnt van de zonden tegen God, die de ergsten zijn, de zwaarste te wezen, als iemand aan een schepsel goddelijke eer bewijst, omdat men zich voor zoover men kan een anderen God in de wereld maakt en aan de goddelijke heerschappij te kort doet.

Op een andere manier kan men de zwaarte van de zonde afmeten van den kant van hem, die zondigt, zooals men zegt dat de zonde van wie wetend zondigt zwaarder is dan van wie het onwetend doet. En onder dit opzicht is er niets tegen, dat ketters, die wetens het ontvangen geloof bederven, zwaarder zondigen dan afgodendienaars, die onwetend zondigen. En evenzoo kunnen ook andere zonden grooter zijn om een grootere verachting bij hem, die zondigt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Afgoderij veronder-

RESPONDEO dicendum quod gravitas alicujus peccati potest attendi dupliciter. Uno modo, ex parte ipsius peccati. Et sic peccatum idololatriae gravissimum est. Sicut enim in terrena republica gravissimum esse videtur quod aliquis honorem regium alteri impendat quam vero regi, quia quantum in se est, totum reipublicae perturbat ordinem; ita in peccatis quae contra Deum committuntur, quae tamen sunt maxima, gravissimum esse videtur quod aliquis honorem divinum creaturae impendat: quia quantum est in se, facit alium Deum in mundo, minuens principatum divinum.

Alio modo potest attendi gravitas peccati ex parte ipsius (1) peccantis: sicut dicitur gravius esse peccatum ejus qui peccat scienter quam ejus qui peccat ignoranter. Et secundum hoc nihil prohibet gravius peccare haereticos, qui scienter corrumpunt fidem quam acceperunt, quam idololatras ignoranter peccantes. Et similiter etiam aliqua alia peccata possunt esse majora propter majorem contemptum peccantis.

AD PRIMUM ergo dicendum quod idololatria praesupponit interiorem in-

(1) L. om.: ipsius

stelt innerlijk ongeloof en voegt daar uiterlijk een verkeerde godsvereering aan toe. Is er echter alleen uiterlijk afgoderij zonder innerlijk ongeloof, dan maakt men zich ook nog aan onoprechtheid schuldig, zooals vroeger (vorig Art.) gezegd is.

2. Afgoderij sluit een groote godslastering in, omdat men aan God de alleenheerschappij ontneemt. En de afgodendienst bestrijdt het geloof daadwerkelijk.

3. Omdat straf uiteraard tegen den wil ingaat, moet de zonde, waardoor iemand gestraft wordt, meer in het oog vallen, zoodat de mensch erdoor zichzelf en anderen verachtelijk voorkomt; maar het is niet noodig, dat ze zwaarder is. En wat dit betreft, is de zonde tegen de natuur niet zoo erg als de zonde van afgoderij, maar omdat ze meer opvalt, wordt ze als een passende straf voor de zonde van afgoderij aangezien, opdat de mensch nl., zooals hij door afgodendienst wanorde bracht in het eeren van God, door de zonde tegen de natuur onder de beschamende verdorvenheid van zijn eigen natuur zou lijden.

4. De ketterij van de Manichaeërs is ook wat de soort van zonde betreft, erger dan de zonde van andere afgodendienaars, omdat zij aan Gods eer meer te kort deden door twee met elkander

---

fidelitatem, et adjicit exterius indebitum cultum. Si vero sit exterior tantum idololatria absque interiori infidelitate, additur culpa falsitatis, ut prius dictum est [art. praec.].

AD SECUNDUM dicendum quod idololatria includit magnam blasphemiam: inquantum Deo subtrahitur dominii singularitas. Et fidem opere impugnat idololatria.

AD TERTIUM dicendum quod quia de ratione poenae est, quod sit contra voluntatem, peccatum per quod aliud punitur oportet esse magis manifestum, ut ex hoc homo sibi ipsi et aliis detestabilis reddatur: non autem oportet quod sit gravius. Et secundum hoc, peccatum quod est (1) contra naturam minus est quam peccatum idololatriae, sed quia est manifestius, ponitur quasi conveniens poena peccati idololatriae: ut scilicet sicut homo per idololatriam pervertit ordinem divini honoris, ita per peccatum contra naturam propriae naturae confusibilem perversitatem patiatur.

AD QUARTUM dicendum quod haeresis Manichaeorum, etiam quantum ad genus peccati, gravior est quam peccatum aliorum idololatrarum: quia

(1) L. om.: est

strijdende goden aan te nemen en veel dwaze verdichtselen over God uit te denken. Maar met andere ketters, die één God belijden en Hem alleen eeren, is het anders.

5. Het onderhouden van de Wet in het tijdperk van de genade is wat het soort zonde betreft niet precies gelijk aan de afgoderij, maar « *bijna gelijk* », omdat beide zonden een soort verderfelijke bijgeloovigheid zijn.

IVe ARTIKEL.

Was er van den kant van den mensch een oorzaak voor de afgoderij?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat er van den kant van den mensch geen oorzaak voor de afgoderij was. — 1. Want in den mensch wordt er niets gevonden dan ofwel zijn natuur ofwel de deugd ofwel de schuld. Nu kan er van den kant van de natuur van den mensch geen oorzaak zijn van afgoderij; het natuurlijk verstand van den mensch zegt veeleer, dat er één God is en dat

---

magis derogant divino honori, ponentes duos deos contrarios, et multa vana fabulosa de Deo fingentes. Secus autem est de aliis haereticis, qui unum Deum confitentur et eum solum colunt.

AD QUINTUM dicendum quod observatio legis tempore gratiae non est omnino aequalis idololatriae secundum genus peccati, sed pene aequalis: quia utrumque est species pestiferae superstitionis.

ARTICULUS IV.

Utrum causa idololatriae fuerit ex parte hominis.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 120.
De dec. praec. c. de 1. praec.; I Cor. c. 12, lect. 1.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod causa idololatriae non fuerit ex parte hominis. In homine enim nihil est nisi vel natura, vel virtus, vel culpa. Sed causa idololatriae non potuit esse ex parte naturae hominis: quin potius naturalis ratio hominis dictat quod sit unus Deus, et quod non sit mortuis cultus divinus exhibendus, neque rebus inanimatis. Similiter etiam

men aan dooden, en levenlooze dingen geen goddelijke eer moet bewijzen. De afgoderij heeft in den mensch evenmin haar oorzaak van den kant van de deugd, omdat « *een goede boom geen slechte vruchten kan voortbrengen,* » zooals bij *Mattheus* (7. 18) wordt gezegd. En ook niet van den kant van een schuld, omdat volgens het *Boek der Wijsheid* (14. 27) « *het dienen van de schandelijke afgoden de oorzaak van alle kwaad is en het begin en het doel.* » Dus heeft de afgodendienst geen oorzaak in den mensch.

2. Wat in den mensch zijn oorzaak heeft, wordt in alle tijden in den mensch gevonden. Nu was er niet altijd afgodendienst, maar wij lezen, dat deze in het tweede tijdperk werd uitgevonden, ofwel door Nemrod, die naar men zegt de menschen dwong het vuur te aanbidden, ofwel door Ninus, die het beeld van zijn vader Bel liet aanbidden. Bij de Grieken echter « *maakte Prometheus als eerste beelden van menschen van klei, terwijl de Joden zeggen, dat Ismaël het eerst afgoden van klei vormde,* » zooals Isidorus meedeelt. Ook kwam er in het zesde tijdperk voor het grootste gedeelte een eind aan de afgoderij. Dus had deze geen oorzaak in den mensch.

3. Augustinus zegt: « *Ook kon men in het eerst niet, tenzij*

---

nec idololatria habet causam in homine ex parte virtutis: quia « non potest arbor bona malos fructus facere », ut dicitur Matth. 7. [v. 18]. Neque etiam ex parte culpae: quia ut dicitur Sap. 14. [v. 27]: « Infandorum idolorum cultura omnis mali (1) est et initium et finis ». Ergo idololatria non habet causam ex parte hominis.

2. PRÆTEREA, ea quae ex parte hominis causantur, omni tempore in hominibus inveniuntur. Non autem semper fuit idololatria, sed in secunda aetate legitur esse adinventa: vel a Nembroth, qui, ut dicitur, cogebat homines ignem adorare; vel a Nino, qui imaginem patris sui Beli adorari fecit. Apud Graecos autem, ut Isidorus refert [lib. 8 Etymol., cap. 11.], « Prometheus primus simulacra hominum de luto finxit. Judaei vero dicunt quod Ismael primus simulacrum de luto fecit ». Cessavit etiam in sexta aetate idololatria ex magna parte. Ergo idololatria non habuit causam ex parte hominis.

3. PRÆTEREA, Augustinus dicit, 21 de Civit. Dei [cap. 6.]: « Neque

---

(1) L. add.: causa

door hun onderricht (nl. van de duivels), *te weten komen, wat ieder van hen begeerde, waar hij afschuw van had, door welke benaming hij werd gevraagd, door welke gedwongen; en daarvandaan ontstaan de tooverkunsten en hun beoefenaars.* » Maar hetzelfde schijnt voor de afgoderij op te gaan. Dus heeft deze geen oorzaak in de menschen.

Maar daartegenover staat het woord uit het *Boek der Wijsheid* (14. 14) : « *De dwaasheid van de menschen vond deze dingen,* nl. afgoden, *op aarde uit.* »

LEERSTELLING. — Er zijn twee oorzaken van de afgoderij. En wel een, die er geschikt voor maakt; en die ligt in de menschen en wel op drie manieren. Ten eerste door de ongeregeldheid van de begeerten, in zoover de menschen door iemand teveel te beminnen of te eeren hem goddelijke eer brachten. En deze oorzaak wordt in het *Boek der Wijsheid* (14. 15) aangegeven: « *Gefolterd door hevige droefheid om zijn snel hem ontrukten zoon maakt de vader een beeld van hem, en begint hem als god te eeren, die als mensch dood was.* » En op dezelfde plaats wordt er bijgevoegd (v. 21)

---

potuit primum, nisi in illis », scilicet daemonibus, « docentibus, disci quid quisque illorum appetat, quid exhorreat, quo invitetur nomine, aut quo cogatur: unde magicae artes, earumque artifices excreverunt (1) ». Eadem autem ratio videtur esse de idololatria. Ergo idololatriae causa non est ex parte hominum.

SED CONTRA est quod dicitur Sap. 14. [v. 14]: « Supervacuitas hominum haec », scilicet idola, « adinvenit in orbe terrarum ».

RESPONDEO dicendum quod idololatriae est duplex causa. Una quidem dispositiva. Et haec fuit ex parte hominum. Et hoc tripliciter. Primo quidem, ex inordinatione affectus: prout scilicet homines aliquem hominem vel nimis amantes vel nimis venerantes, honorem divinum ei impenderunt. Et haec causa assignatur Sap. 14. [v. 15]: « Acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filii fecit imaginem; et illum qui tunc, quasi homo, mortuus fuerat, nunc tamquam deum colere coepit ». Et ibidem etiam subditur

---

(1) L.: extiterunt

dat « *de menschen als slaven ofwel hun begeerten ofwel koningen dienend den naam, die aan geen ander gegeven kan worden, nl. van godheid, aan beelden van steen of hout schonken.* »

Ten tweede hierom, dat de mensch van nature genoegen heeft in afbeeldingen, zooals de Wijsgeer zegt. En daarom hebben de onbeschaafde menschen uit den oertijd bij het zien van de door handige kunstenaars met veel uitdrukking gemaakte menschenbeelden daaraan goddelijke eer gebracht. Daarom zegt het *Boek der Wijsheid* (13. 11, 13, 17) : « *Als een timmerman in een bosch een recht stuk hout uithakt, en daaraan door zijn kunstvaardigheid een vorm geeft en het aan een menschenbeeld gelijk maakt, doet hij geloften en ondervraagt het over zijn bezittingen, zijn kinderen en de te sluiten huwelijken.* »

Ten derde uit onbekendheid met den waren God; want toen de menschen aan Zijn verhevenheid niet dachten, hebben zij goddelijke eer bewezen aan schepsels om hun schoonheid en kracht. Daarom zegt het *Boek der Wijsheid* (13. 1, 2) : « *Zij erkenden niet door op het geschapene te letten, wie de maker ervan was. Maar zij meenden, dat of het vuur of een geest of de bewogen lucht of de sterrenloop of het groote water of de zon of de maan bestuurders van de wereld en goden waren.* »

De andere oorzaak van de afgoderij bracht deze volledig

[v. 21] quod « homines aut affectui aut regibus deservientes, incommunicabile nomen », scilicet divinitatis, « lignis et lapidibus imposuerunt ». Secundo, propter hoc quod homo naturaliter de repraesentatione delectatur, ut Philosophus dicit in Poet. sua [cap. 2. n. 2.]. Et ideo homines rudes a principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressive factas, divinitatis cultum eis impenderunt. Unde dicitur Sap. 13. [v. 11, 13, 17] : « Si quis artifex faber de sylva lignum rectum secuerit; et per scientiam suae artis figuret illud et assimilet imagini hominis: de substantia sua, et filiis et nuptiis, votum faciens, inquirit ».

Tertio, propter ignorantiam veri Dei: cujus excellentiam homines non considerantes, quibusdam creaturis, propter pulchritudinem seu virtutem, divinitatis cultum exhibuerunt. Unde dicitur Sap. 13. [v. 1, 2] : « Neque, operibus attendentes, agnoverunt quis artifex esset. Sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, aut lunam, rectores orbis terrarum, deos putaverunt ».

Alia autem causa idololatriae fuit consummativa, ex parte daemonum,

teweeg, en deze kwam van den kant van de duivels, die zich aan de dwalende menschen ter vereering toonden in de afgodsbeelden, door antwoorden te geven en andere schijnbare wonderen te doen. Daarvandaan komt het psalmwoord: « *Alle goden van de heidenen zijn duivels.* » (*Ps.* 95. 5)

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De oorzaak, die voor de afgoderij de menschen geschikt maakte, was van hun kant een gebrek van hun natuur, hetzij door een onwetendheid van hun verstand, hetzij zooals gezegd is door een ongeregeldheid in hun begeerten. En dat valt onder de schuldige dingen. — Men zegt echter, dat de « *afgoderij oorzaak, begin en doel van alle zonden is,* » omdat er geen soort van zonden is, die niet soms tot afgoderij leidt; hetzij door als een oorzaak daar uitdrukkelijk toe te brengen, hetzij door als een begin er aanleiding toe te geven, hetzij als een doel, omdat sommige zonden werden begaan bij de vereering van afgoden als het dooden van menschen en het verminken van ledematen e. d. En toch kunnen er ook zonden aan de afgoderij voorafgaan, die de menschen daarvoor geschikt maken.

2. In het eerste tijdperk was er geen afgoderij, omdat de herinnering aan het scheppen van de wereld nog versch was en daardoor de kennis van den éénen God in de harten van de menschen nog

---

qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt in idolis, dando responsa et aliqua quae videbantur hominibus mirabilia faciendo. Unde et in Psal. 95. [v. 5] dicitur: « Omnes dii gentium daemonia ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod causa dispositiva idololatriae fuit, ex parte naturae hominis, defectus vel per ignorantiam intellectus, vel per inordinationem affectus, ut dictum est [in corp. art.]. Et hoc etiam ad culpam pertinet. Dicitur autem idololatria esse « causa, initium et finis omnis peccati », quia non est aliquod genus peccati quod interdum idololatriam non producat: vel expresse inducendo, per modum causae; vel occasionem praebendo, per modum initii; vel per modum finis, inquantum peccata aliqua assumebantur in cultum idolorum, sicut occisiones hominum et mutilationes membrorum, et alia hujusmodi. Et tamen aliqua peccata possunt idololatriam praecedere, quae ad ipsam hominem disponunt.

AD SECUNDUM dicendum quod in prima aetate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius

levendig was. Maar in het zesde tijdperk is er aan de afgoderij een eind gemaakt door de leer en de kracht van Christus, die den duivel overwon.

3. Dit argument gaat uit van de oorzaak, die de afgoderij volledig veroorzaakte.

Dei in mente hominum. In sexta autem aetate idololatria est exclusa per virtutem et doctrinam Christi, qui de diabolo triumphavit.

AD TERTIUM dicendum quod ratio illa procedit de causa consummativa idololatriae.

VIJF EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER HET BIJGELOOF IN DE WAARZEGGERIJ.

(Acht Artikelen.)

Vervolgens moeten wij spreken over het bijgeloof in de waarzeggerij. En hierover stellen wij ons acht vragen:

1. Is waarzeggerij zonde?
2. Is het een soort bijgeloof?
3. Over de soorten van waarzeggerij.
4. Over de waarzeggerij door middel van de duivelen.
5. Over de waarzeggerij uit de sterren.
6. Over de waarzeggerij uit droomen.
7. Over de waarzeggerij uit voorteekens en dergelijke handelingen.
8. Over de waarzeggerij uit het werpen van het lot.

QUAESTIO XCV.

DE SUPERSTITIONE DIVINATIVA, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de superstitione divinativa.

Et circa hoc quaeruntur octo: 1. Utrum divinatio sit peccatum. — 2. Utrum sit species superstitionis. — 3. De speciebus divinationis. — 4. De divinatione quae fit per daemones. — 5. De divinatione quae fit per astra. — 6. De divinatione quae fit per somnia. — 7. De divinatione quae fit per auguria et alias hujusmodi observationes. — 8. De divinatione quae fit per sortes.

I^e ARTIKEL.

Is waarzeggerij zonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat waarzeggerij geen zonde is. — 1. Want zij heeft haar naam (divinatio) van iets goddelijks (divinum). Wat echter iets goddelijks is, behoort eerder tot de heiligheid dan tot de zonde. Dus schijnt waarzeggerij geen zonde te zijn.

2. Augustinus zegt: « *Wie zou durven zeggen, dat onderricht iets slechts was?* » En nogmaals: « *Ik zou geenszins willen zeggen, dat eenig inzicht verkeerd zou kunnen zijn.* » Nu zijn er middelen om te voorzeggen, zooals de Wijsgeer bewijst. Dus schijnt ook het waarzeggen zelf tot een begrijpen van de waarheid teruggebracht te worden. Dus schijnt de waarzeggerij geen zonde te zijn.

3. Er is geen natuurlijke neiging tot iets verkeerds, omdat de natuur alleen geneigd is tot wat haar gelijkt. Nu worden de menschen door een natuurlijke neiging geprikkeld om de toekom-

---

ARTICULUS I.

Utrum divinatio sit peccatum.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 154. et Isa. c. 3.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod divinatio non sit peccatum. Divinatio enim ab aliquo divino nominatur. Sed ea quae sunt divina magis ad sanctitatem pertinent quam ad peccatum. Ergo videtur quod divinatio non sit peccatum.

2. PRÆTEREA Augustinus dicit in lib. 1 de Lib. Arbit. [cap. 1.]: « Quis audeat dicere disciplinam esse malum? » Et iterum: « Nullo modo dixerim aliquam intelligentiam malam esse posse ». Sed aliquae artes sunt divinativae: ut patet per Philosophum, in lib. de Memor. [cap. 1.]. Videtur etiam ipsa divinatio ad aliquam intelligentiam veritatis pertinere. Ergo videtur quod divinatio non sit peccatum.

3. PRÆTEREA, naturalis inclinatio non est ad aliquod malum: quia natura non inclinat nisi ad simile sibi. Sed ex naturali inclinatione homines

stige gebeurtenissen te kennen, wat tot de waarzeggerij behoort. Dus is dit geen zonde.

Maar daartegenover staat, dat in het *Boek Deuteronomium* (18. 11) wordt gezegd: « *Laat er niemand zijn, die waarzeggers of zieners raadpleegt.* » En in de *Decretaliën* staat: « *Die om waarzeggerijen vragen, vallen onder de regels van de vijf jaren volgens de vastgestelde regels over de straffen.* »

LEERSTELLING. — In den naam waarzeggerij ligt het vooraf aankondigen van het toekomstige opgesloten. Nu kan het toekomstige op twee manieren van te voren worden gekend: op een manier in zijn oorzaken, op een andere manier in zichzelf. Maar nu zijn er drie soorten van oorzaken van iets toekomstigs. Sommigen nl. brengen noodzakelijkerwijze en altijd hun gevolgen voort. En deze toekomstige gevolgen kan men met zekerheid van te voren kennen en aankondigen door het beschouwen van hun oorzaken; zooals de sterrekundigen de toekomstige verduisteringen van te voren aankondigen. — Andere oorzaken echter brengen hun gevolgen niet uit een noodzakelijkheid en altijd voort, maar in de meeste gevallen, en zij schieten zelden te kort. En uit deze

---

solicitantur praenoscere futuros eventus, quod pertinet ad divinationem. Ergo divinatio non est peccatum.

SED CONTRA est quod dicitur Deut. 18. [v. 11]: « Non sit qui pythones consulat, neque divinos ». Et in Decret. 26. q. 5. [can. Qui divinationes], dicitur: « Qui divinationes expetunt, sub regulis quinquennii jaceant, secundum gradus poenitentiae definitos ».

RESPONDEO dicendum quod nomine divinationis intelligitur quaedam praenuntiatio futurorum. Futura autem dupliciter praenosci possunt: uno quidem modo in suis causis; alio modo in seipsis. Causae autem futurorum tripliciter se habent. Quaedam enim producunt ex necessitate et semper suos effectus. Et hujusmodi effectus futuri per certitudinem praenosci et praenuntiari possunt ex consideratione suarum causarum: sicut astrologi praenuntiant eclipses futuras. Quaedam vero causae producunt suos effectus non ex necessitate et semper, sed ut in pluribus, raro tamen deficiunt. Et

oorzaken kunnen de toekomstige gevolgen van te voren worden gekend, wel niet met zekerheid, maar door een soort gissen; zooals sterrekundigen door het bestudeeren van de sterren iets van te voren kunnen weten en aankondigen over regens en droogten, en dokters over gezondheid en ziekte.

Er zijn echter ook oorzaken, die op zichzelf beschouwd beide kanten op kunnen gaan, wat vooral het geval schijnt bij redelijke vermogens, die tegengestelde dingen als hun voorwerp hebben volgens den Wijsgeer. En deze gevolgen, alsmede die, welke in het minste aantal gevallen, bij toeval, uit natuur-oorzaken voorkomen, kunnen van te voren uit het bestudeeren van de oorzaken niet worden gekend, omdat hun oorzaken geen bepaalden aanleg op die gevolgen hebben. Daarom kunnen deze gevolgen niet van te voren worden gekend tenzij zij in zichzelf worden gezien. Nu kunnen de menschen dergelijke gevolgen alleen in zichzelf waarnemen, wanneer ze er zijn, zooals wanneer een mensch Socrates ziet hollen of wandelen. Het kennen van dergelijke dingen in zichzelf is eigen aan God, die alleen in Zijn eeuwigheid het toekomstige tegenwoordig ziet, zooals in het Eerste Deel (14e Kw. 13e Art.) behandeld is; daarom wordt bij *Isaïas* (41. 23)

---

per hujusmodi causas possunt praenosci effectus futuri, non quidem per certitudinem, sed per quamdam conjecturam: sicut astrologi per considerationem stellarum quaedam praenoscere et praenuntiare possunt de pluviis et siccitatibus, et medici de sanitate vel morte.

Quaedam vero causae sunt quae, si secundum se considerentur, se habent ad utrumlibet: quod praecipue videtur de potentiis rationalibus, quae se habent ad opposita, secundum Philosophum [lib. 8. Metaph. c. 2. n. 2.]. Et tales effectus, vel etiam si qui effectus ut in paucioribus casu accidunt ex naturalibus causis, per considerationem causarum praenosci non possunt: quia eorum causae non habent inclinationem determinatam ad hujusmodi effectus. Et ideo effectus hujusmodi praenosci non possunt nisi in seipsis considerentur. Homines autem in seipsis hujusmodi effectus considerare possunt solum dum sunt praesentes, sicut cum homo videt Socratem currere, et (1) ambulare. Sed considerare hujusmodi in seipsis antequam fiant, est Dei proprium, qui solus in sua aeternitate videt ea quae futura sunt, quasi praesentia, ut in I habitum est [q. 14. art. 13; q. 57. art. 3. et q. 86. art. 4.]: unde dicitur Isa. 41. [v. 23]: « Annuntiate quae ventura sunt in futurum,

(1) L. habet: vel

gezegd: « *Deelt mee, wat in de toekomst zal geschieden; en wij zullen weten, dat gij goden zijt.* » Als iemand zich dus hoe dan ook zou vermeten om dergelijke toekomstige dingen van te voren te weten of te vertellen, tenzij op een openbaring van God, dan matigt hij zich duidelijk aan wat God toekomt. En daarom worden sommigen *divini* (waarzeggers) genoemd, zoodat Isidorus zegt: « *Zij worden divini genoemd als vol van God; want zij veinzen vol van God te zijn en met een sluw bedrog gissen zij voor de menschen over de toekomst.* »

Men spreekt dus niet van waarzeggerij, als iemand wat noodzakelijkerwijze of in de meeste gevallen gebeurt van te voren vermeldt, omdat het menschelijk verstand dit van te voren kan kennen. En ook niet als iemand andere toekomstige dingen, die toevallig zijn, door een openbaring van God kent; want dan divineert hij niet, d. w. z. doet niet, wat God toekomt, maar ontvangt eerder iets goddelijks. Maar men spreekt alleen dan van waarzeggerij, als iemand zich op een verkeerde manier het voorzeggen van toekomstige gebeurtenissen aanmatigt. Nu is het zeker, dat dit zonde is. Daarom is waarzeggerij altijd zonde. En daarom zegt Hieronymus bij *Micheas* (3. 9), dat « *waarzeggerij altijd als iets verkeerds wordt opgevat.* »

---

et sciemus quia dii estis vos ». Si quis ergo hujusmodi futura praenuntiare aut praenoscere quocumque modo praesumpserit, nisi Deo revelante, manifeste usurpat sibi quod Dei est. Et ex hoc aliqui divini dicuntur: unde dicit Isidorus in lib. 8 Etymolog. [cap. 9.]: « Divini dicti quasi Deo pleni: divinitatem enim se plenos simulant, et astutia quadam fraudulentiae hominibus futura conjectant ».

Divinatio ergo non dicitur si quis praenuntiet ea quae ex necessitate eveniunt vel ut in pluribus quae humana ratione praenosci possunt. Neque etiam si quis futura alia contingentia, Deo revelante, cognoscat: tunc enim non ipse divinat, idest, quod divinum est facit, sed magis quod divinum est suscipit. Tunc autem solum dicitur divinare quando sibi indebito modo usurpat praenuntiationem futurorum eventuum. Hoc autem constat esse peccatum. Unde divinatio semper est peccatum. Et propter hoc Hieronymus dicit super Michaeam [comment. in cap. 3. v. 9 sqq.], quod « divinatio semper in malam partem accipitur ».

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals is gezegd, spreekt men niet van waarzeggerij om een ordelijk deelhebben aan iets goddelijks, maar om een ongeoorloofde aanmatiging.

2. Er zijn middelen om de toekomstige gebeurtenissen, die noodzakelijkerwijze of in de meeste gevallen geschieden, van te voren te kennen; maar dat behoort niet tot de waarzeggerij. Maar om sommige toekomstige feiten te kennen zijn er geen echte vaardigheden of wetenschappen, maar alleen bedriegelijke en ijdele, die van het bedrog van de duivels komen, zooals Augustinus zegt.

3. De mensch is van nature geneigd om de toekomst op een menschelijke manier te kennen, maar niet op de ongeoorloofde manier der waarzeggerij.

II° ARTIKEL.

Is waarzeggerij een soort bijgeloof?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat waarzeggerij geen soort bijgeloof is. — 1. Want hetzelfde kan geen soort, dat tot ver-

---

AD PRIMUM ergo dicendum quod divinatio non dicitur ab ordinata participatione alicujus divini, sed ab indebita usurpatione, ut dictum est [in corp. art.].

AD SECUNDUM dicendum quod artes quaedam sunt ad praenoscendum futuros eventus qui ex necessitate vel frequenter proveniunt, quae ad divinationem non pertinent. Sed ad alios futuros eventus cognoscendos non sunt aliquae verae artes seu disciplinae, sed fallaces et vanae, ex deceptione daemonum introductae; ut dicit Augustinus in 21 de Civ. Dei [cap. 8.].

AD TERTIUM dicendum quod homo habet naturalem inclinationem ad cognoscendum futura secundum modum humanum: non autem secundum indebitum divinationis modum.

ARTICULUS II.

Utrum divinatio sit species superstitionis.

[Supra q. 92. a. 2.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod divinatio non sit species superstitionis. Idem enim non potest esse species diversorum generum. Sed

schillende klassen behoort, zijn. Nu is waarzeggerij een soort nieuwsgierigheid, zooals Augustinus zegt. Dus schijnt het geen soort bijgeloof te zijn.

2. Zooals de godsdienstigheid de ware godsvereering is, is het bijgeloof de verkeerde. Nu schijnt waarzeggerij niet tot een verkeerde vereering te behooren. Dus valt het niet onder de bijgeloovigheid.

3. Bijgeloof staat tegenover godsdienstigheid. Nu vindt men in de ware godsdienstigheid niets tegengestelds, dat aan de waarzeggerij beantwoordt. Dus is de waarzeggerij geen soort bijgeloof.

Maar daartegenover staat, dat Origenes zegt: « *Er is een werkzaamheid van de duivels, die de toekomst doet voorzien, wat door de kunstgrepen van sommigen, die zich aan de duivels hebben overgegeven, nu eens door het lot te werpen, dan door voorteekenen, dan door het bestudeeren van schaduwen beheerscht schijnt te worden. Ik twijfel echter niet, dat dit alles door duivelswerk gebeurt.* » Maar zooals Augustinus zegt, is alles wat uit een gemeenschap tusschen duivels en menschen voortkomt bijgeloof. Dus is waarzeggerij een soort bijgeloof.

---

divinatio videtur esse species curiositatis; ut Augutinus dicit, in lib. de Vera Religione [cfr. De doctr. christ., lib. 2, c. 23, 24.]. Ergo videtur quod non sit species superstitionis.

2. PRÆTEREA, sicut religio est cultus debitus, ita superstitio est cultus indebitus. Sed divinatio non videtur ad aliquem cultum indebitum pertinere. Ergo divinatio non pertinet ad superstitionem.

3. PRÆTEREA, superstitio religioni opponitur. Sed in vera religione non invenitur aliquid divinationi per contrarium respondens. Ergo divinatio non est species superstitionis.

SED CONTRA est quod Origenes dicit in Periarchon [hom. 16. in Num.]: « Est quaedam operatio daemonum in ministerio praescientiae, quae artibus quibusdam ad his qui se daemonibus mancipaverunt, nunc per sortes, nunc per auguria, nunc per contemplationem umbrarum comprehendi videtur. Haec autem omnia operatione daemonum fieri non dubito ». Sed ut Augustinus dicit, in 2 de Doct. Christ. [cap. 20. et 23.], quidquid procedit ex societate daemonum et hominum superstitiosum est. Ergo divinatio est species superstitionis.

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (92e Kw. 1e Art.) werd gezegd, sluit bijgeloof een verkeerd eeren van de godheid in. Nu behoort iets op twee manieren tot het vereeren van God. Op één manier als iets aan God wordt aangeboden, hetzij een offer of een geschenk of dergelijken. Op een tweede manier, als men iets goddelijks gebruikt, zooals vroeger (89e Kw. Inl.) over den eed is gezegd. En daarom valt het niet alleen onder bijgeloof, als door afgoderij aan de duivels een offer wordt opgedragen, maar ook als iemand de hulp van de duivels gebruikt om iets te doen of te weten. Nu komt alle waarzeggerij uit duivelswerk voort; ofwel omdat de duivels uitdrukkelijk worden aangeroepen om de toekomst bekend te maken; ofwel omdat de duivels zich mengen in ijdel vorschen naar de toekomst om de zielen van de menschen met ijdelheden te vervullen; en over deze ijdelheden zegt het psalmwoord: « *Hij heeft niet gelet op ijdelheden en valsche dwaasheden.* » (*Ps.* 39. 5) Nu is het een nutteloos onderzoek van de toekomst als iemand de voorkennis ervan daarvandaan wil halen, waar zij niet te verkrijgen is. Daarom is het duidelijk, dat waarzeggerij een soort bijgeloof is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Waarzeggerij valt

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 92. a. 1, 2; q. 94. a. 1.], superstitio importat indebitum cultum divinitatis. Ad cultum autem Dei pertinet aliquid dupliciter. Uno modo, cum aliquid Deo offertur: vel sacrificium, vel oblatio, vel aliquid hujusmodi. Alio modo, cum aliquid divinum assumitur: sicut supra dictum est de juramento [q. 89. in praefat. et art. 4. ad 2.]. Et ideo ad superstitionem pertinet non solum cum sacrificium daemonibus offertur per idololatriam, sed etiam cum aliquis assumit auxilium daemonum ad aliquid faciendum vel cognoscendum. Omnis autem divinatio ex operatione daemonum provenit: vel quia expresse daemones invocantur ad futura manifestanda; vel quia daemones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate; de qua vanitate dicitur in Psalm. 39. [v. 5]: « Non respexit in vanitates et insanias falsas ». Vana autem inquisitio futurorum est quando aliquis futurum praenoscere tentat unde praenosci non potest. Manifestum est ergo quod divinatio species superstitionis est.

AD PRIMUM ergo dicendum quod divinatio pertinet ad curiositatem quan-

onder de nieuwsgierigheid wat het beoogde doel, de voorkennis van de toekomst betreft. Maar wat de manier om dat te bewerken betreft, valt zij onder bijgeloof.

2. Dit soort waarzeggerij valt onder duivelvereering, in zoover men daarbij uitdrukkelijk of stilzwijgend op een verbond met de duivels steunt.

3. Onder het Nieuwe Verbond wordt de geest van den mensch van tijdelijke beslommeringen afgehouden; en daarom is er onder de Nieuwe Wet niets ingesteld om toekomstige gebeurtenissen in verband met tijdelijke belangen van te voren te kennen. Maar onder de Oude Wet, die aardsche goederen beloofde, bestond er binnen het kader van den godsdienst een raadplegen over de toekomst; daarom zegt *Isaïas* (8. 19): « *En als zij tot U zeggen: Vraagt de zieners en waarzeggers, die rumoer maken bij hun tooverijen,* » en hij voegt er als antwoord bij: « *Zal het volk niet van zijn God een gezicht vragen over levenden en dooden?* » Er waren evenwel ook onder het Nieuwe Verbond verschillenden, die den geest der profetie hadden en vele voorzeggingen deden over de toekomst.

---

tum ad finem intentum, qui est praecognitio futurorum. Sed pertinet ad superstitionem, quantum ad modum operationis.

AD SECUNDUM dicendum quod hujusmodi divinatio pertinet ad cultum daemonum, inquantum aliquis utitur quodam pacto tacito vel expresso cum daemonibus.

AD TERTIUM dicendum quod in nova lege mens hominis arcetur a temporalium solicitudine: et ideo non est in nova lege aliquid institutum ad praecognitionem futurorum eventuum de temporalibus rebus. In veteri autem lege, quae promittebat terrena, erant consultationes de futuris ad religionem pertinentibus: unde dicitur Isa. 8. [v. 19]: « Et cum dixerint ad vos: Quaerite a pythonibus et a divinis, qui strident in incantationibus suis », subdit, quasi responsionem: « Numquid non populus a Deo suo requiret visionem pro vivis et mortuis? » Fuerunt tamen in novo testamento etiam aliqui prophetae (1) spiritum habentes, qui multa de futuris eventibus praedixerunt.

---

(1) L.: prophetiae

IIIe ARTIKEL.

Kan men meerdere soorten waarzeggerij aangeven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men niet meerdere soorten waarzeggerij kan aangeven. — 1. Want waar er maar een reden van zondigheid is, schijnen er niet meerdere soorten van zonden te zijn. Nu is er maar een reden van zondigheid bij alle waarzeggerij: dat men nl. een verbond met de duivels gebruikt om de toekomst te kennen. Dus zijn er geen verschillende soorten van waarzeggerij.

2. Menschelijke handelingen krijgen, zooals vroeger gezegd is (I-II. 1e Kw. 3e Art.), hun aard van het doel. Nu heeft alle waarzeggerij maar één doel, nl. van te voren de toekomst te verkondigen. Dus behoort alle waarzeggerij tot één soort.

3. Teekens brengen geen soortverschil mee in de zonde, want of iemand door woorden kwaadspreekt of door geschrift of door teekens, het is hetzelfde soort zonde. Nu schijnt er bij de waar-

---

ARTICULUS III.

Utrum sit determinare plures divinationis species.

[De sortibus, c. 3.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod non sit determinare plures divinationis species. Ubi enim est una ratio peccandi, non videntur plures esse peccati species. Sed in omni divinatione est una ratio peccandi: quia scilicet utitur aliquis pacto daemonum ad cognoscendum futura. Ergo divinationis non sunt plures species.

2. PRÆTEREA, actus humanus speciem sortitur ex fine, ut supra habitum est [1-2. q. 1. art. 3. et q. 18. art. 6.]. Sed omnis divinatio ordinatur ad unum finem, scilicet ad praenuntiationem futurorum. Ergo omnis divinatio est unius speciei.

3. PRÆTEREA, signa non diversificant speciem peccati: sive enim aliquis detrahat verbis, vel scripto vel nutu, est eadem species peccati. Sed divina-

zeggerijen alleen verschil te bestaan in de teekens, waaruit men de voorkennis van de toekomst haalt. Dus zijn er geen verschillende soorten waarzeggerij.

Maar daartegenover staat, dat Isidorus verschillende soorten waarzeggerij opsomt.

LEERSTELLING. — Zooals in het vorig artikel is gezegd, maakt iedere waarzeggerij van een raad of hulp van duivels gebruik om toekomstige dingen van te voren te kennen. En daarom wordt ofwel uitdrukkelijk gevraagd; ofwel de duivel mengt er zich buiten een verzoek van de menschen om in om iets toekomstigs aan te kondigen, dat aan de menschen onbekend, maar den duivels bekend is op de in het Eerste Deel (57e Kw. 3e Art.) genoemde manieren. Worden de duivels uitdrukkelijk aangeroepen, dan voorspellen zij gewoonlijk op vele manieren de toekomst. Soms vertoonen zij zich door tooverachtige verschijnselen in het gezicht of gehoor der menschen ten einde de toekomst te voorspellen. En dit soort noemt men tooverij (praestigium), omdat de oogen van de menschen erdoor verblind (praestringere) worden. — Soms

---

tiones non videntur differre nisi secundum diversa signa ex quibus accipitur praecognitio futurorum. Ergo non sunt diversae divinationis species.

SED CONTRA est quod Isidorus, in lib. 8 Etymol. [cap. 9.] enumerat diversas species divinationis.

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. praec.], omnis divinatio utitur ad praecognitionem futuri eventus aliquo daemonum consilio, vel auxilio. Quod quidem vel expresse imploratur: vel praeter intentionem (1) hominis, se occulte daemon ingerit ad praenuntiandum futura quaedam quae hominibus sunt ignota, eis autem cognita per modos de quibus in Primo dictum est [q. 57. art. 3.]. Daemones autem expresse invocati solent futura praenuntiare multipliciter. Quandoque quidem praestigiosis quibusdam apparitionibus se aspectui et auditui hominum ingerentes ad praenuntiandum futura. Et haec species vocatur praestigium, ex eo quod oculi hominum perstringuntur (2). Quandoque autem per somnia. Et haec

(1) L.: petitionem
(2) L.: praestringuntur

ook door droomen. En dit noemt met waarzeggerij door droomen. — Soms door het verschijnen of spreken van dooden. En dat noemt men zwarte kunst, omdat, zooals Isidorus zegt, « *nigrum in het Grieksch doode, mantia waarzeggen beteekent, omdat de door toovermiddelen met gebruik van bloed opgewekte dooden schijnen waar te zeggen en op de vragen te antwoorden.* » — Soms ook voorspellen zij de toekomst door levende menschen, zooals wij bij de geestvervoeringen zien. En dat is waarzeggerij door zieners (pythones), en zooals Isidorus zegt, « *worden zij pythones genoemd naar den Pythischen Apollo, die naar men zeide de oorzaak van het waarzeggen was.* » — Soms voorspellen zij de toekomst door figuren en teekens, die in onbezielde dingen verschijnen. Verschijnen dezen in een ding van het element aarde, b. v. in hout of ijzer of een gepolijste steen, dan noemt men het aardwichelarij; in het vuur, dan vuurwichelarij; in het water, dan waterwichelaraij; in de lucht, dan luchtwichelarij; in de ingewanden van op de altaren van duivels geofferde dieren, dan waarzeggerij uit de ingewanden.

Waarzeggerij daarentegen, die zonder uitdrukkelijk aanroepen van de duivels plaats heeft, wordt in twee soorten verdeeld. De eerste daarvan is, als wij op de onderlinge schikking van sommige

---

vocatur divinatio somniorum. Quandoque vero per mortuorum aliquorum apparitionem vel locutionem. Et haec species vocatur necromantia: quia, ut dicit Isidorus in lib. 8 Etymol. [cap. 9, ante med.] « nigrum », graece mortuus, « mantia » vero divinatio nuncupatur: quia quibusdam praecantationibus, adhibito sanguine, videntur resuscitati mortui divinare et ad interrogata respondere. Quandoque vero futura praenuntiant per homines vivos: sicut in arreptitiis patet. Et haec est divinatio per pythones: et ut Isidorus dicit [loc. cit.], « pythones a Pythone Apolline sunt dicti, qui dicebatur esse auctor divinandi ». Quandoque vero futura praenuntiant per aliquas figuras vel signa quae in rebus inanimatis apparent. Quae quidem si appareant in aliquo corpore terrestri, puta in ligno vel ferro vel lapide polito, vocatur geomantia; si autem in aqua, hydromantia; si autem in aëre, aëromantia; si autem in igne, pyromantia; si autem in visceribus animalium immolatorum in aris daemonum, vocatur aruspicium.

Divinatio autem quae fit absque expressa daemonum invocatione, in duo genera dividitur. Quorum primum est quando ad praenoscendum futura

dingen letten om de toekomst te kennen. En als iemand nu de toekomst wil kennen uit het waarnemen van de plaats en beweging der sterren, behoort dat bij de sterrenwichelaars; dezen worden ook geneatici (geboortevoorspellers) genoemd, omdat zij de geboortedagen bestudeeren. — Gaat het door middel van de vlucht of de geluiden van vogels of van welke dieren ook, of door het niezen van menschen of schokken in de lichaamsdeelen, dan valt dat in het algemeen onder het *augurium*, welk woord van het schreeuwen van vogels (garritus avium) is afgeleid, zooals *auspicium* van het zien van vogels (inspectio avium) ; het eerste van deze twee is iets van de ooren, het tweede van de oogen; want op deze dingen let men vooral bij de vogels. — Gaat men echter letten op wat de menschen met een andere bedoeling zeggen, maar wat men laat slaan op het toekomstige, dat men van te voren wil kennen, dan noemt men dat een voorteeken (omen). En zooals Valerius Maximus zegt, « *behoort het letten op omina tot het terrein van den godsdienst. Want men gelooft, dat wat iemand doet, niet van toevallige bewegingen, maar van de goddelijke voorzienigheid komt; zooals toen de Romeinen beraadslaagden, of zij naar een andere plaats zouden doormarcheeren, een centurio toevallig op dat oogenblik riep: Veldteekendrager, plaatst hier het*

---

aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum. Et si quidem aliquis conetur futura praenoscere ex consideratione situs et motus siderum, hoc pertineret ad astrologos, qui et genethliaci dicuntur, propter natalium considerationes dierum. Si vero per motus vel voces avium, seu quorumcumque animalium; sive per sternutationes hominum, vel membrorum saltus; hoc pertinet generaliter ad augurium, quod dicitur a garritu avium, sicut auspicium ab inspectione avium, quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos; in avibus enim hujusmodi praecipue considerari solent. Si vero hujusmodi consideratio fiat circa verba hominum absque (1) intentione dicta, quae quis retorquet ad futurum quod vult praenoscere, hoc vocatur omen. Et sicut Valerius Maximus dicit [De dict. factisque memor. lib. 1, c. 5.] : « omnium observatio aliquo contractu religioni innexa est. Quoniam non fortuito motu, sed divina providentia constare creditur quae fecit: ut, Romanis deliberantibus utrum ad alium locum migrarent, forte eo tempore centurio quidam exclamavit, « Signifer, statue signum: hic

(1) L.: alia

teeken; want het is het beste dat wij hier blijven; dit woord, dat zij hoorden, werd als een omen aanvaard en zij zagen van het plan om verder te gaan af. » — Zou men echter gaan letten op de plaatsing van figuren op sommige lichamen, die men te zien krijgt, dan is het weer een ander soort waarzeggerij. Want een aan de lijnen van de hand ontleende waarzeggerij noemt men chiromantie of waarzeggerij uit de hand; omdat hand in het Grieksch chiros heet. En de waarzeggerij uit de figuren, die men in de aderen van sommige dieren ziet, heet spatulamantie.

Tot het andere soort waarzeggerij, die zonder uitdrukkelijk aanroepen van duivels plaats heeft, behoort de waarzeggerij uit het waarnemen van de resultaten van iets, wat de mensch in ernst doet om iets verborgens te weten te komen; hetzij door het trekken van lijnen door punten (wat bij de aardwichelarij thuis behoort), hetzij door het letten op figuren, die zich vormen in op het water gegoten gesmolten lood; hetzij uit beschreven of onbeschreven stukjes papier, die men verborgen houdt, terwijl men ziet, wat men trekt; hetzij uit het kiezen uit ongelijke stukjes hout, wie het grootste of kleinste krijgt; hetzij uit het werpen van dobbelsteenen, als men ziet, wie de meeste punten krijgt; of ook als men ziet, wat

---

optime manebimus »; quam vocem auditam pro omine acceperunt, transeundi consilium omittentes ». Si autem considerentur aliquae dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visui occurrentes, erit alia divinationis species. Nam ex lineamentis manus consideratis divinatio sumpta chiromantia vocatur, quasi divinatio manus; chiros enim graece dicitur manus. Divinatio vero ex quibusdam signis (1) in spatula alicujus animalis apparentibus, spatulamantia vocatur.

Ad secundum autem divinationis genus quod est sine expressa daemonum invocatione, pertinet divinatio quae fit ex consideratione eorum quae eveniunt ex quibusdam quae ab hominibus serio fiunt ad aliquid occultum inquirendum: sive per protractionem punctorum (quod pertinet ad artem geomantiae); sive per considerationem figurarum quae proveniunt ex plumbo liquefacto in aqua projecto; sive ex quibusdam schedulis scriptis vel non scriptis, in occulto repositis, dum consideratur quis quam accipiat; vel etiam ex festucis inaequalibus propositis, quis majorem vel minorem accipiat; vel taxillorum projectione, quis plura puncta projiciat; vel etiam dum

---

L.: figuris

men het eerste leest bij het openen van een boek. En dat alles noemt men het lot.

Zoo blijkt er een driedubbel soort waarzeggerij te zijn. De eerste geschiedt door duidelijk duivels aan te roepen; en dat doen de beoefenaars van de zwarte kunst (nigromantici). Het tweede door alleen te letten op de plaatsing of beweging van een ding; en dat doen de waarzeggers (augures). De derde, als wij iets doen opdat ons iets verborgens bekend wordt gemaakt; en dat valt onder het lot. Maar zooals uit het gezegde blijkt vallen onder ieder van deze drie meerdere dingen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Bij al het opgesomde is het wel dezelfde algemeene, maar niet dezelfde bijzondere reden van zondigheid. Want het is veel erger duivels aan te roepen dan iets te doen, dat waard is, dat de duivel er zich in mengt.

2. Het kennen van wat toekomstig of verborgen is, is het einddoel, dat aan de waarzeggerij haar algemeenen aard geeft; maar men onderscheidt verschillende soorten naar hun eigen voorwerp of stof, naargelang men het kennen van verborgenheden in verschillende dingen beschouwt.

---

consideratur quid aperienti librum occurrat. Quae omnia sortium nomen habent. Sic ergo patet triplex divinationis genus. Quorum primum est per manifestam daemonum invocationem: quod pertinet ad necromanticos. Secundum autem est per solam considerationem dispositionis vel motus alterius rei: quod pertinet ad augures. Tertium est dum facimus aliquid ut nobis manifestetur aliquod occultum: quod pertinet ad sortes. Sub quolibet autem horum multa continentur, ut patet ex dictis [in corp. art.].

AD PRIMUM ergo dicendum quod in omnibus praedictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multo enim gravius est daemones invocare quam aliqua facere quibus dignum sit ut se daemones ingerant.

AD SECUNDUM dicendum quod cognitio futurorum vel occultorum est ultimus finis, ex quo sumitur generalis ratio divinationis. Distinguuntur autem diversae species secundum propria objecta sive materias: prout scilicet in diversis rebus occultorum cognitio consideratur.

3. De waarzeggers beschouwen de dingen waarop zij letten niet als teekens om uit te drukken wat zij al weten, zooals bij kwaadspreken, maar als beginselen van weten. En het is duidelijk, dat een verschil in beginselen een soortverschil geeft, ook bij wetenschappen, die bewijzen.

IVe ARTIKEL.

Is waarzeggerij door het aanroepen van duivels ongeoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat waarzeggerij door het aanroepen van duivels niet ongeoorloofd is. — 1. Want Christus deed niets ongeloorloofds naar den *Eersten Brief van Petrus* (2. 22) : « *Die geen zonde heeft gedaan.* » Maar de Heer ondervroeg den duivel: « *Hoe is Uw naam?* » en deze antwoordde: « *Legioen; want wij zijn met velen,* » zooals bij *Marcus* (5. 9) staat. Dus schijnt men den duivel iets verborgens te mogen vragen.

2. De zielen van de heiligen komen hun, die op ongeoorloofde

AD TERTIUM dicendum quod res quas divinantes attendunt considerantur ab eis non sicut signa quibus exprimant quod jam sciunt, sicut accidit in demonstratione (1) : sed sicut principia cognoscendi. Manifestum est autem quod diversitas principiorum diversificat speciem etiam in scientiis demonstrativis.

ARTICULUS IV.

Utrum divinatio quae fit per invocationes daemonum sit licita.

[2. Dist. 7. q. 3. a. 2.; in Is. c. 3.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod divinatio quae fit per invocationes daemonum non sit illicita. Christus enim nihil illicitum commisit: secundum illud 1 Petr. 2. [v. 22] : « Qui peccatum non fecit ». Sed Dominus a daemone interrogavit: « Quod tibi nomen est? » qui respondit: « Legio: multi enim sumus », ut habetur Marc. 5. [v. 9]. Ergo videtur quod liceat a daemonibus aliquid occultum interrogare.

2. PRÆTEREA, sanctorum animae non favent illicite interrogantibus.

(1) L.: detractione

manier iets vragen, niet tegemoet. Toen echter Saul een vrouw, die een zienersgeest had, over het toekomstige resultaat van den oorlog ondervroeg, verscheen hem Samuel en voorspelde hem de toekomstige gebeurtenis, zooals wij in het *Eerste Boek der Koningen* (28. 8) lezen. Dus is de waarzeggerij door het ondervragen van duivels niet ongeoorloofd.

3. Het schijnt geoorloofd een waarheid, die van nut is om te weten, aan iemand, die haar weet, te vragen. Nu is het soms van nut eenige verborgen dingen, die men van de duivels hooren kan, te weten, zooals blijkt uit het te weten komen van diefstallen. Dus is de waarzeggerij door het ondervragen van duivels niet verboden.

Maar daartegenover staat het woord uit het *Boek Deuteronomium* (18. 10) : « *Laat er niemand gevonden worden, die zieners ondervraagt of wichelaars raadpleegt.* »

LEERSTELLING. — Iedere waarzeggerij door het aanroepen van duivels is om twee redenen ongeoorloofd. De eerste reden ligt in het beginsel van de waarzeggerij, wat een uitdrukkelijk door het aanroepen van den duivel zelf met hem aangegaan verbond is. En dat is absoluut verboden. Daarom zegt *Isaïas* (28. 15)

Sed Sauli interroganti de eventu futuri belli a muliere habente spiritum pythonis, apparuit Samuel, et ei futurum eventum praedixit: ut legitur 1 Regum 28. [v. 8 sqq.]. Ergo divinatio quae fit per interrogationem a daemonibus non est illicita.

3. PRÆTEREA, licitum esse videtur veritatem ab aliquo sciente inquirere, quam utile est scire. Sed quandoque utile est scire aliqua occulta quae per daemones sciri possunt: sicut apparet in inventione furtorum. Ergo divinatio quae fit per invocationem daemonum non est illicita.

SED CONTRA est quod dicitur Deut. 18. [v. 10, 11]: « Non inveniatur in te qui ariolos sciscitetur, neque pythones consulat.

RESPONDEO dicendum quod omnis divinatio quae fit per invocationes daemonum est illicita, duplici ratione. Quarum prima sumitur ex parte principii divinationis, quod scilicet est pactum expresse cum daemone initum per ipsam daemonis invocationem. Et hoc est omnino illicitum. Unde contra

tegen sommigen: « *Gij hebt gezegd: wij hebben een verbond met den dood aangegaan en een overeenkomst gesloten met de hel.* » En het zou nog erger zijn, als aan den aangeroepen duivel een offer of eerbewijzen werden gebracht.

De tweede reden ligt in de toekomstige gebeurtenis. Want de duivel, die den ondergang van de menschen op het oog heeft, bedoelt door deze antwoorden, ook al zegt hij soms de waarheid, de menschen eraan te wennen hem te gelooven; en zoo wil hij tot iets brengen, dat het heil van de menschen schaadt. Daarom zegt Athanasius bij den uitleg van het woord van *Lucas* (4. 35) : « *Hij bedreigde hem en zei: Verstom* »: « *Al sprak de duivel de waarheid, toch belette Christus hem te spreken, opdat hij niet tegelijk met de waarheid zijn slechtheid zou toonen. En ook om ons eraan te wennen niet om dergelijke dingen te geven, ook al schijnt de waarheid te worden gezegd; want het is een schande, dat wij door den duivel zouden worden onderricht, als wij de H. Schrift hebben.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Beda bij *Lucas* (8. 30) zegt, « *vroeg de Heer niet als iemand, die het niet wist, maar opdat door het bekend worden van het verderf, waar-*

---

quosdam dicitur Isa. 28. [v. 15]: « Dixistis: Percussimus foedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum ». Et adhuc gravius esset si sacrificium vel reverentia daemoni invocato exhiberetur.

Secunda vero ratio sumitur ex parte futuri eventus. Daemon enim, qui intendit perditionem hominum, ex hujusmodi suis responsis, etiamsi aliquando vera dicat, intendit homines assuefacere ad hoc quod ei credatur: et sic intendit perducere in aliquid quod sit saluti humanae nocivum. Unde Athanasius, exponens illud quod habetur Lucae 4. [v. 35], « Increpavit illum, dicens: Obmutesce », dicit [Comment. in Luc., v. 33, 34]: « Quamvis vera fateretur daemon, compescebat tamen Christus ejus sermonem, ne simul cum veritate etiam suam iniquitatem promulget. Ut nos etiam assuefaciat ne curemus de talibus, etsi vera loqui videatur: nefas enim est ut, cum adsit nobis Scriptura divina, a diabolo instruamur ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut Beda dicit, [Comment. in Luc., libr. 3.], Lucae 8. [v. 30]: « non velut inscius Dominus inquirit: sed

onder hij gebukt ging, de kracht van den geneesheer des te heerlijker zou uitschijnen. » Want er is verschil tusschen het ondervragen van een duivel, die uit eigen beweging in verbinding met ons treedt; en dat mag soms tot nut van anderen, vooral als hij door goddelijke kracht gedwongen kan worden om de waarheid te zeggen; en het aanroepen van den duivel om van hem de kennis van verborgen dingen te verkrijgen.

2. Zooals Augustinus zegt, « *is het niet dwaas aan te nemen, dat om een of andere reden werd toegestaan, dat, niet onder de overmacht van magische kunst of kracht, maar om een geheime reden, die aan Saul en de zieners verborgen bleef, de geest van den rechtvaardige zich den koning vertoonde om hem door de goddelijke beslissing te verpletteren. Ofwel: de ziel van Samuel is niet waarlijk uit haar rust opgewekt, maar een verschijning of verbeeldingsbedrog door duivelskunsten ontstaan; en dat noemt de H. Schrift Samuel, zooals men gewoonlijk beelden bij de namen van wat zij afbeelden noemt.* »

3. Geen tijdelijk nut kan met de schade aan het geestelijk heil worden vergeleken, die ons bedreigt bij het zoeken naar verborgen dingen door het aanroepen van den duivel.

---

ut, confessa peste quam tolerabat, virtus curantis gravior emicaret ». Aliud autem est inquirere aliquid a daemone sponte occurrente, quod quandoque licet propter utilitatem aliorum, maxime quando divina virtute potest compelli ad vera dicendum: et aliud est daemonem invocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso.

Ad secundum dicendum quod sicut Augustinus dicit ad Simplicianum [De divers. quaest. , lib. 2, cap. 3.], « non est absurdum credere aliqua dispensatione permissum fuisse ut, non dominante arte magica vel potentia, sed dispensatione occulta, quae pythonissam et Saulem latebat, se ostenderet spiritus justi aspectibus regis, divina eum sententia percussurus ». Vel, non vere spiritus Samuelis a requie sua excitatus est, sed aliquod phantasma vel illusio imaginaria, diaboli machinationibus facta: quam Scriptura Samuelem appellat, sicut solent imagines rerum nominibus appellari.

Ad tertium dicendum quod nulla utilitas temporalis potest comparari detrimento spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorum per daemonum invocationem.

Ve ARTIKEL.

Is de waarzeggerij uit de sterren ongeoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de waarzeggerij uit de sterren niet ongeoorloofd is. — 1. Want men mag uit de bestudeering van de oorzaken de gevolgen voorspellen, zooals de doktoren uit den ziektetoestand den dood voorspellen. Nu zijn de hemellichamen de oorzaak van wat hier op aarde geschiedt, zooals ook Dionysius zegt. Dus is de waarzeggerij uit de sterren niet verboden.

2. De menschelijke wetenschap ontstaat door proefnemingen, zooals de Wijsgeer bewijst. Nu hebben sommigen door veel ondervinding bevonden, dat men sommige toekomstige dingen uit het beschouwen van de sterren van te voren kan kennen. Dus schijnt de toepassing van dergelijke waarzeggerij niet ongeoorloofd.

3. Men zegt, dat de waarzeggerij ongeoorloofd is in zooverr zij steunt op een met de duivels gesloten verbond. Nu heeft zoo iets bij het waarzeggen uit de sterren niet plaats, maar men let

---

ARTICULUS V.

Utrum divinatio, quae fit per astra, sit illicita.

[I-II. q. 9. a. 5. 3; 2. Dist. 15. q. 1. a. 3. ad 4; 3. C. G. c. 154; de Sort. c. 4. 5.; De judic. astror.; ad Gal. c. 4. lect. 4.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod divinatio quae fit per astra non sit illicita. Licitum est enim ex consideratione causarum praenuntiare effectus: sicut medici ex dispositione aegritudinis praenuntiant mortem. Sed corpora coelestia sunt causa eorum quae fiunt in hoc mundo: ut etiam Dionysius dicit, 4 cap. de Div. Nomin. Ergo divinatio quae fit per astra non est illicita.

2. PRÆTEREA, scientia humana ex experimentis originem sumit: ut patet per Philosophum in 1 Metaph. [cap. 1. n. 4.]. Sed per multa experimenta aliqui compererunt ex consideratione siderum aliqua futura posse praenosci. Ergo non videtur esse illicitum tali divinatione uti.

3. PRÆTEREA, divinatio dicitur esse illicita inquantum innititur pacto cum daemonibus inito. Sed hoc non fit in divinatione quae fit per astra,

alleen op de plaatsing van schepsels van God. Dus schijnt dergelijke waarzeggerij niet ongeoorloofd.

Maar daartegenover staat, wat Augustinus zegt: « *Ik hield niet op de planeetkundigen, die men wiskundigen noemt, te raadplegen; omdat zij geen offers kenden en geen gebeden tot een geest richtten voor wichelarij. Maar de christelijke en ware godsvrucht veroordeelt en verwerpt dat.* »

LEERSTELLING. — Zooals vroeger werd gezegd (1e Art. 2e Antw.), mengt de werkzaamheid van den duivel zich in waarzeggerij, die van een verkeerde of ijdele opvatting uitgaat, om zoo de zielen van de menschen in ijdelheid en onwaarheid te verstrikken. Nu steunt een mensch op een verkeerde en ijdele meening, als hij door het beschouwen van de sterren toekomstige dingen wil leeren kennen, die men daaruit niet kan kennen. Wij moeten daarom bezien, wat men door het beschouwen van de hemellichamen over de toekomst kan leeren. En nu is het duidelijk, dat men wat noodzakelijkerwijze gebeurt uit het beschouwen van de sterren van te voren kan kennen, zooals de sterrekundigen de toekomstige verduisteringen van te voren aankondigen. Maar er zijn

---

sed solum consideratur dispositio creaturarum Dei. Ergo videtur quod hujusmodi divinatio non sit illicita.

SED CONTRA est quod dicit Augustinus in 4 Confess. [cap. 3.]: « illos planetarios quos mathematicos vocant, consulere non desistebam: quod quasi nullum esset sacrificium, et nullae preces ad aliquem spiritum ob divinationem dirigerentur. Quod tamen christiana et vera pietas expellit et damnat ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. 1. ad 2. huj. q.], divinationi quae ex opinione falsa vel vana procedit, ingerit se operatio daemonis, ut hominum animos implicet vanitati aut falsitati. Vana autem aut falsa opinione utitur si quis ex consideratione stellarum futura velit praecognoscere quae per ea praecognosci non possunt. Est igitur considerandum quid per coelestium corporum inspectionem de futuris possit praecognosci. Et de his quidem quae ex necessitate eveniunt, manifestum est quod per considerationem stellarum possunt praecognosci: sicut astrologi

verschillende meeningen geweest over de voorkennis van toekomstige feiten uit de beschouwing van de sterren.

Want er waren er, die zeiden, dat de sterren eerder teekens dan oorzaken zijn van datgene, wat uit het beschouwen ervan voorspeld wordt. Dit zegt men echter tegen de rede in. Want ieder lichamelijk teeken is ofwel een gevolg van datgene, waarvan het een teeken is, zooals rook het vuur beduidt, waardoor hij wordt voortgebracht; of komt van dezelfde oorzaak en geeft zoo, door de oorzaak aan te wijzen, ook het gevolg aan, zooals de regenboog soms helder weer aanduidt, in zoover de oorzaak ervan ook de oorzaak van het heldere weer is. Maar men kan niet beweren, dat de plaatsing en beweging van de hemellichamen de gevolgen zijn van toekomstige gebeurtenissen. En ook kunnen zij niet tot een hoogere lichamelijke en gemeenschappelijke oorzaak worden herleid. Wel kunnen zij tot een gemeenschappelijke oorzaak herleid worden, nl. de goddelijke voorzienigheid; maar de beweging en plaatsing van de hemellichamen worden door de goddelijke voorzienigheid op een andere manier voortgebracht dan de toevallige toekomstige gebeurtenissen; omdat de eersten noodzakelijkerwijze worden geregeld, zoodat zij altijd op dezelfde manier gebeuren; maar de tweeden op toevallige manier, zoodat zij op verschillende manieren geschieden.

---

praenuntiant eclipses futuras. Circa praecognitionem vero futurorum eventuum ex consideratione stellarum, diversi diversa dixerunt.

Fuerunt enim qui dicerent quod stellae potius significant quam faciant ea quae ex earum consideratione praenuntiantur. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Omne enim corporale signum vel est effectus ejus cujus est signum, sicut fumus significat ignem, a quo causatur: vel procedit ab eadem causa, et sic, dum designat causam, per consequens significat effectum, sicut iris quandoque significat serenitatem, inquantum causa ejus est causa serenitatis. Non potest autem dici, quod dispositiones coelestium corporum et motus sint effectus futurorum eventuum. Nec iterum possunt reduci in aliquam superiorem causam communem quae sit corporalis. Possunt autem reduci in unam causam communem quae est providentia divina: sed alia ratione disponuntur a divina providentia motus et situs coelestium corporum, et alia ratione eventus contingentium futurorum; quia illa disponuntur secundum rationem necessitatis, ut semper et eodem modo proveniant; haec autem secundum rationem contingentiae, ut variabiliter contingant.

Daarom is het onmogelijk uit het bezien van de sterren tot de voorkennis van de toekomst te komen, tenzij op de manier waarop men de gevolgen uit de oorzaak kent. Nu vallen twee soorten gevolgen buiten het veroorzaakt worden door de hemellichamen. En wel ten eerste alle gevolgen, die toevallig gebeuren, hetzij in wat de menschen of wat de natuur doet. Want zooals in de *Metaphysica* wordt bewezen, heeft een door toeval ontstaan ding geen oorzaak en vooral geen natuuroorzaak, zooals de kracht van de hemellichamen er een is. Want wat toevallig geschiedt, is eigenlijk noch een ding noch iets eens, zooals wanneer er een aardbeving plaats heeft, als een steen valt, of wanneer een mensch, als hij een graf graaft, een schat vindt. Want deze dingen e. d. zijn niet een ding, maar zonder beperking gezegd, meerdere dingen. De werking van de natuur echter is altijd tot iets eens bepaald, zooals het ook van één beginsel uitgaat, nl. de vorm van het natuurding.

Maar op de tweede plaats zijn de daden van de vrije wilsbeschikking, dat een « *vermogen van verstand en wil* » is, aan de oorzakelijkheid van de hemellichamen onttrokken. Want de rede of het verstand is geen lichaam en geen daad van een lichamelijk orgaan, en dus de wil, die in het verstandelijke gedeelte is, ook niet, zooals de Wijsgeer bewijst. Nu kan geen lichaam invloed uit-

---

Unde non potest esse quod ex inspectione siderum accipiatur praecognitio futurorum nisi sicut ex causis praecognoscuntur effectus. Duplices autem effectus subtrahuntur causalitati coelestium corporum. Primo quidem, omnes effectus per accidens contingentes, sive in rebus humanis sive in rebus naturalibus. Quia, ut probatur in 6 Metaph. [cap. 3.], ens per accidens non habet causam: et praecipue naturalem, cujusmodi est virtus coelestium corporum. Quia quod per accidens fit neque est ens proprie neque unum: sicut quod, lapide cadente, fiat terraemotus, vel quod, homine fodiente sepulcrum, inveniatur thesaurus; haec enim, et hujusmodi, non sunt simpliciter unum, sed simpliciter multa. Operatio autem naturae semper terminatur ad aliquid unum: sicut et procedit ab uno principio, quod est forma rei naturalis.

Secundo autem, subtrahuntur causalitati coelestium corporum actus liberi arbitrii, quod est « facultas voluntatis et rationis ». Intellectus enim, sive ratio, non est corpus nec actus organi corporei; et per consequens nec voluntas, quae est in ratione: ut patet per Philosophum in 3 de Anima [c. 4. n. 3, 4; c. 9. n. 3.]. Nullum autem corpus potest imprimere in

oefenen op een niet-lichamelijk ding. Daarom is het onmogelijk, dat hemellichamen rechtstreeks invloed uitoefenen op verstand en wil, want dan zou men aannemen, dat er tusschen verstand en zintuigen geen verschil bestaat; en dat schrijft Aristoteles toe aan hen, die zeiden, dat « *de menschen dat willen, wat iederen dag de Vader van menschen en goden*, nl. de zon of de hemel, *in hen drukt*. » Daarom kunnen de hemellichamen niet krachtens zichzelf oorzaak zijn van wat de vrije wil doet. — Toch kunnen zij door geschikt te maken ergens neiging toe geven, doordat zij invloed uitoefenen op het lichaam en dientengevolge op de zinnelijke krachten, die daden van lichamelijke organen zijn en neiging geven tot menschelijke daden. Maar omdat de zinnelijke krachten, zooals de Wijsgeer bewijst, aan het verstand gehoorzamen, wordt hierdoor aan den vrijen wil geen noodzaak opgelegd, maar kan de mensch door het verstand tegen de van de hemellichamen komende neiging in handelen.

Zou dus iemand het beschouwen van de sterren benutten om toekomstige, toevallige of bijkomstige gebeurtenissen te kennen of ook de toekomstige daden van menschen met zekerheid te weten, dan zou hij van een verkeerde en dwaze meening uitgaan. En zoo zal de werkzaamheid van den duivel zich erin mengen. Dus zal

---

rem incorpoream. Unde impossibile est quod corpora coelestia directe imprimant in intellectum et voluntatem: hoc enim esset ponere intellectum non differre a sensu; quod Aristoteles in lib. 2 de Anima [c. 3. n. 1, 2.], imponit his qui dicebant quod « talis » voluntas est in hominibus qualem in diem inducit Pater virorum deorumque, scilicet sol vel coelum. Unde corpora coelestia non possunt esse per se causa operationum liberi arbitrii. Possunt tamen ad hoc dispositive inclinare: inquantum imprimunt in corpus humanum, et per consequens in vires sensitivas, quae sunt actus corporalium organorum, quae inclinant ad humanos actus. Quia tamen vires sensitivae obediunt rationi, ut patet per Philosophum in 3 de Anima [cap. 9. n. 3.] et 1 Ethic. [cap. 13. n. 17.], nulla necessitas ex hoc libero arbitrio imponitur, sed contra inclinationem coelestium corporum homo potest per rationem operari.

Si quis ergo consideratione astrorum utatur ad praecognoscendos futuros casuales vel fortuitos eventus, aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura opera hominum, procedit hoc ex falsa et vana opinione. Et sic operatio daemonis se immiscet. Unde erit divinatio superstitiosa et illicita.

het een bijgeloovige en verboden waarzeggerij zijn. — Benut iemand echter het waarnemen van de sterren om toekomstige dingen, die door de hemellichamen veroorzaakt worden, van te voren te kennen, zooals droogte en regen e. d., dan zal het geen verboden en bijgeloovige waarzeggerij zijn.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Hierop blijkt het antwoord uit het voorafgaande.

2. Het feit dat de sterrenwichelaars uit het beschouwen van de sterren dikwijls de waarheid voorspellen, komt van twee dingen. Ten eerste, omdat de meerderheid van de menschen de lichamelijke begeerten volgen en zoo worden hun daden in de meeste gevallen naar de inwerking van de hemellichamen geregeld; maar er zijn er weinigen, nl. de wijzen, die deze neigingen door het verstand regelen. En daarom voorspellen de sterrenwichelaars in vele dingen de waarheid en vooral bij gebeurtenissen in de gemeenschap, die van de menigte afhankelijk zijn.

Ten tweede, omdat de duivels er zich in mengen. Daarom zegt Augustinus: « *Men moet bekennen, dat als door de wiskundigen de waarheid wordt gesproken, dit door een zeer geheimzinnige aandrift wordt gezegd, die de geesten van de menschen zonder het te weten ondergaan. En als dat gebeurt om de menschen te*

Si vero aliquis utatur consideratione astrorum ad praecognoscendum futura quae ex coelestibus causantur corporibus, puta siccitates et pluvias et alia hujusmodi, non erit illicita divinatio nec superstitiosa.

Et secundum hoc patet responsio AD PRIMUM.

AD SECUNDUM dicendum quod hoc quod astrologi ex consideratione astrorum frequenter vera praenuntiant, contingit dupliciter. Uno quidem modo, quia plures hominum passiones corporales sequuntur, et ideo actus eorum disponuntur, ut in pluribus, secundum inclinationem coelestium corporum: pauci autem sunt, idest soli sapientes, qui ratione hujusmodi inclinationes moderentur. Et ideo astrologi in multis vera praenuntiant: et praecipue in communibus eventibus, qui dependent ex multitudine.

Alio modo propter daemones se immiscentes. Unde Augustinus in 2 super Gen. ad literam [cap. 17.] dicit: « Fatendum est, quando a mathematicis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanae mentes patiuntur. Quod tamen ad decipiendos homines fit spirituum

bedriegen, is het het werk van de onreine en bedriegelijke geesten, wien wordt toegestaan iets waars over tijdelijke zaken te weten. » Daarom besluit hij: « *Dus moet een goed Christen zich in acht nemen voor wiskundigen en iederen goddeloozen waarzegger, en vooral als zij de waarheid zeggen, opdat zij hun ziel niet door met de duivels om te gaan laten bedriegen en verstrikken in een verbond van gemeenschap.* »

3. Hieruit blijkt ook, wat op de derde moeilijkheid is te antwoorden.

VIe ARTIKEL.

Is de waarzeggerij uit droomen geoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de waarzeggerij uit droomen niet geoorloofd is. — 1. Want het is niet verboden zich Gods onderrichtingen ten nutte te maken. Nu worden de menschen in droomen door God onderricht; want in het *Boek Job* (33. 15, 16)) wordt gezegd: « *Door droomen in een nachtelijk gezicht, als de sluimer de menschen bekruipt en zij in hun bed slapen,*

---

immundorum et seductorum operatione, qui quaedam vera de temporalibus rebus nosse permittuntur ». Unde concludit: « Quapropter bono Christiano sive mathematici, sive quilibet impie divinantium, et maxime dicentes vera, cavendi sunt: ne consortio daemoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant ».

Et per hoc patet responsio AD TERTIUM.

ARTICULUS VI.

Utrum divinatio, quae fit per somnia, sit illicita.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 154.].

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod divinatio quae fit per somnia non sit illicita. Uti enim instructione divina non est illicitum. Sed in somniis homines instruuntur a Deo: dicitur enim Job 33. [v. 15, 16]: « Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines et dormiunt

opent Hij (God) *de ooren van de mannen en hen leerend onderricht Hij hen door kennis.* » Dus is het gebruik maken van waarzeggerij door droomen niet verboden.

2. Zij, die droomen uitleggen, zijn de eigenlijke gebruikers van de waarzeggerij door droomen. Nu lezen wij soms van heilige mannen, dat zij droomen uitleggen, zooals Joseph de droomen van den schenker van Pharao en van den overste van de bakkers uitlegde, zooals wij in het *Boek der Schepping* (40. 8) lezen, en den droom van Pharao (41. 15) ; en Daniël verklaarde de droomen van den Koning van Babylon, zooals wij bij *Daniël* (2. 26 en 4. 5) lezen. Dus is het waarzeggen uit droomen niet ongeoorloofd.

3. Het is onredelijk te ontkennen, wat de menschen gezamenlijk ondervinden. Nu ondervinden allen, dat droomen een beteekenis over de toekomst hebben. Dus is het onredelijk te ontkennen dat droomen de kracht hebben, dat men eruit kan waarzeggen. Dus is het geoorloofd zich ermee bezig te houden.

Maar daartegenover staat de tekst uit het *Boek Deuteronomium* (18. 10) : « *Laat er onder U geen zijn, die op droomen let.* »

---

in lectulo, tunc aperit », scilicet Deus, « aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina ». Ergo uti divinatione quae est per somnia non est illicitum.

2. PRÆTEREA, illi qui interpretantur somnia, proprie utuntur divinatione somniorum. Sed sancti viri leguntur somnia interpretati (1) : sicut Joseph est interpretatus somnia pincernae Pharaonis et magistri pistorum, ut legitur Gen. 40. [v. 8 sqq.] et somnium Pharaonis, ut legitur Gen. 41 [v. 15 sqq.] ; et Daniel interpretatus est somnium Regis Babylonis, ut habetur Dan. 2. [v. 26 sqq.] et 4. [v. 5 sqq.]. Ergo divinatio somniorum non est illicita.

3. PRÆTEREA, illud quod communiter homines experiuntur, irrationabile est negare. Sed omnes experiuntur somnia habere aliquam significationem futurorum. Ergo vanum est negare somnia habere vim divinationis. Ergo licitum est eis intendere.

SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 18. [v. 10] : « Non inveniatur in te qui observet somnia ».

(1) L. : interpretari

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd (2° Art.), is waarzeggerij, die op een verkeerde meening steunt, bijgeloof en ongeoorloofd. Dus moeten wij zien, wat er waar is over de voorkennis van de toekomst uit droomen. Nu zijn droomen soms wel oorzaken van toekomstige gebeurtenissen, b. v. als een mensch, aangezet door wat hij in zijn droomen ziet, ertoe wordt gebracht om iets te doen of te vermijden. — Ook zijn droomen soms teekens van toekomstige gebeurtenissen, in zoover zij komen van een gemeenschappelijke oorzaak van droomen en toekomstige gebeurtenissen. Op deze manier ontstaat de meeste voorkennis van het toekomstige uit droomen. Dus moeten wij zien, wat van droomen de oorzaak is; en of dat de oorzaak van toekomstige gebeurtenissen kan zijn, en of het die kan kennen.

Nu moet men weten, dat de oorzaak van droomen soms van binnen en soms van buiten komt. In ons is er een dubbele oorzaak van droomen. Een nl. van den kant van de ziel, in zoover tijdens den slaap van den mensch die dingen in zijn verbeelding opkomen, waar zijn gedachten en gevoelens zich bij het waken mee bezig hielden. En een dergelijke oorzaak van droomen is geen oorzaak van toekomstige gebeurtenissen. Dus staan zulke droomen in een toevallige verhouding tot toekomstige gebeurtenissen; en als zij

---

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [art. 2. et 5. huj. q.], divinatio quae innititur falsae opinioni est superstitiosa et illicita. Ideo considerare oportet quid sit verum circa praecognitionem futurorum de somniis. Sunt autem somnia futurorum eventuum quandoque quidem causa: puta cum mens alicujus, solicita ex his quae videt in somnis, inducitur ad aliquid faciendum vel vitandum. Quandoque vero somnia sunt signa aliquorum futurorum eventuum, inquantum reducuntur ad aliquam causam communem somniis et futuris eventibus. Et secundum hoc plures praecognitiones futurorum in somniis fiunt. Est ergo considerandum quae sit causa somniorum; et an possit esse causa futurorum eventuum; vel ea possit cognoscere. Sciendum est ergo quod somniorum causa quandoque quidem est interius, quandoque autem exterius. Interior autem somniorum causa est duplex. Una quidem animalis: inquantum scilicet ea occurrunt hominis phantasiae in dormiendo circa quae ejus cogitatio et affectio fuit immorata in vigilando. Et talis causa somniorum non est causa futurorum eventuum. Unde hujusmodi somnia per accidens se habent ad futuros eventus: et si quandoque

soms samenvallen, is het iets toevalligs. — Soms komt de inwendige oorzaak van droomen van het lichaam. Want door den inwendigen lichaamstoestand komt er een beweging in de verbeelding, die bij dien toestand past; zooals in een mensch met veel koude vochten het in den droom schijnt, dat hij zich in het water of in de sneeuw bevindt. En daarom zeggen de geneesheeren, dat men op droomen moet letten om den inwendigen toestand te kennen. — Buiten ons staat een dubbele oorzaak van droomen: en wel een lichamelijke en een geestelijke: nl. een lichamelijke, in zoover de verbeelding van den slaper den invloed ondergaat van de hem omgevende lucht of de inwerking van een hemellichaam, zoodat den slaper dan beelden in zijn phantasie opkomen, die bij den toestand van den hemel passen. — De geestelijke oorzaak echter komt soms van den kant van God, die door den dienst der engelen den menschen soms iets in droomen openbaart, naar wat er geschreven staat in het *Boek der Getallen* (12. 6): « *Als er onder U een profeet van den Heer is, zal Ik hem in een gezicht verschijnen of in een droom tot hem spreken.* » Soms ook komt door de werking van duivels iets in de verbeelding van slapenden op, waardoor zij soms iets toekomstigs bekend maken aan hen, die met hen een verboden verbond hebben gesloten.

---

simul concurrant, erit casuale. Quandoque vero causa intrinseca somniorum est corporalis. Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni: sicut homini in quo abundant frigidi humores, occurrunt in somniis quod sit in aqua vel nive. Et propter hoc medici dicunt esse intendendum somniis ad cognoscendum interiores dispositiones. Causa autem somniorum exterior similiter est duplex: scilicet corporalis, et spiritualis. Corporalis quidem, inquantum imaginatio dormientis immutatur vel ab aëre continenti vel ex impressione coelestis corporis, ut sic dormienti aliquae phantasiae appareant conformes coelestium dispositionum. Spiritualis autem causa est quandoque quidem a Deo, qui ministerio angelorum aliqua hominibus revelat in somniis: secundum illud Num. 12. [v. 6]: « Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum ». Quandoque vero operatione daemonum aliquae phantasiae dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura revelant his qui cum eis habent pacta illicita.

Wij moeten dus zeggen, dat als iemand droomen gebruikt om de toekomst te voorzien en dat, in zoover de droomen van goddelijke openbaring komen of uit een inwendige of uitwendige natuurlijke oorzaak, juist zoover als de kracht van een dergelijke oorzaak zich kan uitstrekken, het geen ongeloorloofde waarzeggerij is. Wordt zulk een waarzeggerij echter veroorzaakt door openbaring van de duivels, waarmee men een uitdrukkelijk verbond heeft gesloten, omdat zij hiertoe worden aangeroepen, of een stilzwijgend verbond, omdat deze waarzeggerij tot iets wordt uitgewerkt waartoe zij zich niet kan uitstrekken, dan is het een verboden en bijgeloovige waarzeggerij.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — Uit het voorafgaande is dit duidelijk.

VIIe ARTIKEL.

Is waarzeggen uit voorteekens en omina en ander waarnemen van uiterlijke dingen ongeoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat waarzeggerij door voor-

Sic ergo dicendum quod si quis utatur somniis ad praecognoscenda futura secundum quod somnia procedunt ex revelatione divina; vel ex causa naturali, intrinseca sive extrinseca, quantum potest se virtus talis (1) extendere: non erit illicita divinatio. Si autem hujusmodi divinatio causetur ex revelatione daemonum cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc invocantur; vel tacita, quia hujusmodi divinatio extenditur ad quod se non potest extendere: erit divinatio illicita et superstitiosa.

Et per hoc patet responsio AD OBJECTA.

ARTICULUS VII.

Utrum divinatio quae fit per auguria et omina et alias hujusmodi observationes exteriorum rerum sit illicita.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 154; De sort. c. 5; in Is. c. 2.].

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod divinatio, quae fit per

(1) L. add.: causae

teekens en omina en verder waarnemen van uiterlijke dingen niet ongeloorloofd is. — 1. Want als het verboden was, zouden heilige mannen het niet hebben benut. Nu lezen wij van Joseph, dat hij aan voorteekens aandacht schonk; want er staat in het *Boek der Schepping* (44. 5) dat de huismeester van Joseph zei: « *De beker, dien gij gestolen hebt, is die waaruit mijn heer drinkt en waaruit hij gewoon is voorzeggingen te doen;* » en hij zelf zei later tot zijn broeders: « *Weet gij niet, dat ik in de kunst van voorzeggen mijn evenknie niet heb?* » Dus is het niet verboden dergelijke waarzeggerij te benutten.

2. De vogels kennen van nature iets over de toekomst naar het woord van *Jeremias* (8. 7) : « *De valk in de lucht kent den voor hem bestemden tijd; tortelduif en zwaluw en ooievaar letten op den tijd van hun komst.* » Nu is een natuurlijke kennis onfeilbaar en komt van God. Dus is gebruik maken van de natuurlijke kennis van vogels om de toekomst te voorzien, wat hetzelfde is als waarzeggerij met vogels, schijnbaar niet ongeloorloofd.

3. Gedeon wordt onder het getal heiligen gerekend, zooals uit den *Brief aan de Hebreën* (11. 32) blijkt. Nu benutte Gedeon een omen, omdat hij luisterde naar het verhalen en uitleggen van een droom, zooals wij in het *Boek der Rechters* (7. 13) lezen. En

---

auguria et omina et alias hujusmodi observationes exteriorum rerum, non sit illicita. Si enim esset illicita, sancti viri ea non uterentur. Sed de Joseph legitur quod auguriis intendebat: legitur enim Gen. 44. [v. 5], quod dispensator Joseph dixit: « Scyphum quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet »; et ipse postea [v. 15] dixit fratribus suis: « An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? » Ergo uti tali divinatione non est illicitum.

2. PRÆTEREA, aves aliqua circa futuros eventus temporum naturaliter cognoscunt: secundum illud Hierem. 8. [v. 7]: « Milvus in coelo cognovit tempus suum: turtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui ». Sed naturalis cognitio est infallibilis, et a Deo. Ergo uti cognitione avium ad praecognoscendum futura, quod est augurari, non videtur esse illicitum.

3. PRÆTEREA, Gedeon in numero Sanctorum ponitur, ut patet ad Hebr. 11. [v. 32]. Sed Gedeon usus fuit omine ex hoc quod audivit recitationem et interpretationem cujusdam somnii, ut Judic. 7. [v. 13 sqq.] dicitur.

hetzelfde is het geval bij Abrahams dienaar Eliëzer, zooals in het *Boek der Schepping* (24. 13) staat. Een dergelijke waarzeggerij schijnt dus niet ongeoorloofd te zijn.

Maar daartegenover staat het woord van het *Boek Deuteronomium* (18. 10): « *Laat er geen onder U zijn, die op voorteekens let.* »

LEERSTELLING. — Het is duidelijk, dat de bewegingen en geluiden van vogels en verdere dergelijke schikkingen in dingen, waar men op let, geen oorzaak zijn van toekomstige gebeurtenissen; en daarom kan men daaruit de toekomst niet als uit haar oorzaak kennen. Er blijft dus over, dat als men er iets toekomstigs uit kent, dit is in zoover zij zijn voortgebracht door oorzaken, die ook ofwel toekomstige gebeurtenissen teweeg brengen of die van te voren kennen.

Nu worden de handelingen van redelooze dieren door een instinct veroorzaakt, waardoor zij als natuurdingen worden bewogen; want zij missen de heerschappij over wat zij doen. Nu kan dit instinct uit een dubbele oorzaak voortkomen. Ten eerste uit een oorzaak met een lichaam. Want omdat de redelooze dieren

---

Similiter Eliezer, servus Abrahae, ut legitur Gen. 24. [v. 13, 14]. Ergo videtur quod talis divinatio non sit illicita.

SED CONTRA est quod dicitur Deuteron. 18. [v. 10]: « Non inveniatur in te qui observet auguria ».

RESPONDEO dicendum quod motus vel garritus avium, vel quaecumque dispositiones in hujusmodi rebus consideratae, manifestum est quod non sunt causa futurorum eventuum: unde ex eis futura cognosci non possunt sicut ex causis. Relinquitur ergo quod si ex eis aliqua futura cognoscantur, hoc erit inquantum sunt effectus aliquarum causarum quae etiam sunt causantes vel praecognoscentes futuros eventus.

Causa autem operationum brutorum animalium est instinctus quidam quo moventur motu naturae: non enim habent dominium sui actus. Hic autem instinctus potest ex duplici causa procedere. Uno quidem modo, ex causa corporali. Cum enim bruta animalia non habeant nisi animam sen-

alleen een zinnelijke ziel hebben, waarvan alle vermogens actualiteiten van lichaamsorganen zijn, staat hun ziel onder den invloed van den toestand der lichamen, die hen omgeven, en op de eerste plaats van de hemellichamen. En daarom is er niets op tegen, dat iets wat zij doen een teeken is van een toekomstige gebeurtenis, in zoover dit past bij den toestand van de hemellichamen en de lucht, die hen omringt; en sommige toekomstige feiten hebben ook daarin hun oorzaak. — Maar daarbij moet men op twee dingen letten. En wel ten eerste hierop, dat deze handelingen alleen dienen om toekomstige dingen te kennen, die door de beweging van de hemellichamen worden veroorzaakt, zooals boven (5e Art.) is gezegd. Ten tweede, dat zij zich alleen uitstrekken tot datgene, wat eenigszins met die dieren in verband kan staan. Want zij krijgen van de hemellichamen een zekere natuurlijke kennis en een instinct ten opzichte van wat voor hun leven noodzakelijk is, zooals de veranderingen door regens en winden en dergelijke dingen.

Daarnaast vindt dit instinct zijn oorzaak in iets geestelijks. En nl. ofwel in God, zooals blijkt uit de duif, die op Christus neerdaalde (*Mt.* 3. 16), en de raaf, die Elias spijzigde (3 *Reg.* 17. 4), en de visch, die Jonas verzwolg en uitwierp (*Jon.* 2. 1). Ofwel

---

sitivam, cujus omnes potentiae sunt actus corporalium organorum, subjacet eorum anima dispositioni continentium corporum, et primordialiter coelestium. Et ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum signa, inquantum conformantur dispositionibus corporum coelestium et aëris continentis, ex quibus proveniunt aliqui futuri eventus. In hoc tamen duo considerari oportet. Primum quidem, ut operationes hujusmodi non extendantur nisi ad praecognoscenda futura quae causantur per motus coelestium corporum, ut supra dictum est [art. 5. et 6. praec.]. Secundo, ut non extendatur nisi ad ea quae aliqualiter possunt ad hujusmodi animalia pertinere. Consequuntur enim per coelestia corpora cognitionem quamdam naturalem et instinctum ad ea quae eorum vitae sunt necessaria: sicut sunt immutationes quae fiunt per pluvias et ventos, et alia hujusmodi.

Alio modo instinctus hujusmodi causantur ex causa spirituali. Scilicet vel ex Deo: ut patet in columba super Christum descendente, et in corvo qui pavit Heliam, et in cete qui evomuit (1) et ejecit Jonam. Vel etiam ex

---

(1) L.: absorbuit

ook in de duivels, die wat deze redelooze dieren doen gebruiken om de zielen in ijdele gedachten te verstrikken.

En hetzelfde schijnt van alle dergelijke dingen op te gaan, behalve van de omina. Want woorden van een mensch, die men als omen opvat, zijn niet aan den invloed van de sterren onderworpen. Maar zij worden door de goddelijke voorzienigheid geregeld en soms door duivelswerk.

Wij moeten dus zeggen, dat al dergelijke waarzeggerij bijgeloof en ongeoorloofd is, als zij zich buiten datgene uitstrekt, waartoe deze dingen kunnen reiken naar de orde van de natuur of de goddelijke voorzienigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Volgens Augustinus zei Joseph dat wat hij vertelde, dat er niemand hem in de kunst van waarzeggen gelijk was, in scherts en niet in ernst; en hij liet het misschien slaan op wat het volk van hem dacht. En zoo sprak ook zijn hofmeester.

2. Deze tekst spreekt over het kennen van de vogels met betrekking tot datgene wat met ze te maken heeft. En het is niet verboden op hun geschreeuw en bewegingen te letten om dat te voren te

---

daemonibus, qui utuntur hujusmodi operationibus brutorum animalium ad implicandos animos hominum vanis opinionibus.

Et eadem ratio videtur esse de omnibus aliis hujusmodi, praeterquam de ominibus. Quia verba humana, quae accipiuntur pro omine, non subduntur dispositioni stellarum. Disponuntur tamen secundum divinam providentiam; et quandoque secundum daemonum operationem.

Sic ergo dicendum quod omnis hujusmodi divinatio, si extendatur ultra illud ad quod potest pertingere secundum ordinem naturae vel divinae providentiae, est superstitiosa et illicita.

AD PRIMUM ergo dicendum quod hoc quod Joseph dixit, non esse aliquem sibi similem in scientia augurandi, secundum Augustinum [in lib. QQ. sup. Genes. q. 145.], joco dixit, non serio, referens forte hoc ad illud quod vulgus de eo opinabatur. Et sic etiam dispensator ejus locutus est.

AD SECUNDUM dicendum quod illa auctoritas loquitur de cognitione avium respectu eorum quae ad eas pertinent. Et ad haec praecognoscenda

weten; b. v. als iemand uit het feit, dat een kraai herhaaldelijk krast, voorspelt dat het spoedig zal gaan regenen.

3. Gedeon lette op het vertellen en uitleggen van een droom en nam dat als een omen aan, omdat het door de goddelijke voorzienigheid bedoeld was om hem te onderrichten. — En evenzoo lette Eliëzer op de woorden van het meisje, na te voren tot God gebeden te hebben.

VIIIe ARTIKEL.

Is waarzeggerij uit het lot ongeoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat waarzeggerij uit het lot niet ongeoorloofd is. — 1. Want bij het psalmwoord: « *In Uw handen ligt mijn lot,* » (*Ps.* 30. 16) zegt de *Glossa* van Augustinus: « *Het lot is niets kwaads, maar iets wat Gods wil aangeeft, als de mensch twijfelt.* »

2. Datgene, waarvan wij in de Schrift lezen, dat heilige mannen het gedaan hebben, schijnt niet verboden te zijn. Nu bevinden

---

considerare earum voces et motus non est illicitum: puta si quis ex hoc quod cornicula frequenter crocitat, praedicat pluviam cito esse futuram.

AD TERTIUM dicendum quod Gedeon observavit recitationem et expositionem somnii accipiens ea pro omine, quasi ordinata ad sui instructionem a divina providentia. Et similiter Eliezer attendit verba puellae oratione praemissa ad Deum [v. 12].

ARTICULUS VIII.

Utrum divinatio sortium sit illicita.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 154; De sort. c. 4. 5; Quodl. 12. q. 22. a. 3; in Ps. 30; ad Eph. c 1. lect. 4; ad Col. c. 1. lect. 3.].

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod divinatio sortium non sit illicita. Quia super illud Ps. 30. [v. 16], « In manibus tuis sortes meae », dicit Gloss. Augustini [ord.]: « Sors non est aliquid mali, sed res, in humana dubitatione, divinam indicans voluntatem ».

2. PRÆTEREA, ea quae a sanctis in Scripturis observata leguntur non videntur esse illicita. Sed sancti viri, tam in veteri quam in novo Testamento,

wij, dat zoowel in het Oude als het Nieuwe Verbond heilige mannen het lot hebben geworpen. Want in het *Boek Josuë* (7. 13) lezen wij, dat Josuë volgens het gebod van den Heer na het oordeel door het lot Achar doodde, die iets van wat gebannen was had geroofd. Ook kwam Saul door het lot te weten, dat zijn zoon Jonathan honig had gegeten, zooals wij in het *Eerste Boek der Koningen* (14. 38) lezen. En toen Jonas voor het aangezicht van den Heer vluchtte, werd hij door het lot gevonden en in zee geworpen, zooals wij bij *Jonas* (1. 7) lezen. Ook ging « *Zacharias volgens het lot naar binnen om wierook op het altaar te leggen,* » zooals bij *Lucas* (1. 9) staat. Ook is Mathias door de Apostelen door het lot tot het apostolaat uitgekozen, zooals wij in de *Handelingen der Apostelen* (1. 26) zien. Dus schijnt waarzeggerij door het lot niet ongeoorloofd.

3. De strijd van kampvechters, die tweegevecht wordt genoemd, d. w. z. het gevecht van enkelingen, en het oordeel door vuur of water, dat men volksoordeel noemt, schijnen onder het lot te vallen, omdat men daarmee verborgen dingen zoekt te weten. En deze dingen schijnen niet ongeoorloofd te zijn, want wij lezen ook van David, dat hij met den Philistijn een tweegevecht aanging, zooals in het *Eerste Boek der Koningen* (17. 32) staat. Dus schijnt het waarzeggen door het lot niet ongeoorloofd te zijn.

---

inveniuntur sortibus usi esse. Legitur enim Jos. 7. [v. 13 sqq.] quod Josue, ex praecepto Domini, judicio sortium punivit Acham, qui de anathemate surripuerat. Saul etiam sorte deprehendit filium suum Jonatham mel comedisse, ut habetur 1 Regum 14. [v. 38 sqq.]. Jonas etiam a facie Domini fugiens, sorte deprehensus est et in mare dejectus, ut legitur Jonae 1. [v. 7 sqq.]. Zacharias etiam « sorte exiit ut incensum poneret », ut legitur Luc. 1. [v. 9]. Matthias etiam est sorte ab Apostolis ad Apostolatum electus, ut legitur Act. 1. [v. 26]. Ergo videtur quod divinatio sortium non sit illicita.

3. PRÆTEREA, pugna pugilum quae monomachia dicitur, idest singularis concertatio, et judicia ignis et aquae, quae dicuntur vulgaria, videntur ad sortes pertinere: quia per hujusmodi aliqua exquiruntur occulta. Sed hujusmodi non videntur esse illicita: quia et David cum Philisthaeo singulare iniisse certamen legitur, ut habetur 1 Reg. 17. [v. 32 sqq.]. Ergo videtur quod divinatio sortium non sit illicita.

Maar daartegenover staat, dat in de *Decretaliën* wordt gezegd: « *Wij bepalen, dat de lotsbeslissingen, waardoor gij in Uw provincies alles voor U laat beslissen en die door de Vaders verboden zijn, niets anders dan waarzeggerijen en tooverkunsten zijn. Daarom verlangen wij, dat die dingen volledig worden veroordeeld en willen niet, dat zij verder nog onder christenen worden genoemd; en wij verbieden onder bedreiging met den ban, dat zij niet meer worden beoefend.* »

LEERSTELLING. — Zooals vroeger (3e Art.) is gezegd, spreekt men in eigenlijken zin van het lot, als er iets gebeurt om uit het bezien van het resultaat iets verborgens te weten te komen. En als men door een lotsbeslissing zoekt te weten te komen, wien men iets moet geven, hetzij een bezit, hetzij eer of waardigheid of een straf of wien men iets moet laten doen, dan heet dat een verdeelend lot. Zoekt men te weten, wat men moet doen, dan spreekt men van een raadgevend lot. Zoekt men echter te weten, wat gebeuren zal, dan noemt men dat een waarzeggend lot.

Nu zijn de handelingen van de menschen, die voor het loten noodig zijn, niet aan de schikking van de sterren onderworpen en ook de uitkomst ervan niet. Zou dus iemand van het lot met deze bedoeling gebruik maken, alsof de daarvoor noodige menschelijke

---

SED CONTRA est quod in Decr. 26, q. 5. [can. Sortes] dicitur: « Sortes quibus cuncta vos vestris discriminatis provinciis, quas Patres damnaverunt, nihil aliud quam divinationes et maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus omnino illas damnari, et ultra inter christianos nolumus nominari: et ne exerceantur, anathematis interdicto prohibemus ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 3, huj. q.], sortes proprie dicuntur cum aliquid fit ut, ejus eventu considerato, aliquid occultum innotescat. Et quidem si quaeratur judicio sortium quid cui sit adhibendum, sive illud sit res possessa, sive sit honor, seu dignitas, seu poena, aut actio aliqua, vocatur sors divisoria. Si autem inquiratur quid agere oporteat, vocatur sors consultoria. Si vero quaeratur quid sit futurum, vocatur sors divinatoria.

Actus autem hominum, qui requiruntur ad sortes, non subduntur dispositioni stellarum, nec etiam eventus ipsorum. Unde si quis ea intentione sortibus utatur quasi hujusmodi actus humani, qui requiruntur ad sortes,

handelingen wel van den toestand van de sterren afhingen, dan zou het een verkeerde en ijdele meening zijn en de duivel zou niet nalaten zich erin te mengen. En daarom is zoo'n waarzeggerij bijgeloof en verboden.

Sluit men echter deze oorzaak uit, dan moet men den uitslag van de handelingen, waarin het werpen van het lot bestaat, ofwel van het toeval verwachten of van de leiding van een geestelijke oorzaak. En moet het van het toeval komen, wat alleen bij het werpen van het verdeelend lot kan voorkomen, dan kan als gebrek alleen, en als iets bijkomstigs, de nutteloosheid in aanmerking komen; b. v. als eenige menschen die niet in staat zijn om eensgezind iets te verdeelen, het werpen van het lot gebruiken, en het zoo aan het lot overlaten welk deel iedereen krijgt.

Verwacht men de beslissing van het lot echter van een geest als oorzaak, dan is dat soms de duivel, zooals wij bij *Ezechiël* (21. 21) lezen, dat « *de koning van Babylon op een tweesprong stond, aan het begin van twee wegen en pijlen door elkander schudde, de afgoden ondervroeg en de ingewanden raadpleegde.* » En dit loten is ongeoorloofd en door het recht verboden.

Soms echter verwacht men het lot van God naar het woord uit het *Boek der Spreuken* (16. 33) : « *Men verbergt het lot in den*

---

secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum, vana et falsa est opinio, et per consequens non carens daemonum ingestione. Ex quo talis divinatio erit superstitiosa et illicita.

Hac autem causa remota, necesse est quod sortialium actuum expectetur eventus vel ex fortuna, vel ex aliqua spirituali causa dirigentes. Et si quidem ex fortuna, quod locum habere potest solum in divisoria sorte, non videtur habere nisi forte vitium vanitatis: sicut si aliqui non valentes aliquid concorditer dividere, velint sortibus ad divisionem uti, quasi fortunae exponentes quis quam partem accipiat.

Si vero ex spirituali causa expectetur sortium judicium, quandoque quidem expectatur ex daemonibus: sicut legitur Ezech. 21. [v. 21], quod « Rex Babylonis stetit in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quaerens (1), commiscens sagittas: interrogavit idola, et exta consuluit ». Et tales sortes sunt illicitae, et secundum canones prohibentur.

Quandoque vero expectatur a Deo: secundum illud Proverb. 16. [v.

(1) L. om.: divinationem quaerens

schoot, maar het wordt door den Heer geregeld. » En een dergelijk loten is op zichzelf niet verkeerd, zooals Augustinus zegt. Maar op vier manieren kan zich hierbij een zonde voordoen. En wel ten eerste, als men zonder eenige noodzaak tot het lot zijn toevlucht neemt; want dat schijnt een soort beproeven van God te zijn. Daarom zegt Ambrosius bij *Lucas* (1. 8) : « *Wat door het lot wordt gekozen, ligt buiten het bereik van het menschelijk oordeel.* » — Ten tweede, als men ook in geval van noodzaak zonder eerbied het lot werpt. En daarom zegt Beda: « *Als iemand door noodzaak gedwongen meent God op het voorbeeld van de Apostelen door het lot te moeten raadplegen, laten zij dan inzien, dat de Apostelen zelf dat alleen na het bijeenroepen van de broeders en het storten van gebeden gedaan hebben.* » — Ten derde, als de goddelijke openbaringen voor wereldlijke zaken worden gebruikt. En daarom zegt Augustinus: « *Al is het te hopen, dat zij die het lot werpen door de bladzijden van het Evangelie dàt liever doen dan de duivels gaan raadplegen, toch heb ik daar dit op tegen, dat het een gewoonte is om Gods woord voor wereldsche zaken en ijdelheden van dit leven te gebruiken.* » — Ten vierde, als men bij het kiezen van geestelijken, wat door ingeving van den

---

33] : « Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur ». Et talis sors secundum se non est malum, ut Augustinus dicit [Enarr. 2. in Ps. 30, Sermo 2]. Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem, si absque ulla necessitate ad sortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. Unde Ambrosius dicit super Lucam [cap. 1. v. 8 sqq.] : « Qui sorte eligitur, humano judicio non comprehenditur ». Secundo, si quis, etiam in necessitate, absque reverentia Dei sortibus utatur. Unde super Actus Apostolorum dicit Beda [in fin. comment. cap. 1.] : « Sed si qui, necessitate aliqua compulsi, Deum putant sortibus, exemplo Apostolorum, esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos nonnisi collecto fratrum coetu, et precibus ad Deum fusis, egisse ». Tertio, si divina oracula ad terrena negotia convertantur. Unde Augustinus dicit, ad Inquisitiones Januarii [lib. 2. c. 2.] : « Qui de paginis Evangelicis sortes legunt, etsi optandum sit ut potius faciant quam ad daemonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia saecularia et ad vitae hujus vanitates divina oracula velle convertere ». Quarto, si in electionibus ecclesiasticis, quae Spiritus Sancti inspiratione fieri debent,

H. Geest moet gebeuren, het lot gebruikt. Zooals Beda daarom zegt, « *is Mathias, die vóór Pinksteren aangewezen is, door het lot gekozen,* » omdat nl. de volheid van den H. Geest toen nog niet over de Kerk was uitgestort, « *maar later zijn de zeven diakens niet door het lot maar door de verkiezing van de leerlingen aangewezen.* » Het is echter bij wereldsche ambten anders, omdat die het regelen van tijdelijke dingen tot doel hebben; en bij het verkiezen daartoe maken de menschen dikwijls van het lot gebruik, zooals ook bij het verdeelen van tijdelijke bezittingen.

Als echter de noodzakelijkheid dwingt, mag men met gepaste eerbied Gods oordeel door het lot vragen. Daarom zegt Augustinus: « *Als er onder Gods dienaren oneenigheid ontstaat, wie van hen in tijden van vervolging moeten vluchten en wie blijven, opdat de Kerk niet door de vlucht of den dood van allen verlaten zou achterblijven, en kan aan die oneenigheid op geen andere manier een einde worden gemaakt, dan zouden wat mij betreft door het lot aangewezen moeten worden, wie moeten vluchten en wie blijven.* » En elders zegt hij: « *Als gij iets over zoudt hebben, wat ge zoudt moeten geven aan iemand, die het niet heeft; en gij zoudt het niet aan twee kunnen geven, en toch met twee te maken krijgen,*

---

aliqui sortibus utantur. Unde, sicut Beda dicit super Act. Apost. [loc. sup. cit.], « Matthias, ante Pentecosten ordinatus, sorte quaeritur », quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: « septem autem Diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati ». Secus autem est in temporalibus dignitatibus, quae ad terrenam dispositionem ordinantur; in quarum electione plerumque homines sortibus utuntur, sicut et in temporalium rerum divisione.

Si vero necessitas immineat, licitum est, cum debita reverentia, sortibus divinum judicium implorare. Unde Augustinus dicit in Epist. ad Honor. [ep. 228.]: « Si inter Dei ministros sit disceptatio qui eorum persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, et qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia: si haec disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant et qui fugiant sorte eligendi sunt ». Et in I. de Doct. Christ. [cap. 28.] dicit: « Si cui (1) abundaret aliquid, quod oporteret dari ei qui non haberet, nec duobus dari potuisset, si tibi

---

(1) L.: tibi

waarvan geen een boven den ander zou staan in gebrekkigheid of in zijn verhouding tot U, dan zoudt gij niets meer rechtvaardig doen dan door het lot te kiezen aan wien gij moet geven, wat gij aan beiden niet geven kunt. »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — Uit het gezegde blijkt het antwoord op de 1e en 2e moeilijkheid.

3. Het oordeel door gloeiend ijzer of kokend water heeft wel als doel het onderzoek naar een verborgen zonde door iets wat de mensch doet, en in zoover komt het met het loten overeen; maar in zoover men van God een wonderbaar gevolg verwacht, staat het boven de gewone soort van loten. Daardoor wordt een dergelijk oordeel ongeoorloofd gemaakt, zoowel omdat het een beoordeeling van iets verborgens, wat aan Gods oordeel is voorbehouden, tot doel heeft, en ook omdat een dergelijk oordeel niet door een heilig gezag gewettigd is. Daarom staat in het decreet van Paus Stephanus: « *De heilige wetten keuren niet goed, dat men iemand een bekentenis ontwringt door hem met gebruikmaking van gloeiend ijzer of kokend water te ondervragen; en men moet niet wagen iets wat door een getuigenis van de H. Vaders niet goedgekeurd is, bijgeloovig uit te vinden. Want misdrijven, die door vrijwillige bekentenis of het afleggen van getuigenissen bekend*

---

occurrant duo, quorum neuter alium vel indigentia vel erga te aliqua necessitudine superaret; nihil justius faceres quam ut sorte eligeres cui dandum esset quod dari utrique non posset ».

Et per hoc patet responsio AD PRIMUM et SECUNDUM.

AD TERTIUM dicendum quod judicium ferri candentis vel aquae ferventis ordinatur quidem ad alicujus peccati occulti inquisitionem per aliquid quod ab homine fit, et in hoc convenit cum sortibus: inquantum tamen expectatur aliquis miraculosus effectus a Deo, excedit communem sortium rationem. Unde hujusmodi judicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad judicanda occulta, quae divino judicio reservantur; tum etiam quia hujusmodi judicium non est auctoritate divina sancitum. Unde 2, quaest. 5. in decreto Stephani Papae V [can.: Consuluisti], dicitur: « Ferri candentis vel aquae ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones: et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est praesumendum. Spontanea enim

geworden zijn, zijn ten oordeel aan ons gezag, met de vrees voor God voor oogen, onderworpen. Maar wat verborgen en onbekend is, moet aan Hem worden overgelaten, « die alleen de harten van de menschenkinderen kent. » En van de wet over het tweegevecht schijnt de reden dezelfde te zijn, behalve dat daar bij den algemeenen aard van het loten nog iets meer bijkomt, in zoover daar geen wonderbare uitslag wordt verwacht, tenzij toevallig, als de strijders heel ongelijk zijn in kracht of vaardigheid.

---

confessione vel testium approbatione publicata delicta, habito prae oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini judicare. Occulta vero et incognita illi sunt relinquenda qui « solus novit corda filiorum hominum ». Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum: nisi quod plus accedit ad communem rationem sortium, inquantum non expectatur ibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute vel arte.

ZES EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER DE BIJGELOOVIGE GEBRUIKEN.

(Vier Artikelen.)

Vervolgens moeten wij over de bijgeloovige gebruiken spreken; en hierover stellen wij ons vier vragen:

1. Over de praktijken, die dienen om wetenschap te krijgen en die in de z.g. ars notoria worden geleerd.

2. Over de gebruiken, die het veranderen van lichamen als doel hebben.

3. Over de gebruiken, die dienen om gissingen te doen over geluk en ongeluk.

4. Over het om de hals hangen van heilige woorden.

QUAESTIO XCVI.

DE SUPERSTITIONIBUS OBSERVANTIARUM, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Postea considerandum est de superstitionibus observantiarum.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. De observantiis ad scientiam acquirendam, quae traduntur in arte notoria. — 2. De observantiis quae ordinantur ad aliqua corpora immutanda. — 3. De observantiis quae ordinantur ad conjecturas sumendas fortuniorum vel infortuniorum. — 4. De suspensionibus sacrorum verborum ad collum.

I^e ARTIKEL.

Is het toepassen van de praktijken van de z. g. ars notoria ongeoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het toepassen van de praktijken van de z. g. ars notoria niet ongeoorloofd is. — 1. Want om twee redenen is iets ongeoorloofd; ten eerste, om den aard van wat men doet, zooals doodslag en diefstal; ten tweede, omdat men ergens een verkeerd doel aan geeft, zooals wanneer iemand een aalmoes geeft om ijdelen roem te verkrijgen. Maar de gebruiken van de ars notoria zijn naar den aard van wat men doet niet ongeoorloofd; want het is vasten en gebed tot God. Ook hebben zij een goed doel, nl. het verkrijgen van kennis. Dus schijnt het toepassen van dergelijke praktijken niet ongeoorloofd.

2. Bij *Daniël* (1. 17) lezen wij, dat God aan de jongelingen, die vastten, « *wetenschap en onderricht in alle boeken en wijsheid gaf.* » Nu bestaan de praktijken van de ars notoria in vasten en onthouding. Dus schijnt die kunst door God haar resultaten te bereiken. Dus is het niet ongeoorloofd haar in toepassing te brengen.

ARTICULUS I.

Utrum uti observantiis artis notoriae sit illicitum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod uti observantiis artis notoriae non sit illicitum. Dupliciter enim aliquid dicitur illicitum: uno modo, secundum genus operis, sicut homicidium vel furtum; alio modo, ex eo quod ordinatur ad malum finem, sicut cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam. Sed ea quae observantur in arte notoria secundum genus operis non sunt illicita: sunt enim quaedam jejunia et orationes ad Deum. Ordinantur etiam ad bonum finem: scilicet ad scientiam acquirendam. Ergo uti hujusmodi observationibus non est illicitum.

2. PRÆTEREA, Dan. 1. [v. 17] legitur, quod pueris abstinentibus « dedit Deus scientiam et disciplinam in omni libro et sapientia ». Sed observantiae artis notoriae sunt secundum aliqua jejunia et abstinentias quasdam. Ergo videtur quod divinitus sortiatur ars illa effectum. Non ergo illicitum est ea uti.

3. De duivels naar de toekomst te vragen schijnt hierom ongeoorloofd te zijn, omdat zij deze niet kennen, maar dat aan God eigen is, zooals vroeger is gezegd (95° Kw. 1° Art.). Nu kennen de duivels de wetenschappelijke waarheden wel, omdat de wetenschappen gaan over wat noodzakelijkerwijze en altijd gebeurt; en dat valt onder het bereik van de menschelijke kennis en nog veel meer onder die van de duivels, die een scherper verstand hebben, zooals Augustinus zegt. Dus schijnt het toepassen van de ars notoria niet ongeoorloofd te zijn, ook al zou zij door duivels haar resultaat bereiken.

Maar daartegenover staat het woord van het *Boek Deuteronomium* (18, 10, 11): « *Laat er niemand onder U zijn, die dooden naar de waarheid vraagt;* » want dit vragen steunt op hulp van den duivel. Nu zoekt men door de praktijken van de ars notoria de waarheid te kennen door « *een met den duivel aangegaan verbond over de beteekenis van sommige dingen.* » Dus is het in toepassing brengen ervan ongeoorloofd.

LEERSTELLING. — De ars notoria is ongeoorloofd en krachteloos. En wel ongeoorloofd, omdat zij tot het verkrijgen van wetenschap middelen gebruikt, die uit zichzelf geen kracht bezitten

---

3. PRÆTEREA, ideo videtur esse inordinatum a daemonibus inquirere de futuris quia ea non cognoscunt, sed hoc est proprium Dei, ut dictum est [q. praec. art. 1.]. Sed veritates scientiarum daemones sciunt: quia scientiae sunt de his quae sunt ex necessitate et semper, quae subjacent humanae cognitioni, et multo magis daemonum, qui sunt perspicaciores, ut Augustinus dicit [lib. 2. sup. Gen. ad lit. cap. 17.]. Ergo non videtur esse peccatum uti arte notoria, etiamsi per daemones sortiatur effectum.

SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 18. [v. 10, 11]: « Non inveniatur in te qui quaerat a mortuis veritatem »: quae quidem inquisitio innititur auxilio daemonum. Sed per observantias artis notoriae inquiritur cognitio veritatis per « quaedam pacta significationum cum daemonibus inita ». Ergo uti arte notoria non est licitum.

RESPONDEO dicendum quod ars notoria est et illicita, et inefficax. Illicita quidem est, quia utitur quibusdam ad scientiam acquirendam quae non

om kennis te veroorzaken, zooals het bezien van figuren en het uitspreken van onbekende woorden en dergelijke dingen. En daarom gebruikt deze kunst ze niet als oorzaken, maar als teekens. Niet echter als door God ingestelde teekens zooals de sacramenteele teekens. Er blijft dus over, dat het overbodige teekens zijn en zij dus vallen onder « *een met de duivels aangegaan en gesloten verbond over de beteekenis van iets.* » En daarom « *moet een Christen de ars notoria geheel en al verwerpen en zich er buiten houden* », zooals ook bij de andere « *beuzelachtige en schadelijke bijgeloovige kunsten,* » zooals Augustinus zegt.

Deze kunst heeft ook de kracht niet om wetenschap te verkrijgen. Omdat zij nl. de wetenschap niet wil krijgen op een bij de natuur van den mensch passende manier, nl. door uit te denken of aan te leeren, volgt dat men de resultaten ofwel van God of van de duivels verwacht. Nu is het zeker, dat eenige menschen van God wijsheid en wetenschap ingestort gekregen hebben, zooals wij van Salomon lezen (3 *Kon.* 3. 11 en 2. *Par.* 1. 11). Ook zeide de Heer tot zijn leerlingen bij *Lucas* (21. 15) : « *Ik zal U woorden en wetenschap geven, waaraan al Uw tegenstanders niet zullen kunnen weerstaan en tegenspreken.* » Maar deze gave

---

habent secundum se virtutem causandi scientiam: sicut inspectione quarumdam figurarum, et prolatione quorumdam ignotorum verborum, et aliis hujusmodi. Et ideo hujusmodi ars non utitur his ut causis, sed ut signis. Non autem ut signis divinitus institutis, sicut sunt sacramentalia signa. Unde relinquitur quod sint supervacua signa: et per consequens pertinentia « ad pacta quaedam significationum cum daemonibus placita atque foederata ». Et ideo ars notoria « penitus est repudianda et fugienda a Christiano », sicut et aliae « artes nugatoriae vel noxiae superstitionis »: ut Augustinus dicit in 2 de Doctr. Christ. [cap. 23.].

Est etiam hujusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. Cum enim per hujusmodi artem non intendatur acquisitio scientiae per modum homini connaturalem, scilicet adinveniendo vel addiscendo, consequens est quod iste effectus vel expectetur a Deo, vel a daemonibus. Certum est autem aliquos a Deo sapientiam et scientiam per infusionem habuisse: sicut de Salomone legitur 3 Reg. 3. [v. 11, 12] et 2 Paral. 1. [v. 11, 12]. Dominus etiam discipulis suis dixit, Luc. 21. [v. 15]: « Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii

wordt niet aan iedereen gegeven of naar een vasten regel, maar naar het oordeel van den H. Geest volgens den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (12. 8): « *En aan sommigen wordt door den Geest een woord van wijsheid gegeven, aan anderen een woord van wetenschap volgens denzelfden Geest;* » en later volgt: « *Dat alles bewerkt één en dezelfde Geest, aan ieder uitdeelend zooals Hij wil.* »

Den duivels komt het echter niet toe het verstand te verlichten, zooals in het Eerste Deel (109e Kw. 3e Art.) uiteengezet is. Nu krijgt men wetenschap en wijsheid door verlichting van het verstand. En dus krijgt nooit iemand door de duivels wetenschap. Volgens Augustinus « *bekent daarom Porphyrius, dat niemand door « theurgische teleta,* » d. w. z. door duivelswerk, « *een zuivering verkrijgt van de verstandelijke ziel, die haar geschikt maakt om haar God te zien en wat waar is te doorzien,* » en daaronder vallen alle stellingen van de wetenschappen. — Als de duivels echter met woorden tot de menschen spraken, zouden zij eenige gegevens van de wetenschap kunnen meedeelen, maar dat zoekt men niet in de ars notoria.

Antwoord op de Bedenkingen. — 1. Wetenschap ver-

---

vestri ». Sed hoc donum non datur quibuscumque, aut cum certa observatione, sed secundum arbitrium Spiritus Sancti: secundum illud 1 ad Cor. 12. [v. 8]: « Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientia secundum eumdum Spiritum »; et postea [v. 11] subditur: « Haec omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult ». Ad daemones autem non pertinet illuminare intellectum: ut habitum est in Prima hujus operis parte [q. 109. art. 3.]. Acquisitio autem scientiae et sapientiae fit per illuminationem intellectus. Et ideo nullus umquam per daemones scientiam acquisivit. Unde Augustinus dicit in 10 Civ. Dei [cap. 9.]: « Porphyrium fateri theurgicis theletis », idest operationibus daemonum, « animae intellectuali nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum suum, et perspicienda ea quae vera sunt », qualia sunt omnia scientiarum theoremata. Possent tamen daemones verbis hominibus colloquentes exprimere aliqua scientiarum documenta: sed hoc non quaeritur per artem notoriam.

Ad primum ergo dicendum quod acquirere scientiam bonum est: sed

krijgen is goed, maar niet haar op een verkeerde manier krijgen. En daarnaar streeft de ars notoria.

2. Deze jongelingen vastten niet naar een ijdel gebruik van de ars notoria, maar op het gezag van Gods Wet, omdat zij door de spijzen van de heidenen niet verontreinigd wilden worden. En daarom verdienden zij van God wetenschap te krijgen door hun gehoorzaamheid naar het psalmwoord: « *Ik had meer begrip dan de grijsaards, omdat ik Uw geboden zocht.* » (*Ps.* 118. 100)

3. Van de duivels kennis van de toekomst willen verkrijgen is niet alleen zonde, omdat zij de toekomst niet kennen, maar ook omdat men met hen in gemeenschap treedt, wat ook hier het geval is.

IIe ARTIKEL.

Zijn de gebruiken, die dienen om lichamen te veranderen, b.v. om gezond te worden en dergelijke dingen, geoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat de gebruiken, die lichaamsveranderingen, b.v. de gezondheid en dergelijke dingen

---

acquirere eam modo indebito non est bonum. Et ad hunc finem intendit ars notoria.

AD SECUNDUM dicendum quod pueri illi non abstinebant secundum vanam observantiam artis notoriae: sed secundum auctoritatem legis divinae, nolentes inquinari cibis gentilium. Et ideo merito obedientiae consecuti sunt a Deo scientiam: secundum illud Ps. 118. [v. 100]: « Super senes intellexi, quia mandata tua quaesivi.

AD TERTIUM dicendum quod exquirere cognitionem futurorum a daemonibus non solum est peccatum propter hoc quod ipsi futura non cognoscunt: sed propter societatem cum eis initam, quae etiam in propositio non habet locum.

ARTICULUS II.

Utrum observationes ad corporum immutationem ordinatae, puta ad sanitatem vel ad aliquid hujusmodi, sint illicitae.

[Lib. 3. Contr. g. cap. 105; De pot. q. 6. a. 10; Quodl. 12. q. 9. a. 2.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod observationes ordinatae ad corporum immutationem, puta ad sanitatem vel ad aliquid hujusmodi non

als doel hebben, geoorloofd zijn. — 1. Want men mag de natuurlijke krachten van een lichaam gebruiken om het eigen effect daarvan teweeg te brengen. Nu hebben de natuurdingen geheime krachten, wier aard de mensch niet kan aangeven, zooals het feit, dat de magneet ijzer aantrekt en vele andere dingen, die Augustinus opsomt. Dus schijnt het gebruik maken van dergelijke dingen voor lichaamsveranderingen niet ongeoorloofd.

2. Zooals de natuurdingen den invloed van de hemellichamen ondergaan, zoo ook de door de kunst gemaakte dingen. Nu krijgen de natuurdingen door de werking van de hemellichamen geheime krachten, die bij hun soort passen. Dus krijgen ook kunstmatige dingen zooals beelden een geheime kracht van de hemellichamen om iets uit te werken. Dus is het niet ongeoorloofd van deze en dergelijke dingen gebruik te maken.

3. De duivels kunnen ook op veel manieren lichamen veranderen, zooals Augustinus zegt. Nu komt hun kracht van God. Dus mag men van hun kracht gebruik maken om dergelijke veranderingen teweeg te brengen.

Maar daartegenover staat wat Augustinus zegt, dat onder

---

sint illicitae. Licitum enim est uti naturalibus virtutibus corporum ad proprios effectus inducendos. Res autem naturales habent quasdam virtutes occultas, quarum ratio ab homine assignari non potest: sicut quod adamas trahit ferrum, et multa alia quae Augustinus enumerat lib. 21 de Civ. Dei [cap. 5. et 7.]. Ergo videtur quod uti hujusmodi rebus ad corpora immutanda non sit illicitum.

2. PRÆTEREA, sicut corpora naturali subduntur corporibus coelestibus, ita etiam corpora artificialia. Sed corpora naturalia sortiuntur quasdam virtutes occultas, speciem consequentes, ex impressione coelestium corporum. Ergo et corpora artificialia, puta imagines, sortiuntur aliquam virtutem occultam a corporibus coelestibus ad aliquos effectus causandos. Ergo uti eis, et aliis hujusmodi, non est illicitum.

3. PRÆTEREA, daemones etiam possunt multipliciter corpora transmutare: ut dicit Augustinus 3 de Trin. [cap. 8. et 9.]. Sed eorum virtus a Deo est. Ergo licet uti eorum virtute ad aliquas hujusmodi immutationes faciendas.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 2 de Doctr. Christ. [cap.

bijgeloof ook vallen « *de voorschriften van tooverkunsten en de gebruiken en geneesmiddelen, die de kunst van de geneesheeren ook veroordeelt, en die hetzij in betooveringen hetzij in teekens, die zij letters noemen, hetzij in het omhangen of zich teekenen met welke dingen ook bestaan.* »

LEERSTELLING. — Bij wat men doet om in lichamen iets teweeg te brengen, moet men erop letten of deze dingen van nature dergelijke gevolgen schijnen te kunnen voortbrengen. Want zoo zal het niet verboden zijn, omdat men natuurlijke oorzaken mag gebruiken om hun gevolgen voort te brengen. — Schijnen zij echter van nature niet in staat om dergelijke gevolgen voort te brengen, dan volgt, dat zij niet als oorzaken daarvoor worden gebruikt, maar alleen als teekens. En zoo vallen zij onder « *een met den duivel aangegaan verbond over de beteekenis van iets.* » Daarom zegt Augustinus: « *De duivels worden door de schepsels, die niet zij, maar God geschapen heeft, aangelokt door iets aangenaams, wat voor ieder van hen verschilt, niet als dieren door voedsel, maar als geesten door teekens, die bij ieders voorkeur*

20.], quod ad superstitionem pertinent « molimina magicarum artium, et ligaturae, et remedia quae medicorum quoque disciplina (1) condemnat, sive in praecantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibuscumque rebus suspendendis atque insignandis ».

RESPONDEO dicendum quod in his quae fiunt ad aliquos effectus particulares (2) inducendos, considerandum est utrum naturaliter videantur posse tales effectus causare. Sic enim non erit illicitum: licet enim causas naturales adhibere ad proprios effectus. Unde si naturaliter non videantur posse tales effectus causare, consequens est quod non adhibeantur ad hos effectus causandos tamquam causae, sed solum quasi signa. Et sic pertinent « ad pacta significationum cum daemonibus inita ». Unde Augustinus dicit 21 de Civ. Dei [cap. 6.]: « Alliciuntur daemones per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit, delectationibus pro sua diversitate diversis, non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis, quae cujusque delectationi

---

(1) L.: medicina
(2) L.: corporales

passen, door verschillende soorten steenen, kruiden, houtsoorten, dieren, gezangen en plechtigheden. »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Als natuurdingen zonder meer worden gebruikt om gevolgen voort te brengen, waarvan men meent, dat zij een natuurlijke kracht ertoe hebben, is het noch bijgeloof noch verboden. Worden daar echter geschriften bijgevoegd of namen of verschillende andere gebruiken, die duidelijk geen natuurlijke kracht hebben, dan is het bijgeloof en ongeoorloofd.

2. De natuurlijke krachten van natuurdingen komen uit hun zelfstandigheidsvormen voort, die zij krijgen door den invloed van hemellichamen, en daarom krijgen zij door dien invloed vermogens om iets te doen. De vormen van kunstmatige dingen komen uit de opvatting van den kunstenaar voort, en omdat zij niets anders zijn dan een schikking, orde en figuur, zooals in de *Physica* staat, kunnen zij geen natuurlijke kracht hebben om iets te doen. En daarvandaan komt het, dat zij door de inwerking van de hemellichamen geen kracht krijgen, voor zoover zij iets kunstmatigs zijn, maar alleen krachtens hun tot de natuur behoorende stof. Het is

---

congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod si simpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos ad quos putantur naturalem habere virtutem, non est superstitiosum vel illicitum. Si vero adjungantur vel characteres aliqui, vel aliqui nomina, vel aliae quaecumque variae observationes, quae manifestum est naturaliter efficaciam non habere, erit superstitiosum et illicitum.

AD SECUNDUM dicendum quod virtutes naturales corporum naturalium consequuntur eorum formas substantiales, quas sortiuntur ex impressione coelestium corporum: et ideo ex eorumdem impressione sortiuntur quasdam virtutes activas. Sed corporum artificialium formae procedunt ex conceptione artificis: et cum nihil aliud sint quam compositio, ordo et figura, ut dicitur in 1 Physicor. [c. 5, n. 6], non possunt habere naturalem virtutem ad agendum. Et inde est quod ex impressione coelestium corporum nullam virtutem sortiuntur inquantum sunt artificialia, sed solum secundum mate-

dus onjuist, wat Porphyrius, zooals Augustinus zegt, meende, « *dat de menschen op aarde door kruiden en steenen en bezielde dingen en sommige geluiden en tonen en door het vormen van figuren en ook door het waarnemen ervan in de bewegingen van de sterren bij het draaien van den hemel, geschikte krachten samenstellen om de verschillende gevolgen, die de sterren uitwerken, voort te brengen.* » Alsof de resultaten van magische kunsten van de kracht van de hemellichamen komen. Maar zooals Augustinus zegt, « *komt dat alles van de duivels, die de bedriegers van de hun onderworpen zielen zijn.* »

Daarom hebben ook de z.g. astronomische afbeeldingen hun resultaten door de werking van de duivels. En een teeken daarvan is, dat men er bijzondere letters op moet schrijven, die van nature niets uitwerken; want een figuur is geen natuurlijk beginsel van een werking. Maar de astronomische afbeeldingen verschillen hierin van die van de zwarte kunst, dat er bij de laatsten uitdrukkelijke aanroepingen en betooveringen plaats hebben, zoodat zij onder een uitdrukkelijk verbond met den duivel vallen; terwijl er bij de andere afbeeldingen een stilzwijgend verbond bestaat door de teekens van figuren en letters.

3. Het behoort tot de heerschappij van de goddelijke majesteit,

---

riam naturalem. Falsum est ergo quod Porphyrio videbatur, ut Augustinus dicit in 10 de Civit. Dei [cap. 11], « herbis et lapidibus et animantibus, et sonis certis quibusdam ac vocibus, et figurationibus atque figmentis quibusdam etiam observatis in coeli conversione motibus siderum, fabricari in terra ab hominibus potestates idoneas siderum variis effectibus exequendis »: quasi effectus magicarum artium ex virtute coelestium corporum provenirent. Sed sicut Augustinus ibidem subdit, « totum hoc ad daemones pertinet, ludificatores animarum sibi subditarum ».

Unde etiam imagines quas astronomicas vocant, ex operatione daemonum habent effectum. Cujus signum est quod necesse est eis insribi quosdam characteres, qui naturaliter ad nihil operantur: non enim est figura actionis naturalis principium. Sed in hoc distant astronomicae imagines a necromanticis, quod in necromanticis fiunt expresse invocationes, et praestigia quaedam, unde pertinent ad expressa pacta cum daemonibus inita: sed in aliis imaginibus sunt quaedam tacita pacta per quaedam figurarum, seu characterum signa.

Ad TERTIUM dicendum quod ad dominium divinae majestatis, cui dae-

waaraan de duivels onderworpen zijn, dat God hen gebruikt waarvoor Hij maar wil. Maar aan menschen kan geen macht over de duivels gegeven zijn, zoodat hij hen zou kunnen gebruiken voor alles wat hij wil, maar hem is de strijd tegen de duivels aangezegd. En daarom mag de mensch op geen enkele manier de hulp van duivels gebruiken door een uitdrukkelijk of stilzwijgend verbond.

IIIe ARTIKEL.

Zijn praktijken, die voorkennis van geluk of ongeluk als doel hebben, ongeoorloofd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat gebruiken, die voorkennis van geluk of ongeluk als doel hebben, niet ongeoorloofd zijn. — 1. Want onder de verschillende dingen, die voor den mensch ongelukkig zijn, vallen ook ziekten. Nu gaan er in den mensch aan ziekten teekens vooraf, waar de geneeskundigen ook op letten. Dus schijnen praktijken met dergelijke beteekenissen niet ongeoorloofd te zijn.

2. Het is onredelijk datgene, wat allen bijna ondervinden, te ontkennen. Nu ondervinden bijna allen, dat er tijden of plaatsen

---

mones subsunt, pertinet ut eis utatur Deus ad quodcumque voluerit. Sed homini non est potestas super daemones commissa, ut eis licite possit uti ad quodcumque voluerit: sed est ei contra daemones bellum indictum. Unde nullo modo licet homini daemonum auxilio uti per pacta tacita vel expressa.

ARTICULUS III.

Utrum observationes quae ordinantur ad praecognoscendum aliqua fortunia vel infortunia, sint illicitae.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod observationes quae ordinantur ad praecognoscendum aliqua fortunia vel infortunia, non sint illicitae. Inter alia enim infortunia hominum sunt etiam infirmitates. Sed infirmitates in hominibus quaedam signa praecedunt, quae etiam a medicis observantur. Ergo observare hujusmodi significationes non videtur esse illicitum.

2. PRÆTEREA, irrationabile est negare illud quod quasi communiter omnes experiuntur. Sed quasi omnes experiuntur quod aliqua tempora vel

zijn, of woorden, die men hoort of menschen of dieren, die men tegenkomt, of verwarde en abnormale handelingen, die iets toekomstig goeds of kwaads als het ware voorspellen. Dus schijnt het niet ongeoorloofd met die dingen rekening te houden.

3. Daden en ondervindingen van menschen worden door de goddelijke voorzienigheid in een zekere orde vastgesteld, waartoe schijnt te behooren, dat wat voorafgaat een teeken is van wat volgt. Daarom is wat met de oude Vaders gebeurde een teeken van wat in ons wordt vervuld, zooals de Apostel in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* bewijst (10. 6, 11). Nu is het niet ongeoorloofd rekening te houden met een uit de goddelijke voorzienigheid ontstane orde. Dus is het niet verboden met dergelijke voorteekens rekening te houden.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt, « *dat onder een met den duivel gesloten verbond het letten op duizenden waardelooze dingen valt, b.v. als er een schok door een van de ledematen gaat, als een steen of hond of jongen tusschen twee naast elkaar wandelende vrienden doorloopt, als men bij het voorbijgaan van zijn huis op den drempel stapt; weer naar bed gaan, als men bij het aantrekken van zijn schoenen niest; naar huis terug-*

---

loca, vel verba audita, vel occursus hominum sive animalium, aut distorti aut inordinati actus, aliquod praesagium habent boni vel mali futuri. Ergo observare ista non videtur esse illicitum.

3. PRÆTEREA, actus hominum et eventus ex divina providentia disponuntur secundum ordinem quemdam, ad quem pertinere videtur quod praecedentia sint subsequentium signa. Unde ea quae antiquis Patribus contigerunt signa sunt eorum quae in nobis complentur: ut patet per Apost. 1. ad Cor. 10. [v. 6, 11]. Observare autem ordinem ex divina providentia procedentem, non est illicitum. Ergo observare hujusmodi praesagia non videtur esse illicitum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 2 de Doctr. Christ. [cap. 20.] quod « ad pacta cum daemonibus inita pertinent millia inanium observationum: puta si membrum aliquod salierit; si junctim ambulantibus amicis lapis aut canis aut puer medius intervenerit; limen calcare cum ante domum suam aliquis transit; redire ad lectum si quis, dum se calceat,

gaan, als men bij het loopen struikelt; als een kleed door de spitsmuizen wordt opgevreten, meer bang zijn voor toekomstig kwaad dan spijt hebben over de oogenblikkelijke schade. »

LEERSTELLING. — De menschen houden zich niet op met dergelijke praktijken omdat zij ze beschouwen als oorzaken, maar als teeken van toekomstige goede of verkeerde gebeurtenissen. Men lette er echter niet op als op door God ingestelde teekens, omdat zij niet door goddelijk gezag zijn vastgesteld, maar meer door menschelijke leeghoofdigheid met medewerking van de verdorvenheid van de duivels, die de zielen van de menschen in dergelijke ijdelheden trachten te verstrikken. En daarom is het duidelijk, dat het letten op al dergelijke dingen bijgeloof en verboden is. En het schijnen resten van afgoderij te zijn, waarbij men op voorteekens en geluks- en ongeluksdagen lette (wat eenigszins onder dien vorm van waarzeggerij valt, die van de sterren uitgaat, omdat het verschil in dagen daarvandaan komt). Het heeft er dus wel den schijn van dat dergelijke praktijken iederen grond en systeem missen en dus nog meer redeloos en bijgeloovig zijn.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Aan ziekten gaan in

---

sternutaverit; redire domum si procedens offenderit; cum vestis a soricibus roditur, plus timere suspiciones mali futuri quam praesens damnum dolere ».

RESPONDEO dicendum quod homines (1) hujusmodi observationes attendunt non ut quasdam causas, sed ut signa quaedam futurorum eventuum bonorum vel malorum. Non observantur autem sicut signa a Deo tradita, cum non sint introducta ex auctoritate divina: sed magis ex vanitate humana, cooperante daemonum malitia, qui nituntur animos hominum hujusmodi vanitatibus implicare. Et ideo manifestum est omnes hujusmodi observationes esse superstitiosas et illicitas. Et videntur esse quaedam reliquae idololatriae, secundum quam observabantur auguria, et quidem dies fausti vel infausti (quod quodammodo pertinet ad divinationem quae fit per astra, secundum quae diversificantur dies): videtur ergo quod hujusmodi observationes sint sine ratione et arte; unde sunt magis vanae et superstitiosae.

AD PRIMUM ergo dicendum quod infirmitatum causae praecedunt in no-

(1) L. add.: omnes

ons oorzaken vooraf, en daar komen eenige voorteekens van toekomstige ziekten vandaan, waar de geneesheeren gerust op mogen letten. Zou iemand daarom een voorteeken van iets toekomstigs zoeken van den kant van de oorzaak ervan, dan zou dat niet verboden zijn, zooals wanneer de slaaf de roede zou vreezen op het zien van den toorn van zijn heer. En het zelfde zou kunnen zijn bij het vreezen van iets kwaads voor een kind uit het booze oog, waarover in het Eerste Deel is gesproken (117° Kw. 3° Art. 2° Antw.). Maar bij het letten op dergelijke dingen is dat niet het geval.

2. Dat de menschen van het begin af aan bij het letten op dergelijke dingen iets waars ondervonden, kwam door het toeval. Maar toen de menschen later hun zielen in dergelijke praktijken hadden verstrikt, kwam er veel van die dingen uit door het bedrog van de duivels, « *opdat de menschen in het letten op dergelijke dingen verstrikt steeds nieuwsgieriger zouden worden en zich meer zouden verwarren in de vele strikken van de gevaarlijke dwaling,* » zooals Augustinus zegt.

3. Bij het Joodsche volk, waaruit Christus zou geboren worden, hadden niet alleen woorden, maar ook daden voorspellende beteekenis, zooals Augustinus zegt. En daarom mag men tot ons

---

bis, ex quibus aliqua signa praecedunt futurorum morborum, quae licite a medicis observantur. Unde et si quis praesagium futurorum eventuum consideret ex sua causa, non erit illicitum: ut si servus timeat flagella videns iram domini sui. Et simile etiam esse posset si quis timeret nocumentum alicui puero ex oculo fascinante: de quo dictum est in Primo Libro [q. 117. art. 3. ad 2.]. Sic autem non est in hujusmodi observationibus.

Ad secundum dicendum quod hoc quod a principio in istis observationibus aliquid veri homines experti sunt, hoc accidit casu. Sed postmodum cum homines incipiunt suum animum hujusmodi observantiis implicare, multa secundum hujusmodi observationes eveniunt per deceptionem daemonum, « ut in his observationibus homines implicati curiosiores fiant, et se magis inserant multiplicibus laqueis perniciosi erroris », ut Augustinus dicit 2 de Doct. Christ. [cap. 23.].

Ad tertium dicendum quod in populo Judaeorum, ex quo Christus erat nasciturus, non solum dicta, sed etiam facta fuerunt prophetica: ut Augustinus dicit, contra Faust. [lib. 4. cap. 2, et lib. 22, cap. 24.]. Et ideo

onderricht deze feiten gebruiken als door God gegeven teekens. Maar door Gods voorzienigheid wordt niet alles wat gebeurt zoo geschikt, dat het een teeken van de toekomst is. Daarom gaat de redeneering niet op.

IVe ARTIKEL.

Is het verboden heilige woorden om den hals te hangen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet verboden is heilige woorden om den hals te hangen. — 1. Want heilige woorden hebben niet minder kracht als zij geschreven dan wanneer zij uitgesproken worden. Nu mag men heilige woorden uitspreken om sommige dingen te bereiken, b. v. om zieken te genezen, zooals het Onze Vader en het Wees gegroet of hoe men Gods naam ook aanroept naar het woord van *Marcus* (16. 17) : « *In mijn naam zullen zij duivelen uitdrijven, nieuwe talen spreken, slangen opnemen.* » Dus schijnt het geoorloofd heilige woorden om den hals te hangen om ziekten of welk ongeluk ook te voorkomen.

---

licitum est illa facta assumere ad nostram instructionem, sicut signis divinitus datis. Non autem omnia quae aguntur per divinam providentiam sic ordinantur ut sint futurorum signa. Unde ratio non sequitur.

ARTICULUS IV.

Utrum suspendere divina verba ad collum sit illicitum.

[Quodl. 12. q. 9. a. 2; ad Rom. c. 1. lect. 6; I Cor. c. 1. lect. 7.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod suspendere divina verba ad collum non sit illicitum. Non enim divina verba minoris sunt efficaciae cum scribuntur quam cum proferuntur. Sed licet aliqua sacra verba dicere ad aliquos effectus, puta ad sanandum infirmos, sicut, Pater noster, Ave Maria, vel qualitercumque nomen Domini invocetur: secundum illud Marci ult. [v. 17, 18] : « In nomine meo ejicient daemonia, linguis loquentur novis, serpentes tollent ». Ergo videtur quod licitum sit aliqua sacra scripta collo suspendere in remedium infirmitatis vel cujuscumque nocumenti.

2. Heilige woorden werken op menschenlichamen niet minder uit dan op het lichaam van slangen en andere dieren. Nu hebben bezweringen kracht om slangen weg te houden of dieren te genezen naar het psalmwoord: « *Als een doove en de ooren sluitende slang, die de woorden van den bezweerder niet hoort en van den ervaren slangenbezweerder.* » (*Ps.* 57. 5) Dus mag men heilige woorden om den hals hangen om menschen te helpen.

3. Gods woord is niet minder heilig dan overblijfselen van heiligen, en daarom zegt Augustinus, dat « *Gods woord niet minder is dan Christus' lichaam.* » Nu mag men overblijfselen van heiligen om den hals hangen of op andere manier bij zich dragen om zich te beschermen. Dus mag een mensch om dezelfde reden mondeling of schriftelijk woorden uit de H. Schrift gebruiken om zich te beschermen.

Maar daartegenover staat, dat Chrysostomus zegt: « *Sommigen dragen een deel van het Evangelie geschreven om hun hals. Maar wordt het Evangelie niet dagelijks in de Kerk gelezen en door allen gehoord? Als iemand door het met de ooren opgenomen Evangelie niet geholpen wordt, wat zal het hem om den hals*

---

2. PRÆTEREA, verba sacra non minus operantur in corporibus hominum quam in corporibus serpentum et aliorum animalium. Sed incantationes quamdam efficaciam habent ad reprimendum serpentes, vel ad sanandum quaedam alia animalia: unde dicitur in Psal. 57. [v. 5, 6]: « Sicut aspidis surdae et obturantis aures suas, quae non exaudiet vocem incantantium, et veneficii incantantis sapienter ». Ergo licet suspendere sacra verba ad remedium hominum.

3. PRÆTEREA, verbum Dei non est minoris sanctitatis quam reliquiae sanctorum: unde Augustinus dicit [in lib. 50, hom. 26.] quod « non minus est verbum Dei quam corpus Christi ». Sed reliquias Sanctorum licet homini collo suspendere, vel qualitercumque portare, ad suam protectionem. Ergo, pari ratione, licet homini verbo vel scripto verba Sacrae Scripturae ad suam tutelam assumere.

SED CONTRA est quod Chrysostomus dicit, super Matth. [hom. 43 in op. imperf. in Matth.]: « Quidam aliquam partem Evangelii scriptam circa collum portant. Nonne quotidie Evangelium in Ecclesia legitur, ut audiatur ab omnibus? Cui ergo in auribus posita Evangelia nihil prosunt,

gehangen baten? En dan, waarin ligt de kracht van het Evangelie, in de letterteekens of in het begrijpen van den zin? Ligt het in de letters, dan doet gij er goed aan ze om den hals te hangen; ligt het in het begrijpen, dan hebt gij er meer aan ze in uw hart dan aan den hals opgehangen te dragen. »

LEERSTELLING. — Bij alle bezweringen en omhangen van geschriften schijnt men voor twee dingen te moeten oppassen. En wel ten eerste voor wat men zegt of schrijft. Is dat iets van een aanroeping van duivels, dan is het duidelijk bijgeloovig en ongeoorloofd. — Ook schijnt men op te moeten passen, dat er geen onbekende woorden bij zijn, dat er nl. niets verbodens onder verborgen is. Daarom zegt Chrysostomus, dat « *op het voorbeeld van de Farizeën, die de boorden van hun kleeden groot maakten, nu velen hebreeuwsche namen van engelen verzinnen en opschrijven en ombinden; en mij dunkt, dat zij, die ze niet begrijpen, daar bang voor moeten zijn.* » Ook moet men oppassen, dat er niets onwaars in staat. Want zoo zal men er geen resultaat van kunnen verwachten bij God, die geen getuige van onwaarheid is.

Dan moet men op de tweede plaats oppassen, dat er niet tegelijk met heilige woorden iets waardeloos in te lezen staat, b. v. eenige

---

quomodo possunt eum circa collum suspensa salvare? Deinde, ubi est virtus Evangelii? in figuris literarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis. Si in intellectu, ergo melius in corde posita prosunt quam circa collum suspensa ».

RESPONDEO dicendum quod in omnibus incantationibus vel scripturis suspensis duo cavenda videntur. Primo quidem, quid sit quod profertur vel scribitur. Quia si est aliquid ad invocationes daemonum pertinens, manifeste est superstitiosum et illicitum. Similiter etiam videtur esse cavendum, si contineat ignota nomina: ne sub illis aliquid illicitum lateat. Unde Chrysostomus dicit super Matth. [loc. sup. cit.] quod, « Pharisaeorum magnificantium fimbrias suas exemplo, nunc multi aliqua nomina hebraica angelorum confingunt et scribunt et alligant, quae non intelligentibus metuenda videntur ». Est etiam cavendum ne aliquid falsitatis contineat. Quia sic ejus effectus non posset expectari a Deo, qui non est testis falsitatis.

Deinde cavendum est secundo, ne cum verbis sacris contineantur aliqua vana: puta aliqui characteres inscripti, praeter signum Crucis. Aut si spes

letterteekens behalve het teeken van het Kruis. Of dat met zijn hoop zou stellen op de manier van schrijven of ombinden of in welke dergelijke ijdelheid ook, die met eerbied voor God niets te maken heeft. Want dat zou men bijgeloovig moeten noemen.

Maar anders is het geoorloofd. Daarom lezen wij in de *Decretaal:* « *Het is Christenen niet geoorloofd,* enz. »: « *Ook mag men bij het verzamelen van geneeskrachtige kruiden geen praktijken of bezweringen gebruiken, tenzij alleen, dat men het onder de goddelijke geloofsbelijdenis of het gebed des Heeren doet, zoodat men alleen den Schepper en Heer van alles eert.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Ook het uitspreken van Gods woorden of het aanroepen van Gods naam, is geoorloofd als men alleen God, van Wien men iets verwacht, wil eeren.

2. Ook het bezweren van slangen of andere dieren is niet ongeoorloofd, als men alleen let op de heilige woorden en Gods kracht. Maar meestal komen er bijgeloovige praktijken bij dergelijke bezweringen en hebben zij resultaat door middel van duivels, en dat vooral bij slangen, omdat de slang het eerste werktuig van den

---

habeatur in modo scribendi aut ligandi, aut in quacumque hujusmodi vanitate quae ad divinam reverentiam non pertineant. Quia hoc judicaretur superstitiosum.

Alias autem est licitum. Unde in Decretis dicitur 26, q. 5, cap. Non liceat Christianis etc.: « Nec in collectionibus herbarum quae medicinales sunt aliquas observationes aut incantationes licet attendere, nisi tantum cum symbolo divino aut Dominica oratione: ut tantum Creator et Deus omnium adoretur et (1) honoretur ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod etiam proferre divina verba, aut invocare divinum nomen, si respectus habeatur solum ad reverentiam Dei, a qua expectatur effectus, licitum erit: si vero habeatur respectus ad aliquid aliud vane observatum, illicitum erit.

AD SECUNDUM dicendum quod etiam incantationibus serpentum vel quorumcumque animalium, si respectus habeatur solum ad verba sacra et ad virtutem divinam, non erit illicitum. Sed plerumque tales incantationes habent illicitas observantias, et per daemones sortiuntur effectum: et praecipue in

(1) L. om.: adoretur et

duivel was om den mensch te bedriegen. Daarom zegt de *Glossa* op dezelfde plaats: « *Men moet erop letten, dat in de Schrift niet alles, waaraan een vergelijking wordt ontleend, geprezen wordt, zooals duidelijk blijkt bij den onrechtvaardigen rechter, die nauwelijks naar het vragen van de weduwe luisterde.* »

3. Dezelfde redeneering gaat ook op bij het dragen van overblijfselen van heiligen. Worden die gedragen uit vertrouwen op God en de heiligen, waarvan het overblijfselen zijn, dan is het niet ongeoorloofd; maar als men daarbij op iets waardeloos zou letten, b. v. dat het driehoekig is of iets dergelijks, dat met eerbied voor God en de heiligen niets te maken heeft, dan is het bijgeloof en verboden.

4. (Het tegenargument). Chrysostomus spreekt hier over het geval, dat men meer let op de geschreven teekens dan op het begrijpen van de woorden.

---

serpentibus, quia serpens fuit primum daemonis instrumentum ad hominem decipiendum. Unde dicit Gloss. [ord. Aug.] ibidem: « Notandum quia non laudatur a Scriptura undecumque datur in Scriptura similitudo: ut patet de iniquo judice qui rogantem viduam vix audivit ».

Ad TERTIUM dicendum quod eadem etiam ratio est de portatione reliquiarum. Quia si portentur ex fiducia Dei et Sanctorum quorum sunt reliquiae, non erit illicitum: si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas esset triangulare, aut aliquid aliud hujusmodi quod non pertinet ad reverentiam Dei et Sanctorum, esset superstitiosum et illicitum.

Ad QUARTUM dicendum quod Chrysostomus loquitur quando respectus habetur magis ad figuras scriptas quam ad verborum intellectum.

ZEVEN EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER HET OP DE PROEF STELLEN VAN GOD.

(*Vier Artikelen.*)

Vervolgens moeten wij over de ondeugden spreken, die om een gebrek aan godsdienstigheid tegenover die deugd staan en daarmee duidelijk in strijd zijn, zoodat zij onder de godsdienstloosheid vallen. Daaronder valt wat met verachting en oneerbiedigheid voor God en heilige dingen in verband staat. Dus moeten wij eerst de gebreken bespreken, die onmiddellijk tot de oneerbiedigheid tegenover God behooren; ten tweede over wat onder oneerbiedigheid tegenover heilige zaken valt. Wat het eerste punt betreft, moeten wij het op de proef stellen van God en den meineed, waarbij men Gods naam oneerbiedig gebruikt, behandelen.

Over het eerste van deze twee zaken stellen wij ons vier vragen:

1. Waarin bestaat het op de proef stellen van God?

QUAESTIO XCVII.

DE TENTATIONE DEI, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de vitiis religioni oppositis per religionis defectum, quae manifestam habent contrarietatem ad religionem: unde sub irreligiositate continentur. Hujusmodi autem sunt ea quae pertinent ad contemptum sive ad irreverentiam Dei et rerum sacrarum. Primo ergo considerandum est de vitiis quae pertinent directe ad irreverentiam Dei; secundo, de his quae pertinent ad irreverentiam sacrarum rerum.

Circa primum, considerandum occurrit de tentatione qua Deus tentatur; et de perjurio, in quo nomen Dei irreverenter assumitur.

Circa primum quaeruntur quatuor: 1. In quo consistat Dei tentatio. —

2. Is het een zonde?
3. Tegenover welke deugd staat het?
4. Over het vergelijken ervan met andere zonden.

1e ARTIKEL.

Bestaat het op de proef stellen van God in het doen ontstaan van feitelijke toestanden, waarin men alleen van de goddelijke macht iets kan verwachten?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het op de proef stellen van God niet in het teweegbrengen van dergelijke omstandigheden bestaat. — 1. Want zooals God door den mensch op de proef wordt gesteld, zoo ook de mensch door God en door andere menschen en door den duivel. Nu verwacht niemand iedere keer, als de mensch op de proef wordt gesteld, van hem een bewijs van zijn kracht. Dus stelt men God evenmin hiermee op de proef, dat men een bijzonder resultaat van zijn macht verwacht.

2. Allen, die door aanroeping van de goddelijke macht wonderen doen, verwachten een resultaat, dat die macht alleen kan

---

2. Utrum sit peccatum. — 3. Cui virtuti opponatur. — 4. De comparatione ejus ad alia vitia.

ARTICULUS I.

Utrum Dei tentatio consistat in aliquibus factis in quibus solius divinae potestatis expectatur effectus.

[Supra. q. 53. a. 4. ad 1; 2 ad Cor., c. 11. lect. 6. ad Hebr. c. 3. lect. 2.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod tentatio Dei non consistat in aliquibus factis in quibus solius divinae potestatis expectatur effectus. Sicut enim Deus tentatur ab homine, ita etiam homo tentatur et a Deo, et ab homine, et a daemone. Sed non qualitercumque tentatur homo, expectatur aliquis effectus potestatis ipsius. Ergo etiam neque per hoc quod Deus tentatur (1), expectatur solus effectus potestatis ipsius.

2. PRÆTEREA, omnes illi qui per invocationem divini nominis miracula operantur, expectant aliquem effectum solius divinae potestatis. Si ergo in

---

(1) L.: per hoc Deus tentatur quod...

bereiken. Zou het op de proef stellen van God dus in dergelijke feiten bestaan, dan zouden allen, die wonderen doen, God op de proef stellen.

3. Het schijnt tot de volmaaktheid van den mensch te behooren, dat hij alle hulp van menschen ter zijde stelt en alleen op God hoopt. Daarom zegt Ambrosius op *Lucas* (9. 3) : « *Niets zult gij op weg meenemen* »: « *Door de geboden van het Evangelie wordt aangegeven, wat voor iemand een verkondiger van het Evangelie moet zijn, d. w. z., dat hij de steun van wereldsche hulpmiddelen niet zoeke, en geheel in vertrouwen opgaande ervan overtuigd zij, dat die dingen, hoe minder hij ze zoekt, zooveel te meer ter beschikking zullen zijn.* » En de Z. Agatha zei: « *Aardsche geneesmiddelen heb ik mijn lichaam nooit gegeven, maar ik bezit den Heer Jesus Christus, die door een woord alleen alles herstelt.* » Nu bestaat het beproeven van God niet in de volmaaktheid, dus ook niet in feiten, waarin men hulp verwacht, die God alleen kan geven.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus zegt: « *Toen Christus openlijk leerde en redetwistte en toch niet toeliet, dat de*

---

factis hujusmodi consisteret divina tentatio, quicumque miracula facerent, Deum tentarent.

3. PRÆTEREA, ad perfectionem hominis pertinere videtur ut, praetermissis humanis auxiliis, in solo Deo spem ponat: unde Ambrosius super illud Luc. 9. [v. 3]: « Nihil tuleritis in via », etc., dicit: « Qualis debeat esse qui evangelizat regnum Dei, praeceptis evangelicis designatur: hoc est, ut subsidii saecularis adminicula non requirat, fideique totus inhaerens putet, quo minus ista requiret, magis posse suppetere ». Et B. Agatha dixit: « Medicinam corporalem (1) corpori meo numquam exhibui: sed habeo Dominum Jesum Christum, qui solo sermone restaurat universa » [Offic. S. Agath., antiph. 2 ad Laud. Ex Actis ejus]. Sed Dei tentatio non consistit in eo quod ad perfectionem pertinet. Ergo Dei tentatio non consistit in hujusmodi factis in quibus expectatur solum Dei auxilium.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit 22 contra Faustum [cap. 36.] quod « Christus, qui palam docendo et arguendo et tamen inimicorum

(1) L.: carnalem

woede van zijn vijanden iets tegen Hem vermocht, gaf Hij een bewijs van Gods macht; maar toen Hij zich verborg en vluchtte, gaf Hij aan zwakke menschen te verstaan, dat men het niet moet wagen God op de proef stellen, als men zelf iets kan doen om datgene, waarvoor men op zijn hoede moet zijn, te ontkomen. »

LEERSTELLING. — In eigenlijken zin is op de proef stellen: hem, die beproefd wordt aan een onderzoek onderwerpen. Nu stellen wij zoowel door woorden als door daden een onderzoek naar iemand in. En wel door woorden, om te weten of hij begrijpt wat wij verlangen en daaraan kan en wil voldoen. Maar door daden, als wij door wat wij doen de voorzichtigheid of welwillendheid of macht van een ander peilen. — Beide dingen gebeuren op twee manieren. En wel vooreerst openlijk, als iemand zich als beproever bekend maakt, zooals Samson (*Jud.* 14. 12) aan de Philistijnen een raadsel voorlegde om hen op de proef te stellen. En op een andere manier in het verborgen en door hinderlagen, zooals de Farizeën Christus op de proef stelden gelijk wij bij *Mattheus* (22. 15) lezen. En dan ook nog: soms uitdrukkelijk, als iemand met woorden of daden de bedoeling heeft een ander te

---

rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrabat potestatem; idem tamen, fugiendo et latendo, hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat quando habet quod faciat ut quod cavere oportet evadat ». Ex quo videtur in hoc Dei tentationem consistere, quando praetermittit homo facere quod potest ad pericula evadenda, respiciens solum ad auxilium divinum.

RESPONDEO dicendum quod tentare est proprie experimentum sumere de eo qui tentatur. Sumimus autem experimentum de aliquo et verbis, et factis. Verbis quidem, ut experiamur an sciat quod quaerimus, vel an possit aut velit illud implere. Factis autem, cum per ea quae facimus exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel potestatem. Utrumque autem horum contingit dupliciter. Uno quidem modo aperte: sicut cum quis tentatorem se profitetur; sicut Samson, Jud. 14. [v. 12 sqq.], proposuit Philisthaeis problema ad eos tentandum. Alio vero modo, insidiose et occulte: sicut Pharisaei tentaverunt Christum, ut legitur Matth. 22. [v. 15 sqq.]. Rursus, quandoque quidem expresse: puta cum quis dicto vel facto intendit

onderzoeken; en soms moet men het zoo uitleggen, als iemand wel niet de bedoeling heeft een proef te nemen, maar zoo handelt of spreekt, dat het geen ander doel schijnt te kunnen hebben dan een onderzoek te doen.

Zoo stelt dan een mensch God soms door woorden en soms door daden op de proef. Nu spreken wij met God, als wij bidden. Daarom stelt men in zijn gebeden God uitdrukkelijk op de proef, als men God iets vraagt om naar Gods wetenschap, macht of welwillendheid een onderzoek in te stellen. — Door daden stelt men God uitdrukkelijk op de proef, als men door wat men doet een onderzoek in wil stellen naar Gods macht of liefde of wijsheid. — Men moet het echter als een proef uitleggen, als iemand dat wel niet bedoelt, maar toch iets vraagt of doet, wat geen ander nut heeft dan om Gods macht of goedheid of kennis te onderzoeken. Als iemand een paard zoo laat rennen om aan vijanden te ontkomen, is dat geen proef nemen met een paard; maar als men het laat rennen zonder eenig nut, dan schijnt dat niets anders te zijn dan een onderzoek naar de snelheid van het paard. Als men dus, wanneer het noodzakelijk of nuttig is, zich aan Gods

---

experimentum sumere de aliquo. Quandoque vero interpretative: quando scilicet, etsi hoc non intendat ut experimentum sumat, id tamen agit vel dicit quod ad nihil aliud videtur ordinabile nisi ad experimentum sumendum.

Sic ergo homo tentat Deum quandoque verbis, quandoque factis. Verbis quidem Deo colloquimur orando. Unde in sua petitione expresse aliquis Deum tentat quando ea intentione aliquid a Deo postulat ut exploret Dei scientiam, potestatem vel voluntatem. Factis autem expresse aliquis Deum tentat quando per ea quae facit intendit experimentum sumere divinae potestatis, sive pietatis, atque scientiae (1). Sed quasi interpretative Deum tentat qui, etsi non intendit experimentum de Deo sumere, aliquid tamen petit vel facit quod ad nihil aliud est utile nisi ad probandam Dei potestatem vel bonitatem, vel cognitionem. Sicut, cum quis equum currere facit ut evadat hostes, hoc non est experimentum de equo sumere: sed si equum currere faciat absque aliqua utilitate, hoc nihil aliud esse videtur quam experimentum sumere de equi velocitate: et idem est in omnibus aliis rebus.

---

(3) L.: seu pietatis aut sapientiae

hulp toevertrouwt door woorden of daden, dan is dat niet God op de proef stellen, want in het *Tweede Boek Paralipomenon* (20. 12) staat: « *Als wij niet weten wat te doen, blijft ons alleen over onze oogen naar U op te heffen.* » Gebeurt dit echter zonder noodzaak of nut, dan moet men het als een op de proef stellen van God uitleggen. Daarom zegt de *Glossa* op het *Boek Deuteronomium* (6. 16): « *Gij zult den Heer Uw God niet op de proef stellen* »: « *Hij stelt God op de proef, die als hij zelf iets kan doen, zich in gevaar stelt om te onderzoeken of hij door God gered kan worden.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Ook door daden onderzoekt men den mensch, of hij bij dergelijke feiten kan, weet, of wil helpen of iets in den weg leggen.

2. Als heiligen door hun gebeden wonderen doen, dan worden zij door noodzakelijkheid of nut bewogen om een werk van Gods macht te vragen.

3. Voor de verkondigers van Gods Rijk is het zeer nuttig om wereldsche hulpmiddelen te verwaarloozen om zich zoo meer aan

---

Quando ergo propter aliquam necessitatem seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus vel factis, hoc non est Deum tentare: dicitur enim in 2 Paralip. 20. [v. 12]: « Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te ». Quando vero hoc agitur absque utilitate et necessitate, hoc est interpretative tentare Deum. Unde super illud Deut. 6. [v. 16], « Non tentabis Dominum Deum tuum », dicit Gloss. [ordin.]: « Deum tentat qui, habens quod faciat, sine ratione committit se periculo, experiens utrum possit liberari a Deo ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod homo etiam quandoque factis tentatur, utrum possit vel sciat vel velit hujusmodi factis auxilium vel impedimentum praestare.

AD SECUNDUM dicendum quod sancti suis precibus miracula facientes, ex aliqua necessitate vel utilitate moventur ad petendum divinae potestatis effectum.

AD TERTIUM dicendum quod praedicatores regni Dei ex magna necessitate et utilitate subsidia temporalia praetermittunt, ut verbo Dei expeditius

het prediken van Gods woord te kunnen wijden. En als zij daarom alleen op God steunen, stellen zij Hem toch niet op de proef; zij zouden dat doen, als zij zonder noodzaak of nut de menschelijke hulpmiddelen achterwege lieten. Daarom zegt Augustinus: « *Paulus vluchtte niet uit gebrek aan geloof in God, maar om God niet op de proef te stellen door niet te willen vluchten, terwijl hij het zoo kon.* »

De Z. Agatha had Gods welwillendheid tegenover zich ondervonden, zoodat zij ofwel geen ziekten had, waarvoor zij geneesmiddelen voor het lichaam noodig had, ofwel onmiddellijk het werk van Gods genezing gevoelde.

IIe ARTIKEL.

Is het zonde God op de proef te stellen?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het geen zonde is God op de proef te stellen. — 1. Want God gebiedt geen zonde. Maar Hij heeft geboden, dat de menschen een onderzoek naar Hem zouden instellen; want bij *Malachias* (3. 10) wordt gezegd:

---

vacent. Et ideo si soli Deo innitantur, non ex hoc tentant Deum. Sed si absque utilitate vel necessitate humana subsidia desererent, tentarent Deum. Unde et Augustinus dicit 22 Contra Faustum [cap. 36.], quod « Paulus non fugit quasi non credendo in Deum: sed ne Deum tentaret si fugere noluisset, cum sic fugere potuisset ».

Beata vero Agatha experta erat erga se divinam benevolentiam, ut vel infirmitates non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret, vel statim sentiret divinae sanationis effectum.

ARTICULUS II.

Utrum tentare Deum sit peccatum.

[Part. 1. q. 114. art. 2.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod tentare Deum non sit peccatum. Deus enim non praecepit aliquod peccatum. Praecepit autem ut homines eum probent, quod est eum tentare: dicitur enim Malach. 3. [v.

« *Brengt alle tienden in Mijn schuren, zoodat er spijs is in Mijn huis; en stelt Mij op dit punt op de proef, zegt de Heer, of Ik U de waterstroomen van den hemel niet open.* » Dus schijnt het op de proef stellen van God geen zonde.

2. Even goed als iemand beproefd wordt om zijn kennis of kracht te onderzoeken, zoo doet men dat ook met zijn goedheid of wil. Nu mag men een onderzoek doen naar Gods goedheid en zelfs naar Zijn wil; want in het *Boek der Psalmen* (33. 9) staat: « *Smaakt en ziet, hoe zoet de Heer is,* » en in den *Brief aan de Romeinen* (12. 2) : « *Dat gij moogt ondervinden, wat Gods goede en welwillende en volmaakte wil is.* » Dus is het geen zonde God op de proef te stellen.

3. Niemand krijgt in de Schrift een verwijt, omdat hij ophoudt te zondigen, maar omdat hij een zonde bedrijft. Maar nu wordt aan Achaz verweten, dat hij, toen de Heer sprak: « *Vraag U een teeken van den Heer Uw God,* » antwoordde: « *Ik zal niet vragen en den Heer niet op de proef stellen;* » want tot hem werd gezegd: « *Is het U niet genoeg de menschen lastig te vallen, dat gij ook tegenover mijn God lastig zijt?* » zooals bij *Isaïas* (7. 11) staat. — Van Abraham lezen wij in het *Boek der Schepping* (15. 8), dat hij tot den Heer zei: « *Hoe kan ik weten, dat*

10] : « Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea: et probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas coeli ». Ergo videtur quod tentare Deum non sit peccatum.

2. PRÆTEREA, sicut aliquis tentatur ad hoc quod experientia sumatur de scientia vel potentia ejus, ita etiam et de bonitate vel voluntate ipsius. Sed licitum est quod aliquis experimentum sumat divinae bonitatis, sive etiam voluntatis: dicitur enim in Ps. 33. [v. 9] : « Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus » ; et ad Rom. 12. [v. 2] : « Ut probetis quae sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta ». Ergo tentare Deum non est peccatum.

3. PRÆTEREA, nullus vituperatur in Scriptura ex eo quod a peccato cessat, sed magis si peccatum committit. Vituperatur autem Achaz quia Domino dicenti, « Pete tibi signum a Domino Deo tuo », respondit, « Non petam: et non tentabo Dominum » : et dictum est ei: « Numquid parum est vobis molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? » ut dicitur Isa. 7. [v. 11 sqq.]. De Abraham autem legitur Gen. 15. [v. 8]

ik het », nl. het beloofde land, « *zal bezitten?* » Ook vroeg Gedeon van den Heer een teeken van de beloofde overwinning. (*Jud.* 6. 36) En dezen worden daarom niet berispt. Dus schijnt het op de proef stellen van God geen zonde te zijn.

Maar daartegenover staat, dat het door Gods Wet verboden wordt. Want in het *Boek Deuteronomium* (6. 16) staat: « *Gij zult den Heer Uw God niet op de proef stellen.* »

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd is op de proef stellen een onderzoek doen. Nu doet niemand een onderzoek naar datgene, waarvan hij zeker is. Dus komt ieder op de proef stellen uit onwetendheid of twijfel voort, ofwel van hem, die op de proef stelt, zooals wanneer iemand een onderzoek naar een ding doet om zijn eigenschappen te leeren kennen; ofwel van anderen, zooals wanneer iemand ergens een proef mee neemt om het anderen te toonen; en in dezen zin zegt men, dat God ons beproeft. Nu is het zonde, onwetend of in twijfel te zijn over wat tot Gods volmaaktheid behoort. Dus is het duidelijk, dat het zonde is God op de proef te stellen met het doel, Gods macht te leeren kennen.

---

quod dixit ad Dominum: « Unde scire possum quod possessurus sim eam », scilicet terram repromissam a Deo? Similiter etiam Gedeon signum a Deo petiit de victoria repromissa, ut legitur Judic. 6. [v. 36 sqq.]. Qui tamen ex hoc non reprehenduntur. Ergo tentare Deum non est peccatum.

SED CONTRA est quod prohibetur in lege Dei. Dicitur enim Deut. 6. [v. 16]: « Non tentabis Dominum Deum tuum ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. praec.], tentare est experimentum sumere. Nullus autem experimentum sumit de eo de quo est certus. Et ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia vel dubitatione procedit: vel ejus qui tentat, sicut cum quis experimentum de aliqua re sumit ut ejus qualitatem cognoscat; sive aliorum, sicut cum quis experimentum de aliquo sumit ut aliis ostendat, per quem modum Deus dicitur nos tentare. Ignorare autem vel dubitare de his quae pertinent ad Dei perfectionem est peccatum. Unde manifestum est quod tentare Deum ad hoc quod ipse tentans cognoscat Dei virtutem, est peccatum.

Stelt iemand datgene, wat tot Gods volmaaktheid behoort, op de proef, niet om zelf iets te weten, maar om het anderen te toonen, dan is dat geen op de proef stellen van God, als er een rechtmatige noodzakelijkheid of een godsdienstig nut en wat er verder voor vereischt wordt aanwezig is. Want in dien geest hebben de Apostelen den Heer gevraagd, dat er in den naam van Jesus wonderen zouden geschieden, zooals in de *Handelingen der Apostelen* (4. 29, 30) staat, nl. met dit doel, dat Christus aan de ongeloovigen bekend zou worden.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Het opbrengen van tienden was in de Wet voorgeschreven, zooals vroeger gezegd is (87e Kw. 1e Art.). Daarom was dat noodzakelijk krachtens de door het gebod opgelegde verplichting; en ook was het nuttig, wat aldaar zoo uitgedrukt staat: « *Dat er spijs zij in Mijn huis.* » Daarom stelden zij door het opbrengen van tienden God niet op de proef. En wat erop volgt: « *En stelt Mij op de proef,* » moet niet in oorzakelijk verband worden genomen, alsof zij tienden moesten opbrengen, *om* te onderzoeken, « *of God hun niet de waterstroomen van den hemel zou openen.* » Maar het moet consecutief genomen worden: omdat zij nl., als zij de tienden zouden opbrengen, door ondervinding de weldaden zouden leeren kennen, die God hun zou geven.

Si quis autem ad hoc experimentum sumat eorum quae ad divinam perfectionem pertinent, non ut ipse cognoscat, sed ut aliis demonstret, hoc non est tentare Deum. cum subsit justa necessitas seu pia utilitas, et alia quae ad hoc concurrere debent. Sic enim Apostoli petiverunt a Domino ut in nomine Jesu Christi fierent signa, ut dicitur Act. 4. [v. 29, 30]: ad hoc scilicet quod virtus Christi infidelibus manifestaretur.

AD PRIMUM ergo dicendum quod solutio decimarum erat in lege praecepta, ut supra habitum est [q. 87. art. 1.]. Unde habebat necessitatem ex obligatione praecepti; et utilitatem quae ibi dicitur, « ut sit cibus in domo mea ». Unde solvendo decimas non tentabant Deum. Quod autem ibidem subditur, « et probate me », non est intelligendum causaliter, quasi ad hoc « solvere deberent decimas ut probarent » si Deus aperiret eis cataractas coeli: sed consecutive, quia scilicet, si decimas solverent, experimento probaturi erant beneficia quae eis Deus conferret.

2. Er is een dubbele kennis van Gods goedheid of wil. En wel een speculatieve. En wat deze betreft, mag men niet twijfelen of een proef nemen, of Gods wil goed is en of God zoet is. — Daarnaast staat een affectieve en door ondervinding verkregen kennis van Gods goedheid en Gods wil, als iemand nl. in zichzelf de smaak van de goddelijke zoetheid en het welbehagen van Gods wil ondervindt, zooals Dionysius van Hierotheus zegt, dat « *hij het goddelijke leerde kennen door het te ondergaan.* » En wij worden vermaand om zoo Gods wil te leeren kennen en Zijn zoetheid te smaken.

3. God wilde aan koning Achaz niet voor hem zelf alleen, maar ook tot onderricht van geheel het volk een teeken geven. Daarom wordt er hem als een hinderpaal voor het heil van allen een verwijt van gemaakt, dat hij geen teeken wilde vragen. Ook zou hij God niet op de proef hebben gesteld door het te vragen, zoowel omdat hij op Gods bevel zou hebben gevraagd, als omdat het voor allen nuttig was geweest. — Abraham echter vroeg op goddelijke opgeving een teeken en zondigde daarom niet. — Gedeon schijnt om zwakheid van geloof een teeken te hebben gevraagd en is daarom niet van zonde vrij te pleiten, zooals de Glossa zegt. — Evenzoo zondigde Zacharias, toen hij den Engel

---

AD SECUNDUM dicendum quod duplex est cognitio divinae bonitatis vel voluntatis. Una quidem speculativa. Et quantum ad hanc, non licet dubitare nec probare utrum Dei voluntas sit bona, vel utrum Deus sit suavis. Alia autem est cognitio divinae voluntatis sive bonitatis affectiva sive experimentalis, dum quis experitur in seipso gustum divinae dulcedinis et complacentiam divinae voluntatis: sicut de Hierotheo dicit Dionysius 2 cap. de Div. Nom., quod « didicit divina ex compassione ad ipsa ». Et hoc modo movemur ut probemus Dei voluntatem et gustemus ejus suavitatem.

AD TERTIUM dicendum quod Deus volebat signum dare regi Achaz non pro ipso solum, sed pro totius populi instructione. Et ideo reprehenditur, quasi impeditor communis boni et salutis, quod signum petere nolebat. Nec petendo tentasset Deum. Tum quia ex mandato Dei petiisset. Tum quia hoc pertinebat ad utilitatem communem. Abraham autem signum petiit ex instinctu divino. Et ideo non peccavit. Gedeon vero ex debilitate fidei signum petiisse videtur, et ideo a peccato non excusatur: sicut ibid. Gloss. [ord. Aug.] dicit. Sicut et Zacharias peccavit dicens, Luc. 1. [v. 18],

vroeg: « *Hoe zal ik dat weten?* » (*Luc.* 1. 18) ; daarom is ook hij om zijn ongeloof gestraft.

Men moet echter weten, dat iemand op twee manieren God om een teeken vraagt. Ten eerste om een onderzoek te doen naar Gods macht en naar de waarheid van Zijn woorden; en dat valt eigenlijk onder het op de proef stellen van God. — Maar anders om onderricht te worden, wat in een bepaald geval Gods welbehagen is; en dat valt heelemaal niet onder het op de proef stellen van God.

IIIe ARTIKEL.

Is het op de proef stellen van God met de godsdienstigheid in strijd?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het op de proef stellen van God niet tegenover de godsdienstigheid staat. — 1. Want dit is hierom zondig, dat de mensch aan God twijfelt, zooals is gezegd (vorig Art.). Nu valt het twijfelen aan God onder de zonde van

---

ad angelum: « Unde hoc sciam? » Unde et propter hanc incredulitatem punitus fuit.

Sciendum tamen quod dupliciter aliquis signum petit a Deo. Uno modo ad explorandum divinam potestatem, aut veritatem dicti ejus. Et hoc de se pertinet ad Dei tentationem. Alio modo, ad hoc quod instruatur quid circa aliquod factum sit placitum Deo. Et hoc nullo modo pertinet ad Dei tentationem.

ARTICULUS III.

Utrum tentatio Dei opponatur virtuti religionis.

[Ad Hebr. c. 3. lect. 2.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod tentatio Dei non opponatur virtuti religionis. Tentatio enim Dei habet rationem peccati ex hoc quod homo de Deo dubitat, ut dictum est [art. praec.]. Sed dubitare de Deo

ongeloof, die tegenover het geloof staat. Dus staat het op de proef stellen van God eerder tegenover het geloof dan tegenover de godsdienstigheid.

2. In het *Boek Ecclesiasticus* (18. 23) staat: « *Bereidt Uw hart voor het gebed en weest niet als een mensch, die God op de proef stelt;* » en daar zegt de *Glossa:* « *Die* », nl. hij die God op de proef stelt, « *doet wat God onderwees, maar onderhoudt niet, wat Hij gebood.* » Nu valt dat onder de vermetelheid, die tegenover de hoop staat. Dus schijnt het op de proef stellen van God met het vertrouwen te strijden.

3. Bij het psalmwoord: « *En zij stelden God in hun hart op de proef* » (*Ps.* 77. 18), zegt de *Glossa:* « *God op de proef stellen is Hem bedriegelijk iets vragen zoodat er eenvoud in de woorden, maar kwaadwilligheid in het hart zit.* » Nu staat bedrog tegenover de deugd van waarheidsliefde. Dus staat het op de proef stellen van God niet tegenover de godsdienstigheid, maar tegenover de waarheidsliefde.

Maar daartegenover staat, dat zooals uit de aangehaalde *Glossa* volgt, God op de proef stellen is: Hem op ongeregelde manier iets vragen. Nu is het op de goede manier iets vragen een daad

---

pertinet ad peccatum infidelitatis, quod opponitur fidei. Ergo tentatio Dei magis opponitur fidei quam religioni.

2. PRÆTEREA, Eccli. 18. [v. 23] dicitur: « Ante orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum »: ubi dicit Gloss. [interlinearis]: « Qui », scilicet tentans Deum, « orat quod docuit, sed non facit quod jussit ». Sed hoc pertinet ad praesumptionem, quae opponitur spei. Ergo videtur quod tentatio Dei sit peccatum oppositum spei.

3. PRÆTEREA, super illud Psal. 77. [v. 18], « et tentaverunt Deum in cordibus suis », dicit Gloss. [interl.] quod « tentare Deum est dolose postulare: ut in verbis sit simplicitas, cum sit in corde malitia ». Sed dolus opponitur virtuti veritatis. Ergo tentatio Dei non opponitur religioni sed veritati.

SED CONTRA est quod, sicut ex praedicta Gloss. habetur, tentare Deum est inordinate postulare. Sed debito modo postulare est actus religionis, ut

van godsdienstigheid, zooals vroeger (83e Kw. 15e Art.) is gezegd. Dus is het op de proef stellen van God een zonde, die tegenover de godsdienstigheid staat.

LEERSTELLING. — Zooals uit het vroeger gezegde blijkt (81e Kw. 5e Art.), is het doel van de godsdienstigheid God eerbied te betoonen. Daarom is alles, wat rechtstreeks onder oneerbiedigheid tegenover God valt, met de godsdienstigheid in strijd. Nu is het duidelijk, dat het op de proef stellen van iemand met gebrek aan eerbied voor hem in verband staat; want niemand waagt het hem op de proef te stellen, van wiens verhevenheid hij zeker is. Dus is het duidelijk, dat het op de proef stellen van God een zonde is in strijd met de godsdienstigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals vroeger is gezegd (81e Kw. 7e Art.), valt het onder de godsdienstigheid het geloof te belijden door teekens, die eerbied voor God uitdrukken. En daarom valt het onder de ongodsdienstigheid, als iemand uit gebrek aan geloof iets doet, wat gebrek aan eerbied insluit; en zoo iets is het God op de proef te stellen. En dus is het een soort ongodsdienstigheid.

2. Wie voor het gebed zijn hart niet bereid maakt, door « *te*

---

supra habitum est [q. 83. art. 15.]. Ergo tentare Deum est peccatum religioni oppositum.

RESPONDEO dicendum quod, sicut ex supra dictis patet [q. 81. a. 5], finis religionis est Deo reverentiam exhibere. Unde omnia illa quae directe pertinent ad irreverentiam Dei, religioni opponuntur. Manifestum est autem quod tentare aliquem ad irreverentiam ejus pertinet: nullus enim praesumit tentare eum de cujus excellentia certus est. Unde manifestum est quod tentare Deum est peccatum religioni oppositum.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 81. art. 7.], ad religionem pertinet protestari fidem per aliqua signa ad divinam reverentiam pertinentia. Et ideo ad irreligiositatem pertinet quod ex incertitudine fidei homo aliqua faciat quae ad divinam irreverentiam pertinent, cujusmodi est tentare Deum. Et ideo est irreligiositatis species.

AD SECUNDUM dicendum quod ille qui ante orationem animam suam

vergeven, als hij iets tegen iemand heeft, » of zich anders voor toegewijdheid ongeschikt maakt, doet niet wat hij kan om door God verhoord te worden. En dus is het een soort stilzwijgende beproeving van God. En al schijnt deze stilzwijgende beproeving uit vermetelheid of gebrek aan bescheidenheid voort te komen, toch valt het onder de oneerbiedigheid tegenover God, als een mensch zich vermetel en zonder noodigen ijver gedraagt bij dingen, die met God in verband staan; want in den *Eersten Brief van Petrus* (5. 6) staat: « *Vernedert U onder de machtige hand van God;* » en in den *Tweeden Brief aan Timotheus* (2. 15) : « *Zorg er met ijver voor U tegenover God te toonen, zooals Hij het verlangt.* » Daarom is ook dit soort op de proef stellen een soort ongodsdienstigheid.

3. Als men van iemand zegt, dat hij in zijn vragen bedriegt, dan neemt men dat niet met betrekking tot God, die de verborgenheden des harten kent, maar in verhouding tot de menschen. En daarom is bedrog iets bijkomstigs bij het op de proef stellen van God. En daarom is het niet noodig, dat deze zonde rechtstreeks tegenover de waarheidsliefde staat.

---

non praeparat, « dimittendo si quid adversum aliquem habet », vel alias ad devotionem se non disponendo, non facit quod in se est ut exaudiatur a Deo. Et ideo quasi interpretative tentat Deum. Et quamvis hujusmodi interpretativa tentatio videatur ex praesumptione seu indiscretione provenire, tamen hoc ipsum ad irreverentiam Dei pertinet, ut homo praesumptuose et sine debita diligentia se habeat in his quae ad Deum pertinent: dicitur enim 1 Pet. 5. [v. 6] : « Humiliamini sub potenti manu Dei » ; et 2 ad Tim. 2. [v. 15] : « Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo ». Unde etiam hujusmodi tentatio irreligiositatis species est.

AD TERTIUM dicendum quod in comparatione ad Deum, qui novit cordis abscondita, non dicitur aliquis dolose postulare: sed per respectum ad homines. Unde dolus per accidens se habet ad tentationem Dei. Et propter hoc non oportet quod tentatio Dei directe opponatur veritati.

IVe ARTIKEL.

Is het op de proef stellen van God een zwaardere zonde dan bijgeloof?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het op de proef stellen van God een zwaardere zonde is dan bijgeloof. — 1. Want voor een zwaardere zonde wordt een zwaardere straf opgelegd. Nu werd onder de Joden de eerste zonde zwaarder gestraft dan de afgoderij, die toch onder het bijgeloof vooraan staat, omdat er om de zonde van afgoderij 3000 menschen van hen gedood zijn, zooals wij in het *Boek van den Uittocht* (32. 28) lezen; maar om de zonde van het op de proef stellen stierven allen gezamenlijk in de woestijn en gingen het beloofde land niet binnen, naar het psalmwoord: « *Uw vaders hebben Mij op de proef gesteld;* » (*Ps.* 94. 9) en later volgt: « *Daarom heb Ik over hen in Mijn toorn gezworen: nooit zullen zij ingaan in Mijn rust.* » Dus is het op de proef stellen van God een zwaardere zonde dan bijgeloof.

2. Een zonde schijnt zooveel te zwaarder, naarmate zij scherper tegenover een deugd staat. Nu staat de ongodsdienstigheid, waarvan deze zonde een soort vormt, scherper tegenover de deugd van

---

ARTICULUS IV.

Utrum tentatio Dei sit gravius peccatum quam superstitio.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod tentatio Dei sit gravius peccatum quam superstitio. Major enim poena pro majori peccato infertur. Sed gravius est punitum in Judaeis peccatum tentationis Dei quam peccatum idololatriae, quod tamen est praecipuum inter superstitiones: quia pro peccato idololatriae interfecti sunt ex eis viginti tria millia hominum, ut legitur Exod. 32 [v. 28]; pro peccato autem tentationis omnes universaliter in deserto perierunt, terram promissionis non intrantes, secundum illud Ps. 94. [v. 9]: « Tentaverunt me patres vestri »; et postea subditur [v. 11]: « Quibus juravi in ira mea si introibunt in requiem meam ». Ergo tentare Deum est gravius peccatum, quam superstitio.

2. PRÆTEREA, tanto aliquod peccatum videtur esse gravius quanto magis virtuti opponitur. Sed irreligiositas, cujus species est tentatio Dei, magis

godsdienstigheid dan het bijgeloof, dat er nog eenigszins op lijkt. Dus is het op de proef stellen van God een zwaardere zonde dan bijgeloof.

3. Het schijnt een grootere zonde oneerbiedig tegenover zijn ouders te zijn dan de hun toekomende eerbied aan anderen te bewijzen. Nu moet God door ons worden geëerd als de Vader van alles naar *Malachias* (1. 6). Dus schijnt het op de proef stellen van God, waardoor wij ons oneerbiedig tegenover Hem gedragen, een grootere zonde dan de afgoderij, waarmee wij de God toekomende eerbied aan schepselen bewijzen.

Maar daartegenover staat, dat de *Glossa* bij het *Boek Deuteronomium* (17. 2): « *Als men bij U vindt*, enz. » zegt: « *De wet verafschuwt vooral de dwaling van de afgoderij; want het is de grootste misdaad de eer, die den Schepper toekomt, aan een schepsel te geven.* »

LEERSTELLING. — De zonden tegen de godsdienstigheid zijn zwaarder, naarmate zij meer strijden met de eerbied tegenover God; en dat is minder bij twijfel aan Gods verhevenheid dan bij zeker zijn van het tegendeel. Want zooals iemand in dwaling

---

opponitur virtuti religionis quam superstitio, quae habet aliquam similitudinem cum ipsa. Ergo tentatio Dei est gravius peccatum quam superstitio.

3. PRÆTEREA, majus peccatum videtur esse irreverenter se habere ad parentes quam reverentiam parentibus debitam aliis exhibere. Sed Deus est honorandus a nobis sicut omnium Pater, ut dicitur Malach. 1. [v. 6]. Ergo majus peccatum esse videtur tentatio Dei, per quam irreverenter nos habemus ad Deum, quam idololatria, per quam reverentia Deo debita exhibetur creaturae.

SED CONTRA est quod super illud Deuteron. 17. [v. 2], « Cum reperti fuerint apud te », etc., dicit Glos. [ordin.]: « Lex errorem et idololatriam maxime detestatur: maximum enim est scelus honorem Creatoris impendere creaturae ».

RESPONDEO dicendum quod in peccatis quae religioni adversantur tanto aliquid gravius est quanto magis divinae reverentiae adversatur. Cui quidem minus adversatur quod aliquis de divina excellentia dubitet quam quod

bevestigd ongelooviger is dan wie aan de waarheid van het geloof twijfelt, zoo handelt men meer tegen de eerbied voor God door met daden dwaling over Gods verhevenheid te uiten dan twijfel. Nu geeft een bijgeloovige zooals is gezegd (94e Kw. 1e Art. 1e Antw.), uiting aan een dwaling, maar wie God door woorden of daden op de proef stelt, aan twijfel over Gods verhevenheid (2e Art.). En dus is de zonde van bijgeloof zwaarder dan die van het op de proef stellen van God.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De zonde van afgoderij was met die straf niet voldoende bestraft, maar in de toekomst wachtte voor die zonde een nog grootere straf, want in het *Boek van den Uittocht* (32. 34) staat: « *Op den dag van wraak zal Ik deze zonde van hen bestraffen.* »

2. Bijgeloof gelijkt op godsdienstigheid, wat de materieele daad betreft, die het evenals de godsdienstigheid stelt; maar wat het doel betreft, staat het daar scherper tegenover dan het op de proef stellen van God, omdat het, zooals (in de Leerst.) gezegd is, meer oneerbiedigheid insluit.

3. Aan Gods verhevenheid is het eigen, dat zij iets bijzonders

---

contrarium per certitudinem sentiat. Sicut enim magis est infidelis qui in errore confirmatus est quam qui de veritate fidei dubitat, ita etiam magis contra Dei reverentiam agit quo suo facto protestatur errorem contra divinam excellentiam quam qui potestatur dubitationem. Superstitiosus autem protestatur errorem, ut ex dictis patet [q. 94. a. 1. ad 1.]: ille autem qui tentat Deum verbis vel factis, protestatur dubitationem de divina excellentia, ut dictum est [art. 2. huj. q.]. Et ideo gravius est peccatum superstitionis quam peccatum tentationis Dei.

AD PRIMUM ergo dicendum quod peccatum idololatriae non fuit punitum illa poena quasi sufficienti, sed in posterum pro illo peccato gravior poena reservabatur: dicitur enim Exod. 32. [v. 34]: « Ego autem in die ultionis visitabo hoc peccatum eorum ».

AD SECUNDUM dicendum quod superstitio habet similitudinem cum religione quantum ad materialem actum, quem exhibet sicut religio. Sed quantum ad finem, plus contrariatur ei quam tentatio Dei: quia plus pertinet ad divinam irreverentiam, ut dictum est [in corp. art.].

AD TERTIUM dicendum quod de ratione divinae excellentiae est quod

is, dat niet meegedeeld kan worden; en daarom komt het op hetzelfde neer iets tegen de eerbied voor God te doen en de eerbewijzen voor God aan een ander te geven. Maar hetzelfde gaat niet op bij het eeren van ouders, omdat men dat zonder verkeerd te doen aan anderen kan geven.

---

sit singularis et incommunicabilis: et ideo idem est contra divinam reverentiam agere aliquid, et divinam reverentiam alteri communicare. Non est autem similis ratio de honore parentem, qui potest sine culpa aliis communicari.

ACHT EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER DEN MEINEED.

(Vier Artikelen.)

Vervolgens moeten wij den meineed bespreken, waarover wij ons vier vragen stellen:

1. Is er onwaarheid noodig om een meineed te hebben?
2. Is meineed altijd een zonde?
3. Is het altijd een doodzonde?
4. Zondigt hij, die een eed oplegt, als er een meineed wordt afgelegd?

I° ARTIKEL.

Is het voor een meineed noodig dat datgene, wat door een eed wordt bevestigd, onwaar is?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat voor een meineed niet

QUAESTIO XCVIII.

DE PERJURIO, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de perjurio.

Et circa hoc quaeruntur quatuor: 1. Utrum falsitas requiratur ad perjurium. — 2. Utrum perjurium sit semper peccatum. — 3. Utrum semper sit peccatum mortale. — 4. Utrum peccet ille qui injungit juramentum perjuro.

ARTICULUS I.

Utrum falsitas ejus quod in juramento confirmatur requiratur ad perjurium.

[3. Dist. 39. art. 4.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod falsitas ejus quod in juramento

vereischt is dat datgene, wat door den eed wordt bevestigd, onwaar is. — 1. Want zooals vroeger gezegd is (89e Kw. 3e Art.), is er naast waarheid ook nog een juist oordeel en rechtvaardigheid bij een eed vereischt. Zooals men dus een meineed doet door een tekort in waarheid, is dat ook het geval bij een tekort in het oordeel, b. v. als iemand onvoorzichtig zweert, of in de rechtvaardigheid, b. v. als iemand iets ongeoorloofds bezweert.

2. Dat waardoor iets wordt bevestigd schijnt voornamer te zijn dan wat wordt bevestigd, zooals de beginselen bij een redeneering belangrijker zijn dan de gevolgtrekking. Nu wordt wat een mensch zegt bij den eed bevestigd door het gebruiken van Gods naam. Dus schijnt het nog eerder een meineed te zijn als iemand bij valsche goden zweert, dan als er gebrek aan waarheid is in de woorden van een mensch, die door een eed bevestigd worden.

3. Augustinus zegt: « *De menschen doen een meineed als zij bedriegen of bedrogen worden.* » En hij geeft drie voorbeelden; ten eerste: « *Laat hem zweren, die waar acht wat hij bezweert.* » Ten tweede: « *Neem een ander; hij weet, dat het onwaar is en zweert toch.* » Ten derde: « *Neem weer een ander geval: hij denkt dat het onwaar is, en bezweert als waar wat misschien ook waar is;* » en van deze zegt hij later, dat hij *meineedig* is. Dus kan

---

confirmatur non requiratur ad perjurium. Ut enim supra dictum est [q. 89. art. 3.], sicut veritas debet concomitari juramentum, ita etiam judicium et justitia. Sicut ergo incurritur perjurium per defectum veritatis, ita etiam per defectum judicii, puta cum aliquis indiscrete jurat; et per defectum justitiae, puta cum aliquis jurat aliquid illicitum.

2. PRÆTEREA, illud per quod aliquid confirmatur potius esse videtur eo quod confirmatur per illud: sicut in syllogismo principia sunt potiora conclusione. Sed in juramento confirmatur dictum hominis per assumptionem divini nominis. Ergo magis videtur esse perjurium cum aliquis jurat per falsos deos, quam si veritas desit dicto hominis quod juramento confirmatur.

3. PRÆPEREA, Augustinus dicit in lib. de Verbis Apost. Jacob. [serm. 28. cap. 2.]: « Homines falsum jurant vel cum fallunt, vel cum falluntur ». Et ponit tria exempla. Quorum primum est: « Fac illum jurare qui verum putat esse pro quo jurat ». Secundum est: « Da alium: qui scit falsum esse, et jurat ». Tertium est: « Da alium, qui putat esse falsum, et jurat tamquam verum sit, quod forte verum est »: de quo postea subdit

iemand de waarheid bezweren en toch een meineed doen. Dus is voor meineed geen onwaarheid vereischt.

Maar daartegenover staat, dat men meineed omschrijft als een « *door een eed bevestigde leugen.* »

LEERSTELLING. — Zooals vroeger gezegd is (I-II. 1e Kw. 3e Art.), krijgen zedelijke handelingen haar aard van het doel. Nu is het doel van den eed het bevestigen van wat een mensch zegt. Tegenover dit bevestigen nu staat de onwaarheid; want een woord wordt bevestigd, als men laat zien, dat het zeker waar is; en dat kan met wat onwaar is niet gebeuren. En daarom belet onwaarheid den eed rechtstreeks zijn doel te bereiken. Daarom krijgt een zondige eed, die meineed heet, vooral door onwaarheid zijn bijzonderen aard; en zoo behoort deze tot den aard van den meineed.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Hieronymus zegt, « *is er meineed, als een van die drie ontbreekt.* » Maar niet in gelijke mate. Maar op de eerste en voornaamste plaats is er

---

quod perjurus est. Ergo aliquis veritatem jurans potest esse perjurus. Non ergo falsitas requiritur ad perjurium.

SED CONTRA est quod perjurium definitur esse « mendacium juramento firmatum ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [I-II, q. 1, a. 3.], morales actus ex fine speciem sortiuntur. Finis autem juramenti est confirmatio dicti humani. Cui quidem confirmationi falsitas opponitur: per hoc enim confirmatur aliquod dictum, quod ostenditur firmiter esse verum: quod quidem non potest contingere de eo quod falsum est. Unde falsitas directe evacuat finem juramenti. Et propter hoc a falsitate praecipue specificatur perversitas juramenti, quae perjurium dicitur. Et ideo falsitas est de ratione perjurii.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut Hieronymus dicit, in Hier. 4. [v. 2] [Comment. in Jerem. lib. 1.], « quodcumque illorum trium defuerit, perjurium est ». Non tamen eodem ordine. Sed primo quidem et principa-

meineed, als de waarheid ontbreekt om de reeds gegeven reden. Op de tweede plaats vervolgens, als de rechtvaardigheid er niet is; want wie iets ongeoorloofds bezweert, komt daardoor tot onwaarheid, omdat hij verplicht is het tegenovergestelde te doen. Op de derde plaats, als het juiste oordeel ontbreekt; want wie onvoorzichtig zweert, loopt daardoor gevaar tot onwaarheid te komen.

2. De beginselen zijn in de redeneering voornamer, omdat zij als werkende beginselen optreden, zooals in de *Physica* staat. Bij zedelijke handelingen echter is het doel voornamer dan het werkende beginsel. En al is het dus een zondige eed, als iemand de waarheid bij valsche goden bezweert, toch draagt de meineed zijn naam door die zonde in den eed, die belet het doel te bereiken door iets onwaars te bezweren.

3. Zedelijke handelingen komen voort uit den wil, waarvan het gekende goed het voorwerp is. Als dus iets onwaars als waar wordt gekend, zal het in betrekking tot den wil wel materieel onwaar, maar formeel waar zijn. Wordt echter het onware als onwaar gekend, dan is het zoowel materieel als formeel onwaar. Maar wordt iets waars als onwaar gekend, dan is het wel materieel waar, maar formeel onwaar. En dus vinden wij in ieder van de

---

liter perjurium est quando deest veritas, ratione jam dicta [in corp.]. Secundario autem, quando deest justitia: quocumque enim modo quis (1) jurat illicitum, ex hoc ipso falsitatem incurrit, quia obligatus est ad hoc quod contrarium faciat. Tertio vero, quando deest judicium: quia cum indiscrete jurat, ex hoc ipso periculo se committit falsitatem incurrendi.

Ad SECUNDUM dicendum quod principia in syllogismis sunt potiora, tamquam habentia rationem activi principii, ut dicitur in 2 Physic. [cap. 3. n. 5]. Sed in moralibus actibus principalior est finis quam principium activum. Et ideo, licet sit perversum juramentum quando aliquis verum jurat per falsos deos, tamen ab illa perversitate juramenti perjurium non nominatur quod tollit juramenti finem, falsum jurando.

Ad TERTIUM dicendum quod actus morales procedunt a voluntate, cujus objectum est bonum apprehensum. Et ideo si falsum apprehendatur ut verum, erit quidem relatum ad voluntatem, materialiter falsum, formaliter autem verum. Si autem id quod est falsum accipiatur ut falsum, erit falsum et materialiter et formaliter. Si autem id quod est verum apprehendatur ut falsum, erit verum materialiter, et falsum formaliter. Et ideo in quolibet

---

(1) L.: quicumque enim

drie gevallen iets van den aard van den meineed om een soort onwaarheid. Maar omdat in ieder ding het formeele van meer belang is dan het materieele, is hij, die iets onwaars, dat hij waar acht, bezweert, niet op dezelfde manier meineedig als wie iets waars bezweert, dat hij onwaar acht. Want Augustinus zegt op dezelfde plaats: « *Het komt erop aan, hoe het woord uit het hart komt, want alleen een schuldig hart geeft zondige woorden.* »

IIe ARTIKEL.

Is iedere meineed zonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niet iedere meineed zonde is. — 1. Want ieder, die niet doet, wat hij met een eed heeft bevestigd, schijnt een meineedige te zijn. Als nu iemand zweert iets ongeoorloofds te zullen doen, b. v. echtbreuk of moord, dan zondigt hij, als hij het doet. Als hij nu ook bij het niet doen door meineedigheid zou zondigen, zou eruit volgen, dat hij in ieder geval zonde moest doen.

2. Niemand zondigt door iets beters te doen. Nu doet iemand

---

istorum casuum salvatur aliquo modo ratio perjurii, propter aliquem falsitatis modum. Sed quia in unoquoque potius est id quod est formale quam id quod est materiale, non ita est perjurus ille qui falsum jurat quod putat esse verum, sicut ille qui verum jurat quod putat esse falsum. Dicit enim ibid. Augustinus: « Interest quemadmodum verbum procedat ex animo: quia ream linguam non facit nisi rea mens ».

ARTICULUS II.

Utrum omne perjurium sit peccatum.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non omne perjurium sit peccatum. Quicumque enim non implet quod juramento confirmavit, perjurus esse videtur. Sed quandoque aliquis jurat se facturum aliquid illicitum, puta adulterium vel homicidium, quod si faciat, peccat. Si ergo etiam non faciendo peccaret peccato perjurii, sequeretur quod esset perplexus.

2. PRÆTEREA, nullus peccat faciendo quod melius est. Sed quandoque

soms iets beters door meineedig te zijn, b. v. als iemand heeft gezworen niet in het klooster te gaan of iets deugdzaams niet te doen. Dus is niet iedere meineed zonde.

3. Wie zweert den wil van een ander te doen, schijnt meineed te plegen, als hij het niet doet. Nu kan het gebeuren, dat hij niet zondigt, als hij den wil van den ander niet volbrengt, b. v. als die iets te moeilijks en ondraaglijks oplegt. Dus schijnt niet iedere meineed zonde.

4. De belofte-eed gaat over de toekomst zooals de bevestigingseed over heden en verleden. Nu kan de verplichting van den eed soms worden opgeheven door iets wat in de toekomst gebeurt, b. v. als een staat zweert iets te zullen onderhouden en er later nieuwe burgers komen, die niet gezworen hebben; of als een kanunnik zweert de regels van een kerk te onderhouden en er later nieuwe worden gemaakt. Dus schijnt hij, die van zijn eed afwijkt, niet te zondigen.

Maar daartegenover staat, dat Augustinus van den meineed zegt: « *Ziet, hoe men dit monster moet verfoeien en onder de menschen verdelgen.* »

---

aliquis perjurando facit quod melius est: sicut cum quis juravit se non intraturum religionem, vel quaecumque opera virtuosa non facturum. Ergo non omne perjurium est peccatum.

3. PRÆTEREA, ille qui jurat facere alterius voluntatem, nisi eam faciat, videtur incurrere perjurium. Sed quandoque potest contingere quod non peccat si eius non impleat voluntatem: puta cum praecipit ei aliquid nimis durum et importabile. Ergo videtur quod non omne perjurium sit peccatum.

4. PRÆTEREA, juramentum promissorium se extendit ad futura, sicut assertorium ad praeterita et praesentia. Sed potest contingere quod tollatur obligatio juramenti per aliquid quod in futurum emergat: sicut cum aliqua civitas jurat se aliquid servaturum, et postea superveniunt novi cives qui illud non juraverunt; vel cum canonicus aliquis jurat statuta Ecclesiae alicujus se servaturum, et postmodum aliqua fiunt de novo. Ergo videtur quod iste qui transgreditur juramentum non peccet.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in lib. de Verbis Apost. Jacobi [serm. 28, cap. 2.], de perjurio loquens: « Videtis quam ista detestanda sit bestia, et de rebus humanis exterminanda ».

LEERSTELLING. — Zooals vroeger is gezegd (89e Kw. 1e Art.), is zweren God tot getuige nemen. Nu is het oneerbiedig tegenover God hem als getuige van een onwaarheid te nemen, omdat men daardoor te verstaan geeft, dat God ofwel de waarheid niet kent of van een onwaarheid getuige wil zijn. En dus is meineed duidelijk een zonde tegen de godsdienstigheid, die God eerbied moet betoonen.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wie zweert iets ongeoorloofds te zullen doen, begaat daarmee een meineed door gebrek aan rechtvaardigheid. Maar als hij zijn eed niet nakomt, doet hij daarmee geen meineed, want het kan geen voorwerp van een eed zijn.

2. Wie zweert niet in het klooster te gaan of geen aalmoezen te geven of iets dergelijks, doet een meineed door gebrek aan goed oordeel. En doet hij dus het betere, dan is het geen meineed, maar staat daar tegenover; want het staat tegenover wat hij doet, wat geen voorwerp van eed zijn kan.

3. Als iemand zweert of belooft den wil van een ander te doen,

---

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 89, art. 1.], jurare est Deum testem invocare. Pertinet autem ad Dei irreverentiam quod aliquis eum testem invocet falsitatis: quia per hoc dat intelligere vel quod Deus veritatem non cognoscat, vel quod falsitatem testificari velit. Et ideo perjurium manifeste est peccatum religioni contrarium, cujus est Deo reverentiam exhibere.

AD PRIMUM ergo dicendum quod ille qui jurat se facturum aliquid illicitum, jurando incurrit perjurium propter defectum justitiae. Sed si non impleat quod juravit, in hoc perjurium non incurrit: quia hoc non erat tale quid quod sub juramento cadere posset.

AD SECUNDUM dicendum quod ille qui jurat se non intraturum religionem, vel non daturum eleemosynam, vel aliquid hujusmodi, jurando perjurium incurrit propter defectum judicii. Et ideo quando facit id quod melius est, non est perjurium, sed perjurio contrarium: contrarium enim ejus quod facit sub juramento cadere non poterat.

AD TERTIUM dicendum, quod cum aliquis jurat vel promittit se facturum

moet men er de noodzakelijke voorwaarde bij denken, dat wat bevolen wordt geoorloofd en goed en te volbrengen en gematigd is.

4. Omdat een eed een persoonlijke daad is, is een nieuwe burger van een staat niet als door een eed verplicht te doen, wat de staat door een eed op zich nam; maar hij moet dat krachtens de getrouwheid, waardoor hij verplicht is om zooals hij in de voordeelen deelt zoo ook de lasten mee te dragen. Maar een kanunnik, die zweert de regels van een college te onderhouden, is daardoor niet verplicht de toekomstige te onderhouden, tenzij hij bedoelde zich te binden aan alle regels van verleden en toekomst. Maar hij moet ze onderhouden uit kracht van de regels zelf, die macht hebben om te verplichten, zooals uit het vroeger gezegde (I-II. 96e Kw. 4e Art.) blijkt.

IIIe ARTIKEL.

Is ieder meineed doodzonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat niet iedere meineed doodzonde is. — 1. Want in de *Extra Over den Eed* staat:

---

voluntatem alterius, intelligenda est debita conditio, si scilicet id quod ei mandatur licitum sit et honestum, et portabile sive moderatum.

AD QUARTUM dicendum quod quia juramentum est actio personalis, ille qui de novo fit civis alicujus civitatis, non obligatur quasi juramento observanda illa quae civitas se servaturam juravit. Tamen tenetur ex quadam fidelitate, ex qua obligatur ut sicut fit socius bonorum civitatis, ita etiam fiat particeps onerum. Canonicus vero qui jurat se servaturum statuta edita in aliquo collegio, non tenetur ex juramento ad servandum futura, nisi intenderit se obligare ad omnia statuta praeterita et futura. Tenetur tamen ea servare ex ipsa vi statutorum, quae habent coactivam virtutem, ut ex supradictis patet [1-2. q. 96, art. 4.].

ARTICULUS III.

Utrum omne perjurium sit peccatum mortale.

[3. Dist. 39. art. 5. qla 1.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod non omne perjurium sit peccatum mortale. Dicitur enim Extra, de Jurejur. [cap. Verum]: « In ea

« *Wat de vraag betreft, die gesteld is: of zij van de verplichting van het sacrament* (nl. den eed) *vrij zijn, die dezen tegen hun wil om hun leven of bezit te behouden hebben afgelegd, hebben wij geen ander oordeel dan naar men weet onze voorgangers als Paus van Rome hadden, die hen van de verplichting krachtens den eed hebben vrijgesteld. Opdat men overigens omzichtiger te werk ga en er geen reden zij voor een verkeerden eed, moet hun niet uitdrukkelijk worden gezegd den eed niet te houden; maar hebben zij dien niet gehouden, dan moeten zij daarvoor niet als voor een doodzonde worden gestraft.* » Dus is niet iedere meineed een doodzonde.

2. Zooals Chrysostomus zegt, « *staat het zweren bij God boven dat bij het Evangelie.* » Nu doet hij, die bij God iets onwaars bezweert, niet altijd doodzonde, b. v. als hij het uit scherts doet of het hem uit den mond valt in den loop van een gewoon gesprek. Dus doet ook hij, die een plechtig op het Evangelie afgelegden eed breekt, niet altijd doodzonde.

3. Volgens het recht wordt een meineedige eerloos. Nu schijnt niet iedereen door een meineed eerloos te worden, zooals het geval is bij den bevestigings-eed, die door een meineed geschonden is. Dus schijnt niet iedere meineed doodzonde te zijn.

---

questione quae ponitur, an a sacramenti vinculo absolvantur qui illud inviti pro vita et rebus servandis fecerunt: nihil aliud arbitramur quam quod antecessores nostri Romani Pontifices arbitrati fuisse noscuntur, qui tales a juramenti nexibus absolverunt. Caeterum ut agatur consultius, et auferatur materia dejerandi, non eis ita expresse dicatur ut juramenta non servent: sed si ea non attenderint, non ob hoc sunt tamquam pro mortali crimine puniendi ». Non ergo omne perjurium est peccatum mortale.

2. PRÆTEREA, sicut Chrysostomus dicit [hom. 44, in Op. Imperf. in Matth.], « majus est jurare per Deum quam per Evangelium ». Sed non semper peccat mortaliter qui per Deum jurat aliquod falsum: puta si ex joco, vel lapsu linguae, aliquis tali juramento in communi sermone utatur. Ergo nec etiam si aliquis frangat juramentum quod solemniter per Evangelium jurat, semper erit peccatum mortale.

3. PRÆTEREA, secundum jura propter perjurium aliquis incurrit infamiam: ut habetur 6, q. 1, cap. Infames. Non autem videtur quod propter quodlibet perjurium aliquis infamiam incurrat: sicut dicitur de assertorio juramento violato per perjurium. Ergo videtur quod non omne perjurium sit peccatum mortale.

Maar daartegenover staat, dat iedere zonde tegen een gebod van God doodzonde is. Nu staat de meineed tegenover een gebod van God; want in het *Boek Leviticus* (19. 12) staat: « *Gij zult in Mijn naam geen meineed doen.* » Dus is het een doodzonde.

LEERSTELLING. — Volgens de leer van den Wijsgeer, is « *datgene waarom iets is, meer dan dit.* » Nu zien wij, dat wat op zichzelf dagelijksche zonde of zelfs uiteraard goed is, doodzonde wordt, als het gebeurt uit verachting van God. Daarom is wat krachtens zijn eigen aard onder het verachten van God valt, nog veel meer doodzonde. Nu sluit meineed uiteraard verachting van God in, want zooals in het vorig artikel gezegd is, is de reden van zijn zondigheid deze, dat hij een oneerbiedigheid tegen God insluit. Dus is het duidelijk, dat meineed uiteraard doodzonde is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals vroeger is gezegd (89e Kw. 7e Art. 3e Antw.), ontneemt dwang niet aan den belofte-eed de verplichting om te volbrengen wat op geoorloofde wijze kan gebeuren. Volbrengt iemand dus niet wat hij

---

SED CONTRA, omne peccatum quod contrariatur praecepto divino est peccatum mortale. Sed perjurium contrariatur praecepto divino: dicitur enim Levit. 19. [v. 12]: « Non perjurabis in nomine meo ». Ergo est peccatum mortale.

RESPONDEO dicendum quod, secundum doctrinam Philosophi [lib. 1 Poster., cap. 2, n. 15], « propter quod unumquodque tale, illud magis ». Videmus autem quod ea quae ex se sunt peccata venialia, vel etiam bona ex genere, si in contemptum Dei fiant, sunt peccata mortalia. Unde multo magis quidquid est quod de sui ratione pertinet ad contemptum Dei, est peccatum mortale. Perjurium autem de sui ratione importat contemptum Dei: ex hoc enim habet rationem culpae, ut dictum est [art. praec.], quia ad irreverentiam Dei pertinet. Unde manifestum est quod perjurium ex sui ratione est peccatum mortale.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 89. art. 7. ad 3.], coactio non aufert juramento promissorio vim obligandi respectu ejus quod licite fieri potest. Et ideo si aliquis non impleat quod coactus juravit, nihilominus perjurium incurrit et mortaliter peccat. Potest tamen

gedwongen bezworen heeft, dan pleegt hij toch meineed en doet doodzonde. Hij kan echter door de macht van den Paus van de verplichting van zijn eed worden ontslagen, vooral als hij onder zoo'n vrees gedwongen is, « *als een standvastig man kan aangrijpen.* » Als wordt gezegd, dat deze menschen niet gestraft moeten worden als voor een doodzonde, dan beteekent dat niet, dat zij geen doodzonde hebben gedaan, maar dat hun een lichtere straf wordt opgelegd.

2. Wie uit scherts een meineed doet, ontkomt daardoor niet aan oneerbiedigheid tegenover God, maar maakt dat in zeker opzicht erger en is dus niet van doodzonde vrij te pleiten. — Wien echter een meineed uit den mond valt, is, als hij bemerkt, dat hij zweert en wat hij bezweert niet waar is, niet van doodzonde en ook niet van verachting voor God vrij te pleiten. Maar let hij daar niet op, dan schijnt hij de bedoeling niet te hebben om te zweren en is dus van de misdaad van meineed vrij te pleiten.

Het is echter een grootere zonde, als iemand plechtig op het Evangelie zweert, dan wanneer hij in een gewoon gesprek bij God zweert, zoowel om de ergernis, als omdat het met meer overleg gebeurt. Zijn deze dingen echter in beide gevallen gelijk, dan is het erger als iemand bij God een meineed zweert dan bij het Evangelie.

---

per auctoritatem summi Pontificis ab obligatione juramenti absolvi: praesertim si coactus fuerit tali metu qui « cadere posset in constantem virum ». Quod autem dicitur quod tales non sunt puniendi tamquam pro mortali crimine, non hoc ideo dicitur quia non peccent mortaliter: sed quia poena eis minor infligitur.

Ad secundum dicendum quod ille qui jocose perjurat, non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis auget. Et ideo non excusatur a peccato mortali. Ille autem qui ex lapsu linguae falsum jurat, si quidem advertat se jurare et falsum esse quod jurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu. Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi: et ideo a crimine perjurii excusatur.

Est ergo gravius peccatum si quis solemniter juret per Evangelium quam si per Deum in communi sermone juret: tum propter scandalum; tum propter majorem deliberationem. Quibus aequaliter hinc inde pensatis, gravius est si quis per Deum jurans perjuret quam si perjuret jurans per Evangelium.

3. Door het recht zelf wordt men niet door iedere zonde eerloos. En daarom gaat het niet op, dat als iemand, die met een bevestigings-eed een onwaarheid bezweert, nog niet door het recht zelf, maar alleen in geval van aanklacht door een beslissende uitspraak eerloos wordt, hij daarom geen doodzonde doet. Maar wie onder eede plechtig belooft iets te doen, wordt daarom door het recht zelf eerder als eerloos beschouwd, omdat het na den eed aan hemzelf lag zijn eed waar te maken; en dat is bij den bevestigingseed niet het geval.

IVe ARTIKEL.

Doet hij, die aan iemand, die een meineed zweert, den eed oplegt, zonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat wie den eed aan een meineedige oplegt zonde doet. — 1. Want hij weet, dat hij ofwel waarheid bezweert, ofwel onwaarheid. Weet hij, dat hij de waarheid bezweert, dan legt hij hem zonder reden den eed op. Gelooft

---

AD TERTIUM dicendum quod non propter quodlibet peccatum mortale aliquis infamis efficitur ipso jure. Unde non sequitur, si ille qui jurat falsum juramento assertorio non est infamis ipso jure, sed solum per sententiam definitivam latam contra eum in accusatione, quod propter hoc non peccet mortaliter. Ideo autem magis reputatur infamis ipso jure qui frangit juramentum promissorium solemniter factum, quia in ejus potestate remanet, postquam juravit, ut det suo juramento veritatem: quod non contingit in juramento assertorio.

ARTICULUS IV.

Utrum peccet qui injungit juramentum ei qui perjurat.

[3: Dist. 39. art. 5. qla. 2; ad Rom. cap. 1. lect. 5.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod ille peccet qui injungit juramentum ei qui perjurat. Aut enim scit eum verum jurare, aut falsum. Si scit eum verum jurare, pro nihilo ei juramentum injungit. Si autem credit

hij, dat hij een onwaarheid bezweert, dan brengt hij hem, voor zoover hij dat kan, tot zonde. Dus men schijnt een andere in het geheel geen eed te moeten opleggen.

2. Het is van minder belang iemands eed aan te nemen dan hem den eed op te leggen. Nu schijnt het niet geoorloofd een eed van een ander aan te nemen en vooral, als hij een meineed doet; want dan schijnt hij hierin met de zonde in te stemmen. Dus schijnt men veel minder den eed van een meineedige te mogen vorderen.

3. In het *Boek Leviticus* staat (5, 1) : « *Als iemand zondigt en een meineed heeft gehoord; en getuige was, omdat hij het zelf of zag of wist, en het niet bekend heeft gemaakt, hij zal zijn schuld dragen,* » waaruit men ziet, dat wie weet, dat een ander een meineed doet, verplicht is hem te beschuldigen. Dus mag men geen eed van hem vorderen.

Maar daartegenover staat, dat zooals wie meineed doet zondigt, zoo ook wie bij valsche goden zweert. Nu mag men gebruik maken van den eed, van wie bij de valsche goden zweert, zooals Augustinus schrijft. Dus mag men den eed vorderen van wie een meineed doet.

---

eum falsum jurare, quantum est de se, inducit eum ad peccandum. Ergo videtur quod nullo modo debeat quis alicui juramentum injungere.

2. PRÆTEREA, minus est accipere juramentum ab aliquo quam juramentum injungere alicui. Sed recipere juramentum ab aliquo non videtur esse licitum, et praecipue si perjuret: quia in hoc videtur consentire peccato. Ergo videtur quod multo minus liceat exigere juramentum ab aliquo qui perjurat.

3. PRÆTEREA, dicitur Levit. 5. [v. 1] : « Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis falsum, testisque fuerit quod aut ipse vidit aut conscius est, nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam » : ex quo videtur quod aliquis sciens aliquem jurare falsum, teneatur eum accusare. Non igitur licet ab eo exigere juramentum.

SED CONTRA, sicut peccat ille qui falsum jurat, ita ille qui per falsos deos jurat (1), ut Augustinus dicit, ad Publicolam [epist. 154.]. Ergo licet juramentum exigere ab eo qui falsum jurat.

---

(1) L. add. : Sed licet uti juramento ejus qui per falsos deos jurat

LEERSTELLING. — Men schijnt onderscheid te moeten maken in den persoon, die een eed vordert van een ander. Want hij vraagt ofwel den eed uit eigen beweging voor zichzelf, ofwel voor een ander door de noodzakelijkheid, die zijn ambt hem oplegt. En als iemand als gewoon mensch voor zichzelf een eed vordert, moet men onderscheid maken, zooals Augustinus zegt: « *Want als hij niet weet, dat hij een meineed zal doen en daarom zegt: Zweer mij, om vertrouwen in hem te hebben, is het geen zonde, maar een menschelijke beproeving,* » omdat het van een zwakheid komt, waardoor een mensch twijfelt, dat een ander de waarheid zal spreken. « *En dat is het verkeerde, waarvan de Heer bij Mattheus* (5. 37) *spreekt: En wat erbij komt, is uit den booze. Weet hij echter, dat hij het gedaan heeft,* nl. het tegenovergestelde van wat hij bezweert, *en dwingt hij hem te zweren, dan is hij een moordenaar. Want hij brengt zichzelf wel door zijn meineed om, maar de ander gaf kracht aan de hand van den moordenaar.* »

Eischt iemand echter als publiek persoon een eed, zooals de loop van het recht het eischt op verzoek van een ander, dan schijnt het niet schuldig te zijn, als hij een eed vordert, hetzij hij weet, dat

---

RESPONDEO dicendum quod circa eum qui exigit ab alio juramentum, distinguendum videtur. Aut enim exigit juramentum pro seipso propria sponte: aut exigit juramentum pro alio ex necessitate officii sibi commissi. Et si quidem aliquis pro seipso exigit juramentum tamquam persona privata, distinguendum videtur, ut Augustinus dicit, in serm. de Perjuriis [serm. 28, cap. 9, 10]. « Si enim nescit eum juraturum falsum, et ideo dicit, « Jura mihi », ut fides ei fit, non est peccatum: tamen est humana tentatio », quia scilicet procedit ex quadam infirmitate, qua homo dubitat alium esse verum dicturum. Et hoc est illud juramentum (1) de quo Dominus dicit, Matth. 5. [v. 37]: « Quod amplius est, a malo est ». Si autem scit eum fecisse, scilicet contrarium ejus quod jurat, « et cogit eum jurare, homicida est. Ille enim de suo perjurio se interimit: sed iste manum interficientis impressit ».

Si autem aliquis exigat juramentum tamquam persona publica, secundum quod exigit ordo juris, ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa si

---

(2) L.: malum

hij de waarheid bezweert of de onwaarheid; want hij zelf schijnt den eed niet te vorderen, maar hij, op wiens verlangen hij dien eischt.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Deze moeilijkheid gaat uit van het geval, dat iemand voor zichzelf den eed vordert. En toch weet hij niet altijd, dat hij waarheid of onwaarheid bezweert, maar soms twijfelt hij aan het feit en gelooft, dat men de waarheid zal bezweren en vraagt dan den eed voor grootere zekerheid.

2. Zooals Augustinus schrijft, « *kan ik mij, al staat er geschreven, dat wij niet moeten zweren, niet herinneren ooit in de H. Schrift gelezen te hebben, dat wij geen eed van een ander moeten aannemen.* » Daarom zondigt wie een eed aanneemt niet, tenzij hij iemand uit eigen beweging tot een eed dwingt, waarvan hij weet, dat hij valsch zal zweren.

3. Zooals Augustinus zegt, geeft Moses in den aangehaalden tekst niet aan, wien men den meineed van een ander moet aangeven. En dus moet men het zoo opvatten, dat men het bij hen moet aangeven, « *die den meineedige meer tot voordeel dan tot nadeel kunnen zijn.* » Evenmin geeft hij de orde, waarin het bekend moet worden gemaakt, aan. En als het dus een verborgen

---

ipse juramentum exigat, sive sciat eum falsum jurare sive verum: quia non videtur ille exigere, sed ille ad cujus instantiam exigit.

AD PRIMUM ergo dicendum quod objectio illa procedit quando pro se aliquis exigit juramentum. Et tamen non semper scit eum jurare verum, vel falsum: sed quandoque dubitat de facto, et credit eum verum juraturum, et tunc ad majorem certitudinem exigit juramentum.

AD SECUNDUM dicendum quod, sicut Augustinus dicit, ad Publicolam [loc. cit.], « quamvis dictum sit ne juremus, numquam tamen me in Scripturis Sanctis legisse memini ne ab aliquo jurationem accipiamus ». Unde ille qui jurationem recipit non peccat: nisi forte quando propria sponte ad jurandum cogit eum quem scit falsum juraturum.

AD TERTIUM dicendum quod, sicut Augustinus dicit [QQ. sup. Levit. q. 1.], Moyses non expressit in praedicta auctoritate cui sit indicandum perjurium alterius. Et ideo intelligitur quod debeat indicari « talibus qui magis possunt prodesse quam obesse perjuro ». Similiter etiam non expressit quo ordine debeat manifestari. Et ideo videtur servandus ordo evange-

zonde van meineed is, schijnt men de volgorde van het Evangelie te moeten volgen; en vooral als het niemand nadeel doet, omdat in zoo'n geval de door het Evangelie aangegeven volgorde niet van kracht is, zooals vroeger (33" Kw. 7" Art.) gezegd is.

4. (Het tegenbewijs.) Om iets goeds mag men van het kwaad gebruik maken, zooals ook God het gebruikt, maar men mag een ander niet tot kwaad brengen. Daarom mag men den eed van wie al bereid is bij valsche goden te zweren aannemen, maar men mag hem er niet toe brengen bij valsche goden te zweren. — Het schijnt echter een ander geval te zijn, als iemand bij den waren God iets onwaars bezweert. Want bij zoo'n eed missen wij het goede van de betrouwbaarheid, waar men gebruik van maakt bij den eed van hem, die bij valsche goden de waarheid bezweert, zooals Augustinus schrijft. Daarom schijnt er in den eed van hem, die bij den waren God onwaarheid bezweert, geen goed te zijn, dat men gebruiken kan.

---

licus, si sit peccatum perjurii occultum: et praecipue quando non vergit in detrimentum alterius, quia in tali casu non haberet locum ordo evangelicus, ut supra dictum est [q. 33, art. 7, et q. 68, art. 1.].

Ad QUARTUM dicendum quod licet malo uti propter bonum, sicut et Deus utitur: non tamen licet aliquem ad malum inducere. Unde licet ejus qui per falsos deos jurare paratus est, juramentum recipere: non tamen licet eum inducere ad hoc quod per falsos deos juret. Alia tamen ratio videtur esse in eo qui per verum Deum falsum jurat. Quia in tali juramento deest bonum fidei, qua utitur aliquis in juramento illius qui verum per falsos deos jurat, ut Augustinus dicit, ad Publicolam. Unde in juramento ejus qui falsum per verum Deum jurat, non videtur esse aliquod bonum quo uti liceat.

NEGEN EN NEGENTIGSTE KWESTIE.

OVER DE HEILIGSCHENNIS.

(Vier Artikelen.)

Vervolgens moeten wij de tot de ongodsdienstigheid behoorende gebreken behandelen, waardoor men een gemis aan eerbied voor heilige zaken toont; en wel ten eerste de heiligschennis, ten tweede de simonie.

Over het eerste stellen wij ons vier vragen:

1. Wat is heiligschennis?
2. Is dit een bijzonder soort zonde?
3. Over de soorten van heiligschennis.
4. Over de straf voor heiligschennis.

Ie ARTIKEL.

Is heiligschennis het misbruiken van een heilige zaak?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat heiligschennis niet het

QUAESTIO XCIX.

DE SACRILEGIO, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de vitiis ad religiositatem (1) pertinentibus quibus rebus sacris irreverentia exhibetur. Et primo, de sacrilegio; secundo, de simonia.

Circa primum quaeruntur quatuor: 1. Quid sit sacrilegium. — 2. Utrum sit speciale peccatum. — 3. De speciebus sacrilegii. — 4. De poena sacrilegii.

ARTICULUS I.

Utrum sacrilegium sit sacrae rei violatio.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod sacrilegium non sit « sacrae

(1) L.: irreligiositatem

misbruiken van een heilige zaak is. — 1. Want in de *Decretaliën* staat: « *Zij begaan heiligschennis, die over het oordeel van den vorst redetwisten, twijfelend of hij, die door den vorst uitgekozen is, die eer waardig is.* » Dit nu schijnt met geen enkele heilige zaak te maken te hebben. Dus sluit heiligschennis geen misbruik van een heilige zaak in.

2. Op dezelfde plaats wordt gezegd, dat als iemand toelaat, dat de Joden openbare ambten bekleeden, « *de straf van uitbanning als tegenover een heiligschenner wordt uitgesproken.* » Nu schijnen de openbare ambten niet tot de heilige zaken te behooren. Dus schijnt heiligschennis niet het misbruiken van iets heiligs in te sluiten.

3. Gods kracht is grooter dan die van een mensch. Nu krijgen heilige zaken hun heiligheid van God. Dus kunnen zij door menschen niet misbruikt worden. En zoo schijnt heiligschennis niet het misbruiken van iets heiligs te zijn.

Maar daartegenover staat, dat Isidorus zegt, dat « *men van heiligschenner spreekt als van wie het heilige uitzoekt, d. w. z. steelt.* »

---

rei violatio ». Dicitur enim 17, q. 4, [in app. Grat. ad can. Si quis suadente]: « Committunt sacrilegium qui de principis judicio disputant, dubitantes an is dignus sit honore quem princeps elegerit ». Sed hoc ad nullam rem sacram pertinere videtur. Ergo sacrilegium non importat sacrae rei violationem.

2. PRÆTEREA, ibidem [can. Constituit.] subditur quod si quis permiserit Judaeos officia publica exercere, « velut in sacrilegum excommunicatio proferatur ». Sed officia publica non videntur ad aliquod sacrum pertinere. Ergo videtur quod sacrilegium non importet violationem alicujus sacri.

3. PRÆTEREA, major est virtus Dei quam virtus hominis. Sed res sacrae a Deo sanctitatem obtinent. Ergo non possunt per homines violari. Et ita sacrilegium non videtur esse sacrae rei violatio.

SED CONTRA est quod Isidorus dicit, in lib. 10 Etym. [ad lit. S], quod « sacrilegus dicitur ab eo quod sacra legit, idest furatur ».

LEERSTELLING. — Zooals uit het vroeger gezegde blijkt (I-II. 101e Kw. 4e Art.), noemt men iets heilig, omdat het het eeren van God als doel heeft. Zooals iets nu goed wordt door op een goed doel te worden gericht, zoo wordt iets, omdat het het eeren van God als doel krijgt, iets goddelijks en moet men er eerbied voor hebben, die dan weer tot God wordt herleid. En daarom valt alles, wat onder oneerbiedigheid voor heilige zaken valt, onder onrecht tegenover God en heeft zoo den aard van heiligschennis.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Volgens den Wijsgeer is wat voor geheel het volk goed is, iets goddelijks. En daarom werden ouddijds de bestuurders van de staat divini genoemd, als dienaars van de goddelijke voorzienigheid naar het woord uit het *Boek der Wijsheid* (6. 5) : « *Al waart gij dienaars van zijn rijk, gij hebt niet goed recht gesproken.* » En zoo noemt men door den naam ruimer te nemen, dat wat onder eerbied voor den vorst valt, nl. redetwisten over zijn oordeel of men het moet volgen, krachtens een soort gelijkheid heiligschennis.

2. Het christenvolk is door het geloof en Christus' Sacramenten geheiligd volgens den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (6. 11) :

RESPONDEO dicendum quod, sicut ex supra dictis patet [1-2, q. 101. art. 4], sacrum dicitur aliquid ex eo quod ad divinum cultum ordinatur. Sicut autem ex eo quod aliquid ordinatur in finem bonum, sortitur rationem boni; ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam divinum, et sic ei quaedam reverentia debetur quae refertur in Deum. Et ideo omne illud quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei pertinet, et habet sacrilegii rationem.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, secundum Philosophum in 1 Ethic. [cap. 2, n. 8] bonum commune gentis est quoddam divinum. Et ideo antiquitus rectores reipublicae divini vocabantur, quasi divinae providentiae ministri: secundum illud Sap. 6. [v. 5] : « Cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis ». Et sic, per quamdam nominis extensionem, illud quod pertinet ad irreverentiam principis, scilicet disputare de ejus judicio, an oporteat ipsum sequi, secundum quamdam similitudinem sacrilegium dicitur.

AD SECUNDUM dicendum quod populus christianus per fidem et sacramenta Christi sanctificatus est: secundum illud 1 ad Cor. 6. [v. 11] : « Sed

« *Maar gij zijt gereinigd, gij zijt geheiligd.* » En daarom zegt de *Eerste Brief van Petrus* (2. 9) : «*Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilig volk, een aangeworven volk.* » En wat dus een beleediging voor het christenvolk is, dat nl. ongeloovigen aan het hoofd ervan worden gesteld, valt onder oneerbiedigheid voor een heilige zaak. En dus is het redelijk het heiligschennis te noemen.

3. Geweld aandoen wordt hier breed genomen voor iedere oneerbiedigheid of eerroof. Zooals echter « *de eer komt van wie eert, niet van wie geëerd wordt,* » zooals in de *Ethica* staat, zoo komt ook de oneerbiedigheid van wie zich zoo gedraagt, ook als hij dengene, tegenover wien hij oneerbiedig is, in niets schade toebrengt. Want hij doet voor zoover hij kan het heilige ding geweld aan, ook al wordt dit niet beschadigd.

IIe ARTIKEL.

Is heiligschennis een bijzonder soort zonde?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat heiligschennis geen bijzonder soort zonde is. — 1. Want in de *Decretaliën* staat:

---

abluti estis, sed sanctificati estis ». Et ideo 1 Petr. 2. [v. 9] dicitur: « Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis ». Et ideo id quod fit in injuriam populi christiani, scilicet quod infideles ei praeficiantur, pertinet ad irreverentiam sacrae rei. Unde rationabiliter sacrilegium dicitur.

AD TERTIUM dicendum quod violatio hic large dicitur quaecumque irreverentia vel exhonoratio. Sicut autem honor est in honorante, non autem in eo qui honoratur », ut dicitur in 1 Ethic. [cap. 5.], ideo etiam irreverentia est in eo qui irreverenter se habet, quamvis etiam nihil noceat ei cui irreverentiam exhibet. Quantum ergo est in ipso, rem sacram violat, licet illa in se non violetur.

ARTICULUS II.

Utrum sacrilegium sit peccatum speciale.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod sacrilegium non sit peccatum speciale. Dicitur enim 17, q. 4, [in app. Grat. ad can. Si quis sua-

« *Zij begaan heiligschennis, die ofwel door onwetendheid iets tegen de heiligheid van de goddelijke Wet doen of haar door onachtzaamheid breken of overtreden.* » Nu doet men dat door iedere zonde, want een zonde is « *een daad of woord of begeerte tegen Gods Wet,* » zooals Augustinus zegt. Dus is heiligschennis een algemeen soort van zonde.

2. Geen bijzondere soort zonde valt onder meerdere soorten. Nu valt heiligschennis onder meerdere soorten van zonde, b. v. onder moord, als iemand een priester doodt, of onkuischheid, als iemand een gewijde maagd verkracht of een andere vrouw op een heilige plaats, of onder diefstal, als iemand een heilige zaak steelt. En dus is het geen bijzonder soort zonde.

3. Ieder bijzonder soort zonde komt gescheiden van andere zonden voort, zooals de Wijsgeer van de bijzondere onrechtvaardigheid zegt. Nu schijnt heiligschennis niet zonder andere zonden voor te komen, maar soms gaat zij met diefstal, soms met moord samen, zooals boven is gezegd. Dus is zij geen bijzondere soort zonde.

Maar daartegenover staat, dat zij tegenover een bijzondere

---

dente]: « Committunt sacrilegium qui in divinae legis sanctitatem aut nesciendo committunt, aut negligendo violant et offendunt ». Sed hoc fit per omne peccatum: nam « peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei, ut Augustinus dicit 22 contra Faustum [cap. 27.]. Ergo sacrilegium est generale peccatum.

2. PRÆTEREA, nullum speciale peccatum continetur sub diversis generibus peccatorum. Sed sacrilegium sub diversis generibus peccatorum continetur: puta sub homicidio, si quis sacerdotem occidat; sub luxuria, si quis virginem sacratam violet, vel quamcumque mulierem in loco sacro; sub furto, si quis rem sacram furatus fuerit. Ergo sacrilegium non est speciale peccatum.

3. PRÆTEREA, omne speciale peccatum invenitur distinctum ab aliis peccatis: ut de injustitia speciali Philosophus dicit, in 5 Ethicor. [cap. 2.]. Sed sacrilegium non videtur inveniri absque aliis peccatis, sed quandoque conjungitur furto, quandoque homicidio, ut dictum est [in arg. praec.]. Non ergo est speciale peccatum.

SED CONTRA est, quod opponitur speciali virtuti, scilicet religioni, ad

deugd staat, nl. tegenover de godsdienstigheid, die het eer betoonen aan God en het goddelijke als taak heeft. Dus is zij een bijzonder soort van zonde.

LEERSTELLING. — Waar men een bijzondere gebrekkigheid vindt, daar moet een bijzonder soort zonde zijn, omdat men den aard van ieder ding in zijn formeele natuur zoekt, maar niet in de stof, waaruit het gemaakt of den drager, waarin het is. Nu is er een bijzonder soort tekort in de heiligschennis, omdat men nl. door oneerbiedigheid van een heilig ding misbruik maakt. En dus is het een bijzonder soort zonde.

En zij staat tegenover de godsdienstigheid. Want zooals Damascenus zegt, « *wordt het purper, als het een kleed van den koning geworden is, geëerd en verheerlijkt, en als iemand het doorsteekt, wordt hij met den dood gestraft,* » alsof hij iets tegen den koning beging. Daarom handelt iemand, als hij een heilige zaak misbruikt, daardoor alleen al tegen de eerbied tegenover God en zondigt zoo door ongodsdienstigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Men zegt, dat zij tegen de heiligheid van Gods Wet zondigen, die haar bestrijden,

---

quam pertinet revereri Deum et divina. Ergo sacrilegium est speciale peccatum.

RESPONDEO dicendum quod ubicumque invenitur specialis ratio deformitatis, ibi necesse est quod sit speciale peccatum: quia species cujuslibet rei praecipue attenditur secundum rationem formalem ipsius, non autem secundum materiam vel subjectum. In sacrilegio autem invenitur specialis ratio deformitatis: qua scilicet violatur res sacra per aliquam irreverentiam. Et ideo est speciale peccatum.

Et opponitur religioni. Sicut enim Damascenus dicit, in lib. 4. [Orthod. Fid., cap. 3.], « purpura, regale indumentum facta, honoratur et glorificatur: et si quis hanc perforaverit, morte damnatur », quasi contra regem agens. Ita etiam si quis rem sacram violat, ex hoc ipso contra Dei reverentiam agit, et sic per irreligiositatem peccat.

AD PRIMUM ergo dicendum quod illi dicuntur sacrilegium in divinae legis sanctitatem committere qui legem Dei impugnant: sicut haeretici et

zooals ketters en zij die vloeken. Omdat zij niet in God gelooven, begaan zij de zonde van ongeloof; maar in zoover zij de woorden van Gods Wet een verkeerde beteekenis geven, bedrijven zij een heiligschennis.

2. Er is niets op tegen, dat men een bijzondere reden van zondigheid in meerdere soorten van zonden vindt, in zoover meerdere soorten van zonde op het doel van een zonde worden gericht; zooals men het ook bij de deugden ziet gebeuren, die door een andere deugd worden beheerscht. En zoo bedrijft hij, die door welke soorten van zonden ook iets tegen de aan heilige dingen verschuldigde eerbied doet, formeel heiligschennis, al zijn er ook materieel genomen meerdere soorten van zonden.

3. Soms bedrijft men los van andere zonden heiligschennis, wanneer een daad als eenig gebrek heeft, dat men een heilige zaak misbruikt, b. v. als een rechter iemand uit een heilige plaats laat weghalen, dien hij rechtens op andere plaatsen zou kunnen gevangen nemen.

---

blasphemi. Qui ex hoc quod non credunt, incurrunt infidelitatis peccatum: ex hoc vero quod divinae legis verba pervertunt, sacrilegium incurrunt.

Ad SECUNDUM dicendum quod nihil prohibet unam specialem rationem peccati in pluribus peccatorum generibus inveniri, secundum quod diversa peccata ad finem unius peccati ordinantur: prout etiam in virtutibus apparet quibus imperatur ab una virtute. Et hoc modo quocumque genere peccati aliquis faciat contra reverentiam debitam sacris rebus, sacrilegium formaliter committit, licet materialiter sint ibi diversa genera peccatorum.

Ad TERTIUM dicendum quod sacrilegium interdum invenitur separatum ab aliis peccatis, eo quod actus non habet aliam deformitatem nisi quasi res sacra violatur: puta si quis judex capiat (1) aliquem de loco sacro, quem in aliis locis licite capere posset.

---

(1) L.: rapiat

III[e] ARTIKEL.

Onderscheidt men naar de heilige dingen meerdere soorten heiligschennis?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men de soorten van heiligschennis niet naar de heilige dingen onderscheidt. — 1. Want materieel verschil geeft geen soortverschil, als er dezelfde formeele aard is. Nu schijnt er bij het misbruiken van alle heilige dingen formeel dezelfde reden van zondigheid te zijn, en het verschil is alleen maar materieel. Dus geeft dat geen verschillende soorten van heiligschennis.

2. Het schijnt niet mogelijk, dat dingen van soort verschillen en toch van dezelfde soort zijn. Nu zijn moord en diefstal en ongeoorloofd geslachtelijk verkeer verschillende soorten van zonden. Dus kunnen zij niet in een soort heiligschennis gevonden worden. En zoo schijnt men de soorten heiligschennis naar de verschillende soorten van andere zonden te moeten onderscheiden en niet naar het verschil in heilige zaken.

3. Onder heilige zaken worden ook de heilige personen

ARTICULUS III.

Utrum species sacrilegii distinguantur secundum res sacras.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod species sacrilegii non distinguantur secundum res sacras. Materialis enim diversitas non diversificat speciem, si sit eadem ratio formalis. Sed in violatione quarumcumque rerum sacrarum videtur esse eadem ratio formalis peccati, et quod non sit diversitas nisi materialis. Ergo per hoc non diversificantur sacrilegii species.

2. PRÆTEREA, non videtur esse possibile quod aliqua sunt ejusdem speciei, et cum hoc differant specie (1). Sed homicidium et furtum et illicitus concubitus sunt diversae species peccatorum. Ergo non possunt convenire in una specie sacrilegii. Et ita videtur quod sacrilegii species distinguantur secundum diversas species aliorum peccatorum, et non secundum diversitatem rerum sacrarum.

3. PRÆTEREA, inter res sacras connumerantur etiam personae sacrae.

(1) L.: et tamen specie differant

gerekend. Als er nu een soort heiligschennis was, waarin een heilig persoon werd geschonden, dan zou daaruit volgen, dat alle zonden, die een heilig persoon bedrijft, heiligschennis zouden zijn; omdat de persoon van den zondaar door iedere zonde geschonden wordt. Dus rekent men de soorten van heiligschennis niet af naar de heilige zaken.

Maar daartegenover staat, dat daden en hebbelijkheden naar hun voorwerp worden onderscheiden. Nu is zooals werd gezegd (1e Art.) een heilige zaak het voorwerp van de heiligschennis. Dus worden de soorten heiligschennis naar het verschil in heilige zaken onderscheiden.

LEERSTELLING. — Zooals werd gezegd, bestaat de zonde van heiligschennis hierin, dat iemand zich oneerbiedig gedraagt tegenover heilige zaken. Nu heeft een heilige zaak om haar heiligheid recht op eerbied. En dus moet men naar de verschillende soort van heiligheid der heilige zaken, waartegenover men oneerbiedig is, de soorten heiligschennis onderscheiden; en een heiligschennis is erger, naarmate de heilige zaak, waartegen men zondigt, heiliger is.

Nu wordt heiligheid toegekend aan heilige personen die nl. aan

---

Si ergo una species sacrilegii esset qua violatur persona sacra, sequeretur quod omne peccatum quod persona sacra committeret, esset sacrilegium: quia per quodlibet peccatum violatur persona peccantis. Non ergo species sacrilegii accipiuntur secundum res sacras.

SED CONTRA est quod actus et habitus distinguuntur secundum objecta. Sed res sacra est objectum sacrilegii, ut dictum est [art. 1. huj. q.]. Ergo species sacrilegii distinguuntur secundum differentiam rerum sacrarum.

RESPONDEO dicendum quod, sicut dictum est [ibid.], peccatum sacrilegii in hoc consistit quod aliquis irreverenter se habet ad rem sacram. Debetur autem reverentia rei sacrae ratione sanctitatis. Et ideo secundum diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum quibus irreverentia exhibetur, necesse est quod sacrilegii species distinguantur: tanto enim sacrilegium est gravius quanto res sacra in quam peccatur majorem obtinet sanctitatem.

Attribuitur autem sanctitas et personis sacris idest divino cultui dedicatis,

het eeren van God zijn toegewijd, en aan geheiligde plaatsen en aan eenige andere heilige zaken. Ook heeft de heiligheid van een plaats de heiligheid van de personen als doel, die in de heilige plaats God eer betoonen; want in het *Tweede Boek van de Machabeën* staat (5. 19) : « *God koos niet het volk om de plaats, maar de plaats om het volk.* » En zoo is de heiligschennis, waardoor men tegen een gewijden persoon zondigt, een zwaardere zonde dan die, waardoor men tegen een heilige plaats zondigt. In beide soorten heiligschennis zijn er nog verschillende graden naar het verschil in personen en heilige plaatsen.

Ook heeft nog de derde soort heiligschennis, die men tegenover een heilige zaak begaat, verschillende trappen naar het verschil in heilige zaken. Bovenaan staan daaronder de Sacramenten zelf, waardoor de mensch wordt geheiligd; en het voornaamste daaronder is het Sacrament van de Eucharistie, dat Christus zelf bevat. En daarom is de tegen dit Sacrament gepleegde heiligschennis de zwaarste van allen. Na de Sacramenten echter komen op de tweede plaats de geconsacreerde vaten voor het ontvangen van de Sacramenten, en de heilige beelden en relieken van heiligen, waarin in zekeren zin de personen zelf van de heiligen worden geëerd en onteerd. Dan wat tot de versiering van kerk en bedienaars behoort. Dan wat dient tot het onderhoud van de bedienaars,

---

et locis sacris, et rebus quibusdam aliis sacris. Sanctitas autem loci ordinatur ad sanctitatem hominis, qui in loco sacro cultum Deo exhibet: dicitur enim 2 Machab. 5. [v. 19] : « Non propter locum gentem sed propter gentem Dominus locum elegit ». Et ideo gravius peccatum est sacrilegium quo peccatur contra personam sacram. Sunt tamen in utraque sacrilegii specie diversi gradus, secundum differentiam personarum et locorum sacrorum.

Similiter etiam et tertia species sacrilegii, quae circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus, secundum differentiam rerum sacrarum. Inter quas summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur: quorum praecipuum est Eucharistiae sacramentum, quod continet ipsum Christum. Et ideo sacrilegium quod contra hoc sacramentum committitur gravissimum est inter omnia. Post sacramenta autem, secundum locum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem; et ipsae imagines sacrae, et reliquiae sanctorum, in quibus quodammodo ipsae personae sanctorum venerantur et dehonorantur. Deinde ea quae pertinent ad ornatum Ecclesiae et ministrorum. Deinde ea quae sunt deputata ad susten-

of het onroerend of roerend goed is. Wie nu tegen welk van de genoemde dingen ook zondigt, begaat een zonde van heiligschennis.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Bij alle genoemde dingen is er niet dezelfde soort van heiligheid. En daarom is het verschil tusschen de heilige zaken niet alleen een materieel, maar ook een formeel verschil.

2. Er is niets op tegen, dat twee dingen in een opzicht van hetzelfde, en onder een ander van verschillend soort zijn: zooals Socrates en Plato in het dier-zijn een van soort, en in het gekleurd zijn van verschillende soort zijn, in de veronderstelling dat de een blank en de ander zwart is. En zoo is het mogelijk, dat twee zonden naar de materieele daad van soort verschillen, maar tot hetzelfde soort behooren om een formeele soort van heiligschennis, b. v. als iemand een kloosterzuster mishandelt door geeseling of geslachtelijke gemeenschap.

3. Iedere door een heilig persoon bedreven zonde is wel materieel genomen en op bijkomstige manier heiligschennis, zoodat Hieronymus zegt, dat « *beuzelpraat in den mond van een priester heiligschennis of gevloek is.* » Maar formeel en in eigenlijken zin

---

tationem ministrorum, sive sint mobilia sive immobilia. Quicumque autem contra quodcumque praedictorum peccat, crimen sacrilegii incurrit.

AD PRIMUM ergo dicendum quod non est in omnibus praedictis eadem ratio sanctitatis. Et ideo differentia sacrarum rerum non solum est differentia materialis, sed formalis.

AD SECUNDUM dicendum quod nihil prohibet aliqua duo esse secundum aliquid unius speciei, et secundum aliud diversarum: sicut Socrates et Plato conveniunt in specie animalis, differunt autem in specie colorati, si unus sit albus et alius niger. Et similiter etiam possibile est aliqua duo peccata differre specie secundum materiales actus, convenire autem in specie secundum unam rationem formalem sacrilegii: puta si quis sanctimonialem violaverit verberando, vel concumbendo.

AD TERTIUM dicendum quod omne peccatum quod sacra persona committit, materialiter quidem et quasi per accidens est sacrilegium: unde Hieronymus [Bernard., lib. 2. de Considerat. cap. 13.] dicit, quod « nugae in ore sacerdotis sacrilegium sunt vel blasphemia ». Formaliter

is alleen die zonde van een heilig persoon heiligschennis, die rechtstreeks tegen haar heiligheid ingaat, b. v. overspel van een God gewijde maagd; en hetzelfde gaat in andere gevallen op.

IVe ARTIKEL.

Moet de straf voor heiligschennis in een geldboete bestaan?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat heiligschennis niet met een geldboete moet worden bestraft. — 1. Want een geldboete wordt gewoonlijk niet voor een misdaad opgelegd. Nu is heiligschennis een misdaad en wordt daarom volgens de burgerlijke wetten met den dood gestraft. Dus moet heiligschennis niet met een geldboete worden gestraft.

2. Dezelfde zonde moet niet dubbel worden bestraft volgens *Nahum* (1. 9) : « *Er zal geen dubbel ongeluk komen.* » Nu staat de straf van excommunicatie op heiligschennis; en wel de groote, als men een heilig persoon geweld aandoet of een kerk verbrandt of vernielt; en de kleinere bij andere heiligschennissen. Dus moet heiligschennis niet met geldboete worden gestraft.

---

autem et proprie illud solum peccatum sacrae personae sacrilegium est quod agitur directe contra ejus sanctitatem: puta si virgo Deo dicata fornicetur; et ideo ratio est in aliis.

ARTICULUS IV.

Utrum poena sacrilegii debeat esse pecuniaria.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod poena sacrilegii non debeat esse pecuniaria. Poena enim pecuniaria non solet imponi pro culpa criminali. Sed sacrilegium est culpa criminalis: unde capitali sententia punitur secundum leges civiles. Ergo sacrilegium non debet puniri poena pecuniaria.

2. PRÆTEREA, idem peccatum non debet duplici poena puniri: secundum illud Nahum. 1. [v. 9] : « Non consurget duplex tribulatio ». Sed poena sacrilegii est excommunicatio: major quidem si violentia inferatur in personam sacram, vel si aliquis incendat vel frangat ecclesiam; minor autem in aliis sacrilegiis. Ergo non debet sacrilegium puniri poena pecuniaria.

3. De Apostel zegt in den *Eersten Brief aan de Thessalonicensen* (2. 5): « *Wij hebben geen aanleiding tot gierigheid gegeven.* » Nu schijnt het een aanleiding tot gierigheid te zijn, als men een geldboete eischt voor het misbruiken van een heilige zaak. Dus schijnt een dergelijke boete niet bij heiligschennis te passen.

Maar daartegenover staat de *Decretaal:* « *Als iemand hardnekkig of trotsch zijn voortvluchtigen slaaf met geweld uit het voorportaal van de kerk wegsleurt, betale hij 900 goudstukken.* » En later volgt daarop: « *Bevindt men, dat iemand schuldig is aan heiligschennis, dan betale hij 30 ponden gekeurd fijn zilver.* »

LEERSTELLING. — Bij het opleggen van straf moet men op twee dingen letten. En wel ten eerste op de evenredigheid, opdat de straf rechtvaardig zal zijn, dat een mensch nl. « *getroffen zal worden in datgene, waarin hij zondigt,* » zooals in het *Boek der Wijsheid* (11. 17) staat. En zoo is voor een heiligschenner, die het heilige beleedigt, de excommunicatie, waardoor hij van het heilige wordt geweerd, een geschikte straf. — Op de tweede plaats moet men echter op het nut letten; want straffen worden als een geneesmiddel opgelegd, opdat de menschen erdoor afgeschrikt

---

3. PRÆTEREA, Apostolus dicit, 1 ad Thessal. 2. [v. 5]: « Non fuimus aliquando in occasione avaritiae ». Sed hoc videtur ad occasionem avaritiae pertinere quod poena pecuniaria exigatur pro violatione rei sacrae. Ergo non videtur talis esse conveniens sacrilegii poena.

SED CONTRA est quod dicitur 17, q. 4, [can. Si quis contumax]: « Si quis contumax vel superbus fugitivum servum de atrio ecclesiae per vim extraxerit, nongentos solidos componat ». Et ibidem postea subditur [can. Quisquis inventus]: « Quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, triginta libras examinati argenti purissimi componat ».

RESPONDEO dicendum quod in poenis infligendis duo sunt consideranda. Primo quidem, aequalitas, ad hoc quod poena sit justa: ut scilicet « in quo quis peccat, per hoc torqueatur », ut dicitur Sap. 11. [v. 17]. Et hoc modo conveniens poena sacrilegi, qui sacris injuriam infert, est excommunicatio, per quam a sacris arcetur. Secundo autem consideratur utilitas: nam poenae quasi medicinae quaedam infliguntur, ut his territi homines a

ophouden te zondigen. Nu schijnt een heiligschenner, die geen eerbied voor het heilige heeft, niet voldoende van het zondigen te worden afgehouden door het feit, dat het heilige, waar hij niet om geeft, hem verboden wordt. En dus wordt volgens de menschelijke wetten de doodstraf toegepast, maar volgens het oordeel van de Kerk, die den dood van het lichaam niet als vonnis uitspreekt, wordt een geldboete opgelegd, opdat de menschen ten minste door tijdelijke straffen van heiligschennis worden afgehouden.

ANTWCORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. De Kerk straft niet met den dood van het lichaam, maar in plaats daarvan met de excommunicatie.

2. Men moet een dubbele straf opleggen, als iemand door één onvoldoende van het zondigen wordt afgehouden. En zoo moet men behalve de excommunicatie nog een andere tijdelijke straf opleggen om de menschen, die het geestelijke verachten, in toom te houden.

3. Als men straf zou vorderen zonder redelijken grond, zou dat onder de aanleidingen tot hebzucht schijnen te vallen. Maar als het wordt gevorderd om de menschen te verbeteren, heeft het duidelijk nut. En zoo geeft het geen aanleiding tot hebzucht.

---

peccato desistant. Sacrilegus autem, qui sacra non reveretur, non sufficienter videtur a peccando arceri per hoc quod sacra ei interdicuntur, de quibus non curat. Et ideo secundum leges humanas adhibetur capitalis poena; secundum vero Ecclesiae statuta, quae mortem corporalem non infligit, adhibetur poena pecuniaria: ut saltem poenis temporalibus homines a sacrilegiis revocentur.

AD PRIMUM ergo dicendum quod Ecclesia mortem corporalem non infligit: sed loco ejus infligit excommunicationem.

AD SECUNDUM dicendum quod necesse est duas poenas adhiberi quando per unam non sufficienter revocatur aliquis a peccando. Et ideo oportuit supra poenam excommunicationis adhiberi aliquam temporalem poenam, ad coercendum homines qui spiritualia contemnunt.

AD TERTIUM dicendum quod si pecunia exigeretur absque rationabili causa, hoc videretur ad occasionem avaritiae pertinere. Sed quando exigitur ad hominis correctionem, habet manifestam utilitatem. Et ideo non pertinet ad occasionem avaritiae.

HONDERDSTE KWESTIE.

OVER DE SIMONIE.

(Zes Artikelen.)

Vervolgens moeten wij de simonie behandelen, waarover wij ons zes vragen stellen:

1. Wat is simonie?
2. Is het zonde geld aan te nemen voor de Sacramenten?
3. Mag men geld aannemen voor geestelijke handelingen?
4. Mag men wat met het geestelijke in verband staat verkoopen?
5. Komt alleen bij een geldgeschenk simonie voor, of ook door iets, wat men door woorden of dienstwilligheid geeft?
6. Over de straf van hem, die simonie heeft gepleegd.

QUAESTIO C.

DE SIMONIA, IN SEX ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de simonia.

Et circa hoc quaeruntur sex: 1. Quid sit simonia. — 2. Utrum liceat pro sacramentis pecuniam accipere. — 3. Utrum liceat accipere pecuniam pro spiritualibus actibus. — 4. Utrum liceat vendere ea quae sunt spiritualibus annexa. — 5. Utrum solum munus a manu faciat simoniacum, an etiam munus a lingua et ab obsequio. — 6. De poena simoniaci.

I^e ARTIKEL.

Is simonie het in ernst willen koopen en verkoopen van geestelijke dingen en wat daarmee in verband staat?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat simonie niet is het *ernstig willen koopen en verkoopen van geestelijke zaken en wat daarmee verband houdt.* — 1. Want de simonie is een ketterij, omdat het recht immers zegt: « *Beter nog te verdragen is de ketterij van Macedonius en die met hem den H. Geest bestrijden, dan die van de bedrijvers van simonie. Want de eersten zeggen in hun dwaasheid, dat de H. Geest een schepsel is en dienaar van den Vader en den Zoon; maar de anderen maken dienzelfden H. Geest hun dienaar. Want iedere heer verkoopt als hij wil wat hij bezit; hetzij een dienaar, hetzij een ander stuk bezitting.* » Nu ligt de ongeloovigheid niet in den wil, maar veeleer evenals het geloof in het verstand, zooals uit het gezegde (10^e Kw. 2^e Art.) blijkt. Dus moet men de simonie niet omschrijven door den wil erin op te nemen.

ARTICULUS I.

Utrum simonia sit studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum.

[4. Dist. 25. q. 3. art. 1. qla. 1.].

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod simonia non sit « studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum ». Simonia enim est haeresis quaedam: dicitur enim 1, q. 1 [can. Eos qui per pecunias]: « Tolerabilior est Macedonii, et eorum qui circa ipsum sunt Sancti Spiritus impugnatorum, impia haeresis quam simoniacorum. Illi enim creaturam, et servum Dei Patris et Filii, Spiritum Sanctum delirando fatentur: isti vero eumdem Spiritum Sanctum efficiunt servum suum. Omnis enim dominus quod habet, si vult, vendit: sive servum, sive aliquid aliud eorum quae possidet ». Sed infidelitas non consistit in voluntate, sed magis in intellectu, sicut et fides, ut ex supra dictis patet [q. 10. art. 2.]. Ergo simonia non debet per voluntatem definiri.

2. Met zekere bedoeling zondigen is uit slechtheid zondigen; en dat is een zonde tegen den H. Geest. Als dus simonie de ernstige wil om te zondigen is, volgt daaruit, dat het altijd een zonde tegen den H. Geest is.

3. Niets is meer geestelijk dan het hemelrijk. Nu mag men het hemelrijk koopen, want Gregorius zegt: « *Het hemelrijk kost zooveel als gij bezit.* » Dus is simonie niet: iets geestelijks willen koopen.

4. De naam simonie is aangenomen om Simon den Toovenaar, van wien wij in de *Handelingen der Apostelen* (8. 18) lezen, dat « *hij de Apostelen geld aanbood* » om geestelijke macht te koopen, « *opdat* nl. *allen, waaraan hij de handen zou opleggen, den H. Geest zouden ontvangen.* » Nu lezen wij echter niet, dat hij iets wilde verkoopen. Dus is simonie niet iets geestelijks willen verkoopen.

5. Behalve koopen en verkoopen zijn er veel andere vrijwillige manieren om handel te drijven, zooals ruilen en verrekenen. Dus schijnt de omschrijving van de simonie onvolledig.

6. Alles, wat met het geestelijke in verband staat, is geestelijk. Het is dus overbodig erbij te voegen: of wat met het geestelijke in verband staat.

---

2. PRÆTEREA, studiose peccare est peccare ex malitia, quod est peccare in Spiritum Sanctum. Si ergo simonia est studiosa voluntas peccandi, sequitur quod semper sit peccatum in Spiritum Sanctum.

3. PRÆTEREA, nihil est magis spirituale quam regnum coelorum. Sed licet emere regnum coelorum: dicit enim Gregorius, in quadam homilia [sc. 5. in Evang.]: « Regnum coelorum tantum valet quantum habes ». Ergo non est simonia velle emere aliquid spirituale.

4. PRÆTEREA, nomen simoniae a Simone mago acceptum est, de quo legitur Act. 8. [v. 18, 19], quod « obtulit Apostolis pecuniam » ad spiritualem potestatem emendam, « ut, scilicet, quibuscumque manus imponeret, reciperent Spiritum Sanctum ». Non autem legitur quod aliquid voluerit vendere. Ergo simonia non est voluntas vendendi aliquid spirituale.

5. PRÆTEREA, multae aliae sunt voluntariae commutationes praeter emptionem et venditionem: sicut permutatio, et transactio. Ergo videtur quod insufficienter definiatur simonia.

6. PRÆTEREA, omne quod est spirituali annexum est spirituale. Superflue ergo additur: « vel spirituali annexum ».

7. Volgens sommigen kan de Paus geen simonie bedrijven. Toch kan hij wel iets geestelijks koopen of verkoopen. Dus is simonie niet de wil om iets geestelijks of wat ermee in verband staat te koopen of te verkoopen.

Maar daartegenover staat, wat Gregorius zegt: « *Dat het koopen en verkoopen van een altaar of tienden of de gaven van den H. Geest de ketterij der simonie is, is geen geloovige onbekend.* »

LEERSTELLING. — Uit het bovengezegde (I-II. 18e Kw. 2e Art.) blijkt, dat een daad uiteraard slecht is, omdat haar voorwerp iets verbodens is. Nu is een geestelijke zaak iets, wat geen voorwerp van koop of verkoop mag zijn; en dat om drie redenen. Ten eerste, omdat geen aardsche prijs tegen een geestelijke zaak kan opwegen, zooals in het *Boek der Spreuken* (3. 15) van de wijsheid wordt gezegd: « *Zij is kostbaarder dan alle rijkdom; en niets van alles, wat men verlangt, kan ermee vergeleken worden.* » En daarom veroordeelde Petrus den grond van Simon's slechtheid, toen hij zei: « *Uw geld zij met U ten verderve; omdat gij dacht Gods gaven door geld te kunnen bezitten.* » (*Handel.* 8. 20) Ten tweede, omdat datgene rechtens verkocht kan worden, waarvan

---

7. PRÆTEREA, Papa, secundum quosdam, non potest committere simoniam. Potest autem emere vel vendere aliquid spirituale. Ergo simonia non est voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum.

SED CONTRA est quod Gregorius dicit, in Registro [ut hab. can. Presbyter q. 1; q. 3. can. Altare]: « Altare vel decimas vel Spiritum Sanctum emere vel vendere simoniacam haeresim esse nullus fidelium ignorat ».

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [1-2. q. 18. art. 2], actus aliquis est malus ex genere eo quod cadit super materiam indebitam. Emptionis autem et venditionis est materia indebita res spiritualis, triplici ratione. Primo quidem, quia res spiritualis non potest aliquo terreno pretio compensari: sicut de sapientia dicitur Proverb. 3. [v. 15]: « Pretiosior est cunctis opibus: et omnia quae desiderantur huic non valent comparari ». Ideo etiam Petrus, in ipsa sui radice Simonis pravitatem condemnans [Act. 8. v. 20] dixit: « Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam

de verkooper de bezitter is, zooals uit den boven aangehaalden tekst blijkt. Nu is een prelaat der Kerk geen bezitter, maar de uitdeeler van de geestelijke goederen naar het woord uit den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (4. 1) : « *Laat men ons dus zoo beschouwen, als dienaars van Christus en uitdeelers van Gods geheimen.* » Ten derde, omdat het verkoopen strijdt met den oorsprong van de geestelijke dingen, die nl. komen van Gods wil zonder verdiensten. En daarom zegt de Heer bij *Mattheus* (10. 8) : « *Om niet hebt gij ontvangen; geeft om niet.* »

En zoo toont een mensch door iets geestelijks te koopen of te verkoopen, oneerbiedigheid tegenover God en goddelijke dingen. En daarom bedrijft hij een zonde van ongodsdienstigheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals godsdienstigheid in een belijden van het geloof bestaat, dat een mensch soms toch in zijn hart niet heeft, zoo sluiten de gebreken, die tegenover de godsdienstigheid staan, een belijdenis van ongeloof in, ook al is er soms geen ongeloof in den geest. Hierom noemt men simonie naar wat uiterlijk wordt getoond een ketterij, omdat een mensch in het feit, dat hij een gave van den H. Geest verkoopt, in zekeren

---

donum Dei existimasti pecunia possideri ». Secundo, quia id non potest esse debita venditionis materia cujus venditor non est dominus: ut patet in auctoritate supra inducta [in arg. 1]. Praelatus autem Ecclesiae non est dominus spiritualium rerum, sed dispensator: secundum illud 1 ad Cor. 4. [v. 1]: « Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei ». Tertio, quia venditio repugnat spiritualium origini, quae ex gratuita voluntate Dei proveniunt. Unde et Dominus dicit Matth. 10. [v. 8]: « Gratis accepistis: gratis date ».

Et ideo aliquis, emendo vel vendendo rem spiritualem, irreverentiam exhibet Deo et rebus divinis. Propter quod, peccat peccato irreligiositatis.

AD PRIMUM ergo dicendum quod sicut religio consistit in quadam fidei protestatione, quam tamen aliquis interdum non habet in corde; ita etiam vitia opposita religioni habent quamdam protestationem infidelitatis, licet quandoque non sit infidelitas in mente. Secundum hoc ergo, simonia haeresis dicitur secundum exteriorem protestationem: quia in hoc quod aliquis ven-

zin uit, dat hij de bezitter is van geestelijk goed; en dat is een ketterij.

Men moet echter weten, dat Simon de Toovenaar, behalve, dat hij « *van de Apostelen de genade van den H. Geest voor geld wilde koopen,* » zei, dat de wereld niet door God is geschapen, maar « *door een verheven kracht,* » zooals Isidorus zegt. En hierom worden de bedrijvers van simonie onder de ketters gerekend, zooals men in het werk van Augustinus *De Haeresibus* vindt.

2. Zooals vroeger is gezegd (58e Kw. 4e Art.), ligt de rechtvaardigheid en alle onderdeelen ervan en bijgevolg ook alle daaraan tegenovergestelde ondeugden, in den wil. En dus is het goed den wil in de omschrijving van de simonie op te nemen. — Maar er wordt « *ernstige* » bijgevoegd om de vrije keuze aan te geven, die vooral bij deugden en gebreken behoort. Maar niet iedereen, die door een vrije keus zondigt, zondigt tegen den H. Geest, maar alleen wie de zonde kiest uit verachting voor wat de mensch gewoonlijk van de zonde afhoudt, zooals boven (14e Kw. 1e Art.) gezegd is.

3. Men zegt, dat het hemelrijk wordt gekocht, als iemand wat hij heeft om wille van God weggeeft; en men neemt dan koop in ruimen zin in de beteekenis van verdienste. Maar den volledigen

---

dit donum Spiritus Sancti, quodammodo protestatur se esse dominum spiritualis doni; quod est haereticum.

Sciendum tamen quod Simon Magus, praeter hoc quod « ab Apostolis Spiritus Sancti gratiam pecunia emere voluit », dixit quod mundus non erat a Deo creatus, sed « a quadam superna virtute »: ut dicit Isidorus, in lib. 8 Etym. [cap. 5.]. Et sic secundum hoc inter alios haereticos Simoniaci computantur: ut patet in lib. Augustini de Haeresibus [haeres. 1].

Ad SECUNDUM dicendum quod, sicut supra dictum est [q. 58. art. 4], justitia et omnes partes ejus, et per consequens omnia vitia opposita, sunt in voluntate sicut in subjecto. Et ideo convenienter simonia per voluntatem definitur. Additur autem studiosa, ad designandum electionem, quae principaliter pertinet ad virtutem et vitium. Non autem omnis qui peccat electione peccat peccato in Spiritum Sanctum: sed solum qui peccatum elegit per contemptum eorum per quae homines solent retrahi a peccando, ut supra dictum est [q. 14. art. 1].

Ad TERTIUM dicendum quod regnum coelorum dicitur emi, dum quis dat quod habet propter Deum, large sumpto nomine emptionis, secundum

aard van een koop vindt men daarin niet. Zoowel « *omdat het lijden van dezen tijd* » (evenmin als onze andere gaven en goede werken) « *niet opweegt tegen de toekomstige heerlijkheid, die in ons zal geopenbaard worden,* » zooals in den *Brief aan de Romeinen* (8. 18) staat; als omdat de verdienste niet voornamelijk in de uiterlijke gave of daad of lijden gelegen is, maar in het inwendige gevoelen.

4. De reden waarom Simon de Toovenaar de geestelijke macht wilde koopen, was om haar later te verkoopen, want het recht zegt, dat « *Simon de Toovernaar de gave van den H. Geest wilde koopen om later door het verkoopen van de wonderteekens, die hij zou doen, zijn geld veelvoudig terug te verdienen.* » En zoo komen zij, die geestelijke zaken verkoopen, in hun bedoeling met hem overeen; en zij die willen koopen in hun daad. Zij echter die verkoopen, komen in hun daad met Giëzi, den leerling van Eliseus overeen, waarvan wij in het *Vierde Boek der Koningen* (5. 20) lezen, dat hij van den genezen melaatsche geld aannam. Daarom worden de verkoopers van geestelijke dingen niet alleen Simonieten, maar ook Giëzieten genoemd.

5. Onder koop en verkoop verstaat men iedere verbintenis, die niet om niets wordt gemaakt. Dus kan men praebenden en geeste-

---

quod accipitur pro merito. Quod tamen non pertingit ad perfectam rationem emptionis. Tum quia « non sunt condignae passiones hujus temporis », nec aliqua nostra dona vel opera, « ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis », ut dicitur ad Rom. 8. [v. 18]. Tum quia meritum non consistit principaliter in exteriori dono vel actu vel passione, sed in interiori affectu.

AD QUARTUM dicendum quod Simon Magus ad hoc emere voluit potestatem spiritualem ut eam postea venderet: dicitur enim 1, q. 3, [cap. Salvator], quod « Simon Magus donum Spiritus Sancti emere voluit ut ex venditione signorum quae per eum fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur ». Et sic illi qui spiritualia vendunt, conformantur Simoni Mago in intentione: in actu vero, illi qui emere volunt. Illi autem qui vendunt, in actu imitantur Giezi, discipulum Helisaei, de quo legitur 4 Reg. 5. [v. 20 sqq.], quod accepit pecuniam a leproso mundato. Unde venditores spiritualium possunt dici non solum Simoniaci, sed etiam Giezitae.

AD QUINTUM dicendum quod nomine emptionis et venditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus. Unde nec permutatio praebendarum vel

lijke ambten ook niet ruilen op gezag van de partijen zelf zonder gevaar voor simonie, en volgens de bepaling van het recht mag er ook geen verrekening mee plaats hebben. Maar een prelaat kan krachtens zijn ambt dergelijke veranderingen maken, als een reden het nuttig of noodig maakt.

6. Zooals de ziel uit zichzelf leeft, leeft het lichaam krachtens de vereeniging met de ziel; en zoo ook zijn sommige dingen uit zichzelf geestelijk, zooals de Sacramenten en dergelijke zaken, en andere dingen worden geestelijk genoemd, omdat zij daarmee samenhangen. Daarom zegt het recht, dat « *geestelijke dingen zonder stoffelijke geen nut hebben, zooals ook de ziel zonder het lichaam niet lichamelijk leeft.* »

7. De Paus kan als ieder mensch de ondeugd van simonie hebben; want een zonde is zwaarder, naarmate de persoon die haar bedrijft, hooger staat. Want hoewel de zaken der Kerk onder hem als onder den hoogsten uitdeeler vallen, is hij er toch niet heer en eigenaar van. En zou hij dus voor geestelijke zaken geld uit de inkomsten van een kerk ontvangen, dan zou hij niet vrij zijn van simonie. En op dezelfde manier zou hij simonie kunnen

---

ecclesiasticorum beneficiorum fieri potest, auctoritate partium, absque periculo simoniae, sicut nec transactio, ut Jura determinant [cap. Quaesitum, de rerum permutat.; et cap. Super, de Transactionib.]. Potest tamen praelatus, ex officio suo, permutationes hujusmodi facere pro causa utili vel necessaria.

Ad SEXTUM dicendum quod sicut anima vivit secundum seipsam, corpus autem vivit ex unione animae; ita etiam quaedam sunt spiritualia secundum seipsa, sicut sacramenta et alia hujusmodi; quaedam autem dicuntur spiritualia ex hoc quod talibus adhaerent. Unde 1, q. 3, cap. Si quis objecerit, dicitur, quod « spiritualia sine corporalibus rebus non proficiunt: sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit ».

Ad SEPTIMUM dicendum quod Papa potest incurrere vitium simoniae, sicut et quilibet alius homo, peccatum enim tanto in aliqua persona est gravius quanto majorem obtinet locum. Quamvis enim res Ecclesiae sint ejus ut principalis dispensatoris, non tamen sunt ejus ut domini et possessoris. Et ideo si reciperet pro aliqua re spirituali pecuniam de reditibus ecclesiae alicujus, non careret vitio simoniae. Et similiter etiam posset simo-

bedrijven door geld van een leek, dat niet uit kerkelijke goederen voortkomt, te ontvangen.

IIe ARTIKEL.

Is het altijd ongeoorloofd geld voor de Sacramenten te geven?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het niet altijd ongeoorloofd is geld voor de Sacramenten te geven. — 1. Want het doopsel is « *de deur tot de Sacramenten,* » zooals wij in het Derde Deel (73^e Kw. 3^e Art.) zullen zeggen. Nu schijnt men in sommige gevallen geld voor het doopsel te mogen geven; b. v. in het geval, dat een priester een stervend kind niet zonder betaling zou willen doopen. Dus is het niet altijd ongeoorloofd de Sacramenten te koopen of te verkoopen.

2. Het grootste Sacrament is de Eucharistie, die in de Mis wordt geconsacreerd. Nu krijgen sommige priesters geld of een praebende voor het zingen van Missen. Dus mag men nog veel eerder de andere Sacramenten koopen en verkoopen.

---

niam committere, recipiendo pecuniam ab aliquo laico non de bonis Ecclesiae.

ARTICULUS II.

Utrum semper sit illicitum pro sacramentis pecuniam dare.

[4. Dist. 25. q. 3. art. 2. qla. 1.].

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non semper sit illicitum pro sacramentis pecuniam dare. Baptismus enim est « janua sacramentorum », ut in tertia parte dicetur [q. 68. art. 6. et q. 73. art. 3]. Sed licet, ut videtur, in aliquo casu dare pecuniam pro baptismo: puta quando sacerdos puerum morientem sine pretio baptizare non vellet. Ergo non semper est illicitum emere vel vendere sacramenta.

2. PRÆTEREA, maximum sacramentorum est Eucharistia, quae in missa consecratur. Sed pro missis cantandis aliqui sacerdotes praebendam vel pecuniam accipiunt. Ergo licet multo magis alia sacramenta emere vel vendere.

3. Het Sacrament van de biecht is een noodzakelijk Sacrament; en de absolutie is er het voornaamste deel van. Nu vragen sommigen geld, als zij van de excommunicatie absolveeren. Dus is het niet altijd ongeoorloofd de Sacramenten te koopen of te verkoopen.

4. De gewoonte doet iets, wat anders zonde zou zijn, geen zonde zijn zooals Augustinus zegt, dat « *het hebben van meerdere vrouwen, toen dat het gebruik was, geen zonde was.* » Nu bestaat bij sommigen de gewoonte om bij bisschopwijdingen, inzegingen van abten en wijdingen van geestelijken iets te geven voor het chrisma of de heilige olie en dergelijken. Dus schijnt dat niet ongeoorloofd te zijn.

5. Het gebeurt soms, dat iemand kwaadwillig iemand belet het bisschopsambt of een andere waardigheid te verkrijgen. Nu mag iedereen zijn moeilijkheden afkoopen. In dergelijke gevallen schijnt het dus geoorloofd geld te geven voor het bisschopsambt of een andere kerkelijke waardigheid.

6. Het huwelijk is een Sacrament. Nu geeft men soms geld om te trouwen. Dus mag men Sacramenten voor geld verkoopen.

---

3. PRÆTEREA, sacramentum poenitentiae est sacramentum necessitatis, quod praecipue in absolutione consistit. Sed quidam absolventes ab excommunicatione pecuniam exigunt. Ergo non semper est illicitum sacramentum emere vel vendere.

4. PRÆTEREA, consuetudo facit ut non sit peccatum id quod alias peccatum esset: sicut Augustinus dicit [lib. 22. contr. Faust., cap. 47], quod habere plures uxores, « quando mos erat, crimen non erat ». Sed apud quosdam est consuetudo quod in consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatum, et ordinibus clericorum, pro chrismate vel oleo sancto et aliis hujusmodi aliquid detur. Ergo videtur quod hoc non sit illicitum.

5. PRÆTEREA, contingit quandoque quod aliquis malitiose impedit aliquem vel ab episcopatu obtinendo, vel ab aliqua alia dignitate. Sed licet unicuique redimere suam vexationem. Ergo licitum videtur in tali casu pecuniam dare pro episcopatu, vel aliqua ecclesiastica dignitate.

6. PRÆTEREA, matrimonium est quoddam sacramentum. Sed quandoque datur pecunia pro matrimonio. Ergo licitum est sacramentum vendere.

Maar daartegenover staat, dat het recht zegt: « *Wie voor geld iemand heeft geconsacreerd, zij van het priesterschap uitgesloten.* »

LEERSTELLING. — De Sacramenten van de Nieuwe Wet zijn vooral geestelijk, omdat zij oorzaak zijn van de geestelijke genade, die niet op een prijs kan worden geschat en met wier aard het strijdt, dat zij niet om niet zou worden gegeven. Nu worden de Sacramenten uitgedeeld door de bedienaars der Kerk, die door het volk moeten worden onderhouden naar het woord van den Apostel in den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (9. 13) : « *Weet gij dan niet, dat wie het heiligdom bedienen, van het heiligdom eten, en wie het altaar bedienen, met het altaar deelen?* » Men moet het dus zoo zeggen, dat het aannemen van geld voor de geestelijke genade van de Sacramenten de zonde van simonie is, die geen enkele gewoonte verontschuldigt; omdat « *de gewoonte geen natuur- of goddelijk recht te niet doet.* » Onder geld verstaat men « *alles, welks prijs in geld kan worden geschat* » zooals de Wijsgeer zegt. — Maar iets aannemen voor het onderhoud van hen, die de Sacramenten toedienen, volgens de kerkelijke bepalingen en goedgekeurde gewoonten, is noch simonie noch zonde; want men neemt dat niet aan als prijs voor koopwaar, maar als

---

SED CONTRA est quod dicitur 1, q. 1: « Qui pro pecunia quemquam consecraverit, alienus sit a sacerdotio ».

RESPONDEO dicendum quod sacramenta novae legis sunt maxime spiritualia, inquantum sunt causa spiritualis gratiae, quae pretio aestimari non potest, et ejus rationi repugnat quod non gratuite detur. Dispensantur autem sacramenta per Ecclesiae ministros, quos oportet a populo sustentari: secundum illud Apostoli 1 ad Cor. 9. [v. 13]: « Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt edunt: et qui altari deserviunt, cum altari participant? » Sic ergo dicendum est quod accipere pecuniam pro spirituali sacramentorum gratia est crimen simoniae, quod nulla consuetudine potest excusari: quia « consuetudo non praejudicat juri naturali vel divino ». Per pecuniam autem intelligitur « omne illud cujus pretium potest pecunia aestimari »: ut Philosophus dicit in 4 Ethicor. [cap. 1]. Accipere autem aliqua ad sustentationem eorum qui sacramenta Christi ministrant, secundum ordinationem Ecclesiae et consuetudines approbatas, non est simonia,

gift, die men noodig heeft. Daarom zegt de *Glossa* bij den tekst van den *Eersten Brief aan Timotheus* (5. 17) : « *Goede priesters*, enz. »: « *Laten zij in wat zij noodig hebben door het volk onderhouden worden, als loon voor wat God uitdeelt.* »

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. In geval van nood kan iedereen doopen. En omdat men op geen manier mag zondigen, moet het geval, dat een priester zonder betaling niet wil doopen, als hetzelfde worden beschouwd als dat er geen priester is om te doopen. Daarom mag hij, die voor het kind moet zorgen, het in dat geval zelf doopen of het door ieder ander laten doopen. — Maar hij mag water van den priester koopen, omdat dit zuiver een stoffelijk element is.

Zou echter een volwassene naar het doopsel verlangen en doodsgevaar dreigen en een priester hem zonder betaling niet willen doopen, dan zou hij zoo mogelijk door een ander moeten worden gedoopt. Kan hij zich echter niet tot een ander wenden, dan moet hij toch geen prijs betalen voor het doopsel, maar liever zonder doopsel sterven, omdat het doopsel van begeerte bij hem aanvult, wat van het Sacrament ontbreekt.

2. Een priester neemt geen geld aan voor het consacreeren van

---

neque peccatum: non enim sumitur tamquam pretium mercedes, sed tamquam stipendium necessitatis. Unde super illud 1 ad Tim. 5. [v. 17]: « Qui bene praesunt presbyteri », etc., dicit Glossa Augustini: « Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod in casu necessitatis quilibet potest baptizare. Et quia nullo modo est peccandum, pro eodem est habendum si sacerdos absque pretio baptizare non velit, ac si non esset qui baptizaret. Unde ille qui gerit curam pueri in tali casu licite potest eum baptizare, vel a quocumque alio facere baptizari. Posset tamen licite aquam a sacerdote emere, quae est purum elementum corporale. Si autem esset adultus qui baptismum desideraret, et immineret mortis periculum, nec sacerdos eum vellet sine pretio baptizare: deberet, si posset, per alium baptizari. Quod si non posset ad alium habere recursum, nullo modo deberet pretium pro baptismo dare, sed potius absque baptismo decedere: suppleretur enim ei ex baptismo flaminis quod ex sacramento deesset.

AD SECUNDUM dicendum quod sacerdos non accipit pecuniam, quasi

de Eucharistie of het zingen van de Mis, want dat zou simonitisch zijn; maar zooals gezegd is, als een gift voor zijn onderhoud.

3. Wie absolveert vraagt geen geld als prijs voor de absolutie, wat simonitisch zou zijn, maar als straf voor de schuld van vroeger, waarvoor hij geëxcommuniceerd was.

4. Zooals is gezegd, « *doet geen gewoonte een natuur- of goddelijk recht te niet,* » en daardoor is de simonie verboden. En wordt dus krachtens een gewoonte iets gevraagd als prijs voor geestelijk goed met de bedoeling te koopen of te verkoopen, dan is dat duidelijk simonie; en vooral als het van iemand tegen zijn wil wordt gevraagd. Wordt echter krachtens een goedgekeurde gewoonte iets als bijdrage gevraagd, dan is het dat niet, als ten minste de bedoeling er niet bij is om te koopen of te verkoopen, en die zich alleen richt op het onderhouden van de gewoonte, en vooral als iemand vrijwillig betaalt. In al deze gevallen moet men echter nauwkeurig alles vermijden, wat op simonie of hebzucht lijkt naar het woord van den Apostel (1 *Thess.* 6. 22) : « *Wacht U voor iedere schijn van kwaad.* »

5. Voor iemand door keuze of aanstelling of benoeming recht

---

pretium consecrationis Eucharistiae aut missae decantandae, hoc enim esset simoniacum; sed quasi stipendium suae sustentationis, ut dictum est [in corp.].

Ad TERTIUM dicendum quod pecunia non exigitur ab eo qui absolvitur quasi pretium absolutionis, hoc enim esset simoniacum: sed quasi poena culpae praecedentis, pro qua fuit excommunicatus.

Ad QUARTUM dicendum quod, sicut dictum est [ibid.], « consuetudo non praejudicat juri naturali vel divino », quo simonia prohibetur. Et ideo si aliqua ex consuetudine exigantur quasi pretium rei spiritualis, cum intentione emendi vel vendendi, est manifeste simonia: et praecipue si ab invito exigantur. Si vero exigantur quasi quaedam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia: si tamen desit intentio emendi vel vendendi, sed intentio referatur ad solam consuetudinis observantiam; et praecipue quando aliquis voluntarie solvit. In his tamen omnibus solicite cavendum est quod habet speciem simoniae vel cupiditatis: secundum illud Apostoli, 1 ad Thessal. ult. [v. 22]: « Ab omni specie mala abstinete vos ».

Ad QUINTUM dicendum quod antequam alicui acquiratur jus in episco-

op een bisdom of welke waardigheid of praebende ook verkrijgt, zou het simonie zijn door geld de hinderpalen van tegenstanders uit den weg te ruimen; want dan zou men zich door geld den weg naar iets geestelijks banen. Maar als iemand al recht heeft gekregen, mag men door geld onrechtvaardige hinderpalen wegnemen.

6. Volgens sommigen mag men geld geven om te trouwen, omdat er geen genade bij wordt gegeven; maar dat is niet geheel en al waar, zooals in het Derde Deel zal worden gezegd (Suppl. 42e Kw. 3e Art.). En daarom moet men zeggen, dat het huwelijk niet alleen een Sacrament van de Kerk, maar ook een natuurlijke instelling is. En zoo mag men geld geven om te trouwen, in zooverr dat een natuurlijke instelling is; maar het is ongeoorloofd, in zooverr het een Sacrament van de Kerk is. En zoo is het door het recht verboden iets te vragen voor de inzegening van het huwelijk.

---

patu, vel quacumque dignitate vel praebenda, per electionem vel provisionem seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecunia redimere: sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam. Sed postquam jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere.

Ad sextum dicendum quod quidam dicunt quod pro matrimonio licet pecuniam dare, quia in eo non confertur gratia. Sed hoc non est usquequaque verum: ut in tertia parte hujus operis dicetur [Supplem., q. 42. art. 3]. Et ideo aliter dicendum est, quod matrimonium non solum est Ecclesiae sacramentum, sed etiam naturae officium. Et ideo dare pecuniam pro matrimonio inquantum est naturae officium, licitum est: inquantum vero est Ecclesiae sacramentum, est illicitum. Et ideo secundum jura [cap. Cum in Ecclesiae, de Simonia] prohibetur ne pro benedictione nuptiarum aliquid exigatur.

IIIe ARTIKEL.

Mag men geld geven en ontvangen voor geestelijke daden?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men voor geestelijke handelingen geld mag geven en ontvangen. — 1. Want het gebruik maken van de gave van profetie is een geestelijke daad. Nu werd daar vroeger iets voor gegeven, zooals wij in het *Eerste* (9. 7, 8) en het *Derde Boek der Koningen* (14. 3) lezen. Dus schijnt men voor geestelijke handelingen geld te mogen geven en ontvangen.

2. Bidden, preeken, God loven zijn in zeer hooge mate geestelijke daden. Nu geeft men geld aan heilige menschen om de hulp van hun gebed te krijgen, volgens *Lucas* (16. 9): « *Maakt U vrienden van den onrechtvaardigen Mammon.* » Ook hebben de predikers, die het geestelijke zaaien, volgens den Apostel (1 *Cor.* 9. 11) recht op het tijdelijke. Ook geeft men iets aan hen, die in de kerkelijke diensten Gods lof zingen of processies houden; en soms worden hiervoor jaarlijksche inkomsten bestemd. Dus mag men iets voor geestelijke handelingen aannemen.

ARTICULUS III.

Utrum liceat dare et accipere pecuniam pro spiritualibus actibus.

[4. Dist. 25. q. 3. art. 2. qla. 2; et Quodl. 8. q. 6. a. 1.].

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod licitum sit dare et accipere pecuniam pro spiritualibus actibus. Usus enim prophetiae est spiritualis actus. Sed pro usu prophetiae olim aliquid dabatur: ut patet 1 Reg. 9. [v. 7, 8] et 3. Reg. 14. [v. 3]. Ergo videtur quod liceat dare et accipere pecuniam pro actu spirituali.

2. PRÆTEREA, oratio, praedicatio, laus divina sunt actus maxime spirituales. Sed ad impetrandum orationum suffragia pecunia datur sanctis viris: secundum illud Luc. 16. [v. 9]: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis ». Praedicatoribus etiam spiritualia seminantibus temporalia debentur, secundum Apostolum, 1 ad Cor. 9. [v. 11]. Celebrantibus etiam divinas laudes in ecclesiastico officio, et processiones facientibus, aliquid datur: et quandoque annui reditus ad hoc assignantur. Ergo licitum est pro spiritualibus actibus accipere aliquid.

3. De wetenschap is niet minder geestelijk dan de macht. Nu mag men geld aannemen voor het gebruiken van de wetenschap, zooals een advocaat zijn rechtskundigen bijstand mag verkoopen en een geneesheer zijn raad voor de gezondheid en een magister zijn onderricht. Dus schijnt een prelaat om dezelfde reden iets te mogen aannemen voor het gebruik van zijn geestelijke macht, b. v. voor een vermaning of een dispensatie e. d.

4. Het kloosterleven is een staat van geestelijke volmaaktheid. Nu wordt in sommige kloosters iets van hen, die worden aangenomen, gevraagd. Dus mag men voor het geestelijke iets vragen.

Maar daartegenover staat de bepaling van het recht: « *Wat ooit aan onzichtbare troost van genade wordt gegeven, mag nooit en onder geen voorwaarde voor gewin of andere prijs worden verkocht.* » Nu worden al die geestelijke gaven door de onzichtbare genade gegeven. Dus mag men hen niet voor geld of gewin verkoopen.

LEERSTELLING. — Zooals men de Sacramenten geestelijk noemt, omdat zij de geestelijke genade geven, heeten ook andere dingen geestelijk, omdat zij van de geestelijke genade komen of

---

3. PRÆTEREA, scientia non est minus spiritualis quam potestas. Sed pro usu scientiae licet pecuniam accipere: sicut advocato licet vendere justum patrocinium, et medico consilium sanitatis, et magistro officium doctrinae. Ergo, pari ratione, videtur quod liceat praelato aliquid accipere pro usu spiritualis suae potestatis: puta pro correctione, vel dispensatione, vel aliquo hujusmodi.

4. PRÆTEREA, religio est status spiritualis perfectionis. Sed in aliquibus monasteriis aliquid ab his qui recipiuntur exigitur. Ergo licet pro spiritualibus aliquid exigere.

SED CONTRA est quod dicitur 1, q. 1: « Quidquid invisibilis gratiae consolatione tribuitur, numquam quaestibus, vel quibuslibet praemiis venumdari penitus debet ». Sed omnia hujusmodi spiritualia per invisibilem gratiam tribuuntur. Ergo non licet ea questibus vel praemiis venumdare.

RESPONDEO dicendum quod sicut sacramenta dicuntur spiritualia quia spiritualem conferunt gratiam, ita etiam quaedam alia dicuntur spiritualia

daarop voorbereiden. Maar dat wordt door de bediening van menschen gegeven, die door het volk moeten worden onderhouden, waaraan zij het geestelijke toedienen; volgens den *Eersten Brief aan de Corinthiërs* (9. 7) : « *Wie strijdt er ooit op eigen kosten? en als iemand een kudde weidt, leeft hij dan niet van de melk van de kudde?* » Daarom is het verkoopen en koopen van wat daarin geestelijk is, simonie; maar iets geven of ontvangen voor het onderhoud van wie het geestelijke bedienen, volgens de verordeningen van de Kerk en goedgekeurde gewoonten is geoorloofd; als men maar niet de bedoeling heeft om te koopen en te verkoopen en men het van onwilligen niet afvordert door hun het geestelijke, wat gegeven moet worden, te onthouden; want dat zou gelijken op verkoopen. — Maar als de geestelijke gaven eerst zijn geschonken, mag men later de vastgestelde en gewone gaven en andere inkomsten van wie niet willen en wel kunnen betalen opeischen door tusschenkomst van de macht van de overheid.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Zooals Hieronymus zegt, gaf men soms uit eigen beweging aan de goede profeten geschenken voor hun onderhoud, niet om het gebruik van hun gave te koopen; maar de valsche profeten eischten dat om het gewin.

---

quia ex spirituali gratia procedunt et ad eam disponunt. Quae tamen per hominum ministerium exhibentur, quos oportet a populo sustentari, cui spiritualia administrant: secundum illud 1 ad Cor. 9. [v. 7] : « Quis militat suis stipendiis unquam?... Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat? » Et ideo vendere quod spirituale est in hujusmodi actibus, aut emere, simoniacum est: sed accipere aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia, secundum ordinationem Ecclesiae et consuetudinem approbatam, licitum est; ita tamen quod desit intentio emptionis vel venditionis; et quod ab invitis non exigatur per spiritualium subtractionem quae sunt exhibenda, hoc enim haberet quamdam venditionis speciem. Gratis tamen spiritualibus prius exhibitis, licite possunt statuta et consuetae oblationes, et quicumque alii proventus, exigi a nolentibus et valentibus solvere, auctoritate superioris interveniente.

AD PRIMUM ergo dicendum quod, sicut Hieronymus dicit super Michaeam [Comm. ad cap. 3.], munera quaedam sponte exhibebantur bonis prophetis ad sustentationem ipsorum, non quasi ad emendum prophetiae usum: quem tamen pseudoprophetae retorquebant ad quaestum.

2. Zij, die aan armen aalmoezen geven, om van hen de hulp van hun gebeden te krijgen, doen dat niet met de bedoeling gebeden te koopen, maar door vrije goedgeefschheid brengen zij de armen ertoe, om voor hen zonder belooning en uit liefde te bidden. — Predikanten daarentegen hebben recht op het tijdelijke voor hun onderhoud, niet dat hun preek gekocht wordt. Daarom zegt de *Glossa* bij den *Eersten Brief aan Timotheus* (5. 17): « *Goede priesters*, enz. »: « *Het is noodig te ontvangen waarvan men leeft, en liefdeplicht dat te geven; maar het Evangelie is niet te koop, dat men het hun zoo zou preeken. Want als zij het zoo verkoopen, verkoopen zij iets groots voor een schamelen prijs.* » Zoo geeft men ook tijdelijk goed aan hen, die God loven bij het vieren der kerkelijke plechtigheden, hetzij voor levenden of voor dooden, niet echter als prijs, maar als bijdrage voor het onderhoud. En met dezelfde bedoeling worden ook aalmoezen ontvangen voor het houden van processies bij een begrafenis.

Zou het echter krachtens zoo'n overeenkomst gebeuren of ook met de bedoeling om te koopen en te verkoopen, dan is het simonie. Daarom zou het een ongeoorloofde bepaling zijn, waarbij in een kerk werd vastgesteld, dat er bij iemands begrafenis geen processie

---

Ad secundum dicendum quod illi qui dant eleemosynas pauperibus ut orationum ab ipsis suffragia impetrent, non eo tenore dant quasi intendentes orationes emere: sed per gratuitam beneficentiam pauperum animos provocant ad hoc, quod pro eis gratis et ex charitate orent. Praedicantibus etiam temporalia debentur ad sustentationem praedicantium, non autem ad emendum praedicationis verbum. Unde super illud 1 ad Timoth. 5. [v. 17], « Qui bene praesunt presbyteri », etc., dicit Gloss. [Ord. Lomb. ex Aug.]: « Necessitatis est accipere unde vivitur, charitatis est praebere: non tamen venale est Evangelium, ut pro his praedicetur. Si enim sic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio ». Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione ecclesiastici officii, sive pro vivis sive pro mortuis, non quasi pretium, sed quasi sustentationis stipendium. Et eo etiam tenore pro processionibus faciendis in aliquo funere aliquae eleemosynae recipiuntur.

Si autem hujusmodi pacto interveniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis vel venditionis, simonia esset. Unde illicita esset ordinatio si in aliqua ecclesia statueretur quod non fieret processio in funere alicujus nisi

werd gehouden, als niet een bepaalde som gelds werd betaald, omdat daardoor de mogelijkheid werd afgesneden om sommigen den liefdedienst om niet te bewijzen. Meer geoorloofd zou de bepaling zijn, als werd vastgesteld, dat aan allen, die een bepaalde aalmoes gaven, deze eer werd bewezen, omdat zoo de weg om het aan anderen te bewijzen niet werd afgesloten. Daarom heeft de eerste bepaling de schijn van afpersing, maar de tweede lijkt een kostelooze wederdienst.

3. Hij, aan wien geestelijke macht wordt toevertrouwd, is krachtens zijn ambt verplicht om de hem toevertrouwde macht voor het uitdeelen van het geestelijke te gebruiken; en hij heeft ook voor zijn onderhoud een vastgestelde bijdrage uit de inkomsten van de kerk. En zou hij dus iets aannemen voor het uitoefenen van zijn geestelijke macht, dan kan men dat niet opvatten als een verhuren van zijn arbeid, die hij krachtens de op hem genomen verplichting van zijn ambt beschikbaar moet stellen, maar moet men het opvatten als een verkoopen van het gebruik van de geestelijke macht zelf. En daarom mag men niet voor iedere dispensatie iets aannemen, en ook niet hiervoor, dat men zijn beurt waarneemt en ook niet, dat men zijn ondergeschikten vermaant of ermee ophoudt. Men mag echter bij het bezoek van zijn onderdanen iets

---

solveret certam pecuniae quantitatem: quia per tale statutum praecluderetur via gratis officium pietatis aliquibus impendendi. Magis autem licita esset ordinatio si statueretur quod omnibus certam eleemosynam dantibus talis honor exhiberetur: quia per hoc non praecluderetur via aliis exhibendi. Et praeterea prima ordinatio habet speciem exactionis: secunda autem habet speciem gratuitae recompensationis.

Ad TERTIUM dicendum quod ille cui committitur spiritualis potestas, ex officio obligatur ad usum potestatis sibi commissae in spiritualium dispensatione: et etiam pro sua sustentatione statuta stipendia habet ex reditibus ecclesiae. Et ideo si aliquid acciperet pro usu spiritualis potestatis, non intelligeretur locare operas suas, quas ex debito suscepti officii debet impendere, sed intelligeretur vendere ipsum spiritualis gratiae usum. Et propter hoc, non licet pro quacumque dispensatione aliquid accipere; nec etiam pro hoc quod vices suas committant: nec etiam pro hoc quod subditos suos corrigant, vel a corrigendo desistant. Licet tamen eis accipere procura-

aannemen, niet als loon voor zijn vermaningen, maar als bijdrage, waarop men recht heeft.

Hij echter, die wetenschap bezit, neemt daarom niet het ambt op zich, waardoor hij verplicht is zijn wetenschap voor anderen te gebruiken. En daarom mag hij een prijs voor zijn onderricht of raad aannemen, niet als een verkoop van de waarheid of de wetenschap, maar als een huur voor zijn arbeid. — Was hij daartoe krachtens een ambt verplicht, dan zou men het als een verkoop van de waarheid moeten beschouwen; en daarmee zou hij zwaar zondigen. En dat blijkt het geval bij hen, die in sommige kerken worden aangesteld om de geestelijken van de kerk en de armen te onderrichten, waarvoor zij van de kerk een beneficie krijgen; en zij mogen van de genoemde personen niets aannemen, noch omdat zij onderwijzen, noch voor het vieren of overslaan van feesten.

4. Men mag voor het intreden in een klooster niets vragen of aannemen als een prijs. Maar als het klooster klein is en niet in staat om zooveel personen te onderhouden, moet men het intreden wel om niet laten plaats hebben, maar men mag iets aannemen voor het levensonderhoud van wie in het klooster wordt opgenomen, als de bezittingen van het klooster daarvoor onvoldoende

---

tiones quando subditos visitant, non quasi pretium correctionis, sed quasi debitum stipendium.

Ille autem qui habet scientiam, et non suscipit cum hoc officium ex quo obligetur aliis usum scientiae impendere, licite potest pretium suae doctrinae vel consilii accipere, non quasi veritatem aut scientiam vendens, sed quasi operas suas locans. Si autem ex officio ad hoc teneretur, intelligeretur ipsam vendere veritatem: unde graviter peccaret. Sicut patet in illis qui instituuntur in aliquibus ecclesiis ad docendum clericos ecclesiae et alios pauperes, pro quo ab ecclesia beneficium recipiunt: a quibus non licet eis aliquid recipere, nec ad hoc quod doceant, nec ad hoc quod aliqua festa faciant vel praetermittant.

Ad quartum dicendum quod pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium. Licet tamen, si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterii exhibere, sed accipere aliquid pro victu personae quae in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterii opes. Similiter etiam

zijn. — Zoo is het ook geoorloofd, dat als iemand veel liefde voor het klooster heeft getoond door ruime aalmoezen te geven, hij daardoor gemakkelijker wordt opgenomen; zooals men in het tegenovergestelde geval iemand tot liefde voor het klooster door tijdelijke weldaden mag opwekken, opdat hij zoo geneigd zal worden in het klooster te treden; maar het is niet geoorloofd om krachtens een overeenkomst iets te geven of te ontvangen voor het intreden in het klooster, zooals het recht zegt.

IV. ARTIKEL.

Mag men geld aannemen voor wat met het geestelijke in verband staat?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men geld mag aannemen voor wat met het geestelijke in verband staat. — 1. Want al het tijdelijke schijnt met het geestelijke in verband te staan, daar men het tijdelijke om het geestelijke moet zoeken. Als men dus niets mag verkoopen, wat met het geestelijke verband houdt, dan mag men geen enkele tijdelijke zaak verkoopen. En dat is duidelijk onjuist.

---

licitum est si propter devotionem quam aliquis ad monasterium ostendit largas eleemosynas faciendo. facilius in monasterio recipiatur; sicut etiam licitum est aliquem e converso provocare ad devotionem monasterii per temporalia beneficia, ut ex hoc inclinetur ad monasterii ingressum; licet non sit licitum ex pacto aliquid dare vel recipere pro ingressu monasterii, ut habetur 1, q. 2, cap. Quam pio.

ARTICULUS IV.

Utrum sit licitum pecuniam accipere pro his quae sunt spiritualibus annexa.

[4. Dist. 25. q. 3. art. 2. qla. 3.].

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod licitum sit pecuniam accipere pro his quae sunt spiritualibus annexa. Omnia temporalia videntur spiritualibus annexa: quia temporalia sunt propter spiritualia quaerenda. Si ergo non licet vendere ea quae sunt spiritualibus annexa, nihil temporale vendere licebit. Quod patet esse falsum.

2. Niets schijnt meer met het geestelijke in verband te staan dan de heilige vaten. Nu mag men deze verkoopen om gevangenen vrij te koopen, zooals Ambrosius zegt. Dus mag men verkoopen, wat met het geestelijke in verband staat.

3. Met het geestelijke schijnen in verband te staan het recht om te begraven, het patronaatsrecht en bij de ouden het eerstgeboorterecht (omdat voor de wet de eerstgeborenen het priesterschap bekleedden), en ook het recht om tienden te ontvangen. Nu kocht Abraham van Ephron de dubbele spelonk als begraafplaats (*Gen.* 23. 8). Jacob kocht van Esau het eerstgeboorterecht (*Gen.* 25. 31). Ook gaat het patronaatsrecht tegelijk met het gekochte ding over en wordt als leen gegeven. Ook kunnen de tienden aan soldaten geschonken en afgekocht worden. Soms behouden prelaten zich voor een tijd de inkomsten van praebenden, die zij vergeven, voor; en toch houden deze praebenden verband met geestelijke zaken. Dus mag men datgene, wat met het geestelijke in verband staat, koopen en verkoopen.

Maar daartegenover staat de bepaling van Paus Paschalis II: « *Wie iets verkoopt, wat zonder iets anders nut heeft, verkoopt*

---

2. PRÆTEREA, nihil videtur magis esse spiritualibus annexum quam vasa consecrata. Sed calicem licet vendere pro redemptione captivorum, ut Ambrosius dicit [lib. 2. de Offic., cap. 28]. Ergo licitum est vendere ea quae sunt spiritualibus annexa.

3. PRÆTEREA, spiritualibus annexa dicuntur jus sepulturae, jus patronatus, et jus primogeniturae secundum antiquos (quia primogeniti, ante legem, sacerdotis officio fungebantur), et etiam jus accipiendi decimas. Sed Abraham emit ab Ephron speluncam duplicem in sepulturam, ut habetur Gen. 23. [v. 8 sqq.]. Jacob autem emit ab Esau jus primogeniturae, ut habetur Gen. 25. [v. 31 sqq.]. Jus etiam patronatus transit cum re vendita, et in feudum conceditur. Decimae etiam concessae sunt quibusdam militibus, et redimi possunt. Praelati etiam interdum retinent sibi ad tempus fructus praebendarum quas conferunt: cum tamen praebendae sint spiritualibus annexae. Ergo licet emere et vendere ea quae sunt spiritualibus annexa.

SED CONTRA est quod dicit Paschalis Papa, et habetur 1, q. 3, cap. Si quis objecerit: « Quisquis horum alterum vendit sine quo nec alterum pro-

beiden. Dus mag niemand een kerk of praebende of iets van de kerk koopen. »

LEERSTELLING. — Een ding kan op twee manieren met iets geestelijks in verband staan. Ten eerste als afhankelijk van het geestelijke, zooals men het bezit van een kerkelijk beneficie met het geestelijke in verband staande noemt, omdat het alleen aan iemand toekomt, die een kerkelijk ambt heeft. Daarom kunnen dergelijke dingen zonder iets geestelijks heelemaal niet bestaan. En daarom mag men deze dingen op geen enkele manier verkoopen, omdat men als zij verkocht worden gaat denken, dat ook het geestelijke verkocht kan worden.

Andere dingen echter houden met het geestelijke verband, in zoover zij het geestelijke als doel hebben, zooals het patronaatsrecht, dat het voorstellen van een geestelijke voor kerkelijke beneficies als doel heeft, en heilige vaten, die voor Sacramenten worden gebruikt. En daarom veronderstellen deze dingen niet iets geestelijks, maar gaan daaraan veeleer in tijdsorde vooraf. En daarom kunnen zij op eenige manier worden verkocht, maar niet in zoover er iets geestelijks aan verbonden is.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Alle tijdelijke

---

venit, neutrum inventum derelinquit. Nullus ergo emat ecclesiam vel praebendam, vel aliquid ecclesiasticum ».

RESPONDEO dicendum quod aliquid potest esse annexum spiritualibus dupliciter. Uno modo, sicut ex spiritualibus dependens: sicut habere beneficia ecclesiastica dicitur spiritualibus annexum quia non competit nisi habenti officium clericale. Unde hujusmodi nullo modo possunt esse sine spiritualibus. Et propter hoc, ea nullo modo vendere licet: quia, eis venditis, intelliguntur etiam spiritualia venditioni subjici.

Quaedam autem sunt annexa spiritualibus inquantum ad spiritualia ordinantur: sicut jus patronatus, quod ordinatur ad praesentandum clericos ad ecclesiastica beneficia; et vasa sacra, quae ordinantur ad sacramentorum usum. Unde hujusmodi non praesupponunt spiritualia, sed magis ea ordine temporis praecedunt. Et ideo aliquo modo vendi possunt, non autem inquantum sunt spiritualibus annexa.

AD PRIMUM ergo dicendum quod omnia temporalia annectuntur spiri-

dingen staan met het geestelijke in verband als hun doel. En daarom mag men ze zelf wel verkoopen, maar hun verhouding tot het geestelijke kan niet onder een verkoop vallen.

2. Ook heilige vaten staan met het geestelijke in verband als met hun doel. En zoo kan hun wijding niet worden verkocht, maar wel hun materiaal voor de behoeften van kerk en armen, als zij maar eerst na voorafgaand gebed gebroken worden, want daarna beschouwt men ze niet meer als heilige vaten, maar zuiver als metaal. Als men daarom uit hetzelfde metaal opnieuw dergelijke vaten zou maken, zouden zij weer moeten worden geconsacreerd.

3. Men houdt niet, dat de dubbele spelonk, die Abraham als begraafplaats kocht, gewijde aarde was om in te begraven. En daarom mocht hij dat land koopen voor begraafplaats om daar zijn graf te maken; zooals men nu ook nog een gewone akker mag koopen om daar een kerkhof of zelfs een kerk te maken. Omdat echter ook bij de heidenen de voor begraafplaats bestemde ruimten als heilig werden beschouwd, heeft Ephron, als hij bedoelde voor het recht om te begraven geld aan te nemen, door den verkoop gezondigd, ofschoon Abraham met te koopen niet gezondigd heeft, omdat hij alleen een gewoon stuk land bedoelde

---

tualibus sicut fini. Et ideo ipsa quidem temporalia vendere licet: sed ordo eorum ad spiritualia sub venditione cadere non debet.

Ad SECUNDUM dicendum quod etiam vasa sacra sunt spiritualibus annexa sicut fini. Et ideo eorum consecratio vendi non debet (1): tamen, pro necessitate Ecclesiae et pauperum, materia eorum vendi potest; dummodo, praemissa oratione, prius confringantur; quia post confractionem non intelliguntur esse vasa sacra, sed purum metallum. Unde si ex eadem materia similia vasa iterum integrarentur, indigerent iterum consecrari.

Ad TERTIUM dicendum quod spelunca duplex quam Abraham emit in sepulturam, non habetur quod erat terra consecrata ad sepeliendum. Et ideo licebat Abrahae terram illam emere ad usum sepulturae, ut ibi institueret sepulchrum: sicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad instituendum ibi coemeterium, vel etiam ecclesiam. Tamen quia apud gentiles loca sepulturae deputata religiosa reputabantur, si Ephron pro loco sepulturae intendit pretium accipere, peccavit vendens: licet Abraham

---

(1) Lat. potest

te koopen. Ook nu nog mag men een land, waarop een kerk heeft gestaan, in geval van nood verkoopen of koopen, zooals het ook van het materiaal van de heilige vaten is gezegd. — Ook kan men Abraham hiermee verontschuldigen, dat hij zijn moeilijkheden afkocht. Want al bood Ephron de begraafplaats voor niets aan, toch bedacht Abraham, dat hij dit zonder hem te beleedigen niet voor niets kon aannemen.

Jacob echter had recht op het eerstgeboorterecht door Gods keus naar het woord van *Malachias* (1. 2, 3): « *Jacob heb ik bemind, Esau gehaat.* » En daarom zondigde Esau door zijn eerstgeboorterecht te verkoopen, maar Jacob zondigde door te koopen niet, omdat men het kan opvatten als een afkoopen van moeilijkheden.

Het patronaatsrecht echter kan op zichzelf niet verkocht of als leen gegeven worden, maar het gaat over met het domein, dat gekocht of vergeven wordt. — Het geestelijke recht op het ontvangen van tienden kan niet aan leeken worden gegeven, maar alleen de tijdelijke zaken, die onder den naam van tienden worden gegeven, zooals vroeger (87e Kw. 3e Art.) gezegd is.

Wat het vergeven van beneficies echter betreft, moet men weten, dat als een bisschop, voordat hij iemand een beneficie aanbiedt, om de een of andere reden voorschrijft, dat er iets van de

---

non peccaverit emens, quia non intendebat emere nisi terram communem. Licet enim etiam nunc terram ubi quondam fuit ecclesia, vendere aut emere in casu necessitatis: sicut et de materia sacrorum vasorum dictum est [in solut. praec.]. Vel excusatur Abraham quia in hoc redemit suam vexationem. Quamvis enim Ephron gratis ei sepulturam offerret, perpendit tamen Abraham quod gratis recipere sine ejus offensa non posset.

Jus autem primogeniturae debebatur Jacob ex divina electione: secundum illud Malach. 1. [v. 2, 3]: « Jacob dilexi, Esau autem odio habui ». Et ideo Esau peccavit primogenita vendens: Jacob autem non peccavit emendo, quia intelligitur suam vexationem redemisse.

Jus autem patronatus per se vendi non potest, nec in feudum dari: sed transit cum villa quae venditur vel conceditur. Jus autem spirituale accipiendi decimas non conceditur laicis, sed tantummodo res temporales quae nomine decimae dantur, ut supra dictum est [q. 87. art. 3].

Circa collationem vero beneficiorum, sciendum est quod si episcopus, antequam beneficium alicui conferat, ob aliquam causam ordinaverit aliquid

inkomsten van het te vergeven beneficie afgenomen en voor een godvruchtig doel uitgegeven moet worden, dit niet ongeoorloofd is. Maar als hij vordert, dat hij, aan wien hij het beneficie aanbiedt, hemzelf iets geeft van de inkomsten ervan, dan is het hetzelfde als wanneer hij een ander soort gift van hem vroeg, en is hij niet vrij van de zonde van simonie.

Ve ARTIKEL.

Mag men geestelijke dingen geven voor een geschenk, dat in dienstbetoon of voorspraak bestaat?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat men geestelijke dingen mag geven voor een geschenk, dat in dienstbetoon of voorspraak bestaat. — 1. Want Gregorius zegt: «*Het is billijk, dat zij, die het nut van de Kerk behartigen, een belooning van de Kerk genieten.* » Nu valt het behartigen van de belangen der Kerk onder de geschenken in dienstbetoon. Dus schijnt men voor geschenken in dienstbetoon kerkelijke beneficies te mogen geven.

---

subtrahendum de fructibus beneficii conferendi et in pios usus expendendum non est illicitum. Si vero ab eo cui beneficium confert requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idem est ac si aliquod munus ab eo exigeret, et non caret vitio simoniae.

ARTICULUS V.

Utrum liceat spiritualia dare pro munere quod est ab obsequio vel a lingua.

[4. Dist. 25. q. 3. art. 3.].

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod liceat spiritualia dare pro munere quod est ab obsequio vel a lingua. Dicit enim Gregorius, in Registro [lib. 2. epist. 18]: « Ecclesiasticis utilitatibus deservientes ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere ». Sed deservire ecclesiasticis utilitatibus pertinet ad munus ab obsequio. Ergo videtur quod licitum sit pro obsequio accepto ecclesiastica beneficia largiri.

2. Zooals er een lagere bedoeling bij schijnt te zijn, als men aan iemand om bewezen diensten een kerkelijk beneficie geeft, schijnt dat ook het geval, als men het om bloedverwantschap geeft. Nu schijnt het laatste geen simonie, omdat daar geen koop en verkoop is. Dus ook het eerste niet.

3. Wat alleen op verzoek van iemand gebeurt, schijnt om niet te gebeuren en zoo schijnt er geen simonie bij te zijn, omdat er geen koop en verkoop is. Maar men verstaat onder een geschenk door voorspraak, als men op verzoek van iemand een beneficie verleent. Dus is dat geen simonie.

4. Schijnheiligen doen geestelijke werken om door de menschen geprezen te worden; en dat schijnt een van de z.g. geschenken van den mond te zijn. Nu noemt men schijnheiligen geen bedrijvers van simonie. Dus ontstaat er geen simonie, als er een z.g. geschenk van den mond bij is.

Maar daartegenover staat, wat Paus Urbanus II zegt: « *Iedereen, die kerkelijke zaken, niet om het doel waarvoor zij ingesteld zijn, maar om eigen voordeel, voor een geschenk met den mond of dienstbetoon of geld, geeft of ontvangt, bedrijft simonie.* »

---

2. PRÆTEREA, sicut carnalis videtur esse intentio si quis alicui det beneficium ecclesiasticum pro suscepto beneficio (1), ita etiam si quis det intuitu consanguinitatis. Sed hoc non videtur esse simoniacum: quia non est ibi emptio vel venditio. Ergo nec primum.

3. PRÆTEREA, id quod solum ad preces alicujus fit, gratis fieri videtur: et ita non videtur locum habere simonia, quae in emptione vel venditione consistit. Sed munus a lingua intelligitur si quis ad preces alicujus ecclesiasticum beneficium conferat. Ergo hoc non est simoniacum.

4. PRÆTEREA, hypocritae spiritualia opera faciunt ut laudem humanam consequantur, quae ad munus linguae pertinere videtur. Nec tamen hypocritae dicuntur simoniaci. Non ergo per munus a lingua simonia contrahitur.

SED CONTRA est quod Urbanus Papa dicit [epist. ad Lucium et hab. can.: Salvator, 1, q. 3]: « Quisquis res ecclesiasticas, non ad quod institutae sunt, sed ad propria lucra, munere linguae vel indebiti obsequii vel pecuniae largitur vel adipiscitur, simoniacus est ».

---

(1) L.: servitio

LEERSTELLING. — Zooals boven (2e Art.) gezegd is, verstaat men onder geld « *alles, waarvan de prijs in geld kan worden afgemeten.* » Nu is het duidelijk, dat het dienstbetoon van een mensch nuttig is voor iets, welks waarde in geld kan worden bepaald; daarom ook worden dienaars gehuurd voor loon in geld. En daarom is het geven van iets geestelijks voor bewezen tijdelijken dienst hetzelfde als het geven ervan voor het gegeven of beloofde geld, waarop de waarde van dien dienst kan worden geschat. Ook dat iemand aan het verzoek van een ander om een tijdelijke gunst te verkrijgen voldoet, heeft nut voor iets, welks prijs men in geld kan schatten. En zooals men dus simonie pleegt door het aannemen van geld of welke uiterlijke zaak ook, wat onder de *geschenken uit de hand* valt, gebeurt dat daarom ook bij een *geschenk van den mond* of *van dienstbetoon.*

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Als een geestelijke een prelaat het verplichte dienstbetoon bewijst, dat een geestelijk doel heeft, b. v. tot nut van de kerk of hulp van haar bedienaars, dan wordt hij door de toewijding van dat dienstbetoon zelf een kerkelijk beneficie waardig evenals om andere goede werken.

RESPONDEO dicendum quod, sicut supra dictum est [art. 2]. nomine pecuniae intelligitur « cujuscumque pretium quod pecunia mensurari potest ». Manifestum est autem quod obsequium hominis ad aliquam utilitatem ordinatur quae potest pretio pecuniae aestimari: unde et pecunia mercede ministri conducuntur. Et ideo idem est quod aliquis det rem spiritualem pro aliquo obsequio temporali exhibito vel exhibendo ac si daret pro pecunia, data vel promissa, qua illud obsequium aestimari posset. Similiter etiam quod aliquis satisfacit precibus alicujus ad temporalem gratiam quaerendam, ordinatur ad aliquam utilitatem quae potest pecuniae pretio aestimari. Et ideo sicut contrahitur simonia accipiendo pecuniam vel quamlibet aliam rem exteriorem, quod pertinet ad « munus a manu », ita etiam contrahitur per « munus a lingua », vel « ab obsequio ».

AD PRIMUM ergo dicendum quod si aliquis clericus alicui praelato impendat obsequium honestum ad spiritualia ordinatum, puta ad ecclesiae utilitatem vel ministrorum ejus auxilium, ex ipsa devotione obsequii redditur dignus ecclesiastico beneficio, sicut et propter alia bona opera. Unde non

Daarom rekent men dat niet onder de geschenken door dienstbetoon. En over dat geval spreekt Gregorius. — Als het echter geen goed dienstbetoon is, maar een tijdelijk doel heeft b. v. als men een prelaat zou dienen tot nut van zijn verwanten of erfdeel of iets dergelijks, dan zou het een geschenk van dienstbetoon zijn en simonie.

2. Als iemand aan een ander om niet iets geestelijks geeft, om reden van bloedverwantschap of eenige andere natuurlijke liefde, dan zou dat geven wel ongeoorloofd en vleeschelijk, maar geen simonie zijn; omdat er niets gekregen wordt en het dus niet onder een verbintenis van koop en verkoop valt, waarop de simonie berust. Geeft men echter iemand een kerkelijk beneficie op deze voorwaarde of met deze bedoeling, dat hij voor zijn bloedverwanten zorgt, dan is het duidelijk simonie.

3. Een geschenk met den mond noemt men ofwel den lof zelf, die onder gunst bij de menschen valt en die men op een prijs kan schatten, ofwel een verzoek, waardoor men een gunst van menschen krijgt of het tegendeel wordt voorkomen. En als iemand dat vooral bedoelt, pleegt hij simonie. Wie nu een voor een onwaardige gedaan verzoek verhoort, schijnt dit vooral te bedoelen; en daarom is zoo'n feit simonie. Wordt het verzoek echter voor een waardige

---

intelligitur esse munus ab obsequio. Et in hoc casu loquitur Gregorius. Si vero sit inhonestum obsequium. vel ad carnalia ordinatum, puta quia servivit praelato ad utilitatem consanguineorum suorum vel patrimonii sui, vel ad aliquid hujusmodi, erit munus ab obsequio, et est simoniacum.

Ad secundum dicendum quod si aliquis aliquid spirituale alicui conferat gratis propter consanguinitatem, vel quamcumque carnalem affectionem, est quidem illicita et carnalis collatio, non tamen simoniaca: quia nihil ibi accipitur, unde hoc non pertinet ad contractum emptionis et venditionis, in quo fundatur simonia. Si tamen aliquis det beneficium ecclesiasticum alicui hoc pacto, vel intentione, ut exinde suis consanguineis provideat, est manifesta simonia.

Ad tertium dicendum quod munus a lingua dicitur vel ipsa laus pertinens ad favorem humanum, qui sub pretio cadit: vel etiam preces ex quibus acquiritur favor humanus, vel contrarium evitatur. Et ideo si aliquis principaliter ad hoc intendit, simoniam committit.

Videtur autem ad hoc principaliter intendere qui preces pro indigno

gedaan, dan is het feit zelf geen simonie, omdat hij, tot wien het verzoek wordt gericht, een goede reden heeft om iets geestelijks te verleenen. Maar in de bedoeling kan simonie bestaan, als men niet op de waardigheid van den persoon let, maar op de gunst bij de menschen. — Vraagt iemand echter voor zichzelf om zielzorg te verkrijgen, dan maakt die aanmatiging hem onwaardig; en zoo is het een verzoek voor een onwaardige. Maar het is geoorloofd, ook al is men onwaardig, voor zichzelf een beneficie zonder zielzorg te vragen.

4. Een schijnheilige geeft niet iets geestelijks om geprezen te worden, maar toont alleen iets; en door den schijn aan te nemen steelt hij eerder in het geheim den lof van menschen dan dat hij dezen koopt. Daarom schijnt dit niet onder de zonde van simonie te vallen.

VIe ARTIKEL.

Is het een goede straf voor den pleger van simonie, als wat hij door simonie kreeg hem ontnomen wordt?

BEDENKINGEN. — Men beweert, dat het ontnemen van het

---

porrectas exaudit. Unde ipsum factum est simoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipsum factum non est simoniacum: quia subest debita causa ex qua illi pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid confertur. Tamen potest esse simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem personae, sed ad favorem humanum. Si vero aliquis pro se rogat ut obtineat curam animarum, ex ipsa praesumptione redditur indignus: et sic preces sunt pro indigno. Licite tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se beneficium ecclesiasticum petere sine cura animarum.

AD QUARTUM dicendum quod hypocrita non dat aliquid spirituale propter laudem, sed solum demonstrat: et simulando magis furtive surripit laudem humanam quam emat. Unde non videtur pertinere ad vitium simoniae.

ARTICULUS VI.

Utrum sit conveniens simoniaci poena ut privetur eo quod per simoniam acquisivit.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod non sit conveniens simoniaci

door simonie verkregene voor den pleger van simonie geen geschikte straf is. — 1. Want men bedrijft simonie door voor een geschenk iets geestelijks te krijgen. Nu zijn er geestelijke dingen, die als men ze eenmaal gekregen heeft, niet meer verloren kunnen worden, zooals alle merkteekens, die door een wijding worden ingedrukt. Dus is het geen goede straf als men van wat men door simonie kreeg, beroofd wordt.

2. Soms gebeurt het, dat wie door simonie bisschop werd, een onderdaan beveelt van hem de wijdingen te ontvangen; en het schijnt, dat men hem moet gehoorzamen, zoolang de Kerk hem duldt. Maar niemand mag iets van hem ontvangen, die geen macht heeft om te geven. Dus verliest een bisschop de bisschoppelijke macht niet, als hij deze door simonie kreeg.

3. Niemand mag gestraft worden voor wat zonder zijn kennis en instemming geschiedde, omdat men voor de zonde straf verdient en deze iets vrijwilligs is, zooals uit het vroeger gezegde (I-II. 74e Kw. 1e Art.) blijkt. Nu gebeurt het soms, dat iemand wel door simonie iets geestelijks krijgt, maar door het werk van anderen, terwijl hij het niet weet en niet wil. Dus moet hij niet gestraft worden door hem te ontnemen, wat hij kreeg.

4. Niemand moet van zijn zonde voordeel hebben. Maar als

---

poena ut privetur eo quod per simoniam acquisivit. Simonia enim committitur ex eo quod alicujus muneris interventu spiritualia acquiruntur. Sed quaedam sunt spiritualia quae semel adepta, non possunt amitti sicut omnes characteres, qui per aliquam consecrationem imprimuntur. Ergo non est conveniens poena ut quis privetur eo quod simoniace acquisivit.

2. PRÆTEREA, contingit quandoque quod ille qui est episcopatum per simoniam adeptus, praecipiat subdito ut ab eo recipiat ordines: et videtur quod ei debeat obedire quamdiu ab Ecclesia toleratur. Sed nullus debet aliquid recipere ab eo qui non habet potestatem conferendi. Ergo Episcopus non amittit episcopalem potestatem si eam simoniace acquisivit.

3. PRÆTEREA, nullus debet puniri pro eo quod non est factum eo sciente et volente: quia poena debetur peccato, quod est voluntarium, ut ex supra dictis patet [1-2. q. 74. art. 1 .et 2]. Contingit autem quandoque quod aliquis simoniace consequitur aliquid spirituale procurantibus aliis, eo nesciente et nolente. Ergo non debet puniri per privationem ejus quod ei collatum est.

4. PRÆTEREA, nullus debet reportare commodum de suo peccato. Sed

hij, die door simonie een kerkelijk beneficie kreeg, zou teruggeven wat hij gekregen had, dan zou dat soms voor hen nuttig zijn, die aan de simonie medeplichtig waren, b. v. als een prelaat en het geheele college in de simonie hadden toegestemd. Dus moet men niet altijd teruggeven, wat men door simonie kreeg.

5. Soms wordt iemand door simonie in een klooster opgenomen en heeft daar de plechtige geloften afgelegd. Nu moet niemand om een begane schuld van de verplichting van een gelofte worden ontslagen. Dus moet hij zijn kloosterstaat, die hij door simonie kreeg, niet verliezen.

6. Een uiterlijke straf wordt in deze wereld niet opgelegd voor iets innerlijks van het hart, waarover alleen God oordeelt. Nu wordt simonie alleen door de bedoeling en het te willen gepleegd; en daarom is ook de wil in de definitie opgenomen, zooals boven (1e Art.) is gezegd. Dus moet men niet altijd beroofd worden van wat men door simonie verkreeg.

7. Het staat veel hooger tot iets hoogers bevorderd te worden dan te blijven in wat men ontving. Nu worden bedrijvers van simonie soms krachtens een dispensatie tot iets hoogers bevorderd. Dus moeten zij niet altijd van wat zij ontvingen beroofd worden.

---

si ille qui consecutus est beneficium ecclesiasticum per simoniam, restitueret quod percepit, quandoque hoc redundaret in utilitatem eorum qui fuerunt simoniae participes: puta quando praelatus et totum collegium in simoniam consensit. Ergo non semper est restituendum quod per simoniam acquiritur.

5. PRÆTEREA, quandoque aliquis per simoniam in aliquo monasterio recipitur et votum solemne ibi facit profitendo. Sed nullus debet absolvi ab obligatione voti propter culpam commissam. Ergo non debet monachus quod simoniace acquisivit amittere.

6. PRÆTEREA, exterior poena in hoc mundo non infligitur pro interiori motu cordis, de quo solius Dei est judicare. Sed simonia committitur ex sola intentione vel voluntate: unde et per voluntatem definitur, ut dictum est [art. 1 huj. q.]. Ergo non debet semper aliquis privari eo quod simoniace acquisivit.

7. PRÆTEREA, multo majus est promoveri ad majora quam in susceptis permanere. Sed quandoque simoniaci, ex dispensatione, promoventur ad majora. Ergo non semper debent susceptis privari.

Maar daartegenover staat de bepaling van het recht: « *Wie gewijd is, mag geen voordeel hebben van de door handel geschiede wijding of bevordering; maar hij moet van de door geld verkregen waardigheid of bediening verwijderd worden.* »

LEERSTELLING. — Het staat niemand vrij te behouden, wat hij tegen den wil van den heer verkregen heeft, b. v. wanneer een bestuurder iets van de bezittingen van zijn heer tegen den wil en beschikkingen van hem aan iemand gaf, zou hij, die het kreeg, het niet mogen behouden. Nu heeft de Heer Wiens uitdeelers en dienaars de kerkelijke prelaten zijn, bepaald, dat het geestelijke om niet zou worden gegeven volgens *Mattheus* (10. 8): « *Gij hebt om niet ontvangen; geeft ook om niet.* » En daarom mogen zij, die door geschenken iets geestelijks hebben verkregen, dit niet behouden.

Bovendien worden de bedrijvers van simonie, zoowel zij die koopen, als die verkoopen, alsook de bemiddelaars, met andere straffen bestraft, nl. met eerloosheid en afzetting, als zij geestelijken zijn, en met excommunicatie, als het leeken zijn, zooals het recht bepaalt.

SED CONTRA est quod dicitur 1, q. 1, cap. Si quis Episcopus: « Qui ordinatus est, nihil ex ordinatione vel promotione quae est per negotiationem facta, proficiat: sed sit alienus a dignitate vel solicitudine quam pecuniis acquisivit ».

RESPONDEO dicendum quod nullus potest licite retinere id quod contra voluntatem domini acquisivit: puta si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra voluntatem et ordinationem domini sui, ille qui acciperet licite retinere non posset. Dominus autem, cujus ecclesiarum praelati sunt dispensatores et ministri, ordinavit ut spiritualia gratis darentur secundum illud Matth. 10. [v. 8]: « Gratis accepistis, gratis date ». Et ideo qui muneris interventu spiritualia quaecumque assequitur, ea licite retinere non potest.

Insuper autem simoniaci, tam vendentes quam ementes spiritualia, aut etiam mediatores, aliis poenis puniuntur: scilicet infamia et depositione, si sint clerici; et excommunicatione, si sint laici; ut habetur 1, q. 1, cap. Si quis episcopus.

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN. — 1. Wie door simonie een heilige wijding ontvangt, krijgt wel door de kracht van het Sacrament het merkteeken van de wijding, maar hij krijgt noch de genade, noch het mogen uitoefenen van het gewijde ambt, omdat hij het merkteeken als het ware door diefstal kreeg tegen den wil van den voornaamsten Heer. En daarom is hij door de bepalingen van het recht zelf geschorst, zoowel wat hem zelf betreft, dat hij zich nl. niet mag inlaten met het uitoefenen van zijn ambt, als wat anderen aangaat, zoodat niemand nl. met hem mag samenwerken in het uitoefenen, of zijn zonde nu openbaar of verborgen is. Ook kan hij het schandelijk gegeven geld niet terugvragen, ook al bezit de ander het onrechtvaardig. Bedrijft iemand echter simonie door op deze manier een wijding toe te dienen of een ambt te vergeven of te ontvangen of erbij te bemiddelen, en is dat openlijk bekend, dan is hij krachtens de bepalingen van het recht zelf, zoowel wat hem zelf als wat anderen betreft, geschorst; is het echter verborgen, dan is hij krachtens het recht zelf alleen wat hem zelf, niet wat anderen betreft, geschorst.

2. Noch om zijn bevel, noch om den ban mag men een wijding van een bisschop ontvangen, waarvan men weet, dat hij door simonie tot dat ambt verheven is. En als hij gewijd wordt, dan krijgt hij de uitoefening van zijn ambt niet, ook als hij met de

---

AD PRIMUM ergo dicendum quod ille qui simoniace recipit sacrum ordinem, recipit quidem characterem ordinis, propter efficatiam sacramenti: non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem, eo quod quasi furtive suscepit characterem, contra principalis Domini voluntatem. Et ideo est ipso jure suspensus: et quoad se, ut scilicet de executione sui ordinis se non intromittat; et quoad alios, ut scilicet nullus ei communicet in ordinis executione; sive sit peccatum ejus publicum, sive occultum. Nec potest repetere pecuniam quam turpiter dedit: licet alius injuste detineat. Si vero sit simoniacus quia contulit ordinem simoniace, vel quia dedit vel recepit beneficium simoniace, vel fuit mediator simoniae: si est publicum, est ipso jure suspensus et quoad se et quoad alios; si quando est occultum, est suspensus ipso jure quoad se tantum, non autem quoad alios.

AD SECUNDUM dicendum quod nec propter praeceptum ejus, nec etiam propter excommunicationem, debet aliquis recipere ordinationem ab episcopo quem scit simoniace promotum. Et si ordinetur, non recipit ordinis

simonie onbekend is, maar heeft hij dispensatie noodig. — Weliswaar zeggen sommigen, dat men, als men de simonie niet kan bewijzen, moet gehoorzamen en de wijding ontvangen, maar die niet zonder dispensatie uitoefenen. — Dat zegt men echter zonder grond. Want niemand mag aan iemand gehoorzamen om met hem in iets ongeoorloofds mee te werken. Hij nu, die zoowel wat hemzelf als wat anderen betreft geschorst is, mag geen wijding toedienen. Daarom mag niemand met hem meewerken door iets van hem te ontvangen om welke reden ook. Is het echter niet zeker, dan moet hij de zonde van een ander niet gelooven; en daarom moet hij met een goed geweten van hem de wijding ontvangen.

Pleegt een bisschop echter op een andere manier simonie dan door het door simonie krijgen van zijn verheffing, dan kan men van hem, als het verborgen is, de wijding ontvangen, want zooals is gezegd, is hij niet wat anderen, maar alleen wat hemzelf betreft, gesuspendeerd.

3. Dat iemand verliest wat hij kreeg, is niet alleen straf voor zijn zonde, maar soms ook een gevolg van het onrechtmatig krijgen; b. v. als iemand iets koopt van wie het niet kan verkoopen. En als iemand dus wetens en willens door simonie een wijding of een kerkelijk beneficie krijgt. dan verliest hij niet alleen wat hij

---

executionem, etiam si ignoraret eum esse simoniacum: sed indiget dispensatione. Quamvis quidam dicunt quod, si non potest probare eum esse simoniacum, debet obedire recipiendo ordinem, sed non debet exequi sine dispensatione. Sed hoc absque ratione dicitur. Quia nullus debet obedire alicui ad communicandum sibi in facto illicito. Ille autem qui est ipso jure suspensus et quoad se et quoad alios, illicite confert ordinem. Unde nullus debet sibi communicare recipiendo ab eo, quaecumque ex causa. Si autem ei non constat, non debet peccatum credere alterius: et ita cum bona conscientia debet ab eo ordinem recipere.

Si autem episcopus sit simoniacus aliquo alio modo quam per promotionem suam simoniace factam, potest ab eo ordinem recipere, si sit occultum: quia non est suspensus quoad alios, sed solum quoad seipsum, ut dictum est [in solut. praec.].

Ad TERTIUM dicendum quod ad hoc aliquis privetur eo quod accepit, non solum est poena peccati, sed etiam quandoque est effectus acquisitionis injustae: puta cum aliquis emit rem aliquam ab eo qui vendere non potest. Et ideo si aliquis scienter et propria sponte simoniace accipiat ordinem vel

kreeg, nl. dat hij zijn wijding niet uitoefent en van het beneficie met de daaruit ontvangen inkomsten afstand doet, maar hij wordt ook nog verder bestraft, omdat hij eerloos wordt verklaard en niet alleen de ontvangen inkomsten moet teruggeven, maar ook de inkomsten, die een ijverig bezitter kon ontvangen; (maar dat moet men nemen van de inkomsten, die overblijven na aftrek van de om de inkomsten gemaakte onkosten en met uitzondering van die inkomsten, die op een andere manier tot nut van de kerk zijn besteed.) Als anderen echter iemands bevordering buiten zijn wil en voorkennis door simonie bewerken, dan mag hij zijn wijding wel niet uitoefenen en moet hij van zijn beneficie niet de nog uitstaande inkomsten afstand doen (maar hij behoeft de verteerde inkomsten niet terug te geven, omdat hij ze te goeder trouw bezat); behalve als zijn vijand bedrieglijk geld gaf voor zijn bevordering of als hij zich uitdrukkelijk heeft verzet. Want dan behoeft hij geen afstand te doen, tenzij hij later in de overeenkomst toestemde door het beloofde te betalen.

4. Geld en bezittingen en inkomsten, die door simonie gekregen zijn, moeten aan de kerk, ten nadeele waarvan zij vergeven zijn, worden teruggegeven, ondanks het feit, dat de prelaat of iemand van het college van die kerk schuldig was, omdat hun zonde

---

ecclesiasticum beneficium, non solum privatur eo quod accepit, ut scilicet careat executione ordinis et beneficium resignet cum fructibus inde perceptis; sed etiam ulterius punitur, quia notatur infamia; et tenetur ad restituendos fructus non solum perceptos, sed etiam eos qui percipi potuerunt a possessore diligenti (quod tamen intelligendum est de fructibus qui supersunt deductis expensis factis causa fructuum, exceptis fructibus illis qui alias expensi sunt in utilitatem ecclesiae). Si vero, eo nesciente nec volente, per alios alicujus promotio simoniace procuratur, caret quidem ordinis executione, et tenetur resignare beneficium quod est consecutus, cum fructibus extantibus (non autem tenetur restituere fructus consumptos, quia bona fide possedit): nisi forte inimicus ejus fraudulenter pecuniam daret pro alicujus promotione, vel nisi ipse expresse contradixerit. Tunc enim non tenetur ad renuntiandum: nisi forte postmodum pacto consenserit, solvendo quod fuit promissum.

Ad quartum dicendum quod pecunia, vel possessio, vel fructus simoniace accepti debent restitui ecclesiae in cujus injuriam data fuerunt, non obstante quod praelatus, vel aliquis de collegio illius ecclesiae, fuit in culpa:

anderen niet mag schaden. Het moet echter voor zoover het kan zoo gaan, dat zij die gezondigd hebben daaruit geen voordeel trekken. — Hebben echter zoowel de prelaat als geheel het college schuld, dan moet het op gezag van de overheid voor de armen of voor een andere kerk worden besteed

5. Zijn er door simonie in een klooster opgenomen, dan moeten zij daar afstand van doen. En hebben zij wetens na het Algemeen Concilie (het 4e van Lateranen) simonie bedreven, dan moeten zij zonder hoop op herstel uit hun klooster worden verdreven en om voor altijd boetvaardigheid te doen onder een strengeren regel worden geplaatst of in een ander klooster van dezelfde orde, als er geen strengere regel is. — Gebeurde het echter vóór het Concilie, dan moeten zij naar andere kloosters van dezelfde orde worden verplaatst. En kan dat niet, dan moeten zij met dispensatie in dezelfde kloosters worden opgenomen, opdat zij niet in de wereld blijven rondzwerven, maar zij moeten een andere plaats krijgen en hun moet een lagere worden aangewezen.

Zijn zij echter, hetzij vóór hetzij na het Concilie, door simonie aangenomen, dan kunnen zij na afstand gedaan te hebben opnieuw worden aangenomen: maar zooals is gezegd met verandering van plaats.

6. Bij God is het alleen al de wil die iemand tot een bedrijver

---

quia eorum peccatum non debet aliis nocere. Ita tamen quod quantum fieri potest, ipsi qui peccaverunt inde commodum non consequantur. Si vero praelatus et totum collegium sunt in culpa, tunc debet cum auctoritate superioris, vel pauperibus vel alteri ecclesiae erogari.

Ad QUINTUM dicendum quod si aliqui sunt in monasterio simoniace recepti, debent abrenuntiare. Et si his scientibus commissa est simonia post Concilium generale, sine spe restitutionis de monasterio suo repellantur, et ad agendam perpetuam poenitentiam sunt in arctiori regula ponendi, vel in aliquo loco ejusdem ordinis, si arctior ordo non inveniretur. Si vero hoc fuit ante Concilium, debent in aliis locis ejusdem ordinis collocari. Et si hoc fieri non potest, dispensative debent in eisdem monasteriis recipi, ne in saeculo evagentur: mutatis tamen prioribus locis et inferioribus assignatis.

Si vero ipsis ignorantibus, sive ante Concilium sive post, sint simoniace recepti, postquam renuntiaverint, possunt de novo recipi, locis mutatis, ut dictum est.

Ad SEXTUM dicendum quod quoad Deum sola voluntas facit simonia-

van simonie maakt, maar wat de uitwendige straf van de Kerk betreft, wordt men niet als bedrijver van simonie bestraft, zoodat men afstand moet doen, maar moet men berouw hebben over zijn slechte bedoeling.

7. Wie met zijn medeweten door simonie een beneficie kreeg, kan alleen door den Paus worden gedispenseerd. In andere gevallen echter kan ook de bisschop dispenseeren, maar zoo, dat men eerst afstand doet van wat men door simonie verkreeg. En dan krijgt men dispensatie, hetzij de kleine, zoodat men als leek weer in de genaden van de Kerk kan deelen; hetzij de groote, dat men na de boete in een andere kerk in zijn rang blijft; hetzij de nog grootere, dat men in dezelfde kerk mag blijven, maar in lager rang; hetzij de grootste, dat men in dezelfde kerk zelfs een hoogeren rang kan krijgen, maar niet het ambt van prelaat.

---

cum: sed quoad poenam ecclesiasticam exteriorem, non puniur ut simoniacus, ut abrenuntiare teneatur, sed debet de mala intentione poenitere.

Ad SEPTIMUM dicendum quod dispensare cum eo qui est beneficiatus simoniace scienter, solus Papa potest. In aliis autem casibus potest etiam Episcopus dispensare: ita tamen quod prius abrenuntiet quod simoniace acquisivit. Et tunc dispensationem consequatur vel parvam, ut habeat laicam communionem; vel magnam, ut, post poenitentiam, in alia ecclesia in suo ordine remaneat; vel majorem, ut remaneat in eadem, sed in minoribus ordinibus; vel maximam, ut in eadem ecclesia etiam majores ordines exequatur, non tamen praelationem accipiat.

Attenta duorum Revisorum relatione.
IMPRIMI POTEST
P. H. M. Parijs, O. P.
Vic. Provincialis.
Bruxellis, 25 Martii 1936

NIHIL OBSTAT
Gandae, 22 Dec. 1935
F. Leonard, O. C. D.

IMPRIMATUR
Gandae, 23 Dec. 1935
C. Van Crombrugghe,
Vic. Gen.